

พัฒนาการของคำว่า “บน” ในภาษาไทย: การศึกษาตามแนววรรณศาสตร์ปริชาน

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2561

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

DEVELOPMENT OF THE WORD /bon/ IN THAI: A COGNITIVE SEMANTIC STUDY

Mr. Pakapot Thiamthan

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy in Thai

Department of Thai

Faculty of Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2018

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	พัฒนาการของคำว่า “บน” ในภาษาไทย: การศึกษาตาม
	แนววรรณคดีปริชาน
โดย	นายภคต เทียมทัน
สาขาวิชา	ภาษาไทย
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ดร.มิ่งมิตร ศรีประสิทธิ์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	ดร.คเชนทร์ ตัญศิริ

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต

..... คณบดีคณะอักษรศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.กึ่งกาญจนา เทพกาญจนา)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ดร.เทพี จรัสจรัสเกียรติ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ดร.มิ่งมิตร ศรีประสิทธิ์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม
(ดร.คเชนทร์ ตัญศิริ)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิภาส โปธิแพทย์)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.พิทยาวัฒน์ พิทยาภรณ์)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ ดร.ปราณี กุลละวณิชย์)

ภคภต เทียมทัน : พัฒนาการของคำว่า “บน” ในภาษาไทย: การศึกษาตามแนวอรรถศาสตร์ปริชาน.
 (DEVELOPMENT OF THE WORD /bon/ IN THAI: A COGNITIVE SEMANTIC STUDY) อ.ที่
 ปริญญาหลัก : ดร.มิ่งมิตร ศรีประสิทธิ์, อ.ที่ปรึกษาร่วม : ดร.คเชนทร์ ตัญศิริ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหมวดคำ หน้าที่ และปริบทการปรากฏของคำว่า "บน" ในภาษาไทย รวมทั้งศึกษาความหมายและมโนทัศน์ กระบวนการและกลไกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย รวมถึงพัฒนาการด้านความหมาย ตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2559) จำนวน 2,441 แห่ง ตามแนวคิดอรรถศาสตร์ปริชาน (cognitive semantics) ประกอบกับแนวคิดการกลายเป็นคำไวยากรณ์ (grammaticalization) และแนวคิดกระบวนการเกิดคำใหม่ (lexicalization) ผลการวิจัยมี 4 ประการ คือ ประการที่ 1 คำว่า “บน” ปรากฏในหลากหลายปริบทสามารถทำหน้าที่ได้ 4 หน้าที่ ได้แก่ ส่วนหลัก ส่วนขยาย ส่วนเชื่อม และส่วนเติมเต็ม อีกทั้งยังสามารถจำแนกหมวดคำได้ 4 หมวด ได้แก่ คำนาม คำคุณศัพท์ คำบุพบท และคำกริยาวิเศษณ์ ประการที่ 2 คำว่า “บน” จำแนกความหมายได้ 2 กลุ่ม ได้แก่ ความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่และความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง ความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ปรากฏความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ และความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ ส่วนความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่งปรากฏความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ภายในอีกสิ่งหนึ่ง’ และความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’ ประการที่ 3 การเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” ปรากฏกระบวนการที่เกี่ยวข้อง 4 กระบวนการ ได้แก่ กระบวนการอุปลักษณ์ กระบวนการนามนัย กระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ และกระบวนการเกิดคำใหม่ ส่วนกลไกในกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ที่เกี่ยวข้องมี 5 กลไก ได้แก่ กลไกการขยายความหมายเชิงอุปลักษณ์ กลไกการจางลงทางความหมาย กลไกการคงเค้าความหมายเดิม กลไกการวิเคราะห์ใหม่ และกลไกการอนุมาน ประการที่ 4 พัฒนาการด้านความหมายของคำว่า “บน” แสดงลักษณะการเปลี่ยนแปลงจากแฉวงความหมายหรือมโนทัศน์ที่มีความเป็นรูปธรรมไปสู่แฉวงความหมายหรือมโนทัศน์ที่มีความเป็นนามธรรม

สาขาวิชา ภาษาไทย

ปีการศึกษา 2561

ลายมือชื่อนิสิต

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาร่วม

5680508622 : MAJOR THAI

KEYWORD: spatial word, polyfunctional word, polyseme, cognitive semantics

Pakapot Thiamthan :

DEVELOPMENT OF THE WORD /bon/ IN THAI: A COGNITIVE SEMANTIC STUDY.

Advisor: Mingmit Sriprasit, Ph.D. Co-advisor: Kachen Tansiri, Ph.D.

The study aims to investigate word classes, functions and contexts of the word /bon/ in Thai, along with its meanings and concepts as well as processes and mechanisms of semantic change and development from Sukhothai period to the reign of King Rama IX of Rattanakosin period (2016 A.D.), using cognitive semantics, grammaticalization, and lexicalization as conceptual frameworks. There were 2,441 tokens of the word /bon/ in total, according to this study. It was found that, firstly, the word /bon/ occurred in various distributions, functioning as a head, a modifier, a connector, and a complement. In connection with word classes, it was identified as a noun, an adjective, a preposition, and an adverb. Next, the meanings of the word /bon/ can be classified into two groups. The first group denoted spatial concepts including an area higher or above a reference level and higher or more powerful status. The rest denoted three spatial relations between an entity and another including an entity higher than or above another, an entity inside another, and an entity beside/against but supported by another entity. Then, the semantic change of the word /bon/ involved metaphor, metonymy, grammaticalization, and lexicalization. In addition, the mechanisms involved in grammaticalization were metaphorical extension, semantic bleaching, persistence, reanalysis, and inference. Finally, the meaning development of the word /bon/ also exhibited the change from a concrete meaning to an abstract one.

Field of Study: Thai

Student's Signature

Academic Year: 2018

Advisor's Signature

Co-advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดีด้วยความกรุณาของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์คือ อาจารย์ ดร.มิ่งมิตร ศรีประสิทธิ์ และอาจารย์ ดร.คเชนทร์ ตัญศิริ ที่ได้ให้ความรู้ แนวความคิด คำปรึกษา และข้อเสนอแนะต่างๆ แก่ผู้วิจัย ตลอดจนคอยติดตาม ดูแลเอาใจใส่ ให้กำลังใจ และสละเวลาตรวจทานแก้ไขข้อบกพร่องในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ด้วยดีเสมอมา ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในพระคุณของอาจารย์ทั้งสองท่าน จึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ซึ่งประกอบด้วย อาจารย์ ดร.เทพี จรัสจรวงเกียรติ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิภาส โปธิแพทย์ รองศาสตราจารย์ ดร.พิทยาวัฒน์ พิทยาภรณ์ และศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.ปราณี กุลละวณิชย์ ที่สละเวลาเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ อีกทั้งกรุณาให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ตลอดจนข้อแก้ไขต่างๆ ซึ่งเป็นประโยชน์และมีคุณค่า

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ขอขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยเฉพาะศาสตราจารย์ ดร.กึ่งกาญจน์ เทพกาญจนา ขอขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ รวมถึงขอขอบพระคุณ “ครูต้น” “ครูปลาย” “ครูตาย” “ครูยัง” ทุกๆ ท่านที่เมตตาปรารภนาดี และประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้แก่ผู้วิจัย

ขอขอบพระคุณสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ที่ได้มอบทุนการศึกษาในโครงการพัฒนากำลังคนด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (ทุนเรียนดีมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย) รุ่นปีการศึกษา 2553 และขอขอบพระคุณสถาบันต้นสังกัด คือ ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่มอบโอกาสนี้แก่ผู้วิจัย

ขอขอบพระคุณอาจารย์ ดร.นฤตล จันทร์จารุ ที่ได้ให้ความรู้ แนวความคิด คำปรึกษา และข้อเสนอแนะต่างๆ ขอขอบคุณพี่น้องผองเพื่อนและกลุ่ม “นักปิ่นเขา” ผู้เป็นดั่งกัลยาณมิตร ที่ห่วงใย ปลูกปลอบ รวมถึงให้กำลังใจกันเสมอมา และขอขอบคุณเจ้าหน้าที่และบุคลากรทางการศึกษา ตลอดจนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้แต่ไม่ได้เอ่ยนาม ณ ที่นี้ทุกๆ คน

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณครอบครัว “เทียมทัน” ครอบครัว “ทะแยแก้ว” รวมถึงครอบครัว “วันไกล” ที่อบรมและสั่งสอนให้ผู้วิจัยตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาและคุณค่าของการเป็นมนุษย์ อีกทั้งเกื้อหนุน เคียงข้าง และเป็นกำลังใจแก่ผู้วิจัยมาโดยตลอด

ภคภต เทียมทัน

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญแผนภูมิ.....	ฎ
สารบัญรูปภาพ.....	ฏ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์.....	10
1.3 สมมติฐาน.....	11
1.4 ขอบเขตการวิจัย.....	11
1.5 ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย.....	12
1.6 รายชื่อเอกสารสำหรับเก็บข้อมูล.....	17
1.7 วิธีดำเนินการวิจัย.....	23
1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	24
1.9 นิยามศัพท์.....	24
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม.....	27
2.1 แนวคิดที่ใช้ในการวิจัย.....	27
2.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการจำแนกหมวดคำ.....	27
2.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับบรรณศาสตร์ปริชาน.....	35

2.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการกลายเป็นคำไวยากรณ์	53
2.1.4 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเกิดคำใหม่	67
2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	70
2.2.1 งานวิจัยที่ศึกษาคำหลายความหมายในภาษาไทยตามแนววรรณศาสตร์ปริชาน	70
2.2.2 งานวิจัยที่ศึกษาการกลายเป็นคำไวยากรณ์ในภาษาไทย	85
2.2.3 งานวิจัยที่ศึกษาคำว่า “บน” ในภาษาไทย	97
2.2.4 งานวิจัยที่ศึกษาคำที่มีความหมายคล้ายกับคำว่า “บน” ในภาษาไทย	101
บทที่ 3 ปรិบทการปรากฏ หน้าที่ และหมวดคำของคำว่า “บน”	105
3.1 ปริบทการปรากฏของคำว่า “บน”	105
3.2 หน้าที่ของคำว่า “บน”	133
3.2.1 การทำหน้าที่เป็นส่วนหลัก	134
3.2.2 การทำหน้าที่เป็นส่วนขยาย	138
3.2.3 การทำหน้าที่เป็นส่วนเชื่อม	143
3.2.4 การทำหน้าที่เป็นส่วนเติมเต็ม	147
3.3 เกณฑ์ในการจำแนกหมวดคำของคำว่า “บน”	153
3.4 หมวดคำของคำว่า “บน”	161
3.4.1 คำนาม “บน”	162
3.4.2 คำคุณศัพท์ “บน”	167
3.4.3 คำบุพบท “บน”	172
3.4.4 คำกริยาวิเศษณ์ “บน”	177
3.5 การเปลี่ยนแปลงด้านหมวดคำของคำว่า “บน”	180
บทที่ 4 ความหมายและมโนทัศน์ของคำว่า “บน”	187
4.1 เกณฑ์ในการจำแนกความหมายของคำว่า “บน”	187
4.2 ความหมายและมโนทัศน์ของคำว่า “บน”	191

4.2.1 ความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่.....	193
4.2.1.1 ความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’.....	193
4.2.1.2 ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’	202
4.2.2 ความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง	207
4.2.2.1 ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’	207
4.2.2.2 ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ในอีกสิ่งหนึ่ง’	223
4.2.2.3 ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’.....	231
บทที่ 5 กระบวนการและกลไกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลง ด้านความหมายของคำว่า “บน”	242
5.1 กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน”	243
5.1.1 กระบวนการอุปลักษณะ	249
5.1.2 กระบวนการนามนัย.....	255
5.1.3 กระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์.....	259
5.1.4 กระบวนการเกิดคำใหม่.....	260
5.2 กลไกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน”	264
5.2.1 กลไกการขยายความหมายเชิงอุปลักษณะ.....	265
5.2.2 กลไกการจางลงทางความหมาย.....	269
5.2.3 กลไกการคงเค้าความหมายเดิม	272
5.2.4 กลไกการวิเคราะห์ใหม่	276
5.2.5 กลไกการอนุมาน	277
5.3 พัฒนาการด้านความหมายของคำว่า “บน” ในภาษาไทย.....	285
บทที่ 6 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	290
6.1 สรุปผลการวิจัย.....	290
6.2 อภิปรายผลการวิจัย	299

6.3 ข้อเสนอแนะ	317
บรรณานุกรม.....	319
ประวัติผู้เขียน.....	332

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1	เกณฑ์ในการจำแนกความหมายตามแนวคิดคำหลายความหมาย อย่างมีหลักการ	41
ตารางที่ 2	ปริบทการปรากฏของคำว่า “บน”	106
ตารางที่ 3	ปริบทการปรากฏของคำว่า “บน” ในภาษาไทยแต่ละสมัย	132
ตารางที่ 4	หน้าที่ของคำว่า “บน”	134
ตารางที่ 5	หน้าที่ของคำว่า “บน” ในภาษาไทยแต่ละสมัย	152
ตารางที่ 6	หมวดของคำว่า “บน”	162
ตารางที่ 7	หมวดคำของคำว่า “บน” ในภาษาไทยแต่ละสมัย	179
ตารางที่ 8	ความหมายของคำว่า “บน”	191
ตารางที่ 9	การจำแนกความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’	204
ตารางที่ 10	การจำแนกความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือ เหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’	209
ตารางที่ 11	การจำแนกความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ในอีกสิ่งหนึ่ง’	225
ตารางที่ 12	การจำแนกความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้าง อีกสิ่งหนึ่ง’	233
ตารางที่ 13	ความหมายของคำว่า “บน” ในแต่ละสมัย	240
ตารางที่ 14	กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน”	263
ตารางที่ 15	กลไกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน”	284

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่ 1	เครือข่ายความหมายของคำว่า “over” ในภาษาอังกฤษ.....	44
แผนภูมิที่ 2	ทิศทางการกลายเป็นคำไวยากรณ์และระดับของความเป็นไวยากรณ์ ของหมวดคำตามแนวคิดของไฮเนอและคูเทวา.....	65
แผนภูมิที่ 3	เส้นทางการเปลี่ยนแปลงด้านสัทธิธรรวากยสัมพันธ์ของคำไวยากรณ์ แสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่.....	181
แผนภูมิที่ 4	เส้นทางการเปลี่ยนแปลงด้านหมวดคำของคำว่า “บน” ในภาษาไทย.....	183
แผนภูมิที่ 5	การเปลี่ยนแปลงด้านหมวดคำของคำว่า “บน” ในภาษาไทยแต่ละสมัย.....	185
แผนภูมิที่ 6	การเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน”	192
แผนภูมิที่ 7	เส้นทางการกลายความหมายของคำนามไปสู่คำไวยากรณ์แสดง ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ระหว่างสิ่งหนึ่งกับสิ่งอีกสิ่งหนึ่ง	244
แผนภูมิที่ 8	เส้นทางการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” ในภาษาไทย	247
แผนภูมิที่ 9	ห่วงโซ่อุปลักษณะ	249
แผนภูมิที่ 10	การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือ เหนือขึ้นไป’ ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่อยู่สูงกว่า หรือเหนือกว่าสิ่ง’ ผ่านกระบวนการอุปลักษณะ	252
แผนภูมิที่ 11	การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือ เหนือขึ้นไป’ ไปสู่ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ ผ่านกระบวนการอุปลักษณะ	254
แผนภูมิที่ 12	การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่า หรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่ง อยู่ภายในอีกสิ่งหนึ่ง’ ผ่านกระบวนการนามนัย	257
แผนภูมิที่ 13	การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่า หรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่ง อยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’ ผ่านกระบวนการนามนัย	258

แผนภูมิที่ 14	การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ ไปสู่ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ ผ่านกระบวนการเกิดคำใหม่.....	262
แผนภูมิที่ 15	การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ ผ่านกลไกการขยายความหมายเชิงอุปลักษณะ.....	266
แผนภูมิที่ 16	การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ ไปสู่ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ ผ่านกลไกการขยายความหมายเชิงอุปลักษณะ.....	267
แผนภูมิที่ 17	การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ ผ่านกลไกการจางลงความหมาย.....	270
แผนภูมิที่ 18	การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ ไปสู่ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ ผ่านกลไกการจางลงทางความหมาย.....	272
แผนภูมิที่ 19	การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ ผ่านกลไกการคงค่าความหมายเดิม.....	274
แผนภูมิที่ 20	การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ ไปสู่ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ ผ่านกลไกการคงค่าความหมายเดิม.....	275
แผนภูมิที่ 21	คำว่า “บน” ที่เป็นคำนาม.....	277
แผนภูมิที่ 22	คำว่า “บน” ที่เป็นคำบุพบท.....	277
แผนภูมิที่ 23	การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ภายในอีกสิ่งหนึ่ง’ ผ่านกลไกการอนุমান.....	279

แผนภูมิที่ 24	การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’ ผ่านกลไกการอนุมาน280
แผนภูมิที่ 25	การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ ไปสู่ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ ผ่านกลไกการอนุมาน 282
แผนภูมิที่ 26	เครือข่ายความหมายของคำว่า “บน” ในภาษาไทย..... 286

สารบัญรูปภาพ

ภาพที่ 1	ภาพร่างภาชนะ.....	50
ภาพที่ 2	ภาพร่างความหมาย ‘ข้ามผ่านเหนือ’ ของคำว่า “over” ในภาษาอังกฤษ.....	51
ภาพที่ 3	ภาพร่างความหมาย ‘เหนือ’ ของคำว่า “over” ในภาษาอังกฤษ	52
ภาพที่ 4	ภาพร่างความหมาย ‘ปกคลุม’ ของคำว่า “over” ในภาษาอังกฤษ.....	52
ภาพที่ 5	ภาพร่างความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’	194
ภาพที่ 6	ภาพร่างความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’	204
ภาพที่ 7	ภาพร่างความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’	209
ภาพที่ 8	ภาพร่างความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ในอีกสิ่งหนึ่ง’	225
ภาพที่ 9	ภาพร่างความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’	233

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มโนทัศน์พื้นฐานมโนทัศน์หนึ่งในระบบปริชาณของมนุษย์ที่สามารถเรียนรู้ได้ตั้งแต่วัยทารก คือมโนทัศน์ปริภูมิหรือมโนทัศน์พื้นที่ (spatial concept) ซึ่งหมายถึงความเข้าใจต่อความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่งในทางกายภาพ (Lee, 2001: 18) มโนทัศน์พื้นที่สามารถนำเสนอผ่านคำแสดงพื้นที่ (spatial word) ซึ่งปรากฏเป็นหน่วยศัพท์ (lexical unit) ในภาษาแต่ละภาษา เช่น คำว่า “in” “back” “at” “under” “on” ในภาษาอังกฤษ คำว่า “dans” “arriere” “à” “sous” “sur” ในภาษาฝรั่งเศส คำว่า “ใน” “หลัง” “ที่” “ใต้” “บน” ในภาษาไทย

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับมโนทัศน์เป็นประเด็นหนึ่งที่ได้รับ ความสนใจอย่างแพร่หลาย จึงปรากฏงานวิจัยที่ศึกษาคำแสดงพื้นที่มากมาย โดยเฉพาะด้านความหมาย ซึ่งช่วยแสดงให้ทราบและเข้าใจมโนทัศน์ของมนุษย์ที่มีต่อพื้นที่ในแง่มุมต่างๆ ได้ เช่น การศึกษาคำว่า “over” ในภาษาอังกฤษของบรักแมน (Brugman, 1981 อ้างถึงใน Lakoff, 1987) การศึกษาหน่วยศัพท์ “in” “on” และ “at” ในภาษาอังกฤษของนาวาร์โร (Navarro i Ferrando, 1998) การศึกษาคำอนุภาคแสดงพื้นที่ (spatial particles) ในภาษาอังกฤษของไทเลอร์และอีแวนส์ (Tyler & Evans, 2003) การศึกษาคำบุพบท “par” และ “à travers” ในภาษาฝรั่งเศสของสโตสิช (Stosic, 2007)

การศึกษาคำแสดงพื้นที่ที่ปรากฏเป็นหน่วยศัพท์ในภาษาต่างๆ นอกจากจะแสดงให้ทราบถึงความหมายของคำแสดงพื้นที่ที่ปรากฏในบริบทต่างๆ แล้ว ยังแสดงให้ทราบถึงมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษานั้นๆ ได้ เพราะมโนทัศน์ก่อรูปจากการประสบการณ์ที่มีการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัวผ่านประสาทสัมผัสต่างๆ แบบซ้ำแล้วซ้ำอีกจนทำให้เกิดภาพร่างในความคิด ซึ่งเป็นโครงสร้างมโนทัศน์ที่มีลักษณะพื้นฐานอยู่ภายในระบบมโนทัศน์ (Evans, 2007: 31; Lakoff, 1987: xiv)

ภาษาไทยมีคำแสดงพื้นที่มากมาย คำว่า “บน” เป็นคำแสดงพื้นที่คำหนึ่งที่ที่น่าสนใจ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (2556: ออนไลน์) กล่าวถึงคำว่า “บน” ไว้ ดังนี้

ว. เบื้องสูง, ตรงข้ามกับ เบื้องล่าง, เช่น ข้างบน ชั้นบน เบื้องบน.

บ. ในที่ซึ่งอยู่สูงหรือเหนือ เช่น นั่งอยู่บนเรือน วางมือบนหนังสือ มีหนังสือวางอยู่บนโต๊ะ.

คำนิยามข้างต้นแสดงให้เห็นว่าคำว่า “บน” สามารถอยู่ในหมวดคำได้ 2 หมวด คือ คำวิเศษณ์ (คำคุณศัพท์หรือคำกริยาวิเศษณ์) และคำบุพบท¹ ในขณะเดียวกัน คำว่า “บน” ก็แสดง ความหมายที่เกี่ยวข้อง 2 ความหมาย คือ ความหมายที่เกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากคำนิยามที่ว่า “เบื้องสูง, ตรงข้ามกับเบื้องล่าง” และความหมายที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับสิ่งอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากคำนิยามที่ว่า “ในที่ซึ่งอยู่สูงหรือเหนือ”

อนึ่ง เมื่อสังเกตคำว่า “บน” ที่ปรากฏในบริบทต่างๆ ในสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ. 2489-พ.ศ.2559) จะพบว่าคำว่า “บน” ส่วนหนึ่งแสดงลักษณะที่สอดคล้องกับคำนิยามที่ปรากฏในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (2556: ออนไลน์) ข้างต้น แต่ในขณะเดียวกันก็ปรากฏคำว่า “บน” ที่แสดงลักษณะที่แตกต่างด้วยเช่นกัน ยกตัวอย่างดังนี้

(1) นั่งกันไปอย่างหลวมๆ และนั่งสบายดี กดปุ่มให้พนักเก้าอี้เอนไปข้างหลังได้ สัมภาระกระเป๋าต่างๆ เอาไว้บนหลังคา มีผ้าใบคลุมมิดชิด (งานประพันธ์ ปิ่น, 2546: 199)²

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (1) ทำหน้าที่อย่างคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาลี “เอาไว้” กับคำนาม “หลังคา” มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งคือ “สัมภาระกระเป๋าต่างๆ” อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่งคือ “หลังคา” เมื่อพิจารณาแล้ว หมวดคำและความหมายของคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (1) ปรากฏลักษณะที่สอดคล้องกับคำนิยามที่ปรากฏในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (2556: ออนไลน์)

¹ อักษรย่อที่ปรากฏหน้าพินัยในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (2556: ออนไลน์) บอกชนิดคำ (หมวดคำ) ตามหลักไวยากรณ์ อักษรย่อ “ว.” หมายถึง “วิเศษณ์” ซึ่งมีความหมายรวมถึงทั้ง “คำคุณศัพท์” และ “คำกริยาวิเศษณ์” ส่วนอักษรย่อ “บ.” หมายถึง “บุพบท” (บุพบท)

² ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลประเภทเอกสาร กำหนดใช้การอ้างอิงแบบ “(ชื่อย่อเอกสาร, ปีที่พิมพ์, หน้าที่ปรากฏข้อมูล)”

(2) เรือนี่ล่องเอาสินค้ายืนมาส่งกรุงเทพฯ ขาขึ้นก็รับเอาหมากพลู จากกรุงเทพฯ ธนบุรีมาส่งที่อยู่ชยาแทน เรือนี่ใหญ่ ผู้โดยสารอยู่ชั้นบน สินค้าต่างๆ บรรทุกอยู่ชั้นล่าง (คุณตาคณยาย ล1, 2524: 96)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (2) ทำหน้าที่อย่างคำคุณศัพท์ ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “ชั้น” ทำหน้าที่ขยายแล้วรวมกันเป็นคำประสม “ชั้นบน” มีความหมายแสดงบริเวณพื้นที่ที่เป็นที่อยู่ของ “ผู้โดยสาร” ซึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าและอยู่ตรงข้ามกับบริเวณพื้นที่ที่เป็นที่อยู่ของ “สินค้าต่างๆ” ที่อยู่ “ชั้นล่าง” เมื่อพิจารณาแล้ว หมวดคำและความหมายของคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (2) ปรากฏลักษณะที่สอดคล้องกับคำนิยามที่ปรากฏในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (2556: ออนไลน์)

(3) คุณปลัดยุคหัวเห็ดเนี่ย ดูแล้วออกไปทางทรงมหาดไทย หน่อยๆ นะเนี่ย น่าจะจับเปลือยบน นุ่งโจงชะน้อย เล่นได้อีกเรื่องเลย 555+ (พันทิป)³

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (3) น่าจะทำหน้าที่อย่างคำนาม ปรากฏตามลำพังในตำแหน่งหลังคำกริยาลี “จับเปลือย” มีความหมายแสดงบริเวณพื้นที่ของร่างกายส่วนบริเวณตั้งแต่ช่วงเอวหรือช่วงสะดือขึ้นไป ซึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าและตรงข้ามกับบริเวณพื้นที่ของร่างกายเบื้องล่าง ซึ่งหมายถึงบริเวณพื้นที่ของร่างกายส่วนบริเวณตั้งแต่ช่วงเอวหรือช่วงสะดือลงมา เมื่อพิจารณาแล้ว ความหมายของคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (3) ปรากฏลักษณะที่สอดคล้องกับคำนิยามที่ปรากฏในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (2556: ออนไลน์) แต่หมวดคำของคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (3) แตกต่างออกไป

(4) ให้กันหม้ออยู่ข้างหน้า ใช้เป็นเครื่องป้องกันผีทำ ไมให้มันกล้า เข้ามาเอาคนบนเรือนไป (พื้นความหลัง ล1, 2513: 123)

³ ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลประเภทฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ กำหนดใช้การอ้างอิงแบบ “(พันทิป)”

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (4) ทำหน้าที่อย่างคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำนาม “คน” กับคำนาม “เรือน” เมื่อพิจารณาแล้ว หมวดคำของคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (4) ปรากฏลักษณะที่สอดคล้องกับคำนิยามที่ปรากฏในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (2556: ออนไลน์) ส่วนความหมายของคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (4) แม้จะแสดงความหมายที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับสิ่งอีกสิ่งหนึ่ง แต่ก็น่าจะปรากฏในลักษณะที่แตกต่างจากคำนิยามที่ปรากฏในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (2556: ออนไลน์) เพราะความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งคือ “คน” ไม่ได้อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่า แต่น่าจะอยู่ภายในของอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นสิ่งที่มีลักษณะปิดล้อม คือ “เรือน”

(5) ทำเสร็จหมดถามว่าก็โมงแล้ว หันไปมองดูนาฬิกาบนผนังแล้ว
อ่านเวลาได้โดยไม่ต้องใส่แว่น ดีใจมาก (พันทิป)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (5) ทำหน้าที่อย่างคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำนาม “นาฬิกา” กับคำนาม “ผนัง” เมื่อพิจารณาแล้ว หมวดคำของคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (5) ปรากฏลักษณะที่สอดคล้องกับคำนิยามที่ปรากฏในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (2556: ออนไลน์) ส่วนความหมายของคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (5) แม้จะแสดงความหมายที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับสิ่งอีกสิ่งหนึ่ง แต่ก็น่าจะปรากฏในลักษณะที่แตกต่างจากคำนิยามที่ปรากฏในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (2556: ออนไลน์) เพราะความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งคือ “นาฬิกา” ไม่ได้อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่า แต่น่าจะอยู่ประชิดข้างของอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นสิ่งที่มีลักษณะตั้งฉากกับพื้น คือ “ผนัง” โดยลักษณะความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของ “นาฬิกา” จะปรากฏในลักษณะที่เสมือนลอยตัวอยู่

เมื่อพิจารณาคำว่า “บน” ที่ปรากฏในตัวอย่าง (1) ถึงตัวอย่าง (5) ในเบื้องต้น ด้านหมวดคำหรือหน้าที่ทางไวยากรณ์ คำว่า “บน” ปรากฏการทำหน้าที่ทั้งอย่างคำคุณศัพท์ ดังในตัวอย่าง (2) และอย่างคำบุพบท ดังในตัวอย่าง (1) ตัวอย่าง (4) และตัวอย่าง (5) ซึ่งสอดคล้องกับคำนิยามที่ปรากฏในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (2556: ออนไลน์) แต่ก็ปรากฏการทำหน้าที่คำนาม ดังในตัวอย่าง (3) ซึ่งแตกต่างจากคำนิยามที่ปรากฏในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (2556: ออนไลน์) สำหรับด้านความหมาย คำว่า “บน” แสดงทั้ง

ความหมายที่สอดคล้อง ดังในตัวอย่าง (1) ตัวอย่าง (2) และตัวอย่าง (3) และความหมายที่แตกต่างจากคำนิยามที่ปรากฏในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (2556: ออนไลน์) ดังในตัวอย่าง (4) และตัวอย่าง (5) แต่อย่างไรก็ดี แม้คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (1) ถึงตัวอย่าง (5) จะแสดงหมวดคำหรือหน้าที่ทางไวยากรณ์ รวมถึงความหมายที่หลากหลาย แต่หมวดคำแต่ละหมวดและความหมายแต่ละความหมายก็น่าจะมีความสัมพันธ์กัน

ตัวอย่างของคำว่า “บน” ที่ปรากฏในบริบทต่างๆ ในสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ. 2489-พ.ศ.2559) ช่างต้น แสดงให้ทราบว่าคำว่า “บน” สามารถทำหน้าที่ทางไวยากรณ์ได้หลายหน้าที่และสามารถแสดงความหมายได้หลายความหมาย อย่างไรก็ตาม แม้การพิจารณาคำว่า “บน” ที่ปรากฏในสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) จะช่วยแสดงให้เห็นหน้าที่ทางไวยากรณ์และความหมายที่หลากหลายของคำว่า “บน” ได้ แต่ก็ยังเป็นหน้าที่ทางไวยากรณ์และความหมายเฉพาะสมัยเท่านั้น การพิจารณาคำว่า “บน” ที่ปรากฏในสมัยอดีตร่วมด้วยน่าจะช่วยให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงด้านหมวดคำหรือหน้าที่ทางไวยากรณ์และการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” ในภาษาไทยได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

เมื่อพิจารณาคำว่า “บน” ที่ปรากฏในบริบทต่างๆ ในสมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) แล้ว คำว่า “บน” ในสมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ปรากฏน้อยมาก แต่ก็ปรากฏทั้งลักษณะที่เหมือนและลักษณะที่แตกต่างกับคำว่า “บน” ที่ปรากฏในสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) ยกตัวอย่างดังนี้

- (6) พระเกศธาตุเสนาบดีเลื่อมงามคว่างแต่บนสพดเหนือหว
พระศรีสรรหาราชจุลามณีเป็นสรณำตาตงตกหนกหนา ‘พระเกศธาตุ
เส้นหนึ่งเลื่อมงามคว่างแต่บนสะพัดเหนือหัวพระศรีสรรหาราชจุฬามณี
ศรีธรรนำตาตงตกหนกหนา’ (ศรีชุม, 2: 68-69)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (6) ทำหน้าที่อย่างคำนาม ปรากฏตามลำพังในตำแหน่งหลังคำบุพบท “แต่” ‘แต่’ เมื่อพิจารณาแล้ว คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (6) น่าจะมีความหมายแสดงบริเวณพื้นที่ ซึ่งเป็นแหล่งที่มาของ “พระเกศธาตุเสนาบดี” ‘พระเกศธาตุเส้นหนึ่ง’

(7) ท่านเอาพระมหาธาตุเจ้าสององคมาแต่เมืองบนของคنيعราม
 เท้าเมดเข้าสานทักเคือง ‘ท่านเอาพระมหาธาตุเจ้าสององคมาแต่เมืองบน
 องคنيعรามเท้าเมดลัดข้าวสารทักเคือง’ (อโสภาราม, 1: 7-9)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (7) ทำหน้าที่อย่างคำคุณศัพท์ ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “เมือง” ‘เมือง’ แล้วรวมกันเป็นนามวลี “เมืองบน” ‘เมืองบน’ ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังกริยวลี “มาแต่” ‘มาแต่’ น่าจะมีความหมายแสดงบริเวณพื้นที่ ซึ่งเป็นแหล่งที่มาของ “พระมหาธาตุเจ้าสององค” ‘พระมหาธาตุเจ้าสององค’

เมื่อพิจารณาคำว่า “บน” ที่ปรากฏในสมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) แสดงให้ทราบว่า คำว่า “บน” น่าจะเป็นหมวดคำได้หลายหมวดหรือทำหน้าที่ทางไวยากรณ์ได้หลายหน้าที่ ทั้งนี้ แม้คำว่า “บน” ที่ปรากฏในสมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) จะปรากฏหมวดคำหรือหน้าที่ทางไวยากรณ์ที่คล้ายกับคำว่า “บน” ที่ปรากฏในสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) แต่มีลักษณะบางประการที่แตกต่างกัน ส่วนด้านความหมาย คำว่า “บน” ที่ปรากฏในสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) ย่อมแสดงความหมายที่หลากหลายมากกว่าคำว่า “บน” ที่ปรากฏในสมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) แต่ก็ช่วยแสดงให้เห็นเบื้องต้นว่าคำว่า “บน” มีการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายคือมีความหมายเพิ่มมากขึ้น

ตัวอย่างคำว่า “บน” ที่ปรากฏในสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) และสมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) แสดงให้ทราบถึงลักษณะคำหลายหน้าที่ (polyfunctional word) ซึ่งหมายถึงคำที่มีรูปเดียวกันที่สามารถทำหน้าที่ทางไวยากรณ์ได้มากกว่าหนึ่งหน้าที่ มีความหมายมากกว่าหนึ่งความหมาย และความหมายแต่ละความหมายมีความสัมพันธ์กัน (พิมพา บำรุงสุข, 2515: 22) ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นปกติในภาษาไทยคือคำบางคำสามารถนำไปใช้ทำหน้าที่ทางไวยากรณ์ได้มากกว่าหนึ่งหน้าที่ ซึ่งสามารถพิจารณาหน้าที่ของคำได้จากตำแหน่งที่ปรากฏในประโยค (นวรรณ พันธุมธา, 2534: 11-16; เพียรศิริ วงศ์วิธานนท์, 2544: 312-313) ในขณะเดียวกัน คำว่า “บน” ก็แสดงให้เห็นทราบถึงลักษณะคำหลายความหมาย (polyseme) ซึ่งหมายถึงคำที่มีรูปเดียวกันที่มีความหมายมากกว่าหนึ่งความหมาย ความหมายแต่ละความหมายมีความสัมพันธ์กัน เป็นคำมีที่มาจากแหล่งเดียวกัน ไม่ได้เป็นคำที่มีรูปหรือเสียงพ้องกันหรือเหมือนกัน

โดยบังเอิญ (Croft & Cruse, 2004: 109-111) นอกจากนี้ คำดังกล่าวจะสามารถเป็นหมวดคำได้หลายหมวดหรือทำหน้าที่ทางไวยากรณ์ได้หลายหน้าที่หรือไม่ก็ได้

แนวคิดการกลายเป็นคำไวยากรณ์ (grammaticalization) เป็นแนวคิดหนึ่งที่ยินนำไปใช้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของภาษา โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงแบบข้ามสมัย (diachronic) ที่เป็นการเปลี่ยนแปลงจากคำเนื้อหา (content word) หรือคำหลัก (lexical word) ไปเป็นหน่วยทางไวยากรณ์ (grammatical element) หรือจากคำที่มีสถานะความเป็นไวยากรณ์น้อย (less grammatical status) ไปเป็นคำที่มีสถานะความเป็นไวยากรณ์มาก (more grammatical status) (Kurylowicz, 1965: 52 อ้างถึงใน Heine, Claudi, & Hünnemeyer, 1991: 3) ซึ่งสามารถนำไปอธิบายลักษณะการทำหน้าที่ทางไวยากรณ์ได้หลายหน้าที่ของคำว่า “บน” ได้ ส่วนการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างความหมายแต่ละความหมายของคำว่า “บน” อย่างเป็นระบบนั้น แนวคิดอรรถศาสตร์ปริชาน (cognitive semantics) เป็นแนวคิดหนึ่งที่ยินนำไปใช้เป็นแนวทางในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความหมาย โครงสร้างมโนทัศน์ และประสบการณ์ของมนุษย์อย่างกว้างขวางอีกด้วย

อนึ่ง เมื่อพิจารณาตัวอย่างคำว่า “บน” ที่ปรากฏในสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ. 2489-พ.ศ.2559) และสมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ประกอบกับลักษณะของคำหลายหน้าที่ ลักษณะของคำหลายความหมาย แนวคิดการกลายเป็นคำไวยากรณ์ และแนวคิดอรรถศาสตร์ปริชาน อาจสันนิษฐานในเบื้องต้นได้ว่าคำว่า “บน” ซึ่งเป็นคำแสดงพื้นที่ในภาษาไทย อาจเป็นคำหลายหน้าที่ที่สามารถเป็นหมวดคำได้หลายหมวดหรือทำหน้าที่ทางไวยากรณ์ได้หลายหน้าที่ ทั้งคำนามและคำคุณศัพท์ ซึ่งเป็นคำเนื้อหา และคำบุพบท ซึ่งเป็นคำไวยากรณ์ หมวดคำแต่ละหมวดอาจมีความสัมพันธ์กัน รวมถึงอาจเป็นคำหลายความหมายที่สามารถแสดงความหมายได้หลายความหมายและความหมายแต่ละความหมายมีความสัมพันธ์กัน

เมื่อสำรวจงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับคำหลายความหมายในภาษาไทยตามแนวคิดอรรถศาสตร์ปริชาน ปรากฏทั้งงานวิจัยที่ศึกษาเฉพาะคำหลายความหมายในภาษาไทยและงานวิจัยที่ศึกษาเปรียบเทียบคำหลายความหมายในภาษาไทยกับคำที่ความหมายคล้ายคลึงกันในภาษาอื่น

ตัวอย่างงานวิจัยที่ศึกษาเฉพาะคำหลายความหมายในภาษาไทย เช่น งานวิจัยเรื่อง “การศึกษามโนทัศน์ของคำว่า เข้า” ของ ชัชวดี ศรีลัมพ์ (2538) ซึ่งศึกษาความหมายและมโนทัศน์ของคำว่า “เข้า” งานวิจัยเรื่อง “เครือข่ายความหมายของคำว่า “ออก” ในภาษาไทย: การศึกษาตามแนวอรรถศาสตร์ปริชาน” ของ กางบัณฑิต วงศ์ศรี (2547) ซึ่งศึกษาความหมายและมโนทัศน์ของคำ

ว่า “ออก” รวมถึงแสดงความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์ในรูปแบบเครือข่ายความหมาย งานวิจัยเรื่อง “มโนทัศน์พื้นที่ในภาษาไทย: กรณีศึกษาคำว่า “หลัง” ที่ปรากฏในเว็บไซต์พันทิปดอทคอม” ของ ศุภชัย ต๊ะวิชัย (2556) ซึ่งศึกษาความหมายและการขยายความหมาย รวมถึงวิเคราะห์มโนทัศน์พื้นที่ของคำว่า “หลัง” ที่ปรากฏในเว็บไซต์พันทิปดอทคอม ส่วนตัวอย่างงานวิจัยที่ศึกษาคำหลายความหมายในภาษาไทยเปรียบเทียบกับคำที่ความหมายคล้ายคลึงกันในภาษาอื่น เช่น งานวิจัยเรื่อง “ปรากฏการณ์พหุณัยของคำว่า 𠵿𠵿 /gada/ ในภาษาเกาหลีเปรียบเทียบกับคำว่า ไป ในภาษาไทย: การศึกษาตามแนวภาษาศาสตร์ปริชาน” ของ คยอง อิน ปาร์ค (2554) ซึ่งศึกษาเปรียบเทียบความหมาย การขยายความหมาย ความสัมพันธ์ทางความหมาย และโครงสร้างมโนทัศน์ของคำว่า “𠵿𠵿” /gada/ ในภาษาเกาหลีกับคำว่า “ไป” ในภาษาไทย งานวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบคำกริยา “kàn” ในภาษาจีนกลางกับคำว่า “ดู” ในภาษาไทย” ของ กชณิภา วิชยปรีชา (2556) ซึ่งศึกษาเปรียบเทียบความหมาย ลักษณะทางวากยสัมพันธ์ และการขยายความหมายของคำกริยา “kàn” ในภาษาจีนกับคำว่า “ดู” ในภาษาไทย งานวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบ เรื่อง มโนทัศน์พื้นที่ “บน”: กรณีศึกษา คำว่า “shàng” ในภาษาจีนแมนดาริน และ “บน” “เหนือ” “ขึ้น” ในภาษาไทย” ของ อรณิศา วิริยธนานนท์ (2558) ซึ่งศึกษามโนทัศน์พื้นที่ “บน” จากคำว่า “shàng” ในภาษาจีนแมนดารินเปรียบเทียบกับคำว่า “บน” “เหนือ” และ “ขึ้น” ในภาษาไทย

เมื่อพิจารณางานวิจัยที่ศึกษาคำหลายความหมายในภาษาไทยตามแนวคิดอรรถศาสตร์ปริชานที่ผ่านมา ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาแบบเฉพาะสมัย (synchronic) โดยส่วนใหญ่จะใช้ข้อมูลในสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) แต่อย่างไรก็ดี ปรากฏงานวิจัยบางฉบับที่เป็นการศึกษาแบบข้ามสมัย (diachronic) เช่น งานวิจัยเรื่อง ““ถึง”: การศึกษาเชิงประวัติ” ของ กรองกานต์ รอดพันธ์ (2555) ซึ่งศึกษากระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์และความหมายของคำว่า “ถึง” ตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2553) จากการพิจารณางานวิจัยในเบื้องต้น แม้จะปรากฏงานวิจัยที่ศึกษาคำว่า “บน” ในภาษาไทยในฐานะคำหลายความหมายโดยใช้แนวคิดอรรถศาสตร์ปริชาน แต่ก็เป็นการศึกษาแบบเฉพาะสมัย อีกทั้งยังเป็นการศึกษาเปรียบเทียบกับคำที่มีความหมายคล้ายคลึงกันในภาษาไทยและคำที่มีความหมายคล้ายคลึงกันในภาษาจีนแมนดาริน ดังปรากฏในงานวิจัยของอรณิศา วิริยธนานนท์ (2558) ซึ่งได้กล่าวไปข้างต้น ยังไม่ปรากฏงานวิจัย ซึ่งมีลักษณะเป็นการศึกษาแบบข้ามสมัย ที่ศึกษาคำว่า “บน” ในภาษาไทยในฐานะคำหลายความหมายโดยใช้แนวคิดอรรถศาสตร์ปริชาน

ด้านงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการกลายเป็นคำไวยากรณ์ในภาษาไทย เมื่อสำรวจแล้ว ปรากฏงานวิจัยจำนวนมาก ทั้งงานวิจัยที่ศึกษาการกลายจากคำเนื้อหาไปเป็นคำไวยากรณ์และงานวิจัยที่ศึกษาการกลายจากคำที่มีความเป็นไวยากรณ์น้อยไปเป็นคำที่มีความเป็นไวยากรณ์มาก

ตัวอย่างงานวิจัยที่ศึกษาการกลายจากคำเนื้อหาไปเป็นคำไวยากรณ์ เช่น งานวิจัยเรื่อง “กระบวนการที่คำกริยาเปลี่ยนเป็นคำบุพบทในภาษาไทย” ของ จรัสดาว อินทรทัศน (2539) ซึ่งเป็นการศึกษาแบบเฉพาะสมัย โดยศึกษาการกลายจากคำกริยาที่กลายไปเป็นคำบุพบท งานวิจัยเรื่อง “การขยายหน้าที่และความหมายของคำว่า “ตัว” ตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึง พ.ศ.2551” ของ เมธาวิ ยุทธพงษ์ธาดา (2555) ซึ่งเป็นการศึกษาแบบข้ามสมัย โดยศึกษาหน้าที่ ความหมาย และพัฒนาการของคำว่า “ตัว” ตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ. 2551) งานวิจัยเรื่อง “พัฒนาการของคำว่า “เป็น” ในภาษาไทย” ของ สุรีเนตร จรัสจรุงเกียรติ (2555) ซึ่งเป็นการศึกษาแบบข้ามสมัย โดยศึกษาหมวดคำ หน้าที่ ความหมาย บริบทการปรากฏ รวมถึงพัฒนาการของคำว่า “เป็น” ตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2555) ส่วนตัวอย่างงานวิจัยที่ศึกษาการกลายจากคำที่มีสถานะความเป็นไวยากรณ์น้อยไปเป็นคำที่มีสถานะความเป็นไวยากรณ์มาก เช่น งานวิจัยเรื่อง “อนิยมสรรพนามและปฏิเสธสรรพนาม: การศึกษาเชิงประวัติ” ของ รุ่งอรุณ ธิษชุนทเถียร (2545) ซึ่งเป็นการศึกษาแบบข้ามสมัย โดยศึกษาความสัมพันธ์และพัฒนาการของอนิยมสรรพนามและปฏิเสธสรรพนามที่มีรูปเดียวกันตั้งแต่ สมัยสุโขทัยถึงสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2542) งานวิจัยเรื่อง “การกลายเป็นคำไวยากรณ์ของ “ด้วย” ของ นพรัฐ เสน่ห์ (2556) ซึ่งเป็นการศึกษาแบบข้ามสมัย โดยศึกษาวิเคราะห์หมวดคำ ความหมาย ปัจจัย และกลไกที่ทำให้เกิดการกลายไปเป็นคำไวยากรณ์ของคำว่า “ด้วย” ตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2554)

เมื่อพิจารณางานวิจัยที่ศึกษาการกลายเป็นคำไวยากรณ์ในภาษาไทยที่ผ่านมา ปรากฏทั้ง การศึกษาแบบเฉพาะสมัยและการศึกษาแบบข้ามสมัย ซึ่งส่วนใหญ่ศึกษาการกลายเป็นคำไวยากรณ์ จากคำเนื้อหาไปเป็นคำไวยากรณ์ ทั้งนี้ ปรากฏการศึกษาคำว่า “บน” เป็นส่วนประกอบหนึ่งใน งานวิจัยเรื่อง “Grammaticalization of Nouns into Prepositions in Thai” ของอมรา ประสิทธิ์ รัฐสินธุ์ (Prasithrathsinn, 2010) ซึ่งเป็นการศึกษาแบบเฉพาะสมัย ส่วนหนึ่งกล่าวถึงการกลายเป็นคำไวยากรณ์ของคำนามไปเป็นคำบุพบทในภาษาไทยและได้ยกตัวอย่างคำว่า “บน” แม้จะกล่าวถึง หน้าที่ทางไวยากรณ์และหน้าที่ของคำว่า “บน” แต่ก็ก็เป็นหน้าที่ทางไวยากรณ์และความหมายที่

ปรากฏในสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) ไม่ได้กล่าวถึงหน้าที่ทางไวยากรณ์ ความหมาย มโนทัศน์ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของคำว่า “บน” ในภาษาไทย

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับมโนทัศน์เป็นประเด็นที่น่าสนใจ การศึกษาหมวดคำ หรือหน้าที่ทางไวยากรณ์และความหมายของคำแสดงพื้นที่ที่สามารถแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาได้ เมื่อพิจารณาคำว่า “บน” ซึ่งเป็นคำแสดงพื้นที่คำหนึ่งในภาษาไทย ที่ปรากฏในสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) และสมัยสุโขทัย (พ.ศ. 1781-พ.ศ.1981) ในเบื้องต้น สามารถสังเกตได้ว่าคำว่า “บน” เป็นสมาชิกของหมวดคำได้หลายหมวดหรือทำหน้าที่ทางไวยากรณ์ได้หลายหน้าที่ มีความหมายหลายความหมาย หมวดคำแต่ละหมวดคำและความหมายแต่ละความหมายน่าจะมีความสัมพันธ์กัน อีกทั้งเมื่อพิจารณาคำว่า “บน” ตั้งแต่สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ต่อเนื่องถึงสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ. 2559) ก็น่าจะแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการของคำว่า “บน” นอกจากนี้ เมื่อสำรวจงานวิจัยที่ศึกษาคำหลายความหมายในภาษาไทยโดยใช้แนวคิดอรรถศาสตร์ปริชานและงานวิจัยที่ศึกษาการกลายเป็นคำไวยากรณ์ในภาษาไทย แม้จะปรากฏงานวิจัยมากมายและปรากฏงานวิจัยที่กล่าวถึงคำว่า “บน” มาก่อน แต่ก็เป็นส่วนประกอบหนึ่ง ยังไม่ปรากฏงานวิจัยที่ศึกษาหมวดคำหรือหน้าที่ทางไวยากรณ์ ความหมาย มโนทัศน์ ตลอดจนพัฒนาการของคำว่า “บน” แบบข้ามสมัยโดยใช้แนวคิดอรรถศาสตร์ปริชานและแนวคิดการกลายเป็นคำไวยากรณ์มาก่อน

การศึกษาหน้าที่ทางไวยากรณ์ ความหมาย มโนทัศน์ รวมถึงพัฒนาการของคำว่า “บน” ที่ปรากฏในภาษาไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ. 2489-พ.ศ.2559) โดยใช้แนวคิดอรรถศาสตร์ปริชานและแนวคิดการกลายเป็นคำไวยากรณ์เพื่อให้ทราบและเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาจึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจ ซึ่งนอกจากจะทำให้ทราบหน้าที่ทางไวยากรณ์ ความหมาย และมโนทัศน์ของคำว่า “บน” ที่ปรากฏในแต่ละสมัยแล้ว ยังทำให้ทราบถึงพัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงของคำว่า “บน” ที่ต่อเนื่องและชัดเจนมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังสามารถใช้เป็นแนวทางในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางภาษาของคำแสดงพื้นที่คำอื่นๆ ในภาษาไทยได้อีกด้วย

1.2 วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษา

1.2.1 หมวดคำ หน้าที่ และปริบทการปรากฏของคำว่า “บน” ในภาษาไทยสมัยต่างๆ

1.2.2 ความหมายและมโนทัศน์ของคำว่า “บน” ในภาษาไทยสมัยต่างๆ

1.2.3 กระบวนการและกลไกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” ในภาษาไทย

1.2.4 พัฒนาการด้านความหมายของคำว่า “บน” ในภาษาไทย

1.3 สมมติฐาน

1.3.1 หมวดคำ หน้าที่ และปริบทการปรากฏของคำว่า “บน” ในแต่ละสมัยมีส่วนที่เหมือนกันและส่วนที่แตกต่างกัน การทำหน้าที่ค่านามปรากฏในลักษณะค่านามเดี่ยวหรือปรากฏในตำแหน่งหลังค่านามที่มีความหมาย ‘เมือง’ ‘ส่วน’ หรือ ‘ฝ่าย’ และเป็นส่วนที่ปรากฏเหมือนกันในทุกสมัย ในขณะที่การทำหน้าที่คำบุพบทปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาวลีกับนามวลีหรือตำแหน่งระหว่างนามวลีกับนามวลี และเป็นส่วนที่ปรากฏเฉพาะบางสมัย ปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นปรากฏการณ์คำหลายหน้าที่ในภาษาไทย

1.3.2 ความหมายและมโนทัศน์ของคำว่า “บน” ในแต่ละสมัยมีส่วนที่เหมือนกันและส่วนที่แตกต่างกัน ความหมาย ‘บริเวณพื้นที่’ เป็นส่วนที่ปรากฏเหมือนกันในทุกสมัย ในขณะที่ความหมาย ‘ตำแหน่ง’ เป็นส่วนที่ปรากฏเฉพาะบางสมัย ปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นปรากฏการณ์คำหลายความหมายในภาษาไทย

1.3.3 กระบวนการสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” คือ กระบวนการอุปลักษณะและกระบวนการนามนัย

1.3.4 พัฒนาการด้านความหมายของคำว่า “บน” มีลำดับจากแฉวงความหมายที่เป็นรูปธรรมไปสู่แฉวงความหมายที่เป็นนามธรรม

1.4 ขอบเขตการวิจัย

1.4.1 ศึกษาเฉพาะคำว่า “บน” ที่ปรากฏในข้อมูลประเภทร้อยแก้วเท่านั้น ไม่ศึกษาคำว่า “บน” ที่ปรากฏในข้อมูลประเภทร้อยกรอง

1.4.2 ศึกษาคำว่า “บน” ทั้งที่ปรากฏในลักษณะตามลำพัง ปรากฏในลักษณะคำประสม เช่น คำประสม “เบื้องบน” “ชั้นบน” และปรากฏในลักษณะคำซ้ำ คือ คำซ้ำ “บนๆ”

1.4.3 ไม่ศึกษาคำว่า “บน” ที่มีความหมายว่า “ขอร้องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ช่วย โดยให้คำมั่นว่าจะให้สิ่งของตอบแทน หรือทำตามที่ให้สัญญาไว้ เมื่อเป็นผลสำเร็จ” (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2556: ออนไลน์) ซึ่งอาจปรากฏในรูป “บนบาน” “บนบาล” “บนข้าวผี ตีข้าวพระ” หรือ “บนบานศาลกล่าว” เพราะเป็นคำยืมภาษาเขมร ดังปรากฏอักษรย่อในวงเล็บ (ข.) ท้ายบทนิยามในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (2556: ออนไลน์) ซึ่งบอกที่มาของคำ

1.5 ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

1.5.1 ช่วงเวลาที่เก็บข้อมูล

การเก็บข้อมูลคำว่า “บน” จะเก็บข้อมูลคำว่า “บน” ที่ปรากฏตั้งแต่สมัยสุโขทัย และเก็บต่อเนื่องถึงสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2559) อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาเอกสารสมัยอยุธยา (พ.ศ.1893-พ.ศ.2310) ที่ปรากฏและสามารถเข้าถึงได้ เอกสารที่ปรากฏในสมัยอยุธยาตอนต้นมักเป็นเอกสารประเภทร้อยกรอง ซึ่งเป็นข้อมูลนอกขอบเขตการวิจัย ส่วนเอกสารประเภทร้อยแก้วมักปรากฏในสมัยอยุธยาตอนปลาย การเก็บข้อมูลคำว่า “บน” ในสมัยอยุธยาจึงเก็บข้อมูลจากเอกสารประเภทร้อยแก้วที่ปรากฏในสมัยอยุธยาตอนปลายเป็นหลัก และเก็บข้อมูลจากเอกสารประเภทร้อยแก้วที่ปรากฏในสมัยอยุธยาตอนต้นและตอนกลางประกอบ

1.5.2 การแบ่งช่วงสมัยข้อมูล

เมื่อพิจารณาการแบ่งช่วงสมัยข้อมูลที่ปรากฏในงานวิจัยที่ผ่านมา งานวิจัยทุกฉบับแบ่งข้อมูลสมัยสุโขทัยเป็น 1 สมัย ส่วนข้อมูลสมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 นั้น มีการแบ่งช่วงสมัยข้อมูลแตกต่างกัน สำหรับงานวิจัยฉบับนี้จะแบ่งช่วงสมัยข้อมูลตามช่วงสมัยทางประวัติศาสตร์ก่อน จึงสามารถแบ่งช่วงสมัยได้ 4 ช่วงสมัย คือ ช่วงสมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ช่วงสมัยที่ 2 สมัยอยุธยา (พ.ศ.1893-พ.ศ.2310) ช่วงสมัยที่ 3 สมัยธนบุรี (พ.ศ.2310-พ.ศ.2325) และช่วงสมัยที่ 4 สมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325 เป็นต้นมา)

เมื่อพิจารณาช่วงสมัยข้อมูลตามช่วงสมัยทางประวัติศาสตร์แล้ว จะพิจารณาช่วงระยะเวลาของแต่ละสมัย ลักษณะทางสังคมของแต่ละสมัย รวมถึงสำรวจปริมาณเอกสารประเภทร้อยแก้วของแต่ละสมัยที่ปรากฏมาถึงสมัยปัจจุบันเพิ่มเติม จึงสามารถแบ่งช่วงสมัยเพื่อเก็บข้อมูลคำว่า “บน” ในภาษาไทยได้ 6 สมัย ดังนี้

- 1) สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981)

- 2) สมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325)
- 3) สมัยที่ 3 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1-รัชกาลที่ 3 (พ.ศ.2325-พ.ศ. 2394)
- 4) สมัยที่ 4 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4-รัชกาลที่ 5 (พ.ศ.2394-พ.ศ. 2453)
- 5) สมัยที่ 5 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 6-รัชกาลที่ 8 (พ.ศ.2453-พ.ศ. 2489)
- 6) สมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559)

1.5.3 แหล่งข้อมูล

การเก็บข้อมูลคำว่า “บน” จะเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูล 2 ประเภท คือ แหล่งข้อมูลประเภทเอกสารและแหล่งข้อมูลประเภทฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ดังนี้

1.5.3.1 แหล่งข้อมูลประเภทเอกสาร

1) หนังสือที่ได้รับการตีพิมพ์ คือ หนังสือที่ได้รับการตีพิมพ์ที่เลือกเป็นแหล่งข้อมูลเป็นหนังสือที่ตีพิมพ์เนื้อหาจากเอกสารต้นฉบับ โดยเนื้อหาจะได้รับการถ่ายทอดให้เป็นอักษรวิธีแบบภาษาไทยปัจจุบันหรือไม่ก็ได้ และจะปรากฏภาพเอกสารต้นฉบับเทียบอยู่ด้วยหรือไม่ก็ได้ อาจเป็นหนังสือหายาก (rare book) หรือเป็นหนังสือฉบับพิมพ์ครั้งที่เก่าที่สุดเท่าที่จะสามารถเข้าถึงได้ อย่างไรก็ดี จะไม่เก็บข้อมูลจากหนังสือที่ได้รับการแปลจากต้นฉบับภาษาต่างประเทศ จะไม่เก็บข้อมูลจากเอกสารที่ไม่ได้คัดลอกมาจากต้นฉบับเดิมหรือได้รับการสันนิษฐานว่าคัดลอกผิดเพี้ยนไปจากต้นฉบับเดิมมาก เช่น “ไตรภูมิพระร่วง” ซึ่งแม้จะเป็นวรรณกรรมที่ได้รับการยอมรับว่าอยู่ในสมัยสุโขทัย แต่ฉบับภาษาไทยที่มีอยู่ในปัจจุบัน อาจจะไม่ใช่ต้นฉบับเดิมที่มาจากสมัยสุโขทัย (วินัย ภูระหงษ์, 2541: 374; สุรีเนตร จรัสจรวงเกียรติ, 2551: 13)⁴

2) หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-books) กล่าวคือ หนังสืออิเล็กทรอนิกส์เป็นหนังสือชนิดหนึ่ง ซึ่งมีเนื้อหาและลักษณะเหมือนหนังสือที่ได้รับการตีพิมพ์ แต่ได้รับการจัดเก็บไว้ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ ให้บริการโดยสถาบันการศึกษาหรือหน่วยงานต่างๆ สามารถเข้าถึงได้ทางเว็บไซต์ เช่น เว็บไซต์ระบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ออนไลน์ สำนักงานวิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์

⁴ สามารถพิจารณารายละเอียดเพิ่มเติมได้ในบทที่ 6 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ หัวข้อ 6.2 อภิปรายผลการวิจัย หัวข้อย่อย 6.2.5 ข้อสังเกตเกี่ยวกับการแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่งในความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ ในสมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981)

มหาวิทยาลัย เว็บไซต์ระบบคลังข้อมูลดิจิทัลทางมรดกศิลปวัฒนธรรม กรมศิลปากร เว็บไซต์ห้องสมุดดิจิทัลเพื่อการศึกษา ส่วนสำนักหอสมุดแห่งชาติ

3) เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ (e-document) กล่าวคือ เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ เป็นเอกสารชนิดหนึ่งที่ถูกจัดเก็บไว้ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ อาจปรากฏเฉพาะส่วนเนื้อหา ไม่ได้มีลักษณะเป็นรูปเล่มเหมือนหนังสือที่ได้รับการตีพิมพ์หรือหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ให้บริการโดยสถาบันหรือหน่วยงานต่างๆ สามารถเข้าถึงได้ทางเว็บไซต์ เช่น ฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

1.5.3.2 แหล่งข้อมูลประเภทฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

1) ฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย โดย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) สามารถเข้าถึงได้ทาง <http://www.sac.or.th/databases/inscriptions/> เป็นฐานข้อมูลที่รวบรวมข้อมูลจารึกในประเทศไทย สามารถค้นหาจารึกได้จากชื่อจารึก ตัวอักษร ภาษา จังหวัดที่พบ คำค้นหา หรือชุดคำค้นที่กำหนด จารึกแต่ละหลักจะแสดงรายละเอียดต่างๆ ที่สำคัญ และนำเสนอเนื้อหาจารึกในรูปแบบเอกสารอิเล็กทรอนิกส์

2) ฐานข้อมูลกฎหมายตราสามดวง (Thai Database of Three Seals Law) โดย ศูนย์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มหาวิทยาลัยเกียวโต (Center for Southeast Asian Studies, Kyoto University) สามารถเข้าถึงได้ทาง http://mydatabase.jp/infolib/meta_pub/CsvDefault.exe เป็นฐานข้อมูลที่รวบรวมข้อมูลกฎหมายตราสามดวงตามฉบับพิมพ์มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองหรือฉบับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สามารถค้นหาคำหรือข้อความที่ต้องการค้นหาตามที่ระบุหรือกำหนดเงื่อนไขเอาไว้ได้

3) ฐานข้อมูล Smart Search Engine โดย เว็บไซต์พันทิปดอทคอม (pantip.com) สามารถเข้าถึงได้ทาง <http://search.pantip.com/ss> เป็นฐานข้อมูลที่รวบรวมข้อมูลจากห้องสนทนาที่แตกต่างกันไปตามหัวข้อที่สนใจจำนวน 24 ห้องของเว็บไซต์พันทิปดอทคอม เช่น ห้องกันครัว ซึ่งเป็นห้องที่มีหัวข้อเกี่ยวกับอาหาร ห้องไกลบ้าน ซึ่งเป็นห้องที่มีหัวข้อเกี่ยวกับการใช้ชีวิตในต่างประเทศ ห้องศุภขลาศัย ซึ่งเป็นห้องที่มีหัวข้อเกี่ยวกับกีฬา ลักษณะภาษาที่ปรากฏสามารถสะท้อนลักษณะภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวันได้

1.5.4 เกณฑ์การคัดเลือกข้อมูลเอกสาร

เอกสารสมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา⁵ และสมัยธนบุรี ซึ่งมีปริมาณเอกสารที่ปรากฏมาถึงสมัยปัจจุบันมีปริมาณค่อนข้างน้อย จึงจะเก็บข้อมูลคำว่า “บน” จากเอกสารที่ปรากฏทั้งหมด ส่วนเอกสารสมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งมีปริมาณเอกสารที่ปรากฏมาถึงสมัยปัจจุบันมีปริมาณมาก จึงจำเป็นต้องคัดเลือกเอกสารสำหรับใช้เป็นตัวแทนของภาษาในแต่ละสมัย โดยจะพิจารณาคัดเลือกจากความหลากหลายด้านประเภทของเอกสารและผู้แต่งเอกสาร

อนึ่ง เมื่อพิจารณาเอกสารสมัยรัตนโกสินทร์แล้ว สามารถจำแนกประเภทเอกสารสมัยรัตนโกสินทร์ตามลักษณะของเนื้อหาได้ 7 ประเภท ได้แก่ เอกสารการบันทึกเหตุการณ์ เอกสารที่มีลักษณะโต้ตอบกัน เอกสารเกี่ยวกับการปกครอง เอกสารเกี่ยวกับวิชาการ เอกสารบันเทิงคดี เอกสารที่รวมเนื้อหาหลากหลาย และเอกสารออนไลน์ ทั้งนี้ การเก็บข้อมูลคำว่า “บน” ตั้งแต่สมัยที่ 3 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1-รัชกาลที่ 3 (พ.ศ.2325-พ.ศ.2394) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) จะเก็บข้อมูลจากเอกสารสมัยละ 10-15 เล่ม โดยจะกระจายประเภทเอกสารในแต่ละสมัยให้หลากหลายมากที่สุด อย่างไรก็ตาม บางสมัยมีเอกสารที่ปรากฏมาถึงสมัยปัจจุบันเพียงไม่กี่ประเภท ทำให้ต้องเลือกเอกสารในประเภทที่ซ้ำกัน กรณีดังกล่าว จะเลือกเอกสารที่มีผู้แต่งแตกต่างกัน

1.5.5 ขอบเขตการเก็บข้อมูล

การเก็บข้อมูลคำว่า “บน” จะเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูล 2 ประเภท คือ แหล่งข้อมูลประเภทเอกสารและแหล่งข้อมูลประเภทฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ดังนี้

- 1) สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) จะเก็บข้อมูลจากฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์
- 2) สมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) จะเก็บข้อมูลจากเอกสารและจากฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์
- 3) สมัยที่ 3 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1-รัชกาลที่ 3 (พ.ศ.2325-พ.ศ.2394) จะเก็บข้อมูลจากเอกสารและจากฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

⁵ เอกสารสำหรับเก็บข้อมูลคำว่า “บน” ในสมัยอยุธยาส่วนใหญ่เป็นเอกสารประเภทร้อยแก้วที่ปรากฏในสมัยอยุธยาตอนปลายเป็นหลัก และจะเก็บข้อมูลจากเอกสารประเภทร้อยแก้วที่ปรากฏในสมัยอยุธยาตอนต้นและตอนกลางประกอบ เพราะเอกสารที่ปรากฏในสมัยอยุธยาตอนต้นมักเป็นเอกสารประเภทร้อยกรอง ซึ่งอยู่นอกขอบเขตการวิจัย

4) สมัยที่ 4 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4-รัชกาลที่ 5 (พ.ศ.2394-พ.ศ. 2453) จะเก็บข้อมูลจากเอกสาร

5) สมัยที่ 5 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 6-รัชกาลที่ 8 (พ.ศ.2453-พ.ศ. 2489) จะเก็บข้อมูลจากเอกสาร

6) สมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) จะเก็บข้อมูลจากเอกสารและจากฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

อนึ่ง การเก็บข้อมูลคำว่า “บน” จากแหล่งข้อมูลประเภทเอกสารและแหล่งข้อมูลประเภทฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์มีรายละเอียดดังนี้

1.5.5.1 การเก็บข้อมูลจากเอกสาร สำหรับเอกสารสมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา⁶ และ สมัยธนบุรี ซึ่งเป็นสมัยที่ปริมาณเอกสารที่ปรากฏมาถึงสมัยปัจจุบันมีปริมาณค่อนข้างน้อย จึงจะเก็บข้อมูลคำว่า “บน” จากเอกสารที่ปรากฏทั้งหมด ในขณะที่เอกสารสมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งเป็นสมัยที่มีปริมาณเอกสารที่ปรากฏมาถึงสมัยปัจจุบันมีปริมาณมาก เนื้อหาของเอกสารก็มีความหลากหลายแตกต่างกัน จึงกำหนดจำนวนหน้าสำหรับการเก็บข้อมูล กล่าวคือ เอกสารที่มีจำนวนหน้าน้อยกว่า 200 หน้า จะเก็บข้อมูลทั้งหมด ส่วนเอกสารที่มีจำนวนหน้ามากกว่า 200 หน้า จะเก็บข้อมูล 200 หน้าแรก ไม่นับรวมหน้าภาพประกอบ

1.5.5.2 การเก็บข้อมูลจากฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

1) การเก็บข้อมูลจากฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย โดย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) จะเก็บข้อมูลคำว่า “บน” ที่ปรากฏในจารึกประเภทอักษรไทยสุโขทัย สำหรับเป็นข้อมูลสมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) และจะเก็บข้อมูลคำว่า “บน” ที่ปรากฏในจารึกประเภทอักษรไทยอยุธยา สำหรับเป็นข้อมูลสมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) สำหรับการเข้าสู่ฐานข้อมูลฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย สามารถเข้าผ่านเว็บไซต์ <http://www.sac.or.th/databases/inscriptions/> โดยหน้าแรกจะปรากฏช่องสำหรับค้นหาจารึกตามเงื่อนไขประเภทต่างๆ เช่น ชื่อจารึก อักษร ภาษา คำค้นหา เมื่อระบุเงื่อนไขต่างๆ และกดปุ่ม “ค้นหา” เพื่อสืบค้นแล้วเว็บไซต์จะแสดงข้อมูลจารึกตามเงื่อนไขที่ระบุ

⁶ เอกสารสำหรับเก็บข้อมูลคำว่า “บน” ในสมัยอยุธยาส่วนใหญ่เป็นเอกสารประเภทร้อยแก้วที่ปรากฏในสมัยอยุธยาตอนปลายเป็นหลัก และจะเก็บข้อมูลจากเอกสารประเภทร้อยแก้วที่ปรากฏในสมัยอยุธยาตอนต้นและตอนกลางประกอบ เพราะเอกสารที่ปรากฏในสมัยอยุธยาตอนต้นมักเป็นเอกสารประเภทร้อยกรอง ซึ่งอยู่นอกขอบเขตการวิจัย

2) การเก็บข้อมูลจากฐานข้อมูลกฎหมายตราสามดวง (Thai Database of Three Seals Law) โดย ศูนย์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มหาวิทยาลัยเกียวโต (Center for Southeast Asian Studies, Kyoto University) จะเก็บข้อมูลคำว่า “บน” ที่ปรากฏทั้งหมด สำหรับเป็นข้อมูลสมัยที่ 3 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1-รัชกาลที่ 3 (พ.ศ.2325-พ.ศ.2394) การเข้าสู่ฐานข้อมูลกฎหมายตราสามดวง (Thai Database of Three Seals Law) สามารถเข้าผ่านเว็บไซต์ http://mydatabase.jp/infolib/meta_pub/CsvDefault.exe โดยหน้าแรกจะปรากฏช่องสำหรับระบุคำหรือวลีที่ต้องการค้นหา เมื่อระบุคำหรือวลีที่ต้องการค้นหา และกดปุ่ม “Search” เพื่อสืบค้นแล้ว เว็บไซต์จะแสดงข้อมูลตามเงื่อนไขที่ระบุ

3) การเก็บข้อมูลจากฐานข้อมูล Smart Search Engine โดย เว็บไซต์พันทิปดอทคอม (pantip.com) จะเก็บข้อมูลคำว่า “บน” ที่ปรากฏจำนวน 200 แห่ง สำหรับเป็นข้อมูลสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) การเข้าสู่ฐานข้อมูล Search Engine Smart Office สามารถเข้าถึงได้ 2 ช่องทาง คือ การเข้าผ่านเว็บไซต์พันทิปดอทคอม (pantip.com) โดยหน้าแรกจะปรากฏช่อง “Smart Search” สำหรับระบุคำหรือวลีที่ต้องการค้นหา และการเข้าผ่านทางเว็บไซต์ <http://search.pantip.com/ss> โดยหน้าแรกจะปรากฏช่องสำหรับระบุเงื่อนไขเพื่อช่วยสืบค้น เช่น ช่องสำหรับระบุคำหรือวลีที่ต้องการค้นหา ช่องสำหรับระบุห้องสนทนาที่ต้องการค้นหา ช่องสำหรับระบุส่วนประกอบต่างๆ ของกระทู้ที่ต้องการให้ค้นหา เมื่อระบุเงื่อนไขต่างๆ และกดปุ่ม “Smart Search” เพื่อสืบค้นแล้ว เว็บไซต์จะแสดงข้อมูลตามเงื่อนไขที่ระบุ

1.6 รายชื่อเอกสารสำหรับเก็บข้อมูล

การเก็บข้อมูลคำว่า “บน” จะแบ่งช่วงสมัยสำหรับเก็บข้อมูลออกเป็น 6 สมัยตามที่ปรากฏในหัวข้อ 1.5 ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย หัวข้อย่อย 1.5.2 การแบ่งช่วงสมัยข้อมูล โดยเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลประเภทเอกสารและแหล่งข้อมูลประเภทฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

การอ้างอิงเนื้อความตัวอย่างที่ปรากฏคำว่า “บน” ในงานวิจัยฉบับนี้ สำหรับข้อมูลจากแหล่งข้อมูลประเภทเอกสาร กำหนดใช้การอ้างอิงแบบ “(ชื่อย่อเอกสาร, ปีที่พิมพ์, หน้าที่ปรากฏข้อมูล)” สำหรับข้อมูลจากแหล่งข้อมูลประเภทฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์จะแสดงชื่อย่อฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์หรือชื่อย่อเอกสารที่ปรากฏในฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์เป็นสำคัญ และอาจแสดงรายละเอียดอื่นๆ ไว้เพิ่มเติม เช่น หน้าที่ปรากฏข้อมูล ด้านที่ปรากฏข้อมูล บรรทัดที่ปรากฏข้อมูล

ลำดับเล่มที่ปรากฏข้อมูล ทั้งนี้ สามารถแสดงรายชื่อเอกสารและชื่อย่อเอกสารสำหรับการอ้างอิงในแต่ละสมัยโดยเรียงลำดับตามตัวอักษรได้ ดังนี้

1.6.1 สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981)⁷

1.6.1.1 จารึกอักษรไทยสุโขทัย จาก ฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย โดย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ปรากฏจารึกอักษรไทยสุโขทัยที่ปรากฏคำว่า “บน”⁸ ดังนี้

- 1) จารึกคำอริษฐาน (คำอริษฐาน)⁹
- 2) จารึกวัดศรีชุม (ศรีชุม)
- 3) จารึกวัดโอสภาราม (โอสภาราม)

1.6.2 สมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325)

1.6.2.1 จารึกอักษรไทยอยุธยา จาก ฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย โดย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ปรากฏจารึกอักษรไทยอยุธยาที่ปรากฏคำว่า “บน”¹⁰ ดังนี้

- 1) จารึกวัดพระคันธกุฎี (พระคันธกุฎี)
- 2) จารึกแม่อักษรขอมขุดปรอท (แม่อักษร)

1.6.2.2 ไตรภูมิ เอกสารจากหอสมุดแห่งชาติกรุงปารีส (ไตรภูมิ ปารีส, 2554)

1.6.2.3 บันทึกรายวันของออกพระวิสุทสุสุนทร (โกษาปาน)¹¹ (วิสุทสุสุนทร)

1.6.2.4 ประชุมจดหมายเหตุสมัยอยุธยา ภาค 1 (จดหมายเหตุ อยุธยา ภ1, 2511)

1.6.2.5 ประชุมพระตำราบรมราชูทิศเพื่อกัลปนาสมัยอยุธยา ภาค 1 (กัลปนาอยุธยา ภ1, 2510)

1.6.2.6 ประชุมหมายรับสั่ง ภาค 1 สมัยธนบุรี (หมายรับสั่ง ภ1, 2523)

⁷ สมัยสุโขทัยมีช่วงระยะเวลาทางประวัติศาสตร์ตั้งแต่ พ.ศ.1781-พ.ศ.1981 แต่เมื่อพิจารณาเอกสารที่ปรากฏ จารึกหลักแรกที่ปรากฏในสมัยสุโขทัย คือ “จารึกพ่อขุนรามคำแหง” ปรากฏใน พ.ศ.1835 (ฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย, 2549: ออนไลน์) อย่างไรก็ตามงานวิจัยฉบับนี้จะคงระยะเวลาเป็นสมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981)

⁸ การเก็บข้อมูลคำว่า “บน” ในสมัยสุโขทัยจะเก็บข้อมูลจากจารึกอักษรไทยสุโขทัย ซึ่งมาจากฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย โดย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) เมื่อพิจารณาข้อมูลที่ปรากฏในจารึกอักษรไทยสุโขทัยทั้งหมด 107 หลักแล้ว ปรากฏจารึกอักษรไทยสุโขทัยที่ปรากฏคำว่า “บน” เพียง 3 หลัก คือ จารึกคำอริษฐาน จารึกวัดศรีชุม และจารึกวัดโอสภาราม การแสดงรายชื่อข้อมูลสมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) จึงแสดงชื่อจารึกเพียงที่ปรากฏข้อมูลคำว่า “บน” เท่านั้น

⁹ ชื่อที่ปรากฏในวงเล็บคือชื่อย่อเอกสารหรือชื่อย่อฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์สำหรับการใช้ในการอ้างอิงเพื่อความตัวอย่าง

¹⁰ เมื่อพิจารณาข้อมูลที่ปรากฏในจารึกอักษรไทยอยุธยาจากฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย โดย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ทั้งหมด 18 หลักแล้ว ปรากฏจารึกอักษรไทยอยุธยาที่ปรากฏคำว่า “บน” เพียง 2 หลัก คือ จารึกวัดพระคันธกุฎี และจารึกแม่อักษรขอมขุดปรอท จึงแสดงชื่อจารึกเพียงที่ปรากฏข้อมูลคำว่า “บน” เท่านั้น

¹¹ แหล่งข้อมูลมาจากฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย โดย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

1.6.2.7 ปุมราชธรรม: เอกสารสมัยอยุธยาจากหอสมุดแห่งชาติกรุงปารีส (ปุมราชธรรม, 2545)

1.6.2.8 พระราชพงษาวดารความเก่า ตามต้นฉบับหลวงเขียนครั้งกรุงธนบุรี เมื่อจุลศักราช 1136 (ความเก่า ธนบุรี, 2458)

1.6.2.9 มลทินปัญหา ฉบับเจ้าปานป้อม ครั้งกรุงศรีอยุธยา (มลทิน, 2467)

1.6.2.10 เรื่องประดิษฐานพระสงฆ์สยามวงศ์ลังกาทวีป (พระสงฆ์ ลังกาทวีป, 2503)

1.6.2.11 หลักไชย ตำรากฎหมายครั้งกรุงศรีอยุธยา (หลักไชย, 2546)

1.6.3 สมัยที่ 3 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1-รัชกาลที่ 3 (พ.ศ.2325-พ.ศ.2394)

1.6.3.1 กฎหมายตราสามดวง จาก ฐานข้อมูลกฎหมายตราสามดวง (Thai Database of Three Seals Law) โดย ศูนย์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มหาวิทยาลัยเกียวโต (Center for Southeast Asian Studies, Kyoto University) (ตราสามดวง)

1.6.3.2 จดหมายเหตุ รัชกาลที่ 3 เล่ม 1 (จดหมายเหตุ ร3 ล1, 2530)

1.6.3.3 จดหมายเหตุเรื่องทัพญวน ครั้งรัชกาลที่ 3 จดหมายเหตุและใบบอกในปีชวดโทศกจุลศักราช 1202 (พ.ศ.2383) (ทัพญวน, 2476)

1.6.3.4 จดหมายเหตุเรื่องรับพระยาเศวตकुญชรช้างเผือกแรกได้ในรัชกาลที่ 2 เมื่อปีชวอก พ.ศ.2355 (จดหมายเหตุ ช้างเผือก, 2470)

1.6.3.5 ตำราช้าง ฉบับรัชกาลที่ 1 (ตำราช้าง ร1, 2545)

1.6.3.6 ตำรานพรัตน์ (นพรัตน์, 2464)

1.6.3.7 ตำรานารายณ์ประทมสินธุ์ ว่าด้วยลักษณะช้าง (นารายณ์ ช้าง, 2545)

1.6.3.8 ตำราแบบธรรมเนียมในราชสำนักครั้งกรุงศรีอยุธยากับพระวิจารณ์ของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ (แบบธรรมเนียม, 2539)

1.6.3.9 ตำราพระโอสถ ครั้งรัชกาลที่ 2 (พระโอสถ ร2, 2459)

1.6.3.10 ตำราพิไชยสงคราม ฉบับรัชกาลที่ 1 (พิไชยสงคราม ร1, 2545)

1.6.3.11 ประชุมพระราชปจฉา ภาคที่ 4 พระราชปจฉาในรัชกาลที่ 3 (พระราชปจฉา, 2465)

1.6.3.12 ประชุมหมายรับสั่ง ภาค 4 ตอนที่ 1 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จ.ศ.1186-1203 (หมายรับสั่ง ภ4 ต1, 2536)

1.6.3.13 ประชุมหมายรับสั่ง ภาคที่ 2 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ (หมายรับสั่ง ภ2, 2525)

1.6.3.14 ประชุมหมายรับสั่ง ภาคที่ 3 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (หมายรับสั่ง ภ3, 2528)

1.6.3.15 พระราชวิจารณ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่องจดหมายเหตุความทรงจำ ของ กรมหลวงนรินทรเทวี (นรินทรเทวี, 2552)

1.6.4 สมัยที่ 4 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4-รัชกาลที่ 5 (พ.ศ.2394-พ.ศ.2453)

1.6.4.1 จดหมายเหตุและนิราสลอนดอน เรื่อง ราชทูตไทยไปประเทศอังกฤษในรัชกาลที่ 4 เมื่อปีมะเส็ง จุลศักราช 1219 พ.ศ.2400 (ราชทูตไทย อังกฤษ, 2484)

1.6.4.2 ชีวีวัฒน์ ว่าถึงคุณความดีแห่งการเที่ยวในที่ต่างๆ และเป็นระยะทางรายงานหัวเมืองตวันตกในแหลมมลายูปากฝั่งตวันออก (ชีวีวัฒน์, 2427)

1.6.4.3 ชุมนุมพระบรมราชาธิบายในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หมวดยุทธคดีและหมวดโบราณคดีและประชุมพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 4 ภาคปกิณกะ (พระบรมราชาธิบาย ร4, 2541)

1.6.4.4 ตำนานกรุงเก่า (กรุงเก่า, 2502)

1.6.4.5 ประชุมประกาศ รัชกาลที่ 4 พ.ศ.2394-2404 (ประกาศ ร4, 2511)

1.6.4.6 ประชุมพระราชนิพนธ์ภาษาไทยในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระราชนิพนธ์ ภาษาไทย, 2547)

1.6.4.7 ปัญหาขัดข้องจากหนังสือวชิรญาณ (ปัญหา, 2549)

1.6.4.8 พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี (พงศาวดาร ร1 ทิพากรวงศ์, 2552)

1.6.4.9 พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชวิจารณ์เทียบลัทธิพระพุทธศาสนาฝ่ายหินยานกับมหายานและเรื่องสร้างพระพุทธรูปหลวง (เทียบลัทธิ, 2556)

1.6.4.10 แม่ครัวหัวป่าก์ เล่ม 1 (แม่ครัว ล1, 2554)

- 1.6.4.11 ราชกิจจานุเบกษาในรัชกาลที่ 4 (ราชกิจจา ร4, 2537)
- 1.6.4.12 สยามประเพณี สุนทโรวาทพิเศษ เล่ม 1 (สยามประเพณี ล1, 2441)
- 1.6.4.13 สำเนาพระราชหัตถ์เลขาส่วนพระองค์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงเจ้าพระยายมราช (ปั้น สุขุม) กับประวัติพระยายมราช (พระราชหัตถ์เลขา ยมราช, 2482)
- 1.6.4.14 สำเนารายการ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศร์วรฤทธิ์ เสด็จประเทศอเมริกา พ.ศ.2427 (รายการ อเมริกา, 2469)
- 1.6.4.15 หนังสือแสดงกิจจานุกิจ (กิจจา, 2514)
- 1.6.5 สมัยที่ 5 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 6-รัชกาลที่ 8 (พ.ศ.2453-พ.ศ.2489)
- 1.6.5.1 84 นิทานเทียบสุภาษิตไทย: ต้นฉบับเดิมของพระยาสิทธิราชฤทธิไกร (ทองคำ สีหุโร) (84 นิทาน, 2552)
- 1.6.5.2 หนังสือกฤตการบนที่ราบสูง: อ่านได้รศทางการเมืองตีนัก (กฤตการ, 2543)
- 1.6.5.3 ข้างหลังภาพ (ข้างหลังภาพ, 2531)
- 1.6.5.4 เทศนาเสือป่าและปลุกใจเสือป่า (เทศนา ปลุกใจ, 2554)
- 1.6.5.5 นิทานโบราณคดี (นิทาน คดี, 2546)
- 1.6.5.6 บันทึกเรื่องความรู้ต่างๆ เล่ม 2 (บันทึก ความรู้ ล2, 2521)
- 1.6.5.7 ปาฐกถาและคำบรรยาย เล่ม 1 (ปาฐกถา, 2546)
- 1.6.5.8 ปาฐกถาและคำบรรยาย เล่ม 2 (ปาฐกถา, 2546)¹²
- 1.6.5.9 พระราชหัตถ์เลขาพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระธิดา สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต ในคราวเสด็จประพาสเกาะชวา เมื่อปีมะเส็ง พ.ศ. 2472 (พระปกเกล้า เกาะชวา, 2492)
- 1.6.5.10 ระยะเวลาสมเด็จพระมหาสมณเจ้า เสด็จตรวจการคณะสงฆ์มณฑลฝ่ายเหนือ พ.ศ.2457 (ระยะเวลา ฝ่ายเหนือ, 2497)

¹² เอกสารเรื่อง “ปาฐกถาและคำบรรยาย” จัดพิมพ์เป็น 2 เล่ม แต่การลำดับหมายเลขหน้าของเล่มที่ 2 ไม่ได้เริ่มลำดับหมายเลขหน้าใหม่ ทว่าเป็นการลำดับหมายเลขหน้าต่อจากเล่มที่ 1 จึงพิจารณาใช้ชื่อย่อเอกสารชื่อเดียวกัน

1.6.5.11 รายการละเอียดพระราชพิธีบรมราชาภิเษกเฉลิมพระราชมณเฑียร (พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปกพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว) แลเสด็จเลียบพระนคร พระพุทธศักราช 2468 (เฉลิม มณเฑียร, 2558)

1.6.5.12 ละครพูด เรื่อง เสียดสละ, ผู้ร้ายแฝง, แก้วแก้ว (ละครพูด เสียด ผู้ แก้ว, 2515)

1.6.5.13 ละครแห่งชีวิต (ละคร ชีวิต, 2531)

1.6.5.14 ลายพระหัตถ์สมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพประธานแต่หม่อมเจ้าหญิงจงจิตรถนอม ดิศกุล ตั้งแต่พุทธศักราช 2476 ถึงพุทธศักราช 2485 (ลายพระหัตถ์ จงจิตรถนอม, 2501)

1.6.5.15 ศัตรูของเจ้าหล่อน (ศัตรู, 2517)

1.6.5.16 สารสนสมเด็จ เล่ม 1 พ.ศ.2457-พ.ศ.2465 (สารสนสมเด็จ ล1, 2534)

1.6.6 สมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559)

1.6.6.1 45 พรรษาของพระพุทธเจ้า (45 พรรษา, 2551)

1.6.6.2 งานประพันธ์ (บางเรื่อง) ของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล (งานประพันธ์ ปิ่น, 2546)

1.6.6.3 ทิศทางภาษาไทย สรุปผลการสัมมนาทางวิชาการในโครงการส่งเสริมและพัฒนาการใช้ภาษาไทย เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในวโรกาสฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี วันที่ 29-31 พฤษภาคม พ.ศ.2538 ณ โรงแรมรอยัลริเวอร์ กรุงเทพมหานคร (ทิศทาง, 2538)

1.6.6.4 ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย (ประวัติ นิพนธ์, 2524)

1.6.6.5 ปาฐกถาและคำบรรยาย เล่ม 2 (ปาฐกถา, 2546)

1.6.6.6 ไปลังกาทวีป (ไปลังกา, 2494)

1.6.6.7 พระธรรมิกราชของชาวไทย: ความเรียงร้อยแก้ว เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ฌบับชนะการประกวด (พระธรรมิกราช, 2531)

1.6.6.8 พระราชพิธีและพระราชกิจในการทรงผนวช ตุลาคม-พฤศจิกายน 2499 (ทรงผนวช, 2513)

1.6.6.9 พื้นความหลัง เล่ม 1 (พื้นความหลัง ล1, 2513)

- 1.6.6.10 เมื่อคุณตาคุณยายยังเด็ก (รวมเล่ม 1) (คุณตาคุณยาย ๑1, 2524)
- 1.6.6.11 ย้อนอดีตกรุงเทพฯ (ย้อน กรุงเทพฯ, 2534)
- 1.6.6.12 รวมบทความเรื่องภาษาและอักษรไทย (ภาษา อักษร, 2526)
- 1.6.6.13 สี่แผ่นดิน (สี่แผ่นดิน, 2544)
- 1.6.6.14 หนังสือพิมพ์ไทยสยาม ฉบับที่ 1 ปีที่ 1 (ไทยสยาม ๑1, 2498)
- 1.6.6.15 หนังสือพิมพ์ไทยสยาม ฉบับที่ 2 ปีที่ 1 (ไทยสยาม ๑2, 2499)
- 1.6.6.16 หนังสือพิมพ์ไทยสยาม ฉบับที่ 3 ปีที่ 1 (ไทยสยาม ๑3, 2499)
- 1.6.6.17 หนังสือพิมพ์ไทยสยาม ฉบับที่ 4 ปีที่ 1 (ไทยสยาม ๑4, 2499)
- 1.6.6.18 เอกสารออนไลน์ จาก ฐานข้อมูล Smart Search Engine โดย เว็บไซต์พันทิปดอทคอม (pantip.com) (พันทิป)

1.7 วิธีดำเนินการวิจัย

1.7.1 ศึกษาแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแนวคิดที่เกี่ยวข้องจำแนกออกเป็น 4 หัวข้อ คือ แนวคิดเกี่ยวกับการจำแนกหมวดคำ แนวคิดเกี่ยวกับบรรดาศาสตร์ปริชาน (cognitive semantics) แนวคิดเกี่ยวกับการกลายเป็นคำไวยากรณ์ (grammaticalization) และแนวคิดเกี่ยวกับการเกิดคำใหม่ (lexicalization) ส่วนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจำแนกออกเป็น 4 หัวข้อ คือ งานวิจัยที่ศึกษาคำหลายความหมายในภาษาไทยโดยใช้แนวคิดบรรดาศาสตร์ปริชาน งานวิจัยที่ศึกษาการกลายเป็นคำไวยากรณ์ในภาษาไทย งานวิจัยที่ศึกษาคำว่า “บน” ในภาษาไทย และงานวิจัยที่ศึกษาคำที่มีความหมายคล้ายกับคำว่า “บน” ในภาษาไทย

1.7.2 สืบค้นและคัดเลือกเอกสารสำหรับเก็บข้อมูลคำว่า “บน” โดยพิจารณาจากปริมาณเอกสารที่ปรากฏในแต่ละสมัย ความหลากหลายด้านประเภทของเอกสาร และความหลากหลายด้านผู้แต่งเอกสาร จากนั้นจึงเก็บข้อมูลคำว่า “บน” ที่ปรากฏในแต่ละสมัย ตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559)

1.7.3 พิจารณาบริบทการปรากฏของคำว่า “บน” ที่ปรากฏในแต่ละสมัย ตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) จากนั้นจึงพิจารณาและกำหนดเกณฑ์ที่ใช้ในการจำแนกหมวดคำของคำว่า “บน” ลำดับต่อมาจึง

จำแนกหมวดคำของคำว่า “บน” ในแต่ละสมัย วิเคราะห์หน้าที่ของคำว่า “บน” ในแต่ละสมัย แล้วจึงวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงด้านหมวดคำของคำว่า “บน” ในภาษาไทย

1.7.5 วิเคราะห์ความหมายและมโนทัศน์ของคำว่า “บน” ที่ปรากฏในแต่ละสมัย ตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) โดยใช้แนวคิดคำหลายความหมายอย่างมีหลักการ (principled polysemy) ตามแนวคิดเกี่ยวกับบรรดาศาสตร์ปริชาน

1.7.6 วิเคราะห์กระบวนการและกลไกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” ในภาษาไทยตามแนวคิดเกี่ยวกับบรรดาศาสตร์ปริชาน แนวคิดเกี่ยวกับการกลายเป็นคำไวยกรณ์ และแนวคิดเกี่ยวกับการเกิดคำใหม่

1.7.7 วิเคราะห์พัฒนาการด้านความหมายของคำว่า “บน” ในภาษาไทยแล้วนำเสนอโดยประยุกต์ใช้เครือข่ายความหมาย (semantic network)

1.7.8 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย และนำเสนอข้อเสนอแนะ

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.8.1 ทำให้เข้าใจหน้าที่และความหมายของคำว่า “บน” ในภาษาไทย

1.8.2 ทำให้เข้าใจกระบวนการและกลไกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” ในภาษาไทย

1.8.3 ทำให้ทราบระบบมโนทัศน์พื้นที่ในภาษาไทย

1.8.4 เป็นแนวทางในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางภาษาของคำอื่นๆ ในภาษาไทย

1.8.5 เป็นประโยชน์ต่อการจัดทำพจนานุกรม การเขียนตำราไวยากรณ์ไทย และการเรียนการสอนภาษาไทยให้แก่ชาวไทยและชาวต่างชาติ

1.9 นิยามศัพท์

1.9.1 ปริชาน (cognition) หมายถึง สิ่งที่มีความสัมพันธ์กับกระบวนการทางจิตของมนุษย์ ทั้งจิตสำนึก (conscious) และจิตไร้สำนึก (unconscious) ทั้งความคิด ความจำ การตัดสินใจ การแสดงเหตุผล รวมถึงสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทางจิต (Evans, 2007: 17)

1.9.2 อรรถศาสตร์ปริชาน (cognitive semantics) หมายถึง แนวทางการศึกษาความหมาย ในภาษาแนวหนึ่งตามแนวภาษาศาสตร์ปริชาน ให้ความสนใจและมุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง ประสบการณ์ โครงสร้างมโนทัศน์ และโครงสร้างความหมาย (Evans & Green, 2006: 48)

1.9.3 มโนทัศน์ (concept) หมายถึง สิ่งที่เป็นเสมือนภาพแทนของสิ่งที่มีอยู่ในโลก มาจาก ประสบการณ์การปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ รอบตัว แล้วจัดประเภทอย่างเป็นระบบ สามารถนำเสนอได้ โดยผ่านทางภาษา (Evans, 2007: 31; Lakoff, 1987: 5-6)

1.9.4 ความหมาย (meaning) หมายถึง ใจความหรือคุณสมบัติที่สามารถสื่อให้เข้าใจรูป ภาษาต่างๆ ได้ สามารถจำแนกได้หลายประเภท เช่น ความหมายประจำคำ ความหมายทางไวยากรณ์ (เพียรศิริ วงศ์วิภาณนท์, 2544: 291-292; สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2560: 276)

1.9.5 เครือข่ายความหมาย (semantic network) หมายถึง วิธีแสดงความสัมพันธ์ระหว่าง ความหมายแต่ละความหมายของคำหลายความหมายด้วยแผนผังที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ ระหว่างความหมายศูนย์กลางกับความหมายอื่นๆ ด้วยข้อความ สัญลักษณ์ รวมถึงเส้นที่มีลักษณะ แตกต่างกัน (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2560: 389-390; โสรจ เรืองมณี, 2553: 199)

1.9.6 ภาพร่าง (image schema) หมายถึง สิ่งที่เป็นเสมือนภาพแทนในความคิด ซึ่งมาจาก ประสบการณ์การปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัว มีลักษณะนามธรรม มีโครงสร้างไม่ซับซ้อน และ ประกอบด้วยองค์ประกอบต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กัน สามารถนำไปใช้สำหรับทำความเข้าใจหรือ อธิบายมโนทัศน์ที่ซับซ้อนได้ (Evans & Green, 2006: 176-178)

1.9.7 คำหลายความหมาย (polyseme) หมายถึง คำที่มีรูปเดียวกันที่มีความหมายมากกว่า หนึ่งความหมาย ความหมายแต่ละความหมายมีความสัมพันธ์กัน มีที่มาจากแหล่งเดียวกันแล้วผ่าน กระบวนการต่างๆ เช่น กระบวนการอุปลักษณ์ กระบวนการนามนัย ซึ่งทำให้เกิดการขยาย ความหมายออกไป (Croft & Cruse, 2004: 109-111) ทั้งนี้ คำหลายความหมายจะทำหน้าที่ทาง ไวยากรณ์เพียงหน้าที่เดียวหรือหลายหน้าที่ก็ได้

1.9.8 คำหลายหน้าที่ (polyfunctional word) หมายถึง คำที่มีรูปเดียวกันที่สามารถทำ หน้าที่ทางไวยากรณ์ได้มากกว่าหนึ่งหน้าที่ มีความหมายมากกว่าหนึ่งความหมาย โดยความหมายแต่ ละความหมายมีความสัมพันธ์กัน (Chancharu, 2009: 1; พิมพา บำรุงสุข, 2515: 22)

1.9.9 การกลายเป็นคำไวยากรณ์ (grammaticalization) หมายถึง แนวคิดสำหรับศึกษา หรือกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเพิ่มขอบเขตทางไวยากรณ์ของคำ ซึ่งเป็นกระบวนการที่คำเนื้อหา

หรือคำหลักกลายเป็นคำไวยากรณ์ หรือคำที่มีความเป็นไวยากรณ์น้อยกลายเป็นคำที่มีความเป็นไวยากรณ์มาก (Kurylowicz, 1965: 52 อ้างถึงใน Heine et al., 1991: 3)

1.9.10 คำเนื้อหา (content word) คำหลัก (lexical word) หรือคำอิสระ (autonomous word) หมายถึง คำที่มีความหมายชัดเจนในตัวเอง แสดงถึงสิ่งของ การกระทำ หรือคุณลักษณะ เช่น คำนาม คำกริยา (Hopper & Traugott, 2003: 22; สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2560: 108)

1.9.11 คำไวยากรณ์ (grammatical word) หรือคำหน้าที่ (function word) หมายถึง คำที่มีความหมายทางไวยากรณ์ มีหน้าที่แสดงความสัมพันธ์ทางไวยากรณ์ เช่น คำบุพบท คำสันธาน (Hopper & Traugott, 2003: 22; สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2560: 198)

1.9.12 หมวดคำ หมายถึง ประเภทของคำที่จัดแบ่งหรือจำแนกตามเกณฑ์ต่างๆ เช่น ตำแหน่ง ความหมาย หน้าที่ ลักษณะทางวากยสัมพันธ์ (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2560: 322; สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2560: 475)

1.9.13 หน้าที่ของคำ หมายถึง บทบาททางไวยากรณ์ของคำที่มีความสัมพันธ์กับหน่วยทางภาษาหน่วยอื่นๆ ที่ปรากฏในวลี ประโยค หรือข้อความ (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2560: 182)

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

การทบทวนวรรณกรรมในบทนี้จะแบ่งการนำเสนอออกเป็น 2 หัวข้อ คือ 2.1 แนวคิดที่ใช้ในการวิจัยและ 2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง หัวข้อ 2.1 แนวคิดที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยหัวข้อย่อย 4 หัวข้อ คือ 2.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการจำแนกหมวดคำ 2.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับอรรถศาสตร์ปริชาน (cognitive semantics) 2.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการกลายเป็นคำไวยากรณ์ (grammaticalization) และ 2.1.4 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเกิดคำใหม่ (lexicalization) สำหรับหัวข้อ 2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยหัวข้อย่อย 4 หัวข้อ คือ 2.2.1 งานวิจัยที่ศึกษาคำหลายความหมายในภาษาไทยโดยใช้แนวคิดอรรถศาสตร์ปริชาน 2.2.2 งานวิจัยที่ศึกษาการกลายเป็นคำไวยากรณ์ในภาษาไทย 2.2.3 งานวิจัยที่ศึกษาคำว่า “บน” ในภาษาไทย และ 2.2.4 งานวิจัยที่ศึกษาคำที่มีความหมายคล้ายกับคำว่า “บน” ในภาษาไทย

2.1 แนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

การนำเสนอในหัวข้อนี้จะกล่าวถึงแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย ซึ่งจะแบ่งหัวข้อย่อยออกเป็น 4 หัวข้อ คือ แนวคิดเกี่ยวกับการจำแนกหมวดคำ แนวคิดเกี่ยวกับอรรถศาสตร์ปริชาน (cognitive semantics) แนวคิดเกี่ยวกับการกลายเป็นคำไวยากรณ์ (grammaticalization) และแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเกิดคำใหม่ (lexicalization) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการจำแนกหมวดคำ

เมื่อพิจารณาแนวคิดเกี่ยวกับการจำแนกหมวดคำในภาษาไทย ปรากฏเอกสารที่เกี่ยวข้องของการจำแนกหมวดคำอย่างมากมาย แต่ละแนวคิดต่างใช้เกณฑ์ในการจำแนกหมวดคำแตกต่างกัน หัวข้อย่อยนี้จะกล่าวถึงการจำแนกหมวดคำตามแนวไวยากรณ์ดั้งเดิม การจำแนกหมวดคำโดยใช้กรอบประโยคทดสอบ การจำแนกหมวดคำโดยใช้เกณฑ์ความหมาย การจำแนกหมวดคำโดยการกำหนดคุณสมบัติของหมวดคำ และการจำแนกหมวดคำโดยใช้เกณฑ์การปรากฏร่วมและการกระจายของคำ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.1.1.1 การจำแนกหมวดคำตามแนวไวยากรณ์ดั้งเดิม โดย พระยาอุปกิตศิลปสาร (2548) เป็นการจำแนกหมวดคำที่ใช้เกณฑ์หลายเกณฑ์ผสมกัน คือ เกณฑ์ความหมาย เกณฑ์ตำแหน่ง และเกณฑ์หน้าที่ จำแนกหมวดคำออกเป็น 7 หมวด คือ 1) คำนาม 2) คำสรรพนาม 3) คำกริยา 4) คำวิเศษณ์ 5) คำบุพบท 6) คำสันธาน และ 7) คำอุทาน

การจำแนกหมวดคำตามแนวไวยากรณ์ดั้งเดิมเป็นการจำแนกหมวดคำที่ใช้เกณฑ์หลายเกณฑ์ผสมกัน กล่าวคือ คำนาม คำกริยา และคำอุทานพิจารณาโดยใช้เกณฑ์ความหมาย คำสรรพนาม คำวิเศษณ์ และคำสันธานพิจารณาโดยใช้เกณฑ์ตำแหน่ง ส่วนคำบุพบทพิจารณาโดยใช้เกณฑ์หน้าที่ การจำแนกหมวดคำโดยใช้เกณฑ์หลายเกณฑ์ผสมกันทำให้เกิดความลักลั่นในการจำแนกหมวดคำ ส่งผลให้ไม่สามารถจำแนกหมวดคำได้อย่างเป็นระบบ

2.1.1.2 การจำแนกหมวดคำโดยใช้กรอบประโยคทดสอบ โดย วิจิตรนั ภาณุพงศ์ (2541) เป็นการจำแนกหมวดคำตามแนวทฤษฎีไวยากรณ์โครงสร้าง ซึ่งใช้เกณฑ์ตำแหน่ง มีกรอบประโยคทดสอบจำนวน 13 กรอบ จำแนกเป็นกรอบประโยคทดสอบเป็นคู่ จำนวน 3 คู่และกรอบประโยคทดสอบเดี่ยว จำนวน 7 กรอบ ดังนี้

กรอบ 1ก แล้ว

กรอบ 1ข กำลัง

กรอบ 2ก นาม ____ นาม แล้ว

กรอบ 2ข นาม กำลัง ____ นาม

กรอบ 3ก นาม ____ นาม นาม แล้ว

กรอบ 3ข นาม กำลัง ____ นาม นาม

กรอบ 4 นาม ____ กว่า นาม แล้ว

กรอบ 5 นาม กริยากรรม ____

กรอบ 6 นาม ____ คุณศัพท์ นี้ กริยากรรม แล้ว

กรอบ 7 นาม คำช่วยหน้ากริยา กริยากรรม นาม ____ ลักษณะนาม

กรอบ 8 นาม คำช่วยหน้ากริยา กริยากรรม นาม ลักษณะนาม ____

กรอบ 9 นาม จำนวนนับ ลักษณะนาม ____ กริยากรรม ช่วยหลังกริยา

กรอบ 10 นาม ช่วยหน้ากริยา กริยากรรม ____ นาม

การจำแนกหมวดคำโดยการใช้อุปสรรคทดสอบคือการแทนที่คำที่ต้องการทดสอบลงในตำแหน่งช่องว่างของกรอบประโยคทดสอบ จำแนกหมวดคำออกเป็น 26 หมวด ดังนี้

- 1) คำนาม คือ คำที่ปรากฏใน ✕ ของกรอบ 1ก และ 1ข ได้
- 2) คำกริยากรรม คือ คำที่ปรากฏใน ✓ ของกรอบ 1ก และ 1ข ได้
- 3) คำกริยากรรม คือ คำที่ปรากฏใน ___ ของกรอบ 2ก และ 2ข ได้
- 4) คำกริยาวิกรรม คือ คำที่ปรากฏใน ___ ของกรอบ 3ก และ 3ข ได้
- 5) คุณศัพท์หรือคำกริยากรรมย่อ คือ คำที่ปรากฏหลังคำนาม แล้วทำหน้าที่เดียวกับคำนามหรือทำหน้าที่ขยายนาม อาจมีคำลักษณนามมาปรากฏร่วมหรือไม่ก็ได้ ทั้งนี้ คำกริยากรรมย่ออาจเป็นคำที่ปรากฏใน ___ ของกรอบ 4 ได้
- 6) คำช่วยหลังกริยา คือ คำว่า “แล้ว” และคำที่ปรากฏแทนที่คำว่า “แล้ว” ในกรอบ 1ก 2ก และ 3ก ได้
- 7) คำช่วยหน้ากริยา คือ คำว่า “กำลัง” และคำที่ปรากฏแทนที่คำว่า “กำลัง” ในกรอบ 1ข 2ข และ 3ข ได้
- 8) คำปฏิเสธ คือ คำที่ปรากฏหลังคำช่วยหน้ากริยา หรือปรากฏหน้าคำช่วยหน้ากริยา หรือปรากฏหน้าหรือหลังคำช่วยหน้ากริยา หรือปรากฏหน้าคำกริยา
- 9) คำหน้ากริยา คือ คำที่ปรากฏหน้าคำกริยา และไม่ลงเสียงหนัก
- 10) คำหลังกริยา คือ คำที่ปรากฏหลังคำกริยา และไม่ลงเสียงหนัก
- 11) คำลงท้าย คือ คำที่ปรากฏในตำแหน่งสุดท้ายของประโยค หรืออาจจะปรากฏในตำแหน่งท้ายส่วนของประโยค
- 12) คำกริยาวิเศษณ์ คือ คำที่ปรากฏใน ___ ของกรอบ 5 ได้ โดยจะต้องไม่ใช่คำกริยา คำช่วยหลังกริยา และคำลงท้าย
- 13) คำพิเศษ คือ คำที่อาจจะปรากฏต้นประโยค ปรากฏระหว่างหน่วยประธานกับหน่วยกริยา หรือปรากฏท้ายประโยคก็ได้
- 14) คำสรรพนาม คือ คำที่ปรากฏแทนที่คำนามในกรอบ 1ก 1ข 2ก 2ข 3ก และ 3ข ได้ โดยจะต้องไม่ใช่คำที่สามารถนำคำคุณศัพท์ไปขยายได้
- 15) คำลักษณนาม คือ คำที่ปรากฏใน ___ ของกรอบ 6 ได้ โดยจะต้องไม่ใช่คำนาม อาจมีรูปแตกต่างหรือมีรูปเดียวกันกับคำนามก็ได้

16) คำจำนวนนับ คือ คำที่ปรากฏใน ____ ของกรอบ 7 ได้ โดยจะต้องไม่ใช่คำหน้าจำนวน

17) คำลำดับที่ คือ คำที่ปรากฏใน ____ ของกรอบ 8 ได้ โดยจะต้องไม่ใช่คำคุณศัพท์ และคำบอกกำหนดเสียงตรีและจัตวา

18) คำหน้าจำนวน คือ คำที่ปรากฏหน้าคำจำนวนนับ โดยปรากฏระหว่างคำนามกับคำจำนวนนับในกรอบ 7 ได้

19) คำหลังจำนวน คือ คำที่ปรากฏหลังคำลักษณนามในกรอบ 7 ได้ โดยจะต้องไม่ใช่คำคุณศัพท์ คำบอกกำหนดเสียงตรี คำกริยาวิเศษณ์ และคำช่วยหลังกริยา

20) คำบอกกำหนดเสียงตรีและจัตวา คือ คำที่ปรากฏใน ____ ของกรอบ 9 ได้

21) คำบอกกำหนดเสียงโท คือ คำที่ปรากฏหลังคำนามได้ทันที แต่จะมีคำลักษณนามมาก่อนไม่ได้

22) คำบอกเวลาประเภทที่ 1 คือ คำที่ทำหน้าที่เป็นหน่วยเสริมบอกเวลาสามารถปรากฏตามลำพังได้ โดยอาจปรากฏต้นประโยค ปรากฏท้ายประโยค ปรากฏหลังหน่วยประธาน ปรากฏหลังหน่วยกรรมตรง หรือปรากฏหลังหน่วยกรรมรองก็ได้

23) คำบอกเวลาประเภทที่ 2 คือ คำที่ทำหน้าที่เป็นหน่วยเสริมบอกเวลาไม่สามารถปรากฏตามลำพังได้ จะต้องปรากฏร่วมกับคำบอกเวลาด้วยกันหรือคำในหมวดอื่น

24) คำบุพบท คือ คำที่ปรากฏใน ____ ของกรอบ 10 ได้

25) คำเชื่อมนาม คือ คำที่ปรากฏระหว่างคำนาม 2 คำ และไม่ลงเสียงหนัก

26) คำเชื่อมอนุพากย์ คือ คำที่ไม่ปรากฏในประโยคสามัญ แต่จะปรากฏในประโยคผสมหรือประโยคซับซ้อน โดยอาจปรากฏต้นอนุพากย์ ปรากฏหลังหน่วยประธานของอนุพากย์ หรือปรากฏขนาบหน่วยประธานของอนุพากย์ก็ได้

อนึ่ง ยังสามารถจำแนกหมวดคำทั้ง 26 หมวด โดยใช้เกณฑ์หน้าที่ของคำในฐานะที่เป็นส่วนของประโยค ออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) คำหลัก ซึ่งเป็นคำที่สามารถทำหน้าที่เป็นส่วนของประโยคตามลำพังในประโยคเริ่ม¹³ ได้ และ 2) คำไวยากรณ์ ซึ่งเป็นคำที่ไม่สามารถทำหน้าที่เป็นส่วนของประโยคตามลำพังในประโยคเริ่มได้ แต่จะทำหน้าที่ร่วมกับคำหลัก

¹³ ประโยคเริ่ม คือ ประโยคที่สามารถใช้เริ่มต้นบทสนทนาได้ เพราะสามารถเข้าใจความหมายได้ทันที (วิจิตรตัน ภาณุพงศ์, 2541: 14)

การจำแนกหมวดคำโดยใช้กรอบประโยคทดสอบซึ่งเป็นการจำแนกหมวดคำโดยใช้เกณฑ์ตำแหน่งและการจำแนกหมวดคำโดยใช้เกณฑ์หน้าที่ของคำในฐานะที่เป็นส่วนของประโยคเป็นการจำแนกหมวดคำที่ช่วยแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างคำต่างๆ ที่ปรากฏในประโยค เป็นการจำแนกหมวดคำที่ให้ความสำคัญกับรูปประโยคที่ปรากฏเป็นหลัก ไม่ได้นำความหมายของคำมาเป็นส่วนประกอบหนึ่งในการพิจารณาจำแนกหมวดคำ

2.1.1.3 การจำแนกหมวดคำโดยใช้เกณฑ์ความหมาย โดย นววรรณ พันธุมธธา (2551) เป็นการจำแนกหมวดคำโดยใช้เกณฑ์หน้าที่ในการสื่อสารจำแนกออกเป็นหมวดใหญ่ๆ ก่อนแล้วจึงจำแนกประเภทอีกครั้งตามเกณฑ์ความหมาย จำแนกหมวดคำออกเป็น 6 หมวด ดังนี้ 1) คำหลัก ซึ่งเป็นคำสำคัญ ใช้บอกเนื้อความซึ่งผู้พูดสื่อสารไปยังผู้ฟัง 2) คำแทน ซึ่งเป็นคำที่ใช้แทนคำนาม 3) คำขยาย ซึ่งเป็นคำที่ใช้ขยายคำหลักหรือขยายคำขยายด้วยกันเอง 4) คำเชื่อม ซึ่งเป็นคำหรือกลุ่มคำที่ใช้แสดงความสัมพันธ์ระหว่างคำ กลุ่มคำ หรือประโยค 5) คำเสริม ซึ่งเป็นคำที่ช่วยแสดงเจตนาของผู้พูดและแสดงความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง และ 6) คำเรียก-ร้อง ซึ่งเป็นคำที่ผู้พูดใช้เรียกผู้อื่นหรือเปล่งเสียงแสดงอารมณ์ เป็นคำที่ไม่ต้องประกอบกับคำอื่นให้เป็นประโยค

การจำแนกหมวดคำโดยใช้เกณฑ์ความหมายเป็นการจำแนกหมวดคำออกเป็นหมวดต่างๆ ตามหน้าที่ในการสื่อสารก่อน จากนั้นจึงพิจารณาความหมาย แต่อย่างไรก็ดี การจำแนกหมวดคำโดยใช้เกณฑ์ความหมายเพียงอย่างเดียวก็อาจทำให้คำบางคำเป็นได้หลายหมวดคำ

2.1.1.4 การจำแนกหมวดคำโดยการกำหนดคุณสมบัติของหมวดคำ การจำแนกหมวดคำโดยการกำหนดคุณสมบัติของหมวดคำเป็นการประมวลและกำหนดคุณสมบัติของหมวดคำแต่ละหมวด ทั้งคุณสมบัติด้านวากยสัมพันธ์และคุณสมบัติด้านอรรถศาสตร์ ตามแนวคิดเรื่องทฤษฎีต้นแบบ (prototype theory)¹⁴ ในที่นี้จะกล่าวถึงคุณสมบัติของหมวดคำ 5 หมวด คือ คำนาม คำลักษณนาม คำบุพบท คำเชื่อมอนุพจน์ และคำสรรพนาม ซึ่งปรากฏในงานวิจัยเรื่อง “คำไวพจน์ที่กลายมาจากคำนามเรียกอวัยวะและส่วนของพืชในภาษาไทยล้านนา” โดย นันทริยา ลำเจียกเทศ

¹⁴ ทฤษฎีต้นแบบ (prototype theory) เป็นทฤษฎีที่มองว่าหมวดมีลักษณะต่อเนื่อง ไม่แยกออกจากกันเป็นส่วน การจัดจำแนกสิ่งเข้าเป็นสมาชิกในหมวดแต่ละหมวดจะขึ้นอยู่กับความสอดคล้องระหว่างคุณสมบัติของสิ่งกับคุณสมบัติต้นแบบของหมวดนั้นๆ สิ่งที่มีคุณสมบัติตรงกับคุณสมบัติต้นแบบของหมวดทุกประการจะมีความเป็นสมาชิกที่เป็นต้นแบบมากที่สุด ส่วนสิ่งที่มีคุณสมบัติตรงกับคุณสมบัติต้นแบบของหมวดบางประการ แม้ว่าจะมีคุณสมบัติที่ตรงกับคุณสมบัติต้นแบบไม่ครบแต่ก็ยังคงมีความเกี่ยวข้องหรือเป็นสมาชิกของหมวดอยู่ (นันทริยา ลำเจียกเทศ, 2539: 30)

(2539) และงานวิจัยเรื่อง “การขยายหน้าที่และความหมายของคำว่า “ตัว” ตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงพ.ศ. 2551” โดย เมธาวี ยุทธพงษ์ธาดา (2555) ดังนี้

1) คำนาม มีคุณสมบัติ ดังนี้

1.1) คุณสมบัตินี้เป็นลักษณะบังคับ ดังนี้

1.1.1) มีความหมายประจำคำ ซึ่งหมายถึง สิ่ง (entity)

1.1.2) ปรากฏเป็นหน่วยหลักของนามวลี

1.2) คุณสมบัตินี้เป็นลักษณะไม่บังคับ ดังนี้

1.2.1) ปรากฏร่วมกับและอยู่หน้าคำคุณศัพท์

1.2.2) ปรากฏร่วมกับและอยู่หน้าคำแสดงปริมาณ

1.2.3) ปรากฏร่วมกับและอยู่หน้าคำชี้เฉพาะ

1.2.4) ปรากฏร่วมกับและอยู่หน้าอนุภาคย์

1.2.5) ปรากฏร่วมกับส่วนขยายที่เป็นบุพบทวลีแสดง

ความเป็นเจ้าของหรือบุพบทวลีแสดงสถานที่ และอยู่หน้าบุพบทวลี

1.2.6) ปรากฏร่วมกับและอยู่หลังคำบุพบท

2) คำลักษณนาม มีคุณสมบัติ ดังนี้

2.1) คุณสมบัตินี้เป็นลักษณะบังคับ ดังนี้

2.1.1) ปรากฏร่วมกับและอยู่หลังคำแสดงปริมาณ

2.2) คุณสมบัตินี้เป็นลักษณะไม่บังคับ ดังนี้

2.2.1) มีความหมายเป็นนามธรรม ซึ่งหมายถึง หน่วย

2.2.2) ไม่ปรากฏเป็นหน่วยหลักของนามวลี

3) คำบุพบท มีคุณสมบัติ ดังนี้

3.1) คุณสมบัตินี้เป็นลักษณะบังคับ ดังนี้

3.1.1) ปรากฏร่วมกับและอยู่หน้าคำนาม

3.2) คุณสมบัตินี้เป็นลักษณะไม่บังคับ ดังนี้

3.2.1) มีความหมายบอกบริเวณ

3.2.2) ไม่ปรากฏเป็นหน่วยหลักของนามวลี

4) คำเชื่อมอนุพากย์ มีคุณสมบัติ ดังนี้

- 4.1) มีความหมายบอกการเจาะจง
- 4.2) ปรากฏร่วมกับและอยู่หลังคำนาม และนำหน้าอนุพากย์
- 4.3) ไม่ปรากฏเป็นหน่วยหลักของนามวลี

5) คำสรรพนาม มีคุณสมบัติ ดังนี้

5.1) มีความหมายบอกบุรุษที่ 1 หรือบุรุษที่ 2 หรือบุรุษที่ 3 และมีความหมายแสดงเอกพจน์ หรือทวีพจน์ หรือพหูพจน์

5.2) ไม่ปรากฏร่วมกับคำคุณศัพท์

การจำแนกหมวดคำโดยการกำหนดคุณสมบัติของหมวดคำ แม้จะไม่ได้กล่าวถึงหมวดคำในภาษาไทยทุกหมวด แต่หมวดคำที่กล่าวถึงและคุณสมบัติต่างๆ ที่ใช้ในการจำแนกหมวดคำ ปรากฏทั้งเกณฑ์ความหมายและเกณฑ์ทางวากยสัมพันธ์ ซึ่งน่าจะเป็นแนวคิดการจำแนกหมวดคำ แนวคิดหนึ่งที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจำแนกหมวดคำในภาษาไทยได้

2.1.1.5 การจำแนกหมวดคำโดยใช้เกณฑ์การปรากฏร่วมและการกระจายของคำ โดย อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2553) เป็นการจำแนกหมวดคำตามแนวทฤษฎีไวยากรณ์พึ่งพาศัพท์การก (lexicase dependency grammar) ใช้เกณฑ์การปรากฏร่วมหรือการกระจายของคำ ซึ่งเป็นเกณฑ์ทางวากยสัมพันธ์ จำแนกหมวดคำเป็น 8 หมวด ดังนี้

1) คำกริยา มีลักษณะ ดังนี้

1.1) ปรากฏหลังคำว่า “ไม่” ได้

2) คำนาม มีลักษณะ ดังนี้

2.1) ไม่ปรากฏร่วมกับคำว่า “ไม่”

2.2) ปรากฏหน้าคำคุณศัพท์ได้

2.3) ปรากฏหน้าคำกริยา หลังคำกริยา หรือหลังคำบุพบทได้

3) คำคุณศัพท์ มีลักษณะ ดังนี้

3.1) ปรากฏหลังคำนามเสมอ

3.2) ปรากฏกับคำว่า “ไม่” ไม่ได้

3.3) ปรากฏกับคำว่า “นี้” ไม่ได้

4) คำบุพบท มีลักษณะ ดังนี้

4.1) ปรากฏหน้าคำนามหรือคำกริยาในหน่วยสร้างไร้ศูนย์¹⁵

4.2) ไม่ปรากฏกับคำว่า “ไม่”

5) คำวิเศษณ์ มีลักษณะ ดังนี้

5.1) ปรากฏหน้าหรือหลังคำกริยา

5.2) ไม่ปรากฏกับคำว่า “ไม่”

5.3) ไม่ปรากฏกับตัวกำหนด “นี้”

6) คำสันธาน มีลักษณะ ดังนี้

6.1) ปรากฏระหว่างหน่วยภาษา 2 หน่วยที่เท่ากัน

6.2) ไม่ปรากฏกับคำว่า “ไม่”

6.3) ไม่ปรากฏกับตัวกำหนด “นี้”

7) คำปริมาณ มีลักษณะ ดังนี้

7.1) ปรากฏหน้าคำนามในหน่วยสร้างเข้าศูนย์¹⁶

7.2) ไม่ปรากฏกับคำว่า “ไม่”

7.3) ไม่ปรากฏหน้าคำกริยา หลังคำกริยา หรือหลังคำบุพบท

8) คำอนุภาค มีลักษณะ ดังนี้

8.1) ไม่ปรากฏกับคำว่า “ไม่”

8.2) ปรากฏหน้าหรือหลังถ้อยความ

การจำแนกหมวดคำโดยใช้เกณฑ์การปรากฏร่วมและการกระจายของคำ ซึ่งเป็นเกณฑ์ทางวากยสัมพันธ์ เป็นการจำแนกหมวดคำที่พิจารณาตามรูปประโยคที่ปรากฏ ให้ความสำคัญ การปรากฏร่วมกับองค์ประกอบอื่นๆ ในประโยคเป็นหลัก

การพิจารณาแนวคิดเกี่ยวกับการจำแนกหมวดคำข้างต้น แม้การจำแนกหมวดคำแต่ละแนวคิดจะปรากฏเกณฑ์ที่ใช้ในการจำแนกหมวดคำและหมวดคำที่ปรากฏแตกต่างกัน แต่ก็แสดงให้เห็น

¹⁵ หน่วยสร้างไร้ศูนย์ (exocentric construction) คือ หน่วยสร้างที่ส่วนประกอบ (constituent) มีความสำคัญเท่ากัน ไม่มีส่วนใดเป็นส่วนหลักและส่วนใดเป็นส่วนขยาย ถือเป็นส่วนหลักทั้งคู่ เช่น บุพบทวลี “บนโต๊ะ” คำว่า “บน” เป็นส่วนหลัก คำว่า “โต๊ะ” ก็เป็นส่วนหลักเช่นกัน ไม่สามารถตัดส่วนใดส่วนหนึ่งออกได้ (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2553: 53)

¹⁶ หน่วยสร้างเข้าศูนย์ (endocentric construction) คือ หน่วยสร้างที่ส่วนประกอบ (constituent) มีความสำคัญไม่เท่ากัน มีส่วนหนึ่งเป็นส่วนหลักและอีกส่วนเป็นส่วนขยาย เช่น นามวลี “บ้านเพื่อน” คำว่า “บ้าน” เป็นส่วนหลัก ส่วนคำว่า “เพื่อน” เป็นส่วนขยาย ซึ่งส่วนขยายสามารถตัดออกได้ (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2553: 53)

เห็นถึงแนวทางในการจำแนกหมวดคำในภาษาไทย ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางและประยุกต์ใช้ในการศึกษาคำว่า “บน” ในภาษาไทยในงานวิจัยฉบับนี้ต่อไป

2.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับอรรถศาสตร์ปริชาน (cognitive semantics)

ปริชาน (cognition) เป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กับกระบวนการทางจิตของมนุษย์ ทั้งจิตสำนึก (conscious) และจิตไร้สำนึก (unconscious) ทั้งความคิด ความจำ การนึกรู้ การตัดสินใจ การให้เหตุผล ตลอดจนกระบวนการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกัจิต (Evans, 2007: 17)

ภาษาศาสตร์ปริชาน (cognitive linguistics) เป็นแนวทางการศึกษาภาษาที่มุ่งวิเคราะห์และอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับระบบปริชานของมนุษย์ โดยเชื่อว่าภาษาสามารถสะท้อนและเปิดเผยให้เห็นถึงระบบปริชาน การศึกษาภาษาจึงเป็นการศึกษารูปแบบของกระบวนการสร้างมโนทัศน์ (conceptualization) ของมนุษย์ (Evans & Green, 2006: 5)

มโนทัศน์ (concept) เป็นเสมือนภาพแทนของสิ่งต่างๆ ในโลก ทั้งสิ่งนามธรรมและสิ่งรูปธรรม มีที่มาจากประสบการณ์การปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบกายแล้วจัดประเภทอย่างเป็นระบบ มโนทัศน์แต่ละมโนทัศน์สามารถนำเสนอผ่านทางภาษา กระบวนการต่างๆ เหล่านี้เรียกว่ากระบวนการสร้างมโนทัศน์ (Evans, 2007: 31; Lakoff, 1987: 5-6)

ภาษาศาสตร์ปริชานมีแนวทางในการศึกษา 2 แนวทางหลัก คือ การศึกษาตามแนวอรรถศาสตร์ปริชาน (cognitive semantics) ซึ่งสนใจศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์โครงสร้างมโนทัศน์ และโครงสร้างความหมาย สำหรับแนวทางการศึกษาอีกแนวทางหนึ่ง คือ การศึกษาตามแนวไวยากรณ์ปริชาน (cognitive grammar) ซึ่งสนใจศึกษาหน่วยสำัญที่ประกอบขึ้นเป็นภาษา (Evans & Green, 2006: 48-49)

งานวิจัยฉบับนี้ดำเนินการศึกษาตามแนวอรรถศาสตร์ปริชาน หัวข้อนี้จึงจะกล่าวถึงแนวคิดอรรถศาสตร์ปริชาน (cognitive semantics) คำหลายหน้าที่ (polyfunctional word) คำหลายความหมาย (polyseme) เครือข่ายความหมาย (semantic network) กระบวนการทางปริชานที่เกี่ยวข้องกับการขยายความหมาย และภาพร่าง (image schema) ดังนี้

2.1.2.1 แนวคิดอรรถศาสตร์ปริชาน (cognitive semantics)

อรรถศาสตร์ปริชานเป็นแนวทางการศึกษาแนวหนึ่งตามแนวภาษาศาสตร์ปริชาน มุ่งศึกษาความหมายของภาษาโดยมองว่าเป็นสิ่งที่สามารถแสดงให้เห็นถึงโครงสร้างมโนทัศน์ที่มาจากประสบการณ์ของมนุษย์ ซึ่งมีลักษณะเป็นการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมต่างๆ และกับสิ่งที่มี

บทบาทเกี่ยวข้องและทำให้เกิดประสบการณ์ เช่น การรับรู้ การเคลื่อนไหว อารมณ์ความรู้สึก ประสาทสัมผัส เพราะเป็นประสบการณ์ของมนุษย์ที่มาจากการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ ในโลกแห่งความเป็นจริง (Johnson, 1987: 266-267; Lakoff, 1987)

อีแวนส์และกรีน (Evans & Green, 2006: 157-163) กล่าวถึงสมมติฐานของการศึกษาความหมายตามแนวคิดอรรถศาสตร์ปริชานไว้ 4 ประการ คือ โครงสร้างมโนทัศน์เป็นสิ่งที่ได้รับการก่อรูป (Conceptual structure is embodied) โครงสร้างความหมายคือโครงสร้างมโนทัศน์ (Semantic structure is conceptual structure) รูปแทนความหมายมีลักษณะเป็นแบบสารานุกรม (Meaning representation is encyclopedic) และการสร้างความหมายคือกระบวนการสร้างมโนทัศน์ (Meaning construction is conceptualization) ดังนี้

1) โครงสร้างมโนทัศน์เป็นสิ่งที่ได้รับการก่อรูป กล่าวคือ การปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมต่างๆ รอบกายแบบซ้ำแล้วซ้ำอีกทำให้เกิดประสบการณ์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการจัดระบบมโนทัศน์และทำให้เกิดโครงสร้างมโนทัศน์ เช่น เมื่อมนุษย์มีประสบการณ์เกี่ยวกับการอยู่ในห้อง ซึ่งมีลักษณะเป็นสถานที่ที่ปิดล้อม มีพื้นที่ภายใน มีขอบเขต และมีพื้นที่ภายนอก เมื่ออยู่ภายในก็จะอยู่ด้านในของสถานที่ที่มีลักษณะปิดล้อมด้วยผนังห้อง เมื่อออกไปภายนอกก็จะอยู่ด้านนอกของสถานที่ เมื่อกลับเข้ามาภายในก็จะอยู่ด้านในของสถานที่ เมื่อเกิดประสบการณ์ซ้ำแล้วซ้ำอีกก็จะก่อรูปเป็นมโนทัศน์ เรียกว่า มโนทัศน์ภาชนะ (container)

2) โครงสร้างความหมายคือโครงสร้างมโนทัศน์ กล่าวคือ ภาษาเป็นสิ่งที่อ้างอิงมโนทัศน์ที่อยู่ภายในความคิดมากกว่าสิ่งที่อยู่ในโลกภายนอก โครงสร้างความหมายมีลักษณะเดียวกับโครงสร้างมโนทัศน์ ความหมายของคำจึงสื่อความถึงมโนทัศน์ของคำ

3) รูปแทนความหมายมีลักษณะเป็นแบบสารานุกรม กล่าวคือ คำไม่ได้นำเสนอแค่เพียงความหมายที่ปรากฏในพจนานุกรม แต่ยังเป็นเสมือนวิธีการเข้าถึงรายละเอียดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับมโนทัศน์ของคำ ความหมายที่สัมพันธ์กับคำจึงมีลักษณะเหมือนสารานุกรมที่เก็บรายละเอียดที่เกี่ยวข้องไว้มากมาย ความรู้ทางภาษาจึงไม่สามารถแยกออกจากความรู้ทางโลกได้ รวมถึงบริบทการใช้มีบทบาทสำคัญในการสร้างความหมายให้แก่คำ

4) การสร้างความหมายคือกระบวนการสร้างมโนทัศน์ กล่าวคือ ความหมายเกิดขึ้นในระดับมโนทัศน์ การสร้างความหมายเป็นการสร้างมโนทัศน์ ความหมายไม่ได้มีลักษณะคงที่ แต่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามประสบการณ์ทางโลกของมนุษย์

2.1.2.2 คำหลายหน้าที่ (polyfunctional word)

คำหลายหน้าที่ คือ คำหนึ่งคำที่มีหน้าที่ทางไวยากรณ์มากกว่าหนึ่งหน้าที่ ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากตำแหน่งที่ปรากฏในประโยค มีความหมายมากกว่าหนึ่งความหมาย ความหมายแต่ละความหมายจะต้องมีความสัมพันธ์กัน เป็นปรากฏการณ์ทางภาษาที่เกิดขึ้นเป็นปกติ ซึ่งเป็นแนวโน้มในการใช้ประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่แล้วให้ได้มากที่สุด (นวรรณ พันธุมธา, 2534: 11-16; พิมพา บำรุงสุข, 2515: 22; เพียรศิริ วงศ์วิภานนท์, 2544: 312)

ตัวอย่างคำหลายความหมายในภาษาไทย เช่น คำว่า “ที่” (เพียรศิริ วงศ์วิภานนท์, 2544: 312-313) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

- (1) เขาชื่อที่มาอีกแปลง
- (2) เขาที่เกิดเหตุให้ตำรวจ
- (3) คุณแม่อยู่ที่บ้าน
- (4) ขอน้ำชาสองที่
- (5) ฉันเบื่อที่เขาบนแก่ง
- (6) น้ำที่แข็งก็จะกลายเป็นน้ำแข็ง

คำว่า “ที่” ในตัวอย่าง (1) จะแสดงความหมายเกี่ยวกับที่ดิน ทำหน้าที่เป็นคำนาม คำว่า “ที่” ในตัวอย่าง (2) จะแสดงความหมายเกี่ยวกับสถานที่ ทำหน้าที่เป็นคำนาม คำว่า “ที่” ในตัวอย่าง (3) จะแสดงความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสถานที่ ทำหน้าที่เป็นคำบุพบท คำว่า “ที่” ในตัวอย่าง (4) ทำหน้าที่เป็นคำลักษณนาม คำว่า “ที่” ในตัวอย่าง (5) ทำหน้าที่เป็นคำสันธานนำนามานุประโยค คำว่า “ที่” ในตัวอย่าง (6) ทำหน้าที่เป็นคำสันธานนำคุณานุประโยค เมื่อพิจารณาแล้ว คำว่า “ที่” ในตัวอย่าง (1) ถึงตัวอย่าง (6) สามารถทำหน้าที่ทางไวยากรณ์ได้ 4 หน้าที่ คือ คำนาม คำบุพบท คำลักษณนาม และคำสันธาน อีกทั้งความหมายแต่ละความหมายยังมีความสัมพันธ์กัน คำว่า “ที่” ในตัวอย่าง (1) ถึงตัวอย่าง (6) จึงเป็นคำหลายหน้าที่

2.1.2.3 คำหลายความหมาย (polyseme)

คำหลายความหมาย คือ คำหนึ่งคำที่มีความหมายมากกว่าหนึ่งความหมาย ความหมายแต่ละความหมายอาจแตกต่างกันไปตามบริบท ทว่าความหมายแต่ละความหมายจะต้องมี

ความสัมพันธ์กัน คำหลายความหมายมีลักษณะแตกต่างจากคำพ้องรูปพ้องเสียง (homonymy) คำหลายความหมายจะเป็นคำที่มีที่มา (lexical source) จากที่เดียวกัน แล้วผ่านกระบวนการที่ทำให้เกิดการขยายความหมายออกไป เช่น กระบวนการอุปลักษณ์ กระบวนการนามนัย แต่คำพ้องรูปพ้องเสียงเป็นคำที่มีรูปหรือเสียงเหมือนกันโดยบังเอิญด้วยเหตุผลจากการเปลี่ยนแปลงของภาษาหรือการยืมคำ และกลายเป็นคำที่มีเสียงหรือมีรูปเหมือนกันไปในที่สุด แต่เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ทางความหมายของคำพ้องรูปพ้องเสียงแล้ว ความหมายแต่ละความหมายจะไม่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน (Croft & Cruse, 2004: 109-111; Hopper & Traugott, 2003: 77)

ตัวอย่างคำหลายความหมาย เช่น กรณีคำว่า “bank” ในภาษาอังกฤษ ซึ่งปรากฏในบริบทต่างๆ เช่น “a high street bank” “a blood bank” “a sperm bank” “a data bank” แม้คำว่า “bank” จะปรากฏในบริบทที่ต่างกัน แต่ก็มีความสัมพันธ์กันทางความหมายในแง่ของการสะสมและการพิทักษ์รักษาสิ่งหนึ่งๆ (Croft & Cruse, 2004: 109-110)

ตัวอย่างคำหลายความหมายในภาษาไทย เช่น คำว่า “กิน” (คยอง อิน ปาร์ค, 2554: 18-19) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

(7) น้องกำลังกินข้าว

(8) ยายกินหมาก

(9) พี่กินน้ำ

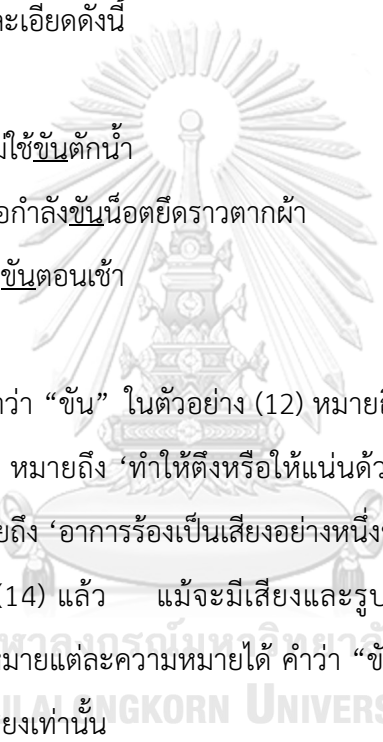
(10) รถคันนี้กินน้ำมัน

(11) เขากินสินบน

คำว่า “กิน” ในตัวอย่าง (7) หมายถึง ‘เคี้ยวแล้วกลืน’ คำว่า “กิน” ในตัวอย่าง (8) หมายถึง ‘เคี้ยว (ไม่กลืน)’ คำว่า “กิน” ในตัวอย่าง (9) หมายถึง ‘ดื่ม’ คำว่า “กิน” ในตัวอย่าง (10) หมายถึง ‘ทำให้หมดเปลือง’ คำว่า “กิน” ในตัวอย่าง (11) หมายถึง ‘รับเอา’ เมื่อพิจารณาคำว่า “กิน” ในตัวอย่าง (7) ถึงตัวอย่าง (11) แล้ว แม้จะปรากฏในบริบทที่ต่างกัน แต่ความหมายแต่ละความหมายก็มีความสัมพันธ์กันในด้านของการบริโภคหรือการได้มา คำว่า “กิน” ในตัวอย่าง (7) ถึงตัวอย่าง (11) จึงเป็นคำหลายความหมาย

ตัวอย่างคำพ้องรูปพ้องเสียง เช่น กรณีคำว่า “bank” ในภาษาอังกฤษ ซึ่งปรากฏคำว่า “bank” ที่หมายถึง ‘river bank’ กับคำว่า “bank” ที่หมายถึง ‘financial institution’ คำว่า “bank” ทั้ง 2 คำมีรูปและเสียงที่เหมือนกัน แต่ไม่ได้มีความสัมพันธ์กันทางความหมาย (Croft & Cruse, 2004: 109-110) หรือกรณีคำว่า “sole” และ “soul” ในภาษาอังกฤษ ซึ่งแม้จะออกเสียงว่า /səʊl/ เหมือนกัน แต่มีรูปต่างกัน และไม่ได้มีความสัมพันธ์กันทางความหมาย (Evans & Green, 2006: 36)

ตัวอย่างคำพ้องรูปพ้องเสียงในภาษาไทย เช่น คำว่า “ชั้น” (นววรรณ พันธุเมธา, 2540: 117) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

-
- (12) แม่ใช้ชั้นต้กน้ำ
 - (13) พ่อกำลังชั้นนือตยิดราวตากผ้า
 - (14) ไก่ชั้นตอนเช้า

คำว่า “ชั้น” ในตัวอย่าง (12) หมายถึง ‘ภาชนะสำหรับต้กหรือใส่น้ำ’ คำว่า “ชั้น” ในตัวอย่าง (13) หมายถึง ‘ทำให้ตึงหรือให้แน่นด้วยวิธีหมุนกวดแรงเข้าไป’ ส่วนคำว่า “ชั้น” ในตัวอย่าง (14) หมายถึง ‘อาการร้องเป็นเสียงอย่างหนึ่งของไก่’ เมื่อพิจารณาคำว่า “ชั้น” ในตัวอย่าง (12) ถึงตัวอย่าง (14) แล้ว แม้จะมีเสียงและรูปเหมือนกัน แต่ไม่สามารถพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างความหมายแต่ละความหมายได้ คำว่า “ชั้น” ในตัวอย่าง (12) ถึงตัวอย่าง (14) จึงเป็นเพียงคำพ้องรูปพ้องเสียงเท่านั้น

การศึกษาคำหลายความหมายตามแนววรรณศาสตร์ปริชานเป็นการศึกษาความหมายของคำที่แตกต่างกันเมื่อปรากฏในบริบทที่แตกต่างกัน แต่สามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างความหมายแต่ละความหมายได้ ทั้งนี้ เลคอฟฟ์ (Lakoff, 1987) กล่าวถึงความหมายของคำว่า “over” ในภาษาอังกฤษโดยใช้แนวคิดการจัดประเภท (categorization) ประกอบกับแบบจำลองทางปริชาน (idealized cognitive model) โดยมุ่งเน้นในประเด็นการแจกแจงความหมายโดยละเอียด (full-specification approach) ว่าคำว่า “over” มีความหมายหลายความหมาย เมื่อปรากฏในบริบทที่แตกต่างกัน ยกตัวอย่างดังนี้

- (15) The plane flew over.
- (16) The power line stretches over the yard.
- (17) The board is over the hole.
- (18) The bathtub overflowed.
- (19) Do it over.
- (20) Harry still hasn't gotten over his divorce.
- (21) She has a strange power over me.

คำว่า “over” ในตัวอย่าง (15) จะแสดงความหมาย ‘ข้ามผ่านเหนือ’ (above-across) ซึ่งเป็นความหมายหลัก (central sense) คำว่า “over” ในตัวอย่าง (16) จะแสดงความหมาย ‘เหนือ’ (above) คำว่า “over” ในตัวอย่าง (17) จะแสดงความหมาย ‘ปกคลุม’ (covering) คำว่า “over” ในตัวอย่าง (18) จะแสดงความหมาย ‘เกิน’ (excess) คำว่า “over” ในตัวอย่าง (19) จะแสดงความหมาย ‘ซ้ำ’ (repetition) คำว่า “over” ในตัวอย่าง (20) จะแสดงความหมายเกี่ยวกับการผ่านพ้น ซึ่งขยายมาจากความหมาย ‘ข้ามผ่านเหนือ’ ด้วยกระบวนการอุปลักษณะ ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากมโนอุปลักษณะ [ชีวิต คือ การเดินทาง] (LIFE AS A JOURNEY) ส่วนคำว่า “over” ในตัวอย่าง (21) จะแสดงความหมายเกี่ยวกับการควบคุม ซึ่งขยายมาจากความหมาย ‘เหนือ’ ด้วยกระบวนการอุปลักษณะ ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากมโนอุปลักษณะ [การควบคุม คือ ขึ้น] (CONTROL IS UP) และมโนอุปลักษณะ [การขาดการควบคุม คือ ลง] (LACK OF CONTROL IS DOWN) เมื่อพิจารณาคำว่า “over” ที่ในตัวอย่าง (15) ถึงตัวอย่าง (21) แล้ว แม้จะปรากฏในบริบทที่แตกต่างกันและแสดงความหมายที่แตกต่างกันหลายความหมาย แต่ก็สามารถพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างความหมายแต่ละความหมายได้

งานวิจัยเกี่ยวกับคำว่า “over” ในภาษาอังกฤษและแนวคิดดังกล่าวมีความสำคัญต่อการศึกษาคำหลายความหมายในเวลาต่อมา แต่อย่างไรก็ดี การพิจารณาจำแนกความหมายแต่ละความหมายด้วยวิธีการดังกล่าวไม่ได้มีเกณฑ์สำหรับการจำแนกความหมายที่กำหนดไว้แน่นอน ขึ้นอยู่กับวิจารณ์ญาณของผู้วิเคราะห์ การวิเคราะห์จึงมีลักษณะที่เป็นอัตวิสัย (subjective) ด้วยเหตุผลดังกล่าว อีแวนส์ (Evans, 2005) จึงได้เสนอเกณฑ์เพื่อใช้พิจารณาจำแนกความหมายต่างๆ ออกจากกันอย่างเป็นระบบและเป็นวัตถุวิสัย (objective) โดยได้เสนอแนวคิดคำ

หลายความหมายอย่างมีหลักการ (principled polysemy) ขึ้น โดยได้กล่าวถึงเกณฑ์ในการจำแนกความหมาย 3 เกณฑ์ คือ เกณฑ์ความหมาย (meaning criterion) เกณฑ์การอธิบายมโนทัศน์ (concept elaboration criterion) และเกณฑ์ไวยากรณ์ (grammatical criterion) ซึ่งเกณฑ์แต่ละเกณฑ์มีรายละเอียดที่แตกต่างกัน สามารถสรุปได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เกณฑ์ในการจำแนกความหมายตามแนวคิดคำหลายความหมายอย่างมีหลักการ

เกณฑ์	รายละเอียดการพิจารณา
เกณฑ์ความหมาย	คำที่มีความหมายที่เพิ่มเติมเข้ามา (additional meaning) ซึ่งไม่สามารถพบได้อย่างชัดเจนในความหมายอื่นๆ
เกณฑ์การอธิบายมโนทัศน์	คำที่สื่อความหมายมีข้อจำกัดในการเลือกหรือกำหนดให้คำที่มีความหมายบางประการปรากฏรวม
เกณฑ์ไวยากรณ์	คำที่สื่อความหมายปรากฏในโครงสร้างทางไวยากรณ์ที่มีลักษณะเฉพาะหรือมีความแตกต่างกับโครงสร้างอื่นๆ

เมื่อพิจารณาจำแนกความหมายตามแนวคิดคำหลายความหมายอย่างมีหลักการ ความหมายที่ถือว่าเป็นความหมายหนึ่งได้จะต้องผ่านเกณฑ์ความหมาย 1 เกณฑ์และผ่านเกณฑ์การอธิบายมโนทัศน์หรือเกณฑ์ไวยากรณ์อีกอย่างน้อยอีก 1 เกณฑ์ หรือผ่านทั้งเกณฑ์การอธิบายมโนทัศน์และเกณฑ์ไวยากรณ์ทั้ง 2 เกณฑ์ ทั้งนี้ สามารถแสดงตัวอย่างการจำแนกความหมายของคำว่า “time” ในภาษาอังกฤษของอีแวนส์ (Evans, 2005) เพื่ออธิบายเกณฑ์ในการจำแนกความหมายตามแนวคิดคำหลายความหมายอย่างมีหลักการได้ ดังนี้

- (22) Time flies when you’re having fun.
- (23) time raced by.
- (24) The time has arrived to finally tackle environmental pollution.

(25) A time will come when we'll finally have to address global warming.

คำว่า “time” ในตัวอย่าง (22) และตัวอย่าง (23) เป็นคำนาม มีความหมาย ‘ช่วงระยะเวลา’ (duration) ซึ่งมีลักษณะที่สามารถเคลื่อนหรือดำเนินไปอย่างรวดเร็วได้ ดังปรากฏคำกริยา “files” และคำกริยา “race” ส่วนคำว่า “time” ในตัวอย่าง (24) และตัวอย่าง (25) เป็นคำนาม มีความหมาย ‘ชั่วขณะเวลา’ (moment) ซึ่งมีลักษณะที่สามารถเคลื่อนที่ได้ แต่มีจุดแยกหรือมีความไม่ต่อเนื่อง ซึ่งเป็นความหมายที่เพิ่มขึ้นมาและไม่พบในความหมายอื่นๆ ตามเกณฑ์ความหมาย อีกทั้งยังปรากฏร่วมกับคำว่า “finally” ซึ่งแสดงถึงลักษณะของจุดอ้างอิงเฉพาะเจาะจง ซึ่งเป็นการเลือกหรือกำหนดให้คำที่มีความหมายบางประการปรากฏร่วมตามเกณฑ์การอธิบายมโนทัศน์ นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาแล้วสามารถสังเกตได้ว่า คำว่า “time” ในตัวอย่าง (22) และตัวอย่าง (23) ไม่ปรากฏในโครงสร้างที่มีคำนำหน้านาม ในขณะที่คำว่า “time” ในตัวอย่าง (24) และตัวอย่าง (25) สามารถปรากฏในโครงสร้างที่มีคำนำหน้านาม “a” ซึ่งแสดงความเป็นเอกพจน์ได้ เป็นการปรากฏในโครงสร้างทางไวยากรณ์ที่มีลักษณะแตกต่างจากโครงสร้างอื่นๆ ตามเกณฑ์ไวยากรณ์ ดังนั้น เมื่อพิจารณาคำว่า “time” ในตัวอย่าง (22) ถึงตัวอย่าง (25) แล้ว คำว่า “time” ปรากฏความหมาย 2 ความหมาย คือ ความหมาย ‘ช่วงระยะเวลา’ และความหมาย ‘ชั่วขณะเวลา’ ความหมายแต่ละความหมายสามารถพิจารณาเป็นความหมายหนึ่ง ซึ่งแตกต่างกันได้ ตามเกณฑ์ความหมาย เกณฑ์การอธิบายมโนทัศน์ และเกณฑ์ไวยากรณ์

เมื่อพิจารณา “คำหลายหน้าที่” และ “คำหลายความหมาย” ในหัวข้อ 2.1.2.2 คำหลายหน้าที่ (polyfunctional word) และหัวข้อ 2.1.2.3 คำหลายความหมาย (polyseme) แล้ว “คำหลายหน้าที่” และ “คำหลายความหมาย” มีลักษณะที่ใกล้เคียงกัน แต่อย่างไรก็ดี คำหลายหน้าที่จะหน้าที่หลายหน้าที่และมีความหมายหลายความหมาย ซึ่งความหมายแต่ละความหมายมีความสัมพันธ์กัน ในขณะที่คำหลายความหมายจะมีความหมายหลายความหมาย ซึ่งความหมายแต่ละความหมายมีความสัมพันธ์กัน แต่อาจจะมีความหมายเพียงหน้าที่เดียวหรือหลายหน้าที่ก็ได้

2.1.2.4 เครือข่ายความหมาย (semantic network)

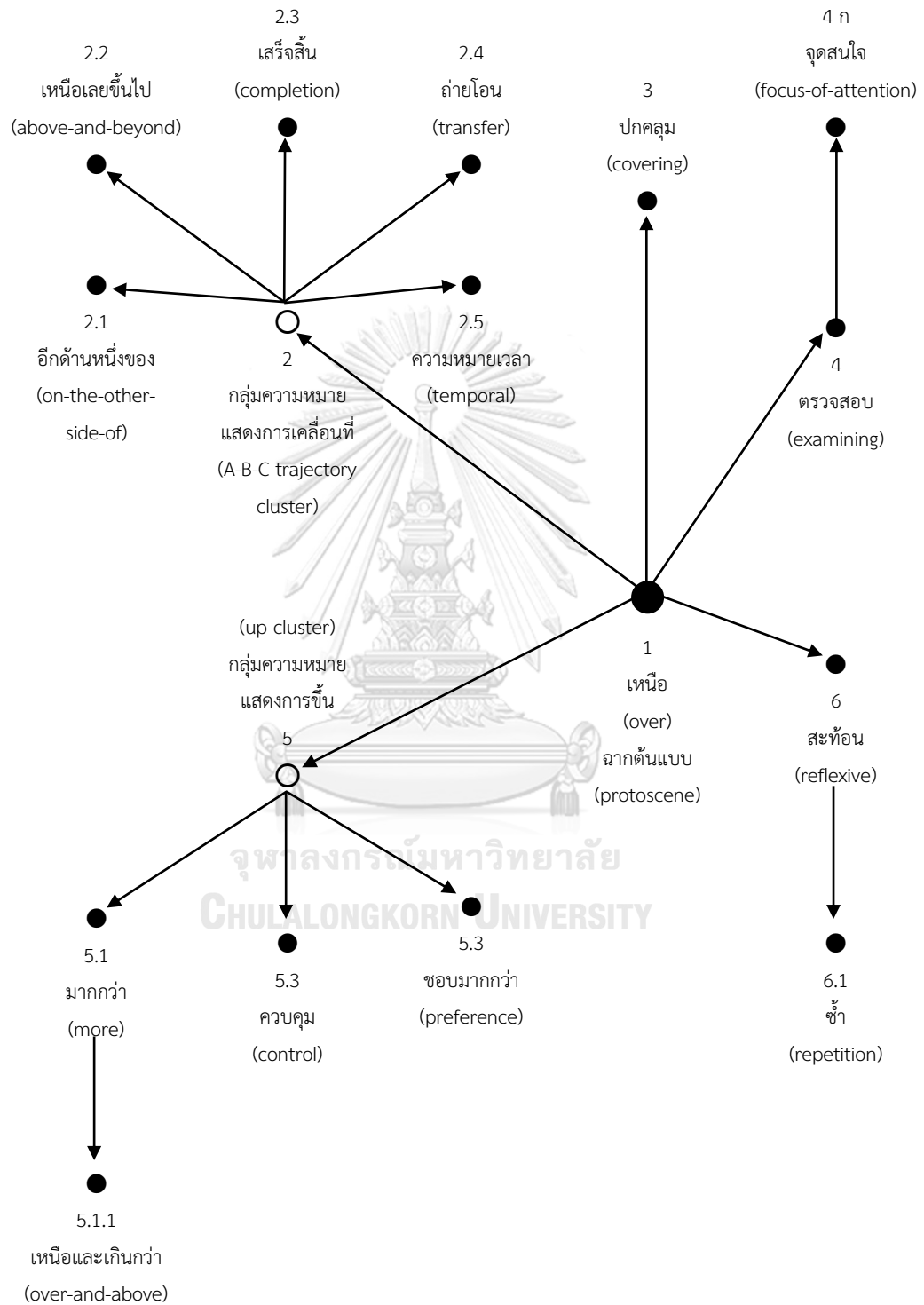
เครือข่ายความหมายเป็นวิธีการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างความหมายแต่ละความหมายของคำหลายความหมายด้วยแผนผังที่แสดงการเชื่อมโยงความหมายจากความหมาย

ศูนย์กลางไปสู่ความหมายอื่นๆ โดยอาศัยข้อความ สัญลักษณ์ รวมถึงเส้นที่มีลักษณะแตกต่างกัน เป็นความสัมพันธ์ที่อ้างอิงจากความเป็นจริง (โสรัจ เรืองมณี, 2553: 199)

แลงแอกเคอร์ (Langacker, 1986) เสนอแบบจำลองเครือข่าย (network model) ซึ่งมีพื้นฐานมาจากแนวคิดการจัดประเภท (category) และแนวคิดทฤษฎีต้นแบบ (prototype) แบบจำลองเครือข่ายจะแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกต้นแบบและสมาชิกที่ขยายออกมาจากสมาชิกต้นแบบ ซึ่งมีระดับความสำคัญลดหลั่นกันไป โดยสมาชิกที่ขยายออกมาอาจกลายเป็นสมาชิกต้นแบบ แล้วมีสมาชิกที่ขยายออกไปอีกก็ได้ แบบจำลองเครือข่ายมีลักษณะคล้ายกับแนวคิดโครงสร้างแบบรัศมี (radial structure) ของเลคอฟฟ์ (Lakoff, 1987) ซึ่งสามารถใช้แสดงความสัมพันธ์ทางความหมายของคำหลายความหมายได้ แต่ทว่ามีลักษณะซับซ้อนและยากต่อการนำไปประยุกต์ใช้ในการอธิบายความสัมพันธ์ทางความหมาย

เครือข่ายความหมายรูปแบบหนึ่งที่ได้รับคามนิยมนำไปประยุกต์ใช้อธิบายหรือแสดงความสัมพันธ์ทางความหมายคือเครือข่ายความหมาย (semantic network) ตามแนวคิดของไทเลอร์และอีแวนส์ (Tyler & Evans, 2003) ซึ่งมีการแสดงความหมายแต่ละความหมายด้วยปุ่ม (node) ซึ่งสามารถจำแนกได้ 2 ลักษณะ คือ ปุ่มสีดำ (●) และ ปุ่มสีขาว (○) โดยปุ่มดำเป็นสัญลักษณ์แทนความหมายแต่ละความหมาย ในขณะที่ปุ่มขาวเป็นสัญลักษณ์แทนกลุ่ม (cluster) ของความหมาย รูปแบบการแสดงความสัมพันธ์ของแต่ละความหมายมีลักษณะโครงสร้างเป็นแบบรัศมี ซึ่งแผ่ขยายออกมาจากฉากต้นแบบ (protoscene) หรือความหมายต้นแบบที่อยู่ศูนย์กลาง รวมถึงแสดงทิศทางการขยายความหมายหรือความสัมพันธ์ระหว่างความหมายแต่ละความหมายด้วยลูกศร เครือข่ายความหมายจึงมีลักษณะที่เข้าใจง่ายและไม่ซับซ้อน ทั้งนี้ สามารถยกตัวอย่างเครือข่ายความหมายของคำว่า “over” ในภาษาอังกฤษเพื่อแสดงเครือข่ายความหมายตามแนวคิดของไทเลอร์และอีแวนส์ (Tyler & Evans, 2003: 80) ได้ดังแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 1 เครือข่ายความหมายของคำว่า “over” ในภาษาอังกฤษ

แผนภูมิที่ 1 ซึ่งแสดงเครือข่ายความหมายของคำว่า “over” ในภาษาอังกฤษเป็นตัวอย่างของเครือข่ายความหมายตามแนวคิดของไทเลอร์และอีแวนส์ (Tyler & Evans, 2003) แสดงความสัมพันธ์ระหว่างความหมายแต่ละความหมายของคำว่า “over” ในลักษณะของเครือข่าย ยกตัวอย่างเช่น คำว่า “over” ปรากฏความหมาย ‘เหนือ’ (over) เป็นฉกต้นแบบหรือความหมายต้นแบบ แล้วขยายไปสู่ความหมาย ‘ปกคลุม’ (covering) ความหมาย ‘สะท้อน’ (reflexive) ความหมาย ‘ตรวจสอบ’ (examining) โดยความหมาย ‘สะท้อน’ ได้ปรากฏความหมายที่ขยายออกไปคือความหมาย ‘ซ้ำ’ (repetition) ส่วนความหมาย ‘ตรวจสอบ’ ได้ปรากฏความหมายที่ขยายออกไปคือความหมาย ‘จุดสนใจ’ (focus-of-attention) หรือคำว่า “over” ปรากฏกลุ่มความหมายแสดงการเคลื่อนที่ (A-B-C trajectory cluster) ซึ่งประกอบด้วยความหมาย 5 ความหมาย คือ ความหมาย ‘อีกด้านหนึ่งของ’ (on-the-other-side-of) ความหมาย ‘เหนือเลยขึ้นไป’ (above-and-beyond) ความหมาย ‘เสร็จสิ้น’ (completion) ความหมาย ‘ถ่ายโอน’ (transfer) และความหมาย ‘ความหมายเวลา’ (temporal) เป็นกลุ่มความหมายที่ขยายออกมาจากความหมาย ‘เหนือ’ (over) ซึ่งเป็นฉกต้นแบบหรือความหมายต้นแบบ

2.1.2.5 กระบวนการทางปริชาณที่เกี่ยวข้องกับการขยายความหมาย

กระบวนการทางปริชาณที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับการขยายความหมายมี 2 กระบวนการ คือ อุปลักษณ์ (metaphor) และนามนัย (metonymy) มีรายละเอียด ดังนี้

- 1) อุปลักษณ์ (metaphor) กล่าวคือ อุปลักษณ์เป็นสิ่งที่ปรากฏทั่วไปในภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ไม่ได้เป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์ที่ปรากฏเฉพาะในงานวรรณกรรมเท่านั้น เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทางความคิดของมนุษย์ที่พยายามอธิบายหรือทำความเข้าใจสิ่งที่มีลักษณะเป็นนามธรรม มีความซับซ้อน อยู่ไกลตัว หรือไม่เคยมีประสบการณ์ร่วม โดยอาศัยการเปรียบเทียบกับสิ่งที่มีลักษณะเป็นรูปธรรมมากกว่า มีความซับซ้อนน้อยกว่า อยู่ใกล้ตัวมากกว่า หรือเคยมีประสบการณ์ร่วมมาก่อน เป็นการทำความเข้าใจมโนทัศน์หนึ่ง ซึ่งมีความเป็นนามธรรม ด้วยการใช้อีกมโนทัศน์หนึ่ง ซึ่งมีความเป็นรูปธรรม อุปลักษณ์จึงเป็นกระบวนการถ่ายโอนความหมายที่เกิดขึ้นภายในระบบปริชาณของผู้ใช้ภาษา ซึ่งรับรู้ถึงความคล้ายคลึงหรือโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่งที่อยู่ในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์ที่แตกต่างกันและนำมาเปรียบเทียบกัน (Lakoff & Johnson, 2003)

เลคอฟฟ์และจอห์นสัน (Lakoff & Johnson, 2003) ได้จำแนกอุปลักษณ์ออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับถ้อยคำอุปลักษณ์ (metaphorical expressions) ซึ่งเป็นรูปภาษาที่แสดงถึงการเปรียบเทียบ ปรัชญาการใช้สื่อสารในชีวิตประจำวัน และระดับมโนอุปลักษณ์ (conceptual metaphor) ซึ่งเป็นมโนทัศน์ที่มีลักษณะเป็นการเชื่อมโยงระหว่างมโนทัศน์ที่เกิดขึ้นในระบบปริชาน อุปลักษณ์ทั้ง 2 ระดับมีความสัมพันธ์กัน ทั้งนี้ สามารถแสดงตัวอย่างถ้อยคำอุปลักษณ์และมโนอุปลักษณ์ได้ (Lakoff & Johnson, 2003: 47) ดังนี้

- (27) His ideas have finally come to fruition.
- (28) That idea died on the vine.
- (29) That's a budding theory.
- (30) His views chemistry as a mere offshoot of physics.
- (31) Mathematics has many branches.
- (32) He has a barren mind.
- (33) She has a fertile imagination.

ตัวอย่าง (27) ถึงตัวอย่าง (33) เป็นถ้อยคำที่ใช้สื่อสารทั่วไปในชีวิตประจำวัน เรียกว่า “ถ้อยคำอุปลักษณ์” เมื่อสังเกตคำว่า “fruition” “died” “vine” “budding” “offshoot” “branches” “barren” และ “fertile” ในตัวอย่าง (27) ถึงตัวอย่าง (33) แล้ว จะเป็นคำที่อยู่ในแวดวงความหมายเกี่ยวกับพืช (plant) ซึ่งเป็นสิ่งที่มีลักษณะเป็นรูปธรรม ได้รับความนำไปใช้ในการอธิบายหรือทำความเข้าใจถึงคำที่อยู่ในวงความหมายเกี่ยวกับความคิด (idea) ซึ่งเป็นสิ่งที่มีลักษณะเป็นนามธรรม คือ คำว่า “ideas” “idea” “theory” “views” “chemistry” “physics” “mathematics” “mind” และ “imagination” ในตัวอย่าง (27) ถึงตัวอย่าง (33) แสดงให้เห็นว่าพืชมีลักษณะบางประการที่คล้ายคลึงหรือสอดคล้องกับความคิด ซึ่งสะท้อนให้ทราบถึงมโนอุปลักษณ์ [ความคิด คือ พืช] (IDEAS ARE PLANTS)

อนึ่ง เลคอฟฟ์และจอห์นสัน (Lakoff & Johnson, 2003) ได้จำแนกประเภทมโนอุปลักษณ์ออกเป็น 3 ประเภท คือ 1) มโนอุปลักษณ์เชิงโครงสร้าง¹⁷ (structural

¹⁷ คำเรียกมโนอุปลักษณ์ในภาษาไทยทั้ง 3 ประเภทใช้ตามฉัฐพร พานโพธิ์ทอง (2556: 104-105)

เกี่ยวกับมนุษย์เป็นดวงความหมายหรือมโนทัศน์ที่มีระดับรูปธรรมมากที่สุด เรียงลำดับไปสู่ดวงความหมายหรือมโนทัศน์ที่มีระดับรูปธรรมน้อยลงหรือมีระดับนามธรรมมากขึ้น คือ ดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับวัตถุ (สิ่ง) ดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับกระบวนการ ดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับพื้นที่ ดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับเวลา และดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับคุณสมบัติ ซึ่งเป็นดวงความหมายหรือมโนทัศน์ที่มีระดับรูปธรรมน้อยที่สุดหรือมีระดับนามธรรมมากที่สุด

ดวงความหมายหรือมโนทัศน์แต่ละประเภทที่ปรากฏในห่วงโซ่มโนทัศน์อาจปรากฏมโนทัศน์ย่อยๆ ภายในจำนวนมาก เช่น มโนทัศน์วัตถุ (สิ่ง) อาจปรากฏมโนทัศน์ย่อยๆ เช่น รถยนต์ กระดาษ เสื้อผ้า และอื่นๆ อีกมากมาย นอกจากนี้ มโนทัศน์ที่มีความเป็นรูปธรรม (ซึ่งหมายถึงมโนทัศน์ที่อยู่ด้านซ้ายของสัญลักษณ์ >) จะได้รับการใช้เพื่อแสดงหรือทำความเข้าใจมโนทัศน์ที่มีความเป็นรูปธรรมน้อยกว่าหรือมีความเป็นนามธรรมมากกว่า (ซึ่งหมายถึงมโนทัศน์ที่อยู่ด้านขวาของสัญลักษณ์ >) เช่น อุปลักษณ์ “พื้นที่ คือ เวลา” (SPACE IS TIME) เป็นอุปลักษณ์ที่ใช้มโนทัศน์เกี่ยวกับพื้นที่ ซึ่งมีความเป็นรูปธรรม ในการแสดงหรือทำความเข้าใจมโนทัศน์เกี่ยวกับเวลา มีความเป็นนามธรรม เพื่อสื่อสารหรือทำให้เข้าใจสิ่งที่มีลักษณะเป็นนามธรรมด้วยสิ่งที่มีลักษณะเป็นรูปธรรม (กึ่งกาญจน์ เทพกาญจนา, 2559: 64-65)

2) นามนัย (metonymy) กล่าวคือ นามนัยเป็นการกล่าวถึงสิ่งหนึ่งเพื่ออ้างอิงถึงอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน อาจอยู่ในดวงมโนทัศน์เดียวกัน มักปรากฏในลักษณะของการใช้ส่วนใดส่วนหนึ่งของสิ่งที่ต้องการสื่อหรืออ้างอิงถึงสิ่งที่ต้องการสื่อถึงโดยรวม เป็นการเชื่อมโยงโดยอาศัยความสัมพันธ์ทางกายภาพและความสัมพันธ์แบบเหตุผล เช่น นามนัยสถานที่แทนเหตุการณ์ (THE PLACE FOR THE EVENT) ซึ่งเกิดจากประสบการณ์ที่รับรู้ถึงความสัมพันธ์ทางกายภาพระหว่างเหตุการณ์กับสถานที่ หรือนามนัยผู้ผลิตแทนผลิตภัณฑ์ (PRODUCER FOR PRODUCT) ซึ่งเกิดจากประสบการณ์ที่รับรู้ถึงความสัมพันธ์เชิงเหตุผลว่าผู้ผลิตเป็นสาเหตุที่ทำให้มีผลิตภัณฑ์ (Lakoff & Johnson, 2003: 39) นามนัยเป็นกระบวนการเชื่อมโยงความหมายที่เกิดขึ้นภายในระบบปริชานแล้วนำเสนอผ่านการใช้ภาษา เช่น ส่วนหนึ่งแทนส่วนทั้งหมด (THE PART FOR THE WHOLE) สถานที่แทนเหตุการณ์ (THE PLACE FOR THE EVENT) สถาบันแทนผู้รับผิดชอบ (INSTITUTION FOR PEOPLE RESPONSIBLE) อุปกรณ์แทนผู้ใช้ (OBJECT USED)

FOR USER) ทั้งนี้ ยกตัวอย่างนามนัยผู้บังคับบัญชาแทนผู้ถูกบังคับบัญชา (CONTROLLER FOR CONTROLLED) (Lakoff & Johnson, 2003: 38) ดังนี้

(37) CONTROLLER FOR CONTROLLED

Nixon bombed Hanoi.

Napoleon lost at Waterloo.

Casey Stengel won a lot of pennants.

A Mercedes rear-ended me.

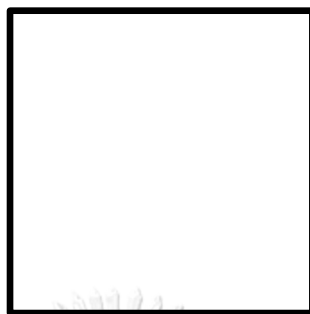
ถ้อยคำที่สื่อความหมายถึงผู้บังคับบัญชาในตัวอย่าง (37) คือคำว่า “Nixon” “Napoleon” “Casey Stengel” และ “me” ซึ่งได้รับการนำไปใช้แทนผู้ถูกบังคับบัญชา เช่น คำว่า “Nixon” ซึ่งหมายถึงริชาร์ด นิกสัน (Richard Nixon) ประธานาธิบดีคนที่ 37 แห่งสหรัฐอเมริกา ที่ได้รับการนำไปใช้แทน “กองทหารแห่งอเมริกา” ซึ่งได้รับคำสั่งให้นำเครื่องบินไปถึงระเบิดโจมตีเวียดนามเหนือที่กรุงฮานอย คำว่า “Napoleon” ซึ่งหมายถึงจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 หรือนโปเลียน โบนาปาร์ต (Napoleon Bonaparte) ที่ได้รับการนำไปใช้แทน “กองทัพทหารแห่งนโปเลียน” ซึ่งเข้ารบที่เมืองวอเตอร์ลู คำว่า “Casey Stengel” ซึ่งเป็นผู้จัดการทีมเบสบอล ที่ได้รับการนำไปใช้แทน “ทีมนักกีฬาเบสบอล” คำว่า “me” ซึ่งหมายถึงผู้ขับรถยนต์ ที่ได้รับการนำไปใช้แทน “รถยนต์ที่ขับ” ซึ่งถูกรถเมอร์เซเดสเบนซ์ชนท้าย

2.1.2.6 ภาพร่าง (image schema)

มนุษย์มีประสบการณ์ ซึ่งมาจากการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ แบบซ้ำแล้วซ้ำอีก แล้วสั่งสมเป็นภาพร่างในความคิด ภาพร่างจึงมีลักษณะเหมือนภาพแทนในความคิด มีลักษณะค่อนข้างนามธรรม มีรายละเอียดภายในน้อย ไม่ซับซ้อน และเป็นสิ่งที่มีโครงสร้างหรือองค์ประกอบต่างๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์กัน ประกอบเข้าด้วยกัน (Evans & Green, 2006: 176-178)

ตัวอย่างภาพร่าง เช่น ภาพร่างภาชนะ ซึ่งมีลักษณะเป็นสถานที่ปิดล้อม มีพื้นที่ภายใน มีขอบเขต และมีพื้นที่ภายนอก เมื่ออยู่ภายในก็จะอยู่ด้านในของสถานที่ที่มีลักษณะปิดล้อมด้วยผนังห้อง เมื่อออกไปภายนอกก็จะอยู่ด้านนอกของสถานที่ เมื่อกลับเข้ามาภายในก็จะอยู่ด้าน

ในของสถานที่ เมื่อมนุษย์ปฏิสัมพันธ์กับเหตุการณ์การอยู่ในห้องแบบซ้ำแล้วซ้ำอีก ก็จะก่อรูปเป็น
มโนทัศน์ภาษาชนะ ทั้งนี้ สามารถแสดงตัวอย่างภาพร่างภาษาชนะได้ดังภาพที่ 1

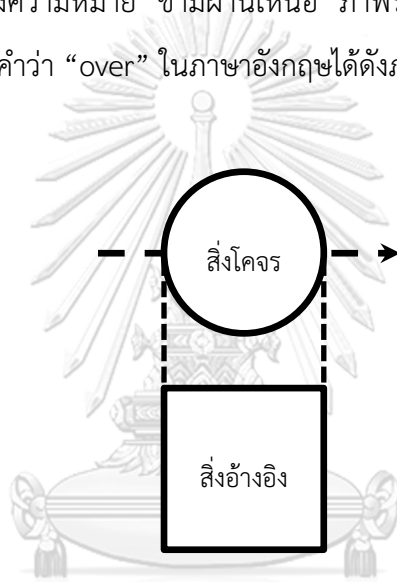
ภาพที่ 1 ภาพร่างภาษาชนะ
(ปรับจาก Evans & Green, 2006: 181)

ภาพที่ 1 ซึ่งแสดงภาพร่างภาษาชนะข้างต้นมีองค์ประกอบ 3 องค์ประกอบ
คือ ขอบเขต พื้นที่ภายใน และพื้นที่ภายนอก สีเหลี่ยมแสดงของเขตของภาษาชนะ พื้นที่ภายในสีเหลี่ยม
แสดงพื้นที่ภายในภาษาชนะ ส่วนพื้นที่ภายนอกสีเหลี่ยมแสดงพื้นที่ภายนอกภาษาชนะ องค์ประกอบทุก
องค์ประกอบไม่สามารถแยกออกจากกันได้ หากขาดองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งไปจะทำให้
โครงสร้างของภาพร่างเสีย ภาพร่างสามารถนำไปใช้อธิบายหรือทำความเข้าใจมโนทัศน์ที่ซับซ้อนได้
จึงสามารถใช้แสดงความหมายของคำ เพื่อช่วยให้การอธิบายความหมายต่างๆ มีความชัดเจนมาก
ยิ่งขึ้นได้ (Evans & Green, 2006: 180-181; Lakoff, 1987: 282-284)

ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบแต่ละองค์ประกอบที่ปรากฏในภาพร่าง
นั้น องค์ประกอบบางองค์ประกอบอาจเด่นกว่าองค์ประกอบอื่นๆ การอธิบายความสัมพันธ์ของ
องค์ประกอบได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดเรื่องการแยกวัตถุและพื้น (figure-ground segregation)
ของกลุ่มจิตวิทยาเกสตัลท์ (Gestalt psychology) ทั้งนี้ ทาลมี (Talmy, 2000: 312-316) ได้กล่าวถึง
ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ในภาษาว่าเป็นการแสดงความสัมพันธ์ของ “วัตถุ” (figure) ซึ่งเป็นสิ่งไม่มี
คุณสมบัติในการกำหนดพื้นที่กับ “พื้น” (ground) ซึ่งทำหน้าที่เหมือนสิ่งอ้างอิง (reference entity)
และมีคุณสมบัติที่สามารถบ่งบอกถึงพื้นที่ของวัตถุได้ การจัดวางวัตถุและพื้นเป็นสิ่งที่มีความไม่
สมมาตรคือไม่สามารถใช้สลับตำแหน่งกันได้ นอกจากนี้ วัตถุและพื้นยังมีคุณสมบัติที่แตกต่างกัน เช่น

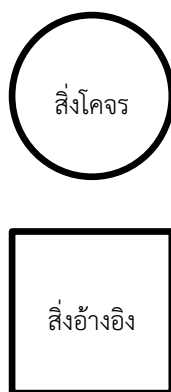
วัตถุที่มีขนาดเล็กกว่าส่วนพื้นมีขนาดใหญ่กว่า วัตถุเคลื่อนที่ได้มากกว่าส่วนพื้นอยู่กับที่มากกว่า วัตถุจะโดดเด่นกว่าส่วนพื้นจะเป็นฉากหลังมากกว่า วัตถุเป็นสิ่งพืงปรากฏส่วนพื้นเป็นสิ่งที่ปรากฏมานานกว่า วัตถุมีความไม่อิสระมากกว่าส่วนพื้นจะมีความอิสระมากกว่า

เลคอฟฟ์ (Lakoff, 1987: 419) ได้แสดงภาพร่างความหมายต่างๆ ของคำว่า “over” ในภาษาอังกฤษโดยแสดงถึงความสัมพันธ์ของสิ่ง 2 สิ่ง คือสิ่งโคจร (trajector) และสิ่งอ้างอิง (landmark) ตามแนวคิดของแลงแอกเคอร์ (Langacker, 1986: 10) ซึ่งได้กำหนดคำว่า “สิ่งโคจร” สำหรับสิ่งที่ทำหน้าที่เป็นวัตถุและคำว่า “สิ่งอ้างอิง” สำหรับสิ่งที่ทำหน้าที่เป็นพื้น ทั้งนี้สามารถยกตัวอย่างภาพร่างความหมาย ‘ข้ามผ่านเหนือ’ ภาพร่างความหมาย ‘เหนือ’ และภาพร่างความหมาย ‘ปกคลุม’ ของคำว่า “over” ในภาษาอังกฤษได้ดังภาพที่ 2 ถึงภาพที่ 4

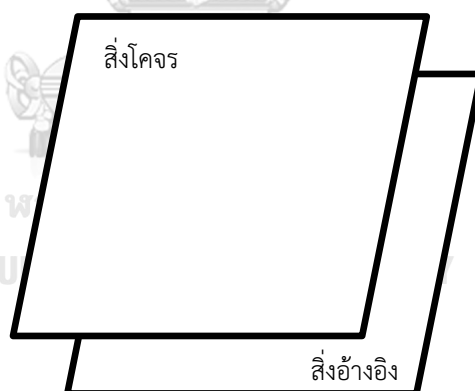
ภาพที่ 2 ภาพร่างความหมาย ‘ข้ามผ่านเหนือ’ ของคำว่า “over” ในภาษาอังกฤษ
(ปรับจาก Lakoff, 1987: 419)

ภาพที่ 2 ซึ่งแสดงภาพร่างความหมาย ‘ข้ามผ่านเหนือ’ ของคำว่า “over” ในภาษาอังกฤษ แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งโคจรกับสิ่งอ้างอิง ซึ่งมีลักษณะที่ไม่สัมผัสกัน รวมถึงแสดงเส้นทางที่สิ่งโคจรเคลื่อนที่ผ่านสิ่งอ้างอิง

ภาพที่ 3 ภาพร่างความหมาย ‘เหนือ’ ของคำว่า “over” ในภาษาอังกฤษ
(ปรับจาก Lakoff, 1987: 425)

ภาพที่ 3 ข้างต้นเป็นภาพร่างความหมาย ‘เหนือ’ ของคำว่า “over” ในภาษาอังกฤษ แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งโคจรกับสิ่งอ้างอิง ซึ่งมีลักษณะที่ไม่สัมผัสกัน รวมถึงแสดงลักษณะของสิ่งโคจรซึ่งไม่เคลื่อนที่

ภาพที่ 4 ภาพร่างความหมาย ‘ปกคลุม’ ของคำว่า “over” ในภาษาอังกฤษ
(ปรับจาก Lakoff, 1987: 427)

ภาพที่ 4 ข้างต้นเป็นภาพร่างความหมาย ‘ปกคลุม’ ของคำว่า “over” ในภาษาอังกฤษ แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งโคจรกับสิ่งอ้างอิง ซึ่งมีลักษณะสัมผัสกัน

การพิจารณาแนวคิดเกี่ยวกับบรรดาศาสตร์ปริชานข้างต้นแสดงให้เห็นถึงแนวทางในการศึกษาความหมาย การขยายความหมาย กระบวนการทางปริชานที่เกี่ยวข้องกับการขยายความหมาย คือ อุปลักษณะและนามนัย ตลอดจนเครือข่ายความหมาย ซึ่งสามารถใช้อธิบายหรือแสดงความสัมพันธ์ระหว่างความหมายต่างๆ ของคำหลายความหมาย และสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางหรือประยุกต์ใช้ในการศึกษาคำว่า “บน” ในภาษาไทยในงานวิจัยฉบับนี้ต่อไป

2.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการกลายเป็นคำไวยากรณ์ (grammaticalization)

แนวคิดเกี่ยวกับการกลายเป็นคำไวยากรณ์จะกล่าวถึงคำนิยาม กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ทางภาษา และทิศทางการกลายเป็นคำไวยากรณ์ ดังนี้

2.1.3.1 คำนิยามของการกลายเป็นคำไวยากรณ์

คำว่า “grammaticalization” หรือ “grammaticalisation” ปรากฏใช้ครั้งแรกโดยองตวน เมย์เยต์ (Antoine Meillet) (Hopper & Traugott, 2003: 19) ซึ่งได้กล่าวถึงและให้คำนิยามไว้ในบทความเรื่อง “L'évolution des formes grammaticales” (Meillet, 1912: 131 อ้างถึงใน Hopper & Traugott, 2003: 22) ว่าเป็นเส้นทางการเปลี่ยนแปลงของคำอิสระ (un mot autonome ‘an autonomous word’) ไปสู่บทบาทของหน่วยทางไวยากรณ์ (le rôle d'élément grammatical ‘the role of grammatical element’)

การกลายเป็นคำไวยากรณ์ (grammaticalization) เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงจากคำอิสระ (autonomous word) ซึ่งสอดคล้องกับคำเนื้อหา (content word) หรือคำหลัก (lexical word) ไปเป็นหน่วยทางไวยากรณ์ (grammatical element) ซึ่งสอดคล้องกับคำไวยากรณ์ (grammatical word) หรือคำหน้าที่ (function word) ทั้งนี้ คำอิสระ คำเนื้อหา หรือคำหลัก หมายถึง คำที่มีอิสระทางวากสัมพันธ์ มีความหมายแสดงถึงสิ่งของหรือการกระทำ เช่น คำนาม คำกริยา ส่วนหน่วยทางไวยากรณ์ คำไวยากรณ์ หรือคำหน้าที่ หมายถึง คำที่แสดงหน้าที่ทางไวยากรณ์ต่างๆ เช่น คำบุพบท ซึ่งทำหน้าที่บ่งชี้ความสัมพันธ์ระหว่างคำนามกับคำอื่นๆ คำเชื่อม ซึ่งทำหน้าที่เชื่อมส่วนต่างๆ ในประโยค (Hopper & Traugott, 2003: 22)

การกลายเป็นคำไวยากรณ์เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางภาษา กระบวนการหนึ่งที่นักภาษาศาสตร์หลายคนให้ความสนใจศึกษา คำนิยามหนึ่งที่มีความหมายกว้างและมักจะถูกอ้างถึงบ่อยครั้งเมื่อกล่าวถึงการกลายเป็นคำไวยากรณ์คือคำนิยามของคูริโลวิช (Kurylowicz, 1965: 52 อ้างถึงใน Heine et al., 1991: 3) ซึ่งกล่าวถึงการกลายเป็นคำไวยากรณ์ว่า

เป็นการเพิ่มขอบเขตทางไวยากรณ์ของหน่วยคำ (the increase of the range of a morpheme) ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงจากคำเนื้อหาหรือคำหลักไปเป็นคำไวยากรณ์ (from a lexical to a grammatical) หรือเป็นการเปลี่ยนแปลงจากคำที่มีความเป็นไวยากรณ์น้อยไปเป็นคำที่มีความเป็นไวยากรณ์มากกว่า (from a less grammatical to a more grammatical status)

การกลายเป็นคำไวยากรณ์ไม่ได้มีความหมายในแง่ปรากฏการณ์ทางภาษาที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงในระดับคำเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงการเปลี่ยนแปลงในระดับที่ใหญ่กว่าอย่างระดับหน่วยสร้าง (construction) เช่น กรณีการเปลี่ยนแปลงของหน่วยสร้าง “pa hwile pa” ซึ่งหมายถึง ‘that time that’ ในภาษาอังกฤษโบราณ (Old English) ได้กลายเป็นคำเชื่อมบอกเวลา (a temporal connective) “hwile” ซึ่งหมายถึง ‘while’

อนึ่ง การกลายเป็นคำไวยากรณ์ยังเป็นกรอบแนวคิด (research framework) สำหรับศึกษาปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในภาษา ทั้งการศึกษาแบบเฉพาะสมัยและแบบข้ามสมัย ทั้งแบบเฉพาะภาษาและแบบข้ามภาษา (Hopper & Traugott, 2003: 1-4)

เมื่อพิจารณาแล้ว การกลายเป็นคำไวยากรณ์เป็นทั้งปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของภาษาและกรอบแนวคิดในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของภาษา ซึ่งอาจเป็นการเปลี่ยนแปลงจากคำเนื้อหาไปเป็นคำไวยากรณ์หรือการเปลี่ยนแปลงจากคำที่มีความเป็นไวยากรณ์น้อยไปเป็นคำที่มีความเป็นไวยากรณ์มากกว่า

2.1.3.2 กลไกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ทางภาษา

การกลายเป็นคำไวยากรณ์เป็นปรากฏการณ์ที่ทำให้คำหรือหน่วยสร้างเกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ทางภาษาโดยสามารถพิจารณาได้จากสิ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงซึ่งเรียกแตกต่างกันออกไป เช่น เลอห์มันน์ (Lehmann, 1985) เรียกว่า “หลักการ” (principle) บายบี (Bybee, 2003) เรียกว่า “กลไก” (mechanism) ไฮเนและคูเทวา (Berd Heine & Kuteva, 2007) เรียกว่า “พารามิเตอร์” (parameter) งานวิจัยฉบับนี้ จะเรียกสิ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางภาษา ซึ่งปรากฏในกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์โดยรวมว่า “กลไก”

สำหรับหัวข้อนี้ จะกล่าวถึงกลไกที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางภาษาที่ปรากฏในกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ ซึ่งนักภาษาศาสตร์ เช่น เลอห์มันน์ (Lehmann, 1985) บายบีและคณะ (Bybee, Perkins, & Pagliuca, 1994) ฮอปเปอร์และเทรากอตต์ (Hopper &

Traugott, 2003) ไฮเนอและคูเทวา (Heine & Kuteva, 2007) ได้เสนอไว้ โดยจะจำแนกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านสัทศาสตร์ ด้านอรรถศาสตร์ และด้านวากยสัมพันธ์¹⁸ ดังนี้

1) ด้านสัทศาสตร์

เมื่อพิจารณากลไกที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางภาษา ปรากฏกลไกที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านเสียง 4 กลไก ดังนี้

1.1) การกร่อน (attrition) (Lehmann, 1985) เป็นกลไกที่เสียงและความหมายบางส่วนหายไป เช่น กรณี “thelo hina” ซึ่งหมายถึง ‘I want that’ ในภาษากรีกกลายเป็นหน่วยแสดงความปรารถนาหรือเงื่อนไขสมมุติ (subjunctive marker) “tha”

1.2) การสูญเสียง (phonetic reduction) (Bybee, 2011: 70-71) เป็นกลไกที่เสียงบางส่วนหายไป ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดกลไกนี้คือการใช้ เมื่อคำหนึ่งกับคำที่ปรากฏร่วมกันรวมกันเป็นหน่วยรวม (chunk) หน่วยหนึ่งแล้วถูกนำไปใช้พูดบ่อยๆ หน่วยรวมดังกล่าวก็มีโอกาสที่จะเกิดการสูญเสียง เพื่อความสะดวกในการออกเสียง เช่น กรณี “going to” และ “want to” ในภาษาอังกฤษกลายเป็น “gonna” และ “wanna”

1.3) การกร่อนเสียง (erosion หรือ phonetic reduction) (Heine & Kuteva, 2007: 42-44) เป็นกลไกที่คำหรือหน่วยสร้างสูญเสียงบางส่วนไปสามารถจำแนกได้ 2 ประเภท คือ การกร่อนเสียงที่คำบางคำหายไป (morphological erosion) การกร่อนเสียงที่เสียงบางเสียงหายไป (phonetic erosion) การกร่อนเสียงที่คำบางคำหายไป เช่น กรณี “al di wila daz” ซึ่งหมายถึง ‘all the time that’ ในภาษาเยอรมันโบราณกลายเป็นคำเชื่อมแสดงเหตุ “weil” ซึ่งหมายถึง ‘because’ ในภาษาเยอรมันปัจจุบัน สำหรับการกร่อนเสียงที่เสียงบางเสียงหายไป เช่น กรณี “because” ในภาษาอังกฤษกลายเป็น “coz” ในภาษาอังกฤษที่เป็นภาษาพูด (Colloquial English) ทั้งนี้ การกร่อนเสียงทั้ง 2 ประเภทอาจเกิดร่วมกันได้ เช่น กรณี “by the side of” ในภาษาอังกฤษกลายเป็นคำบุพบท “beside”

1.4) การรวมเป็นคำหรือการรวมเสียง (coalescence) (Lehmann, 1985) เป็นกลไกที่คำอิสระกลายเป็นหน่วยไม่มีอิสระแล้วหลอมรวมกับคำที่ปรากฏเคียงกันแล้วกลายเป็นคำเดียวกัน กลไกนี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเสียงและด้านความหมาย

¹⁸ กลไกที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางภาษาที่ปรากฏในกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์บางกลไกอาจเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางภาษามากกว่า 1 ด้าน

สำหรับการเปลี่ยนแปลงด้านเสียง เช่น กรณิ “de” และ “à” ในภาษาฝรั่งเศสปรากฏในตำแหน่งหน้าคำนำหน้านามชี้เฉพาะ “le” แล้วเกิดการรวมเสียงกลายเป็น “du” และ “au”

เมื่อพิจารณากลไกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านเสียงแล้ว การเปลี่ยนแปลงทางเสียงที่เกิดขึ้นเป็นการสูญเสียเสียงบางส่วนหรือคำบางคำไป การเปลี่ยนแปลงด้านเสียงอาจเกิดควบคู่กับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย นอกจากนี้ การนำไปใช้ในการพูดสื่อสารบ่อยๆ เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเสียง

2) ด้านอรรถศาสตร์

เมื่อพิจารณากลไกที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางภาษา ปรากฏกลไกที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย 8 กลไก ดังนี้

2.1) การรวมเป็นคำหรือการรวมเสียง (coalescence) (Lehmann, 1985) เป็นกลไกที่คำอิสระกลายเป็นหน่วยไม่มีอิสระแล้วหลอมรวมกับคำที่ปรากฏเคียงกันแล้วกลายเป็นคำเดียวกัน กลไกนี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเสียงและด้านความหมาย สำหรับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย เช่น กรณิคำกริยาวิเศษณ์ “clairement” ซึ่งหมายถึง ‘clearly’ ในภาษาฝรั่งเศสมีที่มาจากกรณิคำกริยาวิเศษณ์ “clara mente” ในภาษาละติน

สำหรับตัวอย่างในภาษาไทย เช่น กรณิคำนาม “ข้า” ซึ่งหมายถึง ‘ผู้รับใช้’ ประสมกับคำนาม “พระเจ้า” ซึ่งหมายถึง ‘พระพุทธรูปหรือพระเจ้าแผ่นดิน’ แล้วปรากฏร่วมกันเป็นนามวลี “ข้าพระเจ้า” ซึ่งหมายถึง ‘ผู้รับใช้ของพระพุทธรูปหรือพระเจ้าแผ่นดิน’ ต่อมาเมื่อนำมาใช้พูดบ่อยครั้งและผู้พูดไม่ได้นึกถึงความหมายเดิมของนามวลีประกอบกับเกิดการหลอมรวมกันผ่านการกร่อนเสียง /ร/ ในคำว่า “พระ” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งที่ไม่ลงน้ำหนัก แล้วกลายเป็นคำสรรพนาม “ข้าพเจ้า” ซึ่งมีความหมายเป็นคำแทนบุคคล แสดงบุรุษที่ 1 เอกพจน์ และแสดงความสุภาพอ่อนน้อม (กนกวรรณ วารีเขตต์, 2556: 118-119)

2.2) การจางลงทางความหมาย (desemanticization หรือ semantic bleaching) (Heine and Kuteva: 2007, 39) เป็นกลไกที่คำหนึ่งสูญเสียความหมายบางส่วนไปเมื่อไปปรากฏในบริบทใหม่ กระบวนการอุปมาอุปไมย (metaphoric process) มีส่วนที่ทำให้เกิดกลไกนี้ โดยเป็นการเปลี่ยนแปลงความหมายจากแฉวงความหมายหรือมโนทัศน์ที่มีลักษณะเป็นรูปธรรมไปสู่แฉวงความหมายหรือมโนทัศน์ที่มีลักษณะเป็นนามธรรม แต่การเปลี่ยนแปลงจากแฉวงความหมายหรือมโนทัศน์หนึ่งไปสู่อีกแฉวงความหมายหรือมโนทัศน์หนึ่งจะต้องมีลักษณะบาง

ประการสอดคล้องกัน เช่น กรณีคำเรียกอวัยวะ “back” ซึ่งอยู่ในแวดวงความหมายของสิ่ง ซึ่งมีลักษณะทางกายภาพ กลายเป็นคำบุพบทแสดงสถานที่ “back” หมายถึง ‘behind’ อยู่ในแวดวงความหมายของพื้นที่ ซึ่งแสดงความสัมพันธ์ของพื้นที่

สำหรับตัวอย่างในภาษาไทย เช่น กรณีคำกริยา “ถึง” ซึ่งมีความหมาย ‘การเคลื่อนที่ที่เป็นรูปธรรม’ เมื่อกลายเป็นทำหน้าที่เป็นคำกึ่งกริยากึ่งบุพบท “ถึง” ความหมาย ‘การเคลื่อนที่ที่เป็นรูปธรรม’ ก็ได้จางหายไป (กรองกานต์ รัตพันธ์, 2555: 159) กรณีคำกริยา “เป็น” ซึ่งมีความหมาย ‘ดำเนินอยู่, ปรากฏอยู่’ เมื่อกลายเป็นทำหน้าที่เป็นสัมพันธกริยาแบบทั่วไป “เป็น” ความหมาย ‘ดำเนินอยู่’ ก็ได้จางหายไป (สุรีเนตร จรัสจรุงเกียรติ, 2555: 354-358) หรือกรณีคำนาม “นอก” มีความหมาย ‘ส่วนด้านนอก’ (the outer part) ซึ่งเป็นความหมายแสดงสิ่ง (entity) และมีลักษณะที่เป็นรูปธรรม กลายเป็นทำหน้าที่เป็นคำบุพบท “นอก” มีความหมาย ‘ภายนอก’ (outside) ซึ่งเป็นความหมายที่ต้องแสดงความสัมพันธ์ร่วมกับคำนาม และมีลักษณะที่เป็นนามธรรม (Prasithrathsin, 2010: 78-79)

2.3) การเกิดความหมายทั่วไป (generalization) (Bybee et al., 1994; Hopper & Traugott, 2003: 100-103) เป็นกลไกที่คำที่มีความหมายเฉพาะเจาะจงเปลี่ยนแปลงไปมีความหมายทั่วไป สามารถใช้ในบริบทต่างๆ และปรากฏร่วมกับคำได้อย่างหลากหลาย เช่น กรณี “ambulare” ซึ่งหมายถึง ‘walk’ ในภาษาละตินได้กลายเป็นคำกริยา “aller” ซึ่งหมายถึง ‘go’ ในภาษาฝรั่งเศส จากนั้นก็ได้กลายเป็นคำกริยาช่วยแสดงอนาคต (future auxiliary) คำว่า “aller” ปรากฏปรับทิศทางความหมายที่กว้างมากขึ้น

สำหรับตัวอย่างในภาษาไทย เช่น กรณีปฏิเสธสรรพนาม “อะไร” ซึ่งมีความหมายเจาะจง ผู้พูดไม่รู้ข้อมูล และผู้พูดต้องการคำตอบ ([+ความหมายความเจาะจง] [-ผู้พูดไม่รู้ข้อมูล] [+ผู้พูดต้องการคำตอบ]) กลายเป็นอนิยมนสรรพนาม “อะไร” ซึ่งมีความหมายผู้พูดต้องการคำตอบ ([+ผู้พูดต้องการคำตอบ]) จะลดลง แต่ยังสามารถใช้ในบริบททั่วไปคือ ความหมายเพราะจงหรือไม่เจาะจงก็ได้และผู้พูดจะรู้จะรู้ข้อมูลหรือไม่รู้ข้อมูลก็ได้ ([±ความหมายความเจาะจง] [±ผู้พูดไม่รู้ข้อมูล]) (รุ่งอรุณ ติชมขุนทดเถียร, 2545: 12) หรือคำกริยา “อยู่” ซึ่งมีความหมาย “พักอาศัย, ไม่ไปจากที่” และ “มี, ปรากฏ ณ ที่นั้น” กลายเป็นคำช่วยหลังกริยา “อยู่” ซึ่งมีความหมายแสดงการณลักษณะบอกการดำเนินอยู่ และได้กลายเป็นคำเชื่อมอนุพากย์ “อยู่” ซึ่งมีความหมายบอกการเพิ่มความ (มิ่งมิตร ศรีประสิทธิ์, 2546: 166)

2.4) การขยายความหมายเชิงอุปลักษณ์ (metaphorical extension) (Bybee et al., 1994) เป็นกลไกที่คำมีการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายจากความหมายที่อยู่ในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์ที่มีความเป็นรูปธรรมไปสู่แวดวงความหมายหรือมโนทัศน์ที่มีความเป็นนามธรรม การขยายขอบเขตเชิงอุปลักษณ์เป็นกระบวนการขั้นแรกในกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ เพราะเกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ในแง่ของคำเนื้อหาจะค่อยๆ กลายเป็นคำไวยากรณ์เมื่อมโนทัศน์ของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งนั้นเปลี่ยนจากสิ่งที่เป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว ไปสู่ความเป็นนามธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่ไกลตัว ทั้งนี้ ไฮเนอและคณะ (Heine et al., 1991: 48) ได้แสดงทิศทางการเปลี่ยนแปลงจากแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์ที่มีความเป็นรูปธรรมมาก ไปสู่แวดวงความหมายหรือมโนทัศน์ที่มีความเป็นรูปธรรมน้อยไว้ ดังนี้

มนุษย์	>	วัตถุ (สิ่ง)	>	กระบวนการ	>	พื้นที่	>	เวลา	>	คุณสมบัติ
(person)		(object)		(process)		(space)		(time)		(quality)

ทิศทางการเปลี่ยนแปลงแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์ข้างต้นแสดงให้เห็นทราบว่าแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์ที่มีความเป็นรูปธรรมมากที่สุด คือ แวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับมนุษย์ เรียงลำดับไปสู่แวดวงความหมายหรือมโนทัศน์ที่มีความเป็นรูปธรรมน้อยลงไปหรือมีความเป็นนามธรรมมากขึ้น คือ แวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับวัตถุ (สิ่ง) แวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับกระบวนการ แวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับพื้นที่ แวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับเวลา และแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับคุณสมบัติ ซึ่งเป็นแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์ที่มีความเป็นนามธรรมมากที่สุด ทั้งนี้ การขยายความหมายเชิงอุปลักษณ์มักจะเริ่มต้นจากแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์ที่มีความเป็นรูปธรรมไปสู่แวดวงความหมายหรือมโนทัศน์ที่มีความเป็นรูปธรรมน้อยกว่าหรือมีความเป็นนามธรรม

สำหรับตัวอย่างในภาษาไทย เช่น กรณีคำว่า “ได้” ที่ทำหน้าที่เป็นคำกริยาสรรพนามปรากฏร่วมกับประธานที่มีความหมายเป็นรูปธรรมและกรรมที่มีความหมายเป็นรูปธรรม ต่อมาได้เกิดการขยายขอบเขตเชิงอุปลักษณ์ทำให้คำกริยาสรรพนาม “ได้” สามารถปรากฏร่วมกับกรรมที่มีความหมายเป็นนามธรรมได้ (ไพทยา มีสัตย์, 2540: 126-132) และกรณีคำกริยา “ไป” มีความหมายแสดงการเคลื่อนที่ได้ก็กลายเป็นคำวิเศษณ์ “ไป” มีความหมาย

แสดงทิศทาง จากนั้นก็ได้กลายเป็นคำวิเศษณ์ “ไป” มีความหมายแสดงการณลักษณะสมบูรณ์ และกลายเป็นคำวิเศษณ์ “ไป” มีความหมายแสดงการประเมินค่า ความหมายแต่ละความหมาย ของคำว่า “ไป” ที่ปรากฏเป็นหมวดคำต่างๆ แสดงทิศทางการขยายขอบเขตเชิงอุปลักษณะแบบ “กระบวนการ > พื้นที่ > เวลา > คุณสมบัติ” (วรลักษณ์ วีระยุทธ, 2556: 128-129)

2.5) การกลมกลืนทางความหมาย (harmony) (Bybee et al., 1994) เป็นกลไกที่คำสูญเสียความหมายประจำคำไปเกือบทั้งหมด แล้วไปแสดงความหมายที่ สอดคล้องกับบริบทแทน เช่น กรณีกำกริยา “avoir” ซึ่งหมายถึง ‘have’ ในภาษาฝรั่งเศส เมื่อกลายเป็น คำหน้าเป็นคำไวยากรณ์จะมีความหมายแสดงกาลตามบริบทที่ปรากฏ หน่วยทางไวยากรณ์ “a” ที่ ปรากฏในประโยค “il a mangé” แสดงอดีตกาล ในขณะที่หน่วยทางไวยากรณ์ “a” ที่ปรากฏใน ประโยค “il mangera” จะแสดงอนาคตกาล ทั้งนี้ จรัสดาว อินทรทัศน์ (2539: 41) ได้กล่าวถึงกลไก การกลมกลืนทางความหมายว่าเป็นกระบวนการที่จะเกิดขึ้นในลำดับท้ายๆ ของการกลายเป็นคำ ไวยากรณ์และกลไกนี้เป็นกลไกที่ไม่ปรากฏในภาษาไทย

2.6) การดูดซับความหมายบริบท (absorption of contextual meaning) (Bybee et al., 1994) เป็นกลไกที่ทำให้คำสูญเสียความหมายเดิมไป แล้วดูด ซับความหมายของบริบทที่ปรากฏร่วมอยู่ด้วยมาแทน เช่น กรณีกำนาม “pas” ซึ่งหมายถึง ‘step’ และคำนาม “personne” ซึ่งหมายถึง ‘person’ ในภาษาฝรั่งเศส เมื่อปรากฏร่วมกับคำแสดงการ ปฏิเสธ “ne” จนปรากฏเป็นโครงสร้างปกติแล้ว “pas” กับ “personne” ก็จะกลายเป็นคำ ไวยากรณ์ คำว่า “pas” และคำว่า “personne” จะสูญเสียความหมาย ‘step’ และ ‘person’ ที่ ปรากฏในคำนาม แล้วไปดูดซับความหมายแสดงการปฏิเสธของ “ne” แทน

สำหรับตัวอย่างในภาษาไทย เช่น กรณี “ควร” ซึ่งเดิมทำ หน้าที่เป็นคำกริยากรรมนำเสนอ มีความหมาย ‘เป็นการดี’ ซึ่งเป็นความหมายแสดงทัศนนะ ใช้เพื่อ แสดงการชี้แนะให้กระทำ และปรากฏในตำแหน่งหน้าประโยค ได้กลายเป็นคำช่วยหน้ากริยา เพราะการย้ายนามวลีที่ทำหน้าที่ประธานไปไว้หน้าประโยค ทำให้ “ควร” ปรากฏในตำแหน่งเดียวกับ คำช่วยหน้ากริยา และดูดซับความหมายของการแสดงอรรถาณูเคราะห์ “ควร” จึงกลายเป็นคำ ช่วยหน้ากริยาแสดงอรรถาณูเคราะห์แสดงการชี้แนะ (ไพทยา มีสัจย์, 2540: 103-110) หรือกรณี คำกริยากรรม “แล้ว” ปรากฏหลังคำเชื่อมอนุพากย์บอกเวลาภายหลัง “ครั้น” แล้วกลายเป็น คำเชื่อมอนุพากย์ผสม จากนั้นได้ปรากฏร่วมกันจนเป็นโครงสร้างปกติ “แล้ว” เกิดการดูดซับ

ความหมายของคำเชื่อมอนุพากย์บอกเวลาภายหลัง “ครั้ง” จนรวมเป็นหน่วยเดียวกันและทำหน้าที่เป็นคำเชื่อมอนุพากย์บอกเวลาภายหลัง “ครั้งแล้ว” (มิ่งมิตร ศรีประสิทธิ์, 2546: 110)

2.7) การคงเค้าความหมายเดิม (persistence) (Hopper, 1991: 28) เป็นกลไกที่คำเนื้อหาหายไปเป็นคำไวยากรณ์ แต่ความหมายบางความหมายของคำเนื้อหายังปรากฏในคำไวยากรณ์ เช่น กรณีกำกริยา “kè” ซึ่งมีความหมาย ‘take’ ในภาษาแอฟริกันตะวันตกหายไปเป็นหน่วยบ่งกรรมกรก (accusative case marker) ซึ่งแม้จะเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านหน้าที่ แต่ก็ยังคงปรากฏเค้าความหมายเดิม คือ ความหมาย ‘take’ อยู่

สำหรับตัวอย่างในภาษาไทย เช่น กรณีกำกริยาวิเศษณ์ “ด้วย” ซึ่งมีความหมาย ‘การเข้าร่วม’ กลายเป็นคำลงท้าย “ด้วย” แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงด้านหน้าที่ แต่ก็ยังปรากฏเค้าความหมายเดิมของคำกริยาวิเศษณ์คือความหมาย ‘การเข้าร่วม’ อยู่ในคำลงท้าย (นพรัฐ เสน่ห์, 2556: 169) หรือกรณีกำกริยา “ถึง” ซึ่งมีความหมาย ‘เคลื่อนที่’ กลายเป็นคำกึ่งกริยากึ่งบุพบท “ถึง” ซึ่งสามารถปรากฏหลังคำกริยาแสดงการเคลื่อนที่ แม้คำกึ่งกริยากึ่งบุพบทที่ปรากฏหลังคำกริยาแสดงการเคลื่อนที่จะไม่ใช้การเคลื่อนที่ที่เกิดขึ้นจริง แต่ก็ยังมีเค้าความหมายของการเคลื่อนที่ปรากฏอยู่ (กรองกานต์ รอดพันธ์, 2555: 173-174)

2.8) การอนุมาน (inference) (Bybee et al., 1994) เป็นกลไกที่เกี่ยวข้องกับความคิดของผู้ฟัง มักเกิดร่วมกับกริยาวลี การอนุมานไม่ได้เป็นการขยายความหมายแบบข้ามวงความหมาย แต่จะเป็นการขยายความหมายภายในแวดวงความหมายเดียวกัน ซึ่งมีการเพิ่มความหมายจากบริบทมาเสริม เช่น กรณีกำกริยา “will” และ “shall” ในภาษาอังกฤษ ซึ่งแต่เดิม “will” เป็นคำกริยาบอกความต้องการ ส่วน “shall” เป็นคำกริยาแสดงความเป็นเจ้าของ เมื่อหายไปเป็นคำช่วยกริยา แม้จะมีความหมายแสดงอนาคตเหมือนกัน แต่ก็มีนัยต่างกัน คือ “will” มีนัยความหมายแสดงความเต็มใจในขณะที่ “shall” มีนัยความหมายเชิงบังคับ

เมื่อพิจารณากลไกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายแล้ว การเปลี่ยนแปลงด้านความหมายที่เกิดขึ้นมักจะเกี่ยวข้องกับการสูญเสียความหมายบางส่วนไปแล้วส่งผลบางประการ เช่น การมีความหมายทั่วไป การดูดซับและแสดงความหมายตามปริบท หรือการสืบทอดเค้าความหมายจากความหมายเดิมอยู่ นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงด้านความหมายยังปรากฏการขยายขอบเขตทางความหมายจากแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์ที่มีความเป็นรูปธรรมไปสู่แวดวงความหมายหรือมโนทัศน์ที่มีความเป็นรูปธรรมน้อยหรือมีความเป็นนามธรรมมาก ซึ่ง

ส่งผลให้คำที่เกิดการเปลี่ยนแปลง อีกทั้งยังสามารถนำไปใช้ในบริบทที่กว้างมากขึ้นหรือสามารถปรากฏร่วมกับคำต่างๆ ได้หลากหลายมากยิ่งขึ้นอีกด้วย

3) ด้านวากยสัมพันธ์

เมื่อพิจารณากลไกที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางภาษา ปรากฏกลไกที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านวากยสัมพันธ์ 4 กลไก ดังนี้

3.1) การวิเคราะห์ใหม่ (reanalysis) (Hopper & Traugott, 2003: 100-103) เป็นกลไกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงสถานะทางวากยสัมพันธ์ของคำ จากเดิมที่ทำหน้าที่เป็นหน่วยองค์ประกอบในประโยคกลายเป็นส่วนประกอบหนึ่งในหน่วยองค์ประกอบ กลไกการวิเคราะห์ใหม่นี้มีลักษณะสอดคล้องกับกลไกการลดฐานะความเป็นส่วนประกอบของหน่วยสร้าง (condensation) (Lehmann, 1985) ซึ่งเป็นกลไกที่องค์ประกอบในหน่วยสร้างผ่านกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์แล้วรวมเป็นหน่วยเดียวกัน เช่น กรณิ “be going to” ในภาษาอังกฤษ ซึ่งถูกวิเคราะห์ใหม่ รวมองค์ประกอบ 2 องค์ประกอบ คือ “be going” กับ “to” ให้กลายเป็น “be going to” ทำหน้าที่เป็นกริยาช่วยแสดงอนาคต

สำหรับตัวอย่างในภาษาไทย เช่น กรณิ “ที่ไหน” เมื่อทำหน้าที่เป็นปลุจฉาสรรพนามจะมีฐานะเป็นหน่วยองค์ประกอบในประโยค เมื่อถูกวิเคราะห์ใหม่ กลับไปทำหน้าที่เป็นอนิยมสรรพนามจะมีฐานะเป็นเพียงส่วนประกอบหนึ่งของหน่วยองค์ประกอบในประโยค (รุ่งอรุณ ทิมชุนทเถียร, 2545: 172) หรือกรณิ “ยัง” ซึ่งทำหน้าที่เป็นคำกริยาจะมีฐานะเป็นหน่วยแก่นของกริยาวลี เมื่อถูกวิเคราะห์ใหม่ กลับไปทำหน้าที่เป็นคำบุพบท จะมีฐานะเป็นเพียงส่วนของหน่วยขยาย (สุรีเนตร จรัสจรัสเกียรติ, 2551: 174-175)

3.2) การบังคับการปรากฏ (obligatorification) (Lehmann, 1985) เป็นกลไกที่คำหนึ่ง ซึ่งสามารถปรากฏได้หลายบริบท ได้ผ่านกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์แล้วจะสามารถปรากฏได้เฉพาะบางบริบทเท่านั้น เช่น กรณิ “dē” ในภาษาละตินสามารถแทนที่ได้ด้วย “ab” หมายถึง ‘from’ หรือแทนที่ได้ด้วย “ex” หมายถึง ‘out of’ ได้ หรือสามารถละได้ (omissible) โดย “cadere dē manibus” หมายถึง ‘to drop from the hands’ จึงปรากฏได้ทั้งแบบ “cadere ā manibus” แบบ “cadere ē manibus” หรือแบบ “cadere manibus” แต่เมื่อกลายเป็น “de” ในภาษาฝรั่งเศส จะไม่สามารถแทนที่หรือละได้ ดังปรากฏในนามวลี “le début de l’année” หมายถึง ‘the beginning of the year’

สำหรับตัวอย่างในภาษาไทย เช่น กรณี “ลง” เมื่อทำหน้าที่เป็นคำกริยาจะสามารถปรากฏในโครงสร้าง “ประธาน+ลง+นามวลีบอกสถานที่” และโครงสร้าง “นามวลีบอกสถานที่+ประธาน+ลง” ได้ เมื่อกลับไปทำหน้าที่เป็นคำบุพบท “ลง” จะปรากฏได้ในโครงสร้าง “ประธาน+กริยา+ลง+นามวลีบอกสถานที่” เท่านั้น (จรัสดาว อินทรทัศน์, 2539: 127) หรือกรณีปฏิเสธสรรพนาม “อะไร” สามารถปรากฏในตำแหน่งต่างๆ ของประโยคได้หลากหลาย คือ ตำแหน่งประธานหรือกรรมในประโยคบอกเล่า และตำแหน่งประธานของประโยคปฏิเสธ เมื่อกลับไปทำหน้าที่เป็นอนิยมนามสรรพนาม “อะไร” จะปรากฏได้เฉพาะในตำแหน่งกรรมของกริยาลีบอกปฏิเสธเท่านั้น (รุ่งอรุณ ฑีฆชุนหเถียร, 2545: 168-169)

3.3) การสูญเสียคุณสมบัติของหมวดคำ (decategorization) (Bybee, 2003; Heine & Kuteva, 2007: 40-42; Hopper & Traugott, 2003: 106-109) เป็นกลไกที่เกี่ยวข้องกับการสูญเสียคุณสมบัติในเชิงหน่วยคำและวากยสัมพันธ์ อาจปรากฏในลักษณะต่างๆ เช่น การสูญเสียคุณสมบัติในการเติมส่วนขยาย การสูญเสียคุณสมบัติความอิสระในการปรากฏในส่วนต่างๆ ของประโยค การสูญเสียคุณสมบัติการมีคำแทน เช่น กรณีคำว่า “while” ในภาษาอังกฤษ เดิมทำหน้าที่เป็นคำนาม มีความหมาย ‘a length of time’ ต่อมาได้กลายเป็นคำสันธาน “while” และได้สูญเสียคุณสมบัติของคำนามไป โดยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านวากยสัมพันธ์ คือ ไม่สามารถปรากฏเป็นประธานหรือปรากฏเป็นอาร์กิวเมนต์ (argument) ของกริยาได้

สำหรับตัวอย่างในภาษาไทย เช่น กรณีปฏิเสธสรรพนาม ซึ่งสามารถทำหน้าที่เป็นหน่วยหลักของนามวลีได้ตามลำพัง เมื่อกลับไปทำหน้าที่เป็นอนิยมนามสรรพนาม จะไม่สามารถทำหน้าที่เป็นหน่วยหลักของนามวลีได้ตามลำพัง (รุ่งอรุณ ฑีฆชุนหเถียร, 2545: 170) หรือกรณีคำกริยา “ไว้” ซึ่งสามารถถูกปฏิเสธด้วยคำว่า “ไม่” ได้ สามารถถูกขยายด้วยคำขยายที่แสดงลักษณะการทำอาการได้ และต้องมีหน่วยประธานและหน่วยกรรมตรง เมื่อกลับไปทำหน้าที่เป็นคำหลังกริยา “ไว้” จะสูญเสียคุณสมบัติความเป็นคำกริยา คือ ไม่สามารถถูกปฏิเสธด้วยคำว่า “ไม่” ได้ ไม่สามารถถูกขยายด้วยคำขยายที่แสดงลักษณะการทำอาการได้ และไม่มีหน่วยประธานและหน่วยกรรมตรง (สันต์ธวัช ธีญวงษ์, 2557: 114-116)

3.4) การแยก (divergence) (Hopper & Traugott, 2003) เป็นกลไกที่คำหนึ่งแยกออกเป็นคำใหม่ 2 คำ คำที่แยกออกมาคำแรกจะปรากฏหน้าที่และความหมายเหมือนคำเดิม ส่วนคำที่แยกออกมาอีกคำจะมีหน้าที่หรือมีความหมายใหม่ และปรากฏใน

บริบทที่แตกต่างไป เช่น กรณีคำนาม “ekor” ในภาษามาลายู ได้แยกออกมาเป็น 2 คำ คือ “ekor” ซึ่งเป็นคำนาม และ “ekor” ซึ่งเป็นคำลักษณนาม (วรลักษณ์ วีระยุทธ, 2556: 118)

สำหรับตัวอย่างในภาษาไทย เช่น กรณีคำสรรพนาม “เรา” ซึ่งมีความหมายแสดงบุรุษที่ 1 พหูพจน์ แยกคำออกมาเป็น 2 คำ คือ คำว่า “เรา” ที่ทำหน้าที่คำสรรพนาม และมีความหมายแสดงบุรุษที่ 1 พหูพจน์เหมือนคำเดิม ส่วนอีกคำ คือ คำว่า “เรา” ซึ่งทำหน้าที่คำสรรพนาม และมีความหมายแสดงบุรุษที่ 1 เอกพจน์ โดยคำสรรพนาม “เรา” บุรุษที่ 1 เอกพจน์นี้จะปรากฏในบริบทที่แตกต่างไปจากเดิม คือ การแทนผู้พูดเพียงคนเดียว (กนกวรรณ วาริเขตต์, 2556: 91-92) หรือกรณีคำกริยา “ไป” มีความหมายแสดงการเคลื่อนที่ แยกคำออกมา 2 คำ คือ คำว่า “ไป” ที่ทำหน้าที่คำกริยา มีความหมายแสดงการเคลื่อนที่เหมือนคำเดิม ส่วนคำที่แยกออกมาอีกคำ คือ คำกริยาวิเศษณ์ “ไป” แสดงความหมายตามกริยาที่ปรากฏร่วม ซึ่งสะท้อนถึงทัศนคติและความคิดเห็นของผู้ใช้ภาษา คำกริยาวิเศษณ์ที่แยกออกมานี้ปรากฏในบริบทใหม่ คือ บริบทหลังคำกริยา (วรลักษณ์ วีระยุทธ, 2556: 120-127)

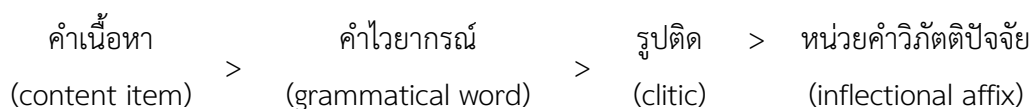
เมื่อพิจารณากลไกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านวากยสัมพันธ์แล้ว การเปลี่ยนแปลงด้านวากยสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นเป็นการเปลี่ยนแปลงสถานะทางวากยสัมพันธ์ หรือการสูญเสียคุณสมบัติด้านวากยสัมพันธ์บางประการไป ทำให้คำหรือหน่วยสร้างมีข้อจำกัดในการปรากฏหรือสามารถปรากฏในบริบทเฉพาะมากยิ่งขึ้น

เมื่อพิจารณากลไกด้านสัทศาสตร์ ด้านอรรถศาสตร์ และด้านวากยสัมพันธ์แล้ว กลไกที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางภาษาที่ปรากฏในกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์บางกลไกอาจเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางภาษาหลายด้าน

2.1.3.3 ทิศทางการกลายเป็นคำไวยากรณ์

ทิศทางการกลายเป็นคำไวยากรณ์เป็นประเด็นหนึ่งที่นักภาษาศาสตร์กล่าวถึงและตั้งข้อสังเกต นักภาษาศาสตร์ที่สนใจศึกษาการกลายเป็นคำไวยากรณ์ เช่น เลอห์มันน์ (Lehmann, 1985) บายบีและคณะ (Bybee et al., 1994) ฮอปเปอร์และเทรากอตต์ (Hopper & Traugott, 2003) ไฮเนอและคูเทวา (Heine & Kuteva, 2007) มีความเห็นตรงกันว่าทิศทางการกลายเป็นคำไวยากรณ์มีลักษณะการดำเนินการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไปแบบทิศทางเดียว (unidirectionality) คือ การเปลี่ยนแปลงจากคำเนื้อหาไปเป็นคำไวยากรณ์หรือการเปลี่ยนแปลงจากคำที่มีความเป็นไวยากรณ์น้อยไปเป็นคำที่มีความเป็นไวยากรณ์มาก ทั้งนี้ ฮอปเปอร์และเทรากอตต์

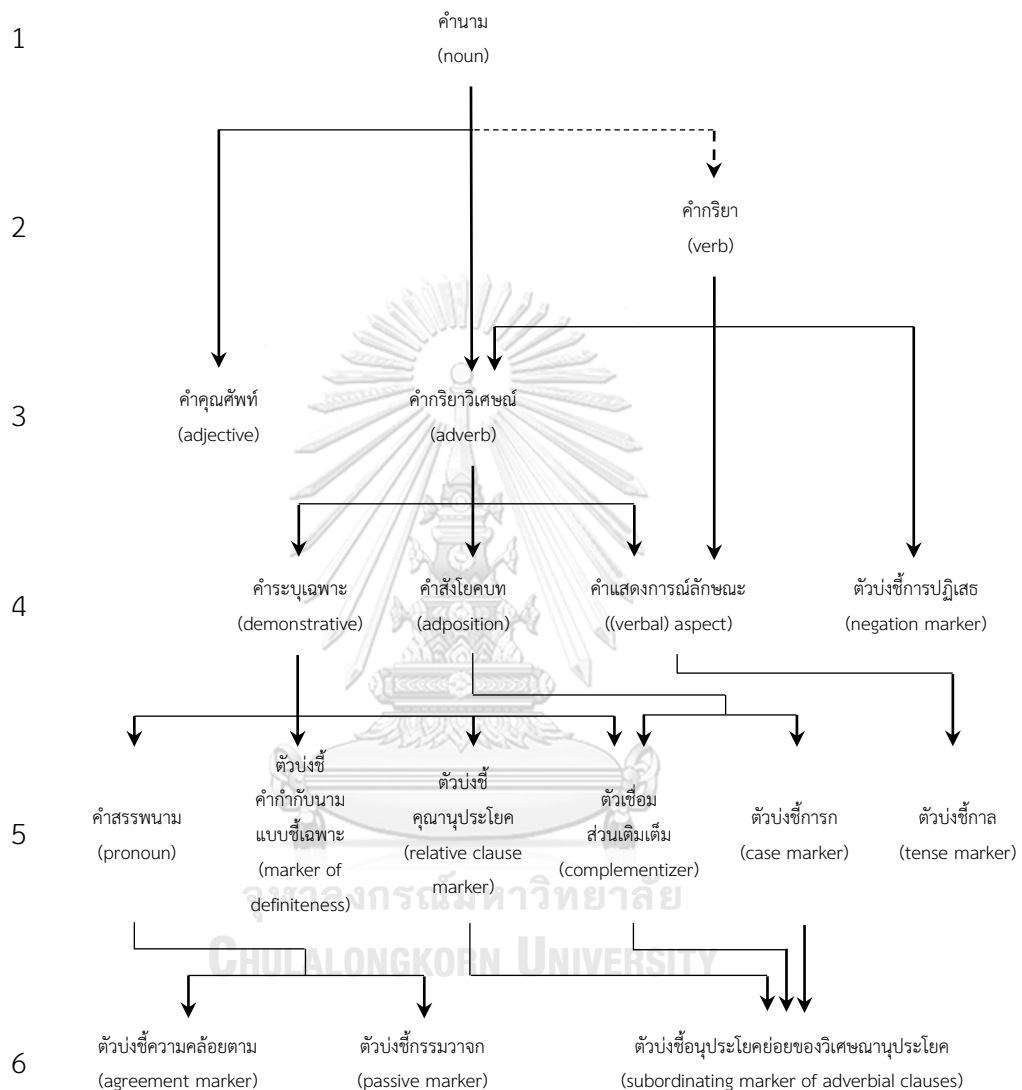
(Hopper & Traugott, 2003: 7) ได้แสดงเส้นทางการเปลี่ยนแปลงจากคำเนื้อหาไปสู่คำที่มีความเป็นไวยากรณ์และไปเป็นคำที่มีความเป็นไวยากรณ์มากขึ้น ดังนี้

เส้นทางการเปลี่ยนแปลงของการกลายเป็นคำไวยากรณ์มักเป็นการเปลี่ยนแปลงจากคำเนื้อหาหรือคำหลักไปสู่คำที่มีความเป็นไวยากรณ์หรือการเปลี่ยนแปลงจากคำที่มีความเป็นไวยากรณ์อยู่แล้วเปลี่ยนแปลงไปเป็นคำที่มีความเป็นไวยากรณ์มากขึ้น คำเนื้อหาหรือคำหลักคือคำที่มีความหมายเชิงเนื้อหา มีอิสระมากที่สุด หรือมีความเป็นไวยากรณ์น้อยที่สุด เช่น คำนาม คำกริยา เปลี่ยนแปลงไปสู่คำไวยากรณ์ ซึ่งเริ่มมีความเป็นไวยากรณ์ ไม่สามารถปรากฏตามลำพังได้ เช่น คำบุพบท ลำดับต่อไปจึงเปลี่ยนแปลงไปสู่รูปติด ซึ่งต้องปรากฏร่วมกับคำที่ทำหน้าที่ให้ติด เช่น รูป “’ll” ในภาษาอังกฤษ ซึ่งต้องปรากฏร่วมกับบุรุษสรรพนาม (personal pronoun) ในลักษณะ “we’ll” ลำดับต่อไปจึงเปลี่ยนแปลงไปสู่หน่วยคำวิภัตติปัจจัย ซึ่งเป็นคำที่มีอิสระน้อยที่สุด หรือมีความเป็นไวยากรณ์มากที่สุด ไม่มีความหมายเชิงเนื้อหา แต่มีความหมายเชิงไวยากรณ์ เช่น หน่วย “s” หรือ “es” ที่ปรากฏในตำแหน่งหลังคำกริยาและมีความสัมพันธ์กับประธานในประโยคแสดงปัจจุบันกาล (present simple tense) ในภาษาอังกฤษ

อนึ่ง ไฮเนอและคูเทวา (Heine and Kuteva, 2007: 111) ได้เสนอทิศทางการกลายเป็นคำไวยากรณ์และระดับของความเป็นไวยากรณ์ของหมวดคำต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะการกลายเป็นคำไวยากรณ์ที่เป็นสากลคือมีลักษณะการดำเนินการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไปแบบทิศทางเดียวในรูปแบบแผนภูมิได้ดังแผนภูมิที่ 2

แผนภูมิที่ 2 ทิศทางการกลายเป็นคำไวยากรณ์และระดับของความเป็นไวยากรณ์ของหมวดคำตามแนวคิดของไฮเนอและคูเทวา

(ปรับจาก Heine and Kuteva, 2007: 111)

แผนภูมิที่ 2 ซึ่งแสดงทิศทางการกลายเป็นคำไวยากรณ์และระดับของความเป็นไวยากรณ์ของหมวดคำแต่ละหมวดคำแสดงให้เห็นว่าคำนามเป็นคำที่มีระดับของความเป็นไวยากรณ์น้อยที่สุด (ระดับที่ 1) และมีโอกาสที่จะกลายไปสู่คำกริยา คำคุณศัพท์ และคำวิเศษณ์ ซึ่งมีระดับของความเป็นไวยากรณ์มากกว่าหรือมีระดับของความเป็นไวยากรณ์มากขึ้นได้ (ระดับที่ 2 และ

ระดับที่ 3 ตามลำดับ) จากนั้นจึงกลายไปสู่หมวดคำอื่นๆ มีระดับของความเป็นไวยากรณ์มากขึ้น (ระดับที่ 4 ระดับที่ 5 และระดับที่ 6 ตามลำดับ) ทั้งนี้ สามารถสังเกตได้ว่าทิศทางการกลายเป็นคำไวยากรณ์และระดับของความเป็นไวยากรณ์ของหมวดคำตามแนวคิดของไฮเนอและคูเทวา (Heine and Kuteva, 2007: 111) มีลักษณะการเปลี่ยนแปลงจากหน่วยระดับคำ ซึ่งมีระดับของความเป็นไวยากรณ์น้อย ไปสู่หน่วยระดับตัวบ่งชี้ (marker) ซึ่งมีระดับของความเป็นไวยากรณ์มากกว่า ซึ่งสอดคล้องกับเส้นทางการเปลี่ยนแปลงจากคำเนื้อหาไปสู่คำที่มีความเป็นไวยากรณ์มากขึ้นตามแนวคิดของฮอปเปอร์และเทราโกตต์ (Hopper and Traugott, 2003)

สำหรับทิศทางการกลายเป็นคำไวยากรณ์ในภาษาไทย เมื่อพิจารณา งานวิจัยที่ศึกษาการกลายเป็นคำไวยากรณ์ในภาษาไทย ทั้งการศึกษาภาษาไทยมาตรฐานและการศึกษาภาษาไทยถิ่น ทั้งการศึกษาแบบเฉพาะสมัยและแบบข้ามสมัยแล้ว งานวิจัยที่ศึกษาการกลายเป็นคำไวยากรณ์ในภาษาไทยส่วนใหญ่ เช่น งานวิจัยเรื่อง “กระบวนการที่คำกริยากลายเป็นคำบุพบทในภาษาไทย” โดย จรัสดาว อินทรทัศน (2539) งานวิจัยเรื่อง “คำไวยากรณ์ที่กลายมาจากคำนามเรียกอวัยวะและส่วนของพืชในภาษาไทยล้านนา” โดย นันทริยา ลำเจียกเทศ (2539) งานวิจัยเรื่อง “การศึกษาคำช่วยหน้ากริยาที่กลายมาจากคำกริยาในภาษาไทย” โดย ไพทยา มีสัตย์ (2540) งานวิจัยเรื่อง “อนิยมสรรพนามและปฏิเสธสรรพนาม: การศึกษาเชิงประวัติ” โดย รุ่งอรุณทิฆุณหเถียร (2545) งานวิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงประวัติของคำว่า “แล้ว” “อยู่” “อยู่แล้ว”” โดย มิ่งมิตร ศรีประสิทธิ์ (2546) งานวิจัยเรื่อง ““ยัง”: การศึกษาเชิงประวัติ” โดย สุรีเนตร จรัสจรวงเกียรติ (2551) งานวิจัยเรื่อง “การกลายเป็นคำไวยากรณ์ของคำสรรพนามบุรุษที่ 1 ในภาษาไทยสมัยรัตนโกสินทร์” โดย กนกวรรณ วารีเขตต์ (2556) แสดงให้เห็นถึงทิศทางการกลายเป็นคำไวยากรณ์แบบทิศทางเดียว คือ การเปลี่ยนแปลงจากคำเนื้อหาไปเป็นคำไวยากรณ์หรือการเปลี่ยนแปลงจากคำที่มีความเป็นไวยากรณ์น้อยไปเป็นคำที่มีความเป็นไวยากรณ์มาก เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งสอดคล้องกับการกลายเป็นคำไวยากรณ์ตามลักษณะที่เป็นสากล

อย่างไรก็ดี แม้งานวิจัยที่ศึกษาการกลายเป็นคำไวยากรณ์ในภาษาไทย ทั้งการศึกษาภาษาไทยมาตรฐานและการศึกษาภาษาไทยถิ่นส่วนใหญ่จะแสดงให้เห็นถึงทิศทางการกลายเป็นคำไวยากรณ์แบบทิศทางเดียว ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะที่เป็นสากล แต่งานวิจัยที่ศึกษาการกลายเป็นคำไวยากรณ์ในภาษาไทยบางฉบับ เช่น งานวิจัยเรื่อง “การศึกษาคำบุพบทที่กลายมาจากคำกริยาในภาษาไทย” โดย ราตรี แจ่มนิยม (2546) และงานวิจัยเรื่อง “การกลายเป็นคำไวยากรณ์

ของ “ด้วย”” โดย นพรัฐ เสน่ห์ (2556) ก็ได้แสดงให้เห็นถึงทิศทางการกลายเป็นไวยากรณ์ทั้งแบบ ทิศทางเดียวและแบบกลับไปกลับมา ซึ่งไม่ได้สอดคล้องตามลักษณะที่เป็นสากล

การพิจารณาแนวคิดเกี่ยวกับการกลายเป็นคำไวยากรณ์ข้างต้นแสดงให้เห็นถึง ลักษณะของการกลายเป็นคำไวยากรณ์และกลไกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ทาง ภาษา คือ ด้านสัทศาสตร์ ด้านอรรถศาสตร์ ซึ่งปรากฏกลไกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด และด้านวากยสัมพันธ์ โดยกลไกบางกลไกเป็นกลไกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงมากกว่า 1 ด้าน ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาคำว่า “บน” ในภาษาไทยในงานวิจัยฉบับนี้ต่อไป

2.1.4 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเกิดคำใหม่ (lexicalization)

บรินต์ันและเทรากอตต์ (Brinton & Traugott, 2005) กล่าวถึงกระบวนการเกิดคำ ใหม่ว่าเป็นกระบวนการทางภาษาที่มีคำใหม่เกิดขึ้นเพื่อนำเสนอความหมายบางประการในคลังศัพท์ และมีอยู่สำหรับใช้ในภาษา กระบวนการเกิดคำใหม่เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องและหมายรวมถึง กระบวนการสร้างคำ (word formation) กระบวนการหลอมรวมคำ (fusion) และกระบวนการเพิ่ม อิสระของคำ (increase in autonomy) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.1.4.1 กระบวนการสร้างคำ

กระบวนการสร้างคำเป็นกระบวนการที่ผู้ใช้ภาษาสามารถสร้างคำใหม่ ขึ้นมาสำหรับใช้ในภาษาด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การประสมคำ (compounding) การแปลงคำ (derivation) การตัดและการละคำ (clipping and ellipsis) การผสมคำ (blending) การย่อคำ (initialism หรือ acronym) ยกตัวอย่างคำที่เกิดจากกระบวนการสร้างคำบางวิธีดังนี้

1) การประสมคำ เช่น กรณีคำว่า “blackboard” ใน ภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นคำนาม มีที่มาจากการประสมคำว่า “black” และคำว่า “board” (Brinton and Traugott, 2005: 34) หรือกรณีคำว่า “อารยะขัดขืน” ‘ขัดขืนหรือต่อต้านอย่างคนมีอารย ธรรม’ ในภาษาไทย ซึ่งเป็นคำกริยา มีที่มาจากการประสมคำว่า “อารยะ” และคำว่า “ขัดขืน” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2553: 175; วิภาส โปธิแพทย์, 2557: 2)

2) การตัดและการละคำ เช่น กรณีคำว่า “phone” ในภาษา ภาษาอังกฤษที่ตัดมาจากคำว่า “telephone” (Brinton & Traugott, 2005: 40) หรือกรณีคำว่า “sci fi” ในภาษาอังกฤษที่ตัดมาจากคำว่า “science fiction” (Brinton & Traugott, 2005: 40)

3) การย่อคำ เช่น กรณีกำว่า “laser” ในภาษาอังกฤษ มาจากการนำตัวอักษร “l” “a” “s” “e” และ “r” ที่ปรากฏเป็นตัวอักษรลำดับแรกของคำแต่ละคำในวลี “light amplification by stimulated emission of radiation” มารวมกัน (Brinton & Traugott, 2005: 42) แล้วออกเสียงเป็นหนึ่งคำว่า /leɪzər/ (Oxford Learner’s Dictionaries, 2019: online) ไม่ได้ออกเสียงแบบเรียงตัวอักษรทีละตัว หรือกรณีกำว่า “NATO” ในภาษาอังกฤษ มาจากการนำตัวอักษร “N” “A” “T” และ “O” ซึ่งปรากฏเป็นตัวอักษรลำดับแรกของคำแต่ละคำในวลี “North AtlanTic OrganizatiOn” มารวมกัน (Brinton & Traugott, 2005: 42) แล้วออกเสียงเป็นหนึ่งคำว่า /neɪtəʊ/ หรือ /neɪtəʊ/ (Oxford Learner’s Dictionaries, 2019: online) ไม่ได้ออกเสียงแบบเรียงตัวอักษรทีละตัว

2.1.4.2 กระบวนการหลอมรวมคำ

กระบวนการหลอมรวมคำเป็นกระบวนการที่รูปคำที่มีความซับซ้อนหรือส่วนประกอบภายในหน่วยสร้าง (constructions) ระดับต่างๆ เช่น กลุ่มคำหรือประโยคพัฒนาหลอมรวมกันไปสู่รูปคำที่มีโครงสร้างที่มีความตรงแน่นสูงขึ้น มีความซับซ้อนน้อยลง และมีความหมายใหม่เกิดขึ้น ซึ่งความหมายใหม่จะเปลี่ยนแปลงไปจากความหมายของส่วนประกอบเดิมมากหรือน้อยก็ได้ เป็นกระบวนการเชิงประวัติ ปรากฏได้หลายลักษณะ เช่น หน่วยวากยสัมพันธ์หลอมรวมกลายเป็นหน่วยศัพท์ (syntagm > lexeme) หน่วยศัพท์ซับซ้อนหลอมรวมกลายเป็นหน่วยศัพท์เรียบง่าย (complex > simple lexeme) การหลอมรวมกลายเป็นสำนวน (Idiomatization) (วิภาส โภธิแพทย์, 2557: 3) ยกตัวอย่างคำที่เกิดจากกระบวนการหลอมรวมคำบางลักษณะดังนี้

1) หน่วยวากยสัมพันธ์หลอมรวมกลายเป็นหน่วยศัพท์ เช่น กรณีกำว่า “handicap” ‘คนพิการ’ ในภาษาอังกฤษ หลอมรวมมาจากกลุ่มคำ “hand in the cap” ‘มือในหมวก’ ซึ่งเมื่อหลอมรวมกันแล้ว นอกจากอาจจะไม่สามารถเห็นรูปศัพท์และคำความหมายเดิมได้อย่างชัดเจนแล้ว ยังเกิดการกร่อนเสียงหรือการรวมเสียงของคำบางคำรวมกับเสียงของคำอื่นอีกด้วย (วิภาส โภธิแพทย์, 2557: 3-4) หรือกรณีกำว่า “ในขณะที่” ในภาษาไทย ซึ่งเป็นคำเชื่อมบอกความขัดแย้ง หลอมรวมมาจาก “ใน” “ขณะ” และ “ที่” ซึ่งเมื่อหลอมรวมกันแล้วมีโครงสร้างที่มีความตรงแน่นสูง อีกทั้งยังสามารถเห็นรูปศัพท์และคำความหมายเดิมได้ (วิภาส โภธิแพทย์, 2557: 8)

2) หน่วยศัพท์ที่มีความซับซ้อนหลอมรวมกลายเป็นหน่วยศัพท์เรียบง่าย เช่น กรณีกำว่า “cobweb” ‘ใยแมงมุม’ ในภาษาอังกฤษ หลอมรวมมาจากคำใน

ภาษาอังกฤษเก่า (Old English) คือคำว่า “coppe” ‘แมงมุม’ และคำว่า “web” ‘ใย, เยื่อ, สิ่งที่ทำหรือถัก’ (Brinton & Traugott, 2005: 50) หรือกรณีคำว่า “ข้าพเจ้า” ในภาษาไทย ซึ่งเป็นคำสรรพนามบุรุษที่ 1 หลอมรวมมาจากคำว่า “ข้าพะเจ้า” ซึ่งหลอมรวมมาจากคำว่า “ข้าพระเจ้า” ‘ผู้รับใช้พระพุทเจ้า’ (ข้าพระเจ้า > ข้าพะเจ้า > ข้าพเจ้า) ซึ่งนอกจากหลอมรวมกันจากหน่วยศัพท์ที่มีความซับซ้อนหลอมรวมกลายเป็นหน่วยศัพท์เรียบง่ายแล้ว ยังเกิดการกร่อนเสียง /ร/ ซึ่งปรากฏในตำแหน่งที่ไม่ลงน้ำหนักอีกด้วย (วิภาส โปธิแพทย์, 2557: 11)

3) การหลอมรวมกลายเป็นสำนวน เช่น กรณี “shoot the breeze” ‘คุยเล่น’ ในภาษาอังกฤษ หลอมรวมมาจาก “shoot” ‘ยิง’ “the” ซึ่งเป็นคำนำหน้าคำนาม และ “breeze” ‘สายลมอ่อนๆ’ ซึ่งเมื่อหลอมรวมกันแล้วมีความหมายเฉพาะ รวมถึงมีโครงสร้างและองค์ประกอบที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ (Brinton & Traugott, 2005: 55; วิภาส โปธิแพทย์, 2557: 3-4) หรือกรณี “งานเข้า” ‘มีเรื่องเดือดร้อน ปัญหา ความยุ่งยาก ที่ต้องแก้ไข’ ในภาษาไทย หลอมรวมกลายเป็นสำนวนมาจาก “งานเข้า” (“งาน”+ “เข้า”) ‘มีงานมาให้ทำมาก’ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงจากหน่วยสร้างระดับประโยคหรือเป็นคำประสมที่สามารถเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและองค์ประกอบภายในได้ไปสู่หน่วยที่มีความหมายเฉพาะ รวมถึงโครงสร้างและองค์ประกอบภายในมีความตรึงแน่นสูง (วิภาส โปธิแพทย์, 2557: 15)

2.1.4.3 กระบวนการเพิ่มอิสระของคำ

กระบวนการเพิ่มอิสระของคำเป็นกระบวนการที่หน่วยภาษาบางหน่วยที่เป็นหน่วยไม่อิสระ ต้องปรากฏร่วมหรือใช้ประกอบกับกับหน่วยอื่น กลายเป็นหน่วยอิสระ สามารถปรากฏตามลำพังได้ เป็นกระบวนการเชิงประวัติ เช่น กรณีคำว่า “ex” ‘อดีตคู่รัก, อดีตคู่ครอง’ ในภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นคำนาม ปรากฏใช้ตามลำพัง มาจากการตัดคำในคำว่า “ex-husband” หรือ “ex-wife” ซึ่งแต่เดิม “ex” ‘อดีต’ ปรากฏใช้เป็นหน่วยเติมศัพท์ ซึ่งเป็นหน่วยไม่อิสระ (Brinton & Traugott, 2005: 60; วิภาส โปธิแพทย์, 2557: 18) หรือกรณีคำว่า “อนุ” ‘ภรรยาน้อย’ ในภาษาไทย ซึ่งสามารถใช้เป็นคำนาม สามารถปรากฏใช้ตามลำพัง มาจากการตัดคำในคำว่า “อนุภรรยา” ซึ่งแต่เดิม “อนุ” ‘น้อย, ภายหลัง, ตาม’ ใช้เป็นหน่วยประกอบหน้าศัพท์ ซึ่งเป็นหน่วยไม่อิสระ ไม่สามารถปรากฏตามลำพังได้ (วิภาส โปธิแพทย์, 2557: 19)

การพิจารณาแนวคิดเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเกิดคำใหม่ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางภาษาในลักษณะต่างๆ ซึ่งลักษณะส่วนหนึ่งเกี่ยวข้องกับ

เปลี่ยนแปลงเชิงประวัติหรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นแบบข้ามสมัยจากสมัยหนึ่งไปสู่อีกสมัยหนึ่ง ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาคำว่า “บน” ในภาษาไทยในงานวิจัยฉบับนี้ต่อไป

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การนำเสนอหัวข้อย่อยในหัวข้องานวิจัยที่เกี่ยวข้องนี้แบ่งออกเป็น 4 หัวข้อย่อย คือ งานวิจัยที่ศึกษาคำหลายความหมายในภาษาไทยโดยใช้แนวคิดอรรถศาสตร์ปริชาน งานวิจัยที่ศึกษาการกลายเป็นคำไวยากรณ์ในภาษาไทย งานวิจัยที่ศึกษาคำว่า “บน” ในภาษาไทย และงานวิจัยที่ศึกษาคำที่มีความหมายคล้ายกับคำว่า “บน” ในภาษาไทย ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.2.1 งานวิจัยที่ศึกษาคำหลายความหมายในภาษาไทยตามแนวอรรถศาสตร์ปริชาน

เมื่อพิจารณางานวิจัยที่ศึกษาคำหลายความหมายในภาษาไทยตามแนวอรรถศาสตร์ปริชานแล้ว งานวิจัยส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยที่ศึกษาข้อมูลเฉพาะสมัย โดยใช้แหล่งข้อมูลทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน เช่น นวนิยาย นิตยสาร คลังข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ หรือบทสนทนาในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้ สามารถจำแนกงานวิจัยที่ศึกษาคำหลายความหมายในภาษาไทยตามแนวอรรถศาสตร์ปริชานตามลักษณะการศึกษาได้ 2 กลุ่ม คือ งานวิจัยที่ศึกษาทั้งความหลากหลายทางหน้าที่และความหลากหลายทางความหมายและงานวิจัยที่เน้นศึกษาความหลากหลายทางความหมาย ดังนี้

2.2.1.1 งานวิจัยที่ศึกษาทั้งความหลากหลายทางหน้าที่และความหลากหลายทางความหมาย

งานวิจัยที่ศึกษาคำหลายความหมายในภาษาไทยตามแนวอรรถศาสตร์ปริชานในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยที่ศึกษาข้อมูลเฉพาะสมัย ใช้แหล่งข้อมูลในการศึกษาทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน มักวิเคราะห์ความหลากหลายทางหน้าที่ ซึ่งรวมถึงบริบทการปรากฏของคำ และวิเคราะห์ความหลากหลายทางความหมาย รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างความหมายแต่ละความหมาย ทั้งนี้ ปรากฏงานวิจัยที่ศึกษาคำหลายความหมายในภาษาไทยตามแนวอรรถศาสตร์ปริชานที่ศึกษาทั้งความหลากหลายทางหน้าที่และความหลากหลายทางความหมาย จำนวน 9 ฉบับ ดังนี้

- 1) ชัชวดี ศรีลัมพ์ (2538) ศึกษาเรื่อง “การศึกษามโนทัศน์ของคำว่า ‘เข้า’” มีวัตถุประสงค์เพื่อจำแนกประเภท บริบทการปรากฏ วิเคราะห์ความหมายตามปริบท และวิเคราะห์ความหมายมโนทัศน์ของคำว่า “เข้า” โดยใช้แนวทฤษฎีประชาชนอรรถศาสตร์ (ต่อมาเรียกว่า

อรรถศาสตร์ปริชาน) เก็บข้อมูลจากหนังสือและวารสาร จำนวน 25 เล่ม ซึ่งสามารถจำแนกได้ 4 ประเภท คือ นิทานปริชาน ทศนะปริชาน ปราศรัยปริชาน และปฏิบัติปริชาน

ผลการวิจัยพบว่า ด้านการจำแนกประเภทและการจำแนกปริบท การปรากฏของคำว่า “เข้า” สามารถจำแนกประเภทได้ 2 ประเภท คือ คำว่า “เข้า” ที่ปรากฏในตำแหน่งกริยาหลัก และคำว่า “เข้า” ที่ปรากฏในตำแหน่งอื่นๆ ที่ไม่ใช่กริยาหลัก คำว่า “เข้า” ที่ปรากฏในตำแหน่งกริยาหลักสามารถปรากฏในปริบทที่มีหน่วยนามนำหน้าหรือคำนามที่ถูกละนำหน้า อาจมีคำช่วยหน้ากริยานำหน้าด้วยหรือไม่ก็ได้ แล้วมีคำนาม คำกริยา หรือคำนามที่ถูกละตามหลัง ส่วนคำว่า “เข้า” ที่ปรากฏในตำแหน่งอื่นๆ ที่ไม่ใช่กริยาหลักนั้นสามารถปรากฏตามหลัง คำกริยา อาจตามด้วยหน่วยนาม หรือหน่วยกริยา โดยหน่วยกริยาอาจตามด้วยคำขยายกริยาหรือคำบอกเวลาหรือไม่ก็ได้ หรือปรากฏในตำแหน่งท้ายของประโยค

ด้านความหมายตามปริบทของคำว่า “เข้า” ปรากฏความหมาย 11 ความหมาย คือ การเคลื่อนที่ไปสู่สถานที่ที่เป็นที่หมายของการเคลื่อนที่ การรับรู้ทางประสาทสัมผัส การเข้ากลุ่มเพื่อทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง ความนานโดยประมาณการ ความสัมพันธ์กับเรื่องราวที่เกิดขึ้น การเคลื่อนที่ไปอยู่ในที่หมายโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจะกระทำกรอย่างใดอย่างหนึ่ง การเคลื่อนที่เข้าไปในที่หมายและแสดงทิศทางของการเคลื่อนที่ในมุมมองที่ต่างกัน ทิศทางของการเคลื่อนที่เข้าไปอยู่ในที่หมาย การเปลี่ยนแปลงสภาพจากสภาพหนึ่งไปเป็นอีกสภาพหนึ่ง การเพิ่มมากขึ้นของสภาพใดสภาพหนึ่ง และผลสำเร็จของการกระทำที่แสดงโดยกริยาตัวแรก ความหมายแต่ละความหมายมีความสัมพันธ์กันแบบเครือข่าย และสามารถมองพิจารณาความหมายมโนทัศน์ได้จาก การตีความในเชิงอุปมา ความหมายมโนทัศน์ของคำว่า “เข้า” คือ การเคลื่อนที่ไปอยู่ในที่หมาย ซึ่งเป็นสถานที่ปิดล้อม โดยมีทิศทางของการเคลื่อนที่มุ่งสู่ที่หมาย มีองค์ประกอบสำคัญ 3 องค์ประกอบ คือ การเคลื่อนที่ สิ่งที่เคลื่อนที่ และที่หมาย ซึ่งมีลักษณะเป็นบริเวณที่ปิดล้อม

2) กาจบัณฑิต วงศ์ศรี (2547) ศึกษาเรื่อง “เครือข่ายความหมายของคำว่า “ออก” ในภาษาไทย: การศึกษาแนวอรรถศาสตร์ปริชาน” มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความหมาย มโนทัศน์ และอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างความหมายแต่ละความหมายของคำว่า “ออก” ในรูปเครือข่ายความหมายตามแนวคิดอรรถศาสตร์ปริชาน เก็บข้อมูลจากคลังข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ จำนวน 4 ประเภท คือ ประเภทข่าว ประเภทบทความทั่วไป ประเภทบทความวิชาการ และประเภทนวนิยาย โดยเก็บประเภทละ 500 ตัวอย่าง

ผลการวิจัยพบว่า คำว่า “ออก” จำแนกได้ 5 หมวดคำ คือ กริยา
 อกรรม กริยากรรม กริยารอง คำช่วยหน้ากริยา และกริยาวิเศษณ์ สำหรับปริบทการปรากฏ กริยา
 อกรรม “ออก” สามารถปรากฏในตำแหน่งหลังนามวลีที่เป็นประธาน อาจตามด้วยคำกริยา “ไป”
 คำกริยา “มา” บุพบทวลี หรือกริยาวลีหรือไม่ก็ได้ กริยากรรม “ออก” สามารถปรากฏในตำแหน่ง
 หลังนามวลีที่เป็นประธานและนำหน้านามวลีที่เป็นกรรม กริยารอง “ออก” สามารถปรากฏใน
 ตำแหน่งหลังกริยาหลัก อาจตามด้วยคำกริยา “ไป” คำกริยา “มา” บุพบทวลี หรือกริยาวลีหรือไม่ก็
 ได้ คำช่วยหน้ากริยา “ออก” สามารถปรากฏในตำแหน่งหลังนามวลีที่เป็นประธานและนำหน้า
 กริยาหลัก ส่วนคำกริยาวิเศษณ์ “ออก” สามารถปรากฏในตำแหน่งหลังกริยาหลัก และไม่สามารถ
 ด้วยคำกริยา “ไป” คำกริยา “มา” บุพบทวลี หรือกริยาวลีได้

ด้านความหมายของคำว่า “ออก” ปรากฏความหมาย 10
 ความหมาย คือ การเคลื่อนที่จากภายในสู่ภายนอก การเริ่มต้นการกระทำ การเลิกสมาคม การฟื้น
 สภาพ การทำให้เกิดชีวิตใหม่ การสร้างให้เกิดขึ้น การจ่าย ความสำเร็จ การประมาณว่าค่อนข้าง และ
 ความชัดเจน ความหมายแต่ละความหมายมีความสัมพันธ์กันในลักษณะเครือข่ายแบบรัศมี
 ความหมายพื้นฐานของคำว่า “ออก” คือ การเคลื่อนที่จากภายในสู่ภายนอก ส่วนความหมายอื่นๆ
 เป็นความหมายที่ขยายออกมาโดยอาศัยกระบวนการทางปริชาน 2 กระบวนการ คือ อุปลักษณะและ
 นามนัย นอกจากนี้ ภาพร่างแสดงมโนทัศน์ทางความหมายของคำว่า “ออก” มีองค์ประกอบสำคัญ 3
 องค์ประกอบ คือ สิ่งโคจร สิ่งอ้างอิง และเส้นทาง

3) จิรัชย์ หิรัญรัตน์ (2550) ศึกษาเรื่อง “การศึกษาความหมายของ
 คำว่า “เอา” ในภาษาไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความหมาย หน้าที่ และความสัมพันธ์
 ระหว่างความหมายแต่ละความหมายของคำว่า “เอา” โดยใช้แนวคิดอรรถศาสตร์ปริชาน เก็บข้อมูล
 ภาษาเขียนเก็บจากฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ โดยภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ส่วนข้อมูลภาษาพูดเก็บจากบทสนทนาในชีวิตประจำวัน

ผลการวิจัยพบว่า คำว่า “เอา” ปรากฏความหมาย 9 ความหมาย
 ซึ่งสามารถจำแนกประเภทได้ 3 ประเภท คือ ความหมายประจำคำ ความหมายทางไวยากรณ์ และ
 ความหมายทางวจนปฏิบัติศาสตร์ สำหรับความหมายประจำคำ ปรากฏความหมาย 4 ความหมาย
 คือ การย้ายวัตถุเป้าหมายมาไว้กับตัว การต้องการ การมีเพศสัมพันธ์ และการกำหนดให้สิ่งหนึ่งทำ
 หน้าที่แทนสิ่งหนึ่ง ความหมายทางไวยากรณ์ ปรากฏความหมาย 1 ความหมาย คือ การิต สำหรับ

ความหมายทางวัจนปฏิบัติศาสตร์ ปรากฏความหมาย 4 ความหมาย คือ การตั้งใจเลือก การตกเป็น ผู้รับผลของการกระทำ การตัดบท และการเกริ่นนำเข้าสู่เนื้อหา ความหมายแต่ละความหมายมีความสัมพันธ์กันในลักษณะการแผ่รังสีแบบเครือข่าย ความหมายพื้นฐานของคำว่า “เอา” คือ การย้ายวัตถุเป้าหมายมาไว้กับตัว ส่วนความหมายอื่นๆ เป็นความหมายที่ขยายออกมาโดยอาศัย กระบวนการ 3 กระบวนการ คือ กระบวนการอุปลักษณ์ กระบวนการนามนัย ซึ่งสามารถจำแนกประเภทย่อยได้อีก 3 แบบ คือ นามนัยแบบเน้นผลลัพธ์ นามนัยโดยใช้ปริบท และนามนัยแบบเน้น ส่วนประกอบย่อย และกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์

4) กานดากร เจริญกิตบวร (Jaroenkitboworn, 2009) ศึกษา เรื่อง “The Polysemy of ‘chɔɔp’ in Thai: A Pragmatically Motivated Phenomenon” มี วัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ปรากฏการณ์หลายความหมาย การขยายความหมาย รวมถึงแรงจูงใจทางวัจนปฏิบัติ (pragmatically motivation) ที่มีผลต่อคำว่า “ชอบ” โดยใช้แนวคิดอรรถศาสตร์ ปริชานและแนวคิดการกลายเป็นคำไวยากรณ์ เก็บข้อมูลจากโปรแกรมคลังข้อมูล Thai Concordance โดยภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผลการวิจัยพบว่า คำว่า “ชอบ” สามารถทำหน้าที่ได้ 2หน้าที่ คือ คำกริยาและคำกริยาวิเศษณ์ คำกริยา “ชอบ” ปรากฏ 2 ความหมาย คือ ‘ถูกต้อง’ (to be right) และ ‘ชื่นชอบ’ (to like) ส่วนคำกริยาวิเศษณ์ “ชอบ” ปรากฏ 1 ความหมาย คือ ‘มักจะ’ (often) ความหมายทั้ง 3 ความหมายมีความสัมพันธ์กัน คำกริยา “ชอบ” ปรากฏความหมาย ‘ถูกต้อง’ เป็นความหมายแรก การกระทำที่เห็นว่าชอบหรือถูกต้องเป็นทัศนคติเชิงบวก เมื่อใช้คำว่า “ชอบ” ที่หมายถึง ‘ถูกต้อง’ บ่อยๆ ก็จะขยายความหมายไปสู่ความหมาย ‘ชื่นชอบ’ เมื่อแสดงพฤติกรรมหรือ ทำกิจกรรมแล้วมีความรู้สึกชื่นชอบ ก็จะกระตุ้นให้ทำซ้ำ อรรถลักษณะที่ปรากฏในคำกริยาดังกล่าวคือ อรรถลักษณะ [ทำซ้ำ] (‘iterative’) เมื่ออรรถลักษณะ [ทำซ้ำ] ถูกทำให้เด่นขึ้นในขณะที่อรรถลักษณะ [เพลิดเพลิน] (‘enjoyable’) จางลง ประกอบกับไม่สามารถทำให้เกิดความหมายตรงข้ามโดยการเติม คำว่า “ไม่” ลงในตำแหน่งข้างหน้าเป็น “ไม่มักจะ” (not often) ได้ จึงเกิดการขยายความหมายและการเปลี่ยนแปลงด้านหมวดคำไปสู่คำกริยาวิเศษณ์ที่มีความหมาย ‘มักจะ’ ทั้งนี้ ความสัมพันธ์ทางความหมายของคำว่า “ชอบ” แสดงให้เห็นถึงลักษณะคำหลายความหมายของคำว่า “ชอบ” ซึ่งมีแรงจูงใจทางวัจนปฏิบัติและกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์เข้ามาเกี่ยวข้อง

5) นฤตล จันทรจักร (Chancharu, 2009) ศึกษา “The polyfunctionality of the word form /tòŋ/ in Thai: a cognitive linguistic study” มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์หน้าที่ ความหมาย การเปลี่ยนแปลงหน้าที่และความหมาย รวมถึงกลไกที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของคำว่า “ต้อง” ตามแนวคิดภาษาศาสตร์ปริชาน เก็บข้อมูลแหล่งข้อมูล 4 ประเภท คือ ข่าว สารคดี บทความวิชาการ และบันเทิงคดี จากโปรแกรมคลังข้อมูล Thai Concordance โดยภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผลการวิจัยพบว่า คำว่า “ต้อง” สามารถจำแนกหน้าที่ได้ 2 หน้าที่ คือ คำกริยาและคำกริยานุเคราะห์ คำกริยา “ต้อง” ปรากฏความหมาย ซึ่งเป็นความหมายเชิงศัพท์ 4 ความหมาย คือ สัมผัสทางกายภาพ (coming into physical contact) สอดคล้องกัน (being correspondence) จำนวนต่ออำนาจเหนือธรรมชาติ (submitting to a supernatural influence) และได้รับข้อกำหนดทางสังคม (receiving a social obligation) สำหรับคำกริยานุเคราะห์ “ต้อง” ปรากฏความหมาย ซึ่งเป็นความหมายเชิงมาลา 4 ความหมาย คือ ภาระต้องทำ (obligation) จำเป็นต้องทำ (necessity) ต้องการทำ (need) และเชื่อมั่นว่าจะทำ (certainty)

ด้านการเปลี่ยนแปลงหน้าที่ คำว่า “ต้อง” เปลี่ยนแปลงหน้าที่จากคำกริยาไปสู่คำกริยานุเคราะห์ผ่านกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ โดยมีกลไกที่เกี่ยวข้อง 2 กลไก คือ การวิเคราะห์ใหม่และการเทียบแบบ สำหรับการด้านการเปลี่ยนแปลงความหมาย คำว่า “ต้อง” ปรากฏการเปลี่ยนแปลง 3 เส้นทาง คือ การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘สัมผัสทางกายภาพ’ ไปสู่ความหมาย ‘จำนวนต่ออำนาจเหนือธรรมชาติ’ การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘สัมผัสทางกายภาพ’ ไปสู่ความหมาย ‘เชื่อมั่นว่าจะทำ’ และการเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘จำเป็นต้องทำ’ ไปสู่ความหมาย ‘ต้องการทำ’ การเปลี่ยนแปลงความหมายที่ปรากฏทั้ง 3 เส้นทางมีกลไกทางปริชานเข้ามาเกี่ยวข้อง 2 กลไก คือ อุปลักษณะและนามนัย

6) อภิญญา สร้อยธูหระ (2553) ศึกษาเรื่อง “พหุหน้าที่ของคำว่า “จะ” ในภาษาไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบททางวากยสัมพันธ์ ประเภททางไวยากรณ์ รวมถึงความสัมพันธ์ทางอรรถศาสตร์ของประเภททางวากยสัมพันธ์ของคำว่า “จะ” ตามแนวคิดอรรถศาสตร์ปริชาน เก็บข้อมูลส่วนหนึ่งจากคลังข้อมูลภาษาไทย โดยภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ข้อมูลอีกส่วนหนึ่งมาจากตัวผู้วิจัยในฐานะเจ้าของภาษา ซึ่งมีการสอบถามการยอมรับข้อมูลจากเจ้าของภาษาที่ใช้ภาษาไทยมาตรฐานคนอื่นๆ ด้วย

ผลการวิจัยพบว่า ด้านบริบทแวดล้อมทางวากยสัมพันธ์ คำว่า “จะ” สามารถปรากฏได้ 3 หน่วยสร้าง คือ การปรากฏหน้าคำกริยาวลี การปรากฏร่วมกับคำช่วยกริยาและตามด้วยกริยาวลี และการปรากฏระหว่างคำกริยา 2 คำ สำหรับหน่วยสร้างแบบที่ 1 การปรากฏหน้าคำกริยาวลี จำแนกกริยาวลีได้ 2 ประเภท คือ กริยาวลีแสดงเหตุการณ์การกระทำและกริยาวลีแสดงเหตุการณ์ทรงสภาพ สำหรับหน่วยสร้างแบบที่ 2 การปรากฏร่วมกับคำช่วยกริยาและตามด้วยกริยาวลี คำช่วยกริยาสามารถปรากฏได้ 4 ตำแหน่ง คือ ปรากฏหน้าคำว่า “จะ” ปรากฏหลังคำว่า “จะ” ปรากฏหลังกริยาวลี และปรากฏร่วมกันมากกว่า 1 ตำแหน่ง ทั้งนี้ สามารถคำช่วยกริยาจำแนกได้ 2 ประเภท คือ คำช่วยกริยาต้นแบบ ซึ่งจะปรากฏคำช่วยกริยาแบบแสดงการณลักษณะและแบบแสดงทัศนภาวะบอกความเห็น และคำช่วยกริยาไม่ต้นแบบ ซึ่งจะปรากฏคำช่วยกริยาแบบแสดงการณลักษณะและแบบแสดงทัศนภาวะบอกความเห็น ส่วนหน่วยสร้างแบบที่ 3 การปรากฏระหว่างคำกริยา 2 คำ คำกริยาที่ปรากฏหน้าคำว่า “จะ” จำแนกได้ 3 ประเภท คือ คำกริยาแสดงสภาวะจิตใจ คำกริยาแสดงการกระทำ และคำกริยาแสดงการเริ่มของเหตุการณ์

ด้านความหมายของคำว่า “จะ” ปรากฏ 11 ความหมาย คือ ความเป็นไปได้ของการเกิดเหตุการณ์ ความน่าจะเป็นของเหตุการณ์ ความตั้งใจ อนาคต เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามเงื่อนไข เหตุการณ์ที่ทำเป็นนิสัย ประสพการณ์ การอนุমান วัตถุประสงค์ การเริ่มเหตุการณ์ และเหตุการณ์เป้าหมาย ทั้งนี้ ความหมายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามเงื่อนไขจะปรากฏในหน่วยสร้างแบบที่ 1 เท่านั้น ความหมายความน่าจะเป็น ประสพการณ์ และการอนุমানจะปรากฏในหน่วยสร้างแบบที่ 2 เท่านั้น ความหมายวัตถุประสงค์ การเริ่มเหตุการณ์ และเหตุการณ์เป้าหมายจะปรากฏในหน่วยสร้างแบบที่ 3 เท่านั้น ความหมายความเป็นไปได้ของการเกิดเหตุการณ์ และเหตุการณ์ที่ทำเป็นนิสัยจะปรากฏในหน่วยสร้างแบบที่ 1 และแบบที่ 2 ความหมายความตั้งใจจะปรากฏในหน่วยสร้างแบบที่ 1 และแบบที่ 3 ส่วนความหมายอนาคตกาลจะปรากฏในหน่วยสร้างทั้ง 3 แบบ ความหมายแต่ละความหมายมีความสอดคล้องกันโดยแสดงความหมายสถานะของเหตุการณ์ที่ไม่เกิดขึ้นจริง ณ เวลาที่กล่าวถ้อย คำว่า “จะ” จึงเป็นคำไวยากรณ์ในกลุ่มมาลาแสดงสถานะความจริงของเหตุการณ์ ทำหน้าที่เป็นคำบ่งชี้สถานะเหตุการณ์ที่ไม่เกิดขึ้นจริง

7) คยอง อิน ปาร์ค (2554) ศึกษาเรื่อง “ปรากฏการณ์พหุนัยของ คำว่า 가다 /gada/ ในภาษาเกาหลีเปรียบเทียบกับคำว่า ไป ในภาษาไทย: การศึกษาตามแนวภาษาศาสตร์ปริชาน” มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความหมาย กระบวนการขยายความหมาย

ความสัมพันธ์ของความหมายแต่ละความหมาย และเปรียบเทียบลักษณะการใช้ภาษาและความหมายของคำว่า “가다” /gada/ ในภาษาเกาหลีกับคำว่า “ไป” ในภาษาไทย รวมถึงวิเคราะห์โครงสร้างของระบบมโนทัศน์โดยใช้แนวคิดภาษาศาสตร์ปริชาน เก็บข้อมูลทั้งภาษาเขียนและภาษาพูด ทั้งภาษาเกาหลีและภาษาไทย สำหรับข้อมูลภาษาเขียน ภาษาเกาหลีเก็บจากคลังข้อมูลเชิง โดยสถาบันวิจัยภาษาเกาหลีแห่งชาติ (The National Institute of the Korean Language) ส่วนภาษาไทยเก็บจากคลังข้อมูลภาษาไทย โดยภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สำหรับข้อมูลภาษาพูดนั้น เก็บข้อมูลจากบทละครโทรทัศน์เกาหลีและบทละครโทรทัศน์ไทยที่ได้รับความนิยมในการรับชม ตั้งแต่ พ.ศ.2548-พ.ศ.2552 จำนวน 15 เรื่อง เรื่องละ 1 ตอน

ผลการวิจัยพบว่า คำว่า “가다” /gada/ ส่วนใหญ่สามารถปรากฏเป็นคำกริยาตามลำพัง แต่ก็สามารถปรากฏในตำแหน่งหน้าหรือหลังคำกริยาอื่นๆ ได้ ความหมายต้นแบบ คือ การเคลื่อนที่จากจุดหนึ่งไปสู่อีกจุดหนึ่งตามกาลเวลาที่ผ่านไป ความหมายศูนย์กลาง คือ การเคลื่อนที่ในเชิงรูปธรรม ซึ่งสามารถมองเห็นได้ มีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ สิ่งเคลื่อนที่ ที่หมาย และเส้นทาง ด้านการขยายความหมาย มีการขยายความหมายแบบรัศมี โดยขยายความหมายจากการเคลื่อนที่ในเชิงรูปธรรมไปสู่การเคลื่อนที่ในเชิงนามธรรม คือ ความหมายการดำเนินการ การเปลี่ยนแปลง การสิ้นสภาพ การปรากฏขึ้น การมองที่หมายปลายทาง ความหมายเชิงการณลักษณะต่อเนื่อง และความหมายเชิงนามธรรมแบบสถานที่แทนกิจกรรม โดยอาศัยกลไก 4 กลไก คือ อุปลักษณ์ นามนัย การเทียบแบบความคิด และการกลายเป็นคำไวยากรณ์

ด้านคำว่า “ไป” สามารถปรากฏเป็นคำกริยาตามลำพังและสามารถปรากฏในตำแหน่งหน้าหรือหลังคำกริยาอื่นๆ ซึ่งมีความหลากหลายมากกว่าคำว่า “가다” /gada/ ความหมายต้นแบบ คือ การเคลื่อนที่ของสิ่งที่สามารถเคลื่อนที่ด้วยตัวเองได้ เคลื่อนที่จากจุดหนึ่งไปสู่อีกจุดหนึ่ง มีการเปลี่ยนตำแหน่งเชิงกายภาพที่มองเห็นได้ชัดเจน ความหมายศูนย์กลาง คือ การเคลื่อนที่ในเชิงรูปธรรม ซึ่งสามารถมองเห็นได้ มีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ สิ่งเคลื่อนที่ ที่หมาย และเส้นทาง ด้านการขยายความหมาย มีการขยายความหมายแบบรัศมี โดยขยายความหมายจากการเคลื่อนที่ในเชิงรูปธรรมไปเป็นเชิงนามธรรม คือ ความหมายการดำเนินการ การเปลี่ยนแปลง การสิ้นสภาพ ระยะห่างทางจิตใจ การเกินเส้นกำหนดทางจิตใจ การเคลื่อนที่ของสายตาหรือมุมมอง ความหมายเชิงการณลักษณะต่อเนื่อง และความหมายเชิงการณลักษณะสมบูรณ์ ซึ่งมีกลไกเข้ามาเกี่ยวข้อง 3 กลไก คือ อุปลักษณ์ การเทียบแบบความคิด และการกลายเป็นคำไวยากรณ์

เมื่อเปรียบเทียบคำว่า “가다” /gada/ กับคำว่า “ไป” พบว่ามีความหมายต้นแบบเหมือนกันและมีลักษณะทางความหมายคล้ายกัน แต่คำว่า “가다” /gada/ มักจะปรากฏเป็นคำกริยาตามลำพังมากกว่า ในขณะที่คำว่า “ไป” สามารถปรากฏร่วมกันคำกริยาอื่นได้มากกว่า คำว่า “가다” /gada/ กับคำว่า “ไป” มีกลไกที่เข้ามาเกี่ยวข้องของการขยายความหมายเหมือนกัน 3 กลไก คือ อุปลักษณะ การเทียบแบบความคิด และการกลายเป็นคำไวยากรณ์ ส่วนกลไกนามนัยนั้นเป็นกลไกที่เกี่ยวข้องกับการขยายความหมายของคำว่า “가다” /gada/ เท่านั้น นอกจากนี้ การขยายความหมายเป็นสำนวนมีความแตกต่างกัน เพราะปัจจัยทางวัฒนธรรมประเพณีของผู้ใช้ภาษา ทั้งนี้ คำว่า “ไป” ปรากฏการกลายเป็นคำไวยากรณ์ที่หลากหลายกว่า

8) ศุภชัย ต๊ะวิชัย (2556) ศึกษาเรื่อง “มโนทัศน์พื้นที่ในภาษาไทย: กรณีศึกษาคำว่า ‘หลัง’ ที่ปรากฏในเว็บไซต์พันทิปดอทคอม” มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความหมาย การขยายความหมาย และมโนทัศน์พื้นที่ของคำว่า “หลัง” ในเว็บไซต์พันทิปดอทคอม (pantip.com) โดยใช้แนวคิดอรรถศาสตร์ปริชานและแนวคิดมานุษยวิทยาปริชานศาสตร์ เก็บข้อมูลจากห้องสนทนาในเว็บไซต์พันทิปดอทคอมจากฐานข้อมูล Search Engine Smart Office

ผลการวิจัยพบว่า คำว่า “หลัง” ปรากฏความหมาย 11 ความหมาย คือ ส่วนของร่างกายมนุษย์และสัตว์ มนุษย์ ตำแหน่งสุดท้ายของวัตถุ ตำแหน่งด้านบนของวัตถุ ลำดับถัดจากวัตถุ ด้านหลังของวัตถุที่อยู่ตรงหน้า ลำดับเหตุการณ์ สิ่งที่เกิดจากจุดเด่นทิศทาง ลำดับเวลา และลักษณะนาม ความหมายแต่ละความหมายมีความสัมพันธ์กันในลักษณะการแผ่รัศมีแบบเครือข่าย ความหมายพื้นฐานของคำว่า “หลัง” คือ ส่วนของร่างกายมนุษย์และสัตว์ ความหมายอื่นๆ เป็นความหมายที่ขยายออกมาจากความหมายพื้นฐาน การขยายความหมายของคำว่า “หลัง” สามารถจำแนกได้ 2 วิธี คือ การขยายความหมายโดยการเปรียบเทียบ ซึ่งปรากฏกระบวนการที่เกี่ยวข้อง 2 กระบวนการ คือ อุปลักษณะและนามนัย และการขยายความหมายโดยกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ สำหรับมโนทัศน์พื้นที่ของคำว่า “หลัง” สามารถระบุตำแหน่งพื้นที่ได้ 4 มโนทัศน์ คือ มโนทัศน์หน้า มโนทัศน์หลัง มโนทัศน์บน และมโนทัศน์ล่าง

9) อรณิศา วิริยธนานนท์ (2558) ศึกษาเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบ เรื่อง มโนทัศน์พื้นที่ “บน”: กรณีศึกษา คำว่า “shàng” ในภาษาจีนแมนดาริน และ “บน” “เหนือ” “ขึ้น” ในภาษาไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์มโนทัศน์พื้นที่ “บน” จากคำว่า “shàng” ในภาษาจีนแมนดารินเปรียบเทียบกับคำว่า “บน” “เหนือ” และ “ขึ้น” ในภาษาไทย เก็บ

ข้อมูลจากฐานข้อมูลภาษาจีนปัจจุบัน โดย มหาวิทยาลัยปักกิ่ง และคลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ โดย ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผลการวิจัยพบว่า คำว่า “shàng” ในภาษาจีนแมนดารินสามารถ ทำหน้าที่ได้ทั้งคำบอกทิศทางและคำกริยา สามารถแสดงความหมายความสัมพันธ์เชิงสถิต (static relation) ซึ่งแสดงความสัมพันธ์ของวัตถุที่คงอยู่ในสภาพหยุดนิ่ง และความสัมพันธ์เชิงกิจกรรม (dynamic relation) ซึ่งความสัมพันธ์ของวัตถุที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนที่ของวัตถุ สำหรับภาษาไทย คำว่า “บน” ทำหน้าที่ได้ทั้งคำนาม คำบุพบท และคำวิเศษณ์ขยายคำนาม สามารถแสดงความหมาย ความสัมพันธ์เชิงสถิต คำว่า “เหนือ” ทำหน้าที่ได้ทั้งคำนาม คำบุพบท และคำวิเศษณ์ขยายคำนาม สามารถแสดงความหมายความสัมพันธ์เชิงสถิตและความหมายทิศเหนือ (direction “north”) ส่วน คำว่า “ขึ้น” ทำหน้าที่ได้ทั้งคำกริยา คำบุพบท คำวิเศษณ์ขยายคำนาม และคำวิเศษณ์ขยายคำกริยา สามารถแสดงความหมายความสัมพันธ์เชิงกิจกรรม

ด้านมโนทัศน์ของคำว่า “shàng” กับคำว่า “บน” “เหนือ” และ “ขึ้น” สามารถพิจารณาภาพร่างได้ทั้งหมด 19 ภาพ ความหมายความสัมพันธ์เชิงสถิต ปรากฏภาพร่าง 15 ภาพ คือ ภาพร่าง 1 จากมุมมองแนวนอน “สิ่งที่โคจร” อยู่ด้านบนและสัมผัสพื้นผิว “สิ่งอ้างอิง” ภาพร่าง 2 จากมุมมองแนวนอน “สิ่งโคจร” อยู่ด้านบนแต่ไม่สัมผัสพื้นผิว “สิ่งอ้างอิง” ภาพร่าง 3 จากมุมมองแนวนอนและแนวตั้ง ส่วนหนึ่งของ “สิ่งโคจร” อยู่ในพื้นผิว “สิ่งอ้างอิง” ภาพร่าง 4 จากมุมมองแนวนอน “สิ่งโคจร” อยู่ด้านบนพื้นผิว “สิ่งอ้างอิง” หรือ “สิ่งโคจร” เป็นส่วนหนึ่งของ “สิ่งอ้างอิง” ภาพร่าง 5 จากมุมมองแนวตั้ง “สิ่งโคจร” อยู่ด้านบนและสัมผัสพื้นผิว “สิ่งอ้างอิง” ภาพร่าง 6 จากมุมมองแนวนอน “สิ่งโคจร” อยู่ด้านล่างและสัมผัสพื้นผิว “สิ่งอ้างอิง” ภาพร่าง 7 จากมุมมองแนวตั้ง “สิ่งโคจร” อยู่ด้านบนพื้นผิว “สิ่งอ้างอิง” หรือ “สิ่งโคจร” รวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของ “สิ่งอ้างอิง” ภาพร่าง 8 “สิ่งโคจร” อยู่ด้านใน “สิ่งอ้างอิง” ภาพร่าง 9 “สิ่งโคจร” และ “สิ่งอ้างอิง” อยู่ด้านบนของ “ผู้สังเกตการณ์” ภาพร่าง 10 จากมุมมองแนวนอน “สิ่งโคจร” และ “สิ่งอ้างอิง” ทั้ง 2 สิ่งเป็นส่วนเดียวกัน แต่ตำแหน่งของ “สิ่งโคจร” อยู่ชั้นบนของ “สิ่งอ้างอิง” ภาพร่าง 11 บางส่วนของ “สิ่งโคจร” สัมผัสกับ “สิ่งอ้างอิง” ภาพร่าง 12 “สิ่งโคจร” อยู่ด้านบน ปกคลุม และสัมผัสกับ “สิ่งอ้างอิง” ภาพร่าง 13 อ้างอิงจากทิศทางการเคลื่อนที่ของดวงอาทิตย์ “สิ่งโคจร” อยู่บริเวณ “ทิศเหนือ” ภาพร่าง 14 จากมุมมองแนวนอน บางส่วนของ “สิ่งโคจร” อยู่ใต้ระดับพื้นผิวของ “สิ่งอ้างอิง” และมีบางส่วนของออกมาเหนือพื้นผิวของ “สิ่งอ้างอิง” ภาพร่าง 15 อ้างอิงจากส่วน

หัวของ “สิ่งอ้างอิง” “สิ่งโคจร” อยู่สูงกว่าหรือถึงก่อนส่วนหัวของ “สิ่งอ้างอิง” สำหรับความหมาย ความสัมพันธ์เชิงกิจกรรม ปรากฏภาพร่าง 4 ภาพ คือ ภาพร่าง 16 อ้างอิงจากร่างกายของ “สิ่งโคจร” เคลื่อนที่ไปยังด้านบนหรือด้านที่สูงกว่า “สิ่งอ้างอิง” ภาพร่าง 17 “สิ่งโคจร” เคลื่อนที่ไปยังด้านบนหรือด้านที่สูงกว่า “สิ่งอ้างอิง” โดยเคลื่อนที่ขึ้นมาจากพื้นผิวของ “สิ่งอ้างอิง” ภาพร่าง 18 “สิ่งโคจร” เคลื่อนที่ไปยังด้านในของ “สิ่งอ้างอิง” ภาพร่าง 19 “สิ่งโคจร” เคลื่อนที่ไปยังด้านหน้า ทั้งนี้ คำว่า “shàng” แสดงภาพร่างได้ 18 ภาพร่าง ยกเว้นภาพร่าง 13 คำว่า “บน” แสดงภาพร่างได้ 12 ภาพร่าง คือ ภาพร่าง 1 ถึงภาพร่าง 12 คำว่า “เหนือ” แสดงภาพร่างได้ 5 ภาพร่าง คือ ภาพร่าง 1 ภาพร่าง 2 ภาพร่าง 13 ถึงภาพร่าง 15 คำว่า “ขึ้น” แสดงภาพร่างได้ 4 ภาพร่าง คือ ภาพร่าง 16 ถึงภาพร่าง 19 อนึ่ง ภาพร่างหลักของคำว่า “บน” คือ ภาพร่าง 2 ในขณะที่ภาพร่างหลักของคำว่า “เหนือ” คือ ภาพร่าง 1 คำว่า “บน” และคำว่า “เหนือ” จึงแตกต่างกันที่การสัมผัส

2.2.1.2 งานวิจัยที่เน้นศึกษาความหลากหลายทางความหมาย

งานวิจัยที่ศึกษาคำหลายความหมายในภาษาไทย รวมถึงภาษาไทย ตามแนว อรรถศาสตร์ปริชานในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยที่ศึกษาข้อมูลเฉพาะสมัย ใช้แหล่งข้อมูลในการศึกษาทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน งานวิจัยในกลุ่มนี้มักจะระบุหน้าที่ของคำที่ต้องการศึกษาไว้ก่อน แล้ววิเคราะห์ความหมาย รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างความหมายแต่ละความหมาย ทั้งนี้ ปรากฏงานวิจัยที่ศึกษาคำหลายความหมายในภาษาไทยตามแนวอรรถศาสตร์ปริชานที่เน้นศึกษา ความหลากหลายทางความหมายของคำ จำนวน 5 ฉบับ ดังนี้

1) รุ่งทิพย์ รัตนานุกร (2549) ศึกษาเรื่อง “การขยายความหมายของคำกริยาแสดงการรับรู้ด้วยตาในภาษาไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความหมาย ความสัมพันธ์ระหว่างความหมาย และเปรียบเทียบการขยายความหมายของคำกริยาแสดงการรับรู้ด้วยตา “มอง” “ดู” และ “เห็น” โดยใช้แนวคิอรรถศาสตร์ปริชาน เก็บข้อมูลทั้งภาษาเขียนและภาษาพูด เก็บข้อมูลภาษาเขียนจากนิตยสาร หนังสือพิมพ์ และคลังข้อมูลภาษา (CU Concordance) โดยภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เก็บข้อมูลภาษาพูดจากบทละครโทรทัศน์ รายการวิทยุ และบทสนทนาในชีวิตประจำวัน

ผลการวิจัยพบว่า คำกริยา “มอง” ปรากฏ 6 ความหมาย คือ ส่งสายตาไปยังเป้าหมาย ซึ่งเป็นความหมายพื้นฐาน เหม่อลอย สนใจ ติดตามสถานการณ์ คิดพิจารณา และประเมิน คำกริยา “ดู” ปรากฏ 10 ความหมาย คือ ใช้ตารับรู้เป้าหมาย ซึ่งเป็นความหมาย

พื้นฐาน อ่าน ชมการแสดง เอาใจใส่ ติดตามสถานการณ์ คิดพิจารณา ประเมิน ทำให้รู้ แสดงการคาดคะเน และดึงความสนใจ คำกริยา “เห็น” ปรากฏ 7 ความหมาย คือ รับรู้เป้าหมายด้วยตา ซึ่งเป็นความหมายพื้นฐาน รับรู้ภาพในความคิด ค้นเคย พบปะ รู้ เชื่อ และแสดงการอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูล ทั้งนี้ คำกริยา “มอง” “ดู” และ “เห็น” มีความหมายพื้นฐานเป็นความหมายที่แสดงการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสทางตา ซึ่งเป็นความหมายที่เป็นรูปธรรม จึงแสดงให้ทราบถึงการขยายความหมายจากที่เป็นรูปธรรมไปสู่นามธรรม ความสัมพันธ์ระหว่างความหมายต่างๆ ที่ขยายมาจากความหมายพื้นฐานของคำกริยา “มอง” “ดู” และ “เห็น” มีความสัมพันธ์กัน 2 ลักษณะ คือ ความสัมพันธ์แบบการมีความหมายคล้ายคลึงกัน คือ ความหมายที่ขยายและความหมายพื้นฐานมีคุณสมบัติบางประการร่วมกัน และความสัมพันธ์แบบยึดโยงกันและกัน คือ ความหมายที่ขยายที่เกี่ยวข้องกับปริชานขยายความหมายจากความหมายพื้นฐานโดยมีกระบวนการทางปริชานเข้ามาเกี่ยวข้อง 2 กระบวนการ คือ กระบวนการอุปลักษณะและกระบวนการนามนัย

2) กชณิกา วิชยปรีชา (2556) ศึกษาเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบคำกริยา “kàn” ในภาษาจีนกลางกับคำว่า “ดู” ในภาษาไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความหมาย ลักษณะทางวากยสัมพันธ์ และการขยายความหมายของคำกริยา “kàn” ในภาษาจีนกลาง รวมถึงเปรียบเทียบกับคำว่า “ดู” ในภาษาไทย โดยใช้แนวคิดอรรถศาสตร์ปริชาน เก็บข้อมูลภาษาจีนกลางจากโปรแกรมคลังข้อมูล 语料库 (yǔliàokù) โดยมหาวิทยาลัยปักกิ่ง ส่วนข้อมูลภาษาไทย เก็บข้อมูลจากโปรแกรมคลังข้อมูล Thai Concordance โดยภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผลการวิจัยพบว่า คำกริยา “kàn” ปรากฏ 11 ความหมาย คือ ใช้สายตาสัมผัสรับรู้เป้าหมายโดยตรง ซึ่งเป็นความหมายพื้นฐาน อ่าน ชม ดูแลเอาใจใส่ เยี่ยมเยียน ตรวจรักษา ตรวจสอบ คิดว่า ขึ้นอยู่กับ ทำนาย และบอกเตือน ความหมายแต่ละความหมายมีความสัมพันธ์กันโดยมีกระบวนการทางปริชานเข้ามาเกี่ยวข้องกับการขยายความหมาย 2 กระบวนการ คือ อุปลักษณะและนามนัย ซึ่งจำแนกได้ 2 แบบ คือ นามนัยแบบเน้นผลลัพธ์ และนามนัยแบบเน้นส่วนประกอบย่อย ด้านลักษณะทางวากยสัมพันธ์ คำกริยา “kàn” ที่มีความหมายใช้สายตาสัมผัสรับรู้เป้าหมายโดยตรง ปรากฏในโครงสร้างประโยค “ประธาน+คำกริยา “kàn”+กรรม” ซึ่งคำกริยา “kàn” ที่มีความหมาย อ่าน ชม ดูแลเอาใจใส่ ตรวจรักษา และทำนาย สามารถปรากฏในโครงสร้างประโยคที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับโครงสร้างประโยค “ประธาน+คำกริยา “kàn”+กรรม”

ได้ ในขณะที่คำกริยา “kàn” ที่มีความหมายเยียมเยียน ตรวจสอบ คิดว่า ขึ้นอยู่กับ และบอกเตือน ปรากฏในโครงสร้างประโยคที่มีลักษณะแตกต่างออกไป

คำว่า “ดู” ปรากฏ 13 ความหมาย คือ ใช้สายตาสัมผัสรับรู้ เป้าหมายโดยตรง ซึ่งเป็นความหมายพื้นฐาน อ่าน ชม ดูแลเอาใจใส่ เยียมเยียน ตรวจสอบ ตรวจสอบ คิดว่า ขึ้นอยู่กับ ทำนาย บอกเตือน เห็นจะ ศึกษา ความหมายแต่ละความหมายมีความสัมพันธ์กันโดยมีกระบวนการทางปริชานเข้ามาเกี่ยวข้องกับการขยายความหมาย 2 กระบวนการ คือ อุปลักษณะและนามนัย ซึ่งจำแนกได้ 2 แบบ คือ นามนัยแบบเน้นผลลัพธ์ และนามนัยแบบเน้นส่วนประกอบย่อย ด้านลักษณะทางวากยสัมพันธ์ คำว่า “ดู” ที่มีความหมายใช้สายตาสัมผัสรับรู้เป้าหมายโดยตรง ปรากฏในโครงสร้างประโยค “ประธาน+ดู+กรรม”

เมื่อเปรียบเทียบคำกริยา “kàn” กับคำว่า “ดู” คำกริยา “kàn” กับคำว่า “ดู” มีความหมายพื้นฐานเหมือนกัน มีความหมายและลักษณะทางวากยสัมพันธ์เหมือนกัน 10 ความหมาย คือ ใช้สายตาสัมผัสรับรู้เป้าหมายโดยตรง อ่าน ชม ดูแลเอาใจใส่ เยียมเยียน ตรวจสอบ ตรวจสอบ คิดว่า ขึ้นอยู่กับ และทำนาย นอกจากนี้ คำกริยา “kàn” กับคำว่า “ดู” ยังมีกระบวนการทางปริชานที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการขยายความหมายเหมือนกัน

3) ศรารุท หล่อดี (2556) ศึกษาเรื่อง “คำประสมที่มีคำว่า “หั่ว” ในภาษาไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์โครงสร้าง ชนิดของคำ ส่วนประกอบ ความหมายและการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “หั่ว” ในคำประสมภาษาไทย เก็บข้อมูลจากเอกสารไทยลือประเภทต่างๆ 9 ประเภท เช่น นิทาน แบบเรียน บทเพลง หนังสือพิมพ์ ทั้งที่มีผู้ปริวรรตแล้วและยังไม่ได้ปริวรรต ปรากฏคำประสมที่มีคำว่า “หั่ว” ในภาษาไทยจำนวน 106 คำ

ผลการวิจัยพบว่า ด้านโครงสร้าง คำประสมที่มีคำว่า “หั่ว” ในภาษาไทยจำแนกโครงสร้างได้ 2 กลุ่ม คือ โครงสร้างชั้นเดียวและโครงสร้างหลายชั้น ด้านชนิดของคำ ปรากฏ 4 ชนิด คือ คำประสมที่เป็นคำนาม คำประสมที่เป็นคำกริยากรรม คำประสมที่เป็นคำกริยากรรม และคำประสมที่เป็นคำคุณศัพท์ ด้านส่วนประกอบ คำประสมที่มีคำว่า “หั่ว” ในภาษาไทยสามารถจำแนกส่วนประกอบของคำประสมได้ 5 ประเภท คือ “คำเดียว+คำเดียว” “คำเดียว+คำประสม” “คำเดียว+กลุ่มคำ” “คำประสม+คำเดียว” และ “คำประสม+กลุ่มคำ” ด้านความหมายและการเปลี่ยนแปลงความหมาย คำประสมที่มีคำว่า “หั่ว” ในภาษาไทยปรากฏความหมาย 2 แบบ คือ แบบคงเค้าความหมายเดิมและแบบเปลี่ยนความหมายใหม่ ความหมาย

เบื้องต้นของคำว่า “หัว” ในภาษาไทยคือ ความหมาย ‘อวัยวะของมนุษย์ ทรงกลม มีผม ใช้บรรจุสมอง อยู่ส่วนต้นหรือส่วนบนสุดของร่างกาย มีความสำคัญ’ สามารถจำแนกความหมายจากการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “หัว” ได้ 4 กลุ่ม คือ ความหมายกลุ่ม ‘อวัยวะ’ ความหมายกลุ่ม ‘ความเป็นหน่วย’ ความหมายกลุ่ม ‘พื้นที่หรือเวลา’ และความหมายกลุ่ม ‘หลักหรือผู้นำ’ ทั้งนี้ ความหมายกลุ่ม ‘อวัยวะ’ ปรากฏความหมายย่อย 6 ความหมาย ได้แก่ ‘ที่ครอบหัว’ ‘ผ้าโพกครอบหัว’ ‘ผม’ ‘หนังหัว’ ‘สติปัญญา’ และ ‘อารมณ์ความรู้สึก’ สำหรับความหมายกลุ่ม ‘ความเป็นหน่วย’ ปรากฏความหมายย่อย 7 ความหมาย ได้แก่ ‘ส่วนของอวัยวะทรงกลม’ ‘ส่วนของวัตถุทรงกลม’ ‘ส่วนของพีชทรงกลมหรือมีปริมาตร’ ‘หมู่หรือกลุ่มมนุษย์’ ‘หมู่หรือกลุ่มสถานที่’ ‘หมู่หรือกลุ่มพื้นที่’ และ ‘จำนวนเท่ากับ 1’ สำหรับความหมายกลุ่ม ‘พื้นที่หรือเวลา’ ปรากฏความหมายย่อย 15 ความหมาย ได้แก่ ‘ส่วนด้านหน้าของยานพาหนะ’ ‘ส่วนด้านหน้าของวัตถุ’ ‘จุดเริ่มต้น’ ‘ส่วนเริ่มต้น’ ‘ทิศเริ่มต้น’ ‘ส่วนต้นของอวัยวะ’ ‘ส่วนต้นของวัตถุ’ ‘ส่วนต้นของพีช’ ‘ส่วนต้นของบริเวณ’ ‘ส่วนแรก’ ‘ส่วนยอดของอวัยวะ’ ‘ส่วนยอดของวัตถุ’ ‘ส่วนยอดของบริเวณ’ ‘ช่วงเริ่มต้นของเวลา’ และ ‘ช่วงแรกของเวลา’ และสำหรับความหมายกลุ่ม ‘หลักหรือผู้นำ’ ปรากฏความหมายย่อย 2 ความหมาย ได้แก่ ‘สิ่งที่เป็นหลัก’ และ ‘ตำแหน่งผู้นำ’ สำหรับกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำประสมที่มีคำว่า “หัว” ในภาษาไทยปรากฏ 2 กระบวนการ คือ กระบวนการอุปลักษณะและกระบวนการนามนัย

4) ฤทัย ยี่กะแพทย์ (2557) ศึกษาเรื่อง ““จับ” : คำหลายความหมายในภาษาไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหมายและการขยายความหมายของคำว่า “จับ” ที่ปรากฏใช้ในภาษาไทยกรุงเทพฯ เก็บข้อมูลจากฐานข้อมูล TNC: Thai National Corpus โดยภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รวมถึงข้อมูลจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 และข้อมูลจากผู้ออกภาษา

ผลการวิจัยพบว่า คำว่า “จับ” มีความหมายแรกคือความหมาย ‘สัมผัส กายยึดไว้’ เมื่อพิจารณาความหมายที่ขยายออกมาจากความหมายแรกแล้ว สามารถจำแนกได้ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มความหมายที่แสดงการเข้าถึงสิ่งใดๆ และกลุ่มความหมายที่แสดงการเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดๆ สำหรับความหมายที่ขยายออกมาในกลุ่มความหมายที่แสดงการเข้าถึงสิ่งใดๆ สามารถจำแนกความหมายย่อยได้อีก 4 กลุ่ม คือ กลุ่มเข้าถึงพื้นที่ กลุ่มการปรากฏ กลุ่มเข้าถึงสิ่งที่มีอยู่ และกลุ่มเข้าถึงเวลา ส่วนความหมายที่ขยายออกมาในกลุ่มความหมายที่แสดงการเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดๆ

สามารถจำแนกความหมายย่อยได้อีก 9 กลุ่ม คือ กลุ่มควบคุมพื้นที่ด้วยการสัมผัส กำยัด เพื่อไม่ให้สิ่งใด ๆ เคลื่อนที่ กลุ่มควบคุมด้วยกฎหมายหรือวิธีการใด ๆ กลุ่มการใช้เท้าหรืออวัยวะอื่นๆ ควบคุมบอล กลุ่มการนวดร่างกายเพื่อให้หายปวดเมื่อย กลุ่มควบคุมตามที่กำหนด กลุ่มครอบครองหรือมีกรรมสิทธิ์ กลุ่มการได้มาซึ่งสิทธิ์ในสิ่งใด ๆ กลุ่มการใช้วิธีการใด ๆ เพื่อให้ได้ความจริงหรือความผิดของการกระทำ และกลุ่มสร้างผล ทั้งนี้ ความหมายย่อยอาจปรากฏความหมายประเภทย่อยอีกก็ได้ เช่น ความหมายย่อยกลุ่มเข้าถึงเวลา ปรากฏความหมายประเภทย่อยอีก 2 ความหมาย คือ การวัดช่วงความยาวนานและการกำหนดช่วงความยาวนาน หรือความหมายย่อยกลุ่มควบคุมตามที่กำหนด ปรากฏความหมายประเภทย่อยอีก 4 ความหมาย คือ การใช้มือหรือวิธีการใด ๆ กำหนดการกระทำของผู้อื่น การใช้มือหรืออุปกรณ์ใด ๆ ควบคุมสิ่งใด ๆ ให้เป็นไปตามที่กำหนด ลักษณะของเส้นขนมจันที่รวมกัน และสิ่งใด ๆ ควบคุมหรือมีอิทธิพลต่อร่างกายคน

สำหรับการขยายความหมายของคำว่า “จับ” สามารถจำแนกได้ 2 ลักษณะ คือ การขยายความหมายที่แสดงการเข้าถึงสิ่งใด ๆ และการขยายความหมายที่แสดงการเปลี่ยนแปลงของสิ่งใด ๆ สำหรับลักษณะการขยายความหมายที่แสดงการเข้าถึงสิ่งใด ๆ เป็นการขยายความหมายจากความหมาย ‘สัมผัส กำยัดไว้’ ซึ่งเป็นความหมายแรก ไปสู่ความหมายกลุ่มเข้าถึงพื้นที่ ลำดับต่อมาความหมายกลุ่มเข้าถึงพื้นที่ขยายความหมายไปสู่ความหมายกลุ่มการปรากฏ ความหมายกลุ่มเข้าถึงสิ่งที่มีอยู่ และความหมายกลุ่มเข้าถึงเวลา สำหรับลักษณะการขยายความหมายที่แสดงการเปลี่ยนแปลงของสิ่งใด ๆ เป็นการขยายความหมายจากความหมาย ‘สัมผัส กำยัดไว้’ ซึ่งเป็นความหมายแรก ไปสู่ความหมายกลุ่มควบคุมพื้นที่ด้วยการสัมผัส กำยัด เพื่อไม่ให้สิ่งใด ๆ เคลื่อนที่ ลำดับต่อมาความหมายกลุ่มควบคุมพื้นที่ด้วยการสัมผัส กำยัด เพื่อไม่ให้สิ่งใด ๆ เคลื่อนที่ขยายความหมายไปสู่ความหมายกลุ่มควบคุมด้วยกฎหมายหรือวิธีการใด ๆ ความหมายกลุ่มการใช้เท้าหรืออวัยวะอื่นๆ ควบคุมบอล ความหมายกลุ่มการนวดร่างกายเพื่อให้หายปวดเมื่อย ความหมายกลุ่มควบคุมตามที่กำหนด ความหมายกลุ่มครอบครองหรือมีกรรมสิทธิ์ ความหมายกลุ่มการได้มาซึ่งสิทธิ์ในสิ่งใด ๆ ความหมายกลุ่มการใช้วิธีการใด ๆ เพื่อให้ได้ความจริงหรือความผิดของการกระทำ และความหมายกลุ่มสร้างผล ทั้งนี้ คำว่า “จับ” เกิดการขยายความหมายจากความหมายหนึ่งไปสู่อีกความหมายหนึ่ง ผ่านกระบวนการอุปลักษณะและกระบวนการนามนัย

5) นันทนา วงษ์ไทย (Wongthai, 2015) ศึกษาเรื่อง “The Meaning Extensions of Human Body Part Terms in Thai Idioms” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา

ความหมายและกระบวนการขยายความหมายของคำเรียกอวัยวะในสำนวนไทย โดยใช้แนวคิด อรรถศาสตร์ปริชาน เก็บข้อมูลจากหนังสือสำนวนไทย จำนวน 29 เล่ม

ผลการวิจัยพบว่า คำเรียกอวัยวะสามารถจำแนกได้ 3 กลุ่ม ได้แก่ คำเรียกอวัยวะส่วนบน (upper part) ปรากฏจำนวน 12 คำ คือ หัว ศีรษะ เก้า หน้า ผม คาง หน้าผาก จมูก ลำคอ หู ปาก และตา คำเรียกอวัยวะส่วนกลาง (middle part) ปรากฏจำนวน 13 คำ คือ หลัง มือ กร ข้อศอก เอว หน้าอก เต้านม แขน กำปั้น ท้อง พุง ไหล่ และนิ้ว และคำเรียกอวัยวะส่วนล่าง (lower part) ปรากฏจำนวน 8 คำ คือ ขา ก้น ตูด แข้ง เท้า ตีน เข่า น่อง คำเรียกอวัยวะแต่ละคำปรากฏความหมายที่ขยายออกมากแตกต่างกัน เช่น คำว่า “หัว” ปรากฏความหมายที่ขยาย 8 ความหมาย คือ สุขภาพ (health) บุคลิก (character) ชีวิต (life) บุคคล (person) ปัญญา (wisdom) รสนิยม (taste) อารมณ์ (emotion) และภาวะสุดขีด (extremity) คำว่า “เก้า” ปรากฏความหมายที่ขยาย 1 ความหมาย คือ ปัญญา (wisdom) คำว่า “กำปั้น” ปรากฏความหมายที่ขยาย 2 ความหมาย คือ อำนาจ (power) และการพูด (speaking) คำว่า “ก้น” ปรากฏความหมายที่ขยาย 3 ความหมาย คือ บุคคล (person) การนั่ง (sitting) และการกระทำ (action) คำว่า “เข่า” ปรากฏความหมายที่ขยาย 4 ความหมาย คือ พลังงาน (energy) ความเศร้า (sadness) ความใกล้ชิด (intimacy) และพลัง (power) ทั้งนี้ คำว่า “มือ” ปรากฏการขยายความหมายมากที่สุด คำเรียกอวัยวะมักจะขยายไปเป็นความหมายบุคคลมากที่สุด ปรากฏ 14 คำ และความหมายที่ขยายของคำเรียกอวัยวะทั้ง 33 คำสามารถจำแนกได้ 3 วงความหมาย คือ มนุษย์ สิ่ง และเวลา สำหรับกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการขยายความหมายของคำเรียกอวัยวะในสำนวนไทย ปรากฏ 4 กระบวนการ คือ อุปลักษณ์ นามนัย ซึ่งปรากฏมากที่สุด อุปลักษณ์นามนัย (metaphonymy) และนามนัยต่อเนื่อง (chained metonymies) อนึ่ง ผลการศึกษาสามารถสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมไทย 4 ด้าน คือ ความเชื่อทางศาสนา การละเล่น ศิลปะการต่อสู้ และการดำเนินชีวิต

เมื่อพิจารณางานวิจัยที่ศึกษาคำหลายความหมายในภาษาไทย รวมถึง ภาษาไท ตามแนวอรรถศาสตร์ปริชาน ทั้งงานวิจัยที่ศึกษาทั้งความหลากหลายทางหน้าที่และความหลากหลายทางความหมายและงานวิจัยที่เน้นศึกษาความหลากหลายทางความหมายแล้ว งานวิจัยส่วนใหญ่จะศึกษาคำหลายความหมายในภาษาไทยโดยข้อมูลเฉพาะสมัย อีกทั้งงานวิจัยส่วนใหญ่มัก ปรากฏการศึกษาคำที่เกี่ยวข้องกับคำกริยา เช่น คำว่า “เข้า” “ออก” “มอง” “ดู” “ไป” “จับ” แต่ก็ ปรากฏงานวิจัยส่วนหนึ่งที่ศึกษาคำที่เกี่ยวข้องกับคำนาม เช่น คำว่า “หลัง” “หัว” “บน” และคำ

เรียกอวัยวะต่างๆ งานวิจัยส่วนใหญ่มุ่งวิเคราะห์ความหมาย การขยายความหมาย รวมถึงกลไกที่เกี่ยวข้องกับการขยายความหมาย นอกจากนี้ ยังปรากฏการศึกษาคำหลายความหมายในภาษาไทย เปรียบเทียบกับภาษาอื่นๆ ที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน ทั้งนี้ งานวิจัยดังกล่าวช่วยแสดงให้เห็นถึงแนวทางในการศึกษาคำหลายความหมายในภาษาไทย ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการศึกษาคำว่า “บน” ในภาษาไทยในงานวิจัยฉบับนี้ต่อไป

2.2.2 งานวิจัยที่ศึกษาการกลายเป็นคำไวยากรณ์ในภาษาไทย

เมื่อพิจารณางานวิจัยที่ศึกษาการกลายเป็นคำไวยากรณ์ในภาษาไทยแล้ว ปรากฏงานวิจัยที่ศึกษาการกลายเป็นคำไวยากรณ์จำนวนมาก ทั้งการศึกษาข้อมูลแบบเฉพาะสมัยและแบบข้ามสมัย ส่วนใหญ่มักศึกษาแหล่งข้อมูลภาษาเขียน เช่น จารึก ใบลาน หนังสือพิมพ์ นวนิยาย บทความทางวิชาการ หรือคลังข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะงานวิจัยที่ศึกษาการกลายเป็นคำไวยากรณ์ในภาษาไทยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้เท่านั้น ทั้งนี้ สามารถจำแนกงานวิจัยที่ศึกษาการกลายเป็นคำไวยากรณ์ในภาษาไทยตามลักษณะการศึกษาได้ 2 กลุ่ม คือ งานวิจัยที่ศึกษาการกลายเป็นคำไวยากรณ์ของคำนามไปเป็นคำไวยากรณ์และงานวิจัยที่ศึกษาการกลายเป็นคำไวยากรณ์ของคำเนื้อหาไปเป็นคำบุพบท ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.2.2.1 งานวิจัยที่ศึกษาการกลายเป็นคำไวยากรณ์ของคำนามไปเป็นคำไวยากรณ์

งานวิจัยเกี่ยวกับการกลายเป็นคำไวยากรณ์ในภาษาไทยที่ศึกษาการกลายเป็นคำไวยากรณ์ของคำนามไปเป็นคำไวยากรณ์ปรากฏทั้งงานวิจัยที่ศึกษาการกลายเป็นคำไวยากรณ์แบบเฉพาะสมัยและแบบข้ามสมัย ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาส่วนใหญ่เป็นข้อมูลภาษาเขียน งานวิจัยในกลุ่มนี้เป็นการศึกษาการกลายเป็นคำไวยากรณ์ของคำนาม ซึ่งเป็นคำเนื้อหา ไปเป็นคำไวยากรณ์ประเภทต่างๆ เช่น คำบุพบท คำเชื่อมอนุพจน์ ทั้งนี้ ปรากฏงานวิจัยที่ศึกษาการกลายเป็นคำไวยากรณ์ของคำนามไปเป็นคำไวยากรณ์ จำนวน 6 ฉบับ ดังนี้

- 1) นันทริยา ลำเจียกเทศ (2539) ศึกษาเรื่อง “คำไวยากรณ์ที่กลายมาจากคำนามเรียกอวัยวะและส่วนของพืชในภาษาไทยล้านนา” มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์คำไวยากรณ์ที่กลายมาจากคำนามเรียกอวัยวะและส่วนของพืชในภาษาไทยล้านนา รวมถึงปัจจัยและกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ ศึกษาแบบเฉพาะสมัย เก็บข้อมูลจากคัมภีร์ใบลานระหว่างปี พ.ศ.2200-พ.ศ.2500 จำแนกเนื้อหาได้ 3 กลุ่ม คือ เนื้อหาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เนื้อหาเกี่ยวกับกฎหมาย และเนื้อหาเกี่ยวกับตำนาน จำแนกหมวดคำโดยใช้แนวคิดเรื่องทฤษฎีต้นแบบประกอบด้วย

การประมวลแนวคิดเกี่ยวกับหมวดคำเพื่อกำหนดคุณสมบัติของหมวดคำแต่ละหมวด คือ คำนาม คำลักษณนาม คำบุพบท คำเชื่อมอนุพากย์ และคำสรรพนาม

ผลการวิจัยพบว่า คำนามเรียกอวัยวะ ปรากฏ 11 คำ คือ ขา ข้าง คิง ตน ตั้ว ตา ตีน นิ้ว หน้า หลัง หัว และคำนามเรียกส่วนของพืช ปรากฏ 17 คำ คือ ก้าน กาบ กิ่ง เครือ ดอก ต้น ใบ ปลี ฝัก เม็ด ยอด รวง ลา ลูก หน่วย หน่อ หลี คำนามเรียกอวัยวะและส่วนของพืช กลายเป็นคำไวยากรณ์ 4 ประเภท คือ คำลักษณนาม คำเชื่อมอนุพากย์ คำสรรพนาม และคำบุพบท โดยคำนามเรียกอวัยวะกลายเป็นคำไวยากรณ์ทั้ง 4 ประเภท ส่วนคำนามเรียกส่วนของพืช กลายเป็นคำไวยากรณ์เพียง 2 ประเภท คือ คำลักษณนามและคำเชื่อมอนุพากย์ ทั้งนี้ คำนามเรียกอวัยวะและส่วนของพืชมักจะกลายเป็นคำลักษณนามมากกว่าคำประเภทอื่นๆ

ด้านปัจจัยและกระบวนการที่ทำให้คำนามเรียกอวัยวะและส่วนของพืชกลายเป็นคำไวยากรณ์ ปรากฏปัจจัย 3 ปัจจัย คือ ปัจจัยทางความหมาย ปัจจัยทางวากยสัมพันธ์ และปัจจัยอุปลักษณะ ส่วนกระบวนการ ปรากฏ 4 กระบวนการ คือ กระบวนการสูญเสียคุณสมบัติของหมวด กระบวนการทำให้มีความหมายทั่วไป กระบวนการเจาะจงเลือก และกระบวนการอุปลักษณะ สำหรับปัจจัยที่ทำให้กลายเป็นคำลักษณนาม ปรากฏทั้ง 3 ปัจจัย ส่วนกระบวนการ ปรากฏทั้ง 4 กระบวนการ ปัจจัยที่ทำให้กลายเป็นคำเชื่อมอนุพากย์ ปรากฏ 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยทางความหมาย และปัจจัยอุปลักษณะ ส่วนกระบวนการ ปรากฏ 3 กระบวนการ คือ กระบวนการสูญเสียคุณสมบัติของหมวด กระบวนการทำให้มีความหมายทั่วไป และกระบวนการอุปลักษณะ ปัจจัยที่ทำให้กลายเป็นคำสรรพนาม ปรากฏ 1 ปัจจัย คือ ปัจจัยทางความหมาย ส่วนกระบวนการ ปรากฏ 2 กระบวนการ คือ กระบวนการสูญเสียคุณสมบัติของหมวด และกระบวนการทำให้มีความหมายทั่วไป ปัจจัยที่ทำให้กลายเป็นคำบุพบท ปรากฏทั้ง 3 ปัจจัย ส่วนกระบวนการ ปรากฏ 3 กระบวนการ คือ กระบวนการสูญเสียคุณสมบัติของหมวด กระบวนการทำให้มีความหมายทั่วไป และกระบวนการอุปลักษณะ ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงจากคำนามเรียกอวัยวะและส่วนของพืชไปเป็นคำไวยากรณ์มีลักษณะค่อยเป็นค่อยไปและต่อเนื่อง

2) ปราณี กุลละวณิชย์ (Kullavanijaya, 2008) ศึกษาเรื่อง “A Historical Study of /thii/ in Thai” มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์หน้าที่ของคำว่า “ที่” ในภาษาไทย ศึกษาพัฒนาการของคำว่า “ที่” ในภาษาไทย รวมถึงวิเคราะห์การใช้คำว่า “ที่” ในภาษาถิ่นลาวในเมืองเหียม (Mueang Hiam) และภาษาถิ่นจ้วงในซ่างซือ (Shangsi) สำหรับการวิเคราะห์คำว่า “ที่”

ในภาษาไทยแบ่งช่วงเวลาการเก็บข้อมูลออกเป็น 4 สมัย คือ สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4-รัชกาลที่ 5 และสมัยปัจจุบัน เก็บข้อมูลจากคลังข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ โดยภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และหนังสือพิมพ์ รวมถึงเอกสารสมัยต่างๆ เช่น จารึก บันทึก ประกาศ ส่วนข้อมูลคำว่า “ที่” ในภาษาถิ่นลาวในเมืองเหียมและภาษาถิ่นจ้วงในซำงซือ เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้บอกภาษา

ผลการศึกษาพบว่า คำว่า “ที่” ในภาษาไทยสมัยปัจจุบัน ปรากฏ 9 หน้าที่ คือ หน้าที่คำนาม ซึ่งมีความหมายว่าส่วนของแผ่นดิน หน้าที่คำนามบอกหมวดหมู่ ซึ่งแสดงความหมายเกี่ยวกับสถานที่ หน้าที่ส่วนประกอบของคำประสม ซึ่งแสดงความหมายเกี่ยวกับคน กลุ่มคน หรือเครื่องมือ หน้าที่คำลักษณนาม ซึ่งมักปรากฏในภาษาพูด หน้าที่คำบอกลำดับที่ ซึ่งแสดงความหมายเกี่ยวกับลำดับที่ หน้าที่คำบุพบท ซึ่งสามารถละได้ หากปรากฏร่วมกับคำกริยาบ่งสถานที่ หน้าที่คำเชื่อมอนุพากย์คุณศัพท์ ทำหน้าที่เชื่อมอนุพากย์รองที่ซ่อนอยู่ในอนุพากย์หลักกับคำนามที่ปรากฏด้านหน้า และจะต้องอ้างถึงคำนามที่ปรากฏด้านหน้า หน้าที่คำแสดงส่วนเติมเต็ม ซึ่งปรากฏ 2 ลักษณะ คือ นำหน้าส่วนเติมเต็มของคำนามและนำหน้าส่วนเติมเต็มของคำกริยา และหน้าที่เป็นคำแสดงนามวลีแปลง ซึ่งทำหน้าที่สร้างอนุพากย์นาม เพื่อทำหน้าที่เป็นประธานของกริยา

ด้านพัฒนาการของคำว่า “ที่” สมัยสุโขทัย ปรากฏ 3 หน้าที่ คือ หน้าที่คำนาม หน้าที่คำนามบอกหมวดหมู่ และหน้าที่ส่วนประกอบของคำประสม สมัยอยุธยา ปรากฏ 3 หน้าที่เหมือนกับสมัยสุโขทัย สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4-รัชกาลที่ 5 ปรากฏ 8 หน้าที่ โดยปรากฏเพิ่มขึ้นมา 5 หน้าที่ คือ หน้าที่คำบอกลำดับที่ หน้าที่คำบุพบท หน้าที่คำเชื่อมอนุพากย์คุณศัพท์ หน้าที่คำแสดงส่วนเติมเต็ม และหน้าที่คำแสดงนามวลีแปลง ส่วนสมัยปัจจุบัน คำว่า “ที่” ปรากฏหน้าที่ 9 หน้าที่ โดยปรากฏหน้าที่คำลักษณนามเพิ่มขึ้นมา ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงด้านหน้าที่ จำนวนการปรากฏด้านหน้าที่แต่ละหน้าที่ของคำว่า “ที่” ในสมัยต่างๆ มีความแตกต่างกัน และคำว่า “ที่” ปรากฏหน้าที่เพิ่มมากขึ้นในแต่ละสมัย สามารถเสนอเส้นทางทางการกลายเป็นคำไวพจน์ของคำว่า “ที่” ได้ว่า “คำนาม > คำบอกหมวดหมู่ > ส่วนประกอบของคำประสม > คำแสดงส่วนเติมเต็ม > คำแสดงนามวลีแปลง/คำบุพบท > คำลักษณนาม” ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคำแสดงส่วนเติมเต็มกลายเป็นคำแสดงนามวลีแปลง

สำหรับการใช้คำว่า “ที่” ในภาษาถิ่นลาวในเมืองเหียมและภาษาถิ่นจ้วงในซำงซือ คำว่า “ที่” ในภาษาถิ่นลาวในเมืองเหียม ทำหน้าที่คำบอกลำดับที่ ไม่ปรากฏคำว่า

“ที่” ที่ทำหน้าที่เป็นส่วนประกอบของคำประสมและคำนามบอกหมวดหมู่ ส่วนคำว่า “ที่” ในภาษาถิ่นจ้วงในชางซือ ภาษาถิ่นจ้วงไม่จำเป็นต้องใช้คำบุพบทในประโยคที่ภาษาไทยใช้คำบุพบท “ที่” และไม่จำเป็นต้องปรากฏคำเชื่อมอนุพจน์คุณศัพท์หรือคำแสดงส่วนเติมเต็มเพื่อแสดงว่าเป็นอนุพจน์รองที่ซ่อนอยู่ในอนุพจน์หลัก ทั้งนี้ การพิจารณาเปรียบเทียบคำว่า “ที่” ในภาษาไทยกับการใช้คำว่า “ที่” ในภาษาถิ่นลาวและภาษาถิ่นจ้วงช่วยแสดงให้เห็นทราบว่าคำว่า “ที่” ในภาษาไทยนั้นมีความซับซ้อนมากกว่าและมีพัฒนาการที่มีลักษณะเฉพาะ

3) อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (Prasithrathsin, 2010) ศึกษาเรื่อง “Grammaticalization of Nouns into Prepositions in Thai” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและพิจารณาเกณฑ์ที่ใช้จำแนกคำนามและคำบุพบทที่มีรูปเดียวกันในภาษาไทย เช่น หลัง นอก ใน บน ใต้ กลาง ออกจากกัน รวมถึงศึกษากระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ของคำบุพบทที่กลายมาจากคำนามในภาษาไทย ศึกษาแบบเฉพาะสมัย เก็บข้อมูลจากโปรแกรมคลังข้อมูลภาษาไทย โดยภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผลการวิจัยพบว่า เกณฑ์ที่สามารถจำแนกคำนามและคำบุพบทที่มีรูปเดียวกันในภาษาไทยออกจากกันได้ คือ การปรากฏร่วมกับคำบ่งชี้ คำนามสามารถปรากฏร่วมกับคำบ่งชี้ได้ แต่คำบุพบทไม่สามารถปรากฏร่วมได้ และคำนามสามารถทำหน้าที่เป็นประธานหรือกรรมของกริยาได้ แต่คำบุพบทไม่สามารถทำได้ นอกจากนี้ การทำให้เป็นหน่วยสร้างแสดงความเป็นเจ้าของโดยการแทรกคำว่า “ของ” ยังสามารถชี้จำแนกคำนามและคำบุพบทที่มีรูปเดียวกันออกจากกันได้ คำนามสามารถใช้คำว่า “ของ” แทรกลงไปเพื่อแสดงความเป็นเจ้าของได้ แต่คำบุพบทไม่สามารถทำได้ ด้านการกลายเป็นคำไวยากรณ์ คำนามกลายเป็นคำบุพบทผ่านกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ โดยมีกลไกที่เกี่ยวข้อง 4 กลไก คือ การวิเคราะห์ใหม่ การจางลงทางความหมาย การทำให้มีความหมายทั่วไป และการขยายความหมายเชิงอุปลักษณ์

4) เมธาวิ ยุทธพงษ์ธาดา (2555) ศึกษาเรื่อง “การขยายหน้าที่และความหมายของคำว่า “ตัว” ตั้งแต่สมัยสุโขทัย ถึง พ.ศ.2551” มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์หน้าที่ความหมาย และพัฒนาการของคำว่า “ตัว” ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึง พ.ศ.2551 เก็บข้อมูลจากเอกสารประเภทร้อยแก้ว แบ่งช่วงเวลาการเก็บข้อมูลออกเป็น 6 ช่วงสมัย คือ สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา สมัยรัชกาลที่ 1-รัชกาลที่ 3 สมัยรัชกาลที่ 4-รัชกาลที่ 5 สมัยรัชกาลที่ 6-รัชกาลที่ 8 และสมัยปัจจุบัน จำแนกหมวดคำโดยใช้กรอบประโยคทดสอบก่อนในลำดับแรก จากนั้นจึงจำแนกหมวด

คำโดยใช้แนวคิดเรื่องทฤษฎีต้นแบบประกอบกับการพิจารณาคุณสมบัติของหมวดคำแต่ละหมวด คือ คำนาม คำลักษณนาม คำสรรพนาม และคำเน้นความหมาย

ผลการวิจัยพบว่า ด้านหน้าที่และการขยายหน้าที่ คำว่า “ตัว” ปรากฏ 5 หน้าที่ คือ คำนามเดี่ยว ส่วนประกอบหน้าคำประสม คำลักษณนาม คำเน้นความหมาย และคำสรรพนาม โดยหน้าที่คำนามเดี่ยว ส่วนประกอบหน้าคำประสม คำลักษณนาม และคำเน้นความหมาย ปรากฏตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยปัจจุบัน ส่วนหน้าที่คำสรรพนามเริ่มปรากฏตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยปัจจุบัน คำว่า “ตัว” มีเส้นทางการขยายหน้าที่ คือ หน้าที่คำนาม ซึ่งหมายถึงหน้าที่ส่วนประกอบหน้าคำประสม ขยายหน้าที่ไปสู่หน้าที่คำลักษณนาม ขยายหน้าที่ไปสู่หน้าที่คำเน้นความหมาย และขยายหน้าที่ไปสู่คำสรรพนาม ทั้งนี้ การขยายหน้าที่ของคำว่า “ตัว” มีปัจจัยเข้ามาเกี่ยวข้อง 3 ปัจจัย คือ อุปลักษณะ การขยายความหมายจากต้นแบบ และการใช้แนวเทียบ

ด้านความหมายและการขยายความหมาย คำว่า “ตัว” ปรากฏ 3 ความหมาย คือ ร่างกาย ซึ่งเป็นความหมายพื้นฐาน การมีชีวิตหรือความเป็นคน และส่วนของสิ่งไม่มีชีวิต มีเส้นทางการขยายความหมายจากความหมายร่างกาย ซึ่งปรากฏตั้งแต่สมัยสุโขทัย ไปสู่ความหมายการมีชีวิตหรือความเป็นคน ซึ่งปรากฏตั้งแต่สมัยสุโขทัย ไปสู่ความหมายส่วนของสิ่งไม่มีชีวิต ปรากฏตั้งแต่สมัยอยุธยา มีลักษณะการขยายความหมายจากความหมายที่เป็นรูปธรรม ไปสู่นามธรรมมากขึ้น ความหมายแต่ละความหมาย โดยเฉพาะความหมายส่วนของสิ่งไม่มีชีวิตค่อยๆ ปรากฏเพิ่มมากขึ้นในแต่ละสมัย ทั้งนี้ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการขยายความหมายปรากฏ 4 ปัจจัย คือ อุปลักษณะ นามนัย การขยายความหมายจากต้นแบบ และการใช้แนวเทียบ

5) กนกวรรณ วารีเขตต์ (2556) ศึกษาเรื่อง “การกลายเป็นคำไวยกรณ์ของคำสรรพนามบุรุษที่ 1 ในภาษาไทยสมัยรัตนโกสินทร์” มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การกลายเป็นคำไวยกรณ์ของคำสรรพนามบุรุษที่ 1 ที่ปรากฏในสมัยรัตนโกสินทร์ จำนวน 5 คำ คือ เรา ผม หนู ข้า ข้าพเจ้า เก็บข้อมูลจากเอกสารประเภทร้อยแก้ว แบ่งช่วงเวลาเก็บข้อมูลออกเป็น 4 ช่วงสมัย คือ สมัยรัชกาลที่ 1-รัชกาลที่ 3 สมัยรัชกาลที่ 4-รัชกาลที่ 5 สมัยรัชกาลที่ 6-รัชกาลที่ 8 และสมัยปัจจุบัน จำแนกหมวดคำโดยใช้เกณฑ์ทางวากยสัมพันธ์ คือ การปรากฏร่วมกับคำคุณศัพท์ การมีความสัมพันธ์เป็นหน่วยเดียวกันกับประโยค การปรากฏหน้าวิสามานยนามและการอ้างถึง และการเป็นประโยคเริ่มและไม่เริ่ม จากนั้นจึงจำแนกหมวดคำโดยใช้เกณฑ์ทางอรรถศาสตร์ ซึ่งมาจากแนวคิดของนักภาษาศาสตร์หลายคนและการตีความจากความหมายและบริบท

ผลการวิจัยพบว่า คำว่า “เรา” ปรากฏ 5 หน้าที่ คือ คำสรรพนามบุรุษที่ 1 เอกพจน์ คำสรรพนามบุรุษที่ 1 พหูพจน์ คำสรรพนามบุรุษที่ 2 เอกพจน์ คำสรรพนามบุรุษที่ 2 พหูพจน์ และคำสรรพนามไม่ชี้เฉพาะ สำหรับการกลายเป็นคำไวยากรณ์ ปรากฏ 3 ลักษณะ คือ การกลายจากคำสรรพนามบุรุษที่ 1 พหูพจน์ ไปเป็นคำสรรพนามบุรุษที่ 1 เอกพจน์ การกลายจากคำสรรพนามบุรุษที่ 1 พหูพจน์ ไปเป็นคำสรรพนามไม่ชี้เฉพาะ และการกลายจากคำสรรพนามบุรุษที่ 1 เอกพจน์ ไปเป็นคำสรรพนามบุรุษที่ 2 เอกพจน์ และคำสรรพนามบุรุษที่ 2 พหูพจน์ คำว่า “ผม” ปรากฏ 4 หน้าที่ คือ คำนาม คำสรรพนามบุรุษที่ 1 คำขานรับ และคำลงท้าย สำหรับการกลายเป็นคำไวยากรณ์ ปรากฏ 3 ลักษณะ คือ การกลายจากคำนามไปเป็นคำสรรพนามบุรุษที่ 1 เอกพจน์ การกลายจากคำนามไปเป็นส่วนของคำขานรับ และการกลายจากส่วนของคำขานรับไปเป็นส่วนของคำลงท้าย คำว่า “หนู” ปรากฏหน้าที่ 3 หน้าที่ คือ คำนาม คำนำหน้าชื่อ และบุรุษสรรพนาม สำหรับการกลายเป็นคำไวยากรณ์ ปรากฏ 2 ลักษณะ คือ การกลายจากคำนามไปเป็นคำนำหน้าชื่อและการกลายจากคำนำหน้าชื่อไปเป็นบุรุษสรรพนาม คำว่า “ข้า” ปรากฏหน้าที่ 6 หน้าที่ คือ คำนาม คำสรรพนามบุรุษที่ 1 ส่วนของคำขานรับ คำขานรับ ส่วนของคำลงท้าย และคำลงท้าย สำหรับการกลายเป็นคำไวยากรณ์ ปรากฏ 3 ลักษณะ คือ การกลายจากคำนามไปเป็นคำสรรพนามบุรุษที่ 1 การกลายจากคำนามหรือคำสรรพนามบุรุษที่ 1 ไปเป็นส่วนของคำขานรับหรือคำขานรับ และการกลายจากส่วนของคำขานรับหรือคำขานรับไปเป็นส่วนของคำลงท้ายหรือคำลงท้าย และคำว่า “ข้าพเจ้า” ปรากฏหน้าที่เพียง 1 หน้าที่ คือ คำสรรพนามบุรุษที่ 1

การเปลี่ยนแปลงและการกลายเป็นคำไวยากรณ์ของคำว่า “เรา” “ผม” “หนู” “ข้า” “ข้าพเจ้า” ปรากฏกระบวนการที่เกี่ยวข้อง 7 กระบวนการ คือ กระบวนการกร่อน การรวมเป็นคำหรือการรวมเสียง กระบวนการแยก กระบวนการสูญเสียของหมวดคำเดิม กระบวนการจางลงทางความหมาย กระบวนการคงเค้าความหมายเดิม และกระบวนการบังคับการปรากฏ ส่วนปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ปรากฏ 10 ปัจจัย คือ ปัจจัยความเป็นพหูพจน์ ปัจจัยความสุภาพ ปัจจัยการรวมผู้ฟัง ปัจจัยวัฒนธรรมการใช้คำแทน ปัจจัยการใช้ซ้ำจนเป็นแบบแผน ปัจจัยทางวัฒนธรรม ปัจจัยการมีลักษณะทางความหมายร่วมกัน ปัจจัยนามนัย ปัจจัยการใกล้ชิดกันของชื่อ และปัจจัยอุปลักษณะ ทั้งนี้ คำว่า “เรา” “ผม” “หนู” “ข้า” “ข้าพเจ้า” มีลักษณะเป็นการเปลี่ยนแปลงแบบทิศทางเดียวจากคำเนื้อหาไปเป็นคำไวยากรณ์และจากคำที่มีความเป็นไวยากรณ์น้อยไปเป็นคำที่มีความเป็นไวยากรณ์มาก ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะที่เป็นสากล

6) ภิรมพฤษฐ์ เตชะราชนีย์ (2558) ศึกษาเรื่อง “กระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ของตัวบ่งชี้นามวลีแปลง การ และ ความ ในภาษาไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การใช้ “การ” และ “ความ” ในภาษาไทยด้านวากยสัมพันธ์และด้านอรรถศาสตร์ตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงปัจจุบัน (พ.ศ.2555) เปรียบเทียบการใช้ในแต่ละสมัย รวมถึงวิเคราะห์พัฒนาการและกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ เก็บข้อมูลจากเอกสารประเภทร้อยแก้ว โดยแบ่งช่วงเวลาในการเก็บข้อมูลออกเป็น 2 ช่วงเวลา ซึ่งสามารถจำแนกได้ 2 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 เป็นการแบ่งช่วงเวลาแบบศตวรรษ (100 ปี) ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 19-พุทธศตวรรษที่ 24 (พ.ศ.1801-พ.ศ.2400) ซึ่งสามารถแบ่งได้จำนวน 6 ช่วง และช่วงที่ 2 เป็นการแบ่งเวลาแบบทศวรรษ (10 ปี) ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 25-กลางพุทธศตวรรษที่ 26 (พ.ศ.2401-พ.ศ.2555) ซึ่งสามารถแบ่งได้ 16 ช่วง

ผลการวิจัยพบว่า ด้านลักษณะทางวากยสัมพันธ์ของ “การ” และ “ความ” ตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงปัจจุบัน จำแนกได้ 3 ลักษณะ คือ คำนามเดี่ยว ส่วนมูลฐานของคำประสม และตัวบ่งชี้นามวลีแปลง สำหรับคำนามเดี่ยว ปรากฏได้ 2 ลักษณะ คือ การปรากฏตามลำพังและการปรากฏร่วมกับส่วนขยาย คือ บุพบทวลี คำคุณศัพท์ กริยาวลี นามวลี และอนุประโยค จำแนกได้ 4 หน้าที่ คือ ประธาน กรรม ส่วนเติมเต็มคำกริยา และกรรมของคำบุพบท สำหรับส่วนมูลฐานของคำประสม จำแนกลักษณะการปรากฏได้ 2 ลักษณะ คือ การปรากฏในตำแหน่งต้นคำประสม และการปรากฏในตำแหน่งท้ายคำประสม สำหรับตัวบ่งชี้นามวลีแปลง ตัวบ่งชี้นามวลีแปลง “การ” ปรากฏร่วมกับหน่วยฐานได้ 5 ชนิด คือ คำนาม คำกริยากรรม คำกริยากรรม คำกริยานำ และคำกริยาต้องเติมเต็ม ส่วนตัวบ่งชี้นามวลีแปลง “ความ” ปรากฏร่วมกับหน่วยฐานได้ 3 ชนิด คือ คำกริยานำ คำกริยาต้องเติมเต็ม และคำกริยาคุณศัพท์

ด้านลักษณะทางอรรถศาสตร์ของ “การ” และ “ความ” ตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงปัจจุบัน สำหรับคำนามเดี่ยว คำนามเดี่ยว “การ” จำแนกได้ 3 กลุ่มความหมาย คือ กลุ่มความหมายเหตุการณ์เฉพาะที่คนมารวมตัวกัน ซึ่งมีลักษณะเป็นรูปธรรม จำแนกความหมายย่อยได้ 2 ความหมาย คือ พิธี และมหรสพหรือการแสดง กลุ่มความหมายงานหรือสิ่งที่ทำ ซึ่งมีลักษณะเป็นรูปธรรม จำแนกความหมายย่อยได้ 4 ความหมาย คือ งานฝีมือ หน้าที่หรือภาระ กิจกรรม กิจกรรม และกลุ่มความหมายเรื่องหรือเหตุการณ์ ซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรม ส่วนคำนามเดี่ยว “ความ” จำแนกได้ 3 กลุ่มความหมาย คือ กลุ่มความหมายเกี่ยวกับภาษา ซึ่งมีลักษณะเป็นรูปธรรม กลุ่มความหมายเกี่ยวกับกฎหมาย ซึ่งมีลักษณะเป็นรูปธรรม จำแนกความหมายย่อยได้ 2 ความหมาย

คือ คดี กฎหมายหรือข้อกฎหมาย และกลุ่มความหมาย ‘เรื่อง, เหตุการณ์’ ซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรม สำหรับส่วนมูลฐานของคำประสม “การ” และ “ความ” ที่ปรากฏในตำแหน่งต้นคำประสมและตำแหน่งท้ายคำประสม ปรากฏลักษณะทางอรรถศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง 2 ลักษณะ คือ คำประสมที่ความหมายไม่เกี่ยวข้องกับความหมายของคำนามเดี่ยวและคำประสมที่ความหมายเกี่ยวข้องกับความหมายของคำนามเดี่ยวในความหมายใดความหมายหนึ่ง ซึ่งลักษณะทางอรรถศาสตร์ส่วนใหญ่จะเป็นความหมายที่เป็นรูปธรรม สำหรับตัวบ่งชี้นามวิเปลี่ยนแปลง ตัวบ่งชี้นามวิเปลี่ยนแปลง “การ” มีคุณสมบัติแสดงเหตุการณ์พลวัต แสดงความหมายเกี่ยวกับการกระทำ กระบวนการ ผลการทำกริยากิจการ กิจกรรม และการผ่านประสบการณ์ที่น่าพอใจ ส่วนตัวบ่งชี้นามวิเปลี่ยนแปลง “ความ” มีคุณสมบัติแสดงเหตุการณ์ทรงสภาพ แสดงความหมายเกี่ยวกับสภาพ ผลจากการกระทำกริยา และการผ่านประสบการณ์ที่น่าพอใจ ซึ่งลักษณะทางอรรถศาสตร์ส่วนใหญ่จะสื่อความหมายเชิงนามธรรม มีหน้าที่ทางอรรถศาสตร์ 2 ประการ คือ การทำให้เป็นนามธรรมและการสร้างมโนทัศน์

ด้านพัฒนาการการใช้ “การ” และ “ความ” ตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงปัจจุบัน “การ” และ “ความ” ปรากฏการใช้ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยปัจจุบัน อีกทั้งยังมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น “การ” ปรากฏการใช้ในลักษณะของคำนามเดี่ยวและส่วนมูลฐานของคำประสมตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยปัจจุบัน ส่วนการใช้ในลักษณะของตัวบ่งชี้นามวิเปลี่ยนแปลงเริ่มปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์จนถึงสมัยปัจจุบัน ส่วน “ความ” ปรากฏการใช้ในลักษณะของคำนามเดี่ยวและตัวบ่งชี้นามวิเปลี่ยนแปลงตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยปัจจุบัน การใช้ในลักษณะส่วนมูลฐานของคำประสมเริ่มตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยปัจจุบัน ทั้งนี้ การใช้ “การ” และ “ความ” ที่ปรากฏในลักษณะคำนามเดี่ยวค่อยๆ ปรากฏลดลง ในขณะที่ส่วนมูลฐานของคำประสมและตัวบ่งชี้นามวิเปลี่ยนแปลงค่อยๆ ปรากฏเพิ่มมากขึ้น แสดงให้เห็นว่า “การ” และ “ความ” ได้เกิดกลายจากคำเนื้อหา ซึ่งมีความหมายที่มีลักษณะเป็นรูปธรรม ไปสู่คำไวยากรณ์ ซึ่งมีความหมายที่มีลักษณะเป็นนามธรรมมากขึ้น สำหรับกลไกที่เกี่ยวข้องกับการกลายจากคำนามเนื้อหา “การ” และ “ความ” ไปสู่ตัวบ่งชี้นามวิเปลี่ยนแปลง “การ” และ “ความ” คือ การเทียบแบบหรือการสร้างนัยทั่วไป การวิเคราะห์ใหม่ และการขยายขอบเขตทางความหมายหรือการจางลงของความหมาย

2.2.2.2 งานวิจัยที่ศึกษาการกลายเป็นคำไวยากรณ์ของคำเนื้อหาไปเป็นคำบุพบท

งานวิจัยที่ศึกษาการกลายเป็นคำไวยากรณ์ของคำเนื้อหาไปเป็นคำบุพบท ปรากฏทั้งงานวิจัยที่ศึกษาการกลายเป็นคำไวยากรณ์แบบเฉพาะสมัยและแบบข้ามสมัย ข้อมูลที่ใช้ใน

การศึกษาส่วนใหญ่เป็นข้อมูลภาษาไทย งานวิจัยในกลุ่มนี้เป็นการศึกษาการกลายเป็นคำไวยากรณ์ของคำเนื้อหาไปเป็นคำบุพบท ซึ่งเป็นคำไวยากรณ์ ทั้งนี้ ปรากฏงานวิจัยที่ศึกษาการกลายเป็นคำไวยากรณ์ของคำเนื้อหาไปเป็นคำบุพบท จำนวน 4 ฉบับ ดังนี้

1) จรัสดาว อินทรทัศน์ (2539) ศึกษาเรื่อง “กระบวนการที่คำกริยาหายไปเป็นคำบุพบทในภาษาไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคำบุพบทและคำกริยาที่มีรูปเดียวกัน และวิเคราะห์กระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ ศึกษาแบบเฉพาะสมัย เก็บข้อมูลภาษาเขียนจากวารสารและนิตยสารในระหว่างปี พ.ศ.2533-พ.ศ.2537 โดยวิธีการสุ่มจากฐานข้อมูลของห้องปฏิบัติการวิจัยภาษาและวิทยาการความรู้ (LINK) ศูนย์เทคโนโลยีและคอมพิวเตอร์แห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการพลังงาน จำแนกหมวดคำโดยใช้กรอบประโยคทดสอบก่อนในลำดับแรก จากนั้นจึงจำแนกหมวดคำโดยใช้แนวคิดเรื่องทฤษฎีต้นแบบ

ผลการวิจัยพบว่า คำกริยาและคำบุพบทที่มีรูปเดียวกัน ปรากฏ 23 คำ คือ ไกล่ ข้าม ขึ้น เข้า คล้าย จาก ตรง ต่อ ตาม ถึง ประจำ เป็น ผ่าน ยัง ลง ลอด เลย สู้ เหนือ เหมือน ให้ อยู่ ออก คำกริยาและคำบุพบทที่มีรูปเดียวกันสามารถแยกออกจากกันโดยใช้เกณฑ์ทางวากยสัมพันธ์และเกณฑ์ทางอรรถศาสตร์ เกณฑ์ทางวากยสัมพันธ์ประกอบด้วย การปรากฏนำหน้านามวลี การปรากฏร่วมกับคำปฏิเสธ “ไม่” และการย้ายตำแหน่งของคำเพื่อแยกนามวลีออกจากบุพบทวลี ส่วนเกณฑ์ทางอรรถศาสตร์คือคำกริยามีความหมายบอกสภาพหรือการกระทำของประธาน ส่วนคำบุพบทมีความหมายบ่งการ 5 ลักษณะ คือ สถานที่ เวลา ผู้ทรงรับ ผู้รับประโยชน์ และเครื่องมือ คำที่ปรากฏเป็นคำกริยาในความถี่สูง คือ ให้ ออก เข้า ส่วนคำที่ปรากฏเป็นคำบุพบทในความถี่สูง คือ สู้ จาก ยัง คำบุพบททั้ง 23 คำกลายมาจากคำกริยาผ่านกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ โดยปรากฏกระบวนการที่เกี่ยวข้อง 6 กระบวนการ คือ การบังคับการปรากฏ การวิเคราะห์ใหม่ การคงเค้าความหมายเดิม การจางลงทางความหมาย การเกิดความหมายทั่วไป และการขยายขอบเขตเชิงอุปลักษณ์ ทั้งนี้ การกลายเป็นคำไวยากรณ์ของคำกริยาไปเป็นคำบุพบทมีลักษณะการเปลี่ยนแปลงแบบทิศทางเดียวและมีความต่อเนื่อง

2) ราตรี แจ่มนิยม (2546) ศึกษาเรื่อง “การศึกษาคำบุพบทที่กลายมาจากคำกริยาในภาษาไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคำบุพบทและคำกริยาที่มีรูปเดียวกันในเชิงประวัติ และวิเคราะห์กระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ของคำกริยาที่หายไปเป็นคำบุพบท จำนวน 23 คำ คือ ไกล่ ข้าม ขึ้น เข้า คล้าย จาก ตรง ต่อ ตาม ถึง ประจำ เป็น ผ่าน ยัง ลง ลอด เลย

สู่ เหนือ เหมือน ให้ อยู่ ออก แบ่งช่วงเวลาในการศึกษาออกเป็น 4 ช่วงสมัย คือ สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา-รัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ สมัยรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์-ช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 และสมัยปัจจุบัน เก็บข้อมูลตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 จากเอกสารประเพณีร้อยแก้ว ส่วนข้อมูลสมัยปัจจุบันและเกณฑ์ในการจำแนกหมวดคำใช้ตามการศึกษาของจรัสดาว อินทรทัศน์ (2539)

ผลการวิจัยพบว่า ด้านหน้าที่ สมัยสุโขทัย ปรากฏคำบุพบทและคำกริยาที่มีรูปเดียวกัน 19 คำ คือ ไกล่ ข้าม ขึ้น เข้า จาก ตรง ต่อ ตาม ถึง เป็น ยัง ลง ลอด สู่ เหนือ เหมือน ให้ อยู่ ออก โดยปรากฏทั้งคำที่เป็นคำกริยาเท่านั้น คำที่เป็นคำบุพบทเท่านั้น และคำที่เป็นทั้งคำกริยาและคำบุพบท สมัยอยุธยา ปรากฏคำบุพบทและคำกริยาที่มีรูปเดียวกัน 23 คำ ซึ่งคำที่ปรากฏเพิ่มขึ้นมา 4 คำ คือ คล้าย ผ่าน เลย ประจำ โดยปรากฏทั้งคำที่เป็นคำกริยา คำที่เป็นคำบุพบทเท่านั้น และคำที่เป็นทั้งคำกริยาและคำบุพบท สมัยรัตนโกสินทร์ โดยปรากฏคำบุพบทและคำกริยาที่มีรูปเดียวกัน 23 คำ ส่วนสมัยปัจจุบัน ปรากฏคำบุพบทและคำกริยาที่มีรูปเดียวกัน 23 คำ โดยปรากฏคำที่เป็นทั้งคำกริยาและคำบุพบททั้ง 23 คำ สำหรับลักษณะการเปลี่ยนแปลงของหน้าที่ปรากฏ 2 ลักษณะ คือ คำที่ปรากฏหน้าที่คำกริยาก่อนแล้วจึงปรากฏหน้าที่คำบุพบทในสมัยต่อมา และคำที่ปรากฏหน้าที่คำบุพบทก่อนแล้วจึงปรากฏหน้าที่คำกริยาในสมัยต่อมา

ด้านความหมาย ความหมายของคำกริยา ปรากฏ 3 กลุ่ม คือ ความหมายแสดงสภาพ ความหมายแสดงการกระทำ และความหมายแสดงการกระทำและกระบวนการ ทั้งในสมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา และสมัยรัตนโกสินทร์ ด้านความหมายของคำบุพบท ปรากฏ 5 กลุ่ม คือ ความหมายบ่งการกสถานที่ ความหมายบ่งการกผู้ทรงรับ และความหมายบ่งการกผู้รับประโยชน์ ซึ่งปรากฏตั้งแต่สมัยสุโขทัย ความหมายบ่งการกเวลา และความหมายบ่งการกเครื่องมือ ซึ่งปรากฏตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ แล้วปรากฏต่อเนื่องถึงสมัยปัจจุบัน ด้านการเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย คำกริยาส่วนใหญ่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย ยกเว้นคำกริยาออก ที่มีการเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย ส่วนการเปลี่ยนแปลงความหมายของคำบุพบท ปรากฏทั้งแบบไม่มีการเปลี่ยนแปลงความหมายและแบบมีการเปลี่ยนแปลงความหมาย คำกริยาทั้ง 23 คำ กลายเป็นคำบุพบทผ่านกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ ปรากฏกระบวนการที่เกี่ยวข้อง 6 กระบวนการ คือ การบังคับการปรากฏ การวิเคราะห์ใหม่ การคงเค้าความหมายเดิม การจางลงทาง

ความหมาย การเกิดความหมายทั่วไป และการขยายขอบเขตเชิงอุปลักษณ์ ทั้งนี้ กระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ของคำที่ศึกษาส่วนใหญ่เป็นการเปลี่ยนแปลงแบบทิศทางเดียว

3) สุรีเนตร จรัสจรัสเกียรติ (2551) ศึกษาเรื่อง ““ยัง” : การศึกษาเชิงประวัติ” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหน้าที่และความหมายของคำว่า “ยัง” ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยปัจจุบัน รวมถึงวิเคราะห์กระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ เก็บข้อมูลจากเอกสารประเภทร้อยแก้ว ตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงสมัยปัจจุบัน แบ่งช่วงเวลาเก็บข้อมูลออกเป็น 5 ช่วงสมัย คือ สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา-รัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ สมัยรัชกาลที่ 4-รัชกาลที่ 5 สมัยรัชกาลที่ 6-รัชกาลที่ 8 และสมัยปัจจุบัน จำแนกหมวดคำโดยใช้เกณฑ์ทางวากยสัมพันธ์ ซึ่งประกอบด้วยการเป็นองค์ประกอบของส่วนของประโยค การพิจารณาตำแหน่งในประโยค และการเป็นองค์ประกอบของหน่วยสร้างหน่วยเดียวกันกับนามวลีที่ตามหลัง และเกณฑ์ทางอรรถศาสตร์ ซึ่งประกอบด้วย การพิจารณาความหมายจากบริบทแวดล้อมและการแทนที่ด้วยคำหรือวลีที่ป้องกันความหมาย

ผลการวิจัยพบว่า คำว่า “ยัง” ปรากฏ 4 หน้าที่ คือ คำกริยา คำช่วยหน้ากริยา คำบุพบท และคำเชื่อมอนุพากย์ ซึ่งปรากฏตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยปัจจุบัน ส่วนความหมายของคำว่า “ยัง” ปรากฏ 10 ความหมาย คือ มีอยู่ อยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่ง ครอบครอง ความหมายบ่งการริต ความหมายแสดงการณลักษณะคงอยู่ ความหมายบ่งการกจุดหมาย ความหมายบ่งการกสถานที่ ความหมายแสดงความสัมพันธ์ระหว่างอนุพากย์แบบการเสริม ความหมายแสดงความสัมพันธ์ระหว่างอนุพากย์แบบการขัดแย้งกับสิ่งที่ควรจะเป็น และความหมายแสดงความสัมพันธ์แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอนุพากย์แบบการขัดแย้งแบบเปรียบเทียบ สมัยสุโขทัย ปรากฏ 6 ความหมาย คือ มีอยู่ อยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่ง ครอบครอง ความหมายแสดงการณลักษณะคงอยู่ ความหมายบ่งการกจุดหมาย และความหมายแสดงความสัมพันธ์ระหว่างอนุพากย์แบบการเสริม สำหรับความหมายบ่งการริต ความหมายบ่งการกสถานที่ ความหมายแสดงความสัมพันธ์ระหว่างอนุพากย์แบบการขัดแย้งกับสิ่งที่ควรจะเป็น เริ่มปรากฏสมัยอยุธยา-รัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ส่วนความหมายแสดงความสัมพันธ์แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอนุพากย์แบบการขัดแย้งแบบเปรียบเทียบ เริ่มปรากฏสมัยรัชกาลที่ 4-รัชกาลที่ 5 ทั้งนี้ คำกริยา “ยัง” มีความหมายน้อยลง คำช่วยหน้ากริยา “ยัง” ไม่ปรากฏการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านปริบทการปรากฏและด้านความหมาย คำบุพบท “ยัง” ปรากฏในปริบทจำกัดและมีความหมายจำกัด ซึ่งส่วนหนึ่งได้หายไปเป็นสำนวน ส่วนคำเชื่อมอนุพากย์ “ยัง” ปรากฏในปริบทที่หลากหลายและมีความหมายมากขึ้น

ด้านกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ คำว่า “ยัง” ปรากฏเส้นทางการกลายเป็นคำไวยากรณ์ 4 เส้นทาง คือ เส้นทางที่ 1 คำกริยา “ยัง” ที่มีความหมายมีอยู่ กลายไปเป็นคำช่วยหน้ากริยา เส้นทางที่ 2 คำกริยา “ยัง” ที่มีความหมายมีอยู่ กลายไปเป็นคำเชื่อมอนุพากย์ เส้นทางที่ 3 คำกริยา “ยัง” ที่มีความหมายมีอยู่ กลายไปเป็นคำกริยากริธา เส้นทางที่ 4 คำกริยา “ยัง” ที่มีความหมายมีอยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่ง กลายไปเป็นคำบุพบท มีกลไกที่เกี่ยวข้อง 5 กลไก ประกอบด้วย การเกิดความหมายทั่วไป การวิเคราะห์ใหม่ การสูญเสียลักษณะของหมวดคำเดิม การดูดซับความหมายปริบท และการขยายความหมายเชิงอุปลักษณ์ ทั้งนี้ คำว่า “ยัง” เป็นคำหลายหน้าที่มีคำกริยาต้นกำเนิดของเส้นทางการกลายเป็นคำไวยากรณ์ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงแบบทิศทางเดียว และมีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะที่เป็นสากล

4) กรองกานต์ รอดพันธ์ (2555) ศึกษาเรื่อง ““ถึง”: การศึกษาเชิงประวัติ” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหมวดคำ ความหมาย ปริบทการปรากฏ รวมถึงวิเคราะห์กระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ของคำว่า “ถึง” เก็บข้อมูลตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงสมัยปัจจุบัน แบ่งช่วงเวลาเก็บข้อมูลออกเป็น 6 ช่วงสมัย คือ สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา-ธนบุรี สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1-รัชกาลที่ 3 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4-รัชกาลที่ 5 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 6-รัชกาลที่ 8 และสมัยปัจจุบัน จำแนกหมวดคำโดยใช้กรอบประโยคทดสอบ จากนั้นจึงใช้เกณฑ์ทางอรรถศาสตร์ คือ การพิจารณาความหมายของคำกริยาที่ปรากฏข้างหน้าคำว่า “ถึง” ประกอบกับเกณฑ์ทางวากยสัมพันธ์ คือ การปรากฏนำหน้านามวลี การปรากฏร่วมกับคำปฏิเสธ “ไม่” และการย้ายตำแหน่งของคำเพื่อแยกนามวลีออกจากบุพบทวลี การละคำว่า “ถึง” ในประโยค

ผลการวิจัยพบว่า คำว่า “ถึง” ปรากฏหน้าที่ 5 หน้าที่ คือ คำกริยา คำกึ่งกริยาถึงบุพบท คำบุพบท คำขยาย และคำเชื่อมอนุพากย์ ส่วนความหมาย ปรากฏ 8 ความหมาย คือ บรรลุดุจดหมาย (รูปธรรม) บรรลุดุจดหมาย (นามธรรม) นับถือ ความหมายแสดงจุดหมายของกริยาที่ไม่แสดงการเคลื่อนที่ ความหมายแสดงจุดหมายของสถานที่และเวลา ความหมายบอกความสำคัญ ความหมายการเชื่อมบอกผล และความหมายการเชื่อมบอกความขัดแย้ง สำหรับหน้าที่คำกริยาและคำกึ่งกริยาถึงบุพบท และความหมายบรรลุดุจดหมาย (รูปธรรม) บรรลุดุจดหมาย (นามธรรม) และความหมายแสดงจุดหมายของกริยาที่ไม่แสดงการเคลื่อนที่ เริ่มปรากฏตั้งแต่สมัยสุโขทัย สำหรับหน้าที่คำเชื่อมอนุพากย์และความหมายการเชื่อมบอกความขัดแย้ง เริ่มปรากฏตั้งแต่สมัยอยุธยา-ธนบุรี สำหรับหน้าที่คำขยาย และความหมายการเชื่อมบอกผล

ความหมายบอกความสำคัญ และความหมายแสดงจุดหมายของสถานที่และเวลา เริ่มปรากฏตั้งแต่ สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1-รัชกาลที่ 3 ความหมายแต่ละความหมายนี้มีความสัมพันธ์กัน มีความหมายโน้ตชนเดียวกัน คือ การเคลื่อนที่จากที่ใดที่หนึ่งไปยังที่หมาย ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญ 3 องค์ประกอบ คือ สิ่งที่เคลื่อนที่ การเคลื่อนที่ และที่หมาย

ด้านกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ คำว่า “ถึง” ปรากฏเส้นทางการกลายเป็นคำไวยากรณ์ 4 เส้นทาง คือ เส้นทางที่ 1 คำกริยาหายไปเป็นคำกึ่งกริยากึ่งบุพบท เส้นทางที่ 2 คำกริยาหายไปเป็นคำบุพบท เส้นทางที่ 3 คำกริยาหายไปเป็นคำขยาย และเส้นทางที่ 4 คำกริยาหายไปเป็นคำเชื่อมอนุพาทย์ มีกระบวนการที่เกี่ยวข้อง 7 กระบวนการ คือ การวิเคราะห์ใหม่ การบังคับการปรากฏ การสูญเสียลักษณะของหมวดคำเดิม การนำคำไปใช้ในบริบทใหม่ การเกิดความหมายทั่วไป การคงเค้าความหมายเดิม และการที่ความหมายเดิมจางลง ทั้งนี้ คำว่า “ถึง” เริ่มกลายเป็นคำไวยากรณ์ตั้งแต่สมัยสุโขทัย แต่การกลายเป็นคำไวยากรณ์ยังไม่สมบูรณ์ เพราะคำว่า “ถึง” ยังปรากฏหน้าที่คำกริยา ซึ่งเป็นคำเนื้อหา ในสมัยปัจจุบัน

เมื่อพิจารณางานวิจัยที่ศึกษาการกลายเป็นคำไวยากรณ์ในภาษาไทยทั้งงานวิจัยที่ศึกษาการกลายเป็นคำไวยากรณ์ของคำนามไปเป็นคำไวยากรณ์และงานวิจัยที่ศึกษาการกลายเป็นคำไวยากรณ์ของคำเนื้อหาไปเป็นคำบุพบทแล้ว แม้งานวิจัยส่วนใหญ่จะปรากฏวัตถุประสงค์ในการศึกษาลักษณะคล้ายคลึงกัน คือ การศึกษาหน้าที่และกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการกลายเป็นคำไวยากรณ์ แต่งานวิจัยแต่ละฉบับก็มีรายละเอียดแตกต่างกันออกไป เช่น ลักษณะการเก็บข้อมูล เภณฑ์การจำแนกหมวดคำ การพิจารณาถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการกลายเป็นคำไวยากรณ์อื่นๆ ที่นอกเหนือไปจากปัจจัยทางภาษา รวมถึงการนำแนวคิดอื่นๆ มาประยุกต์ใช้ร่วมกับแนวคิดการกลายเป็นคำไวยากรณ์ ทั้งนี้ งานวิจัยที่ศึกษาการกลายเป็นคำไวยากรณ์ในภาษาไทยดังกล่าวช่วยแสดงให้เห็นถึงแนวทางในการศึกษาการกลายเป็นคำไวยากรณ์ในภาษาไทย สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการศึกษาคำว่า “บน” ในภาษาไทยในงานวิจัยฉบับนี้ต่อไป

2.2.3 งานวิจัยที่ศึกษาคำว่า “บน” ในภาษาไทย

เมื่อพิจารณางานวิจัยที่ศึกษาคำว่า “บน” ในภาษาไทยแล้ว พบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่มักศึกษาหน้าที่ของคำว่า “บน” โดยเฉพาะหน้าที่คำบุพบท และกล่าวถึงเป็นส่วนประกอบหนึ่งในงานวิจัย ปรากฏทั้งงานวิจัยที่ศึกษาข้อมูลเฉพาะสมัยและงานวิจัยที่ศึกษาข้อมูลข้ามสมัย โดยอาศัยแหล่งข้อมูลทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน เช่น จารึก พจนานุกรม หรือบทสนทนาในชีวิตประจำวัน

ทั้งนี้ นอกจากงานวิจัยเรื่อง “Grammaticalization of Nouns into Prepositions in Thai” โดย อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (Prasithrathsini, 2010) และงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบ เรื่อง มโนทัศน์พื้นที่ “บน”: กรณีศึกษาคำว่า “shàng” ในภาษาจีนแมนดาริน และ “บน” “เหนือ” “ขึ้น” ในภาษาไทย” โดย อรณิศา วิริยธนานนท์ (2558) ซึ่งได้กล่าวไปข้างต้นแล้ว ยังปรากฏงานวิจัยที่ศึกษาคำว่า “บน” ในภาษาไทยเพิ่มเติม จำนวน 4 ฉบับ ดังนี้

2.2.3.1 สุมิตรรา อังวัฒนกุล (2509) ศึกษาเรื่อง “คำบุพบทในภาษาไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์หน้าที่ และวิธีการใช้คำบุพบทที่ใช้กับคำกริยาในภาษาไทยโดยใช้กรอบประโยคทดสอบ เก็บข้อมูลเฉพาะภาษาพูดจากบทสนทนาในชีวิตประจำวัน เมื่อเก็บข้อมูลแล้ว ปรากฏคำบุพบทที่ใช้กับคำกริยาในภาษาพูดภาษาไทย จำนวน 38 คำ

ผลการวิจัยส่วนหนึ่งกล่าวถึงคำว่า “บน” ในฐานะคำบุพบท ซึ่งสามารถปรากฏในตำแหน่งหลังคำกริยาได้ทั้งกริยากรรมและกริยากรรมกรรม ดังปรากฏในประโยค “น้องนอนบนเตียง” และประโยค “แม่วางกระเป๋าใส่ตลับบนเก้าอี้” ตามลำดับ คำบุพบท “บน” สามารถปรากฏในกลุ่มคำบุพบท ซึ่งสามารถจำแนกได้ 2 ประเภท คือ คำบุพบท “บน” ที่ปรากฏในกลุ่มคำบุพบท 2 ตัวเรียงกันและคำบุพบท “บน” ที่ปรากฏในกลุ่มคำบุพบท 3 ตัวเรียงกัน

คำบุพบท “บน” ที่ปรากฏในกลุ่มคำบุพบท 2 ตัวเรียงกัน คำบุพบทตัวแรกเรียกว่า “ตัวต้น” คำบุพบทตัวต่อไปเรียกว่า “ตัวตาม” ปกติจะปรากฏหน้าคำนาม แต่ในบางกรณีอาจจะปรากฏตามลำพังโดยไม่มีคำนามตามมาก็ได้ คำบุพบท “บน” สามารถเป็นได้ทั้งตัวต้นและตัวตาม จำแนกได้ 2 ประเภทย่อย คือ ประเภทที่ปรากฏในกลุ่มคำบุพบทที่มีคำบุพบท 2 ตัวเรียงกันที่ต้องมีคำนามตามมาเสมอและประเภทที่ปรากฏในกลุ่มคำบุพบทที่มีคำบุพบท 2 ตัวเรียงกันที่จะมีคำนามตามมาหรือไม่ก็ได้ สำหรับประเภทที่ปรากฏในกลุ่มคำบุพบทที่มีคำบุพบท 2 ตัวเรียงกันที่ต้องมีคำนามตามมาเสมอ ปรากฏ 5 กลุ่ม คือ “จากบน” “แต่บน” “ถึงบน” “ที่บน” และ “บนหลัง” เช่น “น้องเดินถึงบนยอดเขา” “เขาจัดดอกไม้ที่บนโต๊ะ” “หนังสือวางอยู่บนหลังเปียนโน” ส่วนประเภทที่ปรากฏในกลุ่มคำบุพบทที่มีคำบุพบท 2 ตัวเรียงกันที่จะมีคำนามตามมาหรือไม่ก็ได้ ปรากฏกลุ่มคำบุพบท “ข้างบน” เช่น “ครูคอยอยู่ข้างบนห้อง” “ครูคอยอยู่ข้างบน”

คำบุพบท “บน” ที่ปรากฏในกลุ่มคำบุพบท 3 ตัวเรียงกัน คำบุพบทที่ปรากฏในตำแหน่งแรกเรียกว่า “ตัวต้น” คำบุพบทที่ปรากฏในตำแหน่งต่อไปอีก 2 ตัวเรียกว่า “ตัวตามตัวที่ 1” และ “ตัวตามตัวที่ 2” ปกติจะปรากฏในตำแหน่งหน้าคำนาม แต่ในบางกรณีจะสามารถปรากฏ

ตามลำพังโดยไม่มีค่านามตามมาก็ได้ คำบุพบท “บน” ปรากฏเป็นตัวตามตัวที่ 2 เท่านั้น จำแนกได้ 2 ประเภทย่อย คือ ประเภทที่ปรากฏในกลุ่มคำบุพบทที่มีคำบุพบท 3 ตัวเรียงกันที่ต้องมีค่านามตามมาเสมอและประเภทที่ปรากฏในกลุ่มคำบุพบทที่มีคำบุพบท 3 ตัวเรียงกันที่จะมีค่านามตามมาหรือไม่ก็ได้ สำหรับประเภทที่ปรากฏในกลุ่มคำบุพบทที่มีคำบุพบท 3 ตัวเรียงกันที่ต้องมีค่านามตามมาเสมอ ปรากฏ 2 กลุ่ม คือ “จากที่บน” “แต่ที่บน” เช่น “ฉันทมองเห็นเด็กๆ จากที่บนห้อง” ส่วนประเภทที่ปรากฏในกลุ่มคำบุพบทที่มีคำบุพบท 3 ตัวเรียงกันที่จะมีค่านามตามมาหรือไม่ก็ได้ นั้น ปรากฏ 2 กลุ่ม คือ “จากข้างบน” “แต่ข้างบน” เช่น “แม่มองลงมาจากข้างบน”

2.2.3.2 พิมพา บำรุงสุข (2515) ศึกษาเรื่อง “คำหลายหน้าที่ในภาษาไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคำหลายหน้าที่ในภาษาไทย และศึกษาลักษณะความสัมพันธ์ทางความหมายของคำหลายหน้าที่ที่ใช้กรอปรโยคทดสอบเป็นหลักในการวิเคราะห์ เก็บข้อมูลทั้งภาษาเขียนและภาษาพูด ข้อมูลภาษาเขียน เก็บข้อมูลจากพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2493 และเอกสารต่างๆ ส่วนข้อมูลภาษาพูด เก็บข้อมูลจากบทสนทนาในชีวิตประจำวัน

ผลการวิจัยส่วนหนึ่งกล่าวถึงคำว่า “บน” ว่าปรากฏ 2 หน้าที่ คือ คำคุณศัพท์และคำบุพบท คำว่า “บน” ที่ทำหน้าที่คำคุณศัพท์จะใช้ขยายค่านามในนามวลี เช่น “บางลำพูบนมีของขายมาก” ส่วนคำว่า “บน” ที่ทำหน้าที่คำบุพบทนั้น เช่น “นกเกาะบนกิ่งไม้” ด้านลักษณะความสัมพันธ์ทางความหมายนั้น คำว่า “บน” ที่ทำหน้าที่เป็นคำคุณศัพท์กับคำว่า “บน” ที่ทำหน้าที่คำบุพบทมีความหมายประจำคำที่ไม่เหมือนกัน แต่ก็มีลักษณะบางประการร่วมกัน

2.2.3.3 นันทกา พหลยทุธ (2526) ศึกษาเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบการใช้คำบุพบทในสมัยสุโขทัย อยุธยา กับสมัยปัจจุบัน” มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์หน้าที่ วิธีใช้คำบุพบท และเปรียบเทียบการใช้คำบุพบทในสมัยสุโขทัยและสมัยอยุธยากับสมัยปัจจุบัน เก็บข้อมูลเฉพาะภาษาเขียน เมื่อเก็บข้อมูลแล้ว ปรากฏคำบุพบทในสมัยสุโขทัยและสมัยอยุธยา จำนวน 158 คำ สามารถจำแนกได้ 4 ประเภท คือ คำบุพบทเดี่ยว คำบุพบทซ้อน ซึ่งเป็นคำบุพบทที่แสดงความสัมพันธ์ในการทำงานเดียวกันปรากฏเรียงกัน เช่น “จากแต่” กลุ่มคำบุพบท ซึ่งเป็นคำบุพบทที่แสดงความสัมพันธ์ต่างกันปรากฏเรียงกัน เช่น กลุ่มคำบุพบท “ใกล้แก่” และคำบุพบทคู่ ซึ่งเป็นคำบุพบทที่ปรากฏร่วมกัน แต่ไม่ได้อยู่ชิดกัน เช่น คำบุพบทคู่ “แต่...จน”

ผลการวิจัยส่วนหนึ่งกล่าวถึงคำว่า “บน” ในฐานะคำบุพบท ซึ่งจำแนกได้ 3 ประเภท คือ คำบุพบทเดี่ยว คำบุพบทซ้อน และกลุ่มคำบุพบท สำหรับคำบุพบทเดี่ยว ปรากฏ 2 คำ

คือ “บน” “เบื้องบน” ซึ่งเป็นคำบุพบทบอกสถานที่ ปรากฏแตกต่างในสมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา และสมัยปัจจุบัน ใช้นำหน้าคำนามบอกสถานที่ สำหรับสมัยปัจจุบัน คำบุพบท “บน” ปรากฏหน้าคำนามที่เป็นนามธรรมได้ สำหรับคำบุพบทซ้อน ปรากฏ 4 คำ คือ “ณ บน” “ตรงบน” “ที่บน” “ในบน” ซึ่งเป็นคำบุพบทบอกสถานที่ ปรากฏแตกต่างในสมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา และสมัยปัจจุบัน ใช้นำหน้าคำนามบอกสถานที่ สำหรับกลุ่มคำบุพบท ปรากฏ 1 คำ คือ “ถึงบน” ซึ่งเป็นคำบุพบทบอกสถานที่ ปรากฏในสมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา และสมัยปัจจุบัน ใช้นำหน้าคำนามบอกที่หมาย

2.2.3.4 นววรรณ พันธุเมธา (2534) เขียนบทความเรื่อง “การจำแนกคำในภาษาไทย” ส่วนหนึ่งกล่าวถึงลักษณะของคำในภาษาไทยลักษณะหนึ่งที่ปรากฏจำนวนมาก คือ คำที่มีรูปเดียวกันสามารถเป็นคำชนิดต่างๆ ได้หลายชนิด เช่น คำว่า “เด็ก” ที่ปรากฏในประโยคต่างๆ คำว่า “เด็ก” ในประโยค “เด็กป่วย” เป็นคำนาม ส่วนคำว่า “เด็ก” ในประโยค “เขาเด็กเกินไป” เป็นคำกริยา ทั้งนี้ คำว่า “เด็ก” และคำที่มีลักษณะดังกล่าว เรียกว่า “คำหลายหน้าที่” ทั้งนี้ การที่ในภาษาไทยปรากฏคำหลายหน้าที่เป็นจำนวนมาก ส่วนหนึ่งน่าจะเป็นเพราะการไม่เคร่งครัดเรื่องหน้าที่ของคำ คำที่เคยใช้ทำหน้าที่อย่างหนึ่ง อาจนำไปใช้ทำหน้าที่อย่างอื่นโดยไม่ต้องเปลี่ยนรูปคำ เมื่อเวลาผ่านไป คำที่ใช้ทำหน้าที่เพียงหน้าที่เดียวก็มีหน้าที่เพิ่มมากขึ้น สามารถสังเกตได้จากเอกสารสมัยอดีต ซึ่งพบว่าคำบางคำปรากฏการทำหน้าที่แตกต่างไปจากสมัยปัจจุบัน เช่น คำว่า “ใช้” ปัจจุบันเป็นคำนาม แต่ในสมัยอดีตอาจใช้เป็นคำกริยา ดังประโยค “อนึ่ง ช่างต้นม้าต้นใช้ และมีได้อยู่รักษาให้จำจงหนัก” คำว่า “แดด” ปัจจุบันใช้เป็นคำนาม แต่สมัยอดีตอาจใช้เป็นคำกริยา ดังประโยค “ท่านว่าให้แดดก็แดด ท่านว่าให้บดก็บด” คำว่า “บน” ซึ่งปัจจุบันใช้เป็นคำวิเศษณ์หรือคำบุพบท แต่สมัยอดีตอาจใช้เป็นคำนาม ดังประโยค “ผู้อยู่ใต้ต้นไม้ขึ้นไปถึงบน ผู้อยู่บนลงมาล่างก็ดี”

นอกจากนี้ นววรรณ พันธุเมธา (2552) ยังเขียนบทความเรื่อง “คำซ้ำเป็นอย่างไร” ได้กล่าวว่าคำที่ซ้ำได้มักจะเป็นคำนาม คำกริยา คำลักษณนาม และคำวิเศษณ์ ส่วนคำสรรพนามและคำบุพบทก็อาจปรากฏการซ้ำได้ โดยคำซ้ำส่วนใหญ่จะไม่เปลี่ยนชนิดของคำ แต่ก็ปรากฏคำซ้ำที่เปลี่ยนชนิดของคำอยู่เช่นกัน ซึ่งน้อยมาก ส่วนหนึ่งได้กล่าวถึงคำซ้ำที่เปลี่ยนชนิดของคำว่าคำบางคำสามารถเป็นได้ทั้งคำบุพบทและคำวิเศษณ์ เมื่อเป็นคำบุพบทจะซ้ำหรือไม่ซ้ำก็ได้ แต่เมื่อเป็นคำวิเศษณ์จะต้องมีรูปเป็นคำซ้ำ เช่น คำว่า “บน” ในประโยค “คุณวางบนเก้าอี้” เป็นคำบุพบท ส่วนคำว่า “บนๆ” ในประโยค “คุณวางบนๆ” เป็นคำวิเศษณ์ คำว่า “รอบ” ในประโยค “เขาเดินไปรอบห้อง” เป็นคำบุพบท ส่วนคำว่า “รอบๆ” ในประโยค “เขาเดินไปรอบๆ” เป็นคำวิเศษณ์

เมื่อพิจารณางานวิจัยที่ศึกษาคำว่า “บน” ในภาษาไทยแล้ว ปรากฏงานวิจัยที่ศึกษาคำว่า “บน” ในภาษาไทยทั้งแบบเฉพาะสมัยและแบบข้ามสมัย โดยใช้แหล่งข้อมูลทั้งภาษาเขียนและภาษาพูด แต่มักศึกษาเป็นส่วนประกอบหนึ่งในงานวิจัย ซึ่งส่วนใหญ่มุ่งเน้นที่การศึกษาหน้าที่หรือหมวดคำของคำว่า “บน” แม้จะมีการศึกษาความหมายของคำว่า “บน” แต่ก็ได้กล่าวถึงอย่างละเอียดมากนัก แต่อย่างไรก็ดี งานวิจัยที่ศึกษาคำว่า “บน” ในภาษาไทยที่ผ่านมามีกล่าวช่วยแสดงให้เห็นถึงหน้าที่และความหมายในเบื้องต้นของคำว่า “บน” ในภาษาไทย ซึ่งจะนำไปใช้เป็นแนวทางในการศึกษาคำว่า “บน” ในภาษาไทยในงานวิจัยฉบับนี้ต่อไป

2.2.4 งานวิจัยที่ศึกษาคำที่มีความหมายคล้ายกับคำว่า “บน” ในภาษาไทย

เมื่อพิจารณางานวิจัยที่ศึกษาคำที่มีความหมายคล้ายกับคำว่า “บน” ในภาษาไทย จะกล่าวถึงงานวิจัยที่ศึกษาคำว่า “over” และคำว่า “on” ในภาษาอังกฤษ จำนวน 3 ฉบับ ดังนี้

2.2.4.1 เลคอฟฟ์ (Lakoff, 1987: 416-461) กล่าวถึงความหมาย ภาพร่าง และความสัมพันธ์ระหว่างความหมายแต่ละความหมายของคำว่า “over” ในภาษาอังกฤษโดยใช้แนวคิดการแจกแจงความหมายโดยละเอียด (full-specification approach) ว่าคำว่า “over” มีความหมายหลายความหมาย เมื่อปรากฏในบริบทที่แตกต่างกัน เช่น ความหมาย ‘ข้ามผ่านเหนือ’ (above-across sense) ซึ่งเป็นความหมายหลัก ความหมาย ‘เหนือ’ (above sense) ความหมาย ‘ปกคลุม’ (covering senses) ความหมาย ‘เกิน’ (excess sense) ความหมายบางความหมายอาจมีภาพร่างที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์ได้มากกว่า 1 ภาพร่าง เช่น ความหมาย ‘ข้ามผ่านเหนือ’ ปรากฏภาพร่างสิ่งโคจรเคลื่อนที่ผ่านเหนือสิ่งอ้างอิงแบบไม่สัมผัสกัน ซึ่งเป็นภาพร่างต้นแบบ¹⁹ อาจพิจารณาภาพร่างที่เกี่ยวข้อง ซึ่งแสดงลักษณะของบริเวณสิ่งอ้างอิงและลักษณะการสัมผัสแตกต่างกัน ได้อีก 8 ภาพร่าง คือ 1) ภาพร่างสิ่งโคจรเคลื่อนที่ผ่านสิ่งอ้างอิงที่มีลักษณะเป็นบริเวณกว้าง (extended) และไม่สัมผัส (no contact) กัน ดังตัวอย่างประโยค “The bird flew over the yard.” 2) ภาพร่างสิ่งโคจรเคลื่อนที่ผ่านสิ่งอ้างอิงที่มีลักษณะเป็นแนวตั้ง (vertical) เป็นบริเวณกว้าง และไม่สัมผัสกัน ดังตัวอย่างประโยค “The plane flew over the hill.” 3) ภาพร่างสิ่งโคจรเคลื่อนที่ผ่านสิ่งอ้างอิงที่มีลักษณะเป็นแนวตั้งและไม่สัมผัสกัน ดังตัวอย่างประโยค “The bird flew over the wall.” 4) ภาพร่างสิ่งโคจรเคลื่อนที่ผ่านสิ่งอ้างอิงที่มีลักษณะเป็นบริเวณกว้างและสัมผัส (contact) กัน ดังตัวอย่าง

¹⁹ สามารถพิจารณารายละเอียดเกี่ยวกับภาพร่างความหมาย ‘ข้ามผ่านเหนือ’ ของคำว่า “over” ในภาษาอังกฤษเพิ่มเติมได้ในหัวข้อ 2.1 แนวคิดที่ใช้ในการวิจัย หัวข้อย่อย 2.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับอรรถศาสตร์ปริชาน หัวเรื่อง 2.1.2.6 ภาพร่าง

ประโยค “Sam drove over the bridge.” 5) ภาพร่างสิ่งโคจรเคลื่อนที่ผ่านสิ่งอ้างอิงที่มีลักษณะเป็นแนวตั้ง เป็นบริเวณกว้าง และสัมผัสกัน ดังตัวอย่างประโยค “Sam walked over the hill.” 6) ภาพร่างสิ่งโคจรเคลื่อนที่ผ่านสิ่งอ้างอิงที่มีลักษณะเป็นแนวตั้งและสัมผัสกัน ดังตัวอย่างประโยค “Sam climbed over the wall.” 7) ภาพร่างสิ่งโคจรเคลื่อนที่ผ่านสิ่งอ้างอิงที่มีลักษณะเป็นแนวตั้ง เป็นบริเวณกว้าง สัมผัสกัน และมีการมุ่งความสนใจไปที่จุดหมายปลายทางของสิ่งอ้างอิง (end-point focus) ดังตัวอย่างประโยค “Sam lives over the hill.” 8) ภาพร่างสิ่งโคจรเคลื่อนที่ผ่านสิ่งอ้างอิงที่มีลักษณะเป็นบริเวณกว้าง สัมผัสกัน และมีการมุ่งความสนใจไปที่จุดหมายปลายทางของสิ่งอ้างอิง ดังตัวอย่างประโยค “Sausalito is over the bridge.” อย่างไรก็ตาม ความหมายบางความหมายอาจเป็นความหมายในเชิงเปรียบเทียบ

2.2.4.2 นาวาร์โร (Navarro i Ferrando, 1998) ศึกษาเรื่อง “A Cognitive Semantics Analysis of the Lexical Unit *at*, *on*, and *in* in English” มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์โครงสร้างทางความหมายของคำว่า “at” “on” และ “in” ในภาษาอังกฤษ ตามแนวคิดอรรถศาสตร์ปริชาน เก็บข้อมูลจาก The Brown Corpus of American English ปรากฏข้อมูลคำว่า “at” จำนวน 2,238 แห่ง คำว่า “on” จำนวน 2,511 แห่ง และคำว่า “in” จำนวน 4,648 แห่ง

ผลการวิจัยที่กล่าวถึงคำว่า “on” พบว่า ด้านหน้าที่ทางไวยากรณ์สามารถทำหน้าที่ได้หลายหน้าที่ เช่น คำบุพบท คำกริยาวิเศษณ์ อนุภาคกริยาวิเศษณ์ (adverbial particle) สัทอรรถเติมหน้า (prefix) ส่วนด้านโครงสร้างทางความหมายของคำว่า “on” พบว่า ภาพร่างเชิงมโนทัศน์โดยทั่วไป (general conceptual schema) ของคำว่า “on” แสดงการหนุน (support) ซึ่งเป็นความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่สิ่งอ้างอิงเป็นบริเวณพื้นที่ทำหน้าที่หนุนสิ่งโคจรอยู่ เช่น “A tribe in ancient India believed the earth was a huge tea tray resting on the backs of three giant elephants, which in turn stood on the shell of a great tortoise.” นอกจากนี้ ยังได้กล่าวถึงภาพร่างเชิงมโนทัศน์ของคำว่า “on” เพิ่มเติมว่าอาจปรากฏในลักษณะที่แตกต่างออกไปได้อีก 3 แบบหลัก คือ แบบภาพร่างเชิงหมุนเวียน (rotated schema) ซึ่งมักปรากฏในบริบทที่สิ่งโคจรมีความสัมพันธ์เชิงพื้นที่กับสิ่งอ้างอิงที่มีลักษณะเสมือนตั้งฉากกับพื้น รวมถึงรูปภาพที่ปรากฏร่วมมักเป็นกลุ่มคำกริยาแสดงความหมาย ‘แขวน’ (verb of the hang type) เช่น “Pictures of her in more glamorous days were on the walls.” แบบการหนุนเชิงแกน (axial support) ซึ่งมักปรากฏในบริบทที่สิ่งโคจรมีความสัมพันธ์เชิงพื้นที่กับสิ่งอ้างอิงที่มีลักษณะเสมือนเป็นแกนที่สามารถ

หมุน (สิ่งโคจร) ได้ เช่น “A wheel squeaked on a hub, was still, and squeaked again.” และแบบส่วนของสิ่งโคจรเป็นสิ่งอ้างอิง ซึ่งมักปรากฏในบริบทที่สิ่งโคจรมีความสัมพันธ์เชิงพื้นที่กับสิ่งอ้างอิงแบบมีส่วนบางส่วนร่วมกัน เช่น “She remained squatting on her heels all the time we were there” ทั้งนี้ แม้คำว่า “on” จะสามารถแสดงภาพร่างได้หลากหลาย แต่ก็มีความสัมพันธ์กัน โดยกระบวนการทางปริชานที่เกี่ยวข้องที่ทำให้คำว่า “on” สามารถปรากฏภาพร่างได้หลากหลาย คือ กระบวนการอุปลักษณ์และกระบวนการนามนัย

2.2.4.3 ไทเลอร์และอีแวนส์ (Tyler & Evans, 2003: 64-106) ได้กล่าวถึงความหมาย ภาพร่าง และเครือข่ายความหมายของคำว่า “over” ในภาษาอังกฤษตามแนวคิดคำหลายความหมายอย่างมีหลักการ (Principled Polysemy) ไว้ใน “The Semantics of English Prepositions: Spatial Scenes, Embodied Meaning and Cognition” ว่าคำว่า “over” ในภาษาอังกฤษจำแนกความหมายได้ 6 กลุ่ม คือ กลุ่มความหมาย ‘เหนือ’ ซึ่งเป็นความหมายต้นแบบหรือฉากต้นแบบ (protoscene) กลุ่มความหมายแสดงการเคลื่อนที่ (A-B-C trajectory cluster) กลุ่มความหมาย ‘ปกคลุม’ (covering) กลุ่มความหมาย ‘ตรวจสอบ’ (examining) กลุ่มความหมายแสดงการเพิ่มขึ้น (up cluster) และกลุ่มความหมาย ‘สะท้อน’ (reflexive)

กลุ่มความหมายบางกลุ่มอาจปรากฏความหมายย่อยได้ เช่น กลุ่มความหมายแสดงการเคลื่อนที่สามารถจำแนกความหมายย่อยได้อีก 5 ความหมาย คือ ความหมาย ‘อีกด้านหนึ่งของ’ (on-the-other-side-of) ความหมาย ‘เหนือเลยขึ้นไป’ (above-and-beyond) ความหมาย ‘เสร็จสิ้น’ (completion) ความหมาย ‘ถ่ายโอน’ (transfer) ความหมายแสดงเกี่ยวกับเวลา (temporal) อย่างไรก็ตาม แม้คำว่า “over” ในภาษาอังกฤษจะมีความหมายหลายความหมาย แต่ความหมายแต่ละความหมายมีความสัมพันธ์กัน คำว่า “over” ในภาษาอังกฤษจึงเป็นคำหลายความหมาย ทั้งนี้สามารถพิจารณาเครือข่ายความหมายของคำว่า “over” ในภาษาอังกฤษเพิ่มเติมได้ใน หัวข้อ 2.1 แนวคิดที่ใช้ในการวิจัย หัวข้อย่อย 2.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับบรรดาศาสตร์ปริชาน หัวเรื่อง 2.1.2.4 เครือข่ายความหมาย ข้างต้น

เมื่อพิจารณางานวิจัยที่ศึกษาคำที่มีความหมายคล้ายกับคำว่า “บน” ในภาษาไทย แล้ว งานวิจัยที่ศึกษาคำว่า “over” และคำว่า “on” ในอังกฤษ แสดงให้ทราบถึงความหมายที่หลากหลายของคำว่า “over” และคำว่า “on” รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างความหมายแต่ละ

ความหมาย งานวิจัยที่ศึกษาคำที่มีความหมายคล้ายกับคำว่า “บน” ในภาษาไทยดังกล่าวสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการศึกษาคำว่า “บน” ในภาษาไทยในงานวิจัยฉบับนี้ได้ต่อไป

การพิจารณาแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย ซึ่งประกอบด้วยแนวคิดเกี่ยวกับการจำแนกหมวดคำ แนวคิดเกี่ยวกับบรรดาศาสตร์ปริชาน แนวคิดเกี่ยวกับการกลายเป็นคำไวยากรณ์ และแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเกิดคำใหม่ และการพิจารณางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประกอบด้วยงานวิจัยที่ศึกษาคำหลายความหมายในภาษาไทยโดยใช้แนวคิดบรรดาศาสตร์ปริชาน งานวิจัยที่ศึกษาการกลายเป็นคำไวยากรณ์ในภาษาไทย งานวิจัยที่ศึกษาคำว่า “บน” ในภาษาไทย และงานวิจัยที่ศึกษาคำที่มีความหมายคล้ายกับคำว่า “บน” ในภาษาไทย ช่วยแสดงให้เห็นทราบถึงแนวคิด วิธีการ ตลอดจนภาพรวมของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในอดีต ทั้งแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย ลักษณะการศึกษาแบบเฉพาะสมัย ลักษณะการศึกษาแบบข้ามสมัย และลักษณะการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างคำในภาษาไทยกับคำที่มีความหมายคล้ายคลึงกันในภาษาอื่น ซึ่งเป็นประโยชน์ สามารถนำไปใช้หรือประยุกต์ใช้สำหรับเป็นแนวทางในการศึกษาคำว่า “บน” ในภาษาไทยในงานวิจัยฉบับนี้ต่อไป

บทที่ 3

ปริบทการปรากฏ หน้าที่ และหมวดคำของคำว่า “บน”

เมื่อเก็บข้อมูลคำว่า “บน” ในภาษาไทยที่ปรากฏในแต่ละสมัยแล้ว ปรากฏคำว่า “บน” จำนวน 2,441 แห่ง สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ปรากฏ 3 แห่ง สมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) ปรากฏ 93 แห่ง สมัยที่ 3 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1-รัชกาลที่ 3 (พ.ศ.2325-พ.ศ.2394) ปรากฏ 258 แห่ง สมัยที่ 4 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4-รัชกาลที่ 5 (พ.ศ.2394-พ.ศ.2453) ปรากฏ 680 แห่ง สมัยที่ 5 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 6-รัชกาลที่ 8 (พ.ศ.2453-พ.ศ.2489) ปรากฏ 568 แห่ง และสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) ปรากฏ 839 แห่ง

บทนี้จะแบ่งการนำเสนอการวิเคราะห์ข้อมูลคำว่า “บน” ในภาษาไทยที่ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) ออกเป็น 5 หัวข้อ คือ 3.1 ปริบทการปรากฏของคำว่า “บน” 3.2 หน้าที่ของคำว่า “บน”²⁰ 3.3 เกณฑ์ในการจำแนกหมวดคำของคำว่า “บน” 3.4 หมวดคำของคำว่า “บน”²¹ และ 3.5 การเปลี่ยนแปลงด้านหมวดคำของคำว่า “บน” ตามลำดับ

3.1 ปริบทการปรากฏของคำว่า “บน”

เมื่อพิจารณาคำว่า “บน” ในภาษาไทยที่ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) จำนวน 2,441 แห่ง สามารถจำแนกปริบทการปรากฏของคำว่า “บน” ได้ 10 ปริบท ทั้งนี้ สามารถแสดงปริบทการปรากฏของคำว่า “บน” ในรูปตารางได้ดังตารางที่ 2

²⁰ คำว่า “หน้าที่ของคำ” หมายถึง “บทบาททางไวยากรณ์ของคำที่มีความสัมพันธ์กับหน่วยทางภาษาหน่วยอื่นๆ ที่ปรากฏในคำ วลี ประโยค หรือข้อความ” (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2560: 182)

²¹ คำว่า “หมวดคำ” หมายถึง “ประเภทของคำที่จัดแบ่งหรือจำแนกตามเกณฑ์ต่างๆ เช่น ตำแหน่ง ความหมาย หน้าที่ ลักษณะทางวากยสัมพันธ์” (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2560: 322; สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2560: 475)

ตารางที่ 2 ปริบทการปรากฏของคำว่า “บน”

ลำดับ	ปริบทการปรากฏ
1.	ปริบท “คำบุพบท+“บน””
2.	ปริบท “คำบุพบท+[“บน”+คำนามหรือนามวลี] _{นามวลี} ”
3.	ปริบท “[คำนาม+“บน”] _{คำประสม} ”
4.	ปริบท “[คำนาม+“บน”+“บน”] _{นามวลี} ”
5.	ปริบท “[คำนามหรือนามวลี+“บน”+คำนามหรือนามวลี] _{นามวลี} ”
6.	ปริบท “คำกริยาหรือกริยาวลี+“บน””
7.	ปริบท “[คำกริยาหรือกริยาวลี+“บน”+“บน”] _{กริยาวลี} ”
8.	ปริบท “คำกริยาหรือกริยาวลี+“บน”+คำนามหรือนามวลี”
9.	ปริบท “คำกริยาหรือกริยาวลี+คำนามหรือนามวลี+“บน”+คำนามหรือนามวลี”
10.	ปริบท “[“บน”+คำนามหรือนามวลี] _{นามวลี} ”

ตารางที่ 2 แสดงปริบทการปรากฏของคำว่า “บน” ในภาษาไทย จำนวน 10 ปริบท ทั้งนี้สามารถแสดงรายละเอียดของปริบทการปรากฏแต่ละปริบทได้ ดังนี้

3.1.1 ปริบท “คำบุพบท+“บน””

คำว่า “บน” ที่ปรากฏในปริบท “คำบุพบท+“บน”” คือคำว่า “บน” ที่ปรากฏตามลำดับในตำแหน่งหลังคำบุพบท ปรากฏ 2 สมัย คือ สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) และสมัยที่ 3 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1-รัชกาลที่ 3 (พ.ศ.2325-พ.ศ.2394) จำนวน 2 แห่ง ดังนี้

1) สมัยที่ 1 ปรากฏ 1 แห่ง คือ

(1) พระเกศธาตุเสนาบดีเหลื่อมงามควางแต่บนสพดเหนือหว
พระศรีสราหาราชจุลามุณี ‘พระเกศธาตุเสนาบดีเหลื่อมงามควางแต่บนสะพัด
เหนือหัวพระศรีสราหาราชจุลามุณี’ (ศรีชุม, 2: 68-69)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (1) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำบุพบท “แต่” ‘แต่’
2) สมัยที่ 3 ปรากฏ 1 แห่ง คือ

(2) ผู้ยู่ได้ต้นไม้ขึ้นไปถึงบน (ตราสามดวง, 2: 256/1-2)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (2) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำบุพบท “ถึง”
เมื่อพิจารณาคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (1) และตัวอย่าง (2) แล้ว คำว่า “บน”
ปรากฏตามลำพังในตำแหน่งหลังคำบุพบท

3.1.2 ปริบท “คำบุพบท+[“บน”+คำนามหรือนามวลี]_{นามวลี}”²²

คำว่า “บน” ที่ปรากฏในปริบท “คำบุพบท+[“บน”+คำนามหรือนามวลี]_{นามวลี}” คือ
คำว่า “บน” ที่ปรากฏในตำแหน่งหน้าคำนามหรือนามวลี แล้วรวมกับคำนามหรือนามวลีที่ปรากฏใน
ตำแหน่งด้านหลังเป็นนามวลี ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังคำบุพบท ปรากฏ 5 สมัย ตั้งแต่สมัยที่ 2
สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-
พ.ศ.2559) จำนวน 53 แห่ง ดังนี้

1) สมัยที่ 2 ปรากฏ 13 แห่ง เช่น

(3) บางที่สัตว์รกรนั้นก็ค้ำอยู่ในบนต้นจิว้นสิ้นพันปีอันมาก เมื่อ
ว่าสิ้นพันปีแล้วสิ้นพันปีเล่าเนื่องๆ นีรยบาลทั้งหลายก็ทิมก็แทงสัตว์รกร
นั้นด้วยอาวุธทั้งหลายต่างๆ (ไตรภูมิ ปารีศ, 2554: 109)

(4) แลมีพระราชโองการตรัสให้ก่อพระศรีรัตนมหาธาตุในบนเขา
พระพุทธรูปบรรพต (กัลปนา อยุธยา ภา1, 2510: 81)

²² นามวลี หมายถึง หน่วยสร้างที่มีคำนามเป็นส่วนหลัก จะมีส่วนรองหรือส่วนขยายหรือไม่ก็ได้ เช่น หนังสือ หนังสือของฉัน นามวลี
สามารถทำหน้าที่เป็นส่วนประกอบของบุพบทวลีได้ เช่น ที่บ้านแม่ ในโรงเรียนของฉัน (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2560: 302) ส่วน
คำประสม หมายถึง คำที่ประกอบด้วยคำตั้งแต่ 2 คำขึ้นไป คำแต่ละคำสามารถปรากฏโดยลำพังได้ คำประสมมี 2 แบบ คือ แบบเข้า
ศูนย์ ซึ่งประกอบด้วยส่วนหลักและส่วนรองหรือส่วนขยาย เช่น แมวไทย รถไฟ และแบบไร้ศูนย์ ซึ่งไม่มีส่วนใดเป็นส่วนหลักและไม่มี
ส่วนใดเป็นส่วนรองหรือส่วนขยาย เช่น ไฟฟ้า ฟันธง (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2560: 99)

(5) แลพรานนั้นจึงถืออาวุธแล้วก็ขึ้นไปแฝงอยู่ ณ บนต้นสะคร้อ
นั้น (ปุมราชธรรม, 2545: 70)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (3) ปรากฏในตำแหน่งหน้านามวลี “ต้นจิ้งนั้น”
แล้วรวมกันเป็นนามวลี “บนต้นจิ้งนั้น” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังคำบุพบท “ใน” คำว่า “บน” ใน
ตัวอย่าง (4) ปรากฏในตำแหน่งหน้านามวลี “เขาพระพุทธรบาทบรรพต” แล้วรวมกันเป็นนามวลี
“บนเขาพระพุทธรบาทบรรพต” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังคำบุพบท “ใน” ส่วนคำว่า “บน” ใน
ตัวอย่าง (5) ปรากฏในตำแหน่งหน้านามวลี “ต้นสะคร้อนั้น” แล้วรวมกันเป็นนามวลี “บนสะคร้อ
นั้น” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังคำบุพบท “ณ”

2) สมัยที่ 3 ปรากฏ 1 แห่ง คือ

(6) แลอำแดงอุ้นสารภาพว่าเอาลูกอี่เกิดไปตั้งไว้ ณ บนสะพาน
แล้วไปมกั้ง (ตราสามดวง, 1: 335/9-10)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (6) ปรากฏในตำแหน่งหน้าคำนาม “สะพาน”
แล้วรวมกันเป็นนามวลี “บนสะพาน” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังคำบุพบท “ณ”

3) สมัยที่ 4 ปรากฏ 15 แห่ง เช่น

(7) เดินลัดไปหลังสวนมะพร้าวออกทุ่งนามะเรศมีที่นาประมาณ
100 ไร่ มีคลองน้ำธารไหลจากบนยอดเขาสูงทุ่งนา (ชีวิวัฒน์, 2427: 37)

(8) บางที่มีรัศมีสว่างเหมือนหิ่งห้อย ก็ที่มีความสว่างอยู่ในบนบก
คือหิ่งห้อยแลแมลงคาเรื่อง (กิจจา, 2514: 68)

(9) ชายอาดำก็รับมาบริโภคนเข้าไป พอตกลงลำคอ ก็ได้ยินเสียง
ร้องทวาดลงมาแต่บนอากาศ อาดำได้ยินดังนั้นก็ตกใจ ผลอินต์ผาลำก็ติด
อยู่ที่ลำคอ (กิจจา, 2514: 93)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (7) ปรากฏในตำแหน่งหน้าคำนาม “ยอดเขา” แล้วรวมกันเป็นนามวลี “บนยอดเขา” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังคำบุพบท “จาก” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (8) ปรากฏในตำแหน่งหน้าคำนาม “บก” แล้วรวมกันเป็นนามวลี “บนบก” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังคำบุพบท “ใน” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (9) ปรากฏในตำแหน่งหน้าคำนาม “อากาศ” แล้วรวมกันเป็นนามวลี “บนอากาศ” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังคำบุพบท “แต่”

4) สมัยที่ 5 ปรากฏ 15 แห่ง เช่น

(10) แล้วสังขายนุ่มต่อไปว่า เวลากินข้าวเช้าแล้วให้มาคอยอยู่ที่หลังบ้าน เมื่อได้ยินเสียงปี่เป่าขึ้นเมื่อไร ก็ให้ไปคอยอยู่ที่บนเรือน กว่าเราจะกวักมือให้เข้าไป (84 นิทาน, 2552: 17-18)

(11) วันหนึ่งฉันลงมาจากบนเรือน เห็นพระทิมมานั่งคอยอยู่ที่ห้องพระโรง ฉันถามเธอว่ามีกิจธุระอะไรหรือ (นิทาน คดี, 2546: 151)

(12) ชินนามอนฮอลเวลานี้ก็ยังคงล้อมแซมถึงตอนฉาบปูนและทาสีห้องหับยังเปื้อนเปรอะอยู่แทบทั้งนั้น เป็นแต่สิ้นเสียงปี่ปั้งแล้ว พ่อจึงกลับลงมาจากบนเขา (ลายพระหัตถ์ จงจิตรถนอม, 2501: 80)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (10) ปรากฏในตำแหน่งหน้าคำนาม “เรือน” แล้วรวมกันเป็นนามวลี “บนเรือน” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังคำบุพบท “ที่” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (11) ปรากฏในตำแหน่งหน้าคำนาม “เรือน” แล้วรวมกันเป็นนามวลี “บนเรือน” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังคำบุพบท “จาก” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (12) ปรากฏในตำแหน่งหน้าคำนาม “เขา” แล้วรวมกันเป็นนามวลี “บนเขา” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังคำบุพบท “จาก”

5) สมัยที่ 6 ปรากฏ 9 แห่ง เช่น

(13) เหตุนี้จึงผู้ใหญ่ในสมัยนั้นได้ห้ามมิให้เด็กๆ ถ่ายปัสสาวะจากบนเรือนลงใต้ถุนในขณะที่เกิดสุริย์ จันทร (ไทยสยาม ฉ4, 2499: 11)

(14) มีป้ายบอกว่าขึ้น lift 52 วินาที เราลองดูเวลาที่ 52 วินาทีจริงๆ จากบนยอดนั้นแลเห็น Venice ทั้งเกาะ เห็นเกาะ Lido และเกาะอื่นๆ ที่ริมทะเล (งานประพันธ์ ปิ่น, 2546: 134)

(15) ท่านผู้นี้มีฝีมือทางปั้นหัวกวาง เห็นที่บนกุฎีและใต้ถุนกุฎี มีสิ่งซึ่งใช้ในการปั้นหัวกวางวางอยู่อย่างระเกะระกะ เช่นไฟไทยเก๋ๆ กองอยู่เป็นพะเนิน (พื้นความหลัง ล1, 2513: 139)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (13) ปรากฏในตำแหน่งหน้าคำนาม “เรือน” แล้วรวมกันเป็นนามวลี “บนเรือน” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังคำบุพบท “จาก” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (14) ปรากฏในตำแหน่งหน้านามวลี “ยอดนั้น” แล้วรวมกันเป็นนามวลี “บนยอดนั้น” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังคำบุพบท “จาก” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (15) ปรากฏในตำแหน่งหน้าคำนาม “กุฎี” แล้วรวมกันเป็นนามวลี “บนกุฎี” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังคำบุพบท “ที่”

เมื่อพิจารณาคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (3) ถึงตัวอย่าง (15) แล้ว คำว่า “บน” ปรากฏในตำแหน่งหน้าคำนามหรือนามวลีแล้วรวมกับคำนามหรือนามวลีที่ปรากฏในตำแหน่งด้านหน้าเป็นหน่วยทางภาษา 1 หน่วย คือ นามวลี ปรากฏในตำแหน่งหลังคำบุพบท

อย่างไรก็ดี คำว่า “บน” ที่ปรากฏในตำแหน่งหลังคำบุพบทในตัวอย่าง (3) ถึงตัวอย่าง (15) อาจมีลักษณะคล้ายกับ “คำบุพบทซ้อน” หรือ “กลุ่มคำบุพบท” ซึ่งหมายถึงคำบุพบทที่ปรากฏร่วมกัน 2 หรือ 3 คำ เช่น “แต่บน” “ข้างบน” “ในบน” “ในใต้” “บนหลัง” “ตามหลัง” “ที่กลาง” “ตรงกลาง” “จากที่ใน” “ที่ข้างนอก” (ชวนพิศ อิฐรัตน์, 2518; นันทกา พหลยุทธ, 2526; วิจิตร ณ ภาณพงศ์, 2541; สุมิตรา อังวัฒนกุล, 2509) แต่ในงานวิจัยฉบับนี้พิจารณาให้คำที่ปรากฏในตำแหน่งหน้าคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (3) ถึงตัวอย่าง (15) เป็นคำบุพบท ส่วนคำว่า “บน” พิจารณาให้เป็นคำนามที่ปรากฏในตำแหน่งที่ 1 ในนามวลี²³

²³ สามารถพิจารณารายละเอียดเพิ่มเติมได้ในหัวข้อ 3.3 กรณีในการจำแนกหมวดคำของคำว่า “บน” และหัวข้อ 3.4 หมวดคำของคำว่า “บน” หัวข้อย่อย 3.4.1 คำนาม “บน”

3.1.3 ปริบท “[คำนาม+“บน”]คำประสม”²⁴

คำว่า “บน” ที่ปรากฏในปริบท “[คำนาม+“บน”]คำประสม” คือคำว่า “บน” ที่ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนามแล้วรวมกับคำนามที่ปรากฏในตำแหน่งด้านหน้าเป็นคำประสม ปรากฏ 6 สมัย ตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) จำนวน 525 แห่ง ดังนี้

1) สมัยที่ 1 ปรากฏ 2 แห่ง คือ

(16) ท่านเอาพระมหาธาตุเจ้าสององคมาแต่เมืองบนของคหนึ่งราม
เท่าเมดเข้าสานหักเคิ่ง ‘ท่านเอาพระมหาธาตุเจ้าสององคมาแต่เมืองบน
องคหนึ่งรามเท่าเมล็ดข้าวสารหักเคิ่ง’ (อโศการาม, 1: 7-9)

(17) จุงให้เขาไ (ป) เกิดเมืองฟาเมืองบนในตนเขาจุงอยู่มลากอยุดิ
ญาไซเจบเลบเหนยเมลยหานครานอด ‘จุงให้เขา ไ (ป) เกิดเมืองฟาเมือง
บนในตนเขาจุงอยู่มลากอยุดิ อย่าใช้เจ็บเล็บเหนยเมลื่อยหานครานอด’
(คำอธิษฐาน, 1: 7-9)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (16) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “เมือง” ‘เมือง’ แล้วรวมกันเป็นคำประสม “เมืองบน” ‘เมืองบน’ ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (17) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “เมือง” ‘เมือง’ แล้วรวมกันเป็นคำประสม “เมืองบน” ‘เมืองบน’

2) สมัยที่ 2 ปรากฏ 28 แห่ง เช่น

(18) แลชั้นกลางไว้ข้าวโพดสาลีเลด แลชั้นบนนั้นไว้ถุงสำหรับใส่
ข้าวให้ทหารกิน (วิสุทสุนทร, 48: 14-49: 1)

²⁴ คำประสม หมายถึง คำที่ประกอบด้วยคำตั้งแต่ 2 คำขึ้นไป คำแต่ละคำสามารถปรากฏโดยลำพังได้ คำประสมมี 2 แบบ คือ แบบเข้าศูนย์ ซึ่งประกอบด้วยส่วนหลักและส่วนรองหรือส่วนขยาย เช่น แมวไทย รถไฟ และแบบไร้ศูนย์ ซึ่งไม่มีส่วนใดเป็นส่วนหลักและไม่มีส่วนใดเป็นส่วนรองหรือส่วนขยาย เช่น ไฟฟ้า ฟีน้อง (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2560: 99) ส่วน นามวลี หมายถึง หน่วยสร้างที่มีคำนามเป็นส่วนหลัก จะมีส่วนรองหรือส่วนขยายหรือไม่ก็ได้ เช่น หนังสือ หนังสือของฉัน นามวลีสามารถทำหน้าที่เป็นส่วนประกอบของบุพพทวลีได้ เช่น ที่บ้านแม่ ในโรงเรียนของฉัน (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2560: 302)

(19) อันว่ากิริยาแห่งพระมหาสมุทรไซรั เมื่อวาทพยุหามีได้ ก็ราบ
อุปมาดุจหน้ากลอง เมื่อมีวาทพยุไซรั ก็บันดาลอุทกธาราท่วมขึ้นมาถึง
เบื้องบนศิขรบรรพตนั้น (ปุมราชธรรม, 2545: 42)

(20) กายเบื้องบนก็เข้าไปในฝักบัวนั้นครึ่งหนึ่งประมาณเพียงหัวเข่า
แลสัตว์นั้นก็ตั้งอยู่ประดุจตั้งธงอันท่านยกขึ้นกางไว้นั้นแล ไฟก็ลุกแต่
ภายใต้บัวนั้น (ไตรภูมิ ปารีส, 2554: 97)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (18) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “ชั้น” แล้ว
รวมกันเป็นคำประสม “ชั้นบน” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหน้าคำบอกกำหนด (determiner) “นั้น”
แล้วรวมกันเป็นนามวลี “ชั้นบนนั้น” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (19) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม
“เบื้อง” แล้วรวมกันเป็นคำประสม “เบื้องบน” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหน้านามวลี “ศิขรบรรพตนั้น”
แล้วรวมกันเป็นนามวลี “เบื้องบนศิขรบรรพตนั้น” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (20) ปรากฏใน
ตำแหน่งหลังคำนาม “เบื้อง” แล้วรวมกันเป็นคำประสม “เบื้องบน” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลัง
คำนาม “กาย” แล้วรวมกันเป็นนามวลี “กายเบื้องบน”

3) สมัยที่ 3 ปรากฏ 53 แห่ง เช่น

(21) ดวงพระสุริยเยียมเพียงปลายไม้ ฤกษ์บนนั้นวิปริต รูปเมฆเปน
อาวุธผ่ากลางดวงพระอาทิตย์เป็นอัศจรรย์ (นริทรเทวี, 2552: 564)

(22) ครั้งนั้นยังมีนายวิภูฏกฤททกะผู้หนึ่ง รู้ว่าฝูงนกระจาบ
ทั้งหลายประชุมกันอยู่ในที่นั้น จึงชิงซึ่งข้ายในเบื้องบนแล้วปกคลุมรวบรัด
เอารังนกระจาบทั้งสิ้น (พระราชปจฉา, 2465: 62)

(23) โรงชำระอยู่ข้างป้อมสิงขรซันต์ เสายาว 9 ศอกคืบ ลงดิน 6
ศอก เดี่ยว 7 ศอก ยอดสูง 11 ศอก ชื่อ 5 ศอก 4 นิ้ว สี่เหลี่ยมเครื่องบน

เป็นยอดเชิงกลอน 3 ชั้นปิดทรวงน้ำตะกุก มีกระจังปิดทรวงน้ำตะกุก นาคชั้น
ละ 4 ตัวทุกชั้น (จดหมายเหตุ ช้างเผือก, 2470: 27)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (21) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “ฤกษ์” แล้ว
รวมกันเป็นคำประสม “ฤกษ์บน”²⁵ ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหน้าคำบอกกำหนด “นั้น” แล้วรวมกันเป็น
นามวลี “ฤกษ์บนนั้น” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (22) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “เบื้อง” แล้ว
รวมกันเป็นคำประสม “เบื้องบน” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังคำบุพบท “ใน” ส่วนคำว่า “บน” ใน
ตัวอย่าง (23) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “เครื่อง” แล้วรวมกันเป็นคำประสม “เครื่องบน”²⁶

4) สมัยที่ 4 ปรากฏ 152 แห่ง เช่น

(24) พื่นกระดานตอนบน เขียนรูปพระพุทธเจ้าแรกตรัสรู้ จงไป
ถ่ายอย่างทีเขียนไว้ในพระอุโบสถวัดราชสิทธร (เทียบลัทธิ, 2556: 106)

(25) เวลาบ่ายสามโมงเกิดฝนตก ลมสลาตันพัดหนัก เสากะโดง
หน้าชั้นบนหักสับล้มมา ไบเสาหน้า เสากลางเสาท้ายขาดฉีกเป่นริ้วแรง
ยับย่อยหมดทุกใบ (ราชทูตไทย อังกฤษ, 2484: 115)

(26) เกลี่ยไฟบนให้เสมอให้แรงกับไฟล่าง หมั่นเปิดดู เมื่อสุกทั่ว
ก็รีบเหลืองดีแล้ว เอาหอมทีเจียวไว้โรยหน้า (แม่ครัว ล1: 2554, 139)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (24) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “ตอน” แล้ว
รวมกันเป็นคำประสม “ตอนบน” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “พื่นกระดาน” แล้วรวมกันเป็น
นามวลี “พื่นกระดานตอนบน” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (25) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “ชั้น”
แล้วรวมกันเป็นคำประสม “ชั้นบน” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังนามวลี “เสากะโดงหน้า” แล้ว

²⁵ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (2556: ออนไลน์) กล่าวถึงความหมายของคำว่า “ฤกษ์บน” ไว้ว่า “ฤกษ์ที่ดาวนพ
เคราะห์เสวยประจำวัน มี 27 ฤกษ์”

²⁶ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (2556: ออนไลน์) กล่าวถึงความหมายของคำว่า “เครื่องบน” ไว้ว่า “ตัวไม้ที่เป็น
ส่วนของหลังคา เช่น ชื่อ จันทัน แป กลอน”

รวมกันเป็นนามวลี “เสาระโคงหน้าชั้นบน” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (26) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “ไฟ” แล้วรวมกันเป็นคำประสม “ไฟบน”

5) สมัยที่ 5 ปรากฏ 101 แห่ง เช่น

(27) บ้านเราเป็นส่วนหนึ่งของตึกสามชั้น เราอยู่ชั้นบน มีห้องนอนเล็ก ๆ สองห้อง ห้องนั่งเล่น (ละคร ชีวิต, 2531: 163)

(28) ฉันยังเชื่ออยู่เลยบอกว่าถอดเอาฟันออกมากำไว้แล้วเหยี่ยวไปที่ไหนได้จริงๆ แหะ ถอดฟันข้างบนเอามาขีดและกำแต่ไว้แล้ว สักหน่อยก็ใส่เก็บเข้าไปใหม่ (พระปกเกล้า เกษชวา, 2492: 123)

(29) ท่านเกิดมาในท่ามกลางของศาสนาพราหมณ์ ซึ่งสอนว่าเราต้องการอะไร ก็ให้ทำการบูชาขัญญหรือสวดอ้อนวอนท่านผู้อยู่ในเบื้องบน แล้ว ก็จะประทานความสุขความเจริญลงมาให้ (ปาฐกถา, 2549: 376)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (27) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “ชั้น” แล้วรวมกันเป็นคำประสม “ชั้นบน” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (28) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “ข้าง” แล้วรวมกันเป็นคำประสม “ข้างบน” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “ฟัน” แล้วรวมกันเป็นนามวลี “ฟันข้างบน” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (29) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “เบื้อง” แล้วรวมกันเป็นคำประสม “เบื้องบน”

6) สมัยที่ 6 ปรากฏ 189 แห่ง เช่น

(30) เปรียบเหมือนตะกอนนอนกันตม่น้ำ ในตม่นที่มีตะกอนนอนกันตม่นอยู่นั้นคูก็ใสในเบื้องบน แต่ก็ใสในเวลาที่ไม่ถูกกวจน ครั้นถูกกวจนตะกอนฟุ้งขึ้นมา น้ำก็จะขุ่น (45 พรรษา, 2551: 69)

(31) พอมีคนมาจุดธูปเทียนบูชาได้สักครู่ ก็มีเสียงดังมาจากข้างบน ต้นตะเคียน (พื้นความหลัง ล1, 2513: 187-188)

(32) ผู้เป็นหัวหน้าได้ให้นักการ นำบัญชีมาให้ข้าพเจ้าเซ็นชื่อออก เรียกว่าโดยปรากฏบรรทัดบนเป็นชื่อของหัวหน้าเซ็น แสดงไว้เดือนละ 50 บาท เรียงเป็นลำดับ 4 เดือน (ไทยสยาม ฉ4, 2499: 47)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (30) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “เป็อง” แล้วรวมกันเป็นคำประสม “เป็องบน” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (31) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “ข้าง” แล้วรวมกันเป็นคำประสม “ข้างบน” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหน้าคำนาม “ต้นตะเคียน” แล้วรวมกันเป็นนามวลี “ข้างบนต้นตะเคียน” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (32) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “บรรทัด” แล้วรวมกันเป็นคำประสม “บรรทัดบน”

เมื่อพิจารณาคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (16) ถึงตัวอย่าง (32) แล้ว คำว่า “บน” ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนามหรือนามวลีแล้วรวมกับคำนามหรือนามวลีที่ปรากฏในตำแหน่งด้านหน้าเป็นหน่วยทางภาษา 1 หน่วย คือ คำประสม ซึ่งจะปรากฏคำนามหรือนามวลีรวมถึงคำบอกกำหนดในตำแหน่งด้านหน้าหรือด้านหลังแล้วรวมกันเป็นนามวลีหรือไม่ก็ได้

3.1.4 ปริบท “[คำนาม+“บน”+“บน”]_{นามวลี}”

คำว่า “บน” ที่ปรากฏในปริบท “[คำนาม+“บน”+“บน”]_{นามวลี}” คือคำว่า “บน” ที่ปรากฏในลักษณะของคำซ้ำ “บนๆ” ในตำแหน่งหลังคำนาม ปรากฏ 1 สมัย คือ สมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) จำนวน 6 แห่ง ดังนี้

1) สมัยที่ 6 ปรากฏ 6 แห่ง เช่น

(33) คท. บนๆ ตอบไปแล้ว (ส่วนตัวคิดเหมือนกับคท.3 และคท.4 ค่ะ) เลยมาขอแปะซั้บไทยอีกเพลงที่ถูกยกมาพูดถึงแล้วกันนะคะ (พันทิป)

(34) ส่วน comment บนๆ นะ เป็นคนคิดมาก เพราะเดี๋ยวนี้อ่านพันทิปต้องรอบคอบ (พันทิป)

(35) รอดูฉากหลังเอนด์เครดิต แต่โดนพนักงานมาตะโกนไล่ที่
ผู้ชายแถวบนๆ ค่ะ นึกว่าเหลือแกอยู่คนเดียวมั้ง (พันทิป)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (33) ปรากฏในลักษณะของคำซ้ำ “บนๆ” ในตำแหน่งหลังคำนาม “คห.” (ความคิดเห็น) แล้วรวมกับเป็นนามวลี “คห. บนๆ” (ความคิดเห็นบนๆ) คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (34) ปรากฏในลักษณะของคำซ้ำ “บนๆ” ในตำแหน่งหลังคำนาม “comment” แล้วรวมกับเป็นนามวลี “comment บนๆ” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (35) ปรากฏในลักษณะของคำซ้ำ “บนๆ” ในตำแหน่งหลังคำนาม “แถว” แล้วรวมกับเป็นนามวลี “แถว บนๆ” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังนามวลี “ที่ผู้ชาย” แล้วรวมกับเป็นนามวลี “ที่ผู้ชายแถวบนๆ”

เมื่อพิจารณาคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (33) ถึงตัวอย่าง (35) แล้ว คำว่า “บน” ปรากฏในลักษณะของคำซ้ำ “บนๆ” ในตำแหน่งหลังคำนาม แล้วรวมกับคำนามที่ปรากฏในตำแหน่งด้านหน้าเป็นหน่วยทางภาษา 1 หน่วย คือ นามวลี ซึ่งจะปรากฏคำนามหรือนามวลีในตำแหน่งด้านหน้าแล้วรวมกันเป็นนามวลีหรือไม่ก็ได้

3.1.5 ปริบท “[คำนามหรือนามวลี+“บน”+คำนามหรือนามวลี]_{นามวลี}”

คำว่า “บน” ที่ปรากฏในปริบท “[คำนามหรือนามวลี+“บน”+คำนามหรือนามวลี]_{นามวลี}” คือคำว่า “บน” ที่ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำนามหรือนามวลีกับคำนามหรือนามวลีแล้วรวมกับคำนามหรือนามวลีที่ปรากฏในตำแหน่งด้านหน้าและตำแหน่งด้านหลังเป็นนามวลี ปรากฏ 4 สมัย ตั้งแต่สมัยที่ 3 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1-รัชกาลที่ 3 (พ.ศ.2325-พ.ศ.2394) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) จำนวน 203 แห่ง ดังนี้

1) สมัยที่ 3 ปรากฏ 6 แห่ง เช่น

(36) มีหมังครุ่มซ่ายชวาคลาตีไม้เล่นแพนได้เชือกหนังลอดบ่วงฟุ้ง
หอกยิงธนูแพ่เลี้ยง พระราชกุมารบนปราสาท 3 ชั้น พระราชนัดดาคุหา
ตอนเดียว นา 10000 เอก มนดบ 5 ชั้น (ตราสามดวง, 1: 111/15-17)

(37) แล้วให้เอาเสื้อลวดไปปูในพระอุโบสถเมื่อทรงผนวช ที่พลับพลาเปลื้องเครื่อง**บน**พระที่นั่งสุทธาสวรรรย์ให้เต็ม แล้วให้จ่ายเสื้ออ่อนให้สนมพลเรือนปุเกย 15 ผืน (หมายรับสั่ง ร4 ต1, 2536: 97)

(38) สารธีรธโค 21 คน กลองแขก**บน**ระแทะ ตีกลอง 2 คน ปี 1 คน (รวม) 3 คน (หมายรับสั่ง ร4 ต1, 2536: 186)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (36) ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำนาม “พระราชกุมาร” กับนามวลี “ปราสาท 3 ชั้น” แล้วรวมกันเป็นนามวลี “พระราชกุมารบนปราสาท 3 ชั้น” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (37) ปรากฏในตำแหน่งระหว่างนามวลี “พลับพลาเปลื้องเครื่อง” กับนามวลี “พระที่นั่งสุทธาสวรรรย์” แล้วรวมกันเป็นนามวลี “พลับพลาเปลื้องเครื่องบนพระที่นั่งสุทธาสวรรรย์” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (38) ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำนาม “กลองแขก” กับคำนาม “ระแทะ” แล้วรวมกันเป็นนามวลี “กลองแขกบนระแทะ”

2) สมัยที่ 4 ปรากฏ 32 แห่ง เช่น

(39) พระมหาปราสาท**บน**กำแพงด้านตะวันออกชื่อพระที่นั่งสุทไธสวรรรย์ พระที่นั่งท้องพระโรงใหม่ในสวนชื่อพระที่นั่งอนันตสมาคม (พระบรมราชาธิบาย ร4, 2541: 24)

(40) ครั้นราชทูตลงในกำปั่นแล้ว ทหาร**บน**ป้อมก็ยิงสลุต 19 นัด กัปตันเกลเวอริงจึงให้ถอนสมออกจากเมืองยิบรอลเดอไป (ราชทูตไทย อังกฤษ, 2484: 51)

(41) อีกพวกหนึ่งเรียกว่าโมเมล เดิมจะเกิดขึ้นว่ามีผู้ฝันเห็นว่า พระเจ้า**บน**สวรรคเอาพระคำภีร์จากฤกษ์ด้วยแผ่นทองคำประดิษฐานไว้ในใต้แผ่นดิน (กิจจา, 2514: 129)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (39) ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำนาม “พระมหาปราสาท” กับนามวลี “กำแพงด้านตะวันออก” แล้วรวมกันเป็นนามวลี “พระมหาปราสาทบนกำแพงด้านตะวันออก” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (40) ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำนาม “ทหาร” กับคำนาม “ป้อม” แล้วรวมกันเป็นนามวลี “ทหารบนป้อม” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (41) ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำนาม “พระเจ้า” กับคำนาม “สวรรค์” แล้วรวมกันเป็นนามวลี “พระเจ้าบนสวรรค์”

3) สมัยที่ 5 ปรากฏ 43 แห่ง เช่น

(42) ยักษบนปลายพลสังข์ งามที่สุด (สาส์นสมเด็จ ๑1, 2534: 41)

(43) พอหมดกำลังลง ร้องเรียกให้คนบนตลิ่งช่วยก็ไม่มีใครอาจออกมาช่วยได้เพราะเขากลัวจะเข้าทำร้าย (84 นิทาน, 2552: 24)

(44) แต่ว่าในท่ามกลางท้องทะเลก็ไม่มีอะไรที่จะทอดทัศนานอกจากระลอกคลื่นและดวงดาวบนท้องฟ้า โลกในกลางทะเลก็มีแต่ฟ้ากับน้ำเท่านั้น (ข้างหลังภาพ, 2531: 140)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (42) ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำนาม “ยักษ” กับ นามวลี “ปลายพลสังข์” แล้วรวมกันเป็นนามวลี “ยักษบนปลายพลสังข์” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (43) ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำนาม “คน” กับคำนาม “ตลิ่ง” แล้วรวมกันเป็นนามวลี “คนบนตลิ่ง” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (44) ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำนาม “ดวงดาว” กับคำนาม “ท้องฟ้า” แล้วรวมกันเป็นนามวลี “ดวงดาวบนท้องฟ้า”

4) สมัยที่ 6 ปรากฏ 122 แห่ง เช่น

(45) เป็นพวกเรือ Gondola ตะโกนพูดกัน รับส่งคนโดยสาร คนบนบกเรียกคนในเรือ ฯลฯ (งานประพันธ์ ปิ่น, 2546: 167)

(46) พอลงถึงพื้นหินอ่อนในห้องรับแขก เรากระแทกพื้นอย่างจัง
กำไลหยกบนข้อมือซ้ายรับแรงกระแทกอย่างแรงจนแตกกระจายเป็นเสี่ยงๆ
แต่เราไม่ตาย กระจกไม่หัก (พันทิป)

(47) อากาศร้อนแห้ง แดดแรง คงได้เดินแต่ในห้อง ที่น่ากลัวคือ
กลิ่นบนรถไฟฟ้ามากกว่า (พันทิป)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (45) ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำนาม “คน”
กับคำนาม “บก” แล้วรวมกันเป็นนามวลี “คนบนบก” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (46) ปรากฏใน
ตำแหน่งระหว่างนามวลี “กำไลหยก” กับนามวลี “ข้อมือซ้าย” แล้วรวมกันเป็นนามวลี “กำไลหยก
บนข้อมือซ้าย” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (47) ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำนาม “กลิ่น” กับ
คำนาม “รถไฟฟ้” แล้วรวมกันเป็นนามวลี “กลิ่นบนรถไฟฟ้”

เมื่อพิจารณาคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (36) ถึงตัวอย่าง (47) แล้ว คำว่า “บน”
ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำนามหรือนามวลีกับคำนามหรือนามวลี แล้วรวมกับคำนามหรือนามวลีที่
ปรากฏในตำแหน่งด้านหน้าและตำแหน่งด้านหลังเป็นหน่วยทางภาษา 1 หน่วย คือ นามวลี

3.1.6 ปริบท “คำกริยาหรือกริยาวลี+“บน””

คำว่า “บน” ที่ปรากฏในปริบท “คำกริยาหรือกริยาวลี+“บน”” คือคำว่า “บน” ที่
ปรากฏตามลำพังในตำแหน่งหลังคำกริยาหรือกริยาวลี ปรากฏ 5 สมัย ตั้งแต่สมัยที่ 2 สมัยอยุธยา
และธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559)
จำนวน 30 แห่ง ดังนี้

1) สมัยที่ 2 ปรากฏ 3 แห่ง คือ

(48) แลหมวดเงินแกมกันปกบนแพรอจัลดั้น ชั้นหนึ่งจึงเอาผ้า
ขาวลาดปกบน แลมีม่านแพรแดงผุดลายอำเพอติดอินทรธนูมีสังเวียนรอบ
ทั้งสี่ด้าน (วิสุทสุนทร, 19: 11-13)

(49) แลชั้นหนึ่งนั้นแพรสีเหมือนม่านมีผ้าซับ แล้วจึงมีผ้าขาวลาดปกบน มีเตียงรองของอันหนึ่ง (วิสุทธสุนทร, 19: 11-13)

(50) ผ้าปานอย่างฝรั่งเศสใส่สำลีชั้นหนึ่งจึงมีผ้าขาวลาดปกบน และมีเก้าอี้เขี้ยวหุ้มปศุเขี้ยวเจ็ดอันมีเตียงรองของ (วิสุทธสุนทร, 20: 6)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (48) ปรากฏตามลำพังในตำแหน่งหลังกริยาวลี “ลาดปก” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (49) ปรากฏตามลำพังในตำแหน่งหลังกริยาวลี “ลาดปก” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (50) ปรากฏตามลำพังในตำแหน่งหลังคำกริยาวลี “ลาดปก”

2) สมัยที่ 3 ปรากฏ 4 แห่ง เช่น

(51) สั่งให้ไว้บนก็ดี ลงชุมก็ดี ตามโทษหนักโทษเบา ถ้าโทษถึงตายให้ลงชุม (ตราสามดวง, 1: 114/4)

(52) ผู้อยู่บนลงมาถึงล่างก็ดี ปักกันบนแดนไว้ลวงเข้าไปก็ดี (ตราสามดวง, 2: 256/2-3)

(53) โรอยแบ่งขวางท้าวค้าผ้าขาวปกบน ผันพระพักตร์ไปทิศอีสาน (แบบธรรมเนียม, 2539: 50)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (51) ปรากฏตามลำพังในตำแหน่งหลังกริยาวลี “สั่งให้ไว้” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (52) ปรากฏตามลำพังในตำแหน่งหลังคำกริยา “อยู่” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (53) ปรากฏตามลำพังในตำแหน่งหลังคำกริยา “ปก”

3) สมัยที่ 4 ปรากฏ 5 แห่ง เช่น

(54) เอาไฟเคาะลงในเหล็กวิลาสปิดบนให้แรงสักหน่อย ไฟล่างนั้นรุ่มไว้แต่น้อย อย่าให้ไฟแรงนัก (แม่ครัว ล1, 2554: 139)

(55) เหนว่ารูปพระพุทธรองค์จะมีน้ำหนักมากกว่ารูปพระธาตุ ที่เขียนคำสั่งเอาพระเจดีย์ขึ้นไปไว้บน ขึ้นใจเต็มที อาไศรยเหตุด้วยพระเจดีย์สูง ต้องการพื้นที่ยาวอย่างเดียว (เทียบลัทธิตี, 2556: 110-111)

(56) ที่ร้อยแล้วกันจนเวลา 2 ทุ่มก็เคยมี ถ้าส่งดอกไม้แล้วเสด็จขึ้นไปบน ควรจะคูณเล่ากับเจ้านายถึงเรื่องคุณหญิง ค. รับงานไปทำเลวจนต้องใช้ผูกดอกไม้แทนแบบ (ปัญหา, 2549: 93)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (54) ปรากฏตามลำพังในตำแหน่งหลังคำกริยา “ปิด” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (55) ปรากฏตามลำพังในตำแหน่งหลังกริยาวลี “ขึ้นไปไว้” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (56) ปรากฏตามลำพังในตำแหน่งหลังกริยาวลี “เสด็จขึ้นไป”

4) สมัยที่ 5 ปรากฏ 1 แห่ง คือ

(57) ลาดผ้าขาวโรยแป้งวางหุ้มาคา แล้วปูแผ่นเขียนรูปราชสีห์ด้วยชาดหรรคุณปกบนด้วยผ้าขาว (เฉลิม มณเฑียร, 2558: 11)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (57) ปรากฏตามลำพังในตำแหน่งหลังคำกริยา “ปก”

5) สมัยที่ 6 ปรากฏ 17 แห่ง เช่น

(58) เป็นโรงโถงขนาดใหญ่ หลังคามุงกระเบื้องไม่มีฝ้าหรือเพดานกรบน มีฝ้าเป็นผนังก่ออิฐถือปูน (ฟื้นความหลัง ล1, 2513: 162)

(59) คิดว่าจะอยู่ช่วงบ้านนอก สัก 3-4 ตอนอะคะ ตอนหน้าเข้ากรุงแล้ว อยากรู้อีกเปลี่ยบน นานๆ (พันทิป)

(60) อ่านความเห็น “บางคน” แล้วได้แต่มองบน งง ยังไม่ทันแข่ง
เลย ยังไม่มีอะไรเกิดขึ้นเลย ออกตัวดราม่านำไปก่อนแล้ว (พันทิป)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (58) ปรากฏตามลำพังในตำแหน่งหลังคำกริยา
“กรู” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (59) ปรากฏตามลำพังในตำแหน่งหลังคำกริยา “เปลือย” ส่วนคำว่า
“บน” ในตัวอย่าง (60) ปรากฏตามลำพังในตำแหน่งหลังคำกริยา “มอง”

เมื่อพิจารณาคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (48) ถึงตัวอย่าง (58) แล้ว คำว่า “บน”
ปรากฏตามลำพังในตำแหน่งหลังคำกริยาหรือกริยาวลี

3.1.7 ปริบท “[คำกริยาหรือกริยาวลี+“บน”+“บน”]_{กริยาวลี}”

คำว่า “บน” ที่ปรากฏในปริบท “[คำกริยาหรือกริยาวลี+“บน”+“บน”]_{กริยาวลี}” คือ
คำว่า “บน” ที่ปรากฏในลักษณะของคำซ้ำ “บนๆ” ในตำแหน่งหลังคำกริยาหรือกริยาวลี ปรากฏ 1
สมัย คือ สมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) จำนวน 1 แห่ง ดังนี้

1) สมัยที่ 6 ปรากฏ 1 แห่ง คือ

(61) คลิก Start/Search (run) ป้อนว่า cmd แล้วกด Enter ครับ
ในหน้าจอๆ ป้อนว่า ipconfig/ ALL แล้วกด Enter เลื่อนเนื้อหากลับไป
บนๆ ที่มีตัวเลขเยอะๆ จับภาพมาดูกันครับ (พันทิป)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (61) ปรากฏในลักษณะของคำซ้ำ “บนๆ” ใน
ตำแหน่งหลังกริยาวลี “กลับไป”

เมื่อพิจารณาคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (61) แล้ว คำว่า “บน” ปรากฏในลักษณะ
ของคำซ้ำ “บนๆ” ในตำแหน่งหลังกริยาวลี แล้วรวมกับกริยาวลีที่ปรากฏในตำแหน่งด้านหน้าเป็น
หน่วยทางภาษา 1 หน่วย คือ กริยาวลี

3.1.8 ปริบท “คำกริยาหรือกริยาวลี+“บน”+คำนามหรือนามวลี”

คำว่า “บน” ที่ปรากฏในปริบท “คำกริยาหรือกริยาวลี+“บน”+คำนามหรือ
นามวลี” คือคำว่า “บน” ที่ปรากฏในตำแหน่งหลังคำกริยาหรือกริยาวลี หน้าคำนามหรือนามวลี

ปรากฏ 5 สมัย ตั้งแต่สมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) จำนวน 1,353 แห่ง ดังนี้

1) สมัยที่ 2 ปรากฏ 48 แห่ง เช่น

(62) พรานจึงคิดว่า ชะรอยเทพดาเห็นกูอยู่บนต้นไม้นี้ เทพดาจึงมีส่นลูกสะคร้อนั้นลง (ปุมราชธรรม, 2545: 71)

(63) คลื่นใหญ่กล้านัก ชัดเอาแพพลิกคว่ำพลิกหงายไป จะอยู่บนแพมิได้ ก็เอาเชือกผูกเอวแลขาโยงไว้ให้มั่นกับแพแล้วตัวลงอยู่ในน้ำ มียัดแพไว้ (พระสงฆ์ ลังกาทวีป, 2503: 198)

(64) แลจำสัตว์ให้ขึ้นภูเขาเหล็กอันลูกเปนเปลวตั้งนั้น เมื่อสัตว์นั้นขึ้นไปยืนอยู่บนจอมเขาเหล็กอันลูกเปนเปลวตั้งนั้น ลมอันมีกำลังก็พัดมาในขณะนั้น (ไตรภูมิ ปารีศ, 2554: 88)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (62) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำกริยา “อยู่” หน้านามวลี “ต้นไม้” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (63) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำกริยา “อยู่” หน้าคำนาม “แพ” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (64) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำกริยา “ขึ้นไปยืนอยู่” หน้านามวลี “จอมเขาเหล็กอันลูกเปนเปลว”

2) สมัยที่ 3 ปรากฏ 163 แห่ง เช่น

(65) ทวยราษฎร์ทั้งหลายวิวาทตีต่อกัน ฝ่ายข้างหนึ่งวิ่งแล่นหนีขึ้นบนเรือนท่าน (ตราสามดวง, 2: 244/5-6)

(66) แต่ปางก่อนยอมแข็งแข็งไปด้วยหมู่มากขึ้นไปบนกระแจะขึ้นแตต้นไต้ไปมาบนต้นไม้ขึ้นมา (พิไชยสงคราม ร1: 2545, 308)

(67) เพ็ชรอันบังเกิดในแดนเมืองไภยรากราช รัศมีผล้นน้ดุดังน้ำ
อยู่บนใบบัว ชื่อไภยรากรเพ็ชร ผู้ใดถือจะมีอำนาจ อาจกันอันตรายภัยได้
ถึง 108 ประการ ดีนก (นพรัตน์, 2464: 7)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (65) ปรากฏในตำแหน่งหลังกริยาวลี “วิ่งเล่นหนี
ขึ้น” หน้านามวลี “เรือนท่าน” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (66) ปรากฏในตำแหน่งหลังกริยาวลี “เดิน
ไต่ไปมา” หน้าคำนาม “ต้นไม้” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (67) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำกริยา
“อยู่” หน้านามวลี “ใบบัว”

3) สมัยที่ 4 ปรากฏ 399 แห่ง เช่น

(68) ด้วยพระพุทเจ้าเสด็จหายไปถึงไตรมาศ พระราชาหนึ่งจึงได้
เสด็จกลับมา ก็ถ้าจะสงสัยว่าพระองค์ไปซ่อนเร้น อยู่ที่ใดที่หนึ่งแล้วจะ
บอกเขาว่าไปเทศนาอยู่บนสวรรค์ (กิจจา, 2514: 106)

(69) ถึงเวลาบ่ายสี่โมงพวกราชทูตพากันไปเที่ยวเล่นบนบก ครั้น
จวนค่ำแล้วก็กลับลงมากำปั่น (ราชทูตไทย อังกฤษ, 2484: 42)

(70) สมเด็จพระเอกาทศรถจ้วงฟันด้วยพระแสงของ้าว ถูกคอมังจา
ปะโรตายบนคอช้าง (พระบรมราชาธิบาย ร4, 2541: 175)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (68) ปรากฏในตำแหน่งหลังกริยาวลี “ไปเทศนา
อยู่” หน้าคำนาม “สวรรค์” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (69) ปรากฏในตำแหน่งหลังกริยาวลี “พากันไป
เที่ยวเล่น” หน้าคำนาม “บก” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (70) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำกริยา
“ตาย” หน้านามวลี “คอช้าง”

4) สมัยที่ 5 ปรากฏ 351 แห่ง เช่น

(71) ความตามเรื่องของเขาวา ครึ่งหนึ่งโมเชสได้ขึ้นไปบนยอดเขา
บูชาพระเป็นเจ้าแล้ว ได้บำเพ็ญภาวนาซึ่งเรียกตามภาษาพราหมณ์ว่า
“บำเพ็ญตะบะ” (เทศนา ปลุกใจ, 2554: 23)

(72) ครั้นมาถึงหาดทรายแห่งหนึ่ง แลเห็นจระเข้ตัวหนึ่งขึ้นนอน
อยู่บนหาดทรายจนตัวแห้ง (84 นิทาน, 2552: 21)

(73) แสดงวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ทรงนมัสการพระแล้ว แสดงขึ้น
ประทับบนอาสน์สงฆ์ในพระวิหาร (ระยะทาง ฝ่ายเหนือ, 2497: 9)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (71) ปรากฏในตำแหน่งหลังกริยาวลี “ได้ขึ้นไป”
หน้าคำนาม “ยอดเขา” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (72) ปรากฏในตำแหน่งหลังกริยาวลี “ขึ้นนอนอยู่”
หน้าคำนาม “หาดทราย” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (73) ปรากฏในตำแหน่งหลังกริยาวลี “แสดง
ขึ้นประทับ” หน้านามวลี “อาสน์สงฆ์ในพระวิหาร”

5) สมัยที่ 6 ปรากฏ 392 แห่ง เช่น

(74) พอกินเสร็จ เจ้าของบ้านก็กระโดดขึ้นยืนบนโต๊ะกล่าวคำ
รับรองทูลเกล้า (ไปลังกา, 2494: 108)

(75) บางคนถูกจับในขณะที่นั่งอยู่บนรถสามล้อหน้าร้านกาแฟ บาง
คนกำลังนั่งรับประทานกาแฟอยู่ในร้าน (ไทยสยาม ฉ3, 2499: 47)

(76) พลอยก็ลืมหูลืมตาขึ้น แล้วก็เห็นว่าตัวเองกำลังยืนอยู่บนธรณี
ประตูนั้นพอดี พลอยใจหายวาบ (สี่แผ่นดิน, 2544: 14)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (74) ปรากฏในตำแหน่งหลังกริยาวลี “กระโดด ขึ้นยืน” หน้าคำนาม “โต๊ะ” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (75) ปรากฏในตำแหน่งหลังกริยาวลี “นั่งอยู่” หน้านามวลี “รถสามล้อหน้าร้านกาแฟ” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (76) ปรากฏในตำแหน่งหลังกริยาวลี “ยืนอยู่” หน้าคำนาม “ธรรณีประตู่”

เมื่อพิจารณาคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (62) ถึงตัวอย่าง (76) แล้ว คำว่า “บน” ปรากฏในตำแหน่งหลังคำกริยาหรือกริยาวลี หน้าคำนามหรือนามวลี

3.1.9 ปริบท “คำกริยาหรือกริยาวลี+คำนามหรือนามวลี+“บน”+คำนามหรือนามวลี”

คำว่า “บน” ที่ปรากฏในปริบท “คำกริยาหรือกริยาวลี+คำนามหรือนามวลี+ “บน”+คำนามหรือนามวลี” คือคำว่า “บน” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำกริยาหรือกริยาวลี ที่มีคำนามหรือนามวลีปรากฏตามมา กับคำนามหรือนามวลี ปรากฏ 4 สมัย ตั้งแต่สมัยที่ 4 สมัย รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4-รัชกาลที่ 5 (พ.ศ.2394-พ.ศ.2453) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) จำนวน 264 แห่ง ดังนี้

1) สมัยที่ 3 ปรากฏ 30 แห่ง เช่น

(77) ถ้ามันขึ้นเก็บผลไม้บนต้นไม้ แลสอย มันภาออกไปนอกสวน จับตัวได้จึงว่ามันเป็นผู้ร้าย (ตราสามดวง, 2: 314/3-4)

(78) เสด็จลงจากเสลี่ยง เปลื้องเครื่องแต่งตัวเครื่องต้นออกเสีย เสด็จขึ้นไปเฝ้าในหลวงบนพระที่นั่ง (แบบธรรมเนียม, 2539: 53)

(79) สนมในพระราชวังบวรฯ ได้ตั้งเครื่องนมัสการบนเตียงทองคำ พระบรมโกศ (จดหมายเหตุ ร3 ล1, 2530: 20)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (77) ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาวลี “ขึ้นเก็บ” ที่มีคำนาม “ผลไม้” ปรากฏตามมา กับคำนาม “ต้นไม้” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (78) ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาวลี “เสด็จขึ้นไปเฝ้า” ที่มีคำนาม “ในหลวง” ปรากฏตามมา กับคำนาม “พระ

ที่นี้” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (79) ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาวลี “ได้ตั้ง” ที่มีนามวลี “เครื่องนมัสการ” ปรากฏตามมา กับนามวลี “เตียงทองคำพระบรมโกศ”

2) สมัยที่ 4 ปรากฏ 75 แห่ง เช่น

(80) ถึงท่าโดเวอ มิสเตอร์เฟาล์จัดแจงให้ขึ้นไปกินอาหารบนโฮเต็ล
พักอยู่จนเกือบบ่ายโมงหนึ่งจึงได้ลงเรือกลไฟออกจากท่าโดเวอ ข้ามทะเล
ไปท่ากาลิสฟากข้างฝรั่งเศส (ราชทูตไทย อังกฤษ, 2484: 98)

(81) สร้างพระนครคีรีบนยอดเขามหาสวรรค์ ณ เมืองเพชรบุรี
(พระราชนิพนธ์ ภาษาไทย, 2547: 30)

(82) ถ้าจะเขียนปีเขียนศก ให้เขียนเลขประจำปีในรัชกาลไว้บนศก
แลเขียนรูปตราแผ่นดินไว้ท้ายศก (ประกาศ ร4, 2511: 121)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (80) ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาวลี “จัดแจงให้ขึ้นไปกิน” ที่มีคำนาม “อาหาร” ปรากฏตามมา กับคำนาม “โฮเต็ล” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (81) ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำกริยา “สร้าง” ที่มีนามวลี “พระนครคีรี” ปรากฏตามมา กับนามวลี “ยอดเขามหาสวรรค์” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (82) ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาวลี “ให้เขียนไว้” ที่มีนามวลี “เลขประจำปีในรัชกาล” ปรากฏตามมา กับคำนาม “ศก”

3) สมัยที่ 5 ปรากฏ 57 แห่ง เช่น

(83) เทพนายสิบโทแฝง ซึ่งถือกาน้ำชา, ออกทางประตูขวา แฉ่ง
วางกาบนโต๊ะน้ำชาแล้วกลับเข้าโรง (ละครพูด เสีย ผู้ แก้ว, 2515: 57)

(84) ข้าพเจ้าปล่อยให้ประดิษฐ์อยู่ในรถ ส่วนตนเองขึ้นไปหา
มาเรียบนบ้าน (ละคร ชีวิต, 2531: 184)

(85) ทางเดินเลี้ยวไปเลี้ยวมาคล้ายที่โซโล แต่วังที่นี้เล็กกว่ามาก กิ่ง
 ปันตะโปขึ้นไปนั่งเก้าอี้บนแท่นดังนี้ ฉันทกลาง ข้างซ้ายสุดด้านแล้วเกาะ
 เนอร์ต่อไป (พระปกเกล้า เกาะขวา, 2492: 146)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (83) ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำกริยา “วาง”
 ที่มีคำนาม “กา” ปรากฏตามมา กับนามวลี “โต๊ะน้ำชา” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (84) ปรากฏใน
 ตำแหน่งระหว่างกริยาวลี “ขึ้นไปหา” ที่มีคำนาม “มาเรีย” ปรากฏตามมา กับคำนาม “บ้าน” ส่วน
 คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (85) ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาวลี “ขึ้นไปนั่ง” ที่มีคำนาม “เก้าอี้”
 ปรากฏตามมา กับนามวลี “แท่นดังนี้”

4) สมัยที่ 6 ปรากฏ 102 แห่ง เช่น

(86) คณะกรรมการลงความเห็นฯ ข้าพเจ้าได้ปฏิบัติหน้าที่ด้วย
 ความซื่อสัตย์สุจริตตลอดมา ข้าพเจ้าเก็บโทรเลขฉบับนี้ไว้บนที่บูชา
 (ปาฐกถา, 2546: 558)

(87) กลับเดินมาขึ้นเรือพอดิเรือออก อีก 15 นาทีถึง St.Mark,
 Venice มีเวลาเหลืออยู่อีกหน่อยจึงเสียอุ้งขึ้น lift ไปดูเมืองบนยอด
 Tower ซึ่งสูงมาก ค่าขึ้น 3 ลิร์ (งานประพันธ์ ปิ่น, 2546: 134)

(88) มีพระโศภนคณาภรณ์ พระสาธุศีลสังวรและพระราชภักุ ตาม
 เสด็จฯ ทรงวางรูปเทียนบนจิตกาธานเป็นการทรงขมา แล้วเสด็จพระราช
 ดำเนินกลับ (ทรงผนวช, 2513: 178)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (86) ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาวลี “เก็บ
 ไว้” ที่มีนามวลี “โทรเลขฉบับนี้” ปรากฏตามมา กับนามวลี “ที่บูชา” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (87)
 ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำกริยาวลี “ไปดู” ที่มีคำนาม “เมือง” ปรากฏตามมา กับนามวลี “ยอด

Tower” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (88) ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาวลี “ทรงวาง” ที่มีนามวลี “รูปเทียน” ปรากฏตามมา กับคำนาม “จิตกาธาน”

นอกจากนี้ ปรียบท “คำกริยาหรือกริยาวลี+คำนามหรือนามวลี+“บน”+คำนามหรือนามวลี” ยังหมายรวมถึงปรียบทที่ส่วน ““บน”+คำนามหรือนามวลี” ปรากฏในตำแหน่งด้านหน้าประธานหรือหน้าคำกริยาหรือกริยาวลีด้วย ยกตัวอย่างดังนี้

(89) ที่หน้าบัลลังก์นั้นเจ้าพนักงานจอตเรือพระที่นั่งอนันตนาคราชเตรียมไว้ บนบุษบกตั้งพระชัย หัวท้ายเรือพระที่นั่งจุฑาโคมกระจงสีต่างๆ ดูแพรวพราว (สี่แผ่นดิน, 2544: 79)

(90) ท่านได้ให้รูปถ่ายแก่ข้าพเจ้า บนรูปถ่ายนั้นท่านเขียนว่า “ปัญญา โลกสมิปชโชโต ปัญญาเป็นแสงสว่างส่องโลก” (ปาฐกถา คำ 2, 2546: 554)

(91) แค่อั่ง และรอรับกันได้เลยคะ บนโต๊ะแต่ละตัวมีเครื่องปรุงสารพัด วางจนไว้อัจฉริยพิณที่โต๊ะเล็กไปเลย อออิ (พันทิป)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (89) ถึงตัวอย่าง (91) เป็นตัวอย่างของคำว่า “บน” ที่ปรากฏในสมัยที่ 6 คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (89) ปรากฏในตำแหน่งหน้าคำนาม “บุษบก” ซึ่งเป็นส่วนที่ปรากฏในตำแหน่งหน้าคำกริยา “ตั้ง” ที่มีคำนาม “พระชัย” ตามมา คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (90) ปรากฏในตำแหน่งหน้านามวลี “รูปถ่ายนั้น” ซึ่งเป็นส่วนที่ปรากฏในตำแหน่งหน้าประโยค “ท่านเขียนว่า “ปัญญา โลกสมิปชโชโต ปัญญาเป็นแสงสว่างส่องโลก”” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (91) ปรากฏในตำแหน่งหน้านามวลี “โต๊ะแต่ละตัว” ซึ่งเป็นส่วนที่ปรากฏในตำแหน่งหน้าคำกริยา “มี” ที่มีนามวลี “เครื่องปรุงสารพัด” ตามมา

เมื่อพิจารณาคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (77) ถึงตัวอย่าง (91) แล้ว คำว่า “บน” ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำกริยาหรือกริยาวลี ที่มีคำนามหรือนามวลีปรากฏในตำแหน่งด้านหลัง

กับคำนามหรือนามวลี และอาจปรากฏในลักษณะที่คำว่า “บน” ที่มีคำนามหรือนามวลีที่ปรากฏในตำแหน่งด้านหลัง ไปปรากฏในตำแหน่งด้านหน้าประธานหรือหน้าคำกริยาหรือกริยาวลีอีกด้วย

อนึ่ง คำนามหรือนามวลีที่ปรากฏในตำแหน่งด้านหน้าและด้านหลังของคำว่า “บน” ที่ปรากฏในปริบท “คำกริยาหรือกริยาวลี+คำนามหรือนามวลี+“บน”+คำนามหรือนามวลี” จะไม่รวมกันเป็นนามวลี จึงเป็นปริบทที่มีลักษณะแตกต่างจากคำนามหรือนามวลีที่ปรากฏในตำแหน่งด้านหน้าและด้านหลังของคำว่า “บน” ที่ปรากฏในปริบท “[คำนามหรือนามวลี+“บน”+คำนามหรือนามวลี]_{นามวลี}” ซึ่งจะรวมกันเป็นนามวลี

3.1.10 ปริบท “[“บน”+คำนามหรือนามวลี]_{นามวลี}”

คำว่า “บน” ที่ปรากฏในปริบท “[“บน”+คำนามหรือนามวลี]_{นามวลี}” คือคำว่า “บน” ที่ปรากฏในตำแหน่งหน้าคำนามหรือนามวลี แล้วรวมกับคำนามหรือนามวลีที่ปรากฏในตำแหน่งด้านหลังเป็นนามวลี ปรากฏ 3 สมัย คือ สมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) สมัยที่ 4 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4-รัชกาลที่ 5 (พ.ศ.2394-พ.ศ.2453) และสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) จำนวน 4 แห่ง ดังนี้

1) สมัยที่ 2 ปรากฏ 1 แห่ง คือ

(92) ครั้นแล้วจึงข้าพเจ้าจึงข้ามไปดูกำแพงเมืองซึ่งก่อใหม่แลขึ้นมุม
ป้อมท้ายเมืองนั้น บนหลังสูงพ่นน้ำขึ้นไปประมาณ 2 เส้น 12 วา 2 ศอก
ข้าพเจ้าจึงตามเชิงเทินนั้นจนถึงประตูเมืองทิศตะวันออก (วิสุทธุสุนทร,
39: 12-14 - 40: 1-2)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (92) ปรากฏในตำแหน่งหน้าคำนาม “หลัง” แล้วรวมกันเป็นนามวลี “บนหลัง” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหน้ากริยาวลี “สูงพ่นน้ำขึ้นไปประมาณ 2 เส้น 12 วา 2 ศอก” ซึ่งคำกริยา “สูง” เป็นคำกริยาแสดงสภาพ

2) สมัยที่ 4 ปรากฏ 2 แห่ง คือ

(93) เลยเป็นไม่ได้ทำงานอะไรนั่งเขียนแผนที่จนค้ำก็กลับ บนเขา
หนาวเต็มที เป็นหวัดไป (พระราชหัตถ์เลขา ยมราช, 2482: 179)

(94) บางแห่งทำเป็นสะพานด้วย แล้วมีคลองน้ำไหล เรือเดินได้ บน
สะพาน ใต้สะพาน เป็นทางคนเดิน (ราชทูตไทย อังกฤษ, 2484: 76)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (93) ปรากฏในตำแหน่งหน้าคำนาม “เขา” แล้ว
รวมกันเป็นนามวลี “บนเขา” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหน้ากริยวลี “หนาวเต็มที” ซึ่งคำกริยา “หนาว”
เป็นคำกริยาแสดงสภาพ คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (94) ปรากฏในตำแหน่งหน้าคำนาม “สะพาน”
แล้วรวมกันเป็นนามวลี “บนสะพาน” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหน้าคำกริยา “เป็น”

3) สมัยที่ 6 ปรากฏ 1 แห่ง คือ

(95) เพราะรู้ดีว่าที่ที่ตนได้ไปถึง เป็นที่ศักดิ์สิทธิ์เพียงไร บนพระที่นั่ง
อันกว้างใหญ่ไพศาลและในห้องที่ตนเห็นเฉพาะหน้า เป็นที่อยู่ของเจ้า
ชีวิตของคนไทยทั้งมวลในสมัยนั้น (สี่แผ่นดิน, 2544: 119)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (95) ปรากฏในตำแหน่งหน้านามวลี “พระที่นั่ง
อันกว้างใหญ่ไพศาล” แล้วรวมกันเป็นนามวลี “บนพระที่นั่งอันกว้างใหญ่ไพศาล” ซึ่งปรากฏใน
ตำแหน่งหน้ากริยวลี “เป็น”

เมื่อพิจารณาคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (92) ถึงตัวอย่าง (95) แล้ว คำว่า “บน”
ปรากฏในตำแหน่งหน้าคำนามหรือนามวลี แล้วรวมกันเป็นหน่วยทางภาษา 1 หน่วย คือ นามวลี ซึ่ง
มักปรากฏในตำแหน่งด้านหน้าคำกริยาหรือกริยวลี

คำว่า “บน” ในภาษาไทยที่ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึง
สมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) จำนวน 2,441 แห่ง สามารถจำแนก
ปริบทการปรากฏได้ 10 ปริบท ทั้งนี้ สามารถแสดงปริบทการปรากฏของคำว่า “บน” ในแต่ละสมัย
ในรูปตารางได้ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ปริบทการปรากฏของคำว่า “บน” ในภาษาไทยแต่ละสมัย

ลำดับ	ปริบทการปรากฏ	ช่วงสมัย					
		สมัยที่ 1	สมัยที่ 2	สมัยที่ 3	สมัยที่ 4	สมัยที่ 5	สมัยที่ 6
1.	“คำบุพบท+“บน””	✓	-	✓	-	-	-
2.	“คำบุพบท+[“บน”+คำนามหรือนามวลี] _{นามวลี} ”	-	✓	✓	✓	✓	✓
3.	“[คำนาม+“บน”] _{คำประสม} ”	✓	✓	✓	✓	✓	✓
4.	“[คำนาม+“บน”+“บน”] _{นามวลี} ”	-	-	-	-	-	✓
5.	“[คำนามหรือนามวลี+“บน”+ คำนามหรือนามวลี] _{นามวลี} ”	-	-	✓	✓	✓	✓
6.	“คำกริยาหรือกริยาวลี+“บน””	-	✓	✓	✓	✓	✓
7.	“[คำกริยาหรือกริยาวลี+“บน”+“บน”] _{กริยาวลี} ”	-	-	-	-	-	✓
8.	“คำกริยาหรือกริยาวลี+“บน”+ คำนามหรือนามวลี”	-	✓	✓	✓	✓	✓
9.	“คำกริยาหรือกริยาวลี+คำนามหรือนามวลี+ “บน”+คำนามหรือนามวลี”	-	-	✓	✓	✓	✓
10.	“[“บน”+คำนามหรือนามวลี] _{นามวลี} ”	-	✓	-	✓	-	✓

ตารางที่ 3 ซึ่งแสดงปริบทการปรากฏของคำว่า “บน” ในภาษาไทยแต่ละสมัยแสดงให้เห็นว่าคำว่า “บน” สามารถปรากฏในปริบทที่หลากหลาย สามารถจำแนกได้ 10 ปริบท ซึ่งอาจปรากฏทั้งในช่วงสมัยเดียวกันและแตกต่างกัน รวมทั้งในช่วงสมัยที่ต่อเนื่องกันและไม่ต่อเนื่องกัน

ปริบทที่ปรากฏในช่วงสมัยที่ต่อเนื่องกันปรากฏ 6 ปริบท กล่าวคือ ปริบทที่ปรากฏ 6 สมัยต่อเนื่องกัน ตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาล

ที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) ปรากฏ 1 ปริบท คือ ปริบท “[คำนาม+“บน”]_{คำประสม}” ปริบทที่ปรากฏ 5 สมัยต่อเนื่องกัน ตั้งแต่สมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) ปรากฏ 3 ปริบท คือ ปริบท “คำบุพบท+“บน”+คำนามหรือนามวลี]_{นามวลี}” ปริบท “คำกริยาหรือกริยาวลี+“บน”” และปริบท “คำกริยาหรือกริยาวลี+“บน”+คำนามหรือนามวลี” ปริบทที่ปรากฏ 4 สมัยต่อเนื่องกัน ตั้งแต่สมัยที่ 3 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1-รัชกาลที่ 3 (พ.ศ.2325-พ.ศ.2394) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) ปรากฏ 2 ปริบท คือ ปริบท “[คำนามหรือนามวลี+“บน”+คำนามหรือนามวลี]_{นามวลี}” และปริบท “คำกริยาหรือกริยาวลี+คำนามหรือนามวลี+“บน”+คำนามหรือนามวลี”

ปริบทที่ปรากฏเพียง 1 สมัย คือ สมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) ปรากฏ 2 ปริบท คือ ปริบท “[คำนาม+“บน”+“บน”]_{นามวลี}” และปริบท “[คำกริยาหรือกริยาวลี+“บน”+“บน”]_{กริยาวลี}”

ปริบทที่ปรากฏในช่วงสมัยที่ไม่ต่อเนื่องกันปรากฏ 2 ปริบท คือ ปริบท “คำบุพบท+“บน”” ปรากฏ 2 สมัย ซึ่งไม่ต่อเนื่องกัน คือ สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) และสมัยที่ 3 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1-รัชกาลที่ 3 (พ.ศ.2325-พ.ศ.2394) และปริบท “[“บน”+คำนามหรือนามวลี]_{นามวลี}” ซึ่งปรากฏ 3 สมัย ซึ่งไม่ต่อเนื่องกัน คือ สมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) สมัยที่ 4 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4-รัชกาลที่ 5 (พ.ศ.2394-พ.ศ.2453) และสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559)

เมื่อพิจารณาปริบทการปรากฏของคำว่า “บน” ในภาษาไทยแต่ละสมัยแล้ว คำว่า “บน” ปรากฏในปริบทที่ค่อนข้างจำกัดในสมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) แล้วค่อยๆ ปรากฏในปริบทที่หลากหลายมากขึ้นในสมัยต่อๆ มา โดยเฉพาะสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) คำว่า “บน” สามารถปรากฏในปริบทได้หลากหลายมากที่สุด

3.2 หน้าที่ของคำว่า “บน”

เมื่อพิจารณาปริบทการปรากฏของคำว่า “บน” ตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) จำนวน 2,441 แห่งแล้ว สามารถพิจารณาและจำแนกหน้าที่ของคำว่า “บน” ซึ่งหมายถึงบทบาทของคำว่า “บน” ที่มีความสัมพันธ์กับหน่วยทางภาษาหน่วยอื่นๆ ได้ 4 หน้าที่ คือ การทำหน้าที่เป็นส่วนหลัก การทำ

หน้าที่เป็นส่วนขยาย การทำหน้าที่เป็นส่วนเชื่อม และการทำหน้าที่เป็นส่วนเติมเต็ม ทั้งนี้ สามารถแสดงหน้าที่ของคำว่า “บน” ในรูปตารางได้ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 หน้าที่ของคำว่า “บน”

ลำดับ	หน้าที่
1.	การทำหน้าที่เป็นส่วนหลัก
2.	การทำหน้าที่เป็นส่วนขยาย
3.	การทำหน้าที่เป็นส่วนเชื่อม
4.	การทำหน้าที่เป็นส่วนเติมเต็ม

ตารางที่ 4 แสดงหน้าที่ของคำว่า “บน” ในภาษาไทย ซึ่งสามารถจำแนกได้ 4 หน้าที่ ทั้งนี้ สามารถแสดงรายละเอียดของหน้าที่แต่ละหน้าที่ได้ ดังนี้

3.2.1 การทำหน้าที่เป็นส่วนหลัก

การทำหน้าที่เป็นส่วนหลัก หมายถึง การทำหน้าที่เป็นส่วนหลัก²⁷ หรือส่วนสำคัญของนามวลี เป็นส่วนที่ต้องปรากฏเสมอ โดยจะปรากฏในตำแหน่งแรกหรือตำแหน่งหน้าสุดในนามวลี คำว่า “บน” ที่ทำหน้าที่เป็นส่วนหลัก คือ คำว่า “บน” ที่ปรากฏในปริบท “คำบุพบท+[“บน”+ คำนามหรือนามวลี]_{นามวลี}” และปริบท “[“บน”+ คำนามหรือนามวลี]_{นามวลี}” ปรากฏ 5 สมัย ตั้งแต่สมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ. 2489-พ.ศ.2559) จำนวน 57 แห่ง ดังนี้

1) สมัยที่ 2 ปรากฏ 14 แห่ง เช่น

(96) ครั้นแล้วจึงข้าพเจ้าจึงข้ามไปดูกำแพงเมืองซึ่งก่อใหม่แลขึ้นมุม

ป้อมท้ายเมืองนั้น บนหลังสูงพ่นน้ำขึ้นไปประมาณ 2 เส้น 12 วา 2 คอก

²⁷ ส่วนหลัก หมายถึง ส่วนสำคัญในหน่วยสร้างแบบเข้าสู่ศูนย์กลาง (endocentric construction) ซึ่งต้องปรากฏเสมอ เช่น นามวลี “โต๊ะตัวนี้” นามวลี “บ้านเพื่อน” มีคำนาม “โต๊ะ” และคำนาม “บ้าน” เป็นส่วนหลัก ตามลำดับ ในขณะที่นามวลี “ตัวนี้” และคำนาม “เพื่อน” เป็นส่วนที่ทำหน้าที่ขยายส่วนหลัก จะมีหรือไม่มีก็ได้ (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2560: 202-203)

ข้าพเจ้าจึงตามเชิงเทินนั้นจนถึงประตูเมืองทิศตะวันออก (วิสุทธสุนทร,
39: 12-14 - 40: 1-2)

(97) ตาหูเอ๋ยๆ ว่าลูกกูตายแล้ว ว่างูตระบองสลาขึ้นมาอยู่ ณ บน
เปลแล (กัลปนา อยุธยา ภ1, 2510: 74)

(68) บางทีสัตว์รกรนั้นก็ค้างอยู่ในบนต้นจิ้งนั้นสิ้นพันปีอันมาก เมื่อ
ว่าสิ้นพันปีแล้วสิ้นพันปีเล่าเนื่องๆ นีรยบาลทั้งหลายก็ทิมก็แทงสัตว์รกร
นั้นด้วยอาวุธทั้งหลายต่างๆ (ไตรภูมิ ปารีสี, 2554: 109)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (96) ปรากฏในตำแหน่งหน้าคำนาม “หลัง” แล้ว
รวมกันเป็นนามวลี “บนหลัง” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหน้ากริยวลี “สูงพ่นน้ำขึ้นไปประมาณ 2 เส้น
12 วา 2 ศอก” ซึ่งแสดงสภาพ คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (97) ปรากฏในตำแหน่งหน้าคำนาม “เปล”
แล้วรวมกันเป็นนามวลี “บนเปล” ซึ่งปรากฏหลังคำบุพบท “ณ” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (98)
ปรากฏในตำแหน่งหน้านามวลี “ต้นจิ้งนั้น” แล้วรวมกันเป็นนามวลี “บนต้นจิ้งนั้น” ซึ่งปรากฏหลัง
คำบุพบท “ใน” ทั้งนี้ คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (96) ถึงตัวอย่าง (98) ปรากฏในตำแหน่งแรกของ
นามวลี จึงทำหน้าที่เป็นส่วนหลัก

2) สมัยที่ 3 ปรากฏ 1 แห่ง คือ

(99) แลอำแดงอุ้นสาระภาพว่าเอาลูกอี่เกิดไปตั้งไว้ ณ บนสะพาน
แล้วไปงมกึ่ง (ตราสามดวง, 1: 335/9-10)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (99) ปรากฏในตำแหน่งหน้าคำนาม “สะพาน”
แล้วรวมกันเป็นนามวลี “บนสะพาน” ซึ่งปรากฏหลังคำบุพบท “ณ” ทั้งนี้ คำว่า “บน” ในตัวอย่าง
(99) ปรากฏในตำแหน่งแรกของนามวลี จึงทำหน้าที่เป็นส่วนหลัก

3) สมัยที่ 4 ปราภฏ 17 แห่ง เช่น

(100) เดินลัดไปหลังสวนมะพร้าวออกทุ่งนามะเทศมีที่นาทาง
ประมาณ 100 ไร่ มีคลองน้ำธารไหลจากบนยอดเขาลงทุ่งนา แลเห็นรอย
หน้าผาซึ่งเป็นที่น้ำตก (ชีวิวัตม์, 2427: 37)

(101) บางที่มีรัศมีสว่างเหมือนหิ่งห้อย ก็ที่มีความสว่างอยู่ในบนบก
คือหิ่งห้อยแลแมลงคาเรื่อง (กิจจา, 2514: 68)

(102) ชายอาดำก็รับมาบริโภคเข้าไป พอตกลงลำคอ ก็ได้ยินเสียง
ร้องตวาดลงมาแต่บนอากาศ อาดำได้ยินดังนั้นก็ตกใจ (กิจจา, 2514: 93)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (100) ปราภฏในตำแหน่งหน้าคำนาม “ยอดเขา”
แล้วรวมกันเป็นนามวลี “บนยอดเขา” ซึ่งปราภฏหลังคำบุพบท “จาก” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง
(101) ปราภฏในตำแหน่งหน้าคำนาม “บก” แล้วรวมกันเป็นนามวลี “บนบก” ซึ่งปราภฏหลังคำ
บุพบท “ใน” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (102) ปราภฏในตำแหน่งหน้าคำนาม “อากาศ” แล้ว
รวมกันเป็นนามวลี “บนอากาศ” ซึ่งปราภฏหลังคำบุพบท “แต่” ทั้งนี้ คำว่า “บน” ในตัวอย่าง
(100) ถึงตัวอย่าง (102) ปราภฏในตำแหน่งแรกของนามวลี จึงทำหน้าที่เป็นส่วนหลัก

4) สมัยที่ 5 ปราภฏ 15 แห่ง เช่น

(103) แต่ถ้าท่านบอกว่าบนภูเขาหิมาลัยคือเขื่อนกันโลก ถ้าปีนขึ้นไป
ไม่ดีแล้วจะตกลงไปในแม่น้ำสีทันดร (ปาฐกถา, 2549: 379)

(104) วันหนึ่งฉันลงมาจากบนเรือน เห็นพระทิมมานั่งคอยอยู่ที่ห้อง
พระโอรส ฉันถามเธอว่ามีกิจธุระอะไรหรือ (นิทาน คดี, 2546: 151)

(105) ชินนามอนฮอลเวลานี้ก็ยังคงกำลังซ่อมแซมถึงตอนฉาบปูนและทาสีห้องหับยังเปื้อนเปรอะอยู่แทบทั้งนั้น เป็นแต่สิ้นเสียงปึงปึงแล้ว พ่อจึงกลับลงมาจากบนเขา (ลายพระหัตถ์ จงจิตรถนอม, 2501: 80)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (103) ปรากฏในตำแหน่งหน้านามวลี “ภูเขาหิมาลัย” แล้วรวมกันเป็นนามวลี “บนภูเขาหิมาลัย” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหน้าคำกริยา “คือ” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (104) ปรากฏในตำแหน่งหน้าคำนาม “เรือน” แล้วรวมกันเป็นนามวลี “บนเรือน” ซึ่งปรากฏหลังคำบุพบท “จาก” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (105) ปรากฏในตำแหน่งหน้าคำนาม “เขา” แล้วรวมกันเป็นนามวลี “บนเขา” ซึ่งปรากฏหลังคำบุพบท “จาก” ทั้งนี้ คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (103) ถึงตัวอย่าง (105) ปรากฏในตำแหน่งแรกของนามวลี จึงทำหน้าที่เป็นส่วนหลัก

5) สมัยที่ 6 ปรากฏ 10 แห่ง เช่น

(106) เพราะรู้ว่าที่ที่ตนได้ไปถึง เป็นที่ศักดิ์สิทธิ์เพียงไร บนพระที่นั่งอันกว้างใหญ่ไพศาลและในห้องที่ตนเห็นเฉพาะหน้า เป็นที่อยู่ของเจ้าชีวิตของคนไทยทั้งมวลในสมัยนั้น (สี่แผ่นดิน, 2544: 119)

(107) เหตุนี้จึงผู้ใหญ่ในสมัยนั้นได้ห้ามมิให้เด็กๆ ถ่ายปัสสาวะจาก บนเรือนลงใต้ถุนในขณะที่เกิดสุริย์ จันทร (ไทยสยาม ฉ4, 2499: 11)

(108) มีป้ายบอกว่าขึ้น lift 52 วินาที เราลงดูเวลาก็ 52 วินาทีจริงๆ จากบนยอดนั้นแลเห็น Venice ทั้งเกาะ เห็นเกาะ Lido และเกาะอื่นๆ ที่ริมทะเล (งานประพันธ์ ปิ่น, 2546: 134)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (106) ปรากฏในตำแหน่งหน้านามวลี “พระที่นั่งอันกว้างใหญ่ไพศาล” แล้วรวมกันเป็นนามวลี “บนพระที่นั่งอันกว้างใหญ่ไพศาล” ซึ่งปรากฏร่วมกับนามวลี “ในห้องที่ตนเห็นเฉพาะหน้า” โดยมีคำสันธาน “และ” ทำหน้าที่เป็นส่วนเชื่อม แล้วปรากฏในตำแหน่งหน้าคำกริยา “เป็น” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (107) ปรากฏในตำแหน่งหน้าคำนาม

“เรือน” แล้วรวมกันเป็นนามวลี “บนเรือน” ซึ่งปรากฏหลังคำบุพบท “จาก” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (108) ปรากฏในตำแหน่งหน้านามวลี “ยอดนั้น” แล้วรวมกันเป็นนามวลี “บนยอดนั้น” ซึ่งปรากฏหลังคำบุพบท “จาก” ทั้งนี้ ตำแหน่งที่คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (106) ถึงตัวอย่าง (108) ปรากฏในตำแหน่งแรกของนามวลี จึงทำหน้าที่เป็นส่วนหลัก

คำว่า “บน” ที่ทำหน้าที่เป็นส่วนหลักคือคำว่า “บน” ที่ปรากฏในตำแหน่งหน้าคำนามหรือนามวลี แล้วรวมกันเป็นนามวลี ทั้งนี้ ตำแหน่งที่คำว่า “บน” ปรากฏเป็นส่วนสำคัญของนามวลี อีกทั้งยังเป็นส่วนที่ต้องปรากฏเสมอ

3.2.2 การทำหน้าที่เป็นส่วนขยาย

การทำหน้าที่เป็นส่วนขยาย หมายถึง การทำหน้าที่เป็นส่วนขยาย²⁸ ของส่วนหลัก ปรากฏในตำแหน่งหลังส่วนหลัก คำว่า “บน” ที่ทำหน้าที่เป็นส่วนขยาย คือ คำว่า “บน” ที่ปรากฏในปริบท “[คำนาม+“บน”]_{คำประสม}” ปริบท “[คำนาม+“บน”+“บน”]_{นามวลี}” และปริบท “[คำกริยาหรือกริยาวลี+“บน”+“บน”]_{กริยาวลี}” ปรากฏทุกสมัย ตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) จำนวน 532 แห่ง ดังนี้

1) สมัยที่ 1 ปรากฏ 2 แห่ง คือ

(109) ท่านเอาพระมหาธาตุเจ้าสององคมาแต่เมืองบนของคณิงราม
เท่าเมตเข้าสานหก็เครื่องพรรณดงผลิกรตัน ‘ท่านเอาพระมหาธาตุเจ้าสอง
องคมาแต่เมืองบน องค์หนึ่งรามเท่าเมต็ดข้าวสารหักเครื่อง พรรณดงผลิ
กรตัน’ (อโศการาม, 1: 7-9)

(110) จุงไหเขาไ (ป) เกิดเมอิงฟาเมอิงบนในตนเขาจุงอยูมลากอยุดี
ญาไซเจบเลบเหนยเมलयหานครานอดิ ‘จุงไหเขา ไ (ป) เกิดเมอิงฟาเมอิง
บนในตนเขาอยูมลากอยุดี อย่าใช้เจ็บเล็บเหนยเมลื้อยห้านคร้านอดิ’ (คำ
อธิษฐาน, 1: 7-9)

²⁸ ส่วนขยาย หมายถึง หมายถึง ส่วนที่หน้าที่ขยายส่วนหลักในหน่วยสร้างแบบเข้าสู่ศูนย์ (endocentric construction) เช่น นามวลี “โต๊ะตัวนี้” นามวลี “บ้านเพื่อน” มีนามวลี “ตัวนี้” และคำนาม “เพื่อน” เป็นส่วนขยาย ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “โต๊ะ” และคำนาม “บ้าน” ซึ่งเป็นส่วนหลัก ตามลำดับ นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาในภาษาไทยแล้ว ส่วนขยายมักจะปรากฏในตำแหน่งหลังส่วนหลัก (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2560: 284)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (109) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “เมือง” ‘เมือง’ แล้วรวมกันเป็นคำประสม “เมือง” ‘เมืองบน’ ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (110) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “เมือง” ‘เมือง’ แล้วรวมกันเป็นคำประสม “เมือง” ‘เมืองบน’ ทั้งนี้ คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (109) ถึงตัวอย่าง (110) ขยายคำนามที่ปรากฏในตำแหน่งด้านหน้า ซึ่งเป็นส่วนหลัก จึงทำหน้าที่เป็นส่วนขยาย

2) สมัยที่ 2 ปรากฏ 28 แห่ง เช่น

(111) แถบนนี้ แต่คำตันปนกันทุกตัว คำปลายเป็นเหล่า กะกาไป
สิ้น เหนซ้ากันอยู่ ‘แถบนนี้ แต่คำตันเป็น กัน ทุกตัว คำปลายเป็นเหล่า
กะกา ไปสิ้น เห็นซ้ากันอยู่’ (แม่อักษร, 1: 1)

(112) แลมีตักไ้เสากระโดงสองตัก แลชั้นบนหลังนั้นตักขาวเมือง
เรียงตั้งเรียงกันไป (วิสุทสุนทร, 31: 9-10)

(113) แลเปลวไฟพ่นเบื้องตำตรหลบชั้นไปต้องฝาเบื้องบน เปลวไฟ
ฝาเบื้องบนตรหลดลงมาเอาพ่นเบื้องตำอันนี้ชื่อว่าบมิขาดเปลวไฟในมหา
อวิจันรคด้วยประการดังนี้แล (ไตรภูมิ ปารีศ, 2554: 88)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (111) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “แถ” แล้วรวมกันเป็นคำประสม “แถบน” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหน้าคำบอกกำหนด “นี้” แล้วรวมกันเป็นนามวลี “แถบนนี้” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (112) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “ชั้น” แล้วรวมกันเป็นคำประสม “ชั้นบน” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหน้าคำนาม “หลัง” แล้วรวมกันเป็นนามวลี “ชั้นบนหลัง” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (113) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “เบื้อง” แล้วรวมกันเป็นคำประสม “เบื้องบน” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “ฝา” แล้วรวมกันเป็นนามวลี “ฝาเบื้องบน” ทั้งนี้ คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (111) ถึงตัวอย่าง (113) ขยายคำนามที่ปรากฏในตำแหน่งด้านหน้า ซึ่งเป็นส่วนหลัก จึงทำหน้าที่เป็นส่วนขยาย

3) สมัยที่ 3 ปราภฏ 53 แห่ง เช่น

(114) กระทำเนื้อเบื้องบนนั้นให้เปนรี้วดกปกคลุมลงมาเหมือนนุ่งผ้า
คากรอง (ตราสามดวง, 2: 415/11-12)

(115) และค้ายซึ่งองกุอยู่นั้นได้เฝ้าเสียสิ้นแล้วและบรรดาราษฎรจีน
เขมรซึ่งอยู่ริมทะเลได้กวาดต้อนขึ้นมาอยู่ข้างบนหมดแล้ว และญวนใน
แขวงนั้นก็ได้ฆ่าฟันหมดหามีไม่ (ทัพญวน, 2476: 16)

(116) มีพระโองการให้ช่างแต่งทรงพระมรรูป ให้ทรงเครื่องบนสูง
กว่าเก่า (นริทรเทวี, 2552: 580)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (114) ปราภฏในตำแหน่งหลังค่านาม “เบื้อง”
แล้วรวมกันเป็นคำประสม “เบื้องบน” ซึ่งปราภฏในตำแหน่งหลังค่านาม “เนื้อ” แล้วรวมกันเป็น
นามวลี “เนื้อเบื้องบน” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (115) ปราภฏในตำแหน่งหลังค่านาม “ข้าง” แล้ว
รวมกันเป็นคำประสม “ข้างบน” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (116) ปราภฏในตำแหน่งหลังค่านาม
“เครื่อง” แล้วรวมกันเป็นคำประสม “เครื่องบน” ทั้งนี้ คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (114) ถึงตัวอย่าง
(116) ขยายค่านามที่ปราภฏในตำแหน่งด้านหน้า ซึ่งเป็นส่วนหลัก จึงทำหน้าที่เป็นส่วนขยาย

4) สมัยที่ 4 ปราภฏ 152 แห่ง เช่น

(117) แร่ที่ถล่มระเบิดลงมาแต่ข้างบนเขานั้น บรรทุกเกวียนลงมา
เทลงข้างหลังมีช่องเปนทางแร่ไหลลงมาในครกตัวเอง (รายงานร อเมริกา,
2469: 198)

(118) ที่ช่องบน เขียนรูปพระพุทเจ้าบางเมื่อเหล็กหลังสังเมือง
เวสาลี จงเขียนเส้นว่างตามแบบซึ่งส่งมาด้วยนี้ (เทียบลัทธิ, 2556: 91)

(119) เมื่อพวกราชทูตไปถึงแล้ว เจ้าของที่จึงเชิญให้เข้านั่งในที่แห่งหนึ่ง นั่งได้ประมาณสิบหกคน แล้วทันจักรที่นั่นก็ลอยขึ้นไปสูงประมาณสิบวา ครั้นถึงชั้นบนจึงให้ออกเดินดูตามเฉลียงรอบโดยกลม (ราชทูตไทย อังกฤษ, 2484: 61)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (117) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “ข้าง” แล้วรวมกันเป็นคำประสม “ข้างบน” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหน้านามวลี “เขานั้น” แล้วรวมกันเป็นนามวลี “ข้างบนเขานั้น” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (118) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “ช่อง” แล้วรวมกันเป็นคำประสม “ช่องบน” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (119) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “ชั้น” แล้วรวมกันเป็นคำประสม “ชั้นบน” ทั้งนี้ คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (117) ถึงตัวอย่าง (119) ขยายคำนามที่ปรากฏในตำแหน่งด้านหน้า ซึ่งเป็นส่วนหลัก จึงทำหน้าที่เป็นส่วนขยาย

5) สมัยที่ 5 ปรากฏ 101 แห่ง เช่น

(120) ข้างล่างเป็นกุฎีเล็ก มีฐานพระหรือเป็นวิมานหลายๆ ช่อง ข้างบนเป็นเจดีย์ เขาก่อขึ้นใหม่เป็นตัวอย่างไว้องค์หนึ่งลายสลักนั้นแปลกกันทั้ง 500 องค์ (พระปกเกล้า เกาะชวา, 2492: 135)

(121) โรงเจ็กเต็นรำฮ็อกสฟอร์ด ตามที่คนไทยเรียกกัน เป็นสถานที่กว้างใหญ่ สองชั้นมีเป็นยกพื้น เฉลียงอยู่โดยรอบ เมื่อยืนอยู่ชั้นบนชะโงกไปดูทางลูกกรงเฉลียง จะเห็นคนเต็นรำกันอยู่ชั้นล่างได้ถนัด (ละคร ชีวิต, 2531: 78)

(122) เราจะต้องบอกว่า ท่านทำดีสวรรค์ก็รู้ ทำชั่วสวรรค์ก็รู้ มีผู้จดบัญชีไว้ ณ เบื้องบน ทำดีทำชั่วสวรรค์จะให้ผล (ปาฐกถา, 2549: 378)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (120) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “ข้าง” แล้วรวมกันเป็นคำประสม “ข้างบน” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (121) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม

“ชั้น” แล้วรวมกันเป็นคำประสม “ชั้นบน” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (122) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “เบื้อง” แล้วรวมกันเป็นคำประสม “เบื้องบน” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังคำบุพบท “ณ” ทั้งนี้ คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (120) ถึงตัวอย่าง (122) ขยายคำนามที่ปรากฏในตำแหน่งด้านหน้า ซึ่งเป็นส่วนหลัก จึงทำหน้าที่เป็นส่วนขยาย

6) สมัยที่ 6 ปรากฏ 196 แห่ง เช่น

(123) เรือนี่ล่องเอาสินค้าอื่นมาส่งกรุงเทพฯ ขาชั้นก็รับเอาหมากพลู จากกรุงเทพฯ ธนบุรีมาส่งที่อยู่ชยาแทน เรือนี่ใหญ่ ผู้โดยสารอยู่ชั้นบน สินค้าต่างๆ บรรทุกอยู่ชั้นล่าง (คุณตาคุณยาย ล1, 2524: 96)

(124) พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติขอนแก่น จัดตั้งขึ้นเพื่อให้เป็นที่ รวบรวมและจัดแสดงโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ทางวัฒนธรรมของชาติในเขต ภาควิชาตอนบน ภายในอาคารจัดเป็นห้องๆ (พันทิป)

(125) คลิก Start/Search (run) ป้อนว่า cmd แล้วกด Enter ครั้น ในหน้าจอๆ ป้อนว่า ipconfig/ ALL แล้วกด Enter เลื่อนเนื้อหากลับไป บนๆ ที่มีตัวเลขเยอะๆ จับภาพมาดูกันครับ (พันทิป)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (123) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “ชั้น” แล้วรวมกันเป็นคำประสม “ชั้นบน” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (124) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “ตอน” แล้วรวมกันเป็นคำประสม “ตอนบน” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังนามวลี “เขตภาคอีสาน” แล้วรวมกันเป็นนามวลี “เขตภาคอีสานตอนบน” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (125) ปรากฏในลักษณะของคำซ้ำ “บนๆ” ในตำแหน่งหลังกริยาวลี “กลับไป” แล้วรวมกันเป็นกริยาวลี “กลับไปบนๆ” ทั้งนี้ คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (123) และตัวอย่าง (124) ขยายคำนามที่ปรากฏในตำแหน่งด้านหน้า ซึ่งเป็นส่วนหลัก จึงทำหน้าที่เป็นส่วนขยาย ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (125) ขยายกริยาวลีที่ปรากฏในตำแหน่งด้านหน้า ซึ่งเป็นส่วนหลัก จึงทำหน้าที่เป็นส่วนขยาย

คำว่า “บน” ที่ทำหน้าที่เป็นส่วนขยายคือคำว่า “บน” ที่ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม ซึ่งเป็นส่วนหลัก แล้วรวมกันเป็นคำประสม หรือคำว่า “บน” ที่ปรากฏในตำแหน่งหลังคำกริยาหรือกริยาวิเศษณ์ ซึ่งเป็นส่วนหลัก แล้วรวมกันเป็นกริยาวิเศษณ์

3.2.3 การทำหน้าที่เป็นส่วนเชื่อม

การทำหน้าที่เป็นส่วนเชื่อม หมายถึง การทำหน้าที่เป็นส่วนเชื่อมความสัมพันธ์²⁹ ระหว่างคำกริยาหรือกริยาวิเศษณ์กับคำนามหรือนามวลี หรือเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างคำนามหรือนามวลีกับคำนามหรือนามวลี คำว่า “บน” ที่ทำหน้าที่เป็นส่วนเชื่อม คือ คำว่า “บน” ที่ปรากฏในปริบท “[คำนามหรือนามวลี+“บน”+คำนามหรือนามวลี]_{นามวลี}” ปริบท “คำกริยาหรือกริยาวิเศษณ์+“บน”+คำนามหรือนามวลี” และปริบท “คำกริยาหรือกริยาวิเศษณ์+คำนามหรือนามวลี+“บน”+คำนามหรือนามวลี” ปรากฏ 5 สมัย ตั้งแต่สมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) จำนวน 1,820 แห่ง ดังนี้

1) สมัยที่ 2 ปรากฏ 48 แห่ง เช่น

(126) อันใดทำนุกบารุงพระพุทธส ... แต่ภ่อจุพระวิหารน้อย 3 ห้อง มีพระพุทธรูปอยู่บนอาสน 3 พรอง มีพระเจดีย์ ‘อันใดทำนุกบารุงพระพุทธ (าสนา) แต่ภ่อจุพระวิหารน้อย 3 ห้อง มีพระพุทธรูปอยู่บนอาสนะ 3 พระองค์ มีพระเจดีย์’ (พระคัมภีร์: 2-3)

(127) ให้ทำเบญจาประดับแผงบุเป็นภูเขาหาพระมณฑปที่ได้ ตั้งพระโกศบนภูเขา ประดับฉัตร ภูเขา 3 ชั้น เครื่องสูง 2 ชั้น (หมายรับสั่ง ก1, 2523: 23)

²⁹ ส่วนเชื่อม หมายถึง ส่วนที่มีหน้าที่หลักในการเชื่อมต่อหน่วยทางภาษาเข้าด้วยกัน เช่น คำสันธานที่ทำหน้าที่เชื่อมประโยคย่อยหรืออนุประโยคหรืออนุพจน์เข้าด้วยกัน คำบุพบทที่ทำหน้าที่เชื่อมคำนามหรือนามวลีเข้ากับใจความหลักของประโยค ยกตัวอย่างคำบุพบท “ใน” ที่ปรากฏในประโยค “เขานั่งอยู่ในห้องรับแขก” (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2560: 105) ทั้งนี้ สำหรับการทำหน้าที่เป็นส่วนเชื่อมความสัมพันธ์ของคำว่า “บน” เป็นการเชื่อมแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งหรือเหตุการณ์หนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง สามารถพิจารณารายละเอียดเพิ่มเติมได้ในหัวข้อ 3.4 หมวดคำของคำว่า “บน” หัวข้อย่อย 3.4.3 คำบุพบท “บน”

(128) แลสำเภานั้นตั้งอยู่ถึง 5 วัน คลื่นก็ตีแตกเป็นซีกใหญ่ แล้วก็ซัด
ขึ้นไปเกลื่อนกลาดอยู่บนหาดทราย (พระสงฆ์ ลังกาทวีป, 2503: 199)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (126) ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาวลี “มีพระพุทธรูปอยู่” กับคำนาม “อาสน” ‘อาสนะ’ คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (127) ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาวลี “ตั้งพระโกศ” กับคำนาม “ภูเขา” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (128) ปรากฏในตำแหน่งหลังกริยาวลี “ซัดขึ้นไปเกลื่อนกลาดอยู่” กับคำนาม “หาดทราย” ทั้งนี้ คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (126) ถึงตัวอย่าง (128) เชื่อมแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ให้แก่คำกริยาหรือกริยาวลีแสดงเหตุการณ์ ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหน้าคำว่า “บน” กับคำนามหรือนามวลีแสดงสิ่ง ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังคำว่า “บน” จึงทำหน้าที่เป็นส่วนเชื่อม

2) สมัยที่ 3 ปรากฏ 199 แห่ง เช่น

(129) แลทิศอยู่วัดหงนอนกับอี่เป่าภรรยานายฤทบนเตียงในมุ้ง (ตรา
สามดวง, 3: 379/10-11)

(130) เกณฑ์ให้ตำรวจใหญ่ขวาเอาเรือพระที่นั่งศรีสักหลาดไปรับ
แล้วให้ตั้งเตียงแว่นฟ้า ให้อาลักษณ์เอาพานแว่นฟ้า 2 ชั้น ตั้งบนเตียงรับ
พระราชสาส์น (หมายรับสั่ง ภ2, 2525: 20)

(131) อนึ่งให้ชาวพระภูษามาลาเชิญพระราชสาส์นตั้งเหนือพานทอง
มีคลุมปิด เชิญขึ้นตั้งบนพระราชยาน (หมายรับสั่ง ภ4 ต1, 2536: 159)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (129) ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาวลี “นอนกับอี่เป่าภรรยานายฤท” กับคำนาม “เตียง” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (130) ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำกริยา “ตั้ง” กับนามวลี “เตียงรับพระราชสาส์น” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (131) ปรากฏในตำแหน่งหลังกริยาวลี “เชิญขึ้นตั้ง” กับคำนาม “พระราชยาน” ทั้งนี้ คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (129) ถึงตัวอย่าง (131) เชื่อมแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ให้แก่คำกริยาหรือกริยาวลีแสดง

เหตุการณ์ ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหน้าคำว่า “บน” กับคำนามหรือนามวลีแสดงสิ่ง ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังคำว่า “บน” จึงทำหน้าที่เป็นส่วนเชื่อม

3) สมัยที่ 4 ปรากฏ 506 แห่ง เช่น

(132) ธรรมดาว่าสังขน์นั้นย่อมจะเปนเครื่องถือในมือขวาของพระนารายณ์พระเปนเจ้าบนสวรรค (สยามประภท, 2441: 86)

(133) เอมันหมุเหยาะลงนิตหนึ่งพอให้กระทะลื่นเอาขึ้นตั้งบนไฟอ่อนๆ (แม่ครัว ล1, 2554: 91)

(134) มาภายหลังพระยาสุริยาคิดเห็นว่าน่าจะหล่อพระบรมรูปขึ้นมาตั้งบนหลังซุ้มนั้น แต่ไม่มีโอกาสที่จะได้ทำรูป ก็ระงับมาอีก (พระราชหัตถเลขา ยมราช, 2482: 31)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (132) ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำนาม “พระเปนเจ้า” กับคำนาม “สวรรค” แล้วรวมกันเป็นนามวลี “พระเปนเจ้าบนสวรรค” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (133) ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาวลี “เอาขึ้นตั้ง” กับคำนาม “ไฟ” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (134) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำกริยา “ตั้ง” กับนามวลี “หลังซุ้มนั้น” ทั้งนี้ คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (132) ถึงตัวอย่าง (134) เชื่อมแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ให้แก่คำนามหรือนามวลีแสดงสิ่ง หรือคำกริยาหรือกริยาวลีแสดงเหตุการณ์ ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหน้าคำว่า “บน” กับคำนามหรือนามวลีแสดงสิ่ง ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังคำว่า “บน” จึงทำหน้าที่เป็นส่วนเชื่อม

4) สมัยที่ 5 ปรากฏ 451 แห่ง เช่น

(135) พอตกติกก็หนาวต้องห่มผ้าและเย็นมาตลอดจนเช้า เดิมพ่อคิดว่าในเดือนนี้ขึ้นไปอยู่เรือนบนเขาของพระยารัตนเศรษฐีซึ่งเขาได้ชวนเชิญบ่อยๆก็ยังไม่ได้ขึ้นไป (ลายพระหัตถ์ จงจิตรถนอม, 2501: 7)

(136) เอาซาใส่เข้าไปทางหนึ่ง ออกมาเป็นขนาดต่างๆ โตไปทางหนึ่ง เล็กไปทางหนึ่ง เสร็จแล้วเอาวางสมบนตะแกรงสีเหลี่ยมโตๆ (ออกคล้าย เตียงสระปริงเตี้ยๆ แต่ไม่มีที่นอน) (พระปกเกล้า เกาะขวา, 2492: 61)

(137) ข้าพเจ้าสามารถแลเห็นได้ แม้จนกระทั่งขนตาอันยาวอ่อนของ คนๆ หนึ่งในภาพนั้น และจนกระทั่งรูปสามเหลี่ยมสีแดงสดใส 3 รูป ที่ได้ วาดไว้บนริมฝีปากบาง จนทำให้ความบางของริมฝีปากนั้นมีเสน่ห์อย่างน่า ประหลาด (ข้างหลังภาพ, 2531: 29-30)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (135) ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำนาม “เรือน” กับคำนาม “เขา” แล้วรวมกันเป็นนามวลี “เรือนบนเขา” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (136) ปรากฏใน ตำแหน่งระหว่างกริยาวลี “เอาวางสม” กับนามวลี “ตะแกรงสีเหลี่ยมโตๆ” ส่วนคำว่า “บน” ใน ตัวอย่าง (137) ปรากฏในตำแหน่งหลังกริยาวลี “ได้วาดไว้” กับนามวลี “ริมฝีปากบาง” ทั้งนี้ คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (135) ถึงตัวอย่าง (137) เชื่อมแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ให้แก่คำนามหรือ นามวลีแสดงสิ่ง หรือคำกริยาหรือกริยาวลีแสดงเหตุการณ์ ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหน้าคำว่า “บน” กับ คำนามหรือนามวลีแสดงสิ่ง ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังคำว่า “บน” จึงทำหน้าที่เป็นส่วนเชื่อม

5) สมัยที่ 6 ปรากฏ 616 แห่ง เช่น

(138) ตำรวจหลายนายได้ไปจับคนถือสามล้อกับคนขับรถยนต์ที่ หน้าโรงแรมโทรกาเดโรถนนสุริวงษ์รวม 10 คนที่กำลังเล่นหมากรุกกันอยู่ บนทางเท้า (ไทยสยาม ฉ3, 2499: 48)

(139) ครั้นแล้วคุณสายก็เอารูปเทียนแพขึ้นตั้งบนพาน เอากระทง ดอกไม้ตั้งบนรูปเทียน (สี่แผ่นดิน, 2544: 23)

(140) สำเนาจารึกสยามสมัยโบราณ ต้นฉบับมีอายุราว ค.ศ.1193
ปรากฏว่า จารึกไว้บนเสาทินในเมืองสุโขทัยซึ่งเป็นพระนครหลวงของ
สยามในครั้งนั้น (ภาษา อักษร, 2526: 14)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (138) ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาวลี “เล่น
หมากรุกกันอยู่” กับคำนาม “ทางเท้า” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (139) ปรากฏในตำแหน่งระหว่าง
กริยาวลี “ขึ้นตั้ง” กับคำนามวลี “พาน” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (140) ปรากฏในตำแหน่งหลัง
กริยาวลี “จารึกไว้” กับคำนาม “เสาทิน” ทั้งนี้ คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (138) ถึงตัวอย่าง (140)
เชื่อมแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ให้แก่คำกริยาหรือกริยาวลีแสดงเหตุการณ์ ซึ่งปรากฏในตำแหน่ง
หน้าคำว่า “บน” กับคำนามหรือนามวลีแสดงสิ่ง ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังคำว่า “บน” จึงทำหน้าที่
เป็นส่วนเชื่อม

คำว่า “บน” ที่ทำหน้าที่เป็นส่วนเชื่อมคือคำว่า “บน” ที่ปรากฏในตำแหน่งระหว่าง
คำกริยาหรือกริยาวลีแสดงเหตุการณ์ หรือคำนามหรือนามวลีแสดงสิ่ง กับหรือคำนามหรือนามวลี
แสดงสิ่ง แล้วเชื่อมแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ให้แก่คำกริยาหรือกริยาวลีแสดงเหตุการณ์ หรือ
คำนามหรือนามวลีแสดงสิ่ง ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหน้าคำว่า “บน” กับคำนามหรือนามวลีแสดงสิ่ง
ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังคำว่า “บน”

3.2.4 การทำหน้าที่เป็นส่วนเติมเต็ม

การทำหน้าที่เป็นส่วนเติมเต็ม หมายถึง การทำหน้าที่เป็นส่วนเติมเต็มให้ใจความมี
ความสมบูรณ์ คำว่า “บน” ที่ทำหน้าที่เป็นส่วนเติมเต็ม คือ คำว่า “บน” ที่ปรากฏในบริบท
“คำกริยาหรือกริยาวลี+ “บน”” และบริบท “คำบุพบท+ “บน”” มักปรากฏเป็นส่วนเติมเต็มกริยา³⁰
หรือส่วนเติมเต็มบุพบท³¹ ปรากฏทุกสมัย ตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัย
ที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) จำนวน 32 แห่ง ดังนี้

³⁰ ส่วนเติมเต็มกริยา (verb complement) หมายถึง ส่วนเติมเต็มที่ทำให้กริยามีใจความสมบูรณ์ เช่น ประโยค “เขาชอบไอศกรีม”
และประโยค “เขาไม่เชื่อเรื่องที่ฉันเล่า” มีคำนาม “ไอศกรีม” และนามวลี “เรื่องที่ฉันเล่า” เป็นส่วนเติมเต็มของคำกริยา “ชอบ” และ
คำกริยา “เชื่อ” ตามลำดับ (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2560: 92)

³¹ ส่วนเติมเต็มบุพบท (prepositional complement) หมายถึง ส่วนเติมเต็มที่ทำให้บุพบทมีใจความสมบูรณ์ เช่น ประโยค “เขานั่งอยู่
ในห้อง” และประโยค “เขาวางหนังสือบนโต๊ะ” มีคำนาม “ห้อง” และคำนาม “โต๊ะ” เป็นส่วนเติมเต็มของคำบุพบท “ใน” และคำบุ
พบท “บน” ตามลำดับ (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 92)

1) สมัยที่ 1 ปราภฏ 1 แห่ง คือ

(141) พระเศษธาตุเสนนิงเหลื่อมงามควางแต่บนสพดคเหนื่อหหว
พระสรีสรธาราชจุลามาณินสรธานำตาถงตทหนกทหนา ‘พระเศษธาตุ
เสนนิงเหลื่อมงามควางแต่บนสะพัดเหนื่อหหวพระศรีสรธาราชจุลามาณิน
สรธานำตาถงตทหนกทหนา’ (ศรีซุม, 2: 68-69)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (141) ปราภฏตามลำพังในตำแหน่งหลังบุพบท
“แต่” ‘แต่’ ทั้งนี้ คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (141) ปราภฏในตำแหน่งหลังคำบุพบท ช่วยทำให้คำ
บุพบทมีใจความสมบูรณ์ จึงทำหน้าที่เป็นส่วนเติมเต็มบุพบท

2) สมัยที่ 2 ปราภฏ 3 แห่ง คือ

(142) แลหหวดเงินแกมกันปกบนแพร้อจลัดนนั้น ชั้นหนึ่งจิงเอาฝ้า
ชาวลาดปกบน แลมีม่านแพรแดงผุดลายอำเพอดิตอินทรธนูมีสังเวียนรอบ
ทังสี่ด้าน (วิสุทธรสุนทร, 19: 11-13)

(143) แลชั้นหนึ่งนั้นแพรสีเหมือนม่านมีฝ้าซับ แลจิงมีฝ้าชาวลาด
ปกบน มีเตียงรองของอันหนึ่ง (วิสุทธรสุนทร, 19: 11-13)

(144) ฝ้าปานอย่างฝรั่งเศสใส่สำลีชั้นหนึ่งจิงมีฝ้าชาวลาดปกบน แล
มีเก้าอี่เขียวหุ้มปศตุเขียวเจ็ดอันมีเตียงรองของ (วิสุทธรสุนทร, 20: 6)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (142) ปราภฏตามลำพังในตำแหน่งหลังกริยาวลี
“ลาดปก” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (143) ปราภฏตามลำพังในตำแหน่งหลังกริยาวลี “ลาดปก” ส่วน
คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (144) ปราภฏตามลำพังในตำแหน่งหลังกริยาวลี “ลาดปก” ทั้งนี้ คำว่า
“บน” ในตัวอย่าง (142) ถึงตัวอย่าง (144) ปราภฏในตำแหน่งหลังคำกริยาหรือกริยาวลี ช่วยทำให้
คำกริยาหรือกริยาวลีมีใจความสมบูรณ์ จึงทำหน้าที่เป็นส่วนเติมเต็มกริยา

3) สมัยที่ 3 ปรากฏ 5 แห่ง เช่น

(145) เรือน 3 ห้องฝากระดานตริงเหล็กขุดมุ่ม ใต้ห้องเรือนฤก 5
ศอก มีกระดานปก**บน** ลั่นกุนแจตามกฎ (ตราสามดวง, 1: 114/2-4)

(146) สั่งให้ไว้**บน**ก็ดี ลงขุมก็ดี ตามโทษหนักโทษเบา ถ้าโทษถึงตาย
ให้ลงขุม (ตราสามดวง, 1: 114/4)

(147) ผู้**อยู่บน**ลงมาถึงล่างก็ดี ปักกันปั่นแดนไว้ลวงเข้าไปก็ดี (ตรา
สามดวง, 2: 256/2-3)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (145) ปรากฏตามลำพังในตำแหน่งหลังคำกริยา
“ปก” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (146) ปรากฏตามลำพังในตำแหน่งหลังกริยาวลี “สั่งให้ไว้” ส่วนคำ
ว่า “บน” ในตัวอย่าง (147) ปรากฏตามลำพังในตำแหน่งหลังคำกริยา “อยู่” ทั้งนี้ คำว่า “บน” ใน
ตัวอย่าง (145) ถึงตัวอย่าง (147) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำกริยาหรือกริยาวลี ช่วยทำให้คำกริยาหรือ
กริยาวลีมีใจความสมบูรณ์ จึงทำหน้าที่เป็นส่วนเติมเต็มกริยา

4) สมัยที่ 4 ปรากฏ 5 แห่ง เช่น

(148) เหนว่รูปพระพุทธรองค์จะมีน้ำหนักมากกว่ารูปพระธาตุ ที่
เขียนคำสั่งเอาพระเจดีย์ขึ้นไปไว้**บน** ขึ้นใจเต็มที อาไศรยเหตุด้วยพระเจดีย์
สูง ต้องการพื้นที่ยาวอย่างเดียว (เทียบลัทธิตี, 2556: 110-111)

(149) เอาไฟเคาะลงในเหล็กวิลาศปิด**บน**ให้แรงสักหน่อย ไฟลางนั้น
รุมไว้แต่น้อย อย่าให้ไฟแรงนัก (แม่ครัว ล1, 2554: 139)

(150) ท้าวนางแลเจ้าจอมที่นอนอยู่บน ก็ตื่นตกใจแข็งแข็งขึ้นทั้งพระ
มหามณเฑียร จนทราบถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โปรดให้ค้นหา
ไม่ได้ตัวผู้ชาย (พงศาวดาร 1 ทิพากรวงศ์, 2552: 173)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (148) ปรากฏตามลำพังในตำแหน่งหลังกริยาวลี
“ขึ้นไปไว้” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (149) ปรากฏตามลำพังในตำแหน่งหลังกริยาวลี “ปิด” ส่วนคำ
ว่า “บน” ในตัวอย่าง (150) ปรากฏตามลำพังในตำแหน่งหลังกริยาวลี “นอนอยู่” ทั้งนี้ คำว่า “บน”
ในตัวอย่าง (148) ถึงตัวอย่าง (150) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำกริยาหรือกริยาวลี ช่วยทำให้คำกริยา
หรือกริยาวลีมีใจความสมบูรณ์ จึงทำหน้าที่เป็นส่วนเติมเต็มกริยา

5) สมัยที่ 5 ปรากฏ 1 แห่ง คือ

(151) ลาดผ้าขาวโรยแป้งวางห้อยคา แล้วปูแผ่นเขียนรูปราชสีห์ด้วย
ชาดหรรษคุณปกด้วยผ้าขาว (เฉลิม มณเฑียร, 2558: 11)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (151) ปรากฏตามลำพังในตำแหน่งหลังคำกริยา
“ปก” ทั้งนี้ คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (151) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำกริยา ช่วยทำให้คำกริยามี
ใจความสมบูรณ์ จึงทำหน้าที่เป็นส่วนเติมเต็มกริยา

6) สมัยที่ 6 ปรากฏ 17 แห่ง เช่น

(152) เป็นโรงโถงขนาดใหญ่ หลังคามุงกระเบื้องไม่มีฝ้าหรือเพดาน
กรุบน มีฝ้าเป็นผนังก่ออิฐถือปูน (พินความหลัง ล1, 2513: 162)

(153) กล้องฉายไล่ตั้งแต่เอวขึ้นมายันแผงอก ของแก่ไม่ต้องขนาด
นั้นก็ได้ แค่เปลือยบน อวดแผงอก แล้วใส่ยีนส์รัดกันหนอย (พันทิป)

(154) พอเจบอกว่าจะเลี้ยงมันก็บอกว่ามันจะไปด้วย เราจะเจนี้ มอง
บนจะ ไม่รู้ว่าเราคิดไปเองรู้ปาวาเจอยากไปกะเราแค่สองคน (พันทิป)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (152) ปรากฏตามลำพังในตำแหน่งหลังคำกริยา “กรู” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (153) ปรากฏตามลำพังในตำแหน่งหลังคำกริยา “เปลือย” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (154) ปรากฏตามลำพังในตำแหน่งหลังคำกริยา “มอง” ทั้งนี้ คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (152) ถึงตัวอย่าง (154) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำกริยา ช่วยทำให้คำกริยามีใจความสมบูรณ์ จึงทำหน้าที่เป็นส่วนเติมเต็มกริยา

คำว่า “บน” ที่ทำหน้าที่เป็นส่วนเติมเต็มคือคำว่า “บน” ที่ปรากฏตามลำพังในตำแหน่งหลังคำบุพบท หรือปรากฏตามลำพังในตำแหน่งหลังคำกริยาหรือกริยาวลี ช่วยเติมเต็มให้คำบุพบท หรือคำกริยาหรือกริยาวลี ซึ่งปรากฏในตำแหน่งด้านหน้า มีใจความสมบูรณ์

เมื่อพิจารณาคำว่า “บน” ในภาษาไทย ตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) จำนวน 2,441 แห่ง สามารถจำแนกหน้าที่ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับหมวดคำ ได้ 4 หน้าที่ คือ การทำหน้าที่เป็นส่วนหลัก การทำหน้าที่เป็นส่วนขยาย การทำหน้าที่เป็นส่วนเชื่อม และการทำหน้าที่เป็นส่วนเติมเต็ม

การทำหน้าที่ส่วนหลักมีความสัมพันธ์กับคำว่า “บน” ที่ปรากฏในตำแหน่งหน้าคำนามหรือนามวลี ซึ่งเป็นตำแหน่งแรกหรือตำแหน่งหน้าสุดของนามวลี

การทำหน้าที่เป็นส่วนขยายมีความสัมพันธ์กับคำว่า “บน” ที่ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม ซึ่งเป็นส่วนหลัก ทำหน้าที่ขยาย แล้วรวมกันเป็นคำประสม และคำว่า “บน” ที่ปรากฏในตำแหน่งหลังคำกริยาหรือกริยาวลี ซึ่งเป็นส่วนหลัก ทำหน้าที่ขยาย แล้วรวมกันเป็นกริยาวลี

การทำหน้าที่เป็นส่วนเชื่อมมีความสัมพันธ์กับคำว่า “บน” ที่ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำกริยาหรือกริยาวลีแสดงเหตุการณ์ หรือคำนามหรือนามวลีแสดงสิ่ง กับหรือคำนามหรือนามวลีแสดงสิ่ง แล้วเชื่อมแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่

การทำหน้าที่เป็นส่วนเติมเต็มมีความสัมพันธ์กับคำว่า “บน” ที่ปรากฏตามลำพังในตำแหน่งหลังคำบุพบท แล้วช่วยทำให้คำบุพบทมีใจความสมบูรณ์ หรือปรากฏตามลำพังในตำแหน่งหลังคำกริยาหรือกริยาวลี แล้วช่วยทำให้คำกริยาหรือกริยาวลีมีใจความสมบูรณ์

คำว่า “บน” ในภาษาไทยที่ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) จำนวน 2,441 แห่ง สามารถจำแนกหน้าที่ของคำว่า “บน” ได้ 4 หน้าที่ คือ การทำหน้าที่เป็นส่วนหลัก การทำหน้าที่เป็นส่วนขยาย การ

ทำหน้าที่เป็นส่วนเชื่อม และการทำหน้าที่เป็นส่วนเติมเต็ม ทั้งนี้ สามารถแสดงหน้าที่ของคำว่า “บน” ในแต่ละสมัยในรูปตารางได้ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 หน้าที่ของคำว่า “บน” ในภาษาไทยแต่ละสมัย

ลำดับ	หน้าที่	ช่วงสมัย					
		สมัยที่ 1	สมัยที่ 2	สมัยที่ 3	สมัยที่ 4	สมัยที่ 5	สมัยที่ 6
1.	การทำหน้าที่เป็นส่วนหลัก	-	✓	✓	✓	✓	✓
2.	การทำหน้าที่เป็นส่วนขยาย	✓	✓	✓	✓	✓	✓
3.	การทำหน้าที่เป็นส่วนเชื่อม	-	✓	✓	✓	✓	✓
4.	การทำหน้าที่เป็นส่วนเติมเต็ม	✓	✓	✓	✓	✓	✓

ตารางที่ 5 ซึ่งแสดงหน้าที่ของคำว่า “บน” ในภาษาไทยแต่ละสมัยแสดงให้เห็นว่าคำว่า “บน” สามารถทำหน้าที่ทางไวยากรณ์ได้ 4 หน้าที่ ซึ่งอาจปรากฏทั้งในช่วงสมัยเดียวกันและแตกต่างกัน กล่าวคือ คำว่า “บน” ทำหน้าที่เป็นส่วนหลักและทำหน้าที่เป็นส่วนเชื่อม ปรากฏเหมือนกัน โดยปรากฏ 5 สมัยต่อเนื่องกัน ตั้งแต่สมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) ส่วนคำว่า “บน” ที่ทำหน้าที่ส่วนขยายและทำหน้าที่ส่วนเติมเต็ม ก็ปรากฏเหมือนกัน โดยปรากฏ 6 สมัยต่อเนื่องกัน ตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาหน้าที่ของคำว่า “บน” ในภาษาไทยแต่ละสมัยแล้ว คำว่า “บน” สามารถทำหน้าที่ทางไวยากรณ์ได้ 2 หน้าที่ในสมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) แล้วค่อยๆ ปรากฏการทำหน้าที่ทางไวยากรณ์ได้หลากหลายมากยิ่งขึ้นในสมัยต่อมา คือ สมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559)

3.3 เกณฑ์ในการจำแนกหมวดคำของคำว่า “บน”

แนวคิดเกี่ยวกับการจำแนกหมวดคำแนวคิดต่างๆ และงานวิจัยที่ศึกษาคำว่า “บน” ในภาษาไทยที่ผ่านมาช่วยแสดงให้เห็นเบื้องต้นว่าคำว่า “บน” ในภาษาไทยสามารถจำแนกหมวดคำได้ 4 หมวด คือ หมวดคำนาม หมวดคำคุณศัพท์ หมวดคำบุพบทหรือคำเชื่อม และหมวดคำกริยาวิเศษณ์หรือคำวิเศษณ์หรือคำขยายกริยา ซึ่งปรากฏการเรียกชื่อหมวดคำแตกต่างกันออกไปตามแนวคิดแต่ละแนวคิด รวมไปถึงแตกต่างกันออกไปงานวิจัยแต่ละฉบับ ทั้งนี้ สามารถพิจารณารายละเอียดเพิ่มเติมได้ในบทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม หัวข้อ 2.1 แนวคิดที่ใช้ในการวิจัย หัวข้อย่อย 2.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการจำแนกหมวดคำ และหัวข้อ 2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง หัวข้อย่อย 2.2.3 งานวิจัยที่ศึกษาคำว่า “บน” ในภาษาไทย

เมื่อพิจารณาปริบทการปรากฏของคำว่า “บน” ซึ่งสามารถจำแนกได้ 10 ปริบท และหน้าที่ของคำว่า “บน” ซึ่งสามารถจำแนกได้ 4 หน้าที่แล้ว จะนำปริบทการปรากฏของคำว่า “บน” แต่ละปริบท รวมถึงหน้าที่ของคำว่า “บน” ไปพิจารณาร่วมกับแนวคิดเกี่ยวกับการจำแนกหมวดคำในภาษาไทยแนวคิดต่างๆ รวมถึงงานวิจัยที่ศึกษาคำว่า “บน” ในภาษาไทยที่ผ่านมา เพื่อกำหนดเกณฑ์ในการจำแนกหมวดคำของคำว่า “บน”

ลำดับแรกจะนำปริบทการปรากฏของคำว่า “บน” แต่ละปริบทไปพิจารณาร่วมกับการจำแนกหมวดคำโดยใช้กรอบประโยคทดสอบ โดย วิจิตรณ์ ภาณุพงศ์ (2541) ซึ่งเป็นการจำแนกหมวดคำตามแนวทฤษฎีไวยากรณ์โครงสร้าง ยกตัวอย่างดังนี้

1) การปรากฏของคำว่า “บน” ในปริบท “คำกริยาหรือกริยาวลี+“บน”+คำนามหรือนามวลี” มีลักษณะสอดคล้องกับปริบทของกรอบประโยคทดสอบ 10 ดังนี้

กรอบ 10 นาม ช่วยหน้ากริยา กริยากรรม ___ นาม

กรอบประโยคทดสอบ 10 เป็นกรอบประโยคทดสอบคำบุพบท³² โดยคำที่ปรากฏในตำแหน่ง ___ ได้คือคำบุพบท จึงสามารถพิจารณาเป็นคุณสมบัติเบื้องต้น ซึ่งเป็นคุณสมบัติด้านวากยสัมพันธ์ สำหรับจำแนกหมวดคำได้ว่า คำบุพบท คือ คำที่ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำกริยา

³² สามารถพิจารณารายละเอียดเพิ่มเติมได้ในบทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม หัวข้อ 2.1 แนวคิดที่ใช้ในการวิจัย หัวข้อย่อย 2.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการจำแนกหมวดคำ

กับปริบทของกรอบประโยคทดสอบหลายกรอบ ลำดับต่อมาจะนำไปพิจารณาร่วมกับการจำแนกหมวดคำโดยใช้เกณฑ์ความหมาย โดย นววรรณ พันธุเมธา (2551) ยกตัวอย่างดังนี้

4) การปรากฏของคำว่า “บน” ในปริบท “คำกริยาหรือกริยาวลี+“บน”” มีลักษณะสอดคล้องกับปริบทของกรอบประโยคทดสอบ 5 ดังนี้

กรอบ 4 นาม กริยากรรม ___

กรอบประโยคทดสอบ 4 เป็นกรอบประโยคทดสอบคำกริยาวิเศษณ์ โดยคำที่ปรากฏในตำแหน่ง ___ จะต้องไม่ใช่คำกริยา คำช่วยหลังกริยา และคำลงท้าย คำกริยาวิเศษณ์ แต่ในขณะเดียวกันการปรากฏของคำว่า “บน” ในปริบท “คำกริยาหรือกริยาวลี+“บน”” มีลักษณะสอดคล้องกับปริบทของกรอบประโยคทดสอบอื่นๆ คือ กรอบประโยคทดสอบ 2ก กรอบประโยคทดสอบ 2ข กรอบประโยคทดสอบ 3ก และกรอบประโยคทดสอบ 3ข ดังนี้

กรอบ 2ก นาม ___ นาม แล้ว

กรอบ 2ข นาม กำลัง ___ นาม

กรอบ 3ก นาม ___ นาม นาม แล้ว

กรอบ 3ข นาม กำลัง ___ นาม นาม

กรอบประโยคทดสอบ 2ก และกรอบประโยคทดสอบ 2ข เป็นกรอบประโยคทดสอบคำกริยากรรม ส่วนกรอบประโยคทดสอบ 3ก และกรอบประโยคทดสอบ 3ข เป็นกรอบประโยคทดสอบคำกริยาวิกรรม ซึ่งช่วยแสดงให้เห็นทราบว่าคำที่สามารถปรากฏในตำแหน่งหลังคำกริยาหรือกริยาวลี (ซึ่งเป็นคำที่สามารถปรากฏในตำแหน่ง ___ ได้) ได้คือคำนาม

เมื่อพิจารณาคำว่า “บน” ที่ปรากฏในปริบท “คำกริยาหรือกริยาวลี+“บน”” ร่วมกับการจำแนกหมวดคำโดยใช้กรอบประโยคทดสอบแล้ว จึงอาจพิจารณาให้เป็นที่น่าพอใจทั้งคำกริยาวิเศษณ์และคำนาม ลำดับต่อมาจึงจะนำคำว่า “บน” ที่ปรากฏในปริบท “คำกริยาหรือกริยาวลี+“บน”” ไปพิจารณาร่วมกับการจำแนกหมวดคำโดยใช้เกณฑ์ความหมาย โดยคำนามเป็นคำที่มีความหมายแสดงสิ่งต่างๆ อาจเป็นคน สัตว์ สิ่งของ หรือสถานที่ ในขณะที่คำกริยาวิเศษณ์ (หรือคำ

ขยายกริยา) จะเป็นคำที่แสดงรายละเอียดให้แก่คำที่ถูกขยาย อาจเป็นรายละเอียดด้านความถี่ของการเกิดกริยา ความรุนแรงของกริยา หรือจำนวนผู้กระทำกริยา (นววรรณ พันธุเมธา, 2551: 365) เมื่อพิจารณาด้วยเกณฑ์ความหมายประกอบกับความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยนามและหน่วยกริยา (นววรรณ พันธุเมธา, 2551: 180-201) เพิ่มเติมแล้ว คำว่า “บน” ที่ปรากฏในปริบท “คำกริยาหรือกริยาวลี+“บน”” อาจมีความหมายแสดงถึงสถานที่ ซึ่งเป็นบริเวณพื้นที่ หรือเป็นหน่วยนามบอกสถานที่ ซึ่งอ้างถึงสถานที่ที่เกิดเหตุการณ์ จึงสามารถพิจารณาเป็นคุณสมบัติเบื้องต้น ซึ่งเป็นคุณสมบัติด้านวากยสัมพันธ์ สำหรับจำแนกหมวดคำได้ว่า “คำนาม” คือ คำที่สามารถปรากฏในตำแหน่งหลังคำกริยาหรือกริยาวลีได้ อีกทั้งยังสามารถพิจารณาเป็นคุณสมบัติเบื้องต้น ซึ่งเป็นคุณสมบัติด้านอรรถศาสตร์ สำหรับจำแนกหมวดคำได้ว่า “คำนาม” คือ คำที่มีความหมายแสดงสิ่งซึ่งสำหรับคำว่า “บน” หมายถึงความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ ดังนั้น คำว่า “บน” ที่ปรากฏในปริบท “คำกริยาหรือกริยาวลี+“บน”” จึงอาจพิจารณาให้เป็นคำนามได้

5) การปรากฏของคำว่า “บน” ในปริบท “คำบุพบท+[“บน”+คำนามหรือนามวลี]นามวลี” มีลักษณะสอดคล้องกับปริบทของกรอบประโยคทดสอบ 10 ดังนี้

กรอบ 10 นาม ช่วยหน้ากริยา กริยากรรม ___ นาม

กรอบประโยคทดสอบ 10 เป็นกรอบประโยคทดสอบคำบุพบท โดยคำที่ปรากฏในตำแหน่ง ___ ได้คือคำบุพบท อีกทั้งปริบทของกรอบประโยคทดสอบ 10 ช่วยแสดงให้เห็นว่าคำที่สามารถปรากฏในตำแหน่งหลังคำบุพบทคือคำนาม เมื่อพิจารณาคำว่า “บน” ที่ปรากฏในปริบท “คำบุพบท+[“บน”+คำนามหรือนามวลี]_{นามวลี}” แล้ว ก็ปรากฏลักษณะกำหนดว่าจะพิจารณาให้คำว่า “บน” เป็นคำบุพบทในลักษณะที่เป็นคำบุพบทซ้อนหรือกลุ่มคำบุพบท ซึ่งหมายถึงคำบุพบทที่ปรากฏร่วมกัน 2 หรือ 3 คำ (ชวนพิศ อิฐรัตน์, 2518; นันทกา พหลยทุธ, 2526; วิจิตรนัฏ ภาณุพงศ์, 2541; สุมิตรา อังวัฒนกุล, 2509) หรือจะพิจารณาให้คำว่า “บน” เป็นคำนาม

ลำดับต่อมาจะนำคำว่า “บน” ที่ปรากฏในปริบท “คำบุพบท+[“บน”+คำนามหรือนามวลี]_{นามวลี}” ไปพิจารณาร่วมกับการจำแนกหมวดคำโดยใช้เกณฑ์ความหมาย เมื่อพิจารณาแล้วพบว่าคำว่า “บน” ที่ปรากฏในปริบท “คำบุพบท+[“บน”+คำนามหรือนามวลี]_{นามวลี}” อาจมีความหมายแสดงถึงส่วนประกอบ ซึ่งเป็นบริเวณพื้นที่ของคำนามหรือนามวลีที่ปรากฏในตำแหน่ง

ด้านหลัง³³ จึงสามารถพิจารณาเป็นคุณสมบัติเบื้องต้น ซึ่งเป็นคุณสมบัติด้านอรรถศาสตร์ สำหรับจำแนกหมวดคำได้ว่า “คำนาม” คือ คำที่มีความหมายแสดงสิ่ง ซึ่งสำหรับคำว่า “บน” หมายความเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ ดังนั้น คำว่า “บน” ที่ปรากฏในปริบท คำบุพบท+[“บน”+คำนาม หรือนามวลี]นามวลี” จึงอาจพิจารณาให้เป็นคำนามได้

เมื่อพิจารณาปริบทการปรากฏของคำว่า “บน” แต่ละปริบท รวมถึงหน้าที่ของคำว่า “บน” ไปพิจารณาร่วมกับการจำแนกหมวดคำโดยใช้กรอบประโยคทดสอบ โดย วิจิตรนั ภาณุพงศ์ (2541) และการจำแนกหมวดคำโดยใช้เกณฑ์ความหมาย โดย นววรรณ พันธุเมธา (2551) แล้ว จะพิจารณา กำหนดคุณสมบัติเบื้องต้นของหมวดคำ ซึ่งอาจประกอบไปด้วยคุณสมบัติด้านวากยสัมพันธ์และคุณสมบัติด้านอรรถศาสตร์ จำนวน 4 หมวด คือ หมวดคำนาม หมวดคำคุณศัพท์ หมวดคำกริยาวิเศษณ์ และหมวดคำบุพบท³⁴ มีรายละเอียดดังนี้

1) คุณสมบัติของคำนาม

- 1.1) ปรากฏในตำแหน่งหน้าหรือหลังคำกริยาได้
- 1.2) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำบุพบทได้
- 1.3) ปรากฏในตำแหน่งหน้าสุด (หน่วยหลัก) ของนามวลีได้
- 1.4) มีความหมายแสดงสิ่ง

2) คุณสมบัติของคำคุณศัพท์

- 2.1) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนามในคำประสมหรือนามวลีได้
- 2.2) ทำหน้าที่ขยายคำนามที่ปรากฏในตำแหน่งด้านหน้า

³³ นววรรณ พันธุเมธา (2551: 94) กล่าวถึงคำบางคำ เช่น คำว่า “ใน” “เหนือ” “บน” “กลาง” “ข้าง” ว่าสามารถพิจารณาให้เป็นคำหลักชนิดคำนาม ซึ่งหมายถึงส่วนประกอบของสิ่งต่างๆ ก็ได้ หรือสามารถพิจารณาให้เป็นคำเชื่อม ซึ่งแสดงความสัมพันธ์ทางสถานที่ก็ได้ เช่น คำว่า “ข้าง” ในประโยค “ข้างโต๊ะทาสีขาว” เป็นคำหลักชนิดคำนาม ในขณะที่คำว่า “ข้าง” ในประโยค “เก้าอี้อยู่ข้างโต๊ะ” เป็นคำเชื่อม นอกจากนี้ คำบางคำข้างต้นอาจนำไปขยายคำนามได้นามวลี เช่น ด้านข้าง ส่วนหน้า มุมบน หรือนำไปใช้แสดงความสัมพันธ์ทางสถานที่ โดยใช้นำหน้าคำนามที่บอกสถานที่ ช่วยเพิ่มรายละเอียดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสถานที่ระหว่างสิ่งกับสิ่งหรือเหตุการณ์ เช่น คำว่า “บน” ในประโยค “แจกันบนโต๊ะตกลงมาแตก” ทั้งนี้ คำว่า “คำหลักชนิดคำนาม” ตรงกับคำว่า “คำนาม” ในงานวิจัยฉบับนี้ ส่วนคำว่า “คำเชื่อม” ตรงกับคำว่า “คำบุพบท” ในงานวิจัยฉบับนี้

³⁴ การเรียกชื่อหมวดคำที่ปรากฏในแนวคิดเกี่ยวกับการจำแนกหมวดคำแนวคิดต่างๆ และงานวิจัยที่มีการศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับหมวดคำในภาษาไทยที่ผ่านมามีการเรียกชื่อหมวดคำทั้งที่เหมือนกันและแตกต่างกัน การเรียกชื่อหมวดคำที่ปรากฏในงานวิจัยฉบับนี้จะใช้ตามวิจิตรนั ภาณุพงศ์ (2541)

3) คุณสมบัติของคำกริยาวิเศษณ์

3.1) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำกริยาในกริยาวลีได้

3.2) ทำหน้าที่ขยายคำกริยาที่ปรากฏในตำแหน่งด้านหน้า

4) คุณสมบัติของคำบุพบท

4.1) ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาวลีกับนามวลีได้

4.2) ปรากฏในตำแหน่งระหว่างนามวลีกับนามวลีได้

4.3) มีความหมายแสดงความสัมพันธ์ของสิ่งกับสิ่ง

การจำแนกหมวดคำของคำว่า “บน” ในงานวิจัยฉบับนี้จะจำแนกหมวดคำโดยใช้คุณสมบัติเบื้องต้นของหมวดคำ ซึ่งพิจารณากำหนดจากการจำแนกหมวดคำโดยใช้กรอบประโยคทดสอบ โดย วิจินต์ ภาณุพงศ์ (2541) และการจำแนกหมวดคำโดยใช้เกณฑ์ความหมาย โดย นววรรณ พันธุมธา (2551) โดยจะพิจารณาคูสมบัติด้านวากยสัมพันธ์ร่วมกับปริบทการปรากฏของคำว่า “บน” เป็นหลัก และพิจารณาคูสมบัติด้านอรรถศาสตร์ประกอบ³⁵ ทั้งนี้ สามารถแสดงตัวอย่างการจำแนกหมวดคำของคำว่า “บน” โดยใช้เกณฑ์ในการจำแนกหมวดคำที่ใช้ในงานวิจัยฉบับนี้³⁶ ได้ ดังนี้

(155) ผู้อยู่บนลงมาถึงล่างก็ตี ปักกันปั่นแดนไว้ลวงเข้าไปก็ตี (ตรา
สามดวง, 2: 256/2-3)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (155) ปรากฏตามลำพังในตำแหน่งหลังคำกริยา “อยู่” ซึ่งเป็นตำแหน่งที่คำนามหรือนามวลีสามารถปรากฏได้ และน่าจะมีความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ จึงพิจารณาให้คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (155) เป็นคำนาม

³⁵ ความหมายแสดงสิ่ง (entity) ของคำว่า “บน” ที่เป็นคำนามคือความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ ส่วนความหมายแสดงความสัมพันธ์ของสิ่งกับสิ่ง (relation) ของคำว่า “บน” ที่เป็นคำบุพบทคือความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่ง ซึ่งหมายรวมถึงเหตุการณ์ กับสิ่ง ทั้งนี้ สามารถพิจารณารายละเอียดเพิ่มเติมได้ในบทที่ 4 ความหมายและมโนทัศน์ของคำว่า “บน”

³⁶ การจำแนกหมวดคำโดยใช้คุณสมบัติเบื้องต้นของหมวดคำ ทั้งคุณสมบัติด้านวากยสัมพันธ์และคุณสมบัติด้านอรรถศาสตร์ มีลักษณะคล้ายกับการจำแนกหมวดคำตามแนวคิดเรื่องทฤษฎีต้นแบบ (prototype theory) ซึ่งมองว่าหมวดมีลักษณะต่อเนื่อง ไม่แยกออกจากกันเป็นส่วน การจัดจำแนกสิ่งเข้าเป็นสมาชิกในหมวดแต่ละหมวดจะขึ้นอยู่กับความสอดคล้องระหว่างคุณสมบัติของสิ่งกับคุณสมบัติต้นแบบของหมวดนั้นๆ สิ่งที่มีคุณสมบัติตรงกับคุณสมบัติต้นแบบของหมวดทุกประการจะมีความเป็นสมาชิกที่เป็นต้นแบบมากที่สุด ส่วนสิ่งที่มีคุณสมบัติตรงกับคุณสมบัติต้นแบบของหมวดบางประการ แม้ว่าจะมีคุณสมบัติที่ตรงกับคุณสมบัติต้นแบบไม่ครบแต่ก็ยังมี ความเกี่ยวข้องหรือเป็นสมาชิกของหมวดอยู่ (นันทริยา ลำเจียกเทศ, 2539: 30)

(156) พระเกศธาตุเสนิงเหลื่อมงามควางแต่บนสพดคเหนือหว
 พระศรีสรรหาราชจุลามุณี ‘พระเกศธาตุเส้นหนึ่งเหลื่อมงามควางแต่บนสะพัด
 เนื้อห้วพระศรีสรรหาราชจุฬามุณี’ (ศรีชุม, 2: 68-69)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (156) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำบุพบท “แต่” ‘แต่’ ซึ่งเป็นตำแหน่งที่คำนามหรือนามวลีสามารถปรากฏได้ และน่าจะมีความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ จึงพิจารณาให้คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (156) เป็นคำนาม

(157) บางทีสัตว์รกรนั้นก็ค้างอยู่ในบนต้นจิ้งนั้นสิ้นพันปีอันมาก เมื่อ
 ว่าสิ้นพันปีแล้วสิ้นพันปีเล่าเนื่องๆ นีรยบาลทั้งหลายก็ทิมก็แทงสัตว์รกร
 นั้นด้วยอาวุธทั้งหลายต่างๆ (ไตรภูมิ ปารีศ, 2554: 109)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (157) ปรากฏในตำแหน่งหน้านามวลี “ต้นจิ้งนั้น” แล้วรวมกันเป็นนามวลี “บนต้นจิ้งนั้น” ตำแหน่งที่คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (157) ปรากฏเป็นตำแหน่งหน้าสุดหรือตำแหน่งส่วนหลักของนามวลี อีกทั้งเมื่อรวมกับเป็นนามวลีแล้วยังปรากฏในตำแหน่งหลังคำบุพบท “ใน” ซึ่งเป็นตำแหน่งที่คำนามหรือนามวลีสามารถปรากฏได้ และน่าจะมีความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ จึงพิจารณาให้คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (157) เป็นคำนาม

(158) สารถีรลโค 21 คน กลองแขกบนระแทะ ตีกลอง 2 คน ปี 1
 คน (รวม) 3 คน (หมายรับสั่ง ภา ๓1, 2536: 186)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (158) ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำนาม “กลองแขก” และคำนาม “ระแทะ” แล้วรวมกันนามวลี “กลองแขกบนระแทะ” ซึ่งเป็นตำแหน่งที่คำบุพบทสามารถปรากฏได้ และน่าจะมีความหมายแสดงความสัมพันธ์ของสิ่งกับสิ่งคือแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของคำนาม “กลองแขก” กับคำนาม “ระแทะ” นอกจากนี้ ยังอาจพิจารณาได้ว่าคำว่า “บน” นั้นปรากฏใน

ตำแหน่งหน้าคำนาม “ระแทะ” แล้วรวมกันเป็นบุพบทวลี “บนระแทะ” ซึ่งสอดคล้องกับหน่วยสร้าง ไร้ศูนย์³⁷ จึงพิจารณาให้คำว่า “บน” ที่ปรากฏในตัวอย่าง (158) เป็นคำบุพบท

(159) พอกินเสร็จ เจ้าของบ้านก็กระโดดขึ้นยืนบนโต๊ะกล่าวคำ
รับรองหรรษา (ไปลังกา, 2494: 108)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (159) ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยวลี “กระโดดขึ้นยืน” และ คำนาม “โต๊ะ” ซึ่งเป็นตำแหน่งที่คำบุพบทสามารถปรากฏได้ และน่าจะมีความหมายแสดงความสัมพันธ์ของสิ่งกับสิ่งคือแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของนามวลี “เจ้าของบ้าน” หรือกริยวลี แสดงเหตุการณ์ “กระโดดขึ้นยืน” กับคำนาม “โต๊ะ” นอกจากนี้ ยังอาจพิจารณาได้ว่าคำว่า “บน” นั้นปรากฏในตำแหน่งหน้าคำนาม “โต๊ะ” แล้วรวมกันเป็นบุพบทวลี “บนโต๊ะ” ซึ่งสอดคล้องกับ หน่วยสร้างไร้ศูนย์ จึงพิจารณาให้คำว่า “บน” ที่ปรากฏในตัวอย่าง (159) เป็นคำบุพบท

อนึ่ง การพิจารณาจำแนกหมวดคำของคำว่า “บน” ที่ปรากฏในบางบริบทยังอาจพิจารณา จำแนกให้เป็นหมวดคำได้หลายหมวด ยกตัวอย่างดังนี้

(160) คลิก Start/Search (run) ป้อนว่า cmd แล้วกด Enter ครบ
ในหน้าจอๆ ป้อนว่า ipconfig/ ALL แล้วกด Enter เลื่อนเนื้อหากลับไป
บนๆ ที่มีตัวเลขเยอะๆ จับภาพมาดูกันครับ (พันทิป)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (160) ปรากฏในลักษณะของคำซ้ำ “บนๆ” ซึ่งปรากฏในตำแหน่ง หลังกริยวลี “กลับไป” ซึ่งเป็นตำแหน่งที่คำนามหรือนามวลีสามารถปรากฏได้ ในขณะที่เดียวกันก็เป็นตำแหน่งที่คำกริยวิเศษณ์สามารถปรากฏได้เช่นเดียวกัน ทั้งนี้ คำว่า “บน” ที่ปรากฏในลักษณะของคำซ้ำ “บนๆ” น่าจะทำหน้าที่ขยายกริยวลี “กลับไป” จึงพิจารณาให้คำว่า “บน” ที่ปรากฏในลักษณะของคำซ้ำ “บนๆ” ในตัวอย่าง (160) เป็นคำกริยวิเศษณ์

³⁷ หน่วยสร้างไร้ศูนย์ (exocentric construction) คือ หน่วยสร้างที่ส่วนประกอบ (constituent) มีความสำคัญเท่ากัน ไม่มีส่วนใดเป็นส่วนหลักและส่วนใดเป็นส่วนขยาย ถือเป็นส่วนหลักทั้งคู่ เช่น บุพบทวลี “บนโต๊ะ” คำว่า “บน” เป็นส่วนหลัก คำว่า “โต๊ะ” ก็เป็นส่วนหลักเช่นกัน ไม่สามารถตัดส่วนใดส่วนหนึ่งออกได้ (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2553: 53)

(161) บ้านเราเป็นส่วนหนึ่งของตึกสามชั้น เราอยู่ชั้นบน มีห้องนอน
เล็กๆ สองห้อง ห้องนั่งเล่น (ละคร ชีวิต, 2531: 163)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (161) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “ชั้น” แล้วรวมกันคำประสม “ชั้นบน” ตำแหน่งที่คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (161) ปรากฏเป็นตำแหน่งที่คำคุณศัพท์สามารถปรากฏได้ ในขณะที่เดียวกันก็เป็นตำแหน่งที่คำนามสามารถปรากฏได้เช่นเดียวกัน เพราะคำนามก็สามารถทำหน้าที่ขยายคำนามได้ ซึ่งสอดคล้องกับหน่วยสร้างทวินามสัมพันธ์³⁸ ที่มีลักษณะเป็นแบบคำนามหนึ่งมีรูปภาพขยายความหมายของอีกคำหนึ่ง ทั้งนี้ คำว่า “บน” น่าจะทำหน้าที่ขยายคำนาม “ชั้น” จึงพิจารณาให้คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (161) เป็นคำคุณศัพท์

3.4 หมวดคำของคำว่า “บน”

เมื่อพิจารณาข้อมูลคำว่า “บน” ที่ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) จำนวน 2,441 แห่ง ตามคุณสมบัติเบื้องต้นของหมวดคำ โดยเฉพาะคุณสมบัติด้านวากยสัมพันธ์ ร่วมกับการพิจารณาปริบทการปรากฏของคำว่า “บน” การพิจารณาหน้าที่ของคำว่า “บน” รวมถึงสันนิษฐานหรือพิจารณาคุณสมบัติด้านอรรถศาสตร์ประกอบแล้ว สามารถจำแนกหมวดคำของคำว่า “บน” ได้ 4 หมวด คือ คำนาม คำคุณศัพท์ คำบุพบท และคำกริยาวิเศษณ์ ทั้งนี้ สามารถแสดงหมวดคำของคำว่า “บน” ในรูปตารางได้ดังตารางที่ 6

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

³⁸ หน่วยสร้างทวินามสัมพันธ์ (genitive construction) คือ หน่วยสร้างที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างคำนามหนึ่งกับอีกคำนามหนึ่งในรูปแบบต่างๆ เช่น คำนามหนึ่งมีรูปภาพแสดงความเป็นเจ้าของของอีกคำหนึ่ง คำนามหนึ่งมีรูปภาพขยายความหมายของอีกคำหนึ่ง (กิ่งกาญจน์ เทพกาญจนา, 2559: 162)

ตารางที่ 6 หมวดของคำว่า “บน”

ลำดับ	หมวดคำ
1.	คำนาม “บน”
2.	คำคุณศัพท์ “บน”
3.	คำบุพบท “บน”
4.	คำกริยาวิเศษณ์ “บน”

ตารางที่ 6 แสดงหมวดคำของคำว่า “บน” ในภาษาไทย ซึ่งสามารถจำแนกได้ 4 หมวด ทั้งนี้สามารถแสดงรายละเอียดของหมวดคำแต่ละหมวดได้ ดังนี้

3.4.1 คำนาม “บน”

คำว่า “บน” ที่พิจารณาจำแนกเป็นคำนาม “บน” คือ คำว่า “บน” ที่ปรากฏตามลำดับในตำแหน่งหลังคำบุพบทในปริบท “คำบุพบท+“บน”” ปรากฏในตำแหน่งหน้าคำนามหรือนามวลีแล้วรวมกันเป็นนามวลีในปริบท “[“บน”+คำนามหรือนามวลี]_{นามวลี}” ซึ่งอาจปรากฏในตำแหน่งหลังคำบุพบทในปริบท “คำบุพบท+[“บน”+คำนามหรือนามวลี]_{นามวลี}” และปรากฏตามลำดับในตำแหน่งหลังคำกริยาหรือกริยาวลีในปริบท “คำกริยาหรือกริยาวลี+“บน”” นอกจากนี้ คำว่า “บน” ที่พิจารณาจำแนกเป็นคำนาม “บน” ยังมีหรือสามารถแสดงความหมายเกี่ยวกับสิ่ง ซึ่งสำหรับคำว่า “บน” แล้ว หมายถึงความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่³⁹ ทั้งนี้ คำนาม “บน” ปรากฏทุกสมัย ตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) จำนวน 89 แห่ง ดังนี้

³⁹ คุณสมบัติของคำนามประการหนึ่งคือ “มีความหมายแสดงสิ่ง” (entity) โดยความหมายแสดงสิ่งของคำนาม “บน” คือความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ แตกต่างจากคุณสมบัติ “มีความหมายแสดงความสัมพันธ์ของสิ่งกับสิ่ง” (relation) ที่เป็นคุณสมบัติประการหนึ่งของคำบุพบท ซึ่งเป็นความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่ง ซึ่งหมายรวมถึงเหตุการณ์ กับสิ่ง ทั้งนี้ สามารถพิจารณารายละเอียดเพิ่มเติมได้ในบทที่ 4 ความหมายและมโนทัศน์ของคำว่า “บน”

1) สมัยที่ 1 ปราภฏ 1 แห่ง คือ

(162) พระเกศธาตุเสนิงเหลื่อมงามควางแต่บนสพดคเหนือหว
พระศรีสธธาธาจุลามาณี ‘พระเกศธาตุเส้นหนึ่งเลื่อมงามควางแต่บนสะพัด
เหนือหัวพระศรีสธธาธาธาจุลามาณี’ (ศรีชุม, 2: 68-69)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (162) ปราภฏตามลำพังในตำแหน่งหลังบุพท
“แต่” ตำแหน่งที่คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (162) ปราภฏเป็นตำแหน่งที่ค่านามหรือนามวลีสามารถ
ปราภฏได้ และน่าจะมีความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ จึงพิจารณาให้เป็นค่านาม

2) สมัยที่ 2 ปราภฏ 17 แห่ง เช่น

(163) ครั้นแล้วจึงข้าพเจ้าจึงข้ามไปดูกำแพงเมืองซึ่งก่อใหม่แลขึ้นมุม
ป้อมท้ายเมืองนั้น บนหลังสูงพ่นน้ำขึ้นไปประมาณ 2 เส้น 12 วา 2 คอก
ข้าพเจ้าจึงตามเชิงเทินนั้นจนถึงประตูเมืองทิศตะวันออก (วิสุทสุนทร,
39: 12-14-40: 1-2)

(164) แลพรานนั้นจึงถืออาวุธแล้วก็ขึ้นไปแฝงอยู่ ณ บนต้นสะคร้อ
นั้น (ปุมาธาธรรม, 2545: 70)

(165) แลทั้งนี้ไว้ให้สำหรับพระศรีรัตนธาธาในบนภูเขาพุทธา
บรรพตพะโต๊ะต้อสันศาสนาพระสรพะช (กัลปนา อยุธยา ก1, 2510: 79)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (163) ปราภฏในตำแหน่งหน้าค่านาม “หลัง”
เป็นตำแหน่งหน้าสุดหรือตำแหน่งของส่วนหลักของนามวลี “บนหลัง” อีกทั้งยังปราภฏในตำแหน่ง
หน้ากริยาวลี “สูงพ่นน้ำขึ้นไปประมาณ 2 เส้น 12 วา 2 คอก” ซึ่งคำกริยา “สูง” เป็นคำกริยาแสดง
สภาพ คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (164) ปราภฏในตำแหน่งหน้านามวลี “ต้นสะคร้อนั้น” เป็นตำแหน่ง
หน้าสุดหรือตำแหน่งของส่วนหลักของนามวลี “บนต้นสะคร้อนั้น” ซึ่งปราภฏในตำแหน่งหลังคำ

บุพพท “ณ” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (165) ปรากฏในตำแหน่งหน้านามวลี “ภูเขาศุภธาตบรพตพะโตะ” เป็นตำแหน่งหน้าสุดหรือตำแหน่งของส่วนหลักของนามวลี “บนภูเขาศุภธาตบรพตพะโตะ” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังคำบุพพท “ใน” ทั้งนี้ ตำแหน่งที่คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (163) ถึงตัวอย่าง (165) ปรากฏเป็นตำแหน่งที่ค่านามหรือนามวลีสามารถปรากฏได้ อีกทั้งยังน่าจะมีความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ จึงพิจารณาให้เป็นค่านาม

3) สมัยที่ 3 ปรากฏ 6 แห่ง เช่น

(166) เรือน 3 ห้องฝากระดานตรึงเหล็กชุดมุ่ม ใต้ห้องเรือนยก 5
ศอก มีกระดานปกบน ลั่นกุนแจตามกฎ (ตราสามดวง, 1: 114/2-4)

(167) สั่งให้ไว้บนก็ดี ลงขุมก็ดี ตามโทษหนักโทษเบา ถ้าโทษถึงตาย
ให้ลงขุม (ตราสามดวง, 1: 114/4)

(168) แลอำแดงอุ้นสารภาพว่าเอาลูกอีเกิดไปตั้งไว้ ณ บนสะพาน
แล้วไปมกุ่ง (ตราสามดวง, 1: 335/9-10)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (166) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำกริยา “ปก” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (167) ปรากฏในตำแหน่งหลังกริยาวลี “สั่งให้ไว้” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (168) ปรากฏในตำแหน่งหน้าค่านาม “สะพาน” เป็นตำแหน่งหน้าสุดหรือตำแหน่งของส่วนหลักของนามวลี “บนสะพาน” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังคำบุพพท “ณ” ทั้งนี้ ตำแหน่งที่คำว่า “บน” ที่ปรากฏในตัวอย่าง (166) ถึงตัวอย่าง (168) ปรากฏเป็นตำแหน่งที่ค่านามหรือนามวลีสามารถปรากฏได้ อีกทั้งยังน่าจะมีความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ จึงพิจารณาให้เป็นค่านาม

4) สมัยที่ 4 ปรากฏ 22 แห่ง เช่น

(169) เดินลัดไปหลังสวนมะพร้าวออกทุ่งนามะเรศมีที่นาประมาณ
100 ไร่ มีคลองน้ำธารไหลจากบนยอดเขาสูงทุ่งนา (ชีวิวัฒน์, 2427: 37)

(170) เหนว่ารูปพระพุทธรองค์จะมีน้ำหนักมากกว่ารูปพระธาตุ ที่เขียนคำสั่งเอาพระเจดีย์ขึ้นไปไว้บน ขึ้นใจเต็มที อาไศรยเหตุด้วยพระเจดีย์สูง ต้องการพื้นที่ยาวอย่างเดียว (เทียบลัทธิตี, 2556: 110-111)

(171) บางที่มีรัศมีสว่างเหมือนหิ่งห้อย ก็ที่มีความสว่างอยู่ในบนบก คือหิ่งห้อยแลแมลงคาเรื่อง มีในขมิ้นในฟองเปิดฟองไข่ และไหลในวานในรากพุทธรักษา แลที่ใส่โครกและปลานาว (กิจจา, 2514: 68)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (169) ปรากฏในตำแหน่งหน้าคำนาม “ยอดเขา” เป็นตำแหน่งหน้าสุดหรือตำแหน่งของส่วนหลักของนามวลี “บนยอดเขา” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังคำบุพบท “ณ” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (170) ปรากฏตามลำพังในตำแหน่งหลังกริยาวลี “ขึ้นไปไว้” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (171) ปรากฏในตำแหน่งหน้าคำนาม “บก” เป็นตำแหน่งหน้าสุดหรือตำแหน่งของส่วนหลักของนามวลี “บนบก” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังคำบุพบท “ใน” ทั้งนี้ตำแหน่งที่คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (169) ถึงตัวอย่าง (171) ปรากฏเป็นตำแหน่งที่คำนามหรือนามวลีสามารถปรากฏได้ อีกทั้งยังน่าจะมีความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ จึงพิจารณาให้เป็นคำนาม

5) สมัยที่ 5 ปรากฏ 16 แห่ง เช่น

(172) ลาดผ้าขาวโรยแป้งวางหญ้าคา แล้วปูแผ่นเขียนรูปราชสีห์ด้วยชาตหรรคุณปกบนด้วยผ้าขาว (เฉลิม มณเฑียร, 2558: 11)

(173) แต่ถ้าท่านบอกว่าบนภูเขาหิมาลัยคือเขื่อนกันโลก ถ้าป็นขึ้นไปไม่ดีแล้วจะตกลงไปในแม่น้ำสีทันดร (ปาฐกถา, 2549: 379)

(174) วันหนึ่งฉันลงมาจากบนเรือน เห็นพระทิมมานั่งคอยอยู่ที่ห้องพระโรง ฉันถามเธอว่ามีกิจธุระอะไรหรือ (นิทาน คดี, 2546: 151)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (172) ปรากฏตามลำพังในตำแหน่งหลังคำกริยา “ปก” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (173) ปรากฏในตำแหน่งหน้านามวลี “ภูเขาหิมาลัย” เป็นตำแหน่งหน้าสุดหรือตำแหน่งของส่วนหลักของนามวลี “บนภูเขาหิมาลัย” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหน้าคำกริยา “คือ” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (174) ปรากฏในตำแหน่งหน้าคำนาม “เรือน” เป็นตำแหน่งหน้าสุดหรือตำแหน่งของส่วนหลักของนามวลี “บนเรือน” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังคำบุพบท “จาก” ทั้งนี้ ตำแหน่งที่คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (172) ถึงตัวอย่าง (174) ปรากฏเป็นตำแหน่งที่คำนามหรือนามวลีสามารถปรากฏได้ อีกทั้งยังน่าจะมีความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ จึงพิจารณาให้เป็นคำนาม

6) สมัยที่ 6 ปรากฏ 27 แห่ง เช่น

(175) เป็นโรงโถงขนาดใหญ่ หลังคามุงกระเบื้องไม่มีฝ้าหรือเพดาน
กรบน มีฝาเป็นผนังก่ออิฐถือปูน (พื้นความหลัง ล1, 2513: 162)

(176) อังสะเป็นผ้าพิเศษที่มีขึ้นเพื่อพระท่านใส่เวลาเดินอยู่ในวัด ถ้า
ไม่ห่มจีวร เพื่อให้ดูเรียบร้อย เพราะสมัยนี้ถือกันว่าการเดินแบบเปลือยบน
นั้นไม่สุภาพ ต่างจากสมัยก่อน (พันทิป)

(177) สังเกตว่าเวลาจะอะไร อะไร กับจี เขาจะสรรหาเหตุผลมา
รองรับการกระทำของเขาเสมอ บางครั้งคนดูจึงมองบนและอมยิ้มกับการ
กระทำของสาธิต (พันทิป)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (175) ปรากฏตามลำพังในตำแหน่งหลังคำกริยา “กร” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (176) ปรากฏตามลำพังในตำแหน่งหลังคำกริยา “เปลือย” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (177) ปรากฏตามลำพังในตำแหน่งหลังคำกริยา “มอง” ทั้งนี้ ตำแหน่งที่คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (175) ถึงตัวอย่าง (177) ปรากฏเป็นตำแหน่งที่คำนามหรือนามวลีสามารถปรากฏได้ อีกทั้งยังน่าจะมีความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ จึงพิจารณาให้เป็นคำนาม

คำนาม “บน” สามารถปรากฏตามลำพังในตำแหน่งหลังคำบุพบทได้ สามารถปรากฏในตำแหน่งหน้าคำนามหรือนามวลีแล้วรวมกันเป็นนามวลีได้ และสามารถปรากฏตามลำพังในตำแหน่งหลังคำกริยาหรือกริยาวลีได้ อีกทั้งยังมีความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่

3.4.2 คำคุณศัพท์ “บน”

คำว่า “บน” ที่พิจารณาจำแนกเป็นคำคุณศัพท์ “บน” คือ คำว่า “บน” ที่ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม ทำหน้าที่ขยายคำนามที่ปรากฏในตำแหน่งด้านหน้า แล้วรวมกันเป็นคำประสมในปริบท “[คำนาม+“บน”]_{คำประสม}” นอกจากนี้ คำว่า “บน” ที่ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม แล้วทำหน้าที่ขยายคำนามที่ปรากฏในตำแหน่งด้านหน้า ยังสามารถปรากฏในลักษณะของคำซ้ำ “บนๆ” แล้วรวมกันเป็นนามวลีในปริบท “[คำนาม+“บน”+“บน”]_{นามวลี}” ได้ ทั้งนี้ คำคุณศัพท์ “บน” ปรากฏทุกสมัย ตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) จำนวน 531 แห่ง ดังนี้

1) สมัยที่ 1 ปรากฏ 2 แห่ง คือ

(178) จุงไหเขาไ (ป) เกิดเมืองฟาเมืองบนในตนเขาจุงอยู่มลากอยุดิ
ญาไชเจบเลบเหนยเมลายหานครานอดิ ‘จุงไหเขา ไ (ป) เกิดเมืองฟาเมือง
บนในตนเขาอยู่มลากอยุดิ อย่าใช้เจ็บเส็บเหน้อยเมล้อยหานครานอดิ’ (คำ
อธิษฐาน, 1: 7-9)

(179) ท่านเอาพระมหาธาตุเจ้าสององคมาแต่เมืองบนของคณิงราม
เท่าเมตเข้าสานทักเคริง ‘ท่านเอาพระมหาธาตุเจ้าสององคมาแต่เมืองบน
องคหนึ่งรามเท่าเมล็ดข้าวสารทักเคริง’ (อโสภากรม, 1: 7-9)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (178) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “เมือง” ‘เมือง’ แล้วรวมกันเป็นคำประสม “เมืองบน” ‘เมืองบน’ ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (179) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “เมือง” ‘เมือง’ แล้วรวมกันเป็นคำประสม “เมืองบน” ‘เมืองบน’ ทั้งนี้ คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (178) และตัวอย่าง (179) ทำหน้าที่ขยายคำนามที่ปรากฏในตำแหน่งด้านหน้าแล้วรวมกับเป็นคำประสม จึงพิจารณาให้เป็นคำคุณศัพท์

2) สมัยที่ 2 ปราภฏ 28 แห่ง เช่น

(180) แลชั้นบนนั้นไว้ผ้าใบแลเชือกสายสำหรับการกำปั่นเป็นเหล่าๆ แต่แลดำ แลเจาะศิลาฉลักชื่อกำปั่นนั้นไว้ (วิสุทธสุนทร, 2555: 105)

(181) ไฟประลัยกัลป์นั้นแม่นว่านรกอันโทษเบาที่สิ้นชีวิต แลจิตก็ขึ้น ไปอยู่ในพรหมโลกชั้นบนนั้น แลนรกโทษหนักนั้น เทพดาเอาไปไว้นอก จักรวาลเรา (ไตรภูมิ ปารีศ, 2554: 76)

(182) แถวบนนี้ แต่คำตันปนกันทุกตัว คำปลายเป็นเหล่า กะกาไป ลิ่น เหน้ซ้กันอยู่ ‘แถวบนนี้ แต่คำตันเป็น กัน ทุกตัว คำปลายเป็นเหล่า กะกา ไปลิ่น เห็นซ้กันอยู่’ (แม่อักษร, 1: 1)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (180) ปราภฏในตำแหน่งหลังคำนาม “ชั้น” แล้ว รวมกันเป็นคำประสม “ชั้นบน” ซึ่งปราภฏในตำแหน่งด้านหน้าคำบอกกำหนด “นั้น” แล้วรวมกัน เป็นนามวลี “ชั้นบนนั้น” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (181) ปราภฏในตำแหน่งหลังคำนาม “ชั้น” แล้ว รวมกันเป็นคำประสม “ชั้นบน” ซึ่งปราภฏในตำแหน่งระหว่างคำนาม “พรหมโลก” และคำบอก กำหนด “นั้น” แล้วรวมกับเป็นนามวลี “พรหมโลกชั้นบนนั้น” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (182) ปราภฏในตำแหน่งหลังคำนาม “แถว” แล้วรวมกันเป็นคำประสม “แถวบน” ซึ่งปราภฏในตำแหน่ง หน้าคำบอกกำหนด “นี้” แล้วรวมกันเป็นนามวลี “แถวบนนี้” ทั้งนี้ คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (180) ถึงตัวอย่าง (182) ทำหน้าที่ขยายคำนามที่ปราภฏในตำแหน่งด้านหน้าแล้วรวมกับเป็นคำประสม จึง พิจารณาให้เป็นคำคุณศัพท์

3) สมัยที่ 3 ปราภฏ 53 แห่ง เช่น

(183) ชั้นบน เบจเสจ 1 ทาษ 1 อาชญา หลวง 1, 2 ผัวเมีย 1, 2 โจร 1, 2 กฎพรสงฆ์ 1, 2 (จดหมายเหตุ ร3 ล1, 2530: 14)

(184) และค่ายซึ่งองภูอยู่นั้นได้เผาเสียสิ้นแล้วและบรรดาราษฎรจีน
เขมรซึ่งอยู่ริมทะเลได้กวาดต้อนขึ้นมาอยู่ข้างบนหมดแล้ว และญวนใน
แขวงนั้นก็ได้ฆ่าฟันหมดหามีไม่ (ทัพญวน, 2476: 16)

(185) ฐานกลางเป็นส่วนนายกอง ฐานบนเป็นส่วนยกกระบัตร์แล
กองหลัง (พิไชยสงคราม ร1: 2545, 265)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (183) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “ชั้น” แล้ว
รวมกันเป็นคำประสม “ชั้นบน” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (184) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม
“ข้าง” แล้วรวมกันเป็นคำประสม “ข้างบน” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (185) ปรากฏในตำแหน่ง
หลังคำนาม “ฐาน” แล้วรวมกันเป็นคำประสม “ฐานบน” ทั้งนี้ คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (183) ถึง
ตัวอย่าง (185) ทำหน้าที่ขยายคำนามที่ปรากฏในตำแหน่งด้านหน้าแล้วรวมกับเป็นคำประสม จึง
พิจารณาให้เป็นคำคุณศัพท์

4) สมัยที่ 4 ปรากฏ 152 แห่ง เช่น

(186) ฝ่ายข้างบนป้อมก็ยิงตอบ 21 นัด แล้วก็ปัดทิ้งเชิงญวณ
ราชทูตลงเรือโบท (ราชทูตไทย อังกฤษ, 2484: 37)

(187) ทุเรียนบางบนนั้นยวงใหญ่เนื้อหยาบสีเหลืองงามรสมัน
มากกว่าหวาน (แม่ครัว ล1, 2554: 153)

(188) จึงให้ข้างยกเครื่องบนพระมณฑปแลยอดเสร็จแล้ว ให้จับการ
ลงรักปิดทองประดับกระจก (พงศาวดาร ร1 ทิพากรวงศ์, 2552: 111)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (186) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “ข้าง” แล้ว
รวมกันเป็นคำประสม “ข้างบน” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำนาม “ฝ่าย” และคำนาม “ป้อม”
แล้วรวมกันเป็นนามวลี “ฝ่ายข้างบนป้อม” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (187) ปรากฏในตำแหน่งหลัง

คำนาม “บาง”⁴⁰ แล้วรวมกันเป็นนามวลี “บางบน” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “ทุเรียน” แล้วรวมกันเป็นนามวลี “ทุเรียนบางบน” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (188) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “เครื่อง” แล้วรวมกันเป็นคำประสม “เครื่องบน” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหน้าคำนาม “พระมณฑป” แล้วรวมกันเป็นนามวลี “เครื่องบนพระมณฑป” ทั้งนี้ คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (186) ถึงตัวอย่าง (188) ทำหน้าที่ขยายคำนามที่ปรากฏในตำแหน่งด้านหน้าแล้วรวมกับเป็นคำประสม จึงพิจารณาให้เป็นคำคุณศัพท์

5) สมัยที่ 5 ปรากฏ 101 แห่ง เช่น

(189) ญี่ปุ่นสาว ๆ มักจะไม่สู้ระมัดระวังในการปกป้องร่างกาย ส่วนบน หล่อนไม่สู้จะนำพากับเสื้ออาบน้ำอันไม่รัดกุมพอ (ข้างหลังภาพ, 2531: 79)

(190) เช่นวัดศรีชุม ซึ่งเป็นตึกใหญ่มหึมาฝาผนังหนาจนมีช่องในฝาผนังให้คนเดินจากข้างล่างถึงข้างบนได้ ข้าพเจ้ายังไม่เคยเห็นถาวรวัตถุอันใดทำได้ถึงปานนั้น (ปาฐกถา, 2549: 390)

(191) “เรากินข้าวกันเวลาบ่ายโมง” มิสซิสแอนดรูบอกข้าพเจ้า “เธอขึ้นไปล้างมือ ล้างหน้าล้างตาเสียในห้องบนก่อน เราได้จัดห้องสวยที่สุดไว้สำหรับเธอแล้ว” (ละคร ชีวิต, 2531: 91)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (189) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “ส่วน” แล้วรวมกันเป็นคำประสม “ส่วนบน” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “ร่างกาย” แล้วรวมกันเป็นนามวลี “ร่างกายส่วนบน” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (190) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “ข้าง” แล้วรวมกันเป็นคำประสม “ข้างบน” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (191) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “ห้อง” แล้วรวมกันเป็นคำประสม “ห้องบน” ทั้งนี้ คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (189) ถึง

⁴⁰ คำว่า “บาง” ที่ปรากฏในตัวอย่าง (128) เป็นคำนาม หมายถึง “ทางน้ำเล็กๆ, ทางน้ำเล็กๆที่ไหลขึ้นลงตามระดับน้ำในแม่น้ำ ลำคลอง หรือทะเล, ตำบลบ้านที่อยู่หรือเคยอยู่ริมบางหรือในบริเวณที่เคยเป็นบาง เช่น บางใหญ่ บางคูเวียง บางกรวย” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: ออนไลน์)

ตัวอย่าง (191) ทำหน้าที่ขยายคำนามที่ปรากฏในตำแหน่งด้านหน้าแล้วรวมกับเป็นคำประสม จึงพิจารณาให้เป็นคำคุณศัพท์

6) สมัยที่ 6 ปรากฏ 195 แห่ง เช่น

(192) กล้ามเนื้อในร่างกายที่เราควรฝึก จะแบ่งคร่าวๆ ดังนี้ 1)
ร่างกายตอนบน - อก - หลัง - ไหล่ - หลังแขน - หน้าแขน - หน้าท้อง -
แกนกลางลำตัว - รอบเอว (พันทิป)

(193) ครั้งแรกกวาดพวงวรรณยุกต์ ครั้งที่สองกวาดพวงสระบน เช่น
สระอี อี ครั้งที่สามกวาดพยัญชนะ และครั้งที่สี่กวาดพวงสระล่าง คือ สระ
อุ อุ (ภาษา อักษร: 2526, 110)

(194) อาคารพานิชย์ มีหลายชั้น ชั้นบนๆ ก็แบ่งห้องให้เช่า เป็น
หอพักหญิงได้ ลองพิจารณาดูครับ (พันทิป)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (192) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “ตอน”
แล้วรวมกันเป็นคำประสม “ตอนบน” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “ร่างกาย” แล้วรวมกันเป็น
นามวลี “ร่างกายตอนบน” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (193) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “สระ”
แล้วรวมกันเป็นคำประสม “สระบน” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (194) ปรากฏในลักษณะของคำ
ซ้ำ “บนๆ” ในตำแหน่งหลังคำนาม “ชั้น” แล้วรวมกันเป็นนามวลี “ชั้นบนๆ” ทั้งนี้ คำว่า “บน” ใน
ตัวอย่าง (192) ถึงตัวอย่าง (194) ทำหน้าที่ขยายคำนามที่ปรากฏในตำแหน่งด้านหน้าแล้วรวมกับเป็น
คำประสม จึงพิจารณาให้เป็นคำคุณศัพท์

อนึ่ง คำว่า “บน” ที่ปรากฏในลักษณะของคำซ้ำ “บนๆ” ในตำแหน่งหลัง
คำนาม แล้วรวมกันเป็นนามวลี ปรากฏเฉพาะสมัยที่ 6 เท่านั้น

คำคุณศัพท์ “บน” สามารถปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม ทำหน้าที่ขยายคำนามที่
ปรากฏในตำแหน่งด้านหน้า แล้วรวมกันเป็นคำประสม นอกจากนี้ ยังสามารถปรากฏในลักษณะของ
คำซ้ำ “บนๆ” แล้วรวมกับคำนามที่ปรากฏในตำแหน่งด้านหน้าเป็นนามวลีได้อีกด้วย

3.4.3 คำบุพบท “บน”

คำว่า “บน” ที่พิจารณาจำแนกเป็นคำบุพบท “บน” คือ คำว่า “บน” ที่ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำกริยาหรือกริยาวลีกับคำนามหรือนามวลีในปริบท “คำกริยาหรือกริยาวลี+ “บน”+คำนามหรือนามวลี” ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำกริยาหรือกริยาวลีที่มีคำนามหรือนามวลีปรากฏในตำแหน่งตามมากับคำนามหรือนามวลีในปริบท “คำกริยาหรือกริยาวลี+คำนามหรือนามวลี+ “บน”+คำนามหรือนามวลี” และปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำนามหรือนามวลีกับคำนามหรือนามวลีแล้วรวมกันเป็นนามวลีในปริบท “[คำนามหรือนามวลี+ “บน”+คำนามหรือนามวลี]_{นามวลี}” นอกจากนี้ คำว่า “บน” ที่พิจารณาจำแนกเป็นคำบุพบท “บน” ยังมีหรือสามารถแสดงความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของสิ่งกับสิ่ง ซึ่งสำหรับคำว่า “บน” แล้ว หมายถึงความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่ง ซึ่งหมายรวมถึงเหตุการณ์ กับสิ่ง⁴¹ ทั้งนี้ คำบุพบท “บน” ปรากฏ 5 สมัย ตั้งแต่สมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) จำนวน 1,820 แห่ง ดังนี้

1) สมัยที่ 2 ปรากฏ 48 แห่ง เช่น

(195) อันว่าพานร จะอยู่อาศัยที่ใดก็ดี ย่อมอยู่บนต้นไม้ใหญ่สูง ขึ้นไปเร้นอยู่ในที่สงัดลับลืออยู่บนปลายกิ่ง (มิลินท, 2467: 11)

(196) แลเชิญพระพุทธรูป เชิญหีบพระธรรม เชิญพระมณฑปพระราชสาส์น แลเครื่องพระราชมงคลบรรณาการขึ้นบนกำป่านแล้ว แลทอดอยู่หน้าวัดรอนัน 3 วัน (พระสงฆ์ ลังกาทวีป, 2503: 153)

(197) ครั้นเชิญพระราชสารขึ้นไป ณ ตึก แลทหารซึ่งถือปืนนกดทับแห่งนั้นยังพร้อมกันเป็นสามคราว แลครั้นถึงบนตึกจึงเอาพระมรตปขึ้นตั้งบนเตียงเอาสัพทนทางไว้สี่คั่น (วิสุทธสุนทร, 12: 7-10)

⁴¹ คุณสมบัติของคำบุพบทประการหนึ่งคือ “มีความหมายแสดงความสัมพันธ์ของสิ่งกับสิ่ง” (relation) โดยความหมายแสดงความสัมพันธ์ของสิ่งกับสิ่งของคำบุพบท “บน” คือความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่ง ซึ่งหมายรวมถึงเหตุการณ์ กับสิ่ง แตกต่างจากคุณสมบัตินี้ “มีความหมายแสดงสิ่ง” (entity) ที่เป็นคุณสมบัตินี้ประการหนึ่งของคำนาม ซึ่งเป็นความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ ทั้งนี้ สามารถพิจารณารายละเอียดเพิ่มเติมได้ในบทที่ 4 ความหมายและมโนทัศน์ของคำว่า “บน”

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (195) ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำกริยา “อยู่” กับนามวลี “ต้นไม้ใหญ่สูง” และน่าจะมีความหมายแสดงความสัมพันธ์ของสิ่งกับสิ่งคือแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของคำนาม “พานร” หรือคำกริยาแสดงเหตุการณ์ “อยู่” กับนามวลี “ต้นไม้ใหญ่สูง” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (196) ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาลี “เชิญพระพุทธรูป เชิญหีบพระธรรม เชิญพระมณฑปพระราชสำนัก แลเครื่องพระราชมงคลบรรณาการขึ้น” กับคำนาม “กำปั่น” และน่าจะมีความหมายแสดงความสัมพันธ์ของสิ่งกับสิ่งคือแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของกริยาลีแสดงเหตุการณ์ “เชิญพระพุทธรูป เชิญหีบพระธรรม เชิญพระมณฑปพระราชสำนัก แลเครื่องพระราชมงคลบรรณาการขึ้น” กับคำนาม “กำปั่น” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (197) ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำกริยา “ถึง” ‘ถึง’ กับคำนาม “ตึก” และน่าจะมีความหมายแสดงความสัมพันธ์ของสิ่งกับสิ่งคือแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของคำกริยาแสดงเหตุการณ์ “ถึง” ‘ถึง’ กับคำนาม “ตึก” นอกจากนี้ ยังอาจพิจารณาได้ว่าคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (195) ถึงตัวอย่าง (197) นั้นปรากฏในตำแหน่งหน้านามวลี “ต้นไม้ใหญ่สูง” คำนาม “กำปั่น” และคำนาม “ตึก” แล้วรวมกันเป็นบุพบทวลี “บนต้นไม้ใหญ่สูง” บุพบทวลี “บนกำปั่น” และบุพบทวลี “บนตึก” ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับหน่วยสร้างไวยากรณ์ ทั้งนี้ ตำแหน่งที่คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (195) ถึงตัวอย่าง (197) ปรากฏเป็นตำแหน่งที่คำบุพบทสามารถปรากฏได้ จึงพิจารณาเป็นคำบุพบท

2) สมัยที่ 3 ปรากฏ 199 แห่ง เช่น

(198) เพ็ชรอันบังเกิดในแดนเมืองไภยรากราช รัศมีผลนั้นดุจดั่งน้ำ
อยู่บนใบบัว ชื่อไภยรากรเพ็ชร (นพรัตน์, 2464: 7)

(199) เชิญพระยาช้างเผือกผู้ออกจากโรงสมโภชมาลงแพ ออกประตู
ทิศอุดรเลี้ยวไปประตูทิศบูรพา พระสงฆ์สวดพระพุทธรูปมนต์ประณายอยู่บนเกย
ข้างประตู 4 องค์ (จดหมายเหตุ ช้างเผือก, 2470: 19)

(200) อนึ่ง ให้ชาวพระคลังพิมาณอากาศเอาพรมใหญ่ไปปู เอาฉาก
ตั้งบนพระมหาปราสาท เวลาเช้า ณ วันศุกร์ เดือน 6 ขึ้น 9 ค่ำ ก็ให้เอา

พรมใหญ่ไปปู ณ พระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน เมื่อสมโภชเวียนเทียน ณ วัน
เดือน 6 ขึ้น 12 ค่ำ 13 ค่ำ 14 ค่ำ (หมายรับสั่ง ภ2, 2525: 64)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (198) ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำกริยา “อยู่” กับนามวลี “ไบบัว” และน่าจะมีความหมายแสดงความสัมพันธ์ของสิ่งกับสิ่งคือแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของคำนาม “น้ำ” หรือคำกริยาแสดงเหตุการณ์ “อยู่” กับคำนาม “ไบบัว” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (199) ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยวลี “สวดพระพุทธมนต์ประนํ้าอยู่” กับนามวลี “เกยข้างประตู” และน่าจะมีความหมายแสดงความสัมพันธ์ของสิ่งกับสิ่งคือแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของคำนาม “พระสงฆ์” หรือกริยวลีแสดงเหตุการณ์ “สวดพระพุทธมนต์ประนํ้าอยู่” กับนามวลี “เกยข้างประตู” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (200) ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำกริยา “ตั้ง” กับคำนาม “พระมหาปราสาท” และน่าจะมีความหมายแสดงความสัมพันธ์ของสิ่งกับสิ่งคือแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของคำนาม “ฉาก” หรือคำกริยาแสดงเหตุการณ์ “ตั้ง” กับคำนาม “พระมหาปราสาท” นอกจากนี้ยังอาจพิจารณาได้ว่าคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (198) ถึงตัวอย่าง (200) นั้น ปรากฏในตำแหน่งหน้าคำนาม “ไบบัว” นามวลี “เกยข้างประตู” และคำนาม “พระมหาปราสาท” แล้วรวมกันเป็นบุพพทวลี “บนไบบัว” บุพพทวลี “บนเกยข้างประตู” และบุพพทวลี “บนพระมหาปราสาท” ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับหน่วยสร้างไริ่ศูนย์ ทั้งนี้ ตำแหน่งที่คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (198) ถึงตัวอย่าง (200) ปรากฏเป็นตำแหน่งที่คำบุพพทสามารถปรากฏได้ จึงพิจารณาเป็นคำบุพพท

3) สมัยที่ 4 ปรากฏ 506 แห่ง เช่น

(201) เวลา 2 ทุ่มก็ปัดน้กิมเสงเงินเชิญพวกราชทูตไปกินโต๊ะที่บ้าน
บนยอดภูเขา (ราชทูตไทย อังกฤษ, 2484: 35)

(202) พวกแขกเขาแก้วว่า อ้าหล่าให้นาบิลงมาเกิด เอากำเนิดเปน
มนุษย์สั่งสอนศาสนา ก็นานี่นั้นมาสอนศาสนาแปลงไปๆ ให้ผิดจากคำพระ
เจ้าบนสวรรค์ (กิจจา, 2514: 112)

(203) อ้ายคน้งตั้งแต่มายังไม่ได้เจ็บเลย เจ้าสาयนั้นรักหลงเหลือเกิน
ที่เดียว เพราะมันไม่ไปเที่ยวข้างไหนเลย อยู่แต่บนเรือน (พระราชหัตถ์
เลขา ยมราช, 2482: 7)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (201) ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำนาม “บ้าน”
กับคำนาม “ยอดภูเขา” และน่าจะมีความหมายแสดงความสัมพันธ์ของสิ่งกับสิ่งคือแสดง
ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของคำนาม “บ้าน” กับคำนาม “ยอดภูเขา” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (202)
ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำนาม “พระเจ้า” กับคำนาม “สวรรค์” และน่าจะมีความหมายแสดง
ความสัมพันธ์ของสิ่งกับสิ่งคือแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของคำนาม “พระเจ้า” กับคำนาม
“สวรรค์” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (203) ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาวิเศษณ์ “อยู่แต่” กับ
คำนาม “เรือน” และน่าจะมีความหมายแสดงความสัมพันธ์ของสิ่งกับสิ่งคือแสดงความสัมพันธ์เชิง
พื้นที่ของคำนาม “อ้ายคน้ง” หรือคำสรรพนาม “มัน” หรือกริยาวิเศษณ์แสดงเหตุการณ์ “อยู่แต่” กับ
คำนาม “เรือน” นอกจากนี้ ยังอาจพิจารณาได้ว่าคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (201) ถึงตัวอย่าง (203)
นั้นปรากฏในตำแหน่งหน้าคำนาม “ยอดภูเขา” คำนาม “สวรรค์” และคำนาม “เรือน” แล้วรวมกัน
เป็นบุพบทวลี “บนยอดภูเขา” บุพบทวลี “บนสวรรค์” และบุพบทวลี “บนเรือน” ตามลำดับ ซึ่ง
สอดคล้องกับหน่วยสร้างไวยากรณ์ ทั้งนี้ ตำแหน่งที่คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (201) ถึงตัวอย่าง (203)
ปรากฏเป็นตำแหน่งที่คำบุพบทสามารถปรากฏได้ จึงพิจารณาเป็นคำบุพบท

4) สมัยที่ 5 ปรากฏ 451 แห่ง เช่น

(204) เพราะฉะนั้นผมมีความยินดีที่ผมไม่ต้องเสียเวลา (วางท่อของ
ลงบนโต๊ะ) โปรดตรวจดูเสียหน่อยว่าครบบริบูรณ์แล้วหรือยัง หรืออะไร
บกพร่องอยู่บ้าง? (ละครพูด เสีย ผู้ แก้ว, 2515: 171)

(205) เรานั่งอยู่เคียงกันบนที่นั่งสำหรับสองคน ชาวญี่ปุ่นบนรถ
โดยสารคันเดียวกันมองดูเราอย่างทึ่งเพราะว่าเราเป็นชาวต่างประเทศนั้น
อย่างหนึ่ง (ข้างหลังภาพ, 2531: 95)

(206) ความรัก ความฝัน วิมานบนอากาศของเราที่ได้เคยสร้างกันไว้
ที่ชายหาดเมืองเบ็กสฮิลล์นั้น เปลี่ยนจากสภาพเดิมเสียแล้วสิ้น นี้ไม่ได้
หมายความว่ามาเรียเลิกรักข้าพเจ้า (ละคร ชีวิต, 2531: 172)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (204) ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาวลี “วาง
ห่อของลง” กับคำนาม “โต๊ะ” และน่าจะมีความหมายแสดงความสัมพันธ์ของสิ่งกับสิ่งคือแสดง
ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของคำนาม “ห่อของ” หรือกริยาวลีแสดงเหตุการณ์ “วางห่อของลง” กับ
คำนาม “โต๊ะ” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (205) ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำนาม “ชาวญี่ปุ่น” กับ
นามวลี “รถโดยสารคันเดียวกัน” และน่าจะมีความหมายแสดงความสัมพันธ์ของสิ่งกับสิ่งคือแสดง
ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของคำนาม “ชาวญี่ปุ่น” กับนามวลี “รถโดยสารคันเดียวกัน” ส่วนคำว่า
“บน” ในตัวอย่าง (206) ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำนาม “วิมาน” กับคำนาม “อากาศ” และ
น่าจะมีความหมายแสดงความสัมพันธ์ของสิ่งกับสิ่งคือแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของคำนาม
“วิมาน” กับคำนาม “อากาศ” นอกจากนี้ ยังอาจพิจารณาได้ว่าคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (204) ถึง
ตัวอย่าง (206) นั้นปรากฏในตำแหน่งหน้าคำนาม “โต๊ะ” นามวลี “รถโดยสารคันเดียวกัน” และ
คำนาม “อากาศ” แล้วรวมกันเป็นบุพบทวลี “บนโต๊ะ” บุพบทวลี “บนรถโดยสารคันเดียวกัน” และ
บุพบทวลี “บนอากาศ” ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับหน่วยสร้างไวยากรณ์ ทั้งนี้ ตำแหน่งที่คำว่า “บน”
ในตัวอย่าง (204) ถึงตัวอย่าง (206) ปรากฏเป็นตำแหน่งที่คำบุพบทสามารถปรากฏได้ จึงพิจารณา
เป็นคำบุพบท

5) สมัยที่ 6 ปรากฏ 616 แห่ง เช่น

(207) ท่านผู้อำนวยการคนเดียวกันได้เข้ามารายงานว่าได้จารึกชื่อ
ของข้าพเจ้าลงบนแผ่นป้ายนั้นแล้ว (งานประพันธ์ ปิ่น, 2546: 24)

(208) สิ่งที่น่าประหลาดก็คือละลอกคลื่น, เราเคยเห็นมันซัดซ่าๆ อยู่
มิได้ขาดสาย, แต่อยู่บนเรือบินกลับเห็นมันหยุดนิ่งเป็นแนวขาวๆ ติดอยู่
ตามชายฝั่ง (ไปลังกา, 2494: 34-35)

(209) ในคัมภีร์ทิเบตกล่าวว่าถูกตีหมัดด้วยหอกสามง่ามล้มกลิ้งลง
ไปบนพื้นเหล็กแดงอันร้อนแรง สำหรับบาปที่ละทิ้งพระศาสนา (เลิกนับ
ถือ) หรือปฏิเสธความจริง (45 พรรษา, 2551: 153)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (207) ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาวลี “ได้
จารึกชื่อของข้าพเจ้าลงแล้ว” กับนามวลี “แผ่นป้ายนั้น” และน่าจะมีความหมายแสดงความสัมพันธ์
ของสิ่งกับสิ่งคือแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของนามวลี “ชื่อของข้าพเจ้า” หรือกริยาวลีแสดง
เหตุการณ์ “ได้จารึกชื่อของข้าพเจ้าลงแล้ว” กับนามวลี “แผ่นป้ายนั้น” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง
(208) ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำกริยา “อยู่” กับคำนาม “เรือบิน” และน่าจะมีความหมายแสดง
ความสัมพันธ์ของสิ่งกับสิ่งคือแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของคำนาม “เรา” หรือคำกริยาแสดง
เหตุการณ์ “อยู่” กับคำนาม “เรือบิน” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (209) ปรากฏในตำแหน่ง
ระหว่างกริยาวลี “ล้มกลิ้งลงไป” กับนามวลี “พื้นเหล็กแดงอันร้อนแรง” และน่าจะมีความหมาย
แสดงความสัมพันธ์ของสิ่งกับสิ่งคือแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของกริยาวลีแสดงเหตุการณ์ “ล้มกลิ้ง
ลงไป” กับนามวลี “พื้นเหล็กแดงอันร้อนแรง” นอกจากนี้ ยังอาจพิจารณาได้ว่าคำว่า “บน” ใน
ตัวอย่าง (207) ถึงตัวอย่าง (209) นั้นปรากฏในตำแหน่งหน้านามวลี “แผ่นป้ายนั้น” คำนาม “เรือ
บิน” และนามวลี “พื้นเหล็กแดงอันร้อนแรง” แล้วรวมกันเป็นบุพบทวลี “บนแผ่นป้ายนั้น” บุพบท
วลี “บนเรือบิน” และบุพบทวลี “บนพื้นเหล็กแดงอันร้อนแรง” ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับหน่วย
สร้างไวยากรณ์ ทั้งนี้ ตำแหน่งที่คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (207) ถึงตัวอย่าง (209) ปรากฏเป็นตำแหน่งที่
คำบุพบทสามารถปรากฏได้ จึงพิจารณาเป็นคำบุพบท

คำบุพบท “บน” สามารถปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำกริยาหรือกริยาวลีกับ
คำนามหรือนามวลี ซึ่งตำแหน่งหลังคำกริยาหรือกริยาวลีจะมีคำนามหรือนามวลีตามมาหรือไม่ก็ได้
และสามารถปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำนามหรือนามวลีกับคำนามหรือนามวลีแล้วรวมกันเป็น
นามวลีได้ อีกทั้งยังมีความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งกับสิ่ง

3.4.4 คำกริยาวิเศษณ์ “บน”

คำว่า “บน” ที่พิจารณาจำแนกเป็นคำกริยาวิเศษณ์ “บน” คือ คำว่า “บน” ที่
ปรากฏในลักษณะของคำซ้ำ “บนๆ” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังคำกริยาหรือกริยาวลี แล้วทำหน้าที่
ขยายคำกริยาหรือกริยาวลีที่ปรากฏในตำแหน่งด้านหน้าในปริบท “[คำกริยาหรือกริยาวลี+

“บน”+“บน”]กริยาวลี” ทั้งนี้ คำกริยาวิเศษณ์ “บน” ปรากฏ 1 สมัย คือ สมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) จำนวน 1 แห่ง ดังนี้

1) สมัยที่ 6 ปรากฏ 1 แห่ง เช่น

(210) คลิก Start/Search (run) ป้อนว่า cmd แล้วกด Enter ครับ
 ในหน้าจอๆ ป้อนว่า ipconfig/ ALL แล้วกด Enter เลื่อนเนื้อหากลับไป
บนๆ ที่มีตัวเลขเยาะๆ จับภาพมาดูกันครับ (พันทิป)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (210) ปรากฏในลักษณะของคำซ้ำ “บนๆ” ในตำแหน่งหลังกริยาวลี “เลื่อนเนื้อหากลับไป” แล้วรวมกันเป็นกริยาวลี “เลื่อนเนื้อหากลับไปบนๆ” ทั้งนี้ คำว่า “บน” ที่ปรากฏในลักษณะของคำซ้ำ “บนๆ” ในตัวอย่าง (210) ทำหน้าที่ขยายกริยาวลีที่ปรากฏในตำแหน่งด้านหน้าแล้วรวมกับเป็นกริยาวลี จึงพิจารณาให้เป็นคำกริยาวิเศษณ์ ซึ่งเป็นคำกริยาวิเศษณ์ที่ปรากฏในลักษณะของคำซ้ำ (นววรรณ พันธุมธธา, 2552: 215)

คำกริยาวิเศษณ์ “บน” สามารถปรากฏในลักษณะของคำซ้ำ “บนๆ” ในตำแหน่งหลังคำกริยาหรือกริยาวลี แล้วทำหน้าที่ขยายคำกริยาหรือกริยาวลีที่ปรากฏในตำแหน่งด้านหน้า

เมื่อพิจารณาคำว่า “บน” ในภาษาไทย ตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) จำนวน 2,441 แห่ง สามารถจำแนกหมวดคำได้ 4 หมวด คือ คำนาม คำคุณศัพท์ คำบุพบท และคำกริยาวิเศษณ์

คำนาม “บน” สามารถปรากฏตามลำพังในตำแหน่งหลังคำบุพบทได้ สามารถปรากฏในตำแหน่งหน้าคำนามหรือนามวลีแล้วรวมกันเป็นนามวลีได้ และสามารถปรากฏตามลำพังในตำแหน่งหลังคำกริยาหรือกริยาวลีได้ มีความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559)

คำคุณศัพท์ “บน” สามารถปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม ทำหน้าที่ขยายคำนามที่ปรากฏในตำแหน่งด้านหน้า แล้วรวมกันเป็นคำประสม สามารถปรากฏในลักษณะของคำซ้ำ “บนๆ” แล้วรวมกับคำนามที่ปรากฏในตำแหน่งด้านหน้าเป็นนามวลีได้อีกด้วย ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559)

คำบุพบท “บน” สามารถปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำกริยาหรือกริยาวลีกับคำนามหรือนามวลี ซึ่งตำแหน่งหลังคำกริยาหรือกริยาวลีจะมีคำนามหรือนามวลีตามมาหรือไม่ก็ได้ และสามารถปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำนามหรือนามวลีกับคำนามหรือนามวลีแล้วรวมกันเป็นนามวลีได้ มีความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งกับสิ่ง ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559)

คำกริยาวิเศษณ์ “บน” สามารถปรากฏในลักษณะของคำซ้ำ “บนๆ” ในตำแหน่งหลังคำกริยาหรือกริยาวลี แล้วทำหน้าที่ขยายคำกริยาหรือกริยาวลีที่ปรากฏในตำแหน่งด้านหน้า ปรากฏเฉพาะสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559)

คำว่า “บน” ในภาษาไทยที่ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) จำนวน 2,441 แห่ง สามารถจำแนกหมวดคำได้ 4 หมวด คือ คำนาม คำคุณศัพท์ คำบุพบท และคำกริยาวิเศษณ์ ทั้งนี้ สามารถแสดงหมวดของคำว่า “บน” ในแต่ละสมัยในรูปตารางได้ดังตารางที่ 7

ตารางที่ 7 หมวดคำของคำว่า “บน” ในภาษาไทยแต่ละสมัย

ลำดับ	หมวดคำ	ช่วงสมัย					
		สมัยที่ 1	สมัยที่ 2	สมัยที่ 3	สมัยที่ 4	สมัยที่ 5	สมัยที่ 6
1.	คำนาม	✓	✓	✓	✓	✓	✓
2.	คำคุณศัพท์	✓	✓	✓	✓	✓	✓
3.	คำบุพบท	-	✓	✓	✓	✓	✓
4.	คำกริยาวิเศษณ์	-	-	-	-	-	✓

ตารางที่ 7 ซึ่งแสดงหมวดคำของคำว่า “บน” ในภาษาไทยแต่ละสมัยแสดงให้เห็นว่าคำว่า “บน” สามารถปรากฏเป็นหมวดคำได้ 4 หมวด ซึ่งอาจปรากฏทั้งในช่วงสมัยเดียวกันและแตกต่างกัน กล่าวคือ คำนาม “บน” และคำคุณศัพท์ “บน” ปรากฏเหมือนกัน โดยปรากฏ 6 สมัยต่อเนื่องกัน ตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.

2489-พ.ศ.2559) คำบุพบท “บน” ปรากฏ 5 สมัยต่อเนื่องกัน ตั้งแต่สมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) คำกริยาวิเศษณ์ “บน” ปรากฏ 1 สมัย คือ สมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559)

เมื่อพิจารณาหมวดคำของคำว่า “บน” ในภาษาไทยแต่ละสมัยแล้ว คำว่า “บน” ปรากฏเป็นสมาชิกของหมวดคำ 2 หมวดในสมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) แล้วค่อยๆ ปรากฏเป็นสมาชิกของหมวดคำได้หลากหลายมากยิ่งขึ้นในสมัยต่อมา โดยเฉพาะสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) คำว่า “บน” ปรากฏเป็นสมาชิกของหมวดคำได้หลากหลายมากที่สุด คือ จำนวน 4 หมวดคำ

3.5 การเปลี่ยนแปลงด้านหมวดคำของคำว่า “บน”

คำว่า “บน” ในภาษาไทยที่ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) จำนวน 2,441 แห่ง สามารถปรากฏได้ในบริบทที่หลากหลาย สามารถจำแนกหน้าที่ได้ 4 หน้าที่ อีกทั้งยังสามารถจำแนกหมวดคำได้ 4 หมวด ซึ่งหมวดคำและหน้าที่ของคำว่า “บน” มีความสัมพันธ์กัน กล่าวคือ คำนาม “บน” ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) สามารถทำหน้าที่ส่วนหลักและส่วนเติมเต็มได้ คำคุณศัพท์ “บน” ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) สามารถทำหน้าที่เป็นส่วนขยายได้ คำบุพบท “บน” ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) สามารถทำหน้าที่เป็นส่วนเชื่อมได้ และคำกริยาวิเศษณ์ “บน” ปรากฏในสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) สามารถทำหน้าที่เป็นส่วนขยายได้

เมื่อพิจารณาหมวดคำและหน้าที่ของคำว่า “บน” แสดงให้ทราบว่าคำว่า “บน” มีการเปลี่ยนแปลงด้านหมวดคำและด้านหน้าที่ กล่าวคือ สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) คำว่า “บน” ปรากฏเป็นหมวดคำนาม สามารถทำหน้าที่เป็นส่วนเติมเต็ม และปรากฏเป็นหมวดคำคุณศัพท์ สามารถทำหน้าที่เป็นส่วนขยาย ต่อเนื่องถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) สมัยต่อมา สมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) คำว่า “บน” ปรากฏเป็นหมวดคำและปรากฏหน้าเพิ่มมากขึ้น คือ ปรากฏการทำหน้าที่เป็นส่วนหลัก ซึ่งเป็นหน้าที่

แผนภูมิที่ 3 ซึ่งแสดงเส้นทางการเปลี่ยนแปลงด้านสัทอรรถวากยสัมพันธ์ของคำไวยากรณ์ แสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ข้างต้นแสดงให้เห็นว่าคำไวยากรณ์แสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่กลายมาจากคำนาม กล่าวคือ ขั้นตอนที่ 1 คำนามสามารถเกิดการเปลี่ยนแปลงได้ 2 ลักษณะ คือ คำนามเปลี่ยนแปลงไปสู่การเป็นคำนามที่เป็นส่วนประกอบหนึ่งในหน่วยสร้างทวินามสัมพันธ์⁴² และคำนามเปลี่ยนแปลงไปสู่คำวิเศษณ์ ซึ่งทำหน้าที่ขยายคำกริยา การเปลี่ยนแปลงขั้นตอนที่ 2 คือ คำนามที่ปรากฏเป็นส่วนประกอบหนึ่งในหน่วยสร้างทวินามสัมพันธ์และคำวิเศษณ์เปลี่ยนแปลงไปสู่คำสัณยศบท⁴³ ซึ่งหมายรวมถึงคำบุพบทและคำปรบท การเปลี่ยนแปลงขั้นตอนที่ 3 คือ คำสัณยศบทเปลี่ยนแปลงไปสู่การเป็นสัทอรรถเต็ม และการเปลี่ยนแปลงขั้นที่ 4 หรือขั้นสุดท้าย คือ สัทอรรถเต็มเปลี่ยนแปลงไปสู่การหายไปหรือการไม่ปรากฏรูปภาษา ทั้งนี้ เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงในขั้นตอนต่างๆ คุณสมบัติการเป็นคำเนื้อหา⁴⁴ จะค่อยๆ ลดลงหรือค่อยๆ สูญหายไปแล้วกลายเป็นคุณสมบัติของการเป็นคำไวยากรณ์⁴⁵ เช่น ความเป็นอิสระในการปรากฏในตำแหน่งต่างๆ ของประโยค ซึ่งเป็นคุณสมบัติของคำเนื้อหา จะค่อยๆ ลดลง เมื่อต้องปรากฏในประโยคจะต้องขึ้นอยู่กับหน่วยภาษาหรือรูปภาษาอื่นๆ ในประโยค ซึ่งเป็นคุณสมบัติของคำไวยากรณ์

เมื่อพิจารณาหมวดคำและหน้าที่ของคำว่า “บน” ที่ปรากฏในภาษาไทยตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) ประกอบกับแผนภูมิที่ 3 แล้ว อาจสันนิษฐานเส้นทางการเปลี่ยนแปลงด้านหมวดคำของคำว่า “บน” ในภาษาไทยในรูปแบบภูมิได้ดังแผนภูมิที่ 4

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

⁴² หน่วยสร้างทวินามสัมพันธ์ (genitive construction) คือ หน่วยสร้างที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างคำนามหนึ่งกับอีกคำนามหนึ่งในรูปแบบต่างๆ เช่น คำนามหนึ่งมีรูปภาษาแสดงความเป็นเจ้าของของอีกคำหนึ่ง คำนามหนึ่งมีรูปภาษาขยายความหมายของอีกคำหนึ่ง (กึ่งกาญจน์ เทพกาญจนา, 2559: 162)

⁴³ คำสัณยศบท (adposition) คือ คำที่มีหน้าที่ทางไวยากรณ์ในการแสดงความสัมพันธ์ เช่น ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่หรือความสัมพันธ์เชิงเวลาดังคำว่า “in” “on” “before” ในภาษาอังกฤษ ทั้งนี้ คำสัณยศบทเป็นคำกว้างๆ ที่รวมคำบุพบท (preposition) ซึ่งอยู่ในตำแหน่งหน้าส่วนเติมเต็มและคำปรบท (postposition) ซึ่งอยู่ในตำแหน่งหลังส่วนเติมเต็ม (กึ่งกาญจน์ เทพกาญจนา, 2559: 36)

⁴⁴ คำเนื้อหา (content word) หรือคำหลัก (lexical word) หมายถึง คำที่มีความหมายชัดเจนในตัวเอง ซึ่งแสดงถึงสิ่งของ การกระทำ หรือคุณลักษณะ เช่น คำนาม คำกริยา (Hopper & Traugott, 2003: 22; สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2560: 108)

⁴⁵ คำไวยากรณ์ (grammatical word) หรือคำหน้าที่ (function word) หมายถึง คำที่มีความหมายทางไวยากรณ์ มีหน้าที่แสดงความสัมพันธ์ทางไวยากรณ์ เช่น คำบุพบท คำสันธาน (Hopper & Traugott, 2003: 22; สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2560: 198)

เนื้อหา ก็อาจเปลี่ยนแปลงไปสู่คำสังโยคบท คือ คำบุพบท “บน” ซึ่งเป็นคำไวยากรณ์ ปรากฏสมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325)

2) เส้นทางที่ 2 “คำนาม “บน” > คำบุพบท “บน”” กล่าวคือ คำว่า “บน” เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านหมวดคำโดยเริ่มจากคำนาม “บน” ซึ่งเป็นคำเนื้อหา ปรากฏสมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) เปลี่ยนแปลงไปสู่คำสังโยคบท คือ คำบุพบท “บน” ซึ่งเป็นคำไวยากรณ์ ปรากฏสมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) ทั้งนี้ คำนาม “บน” ที่สามารถเปลี่ยนแปลงไปสู่คำบุพบท “บน” ได้นั้น น่าจะเป็นคำนาม “บน” ที่ปรากฏในปริบท “คำบุพบท+["บน"+คำนามหรือนามวลี]_{นามวลี}” โดยตำแหน่งที่คำนาม “บน” ปรากฏเป็นตำแหน่งแรกของนามวลี ซึ่งหากพิจารณาตามสโวโร (Svorou, 1994: 101) และกิงกาญจน์ เทพกาญจนา (2559: 162) อาจเรียกว่าเป็นคำนามที่ปรากฏในตำแหน่งที่ 2 ในหน่วยสร้างทวินามสัมพันธ์

การเปลี่ยนแปลงด้านหมวดคำของคำว่า “บน” เส้นทางที่ 2 นี้สามารถสังเกตได้ว่า คำนาม “บน” ที่ปรากฏในตำแหน่งส่วนหลักของนามวลีหรือในอีกแง่หนึ่งคือปรากฏในตำแหน่งที่ 1 ในหน่วยสร้างทวินามสัมพันธ์ ส่วนหนึ่งจะปรากฏในตำแหน่งหลังคำบุพบทที่มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ เช่น คำบุพบท “ณ” คำบุพบท “ที่” คำบุพบท “ใน” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังคำกริยาหรือกริยาวลี⁴⁸ จึงอาจสันนิษฐานได้ว่าเมื่อคำบุพบทที่มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ไม่ปรากฏ คำนาม “บน” ที่ปรากฏในตำแหน่งส่วนหลักของนามวลีหรือปรากฏในตำแหน่งที่ 1 ในหน่วยสร้างทวินามสัมพันธ์จะปรากฏในตำแหน่งหลังคำกริยาหรือกริยาวลีทันที คำนาม “บน” ที่มีความหมายแสดงบริเวณพื้นที่จึงกลายหรือเปลี่ยนแปลงไปสู่ความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ระหว่างสิ่งที่ปรากฏในตำแหน่งหน้าคำกริยาหรือกริยาวลีกับสิ่งที่ปรากฏในตำแหน่งหลังคำว่า “บน” ได้ และได้รับการพิจารณาให้เป็นคำบุพบท⁴⁹

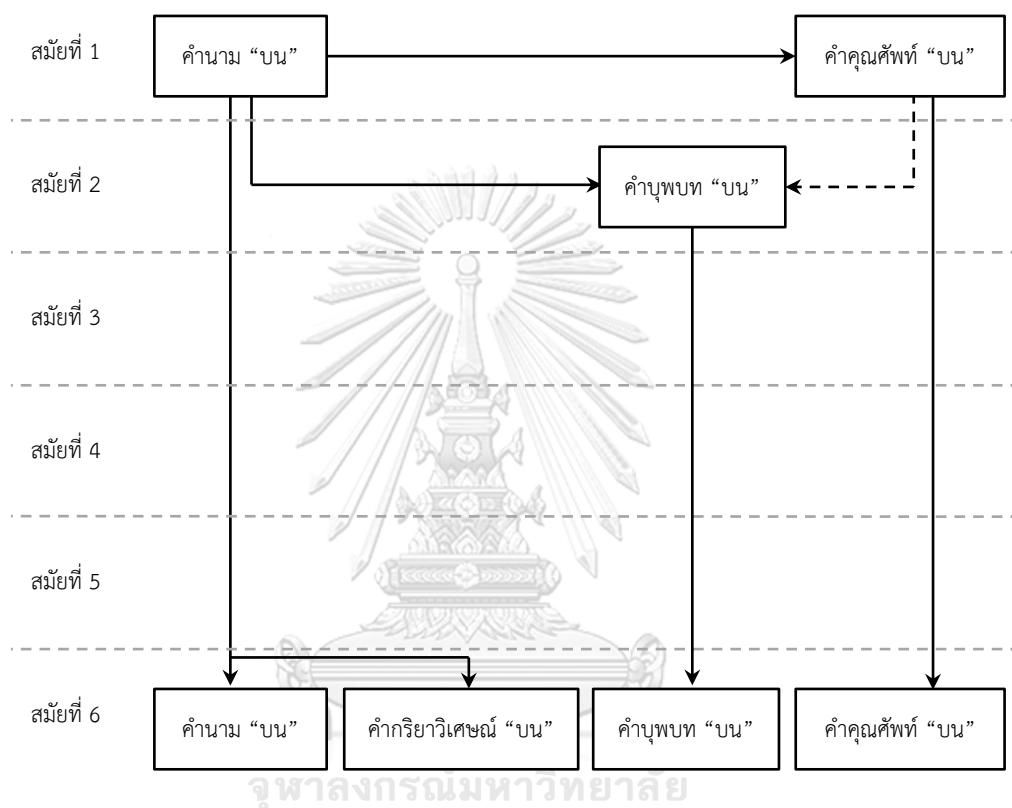
3) เส้นทางที่ 3 “คำนาม “บน” > คำกริยาวิเศษณ์ “บน”” กล่าวคือ คำว่า “บน” เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านหมวดคำโดยเริ่มจากคำนาม “บน” ซึ่งเป็นคำเนื้อหา ปรากฏสมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) เปลี่ยนแปลงไปสู่คำกริยาวิเศษณ์ ซึ่งเป็นคำเนื้อหา ปรากฏสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559)

⁴⁸ สามารถพิจารณารายละเอียดเพิ่มเติมได้ในหัวข้อ 3.1 ปริบทการปรากฏของคำว่า “บน” หัวเรื่อง 3.1.2 ปริบท “คำบุพบท+["บน"+คำนามหรือนามวลี]_{นามวลี}” และหัวข้อ 3.3 หมวดคำของคำว่า “บน” หัวเรื่อง 3.3.1 คำนาม “บน”

⁴⁹ สามารถพิจารณารายละเอียดเพิ่มเติมได้ในบทที่ 5 กระบวนการและกลไกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” หัวข้อ 5.1 กลไกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” หัวเรื่อง 5.2.4 กลไกการวิเคราะห์ใหม่

นอกจากนี้ สามารถสรุปและแสดงการเปลี่ยนแปลงด้านหมวดคำของคำว่า “บน” ในภาษาไทยแต่ละสมัยในรูปแผนภูมิได้ดังแผนภูมิที่ 5

แผนภูมิที่ 5 การเปลี่ยนแปลงด้านหมวดคำของคำว่า “บน” ในภาษาไทยแต่ละสมัย

แผนภูมิที่ 5 แสดงเส้นทางการเปลี่ยนแปลงด้านหมวดคำของคำว่า “บน” ตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) กล่าวคือ คำว่า “บน” ที่ปรากฏในสมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ปรากฏใช้ 2 หมวดคำ คือ หมวดคำนามและหมวดคำคุณศัพท์ คำนาม “บน” กลายหรือเปลี่ยนแปลงไปสู่คำคุณศัพท์ “บน” ในสมัยเดียวกัน ลำดับต่อมา คำนาม “บน” หรือคำคุณศัพท์ “บน” เปลี่ยนแปลงไปสู่คำบุพบท “บน” ในสมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) จากนั้นในสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) คำนาม “บน” เปลี่ยนแปลงไปสู่คำกริยาวิเศษณ์ “บน” เมื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงด้านหมวดคำของคำว่า “บน” แล้ว คำว่า “บน” เริ่มปรากฏเป็นสมาชิกของหมวดคำ 2 หมวด คือ หมวดคำนามและคำคุณศัพท์ก่อนแล้วค่อยๆ ปรากฏเป็นสมาชิก

ของหมวดคำบุพบทและหมวดคำกริยาวิเศษณ์ในสมัยต่อๆ มา คำว่า “บน” ในสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) จึงสามารถเป็นสมาชิกของหมวดคำได้ 4 หมวด คือ คำนาม คำคุณศัพท์ คำบุพบท และคำกริยาวิเศษณ์

การเปลี่ยนแปลงด้านหมวดคำและด้านหน้าที่ของคำว่า “บน” ในภาษาไทยเป็นการเปลี่ยนแปลงจากคำเนื้อหาไปสู่คำไวยากรณ์ คือ การเปลี่ยนแปลงจากคำนาม “บน” สามารถทำหน้าที่เป็นส่วนหลักและส่วนเติมเต็ม ซึ่งเป็นคำเนื้อหา ไปสู่คำคุณศัพท์ “บน” สามารถทำหน้าที่เป็นส่วนขยาย และคำกริยาวิเศษณ์ “บน” ทำหน้าที่เป็นส่วนขยาย ซึ่งเป็นคำเนื้อหาเช่นเดียวกับคำนาม “บน” แต่มีสถานะของการเป็นคำเนื่อน้อยกว่า เพราะสามารถปรากฏในบริบทที่ค่อนข้างจำกัดคือ ปรากฏในตำแหน่งหลังส่วนหลัก ลำดับต่อมา คำนาม “บน” (ซึ่งหมายถึงคำว่า “บน” ที่ปรากฏในตำแหน่งที่ 1 ในหน่วยสร้างทวินามสัมพันธ์) หรือคำคุณศัพท์ “บน” (ซึ่งหมายถึงคำว่า “บน” ที่ปรากฏในตำแหน่งที่ 2 ในหน่วยสร้างทวินามสัมพันธ์) ได้เปลี่ยนแปลงไปสู่คำบุพบท “บน” สามารถทำหน้าที่เป็นส่วนเชื่อม ซึ่งเป็นคำไวยากรณ์ คำว่า “บน” ค่อยๆ ปรากฏเป็นหมวดคำเพิ่มมากขึ้นและค่อยๆ ปรากฏหน้าที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในช่วงสมัยต่างๆ ที่แตกต่างกัน แสดงให้ทราบถึงลักษณะการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป อีกทั้งยังเป็นการเปลี่ยนแปลงที่สอดคล้องกับลักษณะของการกลายเป็นคำไวยากรณ์ที่เป็นสากล

อนึ่ง คำว่า “บน” ซึ่งสามารถจำแนกหมวดคำได้ 4 หมวด คือ คำนาม คำคุณศัพท์ คำบุพบท และคำกริยาวิเศษณ์ และในขณะเดียวกันก็สามารถจำแนกหน้าที่ได้ 4 หน้าที่ คือ การทำหน้าที่ส่วนหลัก การทำหน้าที่ส่วนขยาย การทำหน้าที่ส่วนเชื่อม และการทำหน้าที่ส่วนเติมเต็ม รวมถึงพิจารณาความหมายได้อย่างน้อย 2 ประเภท คือ ความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่และความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง แสดงให้ทราบว่าคำว่า “บน” ซึ่งเป็นคำแสดงพื้นที่สามารถเป็นได้ทั้งคำเนื้อหาและคำไวยากรณ์ อีกทั้งยังเป็นคำหลายหน้าที่ (polyfunctional word) ซึ่งเป็นคำที่มีรูปเดียวกัน ซึ่งสามารถทำหน้าที่ทางไวยากรณ์ได้มากกว่าหนึ่งหน้าที่ และอาจมีความหมายมากกว่าหนึ่งความหมาย รวมถึงความหมายแต่ละความหมายมีความสัมพันธ์กัน สะท้อนให้ทราบถึงปรากฏการณ์คำหลายหน้าที่ (polyfunctionality) ในภาษาไทย

บทที่ 4

ความหมายและมโนทัศน์ของคำว่า “บน”

ข้อมูลคำว่า “บน” ในภาษาไทยทั้ง 6 สมัย ปรากฏ 2,441 แห่ง สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ. 1781-พ.ศ.1981) ปรากฏ 3 แห่ง สมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) ปรากฏ 93 แห่ง สมัยที่ 3 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1-รัชกาลที่ 3 (พ.ศ.2325-พ.ศ.2394) ปรากฏ 258 แห่ง สมัยที่ 4 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4-รัชกาลที่ 5 (พ.ศ.2394-พ.ศ.2453) ปรากฏ 680 แห่ง สมัยที่ 5 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 6-รัชกาลที่ 8 (พ.ศ.2453-พ.ศ.2489) ปรากฏ 568 แห่ง และสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) ปรากฏ 839 แห่ง ทั้งนี้ สามารถจำแนกหมวดคำได้ 4 หมวด คือ คำนาม “บน” ปรากฏ 89 แห่ง คำคุณศัพท์ ปรากฏ 531 แห่ง คำบุพบท “บน” ปรากฏ 1,820 แห่ง และคำกริยาวิเศษณ์ ปรากฏ 1 แห่ง

บทนี้จะแบ่งการนำเสนอการวิเคราะห์ข้อมูลคำว่า “บน” ในภาษาไทยที่ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ. 2559) ออกเป็น 2 หัวข้อ คือ 4.1 เกณฑ์ในการจำแนกความหมายของคำว่า “บน”⁵⁰ และ 4.2 ความหมาย⁵¹ และมโนทัศน์⁵² ของคำว่า “บน”

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4.1 เกณฑ์ในการจำแนกความหมายของคำว่า “บน”

แนวคิดคำหลายความหมายอย่างมีหลักการ (Principled Polysemy) ซึ่งเสนอโดย อีแวนส์ (Evans, 2005) เป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาจำแนกความหมายต่างๆ ของคำหลาย

⁵⁰ การจำแนกความหมายของคำว่า “บน” ในภาษาไทยที่ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) จะใช้เกณฑ์ในการจำแนกความหมายตามแนวคิดคำหลายความหมายอย่างมีหลักการ (Principled Polysemy) ซึ่งเสนอโดย อีแวนส์ (Evans, 2005) สามารถพิจารณารายละเอียดเพิ่มเติมได้ในบทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม หัวข้อ 2.1 แนวคิดที่ใช้ในการวิจัย หัวข้อย่อย 2.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับบรรดาศาสตร์ปริชาน

⁵¹ ความหมาย หมายถึง ใจความหรือคุณสมบัติที่สามารถสื่อให้เข้าใจรูปภาษาต่างๆ ได้ เพียรศิริ วงศ์วิภาณนท์, 2544: 291-292; สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2560: 276)

⁵² มโนทัศน์ หมายถึง สิ่งที่เป็นเสมือนภาพแทนของสิ่งที่มีอยู่ในโลก มาจากประสบการณ์การปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ รอบตัว แล้วจัดประเภทอย่างเป็นระบบ สามารถนำเสนอได้โดยผ่านทางภาษา (Evans, 2007: 31; Lakoff, 1987: 5-6)

ความหมายออกจากกันอย่างเป็นระบบ ได้กล่าวถึงเกณฑ์สำหรับจำแนกความหมาย 3 เกณฑ์ คือ เกณฑ์ความหมาย (meaning criterion) เกณฑ์การอธิบายมโนทัศน์ (concept elaboration criterion) และเกณฑ์ไวยากรณ์ (grammatical criterion)

เกณฑ์ความหมายเป็นเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณารายละเอียดด้านความหมายที่เพิ่มเติมเข้ามาที่ไม่สามารถพบได้ชัดเจนในความหมายอื่นๆ เกณฑ์การอธิบายมโนทัศน์เป็นเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณารายละเอียดด้านข้อจำกัดของคำ ซึ่งสามารถเลือกหรือกำหนดคำที่มีความหมายบางประการมาปรากฏร่วมด้วย ส่วนเกณฑ์ไวยากรณ์เป็นเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณารายละเอียดด้านการปรากฏในโครงสร้างทางไวยากรณ์ที่มีลักษณะเฉพาะหรือมีลักษณะที่แตกต่างไปจากโครงสร้างทางไวยากรณ์อื่นๆ ทั้งนี้ ความหมายที่ถือว่าเป็นความหมายหนึ่งได้จะต้องผ่านเกณฑ์ความหมาย 1 เกณฑ์และต้องผ่านเกณฑ์การอธิบายมโนทัศน์หรือเกณฑ์ไวยากรณ์อย่างน้อยอีก 1 เกณฑ์ หรือผ่านเกณฑ์ทั้งหมด

ลำดับต่อไป จะแสดงตัวอย่างการจำแนกความหมายของคำว่า “บน” โดยใช้เกณฑ์สำหรับจำแนกความหมายตามแนวคิดคำหลายความหมายอย่างมีหลักการ ยกตัวอย่างดังนี้

- (1) พระเกศธาตุเสนาบดีเหลื่อมงามควางแต่บนสพดเหนือหว
พระศรีสรรธาราชจุลามูณีนสรณำตาถงตกหนกหนา ‘พระเกศธาตุ
เส้นหนึ่งเหลื่อมงามควางแต่บนสพดเหนือหัวพระศรีสรรธาราชจุลามูณีน
สรธณำตาถงตกหนกหนา’ (ศรีชุม, 2: 68-69)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (1) ปรากฏตามลำพังในตำแหน่งหลังคำบุพบท “แต่” ‘แต่’ เมื่อพิจารณาความหมายแล้ว น่าจะมีความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ หมายถึง “บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป”⁵³ ซึ่งเป็นบริเวณพื้นที่ที่เป็นแหล่งเดิมหรือแหล่งที่มาของ “พระเกศธาตุเสนาบดี” ‘พระเกศธาตุเส้นหนึ่ง’ ทั้งนี้ ความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ เป็นความหมายแรกและความหมายเดียวที่ปรากฏในสมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) แล้วปรากฏต่อเนื่องมาจนถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) จึงพิจารณาให้ความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ เป็นความหมายพื้นฐาน

⁵³ สามารถพิจารณารายละเอียดเพิ่มเติมได้ในหัวข้อ 4.2 ความหมายและมโนทัศน์ของคำว่า “บน”

(2) บางอย่างคนเราก็ไม่สามารถเลือกได้ว่าจะต้องทำอะไร เช่น ต้องทำงานหลายๆ อย่างพร้อมกันทั้งที่เราอาจจะไม่พร้อม เช่น ทำงานในฐานะวง ถ่ายหนัง ออกวาริตรี และ ทำทุกอย่างภายใต้เวลาอันจำกัด ซึ่งเราจะเลือกอะไรมาไม่ได้ เพราะเบื้องบนสั่งมา (พันทิป)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (2) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “เบื้อง” แล้วทำหน้าที่ร่วมกันเป็นคำประสม “เบื้องบน” หนึ่งนามวลี เมื่อพิจารณาความหมายแล้ว อาจมีความหมายคล้ายกับคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (1) คือมีความหมาย “บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป” แต่เมื่อพิจารณาปริบทแวดล้อมแล้ว คำประสม “เบื้องบน” ปรากฏในตำแหน่งหน้ากริยวลี “สั่งมา” จึงน่าจะมีความหมายแสดงสิ่งมีชีวิตที่มีสถานภาพสูงกว่าหรือมีอำนาจมากกว่า ซึ่งสามารถเป็นผู้ปกครองหรือผู้บังคับบัญชาได้ คำประสม “เบื้องบน” จึงน่าจะมีความหมาย ‘บุคคลที่มีสถานภาพสูงกว่าหรือมีอำนาจเหนือกว่า’⁵⁴ คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (2) จึงน่าจะมีความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรือมีอำนาจเหนือกว่า’⁵⁵ ทั้งนี้ ความหมายเกี่ยวกับการมีสถานภาพสูงกว่าหรือมีอำนาจเป็นความหมายที่เพิ่มขึ้นมาตามเกณฑ์ความหมาย อีกทั้งการปรากฏในปริบทที่สื่อความถึงการสั่ง การทำงาน หรือการปกครองยังเป็นการเลือกคำหรือกำหนดคำเฉพาะให้มาปรากฏร่วมตามเกณฑ์การอธิบายมโนทัศน์ ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรือมีอำนาจเหนือกว่า’ จึงเป็นความหมายหนึ่งที่แตกต่างกันตามเกณฑ์ความหมายและเกณฑ์การอธิบายมโนทัศน์

(3) ก็บุคคลไปเหนของกินทั้งปวงตั้งเรียงอยู่บนโต๊ะ จะคิดว่ามีเจ้าของหรือไม่มี (กิจจา, 2514: 114-115)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (3) ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยวลี “ตั้งเรียงอยู่” กับนามวลี “โต๊ะ” ทำหน้าที่เป็นคำบุพบท เมื่อพิจารณาความหมายแล้ว น่าจะมีความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่ง ซึ่งหมายถึงนามวลี “ของกินทั้งปวง” อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งหมายถึงคำนาม “โต๊ะ” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (3) จึงน่าจะมีความหมาย ‘ความสัมพันธ์

⁵⁴ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (2556: ออนไลน์) ได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า “เบื้องบน” ว่า “ที่อยู่สูงขึ้นไป โดยปริยายหมายถึง ผู้หรือสิ่งที่มีอำนาจเหนือกว่า”

⁵⁵ สามารถพิจารณารายละเอียดเพิ่มเติมได้ในหัวข้อ 4.2 ความหมายและมโนทัศน์ของคำว่า “บน”

เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง⁵⁶ ทั้งนี้ ความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่งเป็นความหมายที่เพิ่มขึ้นมาตามเกณฑ์ความหมาย อีกทั้งการปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาวลีกับนามวลีในปริบท “คำกริยาหรือกริยาวลี+“บน”+คำนามหรือนามวลี” ก็เป็นโครงสร้างที่แตกต่างกับโครงสร้างของคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (1) และตัวอย่าง (2) เป็นการปรากฏในโครงสร้างทางไวยากรณ์ที่มีลักษณะเฉพาะหรือแตกต่างจากโครงสร้างอื่นๆ ตามเกณฑ์ไวยากรณ์ ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ จึงเป็นความหมายหนึ่งที่แตกต่างกันตามเกณฑ์ความหมายและเกณฑ์ไวยากรณ์

(4) ทั้งพลอยและช้อยต้องนั่งอยู่หนึ่งๆ ไม่กล้าขยับเขยื้อนไปไหนไกล เพราะกลัวผ้าห่มจะหลุด ยิ่งจะให้คลานไปมาบนตำหนักแล้ว ดูเหมือนจะเป็นเรื่องนอกปัญญา ทำไม่ได้ทีเดียว (สี่แผ่นดิน, 2544: 117)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (4) ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาวลี “ยิ่งจะให้คลานไปมา” กับคำนาม “ตำหนัก” ทำหน้าที่เป็นคำบุพบทเช่นเดียวกับคำว่า “บน” ที่ปรากฏในตัวอย่าง (3) เมื่อพิจารณาความหมายแล้ว แม้จะมีความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่งเหมือนกัน แต่ก็แสดงรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ในลักษณะที่ต่างกัน เพราะลักษณะของสิ่งที่ปรากฏในตำแหน่งหลังคำว่า “บน” มีลักษณะเป็นสิ่งที่ปิดล้อม รูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่ง ซึ่งหมายถึงนามวลี “พลอยและช้อย” หรือกริยาวลีแสดงเหตุการณ์ “ยิ่งจะให้คลานไปมา” จึงน่าจะอยู่ภายในอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งหมายถึง “ตำหนัก” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (4) จึงน่าจะมีความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ภายในอีกสิ่งหนึ่ง’⁵⁷ ทั้งนี้ ความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งอยู่ภายในอีกสิ่งหนึ่งเป็นความหมายที่เพิ่มขึ้นมาตามเกณฑ์ความหมาย อีกทั้งการปรากฏร่วมหรือปรากฏในตำแหน่งหน้าของคำนามหรือนามวลีที่สื่อความถึงสิ่งที่มีลักษณะเป็นสิ่งที่ปิดล้อมยังเป็นการเลือกคำหรือกำหนดคำเฉพาะให้มาปรากฏร่วมตามเกณฑ์การอธิบายมโนทัศน์ ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ภายในอีกสิ่งหนึ่ง’ จึงเป็นความหมายหนึ่งที่แตกต่างกันตามเกณฑ์ความหมายและเกณฑ์การอธิบายมโนทัศน์

⁵⁶ สามารถพิจารณารายละเอียดเพิ่มเติมได้ในหัวข้อ 4.2 ความหมายและมโนทัศน์ของคำว่า “บน”

⁵⁷ สามารถพิจารณารายละเอียดเพิ่มเติมได้ในหัวข้อ 4.2 ความหมายและมโนทัศน์ของคำว่า “บน”

4.2 ความหมายและมโนทัศน์ของคำว่า “บน”

เมื่อพิจารณาข้อมูลคำว่า “บน” จำนวน 2,441 แห่งที่ปรากฏในแต่ละสมัยแล้ว คำว่า “บน” สามารถจำแนกความหมายได้ 2 กลุ่ม คือ 1) ความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ เริ่มปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) สามารถจำแนกได้ 2 ความหมาย คือ 1.1) ความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ และ 1.2) ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ และ 2) ความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง เริ่มปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) สามารถจำแนกได้ 3 ความหมาย คือ 2.1) ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ 2.2) ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ในอีกสิ่งหนึ่ง’ และ 2.3) ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’ ทั้งนี้ สามารถแสดงความหมายของคำว่า “บน” ในรูปตารางได้ดังตารางที่ 8

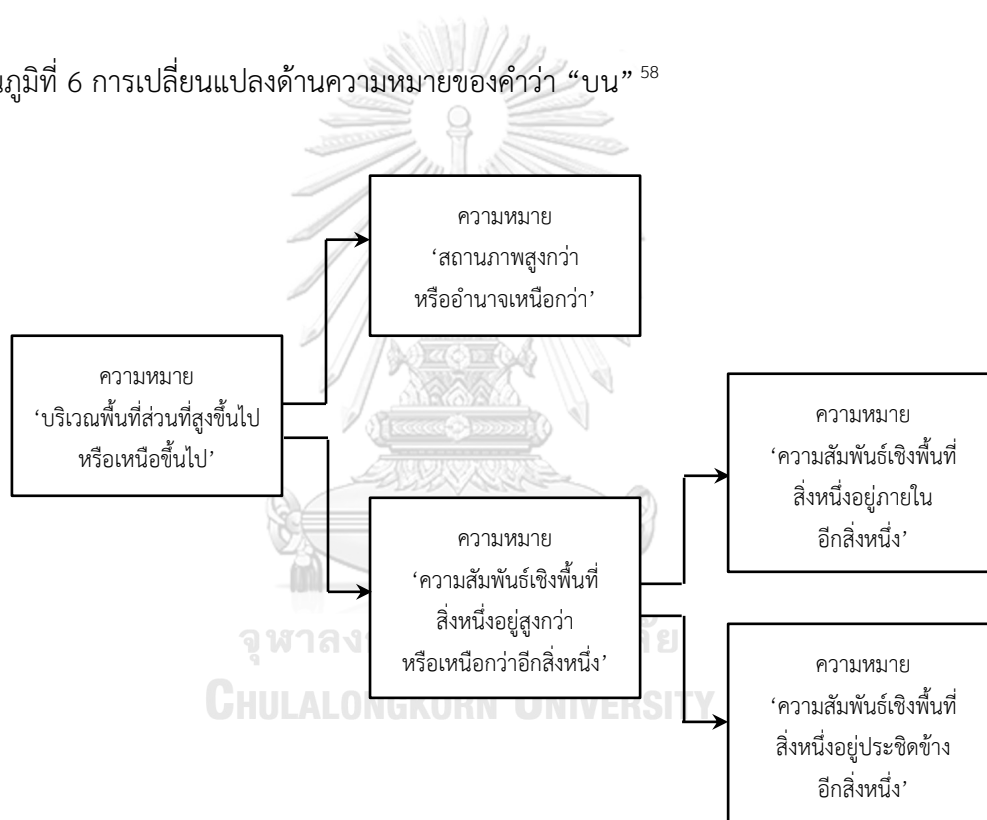
ตารางที่ 8 ความหมายของคำว่า “บน”

ลำดับ	ความหมาย	
1.	ความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่	
	1.1	ความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’
	1.2	ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’
2.	ความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง	
	2.1	ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’
	2.2	ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ในอีกสิ่งหนึ่ง’
	2.3	ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’

ตารางที่ 8 แสดงความหมายของคำว่า “บน” ในภาษาไทย ซึ่งสามารถจำแนกได้ 2 กลุ่ม คือ ความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ ซึ่งปรากฏความหมาย 2 ความหมาย คือ ความหมาย ‘บริเวณพื้นที่

ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ และความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ และความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งปรากฏความหมาย 3 ความหมาย คือ ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ และความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ อนึ่ง นอกเหนือจากความหมายแต่ละความหมายของคำว่า “บน” แล้ว สามารถแสดงการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” จากความหมายหนึ่งไปสู่อีกความหมายหนึ่งในรูปแผนภูมิได้ดังแผนภูมิที่ 6

แผนภูมิที่ 6 การเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน”⁵⁸

แผนภูมิที่ 6 ซึ่งแสดงการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” แสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” เริ่มต้นจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ ซึ่งเป็นความหมายพื้นฐาน เปลี่ยนแปลงไปสู่ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรือ

⁵⁸ แผนภูมิที่ 6 การเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” เป็นการแสดงการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” จากความหมายหนึ่งไปสู่อีกความหมายหนึ่งในเบื้องต้น ทั้งนี้ สามารถพิจารณารายละเอียดเพิ่มเติมได้ในบทที่ 5 กระบวนการและกลไกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน”

อำนาจเหนือกว่า’ และความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ ลำดับต่อมา ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ ได้เปลี่ยนแปลงไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ในอีกสิ่งหนึ่ง’ และความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’ ทั้งนี้ สามารถแสดงรายละเอียดของความหมายแต่ละความหมายได้และมโนทัศน์ของคำว่า “บน” ในแต่ละสมัยได้ดังต่อไปนี้

4.2.1 ความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่

คำว่า “บน” ที่แสดงความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ ซึ่งปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) สามารถจำแนกความหมายได้ 2 ความหมาย คือ ความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ ซึ่งปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) และความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ ซึ่งปรากฏในสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) มีรายละเอียดดังนี้

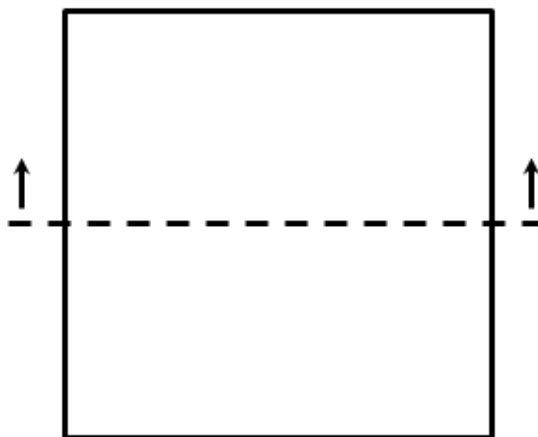
4.2.1.1 ความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’

คำว่า “บน” ที่มีความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) จำนวน 618 แห่ง ซึ่งปรากฏในลักษณะของคำนาม “บน” คำคุณศัพท์ “บน” และคำกริยาวิเศษณ์ “บน”⁵⁹ คำว่า “บน” ที่มีความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ เป็นบริเวณพื้นที่ส่วนย่อยเชิงสัมพันธ์หรือส่วนย่อยส่วนที่พิจารณาได้จากการแบ่งสัดส่วนของบริเวณพื้นที่ทั้งหมด การแบ่งสัดส่วนอาจเป็นการแบ่งสัดส่วนที่มีเกณฑ์กำหนดแน่นอน อาศัยระดับของสิ่งอื่นมาอ้างอิง หรือแตกต่างกันไปตามทัศนคติของแต่ละบุคคลก็ได้

ความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ เป็นความหมายแรกและความหมายเดียวที่ปรากฏในสมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) แล้วปรากฏต่อเนื่องถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) จึงพิจารณาให้เป็นความหมายพื้นฐานของคำว่า “บน” แสดงมโนทัศน์สิ่งหรือบริเวณพื้นที่ส่วนย่อยเชิงสัมพันธ์หรือ

⁵⁹ คำคุณศัพท์ “บน” และคำกริยาวิเศษณ์ “บน” ปรากฏในตำแหน่งหลังส่วนหลัก ทำหน้าที่ขยายความหมายของคำว่า “บน” ให้แก่ส่วนหลักแล้วรวมกันเป็นหน่วยทางภาษา 1 หน่วย คือ คำประสม นามวลี หรือกริยวลี จึงพิจารณาให้คำคุณศัพท์ “บน” และคำกริยาวิเศษณ์ “บน” มีความหมายเช่นเดียวกับคำนาม “บน”

ส่วนย่อยส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไปที่มาจากการแบ่งระดับของสิ่งหรือบริเวณพื้นที่ทั้งหมด ทั้งนี้สามารถแสดงภาพร่างความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ ได้ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 ภาพร่างความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’

ภาพที่ 5 ซึ่งแสดงภาพร่างความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ แสดงมโนทัศน์สิ่งหรือบริเวณพื้นที่ส่วนย่อยเชิงสัมพันธ์หรือส่วนย่อยส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไปที่มาจากการแบ่งระดับของสิ่งหรือบริเวณพื้นที่ทั้งหมด สี่เหลี่ยมแสดงสิ่งที่มีบริเวณพื้นที่ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถแบ่งสัดส่วนได้ เมื่อแบ่งสัดส่วนแล้ว สัดส่วนแต่ละสัดส่วนจะมีบริเวณพื้นที่เท่ากันหรือไม่เท่ากันก็ได้ ส่วนเส้นประที่เป็นเส้นตรงแสดงระดับจากการแบ่งสัดส่วน ซึ่งเป็นระดับการแบ่งสัดส่วนแบบสมมุติ อาจเป็นระดับที่ได้รับการกำหนดไว้อย่างแน่นอน อ้างอิงกับสิ่งอื่น หรือแตกต่างกันไปตามทัศนคติของแต่ละบุคคลก็ได้ สิ่งที่มีบริเวณพื้นที่ที่ได้รับการแบ่งสัดส่วนแล้วจะปรากฏส่วนย่อยอย่างน้อย 2 ส่วน คือ ส่วนย่อยส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไปจากระดับของการแบ่งสัดส่วนและส่วนย่อยส่วนที่ต่ำลงมา ล่างลงมา หรือได้ลงมาจากระดับของการแบ่งสัดส่วน ลูกศรปลายแหลมแสดงทิศทางของบริเวณพื้นที่ส่วนที่ได้รับการขบเน้นให้เด่นชัดคือบริเวณส่วนย่อยส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไปจากระดับของการแบ่งสัดส่วน คำว่า “บน” จะแสดงบริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไปจากระดับของการแบ่งสัดส่วน ซึ่งบริเวณพื้นที่เป็นส่วนย่อยเชิงสัมพันธ์ ยกตัวอย่างคำว่า “บน” ที่มีความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ ที่ปรากฏในแต่ละสมัยดังต่อไปนี้

1) สมัยที่ 1 ปรากฏ 3 แห่ง คือ

(5) พระเกศธาดูเสนาบดีเหลื่อมงามควางแต่บนสพดคเหนือหว
พระศรีสรรหาราชจุลามาณีนีสรธานำตาถงตทหนกทหน ‘พระเกศธาดู
เส้นหนึ่งเลื่อมงามคว่างมาแต่บนสพดคเหนือหัวพระศรีสรรหาราชจุฬามณี
ยินสรธานำตาถงตทหนกทหน’ (ศรีชุม, 2: 68-69)

(6) ท่านเอาพระมหาธาตุเจ้าสององคมาแต่เมืองบนองคหนึ่งราม
เท่าเมดเข้าสานทักเครื่องพรรณดงผลิตรตัน ‘ท่านเอาพระมหาธาตุเจ้าสอง
องคมาแต่เมืองบน องคหนึ่งรามเท่าเมดข้าวสารทักเครื่อง พรรณดงผลึก
รตัน’ (โอโสการาม, 1: 7-9)

(7) จุงไหเขาไ (ป) เกิดเมืองฟาเมืองบนในตนเขาจุงอยูมลากอยุดี
ญาไชเจบเลบเหนยเมลยทานครานอดิ ‘จุงไหเขา ไ (ป) เกิดเมืองฟาเมือง
บนในตนเขาอยูมลากอยุดี อย่าใช้เจ็บเลบเหนยเมลยทานครานอดิ’ (คำ
อธิษฐาน, 1: 7-9)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (5) เป็นคำนาม ปรากฏตามลำพังใน
ตำแหน่งหลังคำบุพบท “แต่” ‘แต่’ น่าจะมีความหมายแสดงบริเวณพื้นที่ ซึ่งเป็นแหล่งที่มาของ
“พระเกศธาดูเสนาบดี” ‘พระเกศธาดูเส้นหนึ่ง’ คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (6) เป็นคำคุณศัพท์ ปรากฏ
ในตำแหน่งหลังคำนาม “เมือง” ‘เมือง’ แล้วทำหน้าที่ร่วมกันเป็นคำประสม “เมืองบน” ‘เมืองบน’
ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังคำบุพบท “แต่” ‘แต่’ น่าจะมีความหมายแสดงบริเวณพื้นที่ ซึ่งเป็น
แหล่งที่มาของ “พระมหาธาตุเจ้าสององค” ‘พระมหาธาตุเจ้าสององค’ ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง
(7) เป็นคำคุณศัพท์ ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “เมือง” ‘เมือง’ แล้วทำหน้าที่ร่วมกันเป็นคำ
ประสม “เมืองบน” ‘เมืองบน’ ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังคำประสม “เมืองฟ้า” ‘เมืองฟ้า’ แล้วทำ
หน้าที่ร่วมกันเป็นนามวลี “เมืองฟ้าเมืองบน” ‘เมืองฟ้าเมืองบน’ น่าจะมีความหมายแสดงบริเวณ
พื้นที่ ซึ่งเป็นจุดหมายของกริยาวลี “ไหเขาไ (ป) เกิด” ‘ไหเขา ไ (ป) เกิด’ เมื่อพิจารณาแล้ว คำว่า

“บน” ในตัวอย่าง (5) ถึงตัวอย่าง (7) น่าจะมีความหมายแสดงบริเวณพื้นที่ ซึ่งเป็นแหล่งที่มาหรือจุดหมาย จึงพิจารณาให้มีความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’

อนึ่ง คำประสม “เมืองบน” น่าจะมีความหมายใกล้เคียงหรือเช่นเดียวกับคำประสม “เมืองฟ้า”⁶⁰ จึงอาจสันนิษฐานได้ว่าคำนาม “บน” ก็อาจจะมีความหมายใกล้เคียงหรือเช่นเดียวกับคำนาม “ฟ้า” แต่เมื่อพิจารณาคำว่า “บน” ที่ปรากฏในสมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ซึ่งปรากฏเพียง 3 แห่ง ประกอบกับพิจารณาเนื้อความที่ปรากฏในหลักศิลาจารึกที่จารึกด้วยอักษรไทยสุโขทัยหลักอื่นๆ เพิ่มเติมแล้วพบว่าปรากฏการใช้คำว่า “ฟ้า” และ “สวรรค์” หลายตำแหน่ง นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาแนวคิดหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ของจักรวาลที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ในพระมหาธรรมราชาที่ 1 เรื่อง “ไตรภูมิถา” หรือ “ไตรภูมิพระร่วง” ซึ่งเป็นวรรณกรรมที่ได้รับการยอมรับว่ามีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย แม้ฉบับภาษาไทยที่มีอยู่ในปัจจุบันจะไม่ใช้ต้นฉบับเดิมที่มาจากสมัยสุโขทัยก็ตาม แต่ก็แสดงให้เห็นทราบถึงแนวคิดหรือมโนทัศน์ที่มีในสมัยสุโขทัยได้ เนื้อความแสดงให้เห็นทราบถึงการแบ่งบริเวณพื้นที่ของจักรวาลเป็นแบบระดับชั้น โดยกล่าวถึงภูมิต่างๆ รวมถึงชั้นต่างๆ ในแต่ละภูมิ จึงอาจสังเกตและสันนิษฐานถึงแนวคิดหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับพื้นที่ของจักรวาลตามแนวพุทธศาสนาที่มีลักษณะเป็นแบบระดับชั้น ซึ่งแต่ละระดับอาจมีลำดับชั้นย่อยๆ แทรกอยู่ได้ บริเวณพื้นที่ของสวรรค์จึงจะอยู่บนหรือเหนือบริเวณพื้นที่ของโลกมนุษย์ (กรมศิลปากร, 2526; ธัญญา สังขพันธานนท์, 2553: 158-164; วินัย ภูระหงษ์, 2541: 374) จึงไม่พิจารณาให้คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (5) ถึงตัวอย่าง (7) มีความหมาย ‘ฟ้า’ หรือ ‘สวรรค์’ แต่พิจารณาให้มีความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’

2) สมัยที่ 2 ปรากฏ 45 แห่ง เช่น

(8) ครั้นแล้วจึงข้าพเจ้าจึงข้ามไปดูกำแพงเมืองซึ่งก่อใหม่แลขึ้นมุม
ป้อมท้ายเมืองนั้น บนหลังสูงพ่นน้ำขึ้นไปประมาณ 2 เส้น 12 วา 2 คอก
ข้าพเจ้าจึงตามเชิงเทินนั้นจนถึงประตูเมืองทิศตะวันออก (วิสุทธสุนทร,
39: 12-14-40: 1-2)

⁶⁰ กุสุมา รักษมนี (2559: 122-126) ได้กล่าวถึงและสันนิษฐานความหมายของคำว่า “เมืองบน” ที่ปรากฏในวรรณคดีไทยโดยพิจารณาจากบริบทแวดล้อมว่าจะแสดงถึงความหมาย ‘เมืองหรือสถานที่ที่อยู่ทางเหนือ’ ซึ่งเป็นความหมายในเชิงภูมิศาสตร์ก็ได้ แต่ก็อาจจะแสดงถึงความหมาย ‘เมืองสวรรค์’ หรือ ‘สวรรค์’ ได้เช่นเดียวกัน ซึ่งเหมาะสมมากกว่า

(9) และให้ออกเมืองราชณแสนช่วยกันก่อพระศรีรัตนมหาธาตุให้
บริบูรณ์ตามตราโกษานั้น ถวายพระราชกุศลและให้ก่อพระศรีรัตนมหา
ธาตุ ณ บนเขาพระพุทบาทบรรพตเขาพระโคะนั้น (กัลปนา อยุธยา ภา
1, 2510: 67)

(10) แลสตรีนั้นอันอยู่เบื้องบนนั้น นีรยบาลทั้งหลายก็พุ่งก็ซัดจำให้
ลงมา แลสตรีแลชายทั้งสองนั้น นีรยบาลหากจำขึ้นจงลงตั้งนั้นแล (ไตรภูมิ
ปารีส, 2554: 108-109)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (8) เป็นคำนาม ปรากฏในตำแหน่งหน้า
คำนาม “หลัง” แล้วทำหน้าที่ร่วมกันเป็นนามวลี “บนหลัง” น่าจะมีความหมายแสดงบริเวณพื้นที่ ซึ่ง
เป็นบริเวณพื้นที่ส่วนย่อยที่มาจากการแบ่งสัดส่วนโดยใช้ระดับน้ำ โดยสามารถสังเกตได้จากกริยาวลี
“สูงพ่นน้ำขึ้นไปประมาณ 2 เส้น 12 วา 2 คอก” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (9) เป็นคำนาม ปรากฏใน
ตำแหน่งหน้านามวลี “เขาพระพุทบาทบรรพตเขาพระโคะ” แล้วทำหน้าที่ร่วมกันเป็นนามวลี “บน
เขาพระพุทบาทบรรพตเขาพระโคะ” น่าจะมีความหมายแสดงบริเวณพื้นที่ ซึ่งเป็นบริเวณพื้นที่
ส่วนย่อยที่มาจากการแบ่งสัดส่วนของบริเวณพื้นที่ทั้งหมด โดยสามารถสังเกตการแบ่งสัดส่วนของ
ภูเขาคจากคำต่างๆ ที่ปรากฏในภาษา เช่น คำว่า “ยอดเขา” “ไหล่เขา” “เชิงเขา” “ตีนเขา” ซึ่งแสดง
ส่วนของภูเขาที่อยู่ในระดับต่างๆ ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (10) เป็นคำคุณศัพท์ ปรากฏใน
ตำแหน่งหลังคำนาม “เบื้อง” แล้วทำหน้าที่ร่วมกันเป็นนามวลี “เบื้องบน” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลัง
คำกริยา “อยู่” น่าจะมีความหมายแสดงบริเวณพื้นที่ ซึ่งเป็นบริเวณพื้นที่ส่วนย่อยที่มาจากการแบ่ง
สัดส่วนของบริเวณพื้นที่ทั้งหมด โดยสามารถสังเกตการแบ่งสัดส่วนของสิ่งที่เป็นสถานที่ได้จากคำ
ต่างๆ ที่ปรากฏในภาษา เช่น คำว่า “เบื้องต่ำ” “เบื้องล่าง” เมื่อพิจารณาแล้ว คำว่า “บน” ใน
ตัวอย่าง (8) ถึงตัวอย่าง (10) มีความหมายแสดงบริเวณพื้นที่ที่เป็นส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป ซึ่ง
เป็นบริเวณพื้นที่ส่วนย่อยที่มาจากการแบ่งสัดส่วนของบริเวณพื้นที่ทั้งหมด จึงพิจารณาให้ความ
หมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’

3) สมัยที่ 3 ปรากฏ 59 แห่ง เช่น

(11) ผู้อยู่บนลงมาถึงล่างก็ดี ปักกันปั่นแดนไว้ล่วงเข้าไปก็ดี (ตราสามดวง, 2: 256/1-2)

(12) สั่งให้ไว้บนก็ดี ลงขุมก็ดี ตามโทษหนักโทษเบา ถ้าโทษถึงตายให้ลงขุม (ตราสามดวง, 1: 114/4)

(13) รูปคชลักษณ์ตัวนี้มีนามชื่อ ขมลบ ลักษณะสมบูรณ์ สงสสถาน ปลายหูซ้ายขวาข้างบนนั้นยาว เมื่อปรบไปเบื้องหน้า ปลายหูถึงตอกัน เบื้องหน้า ขมลบแล (ตำราช่าง ร1, 2545: 58)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (11) เป็นคำนาม ปรากฏตามลำพังในตำแหน่งหลังคำกริยา “อยู่” น่าจะมีความหมายแสดงบริเวณพื้นที่ ซึ่งเป็นบริเวณพื้นที่ส่วนย่อยที่มาจาก การแบ่งสัดส่วนของบริเวณพื้นที่ทั้งหมด โดยสามารถสังเกตได้จากคำนาม “ล่าง” ที่ปรากฏในกริยาลี “ลงมาถึงล่างก็ดี” ซึ่งน่าจะมีความหมายแสดงบริเวณพื้นที่เช่นกัน คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (12) เป็นคำนาม ปรากฏในตำแหน่งหลังกริยาลี “สั่งให้ไว้” น่าจะมีความหมายแสดงบริเวณพื้นที่ ซึ่งเป็นบริเวณพื้นที่ส่วนย่อยที่มาจาก การแบ่งสัดส่วนของบริเวณพื้นที่ทั้งหมด โดยสามารถสังเกตได้จากคำนาม “ขุม” ที่ปรากฏในกริยาลี “ลงขุมก็ดี” ซึ่งมีความหมายแสดงบริเวณพื้นที่ส่วนที่ต่ำลงไปหรือมีลักษณะลึกลงไป⁶¹ ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (13) เป็นคำคุณศัพท์ ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “ข้าง” แล้วทำหน้าที่ร่วมกันเป็นคำประสม “ข้างบน” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังนามวลี “ปลายหูซ้ายขวา” แล้วรวมกันเป็นนามวลี “ปลายหูซ้ายขวาข้างบน” น่าจะมีความหมายแสดงบริเวณพื้นที่ ซึ่งเป็นบริเวณพื้นที่ส่วนย่อยที่มาจาก การแบ่งสัดส่วนของบริเวณพื้นที่ทั้งหมด โดยสามารถสังเกตการแบ่งสัดส่วนใหญ่จากคำต่างๆ ที่ปรากฏในภาษา เช่น คำว่า “โคนหู” “ปลายหู” ซึ่ง

⁶¹ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (2556: ออนไลน์) ได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า “ขุม” ว่า “หลุม, ใช้ในบางลักษณะ เช่น ขุมขน ขุมนรก” คำว่า “หลุม” พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (2556: ออนไลน์) ได้กล่าวถึงความหมายว่า “ที่ซึ่งมีลักษณะเป็นบ่อ มักมีขนาดเล็กและตื้น, ที่ซึ่งขุดลงไปในพื้นที่ดิน มีลักษณะตามต้องการเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น หลุมเสา หลุมเผาถ่าน”

แสดงบริเวณพื้นที่ของใบหูที่อยู่ในส่วนต่างๆ เมื่อพิจารณาแล้ว คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (11) ถึง ตัวอย่าง (13) มีความหมายแสดงบริเวณพื้นที่ที่เป็นส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป ซึ่งเป็นบริเวณพื้นที่ส่วนย่อยที่มาจากการแบ่งสัดส่วนของบริเวณพื้นที่ทั้งหมด จึงพิจารณาให้มีความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’

4) สมัยที่ 4 ปรากฏ 174 แห่ง เช่น

(14) เหนว่ารูปพระพุทธรองค์จะมีน้ำหนักมากกว่ารูปพระธาตุ ที่เขียนคำสั่งเอาพระเจดีย์ขึ้นไปไว้บน ขึ้นใจเต็มที อาไศรยเหตุด้วยพระเจดีย์สูง ต้องการพื้นที่ยาวอย่างเดียว (เทียบลัทธิ, 2556: 110-111)

(15) เดินลัดไปหลังสวนมะพร้าวออกทุ่งนามะระมีที่นาทางประมาณ 100 ไร่ มีคลองน้ำธารไหลจากบนยอดเขาลงทุ่งนา แลเห็นรอยหน้าผาซึ่งเป็นที่น่าสนใจ (ชีวิวัฒน์, 2427: 37)

(16) จะต้องปูตารางลวดดาดสีเมื่อก็ดั้งบนชั้นเดียว เพราะชั้นล่างคงเป็นบันไดอยู่ตามเดิม (พระราชหัตถ์เลขา ยมราช, 2482: 18)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (14) เป็นคำนาม ปรากฏตามลำพังในตำแหน่งหลังกริยาวิเศษณ์ “ขึ้นไปไว้” น่าจะมีความหมายแสดงบริเวณพื้นที่ ซึ่งเป็นบริเวณพื้นที่ส่วนย่อยที่มาจากการแบ่งสัดส่วนของบริเวณพื้นที่ทั้งหมด คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (15) เป็นคำนาม ปรากฏในตำแหน่งหน้าคำนาม “ยอดเขา” แล้วทำหน้าที่ร่วมกันเป็นคำนาม “บนยอดเขา” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังคำบุพบท “จาก” น่าจะมีความหมายแสดงบริเวณพื้นที่ ซึ่งเป็นบริเวณพื้นที่ส่วนย่อยที่มาจากการแบ่งสัดส่วนของบริเวณพื้นที่ทั้งหมด โดยสามารถสังเกตการแบ่งสัดส่วนของภูเขาจากคำต่างๆ ที่ปรากฏในภาษา เช่น คำว่า “ยอดเขา” “ไหล่เขา” “เชิงเขา” “ตีนเขา” ซึ่งแสดงส่วนของภูเขาที่อยู่ในระดับต่างๆ ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (16) เป็นคำคุณศัพท์ ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “ชั้น” แล้วรวมกันเป็นคำประสม “ชั้นบน” น่าจะมีความหมายแสดงบริเวณพื้นที่ ซึ่งเป็นบริเวณพื้นที่ส่วนย่อยที่มาจากการแบ่งสัดส่วนของบริเวณพื้นที่ทั้งหมด โดยสามารถสังเกตได้จากคำ

ประสม “ชั้นล่าง” ซึ่งน่าจะมีความหมายแสดงบริเวณพื้นที่เช่นกัน เมื่อพิจารณาแล้ว คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (14) ถึงตัวอย่าง (16) มีความหมายแสดงบริเวณพื้นที่ที่เป็นส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป ซึ่งเป็นบริเวณพื้นที่ส่วนย่อยที่มาจากการแบ่งสัดส่วนของบริเวณพื้นที่ทั้งหมด จึงพิจารณาให้ความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’

5) สมัยที่ 5 ปรากฏ 117 แห่ง เช่น

(17) โรงเจ็กเต็นรำอ็อกสฟอร์ด ตามที่คนไทยเรียกกัน เป็นสถานที่กว้างใหญ่ สองชั้นมีเป็นยกพื้น เฉลียงอยู่โดยรอบ เมื่อยืนอยู่ชั้นบนชะงอกไปดูทางลูกกรงเฉลียง จะเห็นคนเต็นรำกันอยู่ชั้นล่างได้ถนัด (ละคร ชีวิต, 2531: 78)

(18) ริมฝีปากเรียวยาวและเต็ม ประทับด้วยรูปสามเหลี่ยมสีแดง สองรูปเบื้องบนและอีกรูปหนึ่งทีเบื้องล่าง ทำให้ริมฝีปากคำคู่นั้นมีความงามเหนือสิ่งใดๆ หมด (ข้างหลังภาพ, 2531: 40)

(19) ที่ในพระราชวังเมืองมณฑลยี่มีหอนาฬิกาหลังหนึ่ง เป็นหอสูงข้างล่างมีห้องสำหรับไว้นาฬิกา ข้างบนเป็นหอโถงสำหรับแขวนกลองกับฆ้องที่ตีบอกเวลา (นิทาน คดี, 2546: 61)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (17) เป็นคำคุณศัพท์ ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “ชั้น” แล้วรวมกันเป็นคำประสม “ชั้นบน” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังกริยาวลี “ยืนอยู่” น่าจะมีความหมายแสดงบริเวณพื้นที่ ซึ่งเป็นบริเวณพื้นที่ส่วนย่อยที่มาจากการแบ่งสัดส่วนของบริเวณพื้นที่ทั้งหมด โดยสามารถสังเกตได้จากคำประสม “ชั้นล่าง” ซึ่งน่าจะมีความหมายแสดงบริเวณพื้นที่เช่นกัน คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (18) เป็นคำคุณศัพท์ ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “เบื่อง” แล้วรวมกันเป็นคำประสม “เบื่องบน” น่าจะมีความหมายแสดงบริเวณพื้นที่ ซึ่งเป็นบริเวณพื้นที่ส่วนย่อยที่มาจากการแบ่งสัดส่วนของบริเวณพื้นที่ทั้งหมด โดยสามารถสังเกตได้จากคำประสม “เบื่องล่าง” ซึ่งน่าจะมีความหมายแสดงบริเวณพื้นที่เช่นกัน ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (19) เป็น

คำคุณศัพท์ ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “ข้าง” แล้วรวมกันเป็นคำประสม “ข้างบน” น่าจะมีความหมายแสดงบริเวณพื้นที่ ซึ่งเป็นบริเวณพื้นที่ส่วนย่อยที่มาจากการแบ่งสัดส่วนของบริเวณพื้นที่ทั้งหมด โดยสามารถสังเกตได้จากคำประสม “ข้างล่าง” ซึ่งน่าจะมีความหมายแสดงบริเวณพื้นที่เช่นกัน เมื่อพิจารณาแล้ว คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (17) ถึงตัวอย่าง (19) มีความหมายแสดงบริเวณพื้นที่ที่เป็นส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป ซึ่งเป็นบริเวณพื้นที่ส่วนย่อยที่มาจากการแบ่งสัดส่วนของบริเวณพื้นที่ทั้งหมด จึงพิจารณาให้มีความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’

6) สมัยที่ 6 ปรากฏ 220 แห่ง เช่น

(20) กล้องเง้าถ่ายไล่ตั้งแต่เอวขึ้นมายันแผงอก ของแกไม่ต้องขนาด
นั้นก็ไ้ แค่เปลือยบน อวดแผงอก แล้วใส่ยีนส์รัดกันหน่อย (พันทิป)

(21) เป็นบ้านพักสองชั้นมีห้องหับหลายห้อง รับคนมารักษา
ตัวอย่างข้าพเจ้าได้ 4-5 คน ข้าพเจ้าได้อยู่ชั้นบนด้านใต้ มีเฉลียงเป็นของ
ตนเองสำหรับนอนอาบแดด (งานประพันธ์ ปิ่น, 2546: 94)

(22) เปรียบเหมือนตะกอนนอนกันตุ่มน้ำ ในตุ่มที่มีตะกอนนอนกัน
ตุ่มอยู่นั้นคูก็ใสในเบื้องบน แต่ก็ใสในเวลาที่ไม่ถูกกวาน ครั้นถูกกวานจน
ตะกอนฟุ้งขึ้นมา น้ำก็จะขุ่น (45 พรรษา, 2551: 69)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (20) เป็นคำนาม ปรากฏในตำแหน่งหลังคำกริยา “เปลือย” น่าจะมีความหมายแสดงบริเวณพื้นที่ ซึ่งเป็นบริเวณพื้นที่ส่วนย่อยที่มาจากการแบ่งสัดส่วนของบริเวณพื้นที่ทั้งหมด โดยสามารถสังเกตได้จากคำนาม “แผงอก” ซึ่งเป็นสัดส่วนของร่างกาย โดยร่างกายมักจะแบ่งสัดส่วนหรือแบ่งระดับของร่างกายที่บริเวณช่วงเอว คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (21) เป็นคำคุณศัพท์ ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “ชั้น” แล้วรวมกันเป็นคำประสม “ชั้นบน” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหน้าคำนาม “ด้านใต้” แล้วรวมกันเป็น “ชั้นบนด้านใต้” น่าจะมีความหมายแสดงบริเวณพื้นที่ ซึ่งเป็นบริเวณพื้นที่ส่วนย่อยที่มาจากการแบ่งสัดส่วนของบริเวณพื้นที่ทั้งหมด โดยสามารถสังเกตได้จากกริยาลี “เป็นบ้านพักสองชั้น” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (22)

เป็นคำคุณศัพท์ ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “เบื่อง” แล้วรวมกันเป็นคำประสม “เบื่องบน” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังคำบุพบท “ใน” น่าจะมีความหมายแสดงบริเวณพื้นที่ ซึ่งเป็นบริเวณพื้นที่ส่วนย่อยที่มาจาก การแบ่งสัดส่วนของบริเวณพื้นที่ทั้งหมด โดยสามารถสังเกตได้จากนามวลี “กั้นตุ่มน้ำ” ซึ่งน่าจะมีความหมายแสดงบริเวณพื้นที่เช่นกัน เมื่อพิจารณาแล้ว คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (20) ถึงตัวอย่าง (22) มีความหมายแสดงบริเวณพื้นที่ที่เป็นส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป ซึ่งเป็นบริเวณพื้นที่ส่วนย่อยที่มาจาก การแบ่งสัดส่วนของบริเวณพื้นที่ทั้งหมด จึงพิจารณาให้มีความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’

เมื่อพิจารณาความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ ซึ่งปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) แล้ว ความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ เป็นความหมายพื้นฐานของคำว่า “บน” ปรากฏในลักษณะของคำนาม “บน” คำคุณศัพท์ “บน” และคำกริยาวิเศษณ์ “บน” แสดงบริเวณพื้นที่ส่วนย่อยเชิงสัมพันธ์หรือส่วนย่อยส่วนที่พิจารณาได้จากการแบ่งสัดส่วนของบริเวณพื้นที่ทั้งหมด โดยการแบ่งสัดส่วนอาจเป็นการแบ่งสัดส่วนที่มีเกณฑ์กำหนดแน่นอน อาศัยระดับของสิ่งอื่นมาอ้างอิง หรือแตกต่างกันไปตามทัศนคติของแต่ละบุคคลก็ได้ แสดงมโนทัศน์สิ่งหรือบริเวณพื้นที่ส่วนย่อยเชิงสัมพันธ์หรือส่วนย่อยส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไปที่มาจาก การแบ่งระดับของสิ่งหรือบริเวณพื้นที่ทั้งหมด

นอกจากนี้ เมื่อสังเกตคำคุณศัพท์ “บน” แล้ว คำคุณศัพท์มักปรากฏร่วมหรือปรากฏในตำแหน่งหลังคำนามที่มีความหมายแสดงส่วนหรือฝ่าย เช่น คำว่า “เบื่อง” “ฝ่าย” “ส่วน” “ด้าน” “ตอน” หรือคำนามที่สามารถแบ่งส่วนหรือฝ่ายได้ อาจเป็นคำนามที่สื่อความหมายแสดงบริเวณพื้นที่ เช่น คำว่า “ภาค” ซึ่งหมายถึง “ส่วนของประเทศที่แบ่งออกเป็นส่วนย่อยเพื่อสะดวกในด้านการปกครอง การศึกษา การทหาร เป็นต้น” (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2556: ออนไลน์) คำว่า “บาง” ซึ่งหมายถึง “ตำบลบ้านที่อยู่หรือเคยอยู่ริมบางหรือในบริเวณที่เคยเป็นบาง” (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2556: ออนไลน์)

4.2.1.2 ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’

คำว่า “บน” ที่มีความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ ปรากฏสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) จำนวน 3 แห่ง ซึ่งปรากฏในลักษณะของคำคุณศัพท์ “บน” ที่ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “เบื่อง” แล้วรวมกันเป็นคำประสม

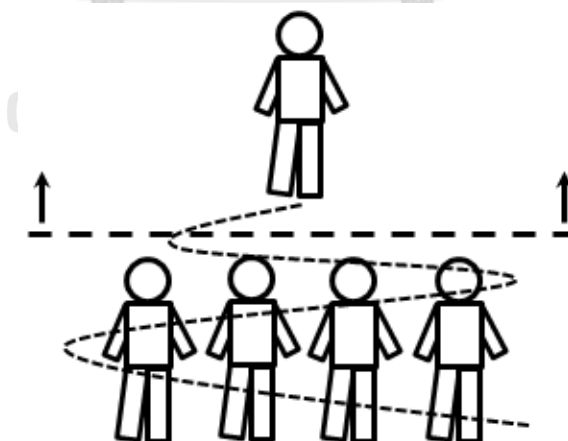
“เบื่องบน” ทั้งนี้ คำว่า “บน” ที่มีความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ ที่ปรากฏในคำประสม “เบื่องบน” อาจคล้ายกับคำว่า “บน” ที่มีความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ แต่คำว่า “บน” ที่ปรากฏในคำประสม “เบื่องบน” จะมีความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ เมื่อคำประสม “เบื่องบน” ปรากฏในบริบทที่ปรากฏรูปภาษาที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน การปกครอง หรือการสั่ง เช่น คำนาม “คำสั่ง” หรือคำกริยา “สั่ง” รวมถึงบริบทที่อาจพิจารณาถึงชนชั้นหรือความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคมได้

ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ เป็นความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ส่วนย่อยเชิงสัมพันธ์ ซึ่งมีลักษณะเป็นบริเวณพื้นที่ทางสังคม โดยส่วนย่อยเชิงสัมพันธ์ส่วนย่อยส่วนที่พิจารณาได้จากการแบ่งสัดส่วนของบริเวณพื้นที่ทั้งหมด โดยการแบ่งสัดส่วนจะแสดงถึงชนชั้นหรือความสัมพันธ์เชิงอำนาจระดับต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคม ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ เป็นความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ส่วนย่อยเชิงสัมพันธ์ที่มีลักษณะเป็นนามธรรม ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ เป็นความหมายที่เปลี่ยนแปลงมาจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ ทั้งนี้ ความหมายเกี่ยวกับการมีสถานภาพสูงกว่าหรือการมีอำนาจเหนือกว่าเป็นความหมายที่เพิ่มขึ้นมาและไม่พบในความหมายอื่นๆ ตามเกณฑ์ความหมาย อีกทั้งการปรากฏในบริบทที่สื่อความถึงการดำเนินงาน การปกครอง หรือการสั่ง ยังเป็นการเลือกคำหรือกำหนดคำเฉพาะให้มาปรากฏร่วมตามเกณฑ์การอธิบายมโนทัศน์ ทั้งนี้ สามารถแสดงการจำแนกความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ ตามเกณฑ์การจำแนกความหมายของแนวคิดคำหลายความหมายอย่างมีหลักการในรูปตารางได้ดังตารางที่ 9

ตารางที่ 9 การจำแนกความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’

เกณฑ์	รายละเอียดที่ปรากฏ
เกณฑ์ความหมาย	ความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ส่วนย่อยเชิงสัมพันธ์ ซึ่งมีลักษณะเป็นบริเวณพื้นที่ทางสังคม ทั้งนี้ การแบ่งสัดส่วนจะแสดงถึงชนชั้นหรือความสัมพันธ์เชิงอำนาจระดับต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคม
เกณฑ์การอธิบายมโนทัศน์	ปริบทที่สื่อความถึงการทำงาน การปกครอง หรือการสั่ง เช่น คำนาม “คำสั่ง” หรือคำกริยา “สั่ง” หรือปริบทที่พิจารณาถึงชนชั้นหรือความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคมได้
เกณฑ์ไวยากรณ์	- (ไม่ปรากฏ)

ตารางที่ 9 ซึ่งแสดงการจำแนกความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ แสดงให้ทราบว่าความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ เป็นความหมายหนึ่งโดยผ่านเกณฑ์ความหมายและเกณฑ์การอธิบายมโนทัศน์ ทั้งนี้ สามารถแสดงภาพร่างความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ ได้ดังภาพที่ 6

ภาพที่ 6 ภาพร่างความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’

ภาพที่ 6 ซึ่งแสดงภาพร่างความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ แสดงมนทัศน์สิ่งหรือบริเวณพื้นที่ส่วนย่อยเชิงสัมพันธ์ ซึ่งมีลักษณะเป็นบริเวณพื้นที่ทางสังคม โดยเป็นการแบ่งระดับที่เกี่ยวข้องกับชนชั้นหรือความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางสังคม เส้นประที่เป็นเส้นตรงแสดงระดับการแบ่งสัดส่วน ซึ่งเกี่ยวข้องกับชนชั้นหรือความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางสังคม บุคคลที่อยู่ในพื้นที่สูงกว่าหรือเหนือกว่าเส้นประที่เป็นเส้นตรงแสดงผู้ปกครองหรือผู้บังคับบัญชา บุคคลที่อยู่ในพื้นที่ต่ำกว่าหรือใต้กว่าเส้นประที่เป็นเส้นตรงแสดงผู้ถูกปกครองหรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา เส้นประที่เป็นเส้นโค้งแสดงความสามารถของผู้ปกครองหรือผู้บังคับบัญชาในการปกครอง บังคับบัญชา หรือสั่งผู้ถูกปกครองหรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ลูกศรปลายแหลมแสดงทิศทางของบริเวณพื้นที่ส่วนที่ได้รับการขบเน้นให้เด่นชัดขึ้นคือบริเวณส่วนย่อยส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไปจากระดับของการแบ่งสัดส่วน หรืออีกนัยหนึ่งคือบริเวณพื้นที่ส่วนของผู้ปกครองหรือผู้บังคับบัญชา ซึ่งมีสถานภาพสูงกว่าหรือมีอำนาจมากกว่า ทั้งนี้ สามารถแสดงคำว่า “บน” ที่มีความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ ซึ่งปรากฏในสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ. 2559) โดยมักปรากฏในลักษณะของคำประสม “เบื้องบน” ดังต่อไปนี้

1) สมัยที่ 6 ปรากฏ 3 แห่ง คือ

(23) บางอย่างคนเราก็ไม่สามารถเลือกได้ว่าจะต้องทำอะไร เช่น ต้องทำงานหลายๆ อย่างพร้อมกันทั้งที่เราอาจจะไม่พร้อม เช่น ทำงานในฐานวง ถ่ายหนัง ออกวาไรตี้ และ ทำทุกอย่างภายใต้เวลาอันจำกัด ซึ่งเราจะเลือกอะไรก็ได้ เพราะเบื้องบนสั่งมา แต่ขณะเดียวกันก็จะทำให้เรียนรู้งานและรู้จักที่จะแบ่งเวลาเป็น (พันทิป)

(24) ประมาณว่าถ้าไม่เปลี่ยนบทละครจะถูกดองไว้มั่งคะ ก็เลยต้องยอมเปลี่ยนบทตามคำสั่งเบื้องบน เปิดกองแต่แรกก็คงตั้งใจจะให้ เป็นไปตามนิยายแหละ (พันทิป)

(25) พลาดอะไรนิดหนึ่งระวังมีสายด่วนถึงเบื้องบน Complain ยิ่งเวลาไพล่ยกเล็ก หรือไพล่ทีเล็ย นิ่งน้ำตาคลอเข้าเลยแหละ (พันทิป)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (23) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “เบื้อง” แล้วทำหน้าที่ร่วมกันเป็นคำประสม “เบื้องบน” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหน้ากริยาวิเศษณ์ “สั่งมา” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (24) เป็นคำคุณศัพท์ ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “เบื้อง” แล้วทำหน้าที่ร่วมกันเป็นคำประสม “เบื้องบน” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “คำสั่ง” แล้วทำหน้าที่ร่วมกันเป็นนามวลี “คำสั่งเบื้องบน” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (25) ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “เบื้อง” แล้วทำหน้าที่ร่วมกันเป็นคำประสม “เบื้องบน” ทั้งนี้ คำว่า “เบื้องบน” ในตัวอย่าง (23) ถึงตัวอย่าง (25) อาจมีความหมายแสดงบริเวณพื้นที่ แต่เมื่อพิจารณาแล้วน่าจะมีความหมายอ้างถึงบุคคลที่มีสถานภาพสูงกว่าหรือมีอำนาจมากกว่า ซึ่งหมายถึงผู้ปกครองหรือผู้บังคับบัญชา⁶² เพราะปรากฏในบริบทที่สื่อความถึงการงานและการบังคับบัญชา สังเกตได้จากกริยาวิเศษณ์ “สั่งมา” และคำนาม “คำสั่ง” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (23) ถึงตัวอย่าง (25) ซึ่งทำหน้าที่ขยายคำนาม “เบื้อง” จึงแสดงความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ส่วนย่อยเชิงสัมพันธ์ ซึ่งมีลักษณะเป็นบริเวณพื้นที่ทางสังคม แสดงถึงการแบ่งระดับชั้นหรือความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคม จึงพิจารณาให้มีความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’

เมื่อพิจารณาความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ ซึ่งปรากฏเฉพาะสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) แล้ว ปรากฏในลักษณะของคำคุณศัพท์ “บน” ซึ่งมักปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “เบื้อง” แล้วรวมกันเป็นคำประสม “เบื้องบน” เป็นความหมายที่เปลี่ยนแปลงมาจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ แสดงมโนทัศน์สิ่งหรือบริเวณพื้นที่ส่วนย่อยเชิงสัมพันธ์ ซึ่งมีลักษณะเป็นบริเวณพื้นที่ทางสังคม โดยเป็นการแบ่งระดับที่เกี่ยวข้องกับชั้นหรือความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางสังคม

เมื่อพิจารณาคำว่า “บน” ที่แสดงความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ สามารถจำแนกความหมายได้ 2 ความหมาย คือ ความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ ซึ่งเป็นความหมายพื้นฐานของคำว่า “บน” แสดงมโนทัศน์สิ่งหรือบริเวณพื้นที่ส่วนย่อยเชิงสัมพันธ์หรือส่วนย่อยส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไปที่มาจากการแบ่งระดับของสิ่งหรือบริเวณพื้นที่ทั้งหมด ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) และความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ แสดงมโนทัศน์สิ่ง

⁶² พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (2556: ออนไลน์) ได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า “เบื้องบน” ว่า “ที่อยู่สูงขึ้นไป โดยปริยายหมายถึง ผู้หรือสิ่งที่มีอำนาจเหนือกว่า”

หรือบริเวณพื้นที่ส่วนย่อยเชิงสัมพันธ์หรือส่วนย่อยส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป ซึ่งมีลักษณะเป็นบริเวณพื้นที่ทางสังคม โดยเป็นการแบ่งระดับที่เกี่ยวข้องกับชนชั้นหรือความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางสังคม ปรากฏในสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559)

4.2.2 ความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง

คำว่า “บน” ที่มีความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง ไม่ปรากฏในสมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) แต่เริ่มปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 2 สมัยอยุธยา และธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) ในลักษณะของคำบุพพท “บน” แสดงรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่ง ซึ่งหมายรวมถึงเหตุการณ์หนึ่ง ซึ่งอาจจะปรากฏหรือไม่ปรากฏรูปภาษาก็ได้ แต่ถ้าปรากฏจะปรากฏในตำแหน่งหน้า คำว่า “บน” เรียกว่า “สิ่งโคจร” (trajector) กับอีกสิ่งหนึ่งที่ปรากฏรูปภาษาในตำแหน่งหลังคำว่า “บน” เรียกว่า “สิ่งอ้างอิง” (landmark)⁶³ สามารถจำแนกความหมายได้ 3 ความหมาย คือ ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ ซึ่งปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ในอีกสิ่งหนึ่ง’ ซึ่งปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) และความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’ ซึ่งปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 4 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4-รัชกาลที่ 5 (พ.ศ.2394-พ.ศ.2453) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) มีรายละเอียดดังนี้

4.2.2.1 ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’

คำว่า “บน” ที่มีความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) จำนวน 1,299 แห่ง ซึ่งปรากฏในลักษณะของคำบุพพท “บน” ที่ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำกริยาหรือกริยาวลีกับคำนามหรือนามวลี ซึ่งตำแหน่งหลังคำกริยาหรือกริยาวลีจะมีคำนามหรือนามวลีตามมาหรือไม่ก็ได้ หรือปรากฏในตำแหน่ง

⁶³ คำว่า “สิ่งโคจร” (trajector) และ “สิ่งอ้างอิง” (landmark) เป็นคำที่กำหนดขึ้นสำหรับใช้เรียกและแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ระหว่างสิ่งที่ทำหน้าที่เป็น “วัตถุ” และสิ่งที่ทำหน้าที่เป็นพื้น “พื้น” ตามลำดับ ทั้งนี้ สามารถพิจารณารายละเอียดเพิ่มเติมได้ในบทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม หัวข้อ 2.1 แนวคิดที่ใช้ในการวิจัย หัวข้อย่อย 2.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับบรรดาศาสตร์ปริชาน

ระหว่างคำนามหรือนามวลีกับคำนามหรือนามวลี แสดงรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่ง เรียกว่า “สิ่งโคจร” อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง เรียกว่า “สิ่งอ้างอิง”

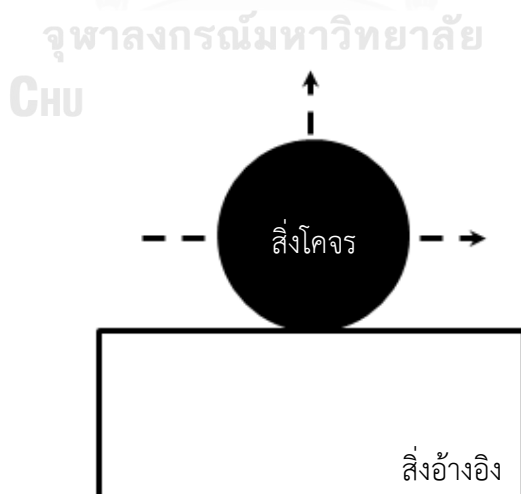
สิ่งโคจรที่เกี่ยวข้องกับคำว่า “บน” ที่มีความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ จะเป็นสิ่งที่เคลื่อนที่หรือไม่เคลื่อนที่ก็ได้ จะปรากฏหรือไม่ปรากฏรูปภาษาก็ได้ ถ้าปรากฏจะปรากฏในตำแหน่งหน้าคำว่า “บน” ส่วนสิ่งอ้างอิงที่เกี่ยวข้องกับคำว่า “บน” ที่มีความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ จะเป็นสิ่งที่เคลื่อนที่หรือไม่เคลื่อนที่ก็ได้ เป็นสิ่งที่มีขอบเขต ปรากฏรูปภาษาในตำแหน่งหลังคำว่า “บน” รูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรจะอยู่ในตำแหน่งที่สูงกว่าหรือเหนือกว่าสิ่งอ้างอิง สิ่งอ้างอิง จะทำหน้าที่หนุนสิ่งโคจรให้อยู่ในตำแหน่งที่สูงกว่าหรือเหนือกว่า สิ่งโคจรจะสัมผัสกับสิ่งอ้างอิงหรือไม่สัมผัสก็ได้ แต่ส่วนใหญ่แล้วสิ่งโคจรกับสิ่งอ้างอิงจะสัมผัสกัน และสิ่งโคจรมักจะอยู่ในขอบเขตของสิ่งอ้างอิง เมื่อพิจารณารูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรกับสิ่งอ้างอิงแล้ว พิจารณาให้คำว่า “บน” ที่มีความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ แสดงมโนทัศน์การหนุน ซึ่งเป็นลักษณะของสิ่งหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าสิ่งอ้างอิง ทำหน้าที่เป็นเสมือนฐานรองหรือหนุนอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าสิ่งโคจร ให้อยู่ในตำแหน่งที่สูงกว่าหรือเหนือกว่า

ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ เป็นความหมายเกี่ยวกับรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง เป็นความหมายที่เปลี่ยนแปลงมาจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ ทั้งนี้ ความหมายเกี่ยวกับรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง เป็นความหมายที่เพิ่มขึ้นมาและไม่พบในความหมายอื่นๆ ตามเกณฑ์ความหมาย อีกทั้งการปรากฏในลักษณะของคำบุพบท “บน” ที่ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำกริยาหรือกริยาวลีกับคำนามหรือนามวลี ซึ่งตำแหน่งหลังคำกริยาหรือกริยาวลีจะมีคำนามหรือนามวลีตามมาหรือไม่ก็ได้ หรือปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำนามหรือนามวลีกับคำนามหรือนามวลี ยังเป็นการปรากฏในโครงสร้างทางไวยากรณ์ที่แตกต่างจากโครงสร้างอื่นๆ ตามเกณฑ์ไวยากรณ์ ทั้งนี้ สามารถแสดงการจำแนกความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ ตามเกณฑ์การจำแนกความหมายของแนวคิดคำหลายความหมายอย่างมีหลักการในรูปตารางได้ดังตารางที่ 10

ตารางที่ 10 การจำแนกความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’

เกณฑ์	รายละเอียดที่ปรากฏ
เกณฑ์ความหมาย	ความหมายเกี่ยวกับรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง
เกณฑ์การอธิบายโน้ตส์	- (ไม่ปรากฏ)
เกณฑ์ไวยากรณ์	การปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำกริยาหรือกริยาลีกับคำนามหรือนามวลีซึ่งตำแหน่งหลังคำกริยาหรือกริยาลีจะมีคำนามหรือนามวลีหรือไม่ก็ได้หรือปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำนามหรือนามวลีกับคำนามหรือนามวลี

ตารางที่ 10 ซึ่งแสดงการจำแนกความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ แสดงให้เห็นว่าความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ เป็นความหมายหนึ่งโดยผ่านเกณฑ์ความหมายและเกณฑ์ไวยากรณ์ ทั้งนี้ สามารถแสดงภาพร่างความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ ได้ดังภาพที่ 7

ภาพที่ 7 ภาพร่างความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’

ภาพที่ 7 ซึ่งแสดงภาพร่างความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ แสดงรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าสิ่งอ้างอิง แสดงมโนทัศน์การหมุน สิ่งอ้างอิงจะทำหน้าที่เป็นฐานหรือรองรับแล้วหมุนสิ่งโคจรให้อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่า วงกลมสีดำแสดงสิ่งโคจร ซึ่งจะเป็นสิ่งที่เคลื่อนที่ได้หรือเคลื่อนที่ไม่ได้ก็ได้ สีเหลี่ยมแสดงสิ่งอ้างอิง ซึ่งจะเป็นสิ่งที่เคลื่อนที่ได้หรือเคลื่อนที่ไม่ได้ก็ได้ เป็นสิ่งที่มีขอบเขต ลูกศรปลายแหลมเส้นประที่เป็นเส้นตรงแสดงการเคลื่อนที่และการสัมผัสของสิ่งโคจร โดยสิ่งโคจรจะเคลื่อนที่หรือไม่เคลื่อนที่ก็ได้ สิ่งโคจรจะสัมผัสกับสิ่งอ้างอิงหรือไม่สัมผัสก็ได้ แต่ส่วนใหญ่จะสัมผัสกัน สิ่งโคจรอยู่สูงหรือเหนือกว่าสิ่งอ้างอิง และสิ่งโคจรอยู่ในขอบเขตของสิ่งอ้างอิง คำว่า “บน” จะแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งคือสิ่งโคจรอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่งคือสิ่งอ้างอิง ทั้งนี้สามารถยกตัวอย่างคำว่า “บน” ที่มีความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ ที่ปรากฏในแต่ละสมัยดังต่อไปนี้

1) สมัยที่ 2 ปรากฏ 40 แห่ง เช่น

(26) พระเจ้าเกียรติศิริราชสิงหะทรงพระราชดำริเห็นชอบด้วย จึงให้เชิญพระเจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุขึ้นตั้งบนพระคชาธารนำหน้าไปในกระบวนแห่ (พระสงฆ์ ลังกาทวีป, 2503: 187)

(27) อำมาตย์ก็ขึ้นนั่งบนเตียงแล้วจึงบังคับพระธรรมศาสตร์ อยู่มา ก็รู้ถึงพญาพุกามฯ ก็ให้หาอำมาตย์นั้นมาถาม (ปุจฉาธรรม, 2545: 46)

(28) คลื่นใหญ่กล้านัก ชัดเอาแพพลิกคว่ำพลิกหงายไป จะอยู่บนแพมิได้ ก็เอาเชือกผูกเอาแลขาโยงไว้ให้มั่นกับแพแล้วตัวลงอยู่ในน้ำ มีอียดแพไว้ (พระสงฆ์ ลังกาทวีป, 2503: 198)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (26) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาวิ “ให้เชิญพระเจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุขึ้นตั้ง” กับคำนาม “พระคชาธาร” มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรคือ “พระเจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ” อยู่

สูงกว่าหรือเหนือกว่าสิ่งอ้างอิงคือ “พระคชธาร” แบบสัมผัสกัน คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (27) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาวลี “ขึ้นนั่ง” กับคำนาม “เตียง” มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรคือ “อามาศย์” อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าสิ่งอ้างอิงคือ “เตียง” แบบสัมผัสกัน ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (28) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำกริยา “อยู่” กับคำนาม “แพ” มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรคือ “ภิกษุสามเณร” ซึ่งไม่ปรากฏรูปภาษา หรือเหตุการณ์ “อยู่” อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าสิ่งอ้างอิงคือ “แพ” แบบสัมผัสกัน เมื่อพิจารณาแล้ว คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (26) ถึงตัวอย่าง (28) มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง จึงพิจารณาให้มีความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’

2) สมัยที่ 3 ปรากฏ 137 แห่ง เช่น

(29) ตราเทพยดาทรงเครื่องยืนบนแท่นถือเส้นเชือก ใช้ไปรงวัดนา
แลขันสุหนาศิ่งวิวาทกัน (ตราสามดวง, 1: 249/13-15)

(30) ครั้นเวลาน้องเพนเห็นขุนนางทั้ง 2 กับมหาดเล็ก แท้เจ้าทั้ง 3
พระองค์เข้ามาในค่าย เจ้านั่งบนแคร่กับเมียองเตียนกุน แล้วญวนจัดของ
ให้เจ้าเสวย (ทัพญวน, 2476: 13)

(31) ให้ชาวพระคลังศุภรัตน์เอาอาสนะไปแต่งที่ถวายเป็นพระสงฆ์ แล้ว
ให้จัดผ้าไตรวางบนพานแว่นฟ้าส่งให้ชาวพระมาลาภูษาดังสมโภชเวียน
เทียนแล้วเอาไปตั้งถวายเป็นพระอุโบสถ (หมายรับสั่ง ภ4 ต1, 2536: 93)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (29) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำกริยา “ยืน” กับคำนาม “แท่น” มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรคือ “เทพยดา” อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าสิ่งอ้างอิงคือ “แท่น” แบบสัมผัสกัน คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (30) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำกริยา “นั่ง” กับคำนาม “แท่น” มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรคือ “เจ้า” อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าสิ่งอ้างอิงคือ “แท่น” แบบ

สัมพันธ์กัน ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (31) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาวิ “ให้จัดผ้าไตรวาง” กับคำนาม “พานแว่นฟ้า” มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรคือ “ผ้าไตร” อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าสิ่งอ้างอิงคือ “พานแว่นฟ้า” แบบสัมพันธ์กัน เมื่อพิจารณาแล้ว คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (29) ถึงตัวอย่าง (31) มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง จึงพิจารณาให้มีความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’

3) สมัยที่ 4 ปรากฏ 364 แห่ง เช่น

(32) เมื่อกำลังม้าห้อมมิได้หยุดแล้วยืนแต่งตัวเปลี่ยนเสื้อเก่าออกทิ้งเสียใส่เสื้อใหม่ บางทีก็ยืนบนหลังม้าเท้าเดียว แล้วเดินเป็นฝรั่งรำเท้า (ราชทูตไทย อังกฤษ, 2484: 55)

(33) ก็บุคคลไปเหนของกินทั้งปวงตั้งเรียงอยู่บนโต๊ะ จะคิดว่ามีเจ้าของหรือไม่มี หรือจะคิดว่าของเกิดขึ้นในพาชนะถ้วยชามนั้นเอง ให้ตริตรองดูเถิด (กัจจาย, 2514: 114-115)

(34) ตั้งแต่วันพุธ เดือนหก ขึ้นสองค่ำไปจนสิ้นปีจนถึงวันเสาร์เดือนสี่ แรมสิบห้าค่ำ วันตรุษศุภปีนั้นให้จดชื่อปีว่าปีมเมีย สัมฤทธิศก ลงเลขว่าจุลศักราช 1220 แต่เลข 7 ตามปีแผ่นดินซึ่งเขียนไว้บนศกนั้น เมื่อเปลี่ยนสัมฤทธิศกแล้วให้เขียนเป็นเลข 8 ไปกว่าจะเปลี่ยนศกใหม่เถิด (ราชกิจจานุเบกษา, 2539: 16-17)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (32) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำกริยา “ยืน” กับนามวลี “หลังม้า” มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรคือ “ผู้บังคับม้า” ซึ่งไม่ปรากฏรูปภาษา หรือเหตุการณ์ “ยืน (เท้าเดียว)” อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าสิ่งอ้างอิงคือ “หลังม้า” แบบสัมพันธ์กัน คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (33) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาวิ “ตั้งเรียงอยู่” กับคำนาม “โต๊ะ” มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่ง

โคจรคือ “ของกินทั้งปวง” อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าสิ่งอ้างอิงคือ “โต๊ะ” แบบสัมผัสกัน ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (34) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาวลี “เขียนไว้” กับนามวลี “ศกนั้น”⁶⁴ มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรคือ “เลขตามปีแผ่นดิน” อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าสิ่งอ้างอิงคือ “ศกนั้น” แบบไม่สัมผัสกัน เมื่อพิจารณาแล้ว คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (32) ถึงตัวอย่าง (34) มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง จึงพิจารณาให้มีความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’

4) สมัยที่ 5 ปรากฏ 319 แห่ง เช่น

(35) หยิบจดหมายฉบับหนึ่งขึ้นอ่านอีก ทำหน้านิ้ว โยนจดหมายลงบนโต๊ะ แล้วเดินไปเดินมาอีกครู่หนึ่ง (ละครพูด เสีย ผู้ แก้ว, 2515: 131)

(36) ในระหว่างที่นั่งอยู่บนเก้าอี้ตรงหน้าเจ้าคุณและคุณหญิง ดูกมลอกจะกะสับกะส่ายเหลียวไปเหลียวมา (ละคร ชีวิต, 2531: 52)

(37) เอาขาใส่เข้าไปทางหนึ่ง ออกมาเป็นขนาดต่างๆ โตะไปทางหนึ่ง เล็กไปทางหนึ่ง เสร็จแล้วเอาวางสมบนตะแกรงสี่เหลี่ยมโตๆ (ออกคล้ายเตียงสะประิงเตี้ยๆ แต่ไม่มีที่นอน) (พระปกเกล้า เกาะขวา, 2492: 61)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (35) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาวลี “โยนจดหมายลง” กับคำนาม “โต๊ะ” มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรคือ “จดหมาย” อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าสิ่งอ้างอิงคือ “โต๊ะ” แบบสัมผัสกัน คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (36) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาวลี “นั่งอยู่” กับคำนาม “เก้าอี้” มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรคือ “กมล” อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าสิ่งอ้างอิงคือ “เก้าอี้” แบบสัมผัสกัน ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (37) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาวลี “เสร็จแล้วเอาวางสม” กับนามวลี “ตะแกรงสี่เหลี่ยมโตๆ” มีความหมายแสดงความสัมพันธ์

⁶⁴ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (2556: ออนไลน์) ได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า “ศก” ว่า “คำเรียกปีหนึ่งๆ ของจุลศักราช เพื่อให้ทราบว่าเป็นปีที่ลงท้ายด้วย 1 2 ... หรือ 0 เช่น ถ้าลงท้ายด้วย 1 เรียกว่า เอกศก ลงท้ายด้วย 2 เรียกว่า โทศก ... ลงท้ายด้วย 0 เรียกว่า สัมฤทธิศก”

เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรคือ “ซา” หรือเหตุการณ์ “เสร็จแล้วเอาวางสุขุม” อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าสิ่งอ้างอิงคือ “ตะแกรงสีเหลี่ยมโตๆ” แบบสัมพันธ์กัน เมื่อพิจารณาแล้ว คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (35) ถึงตัวอย่าง (37) มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง จึงพิจารณาให้มีความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’

5) สมัยที่ 6 ปรากฏ 439 แห่ง เช่น

(38) เราสามคนนั่งรับประทานน้ำชาอยู่ที่ร้านแห่งหนึ่ง นอกจากน้ำชาก็มีขนมจานใหญ่ตั้งอยู่บนโต๊ะ (งานประพันธ์ ปิ่น, 2546: 84)

(39) ไม่ต้องไถ ไม่ต้องหว่าน มีข้าวสาเลิเกิดขึ้นเอง เวลาจะหุงต้มก็ไม่ต้องใช้ไฟฟืนไฟถ่าน ใช้หม้อข้าววางบนก้อนหินสามก้อนที่เกิดไฟขึ้นเอง เป็นต้น (45 พรรษา, 2551: 131)

(40) ในภาษาไทย คำว่า “ไค้ช” ถ้าจะเขียนให้ถูกต้อง ให้เหมือนกับที่คนไทยเขียน “ไม้โท” ต้องอยู่บน “ค.ควาย” นะครับ (พันทิป)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (38) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาวลี “มีขนมจานใหญ่ตั้งอยู่” กับคำนาม “โต๊ะ” มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรคือ “ขนมจานใหญ่” อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าสิ่งอ้างอิงคือ “โต๊ะ” แบบสัมพันธ์กัน คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (39) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาวลี “ใช้หม้อข้าววาง” กับนามวลี “ก้อนหินสามก้อนที่เกิดไฟขึ้นเอง” มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรคือ “หม้อข้าว” อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าสิ่งอ้างอิงคือ “ก้อนหินสามก้อนที่เกิดไฟขึ้นเอง” แบบสัมพันธ์กัน ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (40) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งคำกริยา “อยู่” กับนามวลี “ค.ควาย” มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรคือ “ไม้โท” อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าสิ่งอ้างอิงคือ “ค.ควาย” แบบไม่สัมพันธ์กัน เมื่อพิจารณาแล้ว คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (38) ถึงตัวอย่าง (40) มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง จึงพิจารณาให้มีความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’

อนึ่ง คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (26) ถึงตัวอย่าง (40) ซึ่งแสดงรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าสิ่งอ้างอิง เป็นรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของคำว่า “บน” ที่มีความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ ในลักษณะทั่วไป ซึ่งปรากฏทั้งในความเป็นจริงและในเชิงมโนทัศน์ แต่เมื่อพิจารณาเพิ่มเติมแล้ว สามารถสังเกตเห็นได้ว่ารูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าสิ่งอ้างอิงที่ปรากฏในความเป็นจริงหรือเป็นลักษณะที่เกิดขึ้นจริงทางกายภาพอาจปรากฏในลักษณะที่หลากหลาย เช่น สิ่งโคจรอยู่แทนที่พื้นที่บางส่วนของสิ่งอ้างอิง สิ่งโคจรอยู่ล้อมรอบสิ่งอ้างอิง แต่รูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรและสิ่งอ้างอิงที่ปรากฏในความเป็นจริงหรือเป็นลักษณะที่เกิดขึ้นจริงทางกายภาพ ซึ่งปรากฏในลักษณะหลากหลายดังที่ยกตัวอย่างไปข้างต้นนั้น อาจเป็นเพียงแง่มุมทางความหมายแง่มุมหนึ่ง ยังไม่ได้มีความโดดเด่นมากพอที่จะพิจารณาให้เป็นความหมายแสดงรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่งอีกความหมายหนึ่งได้ อีกทั้งการพิจารณารูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่งมักเป็นไปตามลักษณะที่สามารถสังเกตเห็นได้ ซึ่งอาจเป็นเพียงส่วนหนึ่งของรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ ไม่ได้เป็นไปตามที่ปรากฏในความเป็นจริงหรือเป็นลักษณะที่เกิดขึ้นจริงทางกายภาพ จึงพิจารณาให้รูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรและสิ่งอ้างอิงที่ปรากฏในความเป็นจริงหรือเป็นลักษณะที่เกิดขึ้นจริงทางกายภาพ ซึ่งปรากฏในลักษณะหลากหลายดังที่ยกตัวอย่างไปข้างต้นนั้น ยังคงแสดงความหมายเหมือนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (26) ถึงตัวอย่าง (40) ซึ่งแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าสิ่งอ้างอิง ทั้งนี้ สามารถยกตัวอย่างที่ปรากฏในแต่ละสมัยดังต่อไปนี้

1) สมัยที่ 2 เช่น

(41) แลที่หอพระราชสาสน์นั้น เป็นที่ตำหนักพระเจ้ากรุงลังกาอยู่
บนเนินเขาสูง 15 วา (จดหมายเหตุ อยุธยา ภา1, 2511: 69)

(42) ให้รักษาพระศรีรัตนมหาธาตุเป็นอิฐปูนทำบนเขาพระพุทธ
บาทบรรพตพะโต๊ะ (กาลปนา อยุธยา ภา1, 2510: 78)

(43) วัดพระราชประดิษฐานพระมาลิกเจดีย์ สูงแสนห้าวา และมี
บนพระพุทธรูปบาทเขาบรรพตพระโคะ (กัลปนา อยุธยา ภา1, 2510: 63)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (41) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำกริยา “อยู่” กับนามวลี “เนินเขาสูง 15 วา” ลักษณะรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ในลักษณะที่เกิดขึ้นจริงจะมีลักษณะเป็นแบบสิ่งหนึ่งคือ “ตำหนักพระเจ้ากรุงลังกา” มีส่วนหนึ่ง ซึ่งหมายถึงส่วนฐาน เชื่อมและมีอีกส่วน ซึ่งหมายถึงส่วนตัวของตำหนักพระเจ้ากรุงลังกา อยู่พื่นพื้นผิวของอีกสิ่งหนึ่งคือ “เนินเขาสูง 15 วา” แต่ลักษณะรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่สามารถสังเกตได้ จะมีลักษณะเป็นแบบสิ่งหนึ่งคือ “ตำหนักพระเจ้ากรุงลังกา” อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่งคือ “เนินเขาสูง 15 วา” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (42) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำกริยา “ทำ” กับนามวลี “เขาพระพุทธรูปบาทบรรพตพะโตะ” ลักษณะรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ในลักษณะที่เกิดขึ้นจริงจะมีลักษณะเป็นแบบสิ่งหนึ่งคือ “พระศรีรัตนมหาธาตุ” มีส่วนหนึ่ง ซึ่งหมายถึงส่วนฐาน เชื่อมและมีอีกส่วน ซึ่งหมายถึงส่วนตัวของพระศรีรัตนมหาธาตุ อยู่พื่นพื้นผิวของอีกสิ่งหนึ่งคือ “เขาพระพุทธรูปบาทบรรพตพะโตะ” แต่ลักษณะรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่สามารถสังเกตได้จะมีลักษณะเป็นแบบสิ่งหนึ่งคือ “พระศรีรัตนมหาธาตุ” อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่งคือ “เขาพระพุทธรูปบาทบรรพตพะโตะ” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (43) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำกริยา “มี” กับนามวลี “พระพุทธรูปบาทเขาบรรพตพระโคะ” ลักษณะรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ในลักษณะที่เกิดขึ้นจริงจะมีลักษณะเป็นแบบสิ่งหนึ่งคือ “พระมาลิกเจดีย์” มีส่วนหนึ่ง ซึ่งหมายถึงส่วนฐาน เชื่อมและมีอีกส่วน ซึ่งหมายถึงส่วนตัวของตำหนักพระเจ้ากรุงลังกา อยู่พื่นพื้นผิวของอีกสิ่งหนึ่งคือ “พระพุทธรูปบาทเขาบรรพตพระโคะ” แต่ลักษณะรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่สามารถสังเกตได้จะมีลักษณะเป็นแบบสิ่งหนึ่งคือ “พระมาลิกเจดีย์” อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่งคือ “พระพุทธรูปบาทเขาบรรพตพระโคะ” เมื่อพิจารณาแล้ว คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (41) ถึงตัวอย่าง (43) มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ตามลักษณะที่สามารถสังเกตได้ ไม่ใช่ตามลักษณะที่เกิดขึ้นจริง จึงมีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่ง คือ สิ่งโคจร อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง คือ สิ่งอ้างอิง แบบสัมพันธ์กัน

2) สมัยที่ 3 เช่น

(44) มีประตูมุข 4 ทิศ สูง 6 ศอกคืบ 7 นิ้ว กว้าง 4 ศอกคืบ 4 นิ้ว ทาขาว ตลุงหน้า 7 ศอกคืบ 6 นิ้ว ลงดิน 2 ศอกคืบ 11 นิ้ว อยู่บนดิน 5 ศอก 5 นิ้ว (จดหมายเหตุ ช้างเผือก, 2470: 13)

(45) อนึ่งให้ชาวพระอภิรมย์จัดเครื่องสูง 7 ชั้นปักบนพระที่นั่งบุษบกข้างละองค์ 2 องค์ 5 ชั้น ผ้ายก 10 ชุมสายหักทองขวาง 4 (รวม) 14 (รวม) 16 องค์ (หมายรับสั่ง ภ4 ต1, 2536: 152)

(46) แล้วให้เบิกผ้าขาววงเตียงให้รอบทั้ง 2 เตียงเหมือนทุกครั้ง แล้วให้ปลูกพลับพลาบนชานาหน้าพระมหาปราสาทสำหรับเปลื้องเครื่องหลังหนึ่งให้พำนัก (หมายรับสั่ง ภาค 4 ตอน 1, 2536: 135)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (44) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำกริยา “อยู่” กับคำนาม “ดิน” ลักษณะรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ในลักษณะที่เกิดขึ้นจริงจะมีลักษณะเป็นแบบสิ่งหนึ่งคือ “ตลุงหน้า”⁶⁵ มีส่วนหนึ่งเชื่อมและมีส่วนที่เหลืออยู่พื้นพื้นผิวของอีกสิ่งหนึ่งคือ “ดิน” แต่ลักษณะรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่สามารถสังเกตได้จะมีลักษณะเป็นแบบสิ่งหนึ่งคือ “ตลุงหน้า” อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่งคือ “ดิน” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (45) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำกริยา “ปัก” กับคำนาม “พระที่นั่งบุษบก” ลักษณะรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ในลักษณะที่เกิดขึ้นจริงจะมีลักษณะเป็นแบบสิ่งหนึ่งคือ “เครื่องสูง 7 ชั้น” มีส่วนหนึ่งเชื่อมและมีส่วนที่เหลืออยู่พื้นพื้นผิวของอีกสิ่งหนึ่งคือ “พระที่นั่งบุษบก” แต่ลักษณะรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่สามารถสังเกตได้จะมีลักษณะเป็นแบบสิ่งหนึ่งคือ “เครื่องสูง 7 ชั้น” อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่งคือ “พระที่นั่งบุษบก” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (46) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาวลี “ให้ปลูก” กับนามวลี “ชานาหน้า

⁶⁵ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (2556: ออนไลน์) ได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า “ตลุง” ว่า “เรียกไม้ที่อ่อนกลมหัวเสากลึงเป็นรูปหัวเม็ดทรงมันท์ ปักเป็นหลักคู่หนึ่ง สำหรับล่ามข้างหรือผูกข้างเครื่องยืนแท่น ว่า เสาดตลุง”

พระมหาปราสาท” ลักษณะรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ในลักษณะที่เกิดขึ้นจริงจะมีลักษณะเป็นแบบสิ่งหนึ่งคือ “พลับพลา” มีส่วนหนึ่ง ซึ่งหมายถึงส่วนฐาน เชื่อมและมีอีกส่วน ซึ่งหมายถึงส่วนตัวของพลับพลา อยู่บนพื้นผิวของอีกสิ่งหนึ่งคือ “ซาลาหน้าพระมหาปราสาท” แต่ลักษณะรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่สามารถสังเกตได้จะมีลักษณะเป็นแบบสิ่งหนึ่งคือ “พลับพลา” อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่งคือ “ซาลาหน้าพระมหาปราสาท” เมื่อพิจารณาแล้ว คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (44) ถึงตัวอย่าง (46) มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ตามลักษณะที่สามารถสังเกตได้ ไม่ใช่ตามลักษณะที่เกิดขึ้นจริง จึงมีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่ง คือ สิ่งโคจร อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง คือ สิ่งอ้างอิง แบบสัมพันธ์กัน

3) สมัยที่ 4 เช่น

(47) อนึ่งพระที่นั่งสร้างขึ้นใหม่บนกำแพงตรงนำพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ชื่อพระที่นั่งไชยชุมพล (ราชกิจจา ร4, 2539: 96)

(48) หลังด่านมีวัดวัดหนึ่งชื่อวัดปากน้ำ ต่อเข้าไปสองฟากแม่น้ำที่ต้นไม้บนฝั่ง แลไม้ชายเฟื้อยเบียดัน คือลำภูจากหมากมะพร้าว (ชีวิวัฒน์, 2427: 143)

(49) เพราะเหตุฉะนั้นพระจ้าวนครเชียงใหม่ จึงใ้อย่างธรรมเนียมงานแลเขียนอักษรลาวบนศิระษะเสมียร (สยามประเพณี ๑1, 2441: 115)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (47) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาวลี “สร้างขึ้นใหม่” กับนามวลี “กำแพงตรงนำพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม” ลักษณะรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ในลักษณะที่เกิดขึ้นจริงจะมีลักษณะเป็นแบบสิ่งหนึ่งคือ “พระที่นั่ง” มีส่วนหนึ่ง ซึ่งหมายถึงส่วนฐาน เชื่อมและมีอีกส่วน ซึ่งหมายถึงส่วนของพระที่นั่ง อยู่บนพื้นผิวของอีกสิ่งหนึ่งคือ “กำแพงตรงนำพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม” แต่ลักษณะรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่สามารถสังเกตได้จะมีลักษณะเป็นแบบสิ่งหนึ่งคือ “พระที่นั่ง” อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่งคือ “กำแพงตรงนำพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม” คำว่า “บน” ใน

ตัวอย่าง (48) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำนาม “ต้นไม้” กับคำนาม “ฝั่ง” ลักษณะรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ในลักษณะที่เกิดขึ้นจริงจะมีลักษณะเป็นแบบสิ่งหนึ่งคือ “ต้นไม้” มีส่วนหนึ่ง ซึ่งหมายถึงส่วนราก เชื่อมและมีอีกส่วน ซึ่งหมายถึงส่วนลำต้น ส่วนกิ่งก้าน และส่วนยอดของต้นไม้ อยู่พันพื้นผิวของอีกสิ่งหนึ่งคือ “ฝั่ง” แต่ลักษณะรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่สามารถสังเกตได้จะมีลักษณะเป็นแบบสิ่งหนึ่งคือ “ต้นไม้” อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่งคือ “ฝั่ง” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (49) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาวลี “งานแลเขียนอักษรลาว” กับนามวลี “ศิรัษะเสมียร” ลักษณะรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ในลักษณะที่เกิดขึ้นจริงจะมีลักษณะเป็นแบบสิ่งหนึ่งคือ “อักษรลาว” อยู่แทนที่พื้นที่บางส่วนของอีกสิ่งหนึ่งคือ “ศิรัษะเสมียร” ในลักษณะที่ “อักษรลาว” และพื้นผิวของ “ศิรัษะเสมียร” อยู่ร่วมกันแบบเสมือนเป็นส่วนเดียวกัน แต่ลักษณะรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่สามารถสังเกตได้จะมีลักษณะเป็นแบบสิ่งหนึ่งคือ “อักษรลาว” อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่งคือ “ศิรัษะเสมียร” เมื่อพิจารณาแล้ว คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (47) ถึงตัวอย่าง (49) มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ตามลักษณะที่สามารถสังเกตได้ ไม่ใช่ตามลักษณะที่เกิดขึ้นจริง จึงมีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่ง คือ สิ่งโคจร อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง คือ สิ่งอ้างอิง แบบสัมพันธ์กัน

4) สมัยที่ 5 เช่น

(50) พอค่ำขึ้นรดไปดูหอดูดาวซึ่งเจ้าของสวนชาวเศรษฐีคนหนึ่ง ให้แก่เมืองบันตุง หอนี้อยู่บนเขาสูงราว 300 ฟิตเศษเป็นรูปหอดูดาวตามธรรมเนียม (พระปกเกล้า เกาะขวา, 2492: 59)

(51) ต้นชินโคนาต้องปลูกบนเขาสูงๆ ตั้งแต่ 4000 ฟิต ขึ้นไป สวนที่เรามาดูนี้เป็นสวนของรัฐบาล (พระปกเกล้า เกาะขวา, 2492: 58)

(52) พนักงานไปรษณีย์เขาจะได้ส่งไปถึงหรือไม่ เพราะพ่อลิมเขียนบอกว่าพ่อเป็นผู้ส่งไว้เหมือนอย่างที่ต้องเขียนบนปกของหนังสือ ขอให้เธอถามนายเดชคูสักที (ลายพระหัตถ์ จงจิตรถนอม, 2501: 180)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (50) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำกริยา “อยู่” กับนามวลี “เขาสูงราว 300 ฟิตเศษ” ลักษณะรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ในลักษณะที่เกิดขึ้นจริงจะมีลักษณะเป็นแบบสิ่งหนึ่งคือ “หอนี้” หรือ “หอดูดาว” มีส่วนหนึ่ง ซึ่งหมายถึงส่วนฐาน เชื่อมและมีอีกส่วน ซึ่งหมายถึงส่วนตัวของหอดูดาว อยู่พ้นพื้นผิวของอีกสิ่งหนึ่งคือ “เขาสูงราว 300 ฟิตเศษ” แต่ลักษณะรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่สามารถสังเกตได้จะมีลักษณะเป็นแบบสิ่งหนึ่งคือ “หอนี้” หรือ “หอดูดาว” อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่งคือ “เขาสูงราว 300 ฟิตเศษ” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (51) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำกริยา “ปลูก” กับนามวลี “เขาสูงๆ ตั้งแต่ 4000 ฟิต ขึ้นไป” ลักษณะรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ในลักษณะที่เกิดขึ้นจริงจะมีลักษณะเป็นแบบสิ่งหนึ่งคือ “ต้นชินาโค” มีส่วนหนึ่ง ซึ่งหมายถึงส่วนราก เชื่อมและมีอีกส่วน ซึ่งหมายถึงส่วนลำต้น ส่วนกิ่งก้าน และส่วนยอดของต้นไม้ อยู่พ้นพื้นผิวของอีกสิ่งหนึ่งคือ “เขาสูงๆ ตั้งแต่ 4000 ฟิต ขึ้นไป” แต่ลักษณะรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่สามารถสังเกตได้จะมีลักษณะเป็นแบบสิ่งหนึ่งคือ “ต้นชินาโค” อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่งคือ “เขาสูงๆ ตั้งแต่ 4000 ฟิต ขึ้นไป” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (52) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำกริยา “เขียน” กับนามวลี “ปกของหนังสือ” ลักษณะรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ในลักษณะที่เกิดขึ้นจริงจะมีลักษณะเป็นแบบสิ่งหนึ่งคือ “ชื่อและที่อยู่ผู้ส่ง” ซึ่งไม่ปรากฏรูปภาษา อยู่แทนที่พื้นที่บางส่วนของอีกสิ่งหนึ่งคือ “ปกของหนังสือ” ในลักษณะที่ “ชื่อและที่อยู่ผู้ส่ง” และพื้นผิวของ “ปกของหนังสือ” อยู่ร่วมกันแบบเสมือนเป็นส่วนเดียวกัน แต่ลักษณะรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่สามารถสังเกตได้จะมีลักษณะเป็นแบบสิ่งหนึ่งคือ “ชื่อและที่อยู่ผู้ส่ง” อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่งคือ “ปกของหนังสือ” เมื่อพิจารณาแล้ว คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (50) ถึงตัวอย่าง (52) มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ตามลักษณะที่สามารถสังเกตได้ ไม่ใช่ตามลักษณะที่เกิดขึ้นจริง จึงมีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่ง คือ สิ่งโคจร อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง คือ สิ่งอ้างอิง แบบสัมพันธ์กัน

5) สมัยที่ 6 เช่น

(53) หรือเชื่อฟังนักปราชญ์กำมะลอสอพลอนันไม่ได้ เพราะจะเป็น
การกระทำชนิดไม้หลักปักบนเลน (ไทยสยาม ฉ2, 2499: 60)

(54) เนื่องจากลายเส้นบนฝ่ามือเป็นเส้นที่แสดงความเป็นทางชีวิต
ผู้เป็นเจ้าของลายเส้นนั้น (ไทยสยาม ๓4, 2499: 22)

(55) พอลงถึงพื้นหินอ่อนในห้องรับแขก เรากระทบพื้นอย่างจัง
กำไลหยกบนข้อมือซ้ายรับแรงกระทบอย่างแรงจนแตกกระจายเป็นเสี่ยงๆ
แต่เราไม่ตาย กระจุกไม้หัก (พันทิป)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (53) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำนาม “ไม้หลัก” กับคำนาม “เลน” ลักษณะรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ในลักษณะที่เกิดขึ้นจริงจะมีลักษณะเป็นแบบสิ่งหนึ่งคือ “ไม้หลัก” มีส่วนหนึ่งเชื่อมและมีอีกส่วนอยู่พ้นพื้นผิวของอีกสิ่งหนึ่งคือ “เลน” แต่ลักษณะรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่สามารถสังเกตได้จะมีลักษณะเป็นแบบสิ่งหนึ่งคือ “ไม้หลัก” อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่งคือ “เลน” คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (54) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำนาม “ลายเส้น” กับคำนาม “ฝ่ามือ” ลักษณะรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ในลักษณะที่เกิดขึ้นจริงจะมีลักษณะเป็นแบบสิ่งหนึ่งคือ “ลายเส้น” อยู่แทนที่พื้นที่บางส่วนของอีกสิ่งหนึ่งคือ “ฝ่ามือ” ในลักษณะที่ “ลายเส้น” และพื้นผิวของ “ฝ่ามือ” อยู่ร่วมกันแบบเสมือนเป็นส่วนเดียวกัน แต่ลักษณะรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่สามารถสังเกตได้จะมีลักษณะเป็นแบบสิ่งหนึ่งคือ “ลายเส้น” ซึ่งเด่นชัดกว่ามีลักษณะเสมือนอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่งคือ “ฝ่ามือ” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (55) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างนามวลี “กำไลหยก” กับนามวลี “ข้อมือซ้าย” ลักษณะรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ในลักษณะที่เกิดขึ้นจริงจะมีลักษณะเป็นแบบสิ่งหนึ่งคือ “กำไลหยก” อยู่ล้อมรอบอีกสิ่งหนึ่งคือ “ข้อมือ” แต่ลักษณะรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่สามารถสังเกตได้จะมีลักษณะเป็นแบบสิ่งหนึ่งคือ “กำไลหยก” อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่งคือ “ข้อมือ” เมื่อพิจารณาแล้ว คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (53) ถึงตัวอย่าง (55) มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ตามลักษณะที่สามารถสังเกตได้ ไม่ใช่ตามลักษณะที่เกิดขึ้นจริง จึงมีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่ง คือ สิ่งโคจร อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง คือ สิ่งอ้างอิง แบบสัมผัสกัน

นอกจากนี้ สิ่งโคจรและสิ่งอ้างอิงที่เกี่ยวข้องกับความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าสิ่ง’ ส่วนใหญ่จะเป็นสิ่งที่มีลักษณะเป็นรูปธรรม ซึ่งแสดงรูปแบบ

ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งคือสิ่งโคจรกับอีกสิ่งหนึ่งคือสิ่งอ้างอิงในทางกายภาพ แต่ก็ปรากฏข้อมูลส่วนหนึ่งในสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) ช่วยแสดงให้เห็นว่าสิ่งโคจรและสิ่งอ้างอิงที่เกี่ยวข้องกับความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าสิ่ง’ สามารถเป็นสิ่งที่มีลักษณะเป็นนามธรรมได้เช่นกัน ยกตัวอย่างดังต่อไปนี้

(56) และด้วยเหตุที่บ้านนี้ ตั้งอยู่บนความรักความเห็นใจเป็นรากฐาน เริ่มต้นในระหว่างบิดามารดากับบุตร ความรักนั้นก็แผ่อิทธิพลไปถึงคนอื่นๆ ในบ้านนั้น ไม่ว่าจะเป็ญญาติโยมหรือผู้คนบ่าวไพร่ตลอดจนแขกที่มาหา (สี่แผ่นดิน, 2544: 101)

(57) ปัญหาเรื่องความจริงในประวัติศาสตร์จึงเป็นสิ่งที่ลึกลับ ทำทหายและเปลี่ยนแปลงได้ ในเมื่อความจริงเหล่านั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลเสมอ (ประวัติ นิพนธ์, 2524: 14)

(58) ห้องพักที่นี้จะตกแต่งเป็น 2 สไตล์ (2 แบบ) แบบแรกคือ “โซอาร์ตี้” (SO Arty) ซึ่งออกแบบบนพื้นฐานของความหรูหราในสไตล์ฝรั่งเศสร่วมสมัย ซึ่งเป็นตึกด้านซ้ายของริสอร์ท (พันทิป)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (56) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาวลี “ตั้งอยู่” กับนามวลี “ความรักความเห็นใจ” มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรคือ “บ้านนี้” อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าสิ่งอ้างอิงคือ “ความรักความเห็นใจ” ซึ่งเป็นสิ่งที่มีลักษณะเป็นนามธรรม คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (57) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาวลี “ตั้งอยู่” กับนามวลี “พื้นฐานของข้อมูล” มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรคือ “ความจริง” ซึ่งเป็นสิ่งที่มีลักษณะเป็นนามธรรม อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าสิ่งอ้างอิงคือ “พื้นฐานของข้อมูล” ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (58) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำกริยา “ออกแบบ” กับนามวลี “พื้นฐานของความหรูหราในสไตล์ฝรั่งเศสร่วมสมัย” มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรคือ “ห้องพักที่นี้” หรือเหตุการณ์ “ออกแบบ” อยู่สูงกว่าหรือ

เหนือกว่าสิ่งอ้างอิงคือ “พื้นฐานของความหรรษาในสไตล์ฝรั่งเศสร่วมสมัย” ซึ่งเป็นสิ่งที่มีลักษณะเป็นนามธรรม เมื่อพิจารณาแล้ว คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (56) ถึงตัวอย่าง (58) มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นสิ่งนามธรรม อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นสิ่งนามธรรม จึงพิจารณาให้มีความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ ซึ่งอาจปรากฏในลักษณะที่เป็นนามธรรมได้ และยังคงสามารถแสดงมโนทัศน์การหมุนได้ค่อนข้างชัดเจน เพราะสิ่งอ้างอิงที่ทำหน้าที่เป็นฐานปรากฏเป็นหรือปรากฏร่วมกับคำว่า “พื้นฐาน” หรือ “รากฐาน” ซึ่งสามารถรองหรือหนุนสิ่งโคจรให้อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าได้

คำว่า “บน” ที่มีความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ เป็นความหมายที่เปลี่ยนแปลงมาจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) แสดงรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง ทั้งในลักษณะที่เป็นรูปธรรมและในลักษณะที่เป็นนามธรรม แสดงมโนทัศน์การหมุน ซึ่งเป็นมโนทัศน์ที่แสดงถึงลักษณะที่สิ่งอ้างอิงทำหน้าที่เป็นเสมือนฐานรองหรือหนุนสิ่งโคจรให้อยู่ในตำแหน่งที่สูงกว่าหรือเหนือกว่า

4.2.2.2 ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ภายในอีกสิ่งหนึ่ง’

คำว่า “บน” ที่มีความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ภายในอีกสิ่งหนึ่ง’ ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) จำนวน 479 แห่ง ซึ่งปรากฏในลักษณะของคำบุพบท “บน” ที่ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำกริยาหรือกริยาวลีกับคำนามหรือนามวลี ซึ่งตำแหน่งหลังคำกริยาหรือกริยาวลีจะมีคำนามหรือนามวลีตามมาหรือไม่ก็ได้ หรือปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำนามหรือนามวลีกับคำนามหรือนามวลี แสดงรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่ง เรียกว่า “สิ่งโคจร” อยู่ภายในอีกสิ่งหนึ่ง เรียกว่า “สิ่งอ้างอิง”

สิ่งโคจรที่เกี่ยวข้องกับคำว่า “บน” ที่มีความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ภายในอีกสิ่งหนึ่ง’ จะเป็นสิ่งที่เคลื่อนที่หรือไม่เคลื่อนที่ก็ได้ จะปรากฏหรือไม่ปรากฏรูปภาษาก็ได้ ถ้าปรากฏจะปรากฏในตำแหน่งหน้าคำว่า “บน” ส่วนสิ่งอ้างอิงที่เกี่ยวข้องกับคำว่า “บน” ที่มีความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ภายในอีกสิ่งหนึ่ง’ จะเป็นสิ่งที่เคลื่อนที่หรือไม่เคลื่อนที่ก็ได้ เป็นสิ่งที่มีลักษณะปิดล้อมหรือเสมือนเป็นภาชนะ (container) เป็นสิ่งที่มีพื้น เป็นสิ่งที่

มีขอบเขต ปรากฏรูปภาษาในตำแหน่งหลังคำว่า “บน” รูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรจะ อยู่ภายในสิ่งอ้างอิง ส่วนพื้นของสิ่งอ้างอิงจะทำหน้าที่หนุนสิ่งโคจรให้อยู่ในตำแหน่งภายใน สิ่งโคจร จะสัมผัสกับสิ่งอ้างอิงหรือไม่สัมผัสก็ได้ แต่ส่วนใหญ่แล้วสิ่งโคจรกับสิ่งอ้างอิงจะสัมผัสกัน และสิ่งโคจร มักจะอยู่ในขอบเขตของสิ่งอ้างอิง เมื่อพิจารณารูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรกับสิ่ง อ้างอิงแล้ว พิจารณาให้คำว่า “บน” ที่มีความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ในอีกสิ่ง หนึ่ง’ แสดงมโนทัศน์การหนุน ซึ่งเป็นลักษณะของสิ่งหนึ่งที่มีลักษณะปิดล้อม มีพื้น และมีขอบเขต ซึ่งเรียกว่าสิ่งอ้างอิง ทำหน้าที่เป็นเสมือนฐานรองหรือหนุนอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าสิ่งโคจร ให้อยู่ใน ตำแหน่งภายในของสิ่งอ้างอิง ซึ่งมีลักษณะปิดล้อม

ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ในอีกสิ่งหนึ่ง’ เป็น ความหมายเกี่ยวกับรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งอยู่ในอีกสิ่งหนึ่ง เป็นความหมายที่ ขยายหรือเปลี่ยนแปลงมาจากความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีก สิ่งหนึ่ง’⁶⁶ ทั้งนี้ ความหมายเกี่ยวกับรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งอยู่ในอีกสิ่งหนึ่ง เป็นความหมายที่เพิ่มขึ้นและไม่พบในความหมายอื่นๆ ตามเกณฑ์ความหมาย อีกทั้งการปรากฏใน บริบทที่สิ่งอ้างอิง ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังคำว่า “บน” จะเป็นสิ่งที่เคลื่อนที่หรือไม่เคลื่อนที่ก็ได้ เป็นสิ่งที่มีลักษณะปิดล้อมหรือเสมือนเป็นภาชนะ เป็นสิ่งที่มีพื้น เป็นสิ่งที่มีขอบเขต ยังเป็นการเลือก คำหรือกำหนดคำเฉพาะให้มาปรากฏร่วมตามเกณฑ์การอธิบายมโนทัศน์ ทั้งนี้ สามารถแสดงการ จำแนกความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ในอีกสิ่งหนึ่ง’ ตามเกณฑ์การจำแนก ความหมายของแนวคิดคำหลายความหมายอย่างมีหลักการในรูปตารางได้ดังตารางที่ 11

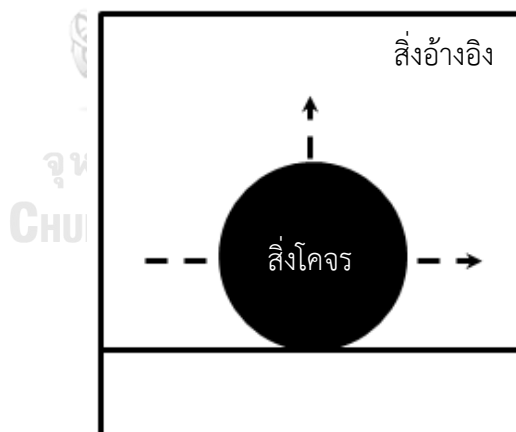
CHULALONGKORN UNIVERSITY

⁶⁶ การศึกษาและข้อสังเกตของ Svorou (1994) และกึ่งกายจน เทพกาญจนา (2559) แสดงให้ทราบในเบื้องต้นว่าคำแสดง ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่มักปรากฏการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายจากความหมายแสดงตำแหน่งติดกับส่วนของวัตถุ (location adjacent to object part) เปลี่ยนแปลงไปสู่ความหมายแสดงตำแหน่งในบริเวณของส่วนของวัตถุ (location in region of object part) เมื่อพิจารณาความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ และความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิง พื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ในอีกสิ่งหนึ่ง’ แล้ว แม้จะเริ่มปรากฏในสมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) เช่นเดียวกัน แต่ ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ มีลักษณะสอดคล้องกับความหมายแสดงตำแหน่งติดกับ ส่วนของวัตถุ ส่วนความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ในอีกสิ่งหนึ่ง’ มีลักษณะสอดคล้องกับความหมายแสดงตำแหน่งใน บริเวณของส่วนของวัตถุ จึงพิจารณาให้ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ในอีกสิ่งหนึ่ง’ ขยายหรือเปลี่ยนแปลงมาจาก ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ ทั้งนี้ สามารถพิจารณารายละเอียดเพิ่มเติมได้ในบทที่ 5 กระบวนการและกลไกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน”

ตารางที่ 11 การจำแนกความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ในอีกสิ่งหนึ่ง’

เกณฑ์	รายละเอียดที่ปรากฏ
เกณฑ์ความหมาย	ความหมายเกี่ยวกับรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งอยู่ในอีกสิ่งหนึ่ง
เกณฑ์การอธิบายโมทัศน์	สิ่งที่ปรากฏในตำแหน่งหลังคำว่า “บน” เป็นสิ่งที่มีลักษณะปิดล้อม มีพื้น มีขอบเขต เช่น คำนาม “รถเมล์” “เครื่องบิน” “เรือน” “บ้าน”
เกณฑ์ไวยากรณ์	- (ไม่ปรากฏ)

ตารางที่ 11 ซึ่งแสดงการจำแนกความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ในอีกสิ่งหนึ่ง’ แสดงให้เห็นว่าความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ในอีกสิ่งหนึ่ง’ เป็นความหมายหนึ่งโดยผ่านเกณฑ์ความหมายและเกณฑ์การอธิบายโมทัศน์ ทั้งนี้ สามารถแสดงภาพร่างความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ในอีกสิ่งหนึ่ง’ ได้ดังภาพที่ 8

ภาพที่ 8 ภาพร่างความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ในอีกสิ่งหนึ่ง’

ภาพที่ 8 ซึ่งแสดงภาพร่างความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ในอีกสิ่งหนึ่ง’ แสดงรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรอยู่ในสิ่งอ้างอิง แสดงโมทัศน์

การหมุน สิ่งอ้างอิง ซึ่งเป็นสิ่งที่มีลักษณะปิดล้อม มีบริเวณที่เป็นพื้น ทำหน้าที่เป็นฐานรองแล้วหมุน
 สิ่งโคจรให้อยู่ภายใน วงกลมสีดำแสดงสิ่งโคจร ซึ่งจะเป็นสิ่งที่เคลื่อนที่ได้หรือเคลื่อนที่ไม่ได้ก็ได้
 สี่เหลี่ยมแสดงสิ่งอ้างอิง จะเป็นสิ่งที่เคลื่อนที่หรือไม่เคลื่อนที่ก็ได้ เป็นสิ่งที่มีลักษณะปิดล้อมหรือ
 เสมือนเป็นภาชนะ เป็นสิ่งที่มีพื้น เป็นสิ่งที่มีขอบเขต ลูกศรปลายแหลมเส้นประที่เป็นเส้นตรงแสดง
 การเคลื่อนที่และการสัมผัสของสิ่งโคจร โดยสิ่งโคจรจะเคลื่อนที่หรือไม่เคลื่อนที่ก็ได้ สิ่งโคจรจะสัมผัส
 กับสิ่งอ้างอิงหรือไม่สัมผัสก็ได้ แต่ส่วนใหญ่จะสัมผัสกัน สิ่งโคจรอยู่ในสิ่งอ้างอิง และสิ่งโคจรอยู่ใน
 ขอบเขตของสิ่งอ้างอิง คำว่า “บน” จะแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งคือสิ่งโคจรอยู่ใน
 อีกสิ่งหนึ่งคือสิ่งอ้างอิง ทั้งนี้ สามารถยกตัวอย่างคำว่า “บน” ที่มีความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่
 สิ่งหนึ่งอยู่ในอีกสิ่งหนึ่ง’ ที่ปรากฏในแต่ละสมัยดังต่อไปนี้

1) สมัยที่ 2 ปรากฏ 8 แห่ง เช่น

(59) ครั้นเชิญพระราชสารขึ้นไป ณ ตึก แลทหารซึ่งถือปืนนกลับ
 แหน่นิ่งพร้อมกันเป็นสามคราว แลครั้งถึงบนตึกจึงเฝ้าพระมรตปขึ้นตั้ง
 บนเตียงเอาสัพททงไวยี่คัน (วิสุทสุทร, 12: 7-10)

(60) ถ้าขุนนางเฝ้าบนที่ให้คลานด้วยศอก แลให้ตั้งบัวนพระโอรุเงิน
 สำหรับเจ้าต่างกรม (จดหมายเหตุ ออยุธยา ภ1, 2511: 86)

(61) หมื่นสรยุทธขึ้นนั่งบนทับนายเทศกรรยานายเทศจริง แล้ว
 กรรยานายเทศบอกว่านายเทศไม่อยู่จริง (หลักไชย, 2546: 46)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (59) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่ง
 ระหว่างคำกริยา “ถึง” กับคำนาม “ตึก” มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรคือ
 “ออกพระวิสุทสุทร (โกษาปาน) และคณะผู้ติดตาม” ซึ่งไม่ปรากฏรูปภาษา หรือเหตุการณ์ “ถึง”
 อยู่ในและสัมผัสกับพื้นของสิ่งอ้างอิงคือ “ตึก” ซึ่งเป็นสิ่งที่มีลักษณะปิดล้อม คำว่า “บน” ใน
 ตัวอย่าง (60) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำกริยา “เฝ้า” กับคำนาม “ที่” มี
 ความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรคือ “ขุนนาง” อยู่ในและสัมผัสกับพื้นของสิ่ง

อ้างอิงคือ “ที่” ซึ่งเป็นสิ่งที่มีลักษณะปิดล้อม ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (61) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาวลี “ขึ้นนั่ง” กับนามวลี “ทัพนายเทศกรรยานายเทศ” มีความหมาย แสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรคือ “หมื่นสรยุทธ” อยู่ภายในและสัมผัสกับพื้นของสิ่งอ้างอิง คือ “ทัพนายเทศกรรยานายเทศ”⁶⁷ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีลักษณะปิดล้อม เมื่อพิจารณาแล้ว คำว่า “บน” ใน ตัวอย่าง (59) ถึงตัวอย่าง (61) มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่สิ่งหนึ่งอยู่ภายในอีกสิ่งหนึ่ง จึงพิจารณาให้มีความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ภายในอีกสิ่งหนึ่ง’

2) สมัยที่ 3 ปรากฏ 62 แห่ง เช่น

(62) เมื่อลักษณะระลาการไปเฝ้าเชิญพญาณอยู่นั้น แลฝ่ายข้างหนึ่ง ไปสู่หาเจรจาด้วยพญาณบนเรือนพญาณก็ดี (ตราสามดวง, 1: 279/16-18)

(63) อนึ่งให้วิเสทนอกเชิญบายศรีแก้ว บายศรีทอง บายศรีเงิน เป็น บายศรีดอกไม้สดขึ้นไปตั้งบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ณ วันเดือน 4 แรม 8 ค่ำ เพลาบ่ายโมงหนึ่ง (หมายรับสั่ง ภ4 ต1, 2536: 83)

(64) อนึ่งให้ชาวคลังพิมานอากาศ เอาพรมใหญ่ไปปูบนพระมหา ปราสาท วันขึ้น 6 ค่ำ เดือน 4 (หมายรับสั่ง ภ4 ต1, 2536: 137)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (62) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่ง ระหว่างกริยาวลี “ไปสู่หาเจรจาด้วยพญาณ” กับนามวลี “เรือนพญาณ” มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรคือ “ฝ่ายข้างหนึ่ง” หรือเหตุการณ์ “ไปสู่หาเจรจาด้วยพญาณ” อยู่ภายในและสัมผัสกับพื้นของสิ่งอ้างอิงคือ “เรือนพญาณ” ซึ่งเป็นสิ่งที่มีลักษณะปิดล้อม คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (63) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาวลี “ขึ้นไปตั้ง” กับนามวลี “พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท” มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรคือ “บายศรี ดอกไม้สด” ซึ่งประกอบด้วย “บายศรีแก้ว” “บายศรีทอง” และ “บายศรีเงิน” หรือเหตุการณ์ “เชิญ

⁶⁷ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (2556: ออนไลน์) ได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า “ทับ” ว่า “กระท่อมหรือเพิงพัก ที่ทำอยู่ชั่วคราว”

บายศรีแก้ว บายศรีทอง บายศรีเงิน เป็นบายศรีดอกไม้สดขึ้นไปตั้ง” อยู่ภายในและสัมผัสกับพื้นของ สิ่งอ้างอิงคือ “พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท” ซึ่งเป็นสิ่งที่มีลักษณะปิดล้อม ส่วนคำว่า “บน” ใน ตัวอย่าง (64) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาวลี “ไปปู” กับคำนาม “พระมหา ปราสาท” มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรคือ “พระมใหญ่” ภายในและสัมผัส กับพื้นของสิ่งอ้างอิงคือ “พระมหาปราสาท” ซึ่งเป็นสิ่งที่มีลักษณะปิดล้อม เมื่อพิจารณาแล้ว คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (62) ถึงตัวอย่าง (64) มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ภายใน อีกสิ่งหนึ่ง จึงพิจารณาให้มีความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ภายในอีกสิ่งหนึ่ง’

3) สมัยที่ 4 ปรากฏ 136 แห่ง เช่น

(65) ในขณะที่รถไฟเดินอยู่นั้นจะมีคนมาขึ้นอยู่หรือต้นไม้อันใดที่ อยู่ริมทางก็ดี คนที่อยู่บนรถจะดูว่าคนผู้ใดต้นอะไรก็ดูไม่ทันรู้จักชัด (ราชทูตไทย อังกฤษ, 2484: 103)

(66) ตำราจีนเขาก็ว่าเหมือนกัน แต่ที่ดวงดาวนั้นเขาเรียกชื่อว่าดาว สุยแฉ ถ้าออกเมื่อไรแผ่นดินมักเป็นเหตุต่างๆ ความเรื่องนี้สังเกตดูก็เห็น จริงบ้าง ไม่เห็นจริงบ้าง ด้วยของอยู่บนอากาศ เห็นด้วยกันหลายบ้าน หลายเมือง (กิจจา, 2514: 66)

(67) ด้วยพระพุทเจ้าเสด็จหายไปถึงไตรมาศ พรรษาหนึ่งจึงได้ เสด็จกลับมา ก็ถ้าจะสงสัยว่าพระองค์ไปซ่อนเร้น อยู่ที่ใดที่หนึ่งแล้วจะ บอกเขาว่าไปเทศนาอยู่บนสวรรค์ (กิจจา, 2514: 106)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (65) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่ง ระหว่างคำกริยา “อยู่” กับคำนาม “รถ (ไฟ)” มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจร คือ “คน” อยู่ภายในและสัมผัสกับพื้นของสิ่งอ้างอิงคือ “รถ (ไฟ)” ซึ่งเป็นสิ่งที่มีลักษณะปิดล้อม คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (66) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำกริยา “อยู่” กับคำนาม “อากาศ” มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรคือ “ของ” หรือ “ดาวสุยแฉ” อยู่

ภายในและสัมผัสกับสิ่งอ้างอิงคือ “อากาศ” ซึ่งเป็นสิ่งที่มีลักษณะปิดล้อม⁶⁸ ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (67) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาวลี “ไปเทศนาอยู่” กับคำนาม “สวรรค์” มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรคือ “พระพุทธเจ้า” อยู่ภายในและสัมผัสสิ่งอ้างอิงคือ “สวรรค์” ซึ่งเป็นสิ่งที่มีลักษณะปิดล้อม⁶⁹ เมื่อพิจารณาแล้ว คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (65) ถึงตัวอย่าง (67) มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ในอีกสิ่งหนึ่ง จึงพิจารณาให้มีความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ในอีกสิ่งหนึ่ง’

4) สมัยที่ 5 ปรากฏ 129 แห่ง เช่น

(68) เพราะว่ามีรั้วจะขัดขวางแล้ว พวกผู้ร้ายก็พากันขึ้นไปบน
เรือนได้แล้ว แล้วก็เก็บเอาทรัพย์สิ่งของไปได้ (84 นิทาน, 2552: 98)

(69) บาดรโบนันอยู่ที่ในท้องพระบนตำหนัก มีฝาเชิงและตะลุ่มไม้
ปุมลอง เมื่อชายแฉ้วบวขอให้อาบาดรโบนันไปถวายที่วัดเทพศิรินทร์
(ลายพระหัตถ์ จงจิตรถนอม, 2501: 82)

(70) พระบิดาของเราทั้งหลายซึ่งอยู่บนสวรรค์ย่อมทรงทราบอยู่
แล้วว่า เราทั้งหลายมีความปรารถนาสิ่งไร (เทศนา ปลุกใจ, 2554: 47)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (68) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาวลี “ก็พากันขึ้นไป” กับคำนาม “เรือน” มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของ

⁶⁸ แม้ว่า “อากาศ” ในตัวอย่าง (66) จะสื่อความถึง “ท้องฟ้า” อีกทั้ง “ของ” ซึ่งหมายถึง “ดาวอุยแธ” ในตัวอย่าง (66) อาจปรากฏในลักษณะที่อยู่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไปจากมุมมองของมนุษย์ แต่ผู้วิจัยพิจารณาให้ “อากาศ” เป็นสิ่งที่มีลักษณะปิดล้อม โดยพิจารณาบริเวณพื้นที่ของจักรวาลตามแนวคิดหรือมโนทัศน์ทางพุทธศาสนา ซึ่งแบ่งบริเวณพื้นที่ของจักรวาลเป็นแบบระดับชั้น โดยแต่ละระดับชั้นอาจมีชั้นย่อยๆ แทรกอยู่ก็ได้ บริเวณพื้นที่ของโลกมนุษย์จึงมีลักษณะเป็นชั้น ในขณะที่เดียวกันบริเวณพื้นที่ของสวรรค์ก็มีลักษณะเป็นชั้นเช่นเดียวกัน การพิจารณาบริเวณพื้นที่ของจักรวาลตามแนวคิดหรือมโนทัศน์ทางศาสนาจึงมีลักษณะแตกต่างจากแนวคิดหรือมโนทัศน์ทางวิทยาศาสตร์หรือดาราศาสตร์แบบตะวันตก ซึ่งได้รับและมีอิทธิพลต่อความรู้หรือความเข้าใจในเวลาต่อมา ทั้งนี้สามารถพิจารณารายละเอียดเพิ่มเติมได้ในหัวข้อ 4.2 ความหมายและมโนทัศน์ของคำว่า “บน” หัวข้อย่อย 4.2.1 ความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ หัวเรื่อง 4.2.1.1 ความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’

⁶⁹ ผู้วิจัยพิจารณาให้ “สวรรค์” เป็นสิ่งที่มีลักษณะปิดล้อมตามเหตุผลของการพิจารณา “อากาศ” ให้เป็นสิ่งที่มีลักษณะปิดล้อม

สิ่งโคจรคือ “พวกผู้ร้าย” อยู่ภายในและสัมผัสกับพื้นของสิ่งอ้างอิงคือ “เรือน” ซึ่งเป็นสิ่งที่มีลักษณะปิดล้อม คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (69) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างนามวลีนามวลี “ห้องพระ” กับคำนาม “ตำหนัก” มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรคือ “ห้องพระ” อยู่ภายในและสัมผัสกับพื้นของสิ่งอ้างอิงคือ “ตำหนัก” ซึ่งเป็นสิ่งที่มีลักษณะปิดล้อม ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (70) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำกริยา “อยู่” กับคำนาม “สวรรค์” มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรคือ “พระบิดาของเราทั้งหลาย” อยู่ภายในและสัมผัสกับสิ่งอ้างอิงคือ “สวรรค์” ซึ่งเป็นสิ่งที่มีลักษณะปิดล้อม เมื่อพิจารณาแล้ว คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (68) ถึงตัวอย่าง (70) มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ภายในอีกสิ่งหนึ่ง จึงพิจารณาให้มีความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ภายในอีกสิ่งหนึ่ง’

5) สมัยที่ 6 ปรากฏ 144 แห่ง เช่น

(71) ส่วนอีกด้านหนึ่งเป็นประตูเปิดเข้าไปในห้องต่างๆ บนตำหนัก
ตรงหน้าพลอยออกไปมีพรมสีเขียวปูอยู่ใกล้ๆ (สีแผ่นดิน, 2544: 26)

(72) สิ่งที่น่าประหลาดก็คือละลอกคลื่น, เราเคยเห็นมันซัดซ่าๆ อยู่
มิได้ ขาดสาย แต่อยู่บนเรือบินกลับเห็นมันหยุดนิ่งเป็นแนวขาวๆ ติดอยู่
ตามชายฝั่ง (ไปลังกา, 2494: 34-35)

(73) เราเรียน ม.6 แพนเราเรียนมทาลัยปี 1 คือคบกันตั้งแต่เรา ม.
4 แพน ม.5 เรากับแพนเจอกันบนรถเมล์อะ (พันทิป)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (71) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างนามวลี “ห้องต่างๆ” กับคำนาม “ตำหนัก” มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรคือ “ห้องตำหนัก” อยู่ภายในและสัมผัสกับพื้นของสิ่งอ้างอิงคือ “ตำหนัก” ซึ่งเป็นสิ่งที่มีลักษณะปิดล้อม คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (72) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำกริยา “อยู่” กับคำนาม “เรือบิน” มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรคือ “เรา” หรือ “หม่อมเจ้าหญิงพูนพิศมัย ดิศกุล” ซึ่งไม่ปรากฏรูปภาษา อยู่ภายในและสัมผัสกับพื้นของสิ่งอ้างอิงคือ

“เรือบิน” ซึ่งเป็นสิ่งที่มีลักษณะปิดล้อม ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (73) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาวลี “เจอกัน” กับคำนาม “รถเมล์” มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรคือ “เรากับแฟน” หรือเหตุการณ์ “เจอกัน” อยู่ภายในและสัมผัสกับพื้นของสิ่งอ้างอิงคือ “รถเมล์” ซึ่งเป็นสิ่งที่มีลักษณะปิดล้อม เมื่อพิจารณาแล้ว คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (71) ถึงตัวอย่าง (73) มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ในอีกสิ่งหนึ่ง จึงพิจารณาให้มีความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ในอีกสิ่งหนึ่ง’

คำว่า “บน” ที่มีความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ในอีกสิ่งหนึ่ง’ เป็นความหมายที่กลายหรือเปลี่ยนแปลงมาจากความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) แสดงรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งอยู่ในอีกสิ่งหนึ่ง แสดงมโนทัศน์การหมุน ซึ่งเป็นมโนทัศน์ที่แสดงถึงลักษณะของสิ่งหนึ่งที่มีลักษณะปิดล้อม มีพื้น และมีขอบเขต ทำหน้าที่เป็นเสมือนฐานรองหรือหนุนอีกสิ่งหนึ่งอยู่ในของสิ่งนั้น ซึ่งมีลักษณะปิดล้อม

4.2.2.3 ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’

คำว่า “บน” ที่มีความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’ ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 4 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4-รัชกาลที่ 5 (พ.ศ.2394-พ.ศ.2453) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) จำนวน 42 แห่ง ซึ่งปรากฏในลักษณะของคำบุพบท “บน” ที่ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำกริยาหรือกริยาวลีกับคำนามหรือนามวลี ซึ่งตำแหน่งหลังคำกริยาหรือกริยาวลีจะมีคำนามหรือนามวลีตามมาหรือไม่ก็ได้ หรือปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำนามหรือนามวลีกับคำนามหรือนามวลี แสดงรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่ง เรียกว่า “สิ่งโคจร” อยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง เรียกว่า “สิ่งอ้างอิง”

สิ่งโคจรที่เกี่ยวข้องกับคำว่า “บน” ที่มีความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’ จะเป็นสิ่งที่เคลื่อนที่หรือไม่เคลื่อนที่ก็ได้ จะปรากฏหรือไม่ปรากฏรูปภาษาก็ได้ ถ้าปรากฏจะปรากฏในตำแหน่งหน้าคำว่า “บน” ส่วนสิ่งอ้างอิงที่เกี่ยวข้องกับคำว่า “บน” ที่มีความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’ จะเป็นสิ่งที่เคลื่อนที่หรือไม่เคลื่อนที่ก็ได้ เป็นสิ่งที่มีลักษณะตั้งฉากกับพื้น เป็นสิ่งที่มีขอบเขต ปรากฏรูปภาษาในตำแหน่งหลังคำว่า “บน” รูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรจะอยู่ประชิด เคียง หรือติดข้างๆ กับสิ่ง

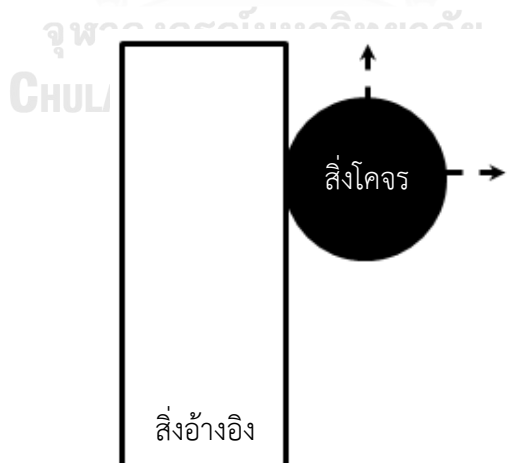
อ้างอิง ส่วนพื้นของสิ่งอ้างอิงจะทำหน้าที่หนุนสิ่งโคจรให้อยู่ประชิดกัน เคียงกัน หรือติดกันในลักษณะ คล้ายกับลอยตัว สิ่งโคจรจะสัมผัสกับสิ่งอ้างอิง และสิ่งโคจรมักจะอยู่ในขอบเขตของสิ่งอ้างอิง เมื่อพิจารณารูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรกับสิ่งอ้างอิงแล้ว พิจารณาให้คำว่า “บน” ที่มีความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’ แสดงมโนทัศน์การหนุนเชิงหมุนเวียน ซึ่งเป็นลักษณะของสิ่งหนึ่งที่มีลักษณะตั้งฉากกับพื้น ซึ่งเรียกว่าสิ่งอ้างอิง ทำหน้าที่เสมือนหนุนพยุงอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าสิ่งโคจร ให้อยู่ประชิด เคียง หรือติดข้างๆ ทั้งนี้ แม้สิ่งอ้างอิง ซึ่งเป็นส่วนที่ทำหน้าที่หนุนมีลักษณะเปลี่ยนแปลงไป แต่ส่วนของสิ่งโคจรที่อยู่ประชิด เคียง หรือติดข้างๆ ในลักษณะคล้ายกับลอยตัว กับสิ่งอ้างอิงยังเป็นส่วนล่างหรือส่วนหลัง

ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’ เป็นความหมายเกี่ยวกับรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งอยู่ประชิด เคียง หรือติดข้างๆ อีกสิ่งหนึ่งในลักษณะคล้ายกับลอยตัว เป็นความหมายที่เปลี่ยนแปลงมาจากความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ ทั้งนี้ ความหมายเกี่ยวกับรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งอยู่ประชิดหรือเคียงอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งมักปรากฏในลักษณะคล้ายกับลอยตัว เป็นความหมายที่เพิ่มขึ้นมาและไม่พบในความหมายอื่นๆ ตามเกณฑ์ความหมาย อีกทั้งการปรากฏในบริบทที่สิ่งอ้างอิง ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังคำว่า “บน” จะเป็นสิ่งที่เคลื่อนที่หรือไม่เคลื่อนที่ก็ได้ เป็นสิ่งที่มีลักษณะตั้งฉากกับพื้น เป็นสิ่งที่มีขอบเขต รวมถึงการปรากฏร่วมกับคำกริยาหรือกริยาวลี สื่อความถึงการทำให้ติดกับสิ่งที่ตั้งฉากกับพื้นโดยมีสิ่งบางสิ่งช่วยในการยึดติด เช่น คำกริยา “แขวน” “ห้อย” “แปะ” “ติด” หรือสามารถพิจารณาการทำให้ติดกันโดยมีสิ่งบางสิ่งช่วยในการยึดติดได้ ยังเป็นการเลือกคำหรือกำหนดคำเฉพาะให้มาปรากฏร่วมตามเกณฑ์การอธิบายมโนทัศน์ ทั้งนี้ สามารถแสดงการจำแนกความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’ ตามเกณฑ์การจำแนกความหมายของแนวคิดคำหลายความหมายอย่างมีหลักการในรูปตารางได้ดังตารางที่ 12

ตารางที่ 12 การจำแนกความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’

เกณฑ์	รายละเอียดที่ปรากฏ
เกณฑ์ความหมาย	ความหมายเกี่ยวกับรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งอยู่ประชิด เคียง หรือติดข้างๆ อีกสิ่งหนึ่งในลักษณะคล้ายกับลอยตัว
เกณฑ์การอธิบายนิทัศน์	สิ่งที่ปรากฏในตำแหน่งหลังคำว่า “บน” เป็นสิ่งที่มีลักษณะตั้งฉากกับพื้น เป็นสิ่งที่มีขอบเขต เช่น คำนาม “กำแพง” “ผนัง” “เสา”, บริบทที่ปรากฏคำกริยาที่สื่อความถึงการทำให้ติดกับสิ่งที่ตั้งฉากกับพื้น โดยมีสิ่งบางสิ่งช่วยในการยึดติด เช่น คำกริยา “แขวน” “ห้อย” “แปะ”
เกณฑ์ไวยากรณ์	- (ไม่ปรากฏ)

ตารางที่ 12 ซึ่งแสดงการจำแนกความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’ แสดงให้เห็นว่าความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’ เป็นความหมายหนึ่งโดยผ่านเกณฑ์ความหมายและเกณฑ์การอธิบายนิทัศน์ ทั้งนี้ สามารถแสดงภาพร่างความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’ ได้ดังภาพที่ 9

ภาพที่ 9 ภาพร่างความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’

ภาพที่ 9 ซึ่งแสดงภาพร่างความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่
 ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’ แสดงรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งอยู่ประชิด เคียง หรือติดข้างๆ
 อีกสิ่งหนึ่งในลักษณะคล้ายกับลอยตัว แสดงมีโน้ตศักร์การหมุนเชิงหมุนเวียน สิ่งอ้างอิง ซึ่งเป็นสิ่งที่มี
 ลักษณะตั้งฉากกับพื้น ทำหน้าที่เสมือนหมุนพยุ่งสิ่งโคจรให้อยู่ประชิด เคียง หรือติดข้างๆ ในลักษณะ
 คล้ายกับลอยตัว วงกลมสีดำแสดงสิ่งโคจร ซึ่งจะเป็นสิ่งที่เคลื่อนที่ได้หรือเคลื่อนที่ไม่ได้ก็ได้ สีเหลี่ยม
 แสดงสิ่งอ้างอิง จะเป็นสิ่งที่เคลื่อนที่หรือไม่เคลื่อนที่ก็ได้ เป็นสิ่งที่มีลักษณะตั้งฉากกับพื้น เป็นสิ่งที่มี
 ขอบเขต ลูกศรปลายแหลมเส้นประที่เป็นเส้นตรงแสดงการเคลื่อนที่และการสัมผัสของสิ่งโคจร โดย
 สิ่งโคจรจะเคลื่อนที่หรือไม่เคลื่อนที่ก็ได้ สิ่งโคจรจะสัมผัสกับสิ่งอ้างอิง สิ่งโคจรอยู่อยู่ประชิด เคียง
 หรือติดข้างๆ สิ่งอ้างอิงในลักษณะคล้ายกับลอยตัว คำว่า “บน” จะแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของ
 สิ่งหนึ่งคือสิ่งโคจรอยู่อยู่ประชิดอีกสิ่งหนึ่งคือสิ่งอ้างอิง ซึ่งเป็นการประชิดกันที่สิ่งโคจรมักปรากฏใน
 ลักษณะคล้ายกับลอยตัว ทั้งนี้ สามารถยกตัวอย่างคำว่า “บน” ที่มีความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิง
 พื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่อยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’ ที่ปรากฏในแต่ละสมัยดังต่อไปนี้

1) สมัยที่ 4 ปรากฏ 6 แห่ง เช่น

(74) กัปตันให้ชักรงพระจอมเกล้าขึ้นบนปลายเสากระโดงหน้าแล้ว
 ให้ทอดสมอลง กัปตันก็ลงเรือโบตขึ้นไปหาออนเนอร์บล์ บลันเดล เจ้า
 เมือง (ราชทูตไทย อังกฤษ, 2484: 31)

(75) ครั้นนายเจ้าท่ามาถึงแล้วคำนับพุดจาใต้ถามตามการ สักครู่
 หนึ่งก็ลาไป กัปตันจึงให้ชักรงวิลันดาขึ้นบนปลายเสาหน้า (ราชทูตไทย
 อังกฤษ, 2484: 37)

(76) เพราะฉนั้นตั้งแต่ข้าพพระพุทเจ้ามาถึงประเทศอเมริกานี้เมื่อ
 ไปอยู่ที่อาลิตันโฮเต็ลๆ นั้นก็ชักรงข้างสยามบนเสาอดโฮเต็ล ครั้นมาอยู่
 ที่ฟิฟทอเวนูโฮเต็ลนี้ก็ชักรงข้างเสมอจนเวลาวันนี้ (รายงาน อเมริกา,
 2469: 171)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (74) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาวลี “ให้ชักรงพระจอมเกล้าขึ้น” กับนามวลี “ปลายเสากระโดงหน้า” มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรคือ “งพระจอมเกล้า” อยู่ประชิดข้างสิ่งอ้างอิงคือ “ปลายเสากระโดงหน้า” ซึ่งเป็นสิ่งที่มีลักษณะตั้งฉากกับพื้น คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (75) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาวลี “จึงให้ชักรงวิลันดาขึ้น” กับนามวลี “ปลายเสาหน้า” มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรคือ “งวิลันดา” อยู่ประชิดข้างสิ่งอ้างอิงคือ “ปลายเสาหน้า” ซึ่งเป็นสิ่งที่มีลักษณะตั้งฉากกับพื้น ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (76) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาวลี “ชักรงข้างสยาม” กับนามวลี “เสายอดโฮเต็ล” มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรคือ “งข้างสยาม” อยู่ประชิดข้างสิ่งอ้างอิงคือ “เสายอดโฮเต็ล” ซึ่งเป็นสิ่งที่มีลักษณะตั้งฉากกับพื้น เมื่อพิจารณาแล้ว คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (74) ถึงตัวอย่าง (76) มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง จึงพิจารณาให้ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’

2) สมัยที่ 5 ปรากฏ 3 แห่ง คือ

(77) ที่นี้เขาชอบเอาอะไรที่ต้องการฟังเสียงไว้สูงๆ เช่น นกก็ชักรอกขึ้นไปไว้บนเสาค่ายธง บ้านผู้จัดการออกจะน่าสบาย วิวงามมากและอากาศดีเหลือเกิน (พระปกเกล้า เกาะขวา, 2492: 59)

(78) เขาเดินเข้ามาใกล้ ก้มลงสูดกลิ่น ที่ข้างโต๊ะ มีอีกดอกหนึ่งที่ทิ้งอยู่กับพรม ประสงค์จำได้ว่ามันอยู่บนทรวงอกของมยุรีเมื่อสักครู่นี้ เขาก้มลงหยิบมันเพ่งดู (ศัตรุ, 2517: 87)

(79) ข้าพเจ้าพาสตรีทั้งสองขึ้นบันได พอเปิดประตูบ้านก็เห็นหมวกกำมะหยี่ผู้หญิงแขวนอยู่บนกำแพงสองใบ ข้าพเจ้าสะดุ้ง เหลือบดูเลื่อมอยรา หล่อนยิ้มน้อยๆ ไม่แสดงว่าแปลกใจเสียเลย (ละคร ชีวิต, 2531: 200)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (77) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาวลี “ซักรอกขึ้นไปไว้” กับคำนาม “เสา” มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรคือ “นก (ที่อยู่ในกรง)” หรือ “กรงนก” อยู่ประชิดข้างสิ่งอ้างอิงคือ “เสา” ซึ่งเป็นสิ่งที่มีลักษณะตั้งฉากกับพื้น คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (78) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำกริยา “อยู่” กับนามวลี “ทรวงอกของมยุรี” มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรคือ “มัน” ซึ่งอ้างถึง “(ดอกไม้) อีกดอกหนึ่งที่หึ่งอยู่กับพรม” หรือ “ช่อดอกไม้สำหรับกัลดหน้าอก” (corsage) อยู่ประชิดข้างสิ่งอ้างอิงคือ “ทรวงอกของมยุรี” ซึ่งเป็นส่วนประกอบหนึ่งของร่างกายที่เป็นสิ่งที่มีลักษณะสามารถตั้งฉากกับพื้นได้ คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (79) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาวลี “แขวนอยู่” กับคำนาม “กำแพง” มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรคือ “หมวกกำมะหยี่ผู้หญิง” อยู่ประชิดข้างสิ่งอ้างอิงคือ “กำแพง” ซึ่งเป็นสิ่งที่มีลักษณะตั้งฉากกับพื้น เมื่อพิจารณาแล้ว คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (77) ถึงตัวอย่าง (79) มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง จึงพิจารณาให้มีความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’

3) สมัยที่ 6 ปรากฏ 33 แห่ง เช่น

(80) แล้วข้าพเจ้าก็หยิบสตางค์ 1 อัน เข้าใจว่า 2 แอนนา เอาใส่ในมืออ้ายตัวลิงบนเฮอร์ฟีสาวนั้น (ไปลังกา, 2494: 200)

(81) อยากได้เค้าคนเดิมกลับมา อยากเอาเหล็กจัดฟันออกไปเกลียดมากเลย พอเห็นอยู่บนฟันเค้า นอกจากใจสลาย ก็เกลียดด้วยค่ะ แหวะ (พันทิป)

(82) เครื่องดื่มมีหลากหลายมากตราตรึงไว้อยู่บนกำแพง ทั้งน้ำ ทั้งนม สูตร 1 สูตร 2 เราสั่งโกโก้เย็น และ ชาแพร์อ่อน เขียนไม่ผิด ชื่อเมนูนี้จริงๆ (พันทิป)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (80) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาวลี “เอาใส่ในมืออ้ายตัวลิง” กับนามวลี “เอวพี่สาว” มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรคือ “อ้ายตัวลิง” อยู่ประชิดข้างสิ่งอ้างอิงคือ “เอวพี่สาว” ซึ่งเป็นส่วนประกอบหนึ่งของร่างกายที่เป็นสิ่งที่มีลักษณะสามารถตั้งฉากกับพื้น คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (81) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาวลี “เห็นอยู่” กับนามวลี “พินเค้า” มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรคือ “เหล็กจัดพิน” อยู่ประชิดข้างสิ่งอ้างอิงคือ “พิน (เค้า)” ซึ่งเป็นอวัยวะหนึ่งของร่างกายที่เป็นสิ่งที่มีลักษณะสามารถตั้งฉากกับพื้น คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (82) เป็นคำบุพบท ปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาวลี “มีหลากหลายมากตราตรึงไว้อยู่” กับคำนาม “กำแพง” มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรคือ “(เมนู) เครื่องดื่ม” อยู่ประชิดข้างสิ่งอ้างอิงคือ “กำแพง” ซึ่งเป็นสิ่งที่มีลักษณะตั้งฉากกับพื้น เมื่อพิจารณาแล้ว คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (80) ถึงตัวอย่าง (81) มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง จึงพิจารณาให้ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’

คำว่า “บน” ที่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’ เป็นความหมายที่เปลี่ยนแปลงมาจากความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 4 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4-รัชกาลที่ 5 (พ.ศ. 2394-พ.ศ.2453) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) แสดงรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่งในลักษณะคล้ายกับลอยตัว แสดงมโนทัศน์การหมุนเชิงหมุนเวียน ซึ่งเป็นมโนทัศน์ที่แสดงถึงลักษณะของสิ่งหนึ่งที่มีลักษณะตั้งฉากกับพื้นทำหน้าที่เสมือนหมุนพยุ่งอีกสิ่งหนึ่งให้อยู่ประชิด เคียง หรือติดข้างๆ ในลักษณะคล้ายกับลอยตัว ทั้งนี้แม้สิ่งที่ทำหน้าที่หมุนมีลักษณะตั้งฉากกับพื้น แต่ส่วนของอีกสิ่งหนึ่งที่อยู่ประชิดข้างในลักษณะคล้ายกับลอยตัวยังเป็นส่วนล่างหรือส่วนหลัง

เมื่อพิจารณาคำว่า “บน” ที่แสดงความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง สามารถจำแนกความหมายได้ 3 ความหมาย คือ ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ แสดงมโนทัศน์การหมุน ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ภายในอีกสิ่งหนึ่ง’ แสดงมโนทัศน์การหมุน ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์

รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) และความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ซึ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’ แสดงมโนทัศน์การหมุนเวียนปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 4 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4-รัชกาลที่ 5 (พ.ศ.2394-พ.ศ.2453) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) แสดงให้เห็นว่าคำว่า “บน” ที่แสดงความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่งแม้จะมีความหมายแตกต่างกัน แต่ก็แสดงมโนทัศน์ร่วมกันคือมโนทัศน์การหมุน นอกจากนี้ เมื่อพิจารณารูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่งที่ปรากฏแล้ว แม้จะสิ่งหนึ่ง คือ สิ่งโคจร และอีกสิ่งหนึ่ง คือ สิ่งอ้างอิง จะปรากฏทั้งลักษณะที่สัมผัสกันและไม่สัมผัสกัน แต่ลักษณะสำคัญของคำว่า “บน” ที่แสดงความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่งคือลักษณะของการสัมผัสกันระหว่างสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง

เมื่อพิจารณาความหมายและมโนทัศน์ของคำว่า “บน” ที่ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) จำนวน 2,441 แห่ง ตามแนวคิดคำหลายความหมายอย่างมีหลักการแล้ว สามารถจำแนกความหมายได้ 2 กลุ่ม คือ ความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ ซึ่งปรากฏความหมาย 2 ความหมาย และความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งปรากฏความหมาย 3 ความหมาย คำว่า “บน” จึงปรากฏความหมาย 5 ความหมาย คือ 1) ความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ 2) ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ 3) ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ซึ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ 4) ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ซึ่งหนึ่งอยู่ภายในอีกสิ่งหนึ่ง’ และ 5) ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ซึ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’

ความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) ในลักษณะของคำนาม “บน” คำคุณศัพท์ “บน” และคำกริยาวิเศษณ์ “บน” เป็นความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ แสดงมโนทัศน์สิ่งหรือบริเวณพื้นที่ส่วนย่อยเชิงสัมพัทธ์ ซึ่งมาจากการแบ่งระดับของสิ่งหรือบริเวณพื้นที่ทั้งหมด เป็นความหมายแรกและความหมายเดียวที่ปรากฏในสมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) จึงพิจารณาให้เป็นความหมายพื้นฐาน

ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ ปรากฏในสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) ในลักษณะของคำคุณศัพท์ “บน” เป็นความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ แสดงมโนทัศน์สิ่งหรือบริเวณพื้นที่ส่วนย่อยเชิงสัมพัทธ์ ซึ่งเป็นบริเวณพื้นที่ทางสังคม แสดงการ

แบ่งระดับที่เกี่ยวข้องกับชนชั้นหรือความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางสังคม เป็นความหมายหนึ่งที่แตกต่างตามเกณฑ์ 2 เกณฑ์ คือ เกณฑ์ความหมายและเกณฑ์การอธิบายมโนทัศน์ อีกทั้งยังเป็นความหมายที่เปลี่ยนแปลงมาจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’

ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) ในลักษณะของคำบุพบท แสดงมโนทัศน์การหนุน เป็นความหมายหนึ่งที่แตกต่างตามเกณฑ์ 2 เกณฑ์ คือ เกณฑ์ความหมายและเกณฑ์ไวยากรณ์ อีกทั้งยังเป็นความหมายที่เปลี่ยนแปลงมาจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’

ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ในอีกสิ่งหนึ่ง’ ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) ในลักษณะของคำบุพบท แสดงมโนทัศน์การหนุน เป็นความหมายหนึ่งที่แตกต่างตามเกณฑ์ 2 เกณฑ์ คือ เกณฑ์ความหมายและเกณฑ์การอธิบายมโนทัศน์ อีกทั้งยังเป็นความหมายที่ขยายหรือเปลี่ยนแปลงมาจากความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’

ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’ ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 4 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4-รัชกาลที่ 5 (พ.ศ.2394-พ.ศ.2453) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) ในลักษณะของคำบุพบท แสดงมโนทัศน์การหนุนเชิงหมุนเวียน เป็นความหมายหนึ่งที่แตกต่างตามเกณฑ์ 2 เกณฑ์ คือ เกณฑ์ความหมายและเกณฑ์การอธิบายมโนทัศน์ อีกทั้งยังเป็นความหมายที่เปลี่ยนแปลงมาจากความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’

เมื่อพิจารณาความหมายและมโนทัศน์ของคำว่า “บน” ในภาษาไทยแล้ว คำว่า “บน” สามารถจำแนกความหมายได้ 5 ความหมาย ทั้งนี้ สามารถแสดงความหมายของคำว่า “บน” และการปรากฏในแต่ละสมัยในรูปตารางได้ดังตารางที่ 13

ตารางที่ 13 ความหมายของคำว่า “บน” ในแต่ละสมัย

ลำดับ	ความหมาย	ช่วงสมัย					
		สมัยที่ 1	สมัยที่ 2	สมัยที่ 3	สมัยที่ 4	สมัยที่ 5	สมัยที่ 6
1.	‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’	✓	✓	✓	✓	✓	✓
2.	‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’	-	-	-	-	-	✓
3.	‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’	-	✓	✓	✓	✓	✓
4.	‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ สิ่งหนึ่งอยู่ภายในอีกสิ่งหนึ่ง’	-	✓	✓	✓	✓	✓
5.	‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’	-	-	-	✓	✓	✓

ตารางที่ 13 ซึ่งแสดงความหมายของคำว่า “บน” ในแต่ละสมัยแสดงให้เห็นว่าคำว่า “บน” ปรากฏความหมาย 5 ความหมาย ความหมายแต่ละความหมายอาจปรากฏทั้งในช่วงสมัยที่เหมือนกันและช่วงสมัยที่แตกต่างกัน กล่าวคือ 1) ความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ ซึ่งเป็นความหมายพื้นฐาน ปรากฏ 6 สมัยต่อเนื่องกัน ตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) 2) ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ ปรากฏ 1 สมัย คือ สมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) 3) ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ ปรากฏ 5 สมัยต่อเนื่องกัน ตั้งแต่สมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) 4) ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ภายในอีกสิ่งหนึ่ง’ ปรากฏ 5 สมัยต่อเนื่องกัน ตั้งแต่สมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) และ 5)

ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’ ปรากฏ 3 สมัยต่อเนื่องกัน ตั้งแต่สมัยที่ 4 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4-รัชกาลที่ 5 (พ.ศ.2394-พ.ศ.2453) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559)

อนึ่ง คำว่า “บน” ซึ่งสามารถจำแนกความหมายได้ 5 ความหมาย คือ ความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ภายในอีกสิ่งหนึ่ง’ และความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง แสดงให้ทราบว่าคำว่า “บน” ซึ่งเป็นคำแสดงพื้นที่ เป็นคำหลายความหมาย (polyseme) ซึ่งเป็นคำที่มีรูปเดียวกัน ซึ่งมีความหมายมากกว่าหนึ่งความหมาย โดยความหมายแต่ละความหมายมีความสัมพันธ์กัน อาจทำหน้าที่ทางไวยากรณ์ได้มากกว่าหนึ่งหน้าที่ สะท้อนให้ทราบถึงปรากฏการณ์คำหลายความหมาย (polysemy) ในภาษาไทย

บทที่ 5

กระบวนการและกลไกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลง ด้านความหมายของคำว่า “บน”

ข้อมูลคำว่า “บน” ในภาษาไทยทั้ง 6 สมัย ปรากฏ 2,441 แห่ง สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ. 1781-พ.ศ.1981) ปรากฏ 3 แห่ง สมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) ปรากฏ 93 แห่ง สมัยที่ 3 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1-รัชกาลที่ 3 (พ.ศ.2325-พ.ศ.2394) ปรากฏ 258 แห่ง สมัยที่ 4 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4-รัชกาลที่ 5 (พ.ศ.2394-พ.ศ.2453) ปรากฏ 680 แห่ง สมัยที่ 5 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 6-รัชกาลที่ 8 (พ.ศ.2453-พ.ศ.2489) ปรากฏ 568 แห่ง และสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) ปรากฏ 839 แห่ง

คำว่า “บน” ในภาษาไทยสามารถจำแนกหมวดคำได้ 4 หมวด คือ คำนาม “บน” ปรากฏ 89 แห่ง คำคุณศัพท์ “บน” ปรากฏ 531 แห่ง คำบุพบท “บน” ปรากฏ 1,820 แห่ง และคำกริยาวิเศษณ์ “บน” ปรากฏ 1 แห่ง สำหรับความหมายของคำว่า “บน” สามารถจำแนกได้ 2 กลุ่ม คือ 1) ความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ ซึ่งเกี่ยวข้องกับคำนาม “บน” คำคุณศัพท์ “บน” และคำกริยาวิเศษณ์ “บน” ปรากฏความหมาย 2 ความหมาย คือ 1.1) ความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ ปรากฏ 618 แห่ง และ 1.2) ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ ปรากฏ 3 แห่ง และ 2) ความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งเกี่ยวข้องกับคำบุพบท “บน” ปรากฏความหมาย 3 ความหมาย คือ 2.1) ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ ปรากฏ 1,299 แห่ง 2.2) ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ภายในอีกสิ่งหนึ่ง’ ปรากฏ 479 แห่ง และ 2.3) ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’ ปรากฏ 42 แห่ง

บทนี้จะแบ่งการนำเสนอการวิเคราะห์ข้อมูลคำว่า “บน” ในภาษาไทยที่ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ. 2559) ออกเป็น 3 หัวข้อ คือ 5.1 กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำ

ว่า “บน” 5.2 กลไกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” และ 5.3 พัฒนาการด้านความหมายของคำว่า “บน”

อนึ่ง เมื่อพิจารณาความหมายและมโนทัศน์ของคำว่า “บน” ในภาษาไทยที่ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) ทั้ง 5 ความหมาย รวมถึงพิจารณาความสัมพันธ์ทางความหมายของแต่ละความหมายแล้ว อาจสันนิษฐานการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” ได้ 4 ช่วง ดังนี้

1) การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง)⁷⁰ ซึ่งเป็นความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ซึ่งเป็นความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง

2) การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ซึ่งเป็นความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ในอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น คนอยู่บนบ้าน) ซึ่งเป็นความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง

3) การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ซึ่งเป็นความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น รูปถ่ายอยู่บนผนัง) ซึ่งเป็นความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง

4) การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ซึ่งเป็นความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ ไปสู่ความหมาย ‘สภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ (เช่น เบื้องบนสั่งมา) ซึ่งเป็นความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่

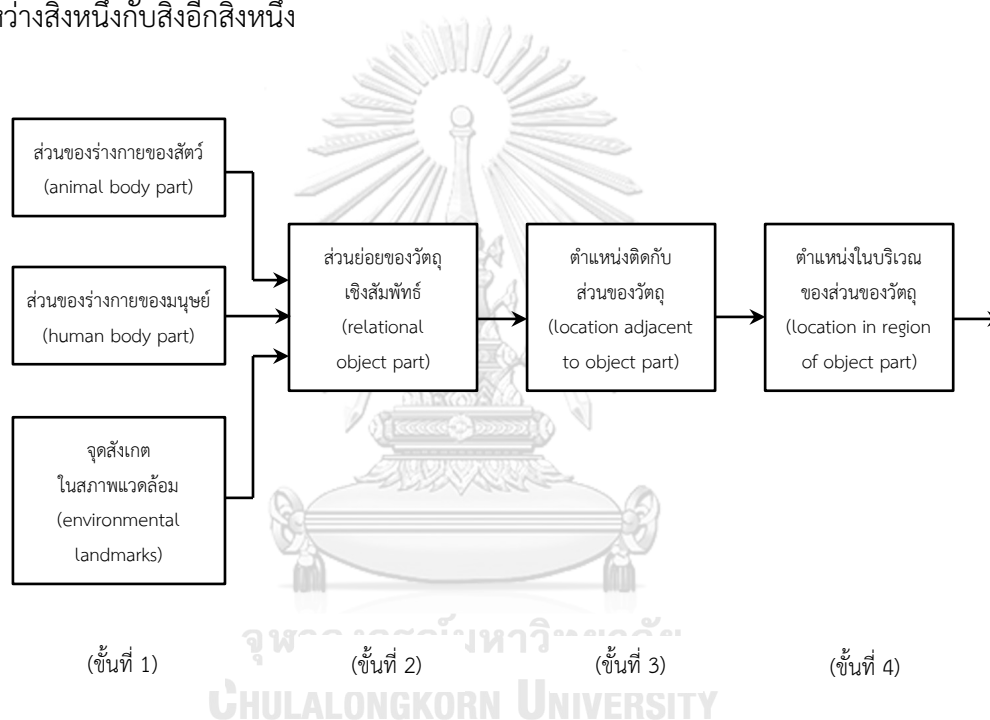
5.1 กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน”

คำไวยากรณ์แสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ระหว่างสิ่งหนึ่งกับสิ่งอีกสิ่งหนึ่งหรือคำปริภูมิ เช่น คำวิเศษณ์ คำบุพบท คำปรบท (adposition) สuffix (affix) ในภาษาต่างๆ มักจะกลายเป็นหรือ

⁷⁰ การนำเสนอความหมายแต่ละความหมายของคำว่า “บน” ในบทนี้ จะแสดงตัวอย่างประโยคที่ปรากฏคำว่า “บน” ในวงเล็บเพื่อกำกับและแสดงความหมายของคำว่า “บน” ที่ปรากฏในตำแหน่งหน้าวงเล็บให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

พัฒนามาจากคำนาม เมื่อคำนามกลายหรือเปลี่ยนแปลงไปเป็นคำไวยากรณ์ที่แสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ระหว่างสิ่งหนึ่งกับสิ่งอีกสิ่งหนึ่งหรือคำปริภูมิ นอกจากจะเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านหมวดคำหรือหน้าที่ทางไวยากรณ์ของคำแล้ว ยังเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายอีกด้วย ทั้งนี้ สามารถแสดงข้อเสนอเกี่ยวกับเส้นทางการกลายความหมายของคำนามไปสู่คำไวยากรณ์แสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ระหว่างสิ่งหนึ่งกับสิ่งอีกสิ่งหนึ่งหรือคำปริภูมิได้ดังแผนภูมิที่ 7

แผนภูมิที่ 7 เส้นทางการกลายความหมายของคำนามไปสู่คำไวยากรณ์แสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ระหว่างสิ่งหนึ่งกับสิ่งอีกสิ่งหนึ่ง

(ปรับจาก Svorou, 1994: 90; กิ่งกาญจน์ เทพกาญจนา, 2559: 158)

แผนภูมิที่ 7 ซึ่งแสดงเส้นทางการกลายหรือการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำนามไปสู่คำไวยากรณ์แสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ระหว่างสิ่งหนึ่งกับสิ่งอีกสิ่งหนึ่งหรือคำปริภูมิแสดงให้เห็นถึงข้อเสนอเกี่ยวกับขั้นตอนของการกลายหรือการเปลี่ยนแปลงความหมายชั้นต่างๆ กล่าวคือ เมื่อคำนามได้เกิดการกลายหรือการเปลี่ยนแปลงด้านหน้าที่ไปสู่คำไวยากรณ์แสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ระหว่างสิ่งหนึ่งกับสิ่งอีกสิ่งหนึ่งหรือคำปริภูมิแล้ว ก็จะมีการกลายหรือการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายปรากฏร่วมด้วย ทั้งนี้ คำนามที่เป็นต้นแหล่งของการกลายหรือการเปลี่ยนแปลงไปสู่คำไวยากรณ์

แสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ระหว่างสิ่งหนึ่งกับสิ่งอีกสิ่งหนึ่งหรือคำปริภูมิ สามารถจำแนกได้ 4 ประเภท คือ คำนามที่มีความหมายแสดงส่วนร่างกาย (body parts) เช่น คำว่า “face” “head” “back” ในภาษาอังกฤษ คำนามที่มีความหมายแสดงจุดสังเกตในสภาพแวดล้อม (environmental landmarks) เช่น คำว่า “sky” “river” “field” ในภาษาอังกฤษ คำนามที่มีความหมายแสดงส่วนย่อยของวัตถุเชิงสัมพันธ์ (relational object parts) เช่น “front” “edge” “middle” ในภาษาอังกฤษ และคำนามที่มีความหมายแสดงมโนทัศน์ปริภูมิ (หรือมโนทัศน์พื้นที่) แบบนามธรรม (abstract spatial notions) เช่น “proximity” “direction” “length” ในภาษาอังกฤษ (Svorou, 1994: 70; กิ่งกาญจน์ เทพกาญจนา, 2559: 151-152)

สำหรับการกลายหรือการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายจากคำนามไปสู่คำไวยากรณ์แสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ระหว่างสิ่งหนึ่งกับสิ่งอีกสิ่งหนึ่งหรือคำปริภูมิจะเริ่มต้นจากคำที่มีความหมายแสดงส่วนของร่างกายของสัตว์ คำที่มีความหมายแสดงส่วนของร่างกายของมนุษย์ และคำที่มีความหมายแสดงจุดสังเกตในสภาพแวดล้อม (ขั้นที่ 1) กลายหรือเปลี่ยนแปลงไปเป็นคำที่มีความหมายแสดงส่วนย่อยของวัตถุเชิงสัมพันธ์ (ขั้นที่ 2) เช่น กรณีคำว่า “หน้า” ‘ใบหน้าของมนุษย์’ หรือ ‘ใบหน้าของสัตว์’ ซึ่งเป็นคำที่มีความหมายแสดงส่วนของร่างกายได้กลายหรือเปลี่ยนแปลงไปเป็นคำว่า “หน้า” ใน “หน้าบ้าน” ‘ส่วนหน้าของบ้าน’ ซึ่งเป็นคำที่มีความหมายแสดงส่วนย่อยของวัตถุเชิงสัมพันธ์ แสดงส่วนหน้าของบ้าน ซึ่งเป็นส่วนย่อยที่ไม่สามารถแยกออกจากตัวบ้านได้ ลำดับต่อมา คือ คำที่มีความหมายแสดงส่วนย่อยของวัตถุเชิงสัมพันธ์ (ขั้นที่ 2) กลายหรือเปลี่ยนแปลงไปเป็นคำที่มีความหมายแสดงตำแหน่งติดกับส่วนของวัตถุ (ขั้นที่ 3) เช่น กรณีคำว่า “หน้า” ใน “หน้าบ้าน” ‘ส่วนหน้าของบ้าน’ ซึ่งเป็นคำที่มีความหมายแสดงส่วนย่อยของวัตถุเชิงสัมพันธ์ แสดงส่วนหน้าของบ้านได้กลายหรือเปลี่ยนแปลงไปเป็นคำว่า “หน้า” ใน “รถจอดอยู่หน้าบ้าน” ซึ่งเป็นคำที่มีความหมายแสดงตำแหน่งติดกับส่วนของวัตถุ แสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของ “รถ” กับ “บ้าน” โดยแสดงความหมายว่ารถจอดอยู่ที่ตำแหน่งตรงกับส่วนหน้าของบ้าน ลำดับต่อมา คือ คำที่มีความหมายแสดงตำแหน่งติดกับส่วนของวัตถุ (ขั้นที่ 3) กลายหรือเปลี่ยนแปลงไปเป็นคำที่มีความหมายแสดงตำแหน่งในบริเวณของส่วนของวัตถุ (ขั้นที่ 4) เช่น กรณีคำว่า “หน้า” ใน “รถจอดอยู่หน้าบ้าน” ซึ่งเป็นคำที่มีความหมายแสดงตำแหน่งติดกับส่วนของวัตถุ แสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของ “รถ” กับ “บ้าน” โดยแสดงความหมายว่ารถจอดอยู่ที่ตำแหน่งตรงกับส่วนหน้าของบ้านได้ กลายหรือเปลี่ยนแปลงไปเป็นคำว่า “หน้า” ใน “รถจอดอยู่หน้าบ้าน” ซึ่งเป็นคำที่มีความหมายแสดง

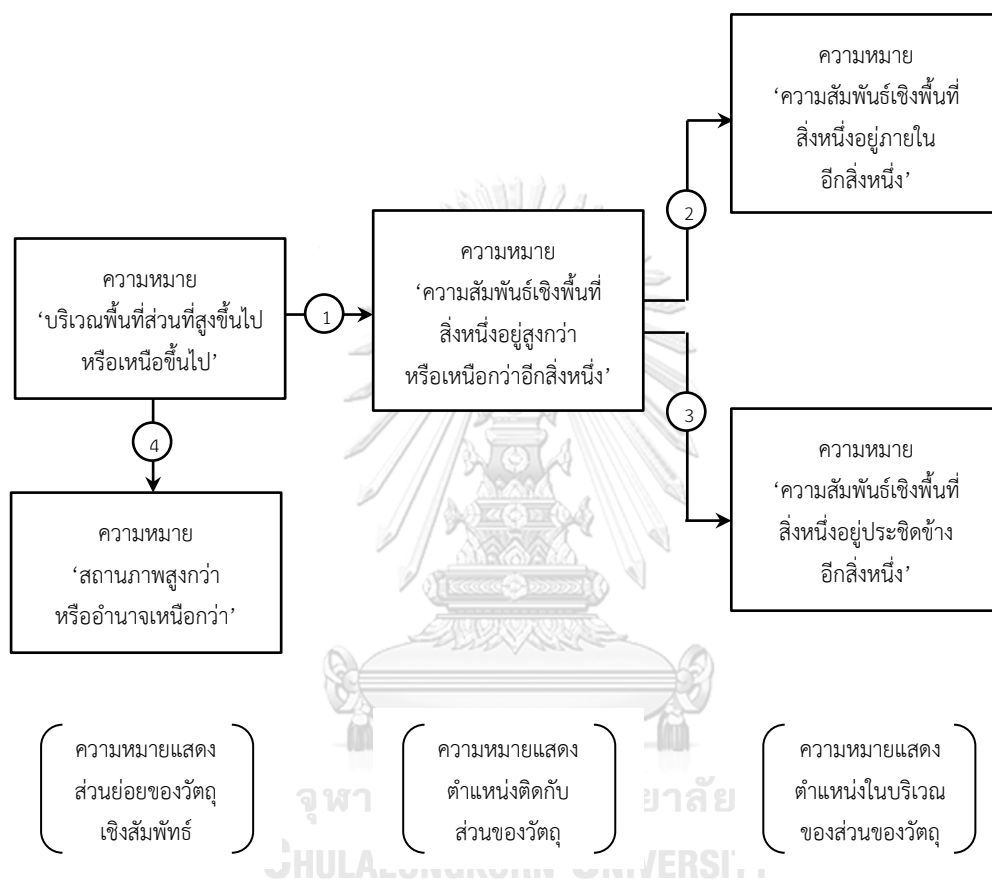
ตำแหน่งในบริเวณของส่วนของวัตถุ แสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของ “รถ” กับ “บ้าน” โดยแสดงความหมายว่ารถอาจไม่ได้อยู่ที่ตำแหน่งตรงกับส่วนหน้าของบ้าน แต่จอดอยู่ในขอบเขตหรืออยู่ในอาณาบริเวณด้านหน้าของบ้าน (กึ่งกาญจน์ เทพกาญจนา, 2559: 158-161) นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาจากแผนภูมิที่ 7 แล้ว คำที่มีความหมายแสดงตำแหน่งในบริเวณของส่วนของวัตถุ (ขั้นที่ 4) อาจสามารถกลายหรือเปลี่ยนแปลงในลำดับต่อไปได้

อนึ่ง เมื่อพิจารณาคำที่มีความหมายแสดงส่วนของร่างกายของสัตว์ คำที่มีความหมายแสดงส่วนของร่างกายของมนุษย์ คำที่มีความหมายแสดงจุดสังเกตในสภาพแวดล้อม และคำที่มีความหมายแสดงส่วนย่อยของวัตถุเชิงสัมพันธ์ ประกอบกับกรณีตัวอย่างคำว่า “หน้า” ในภาษาไทยแล้ว น่าจะเกี่ยวข้องคำนาม ซึ่งเป็นคำเนื้อหา ในขณะที่คำที่มีความหมายแสดงตำแหน่งติดกับส่วนของวัตถุและคำที่มีความหมายแสดงตำแหน่งในบริเวณของส่วนของวัตถุ เมื่อพิจารณาประกอบกับกรณีตัวอย่างคำว่า “หน้า” ในภาษาไทยแล้ว น่าจะเกี่ยวข้องกับคำบุพบท ซึ่งเป็นคำไวยากรณ์แสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ระหว่างสิ่งหนึ่งกับสิ่งอีกสิ่งหนึ่งหรือคำปริภูมิ

คำว่า “บน” ในภาษาไทยตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) สามารถจำแนกความหมายของคำว่า “บน” ได้ 2 กลุ่ม ซึ่งปรากฏความหมาย 5 ความหมาย เมื่อพิจารณาประกอบกับแผนภูมิที่ 7 ซึ่งแสดงเส้นทางการกลายหรือการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำนามไปสู่คำไวยากรณ์แสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ระหว่างสิ่งหนึ่งกับสิ่งอีกสิ่งหนึ่งหรือคำปริภูมิแล้ว ความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ซึ่งเป็นความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ และความหมาย ‘สภาพสูงกว่าหรืออานาจเหนือกว่า’ (เช่น เบื้องบนสั่งมา) ซึ่งเป็นความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ น่าจะสอดคล้องกับคำที่มีความหมายแสดงส่วนย่อยของวัตถุเชิงสัมพันธ์ ในขณะที่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ซึ่งเป็นความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง น่าจะสอดคล้องกับคำที่มีความหมายแสดงตำแหน่งติดกับส่วนของวัตถุ ส่วนความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่สิ่งหนึ่งอยู่ในอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น คนอยู่บนบ้าน) ซึ่งเป็นความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง และความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น รูปภาพบนผนัง) ซึ่งเป็นความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง น่าจะสอดคล้องกับคำที่มีความหมายแสดงตำแหน่งในบริเวณของส่วนของวัตถุ ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาความหมายของคำ

ว่า “บน” สามารถสันนิษฐานเส้นทางการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” ในภาษาไทย
ในรูปแผนภูมิได้ดังแผนภูมิที่ 8

แผนภูมิที่ 8 เส้นทางการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” ในภาษาไทย

แผนภูมิที่ 8 ซึ่งแสดงเส้นทางการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” ในภาษาไทย สัญลักษณ์ลูกศรที่มีตัวเลขภายในวงกลมแสดงช่วงการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายช่วงต่างๆ ของคำว่า “บน” แสดงให้เห็นว่าคำว่า “บน” มีการเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย 4 ช่วง คือ 1) การเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 1 การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ซึ่งเป็นความหมายแสดงส่วนย่อยของวัตถุเชิงสัมพันธ์ เปลี่ยนแปลงไปสู่ ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ซึ่งเป็นความหมายแสดงตำแหน่งติดกับส่วนของวัตถุ 2) การเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 2 การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น

หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ซึ่งเป็นความหมายแสดงตำแหน่งติดกับส่วนของวัตถุ เปลี่ยนแปลงไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ในอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น คนอยู่บนบ้าน) ซึ่งเป็นความหมายแสดงตำแหน่งในบริเวณของส่วนของวัตถุ 3) การเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 3 การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ซึ่งเป็นความหมายแสดงตำแหน่งติดกับส่วนของวัตถุ เปลี่ยนแปลงไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น รูปภาพอยู่บนผนัง) ซึ่งเป็นความหมายแสดงตำแหน่งในบริเวณของส่วนของวัตถุ และ 4) การเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 4 การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ซึ่งเป็นความหมายแสดงส่วนย่อยของวัตถุเชิงสัมพันธ์ เปลี่ยนแปลงไปสู่ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ (เช่น เบื้องบนสั่งมา) ซึ่งเป็นความหมายแสดงส่วนย่อยของวัตถุเชิงสัมพันธ์อีกด้วย

อนึ่ง แผนภูมิที่ 8 ซึ่งแสดงเส้นทางการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” ในภาษาไทยยังอาจพิจารณาได้ว่าคำว่า “บน” ปรากฏการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงด้านหมวดคำ ซึ่งมีลักษณะเป็นการเปลี่ยนแปลงจากคำเนื้อหาไปสู่คำไวยากรณ์ กล่าวคือ ความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) และ ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ (เช่น เบื้องบนสั่งมา) เป็นความหมายที่เกี่ยวข้องกับคำนาม “บน” คำคุณศัพท์ “บน” และคำกริยาวิเศษณ์ “บน” ซึ่งเป็นคำเนื้อหา ส่วนความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ในอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น คนอยู่บนบ้าน) และ ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น รูปภาพบนผนัง) เป็นความหมายที่เกี่ยวข้องกับคำบุพบท “บน” ซึ่งเป็นคำไวยากรณ์⁷¹

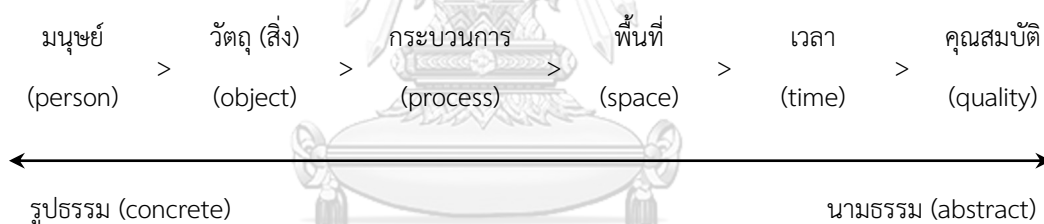
เมื่อพิจารณากระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” ปรากฏทั้งกระบวนการทางปริชานและกระบวนการทางภาษา กระบวนการทางปริชานที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” คือ กระบวนการอุปลักษณ์ (metaphor) และ กระบวนการนามนัย (metonymy) ส่วนกระบวนการทางภาษาที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” คือ กระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ (grammaticalization) และ กระบวนการเกิดคำใหม่ (lexicalization) มีรายละเอียดดังนี้

⁷¹ สามารถพิจารณารายละเอียดเพิ่มเติมได้ในบทที่ 3 หมวดคำ หน้าที่ และปริบทการปรากฏของคำว่า “บน”

5.1.1 กระบวนการอุปลักษณ์

กระบวนการอุปลักษณ์เป็นกระบวนการทางปรัชญาที่เกี่ยวข้องกับการทำความเข้าใจและการเปลี่ยนแปลงทางด้านมโนทัศน์ของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งที่มีลักษณะเป็นนามธรรม สิ่งที่ซับซ้อน หรือสิ่งที่ไม่เคยมีประสบการณ์ร่วมมาก่อนโดยอาศัยการเปรียบเทียบกับสิ่งที่มีลักษณะเป็นรูปธรรม สิ่งที่ซับซ้อนน้อยกว่า หรือสิ่งที่เคยมีประสบการณ์ร่วม เป็นการทำความเข้าใจมโนทัศน์หนึ่งซึ่งมีความเป็นนามธรรม ด้วยการใช้อีกมโนทัศน์หนึ่ง ซึ่งมีความเป็นรูปธรรม (Lakoff & Johnson, 2003) กระบวนการอุปลักษณ์จึงเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายจากความหมายที่มีลักษณะเป็นรูปธรรมไปสู่ความหมายที่มีลักษณะเป็นนามธรรม ทั้งนี้ สามารถแสดงทิศทางของการเปลี่ยนแปลงจากแฉวงความหมายหรือมโนทัศน์ที่มีความเป็นรูปธรรมไปสู่แฉวงความหมายหรือมโนทัศน์ที่มีความเป็นนามธรรมในรูปของห่วงโซ่อุปลักษณ์ได้ดังแผนภูมิที่ 9

แผนภูมิที่ 9 ห่วงโซ่อุปลักษณ์

(ปรับจาก Heine et al., 1991: 48, กิ่งกาญจน์ เทพกาญจนา, 2559: 64)

แผนภูมิที่ 9 ซึ่งแสดงห่วงโซ่อุปลักษณ์ที่แสดงทิศทางการเปลี่ยนแปลงแฉวงความหมายหรือประเภทมโนทัศน์จากแฉวงความหมายหรือมโนทัศน์ที่มีระดับรูปธรรมไปสู่แฉวงความหมายหรือมโนทัศน์ที่มีระดับนามธรรมแสดงให้เห็นทราบว่าแฉวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับมนุษย์เป็นแฉวงความหมายหรือมโนทัศน์ที่มีระดับรูปธรรมมากที่สุด เรียงลำดับไปสู่แฉวงความหมายหรือมโนทัศน์ที่มีระดับรูปธรรมน้อยลงหรือมีระดับนามธรรมมากขึ้น คือ แฉวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับวัตถุ (สิ่ง) แฉวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับกระบวนการ แฉวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับพื้นที่ แฉวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับเวลา และแฉวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับคุณสมบัติ ซึ่งเป็นแฉวงความหมายหรือมโนทัศน์ที่มีระดับ

รูปธรรมน้อยที่สุดหรือมีระดับนามธรรมมากที่สุด ทั้งนี้ ประเภทของมโนทัศน์แต่ละประเภทอาจปรากฏมโนทัศน์ย่อยๆ ภายในจำนวนมาก เช่น มโนทัศน์วัตถุ (สิ่ง) อาจปรากฏมโนทัศน์ย่อยๆ เช่น รถยนต์ กระดาษ เสื้อผ้า และอื่นๆ อีกมากมาย นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาตามแผนภูมิที่ 9 มโนทัศน์ที่มีความเป็นรูปธรรมมากกว่า (ซึ่งหมายถึงมโนทัศน์ที่อยู่ด้านซ้ายของสัญลักษณ์ >) จะได้รับการใช้เพื่อแสดงหรือทำความเข้าใจมโนทัศน์ที่มีความเป็นนามธรรม (ซึ่งหมายถึงมโนทัศน์ที่อยู่ด้านขวาของสัญลักษณ์ >) (กิงกาญจน์ เทพกาญจนา, 2559: 64-65)⁷²

คำว่า “บน” ในภาษาไทยตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) สามารถจำแนกความหมายของคำว่า “บน” ได้ 2 กลุ่ม ซึ่งปรากฏความหมาย 5 ความหมาย เมื่อพิจารณาประกอบกับแผนภูมิที่ 9 ซึ่งแสดงห่วงโซ่อุปลักษณ์ที่แสดงทิศทางการเปลี่ยนแปลงแฉวงความหมายหรือประเภทมโนทัศน์จากแฉวงความหมายหรือมโนทัศน์ที่มีระดับรูปธรรมไปสู่แฉวงความหมายหรือมโนทัศน์ที่มีระดับนามธรรมแล้ว ความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ซึ่งเป็นความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ น่าจะเป็นความหมายที่อยู่ในแฉวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับวัตถุ (สิ่ง) ส่วนความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ (เช่น เบื้องบนสั่งมา) แม้จะเป็นความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ แต่ก็เป็นบริเวณพื้นที่ทางสังคม ซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรมเกี่ยวกับชนชั้นหรือความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคม น่าจะเป็นความหมายที่อยู่ในแฉวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับคุณสมบัติ ในขณะที่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ในอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น คนอยู่บนบ้าน) และความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น รูปภาพบนผนัง) ซึ่งเป็นความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง น่าจะเป็นความหมายที่อยู่ในแฉวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับพื้นที่

เมื่อพิจารณาความหมายและการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” ในภาษาไทย กระบวนการอุปลักษณ์เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” จำนวน 2 ช่วง คือ 1) การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่า

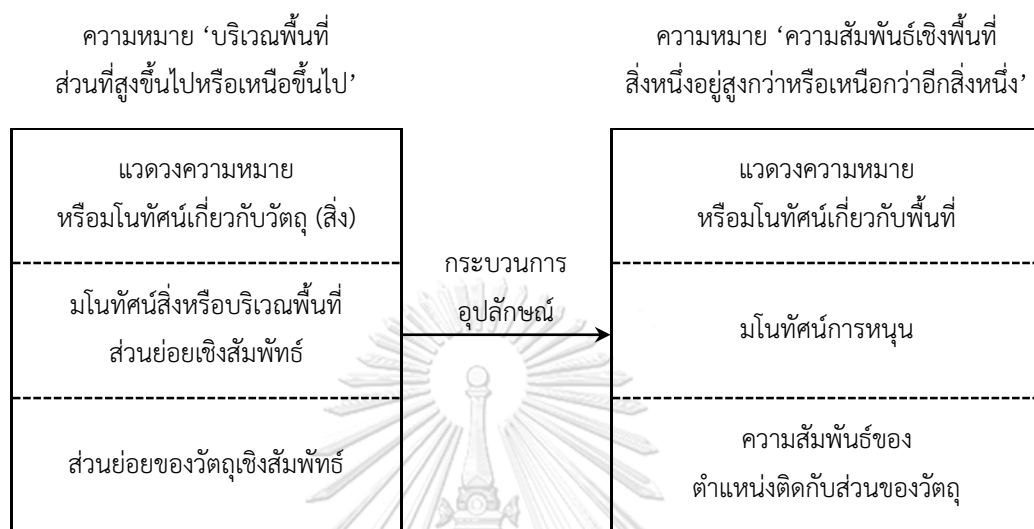
⁷² สามารถพิจารณารายละเอียดเพิ่มเติมได้ในบทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม หัวข้อ 2.1 แนวคิดที่ใช้ในการวิจัย หัวข้อย่อย 2.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับบรรดาศาสตร์ปริชาน หัวเรื่อง 2.1.2.5 กระบวนการทางปริชานที่เกี่ยวข้องกับการขยายความหมาย

อีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) และ 2) การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ (เช่น เบื้องบนสั่งมา) มีรายละเอียดดังนี้

5.1.1.1 การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) กล่าวคือ ความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) เป็นความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ ซึ่งแสดงส่วนย่อยของวัตถุเชิงสัมพันธ์ แสดงมโนทัศน์สิ่งหรือบริเวณพื้นที่ส่วนย่อยเชิงสัมพันธ์ อยู่ในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับวัตถุ (สิ่ง) เปลี่ยนแปลงไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) เป็นความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งแสดงความสัมพันธ์ของตำแหน่งติดกับส่วนของวัตถุ แสดงมโนทัศน์การหมุน อยู่ในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับพื้นที่ การเปลี่ยนแปลงด้านความหมายในช่วงนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงจากความหมายที่อยู่ในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์หนึ่งไปสู่ความหมายที่อยู่ในอีกแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์หนึ่ง คือ การเปลี่ยนแปลงจากความหมายที่อยู่ในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับวัตถุ (สิ่ง) ซึ่งมีความเป็นรูปธรรม ไปสู่ความหมายที่อยู่ในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับพื้นที่ ซึ่งมีความเป็นนามธรรม เป็นการใช้มโนทัศน์เกี่ยวกับวัตถุ (สิ่ง) ซึ่งมีความเป็นรูปธรรม แสดงหรือทำความเข้าใจมโนทัศน์เกี่ยวกับพื้นที่ ซึ่งมีความเป็นนามธรรม จึงเกี่ยวข้องกับกระบวนการอุปักษ์ณ์ ทั้งนี้ สามารถแสดงการเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ผ่านกระบวนการอุปักษ์ณ์

ในรูปแผนภูมิได้ดังแผนภูมิที่ 10

แผนภูมิที่ 10 การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ซึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าสิ่ง’ ผ่านกระบวนการอุปลักษณ์⁷³

แผนภูมิที่ 10 ซึ่งแสดงการเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ซึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ผ่านกระบวนการอุปลักษณ์ แสดงให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงข้ามแนววงความหมายจากความหมายที่อยู่ในแนววงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับวัตถุ (สิ่ง) ซึ่งมีความเป็นรูปธรรม ไปสู่ความหมายที่อยู่ในแนววงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับพื้นที่ ซึ่งมีความเป็น

⁷³ แผนภูมิแสดงการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” จากความหมายหนึ่งไปสู่อีกความหมายหนึ่งที่ปรากฏในบทที่ 5 กระบวนการและกลไกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงกระบวนการหรือกลไกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายจากความหมายหนึ่งไปสู่อีกความหมายหนึ่งของคำว่า “บน” เป็นหลัก ทั้งนี้ ข้อความที่ปรากฏด้านบนกล่องข้อความแสดงความหมายของคำว่า “บน” ส่วนข้อความที่ปรากฏภายในกล่องข้อความแสดงชุดรายละเอียดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความหมายของคำว่า “บน” ที่ปรากฏด้านบน เช่น แนววงความหมายหรือมโนทัศน์ที่ความหมายสังกัดอยู่ มโนทัศน์ที่ความหมายแสดง นอกจากนี้ การเรียงลำดับชุดรายละเอียดในชั้นต่างๆ ที่ปรากฏในกล่องข้อความ ซึ่งค้นด้วยเส้นประ จะพยายามเรียงลำดับโดยแสดงรายละเอียดที่กว้างที่สุด ซึ่งมักปรากฏในชั้นบน ไปสู่รายละเอียดที่เล็กที่สุด ซึ่งมักปรากฏในชั้นล่าง ส่วนเครื่องหมายลูกศร นอกจากจะเพื่อแสดงกระบวนการหรือกลไกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายจากความหมายหนึ่งไปสู่อีกความหมายหนึ่งแล้ว ยังเพื่อแสดงการเปลี่ยนแปลงจากความหมายหนึ่ง ซึ่งมีชุดรายละเอียดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความหมายประการหนึ่ง ไปสู่อีกความหมายหนึ่ง ซึ่งมีชุดรายละเอียดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความหมายอีกประการหนึ่งอีกด้วย เครื่องหมายลูกศรจึงแสดงการเปลี่ยนแปลงทั้งความหมายและชุดรายละเอียดทั้งหมด เมื่อความหมายหนึ่งเปลี่ยนแปลงไปสู่อีกความหมายหนึ่งแล้ว อาจปรากฏการเปลี่ยนแปลงทั้งชุดรายละเอียดหรือปรากฏการเปลี่ยนแปลงรายละเอียดเพียงบางรายละเอียดก็ได้

นามธรรม เป็นลักษณะของการใช้มโนทัศน์เกี่ยวกับวัตถุ (สิ่ง) ซึ่งมีความเป็นรูปธรรม แสดงหรือทำ ความเข้าใจมโนทัศน์เกี่ยวกับพื้นที่ ซึ่งมีความเป็นนามธรรม

อนึ่ง การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ผ่านกระบวนการอุปลักษณ์ ยังแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงด้านหมวดคำหรือหน้าที่ทางไวยากรณ์ของคำว่า “บน” อีกด้วย เพราะความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) เป็นความหมายที่เกี่ยวข้องกับคำนาม “บน” คำคุณศัพท์ “บน” และคำกริยาวิเศษณ์ “บน” ซึ่งเป็นคำเนื้อหา (content words) ในขณะที่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) เป็นความหมายที่เกี่ยวข้องกับคำบุพบท “บน” ซึ่งเป็นคำไวยากรณ์ (grammatical words) ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายที่ปรากฏควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงด้านหมวดคำหรือหน้าที่ทางไวยากรณ์ของคำว่า “บน” จากคำนามไปสู่คำบุพบท นอกจากนี้ ยังสามารถพิจารณาได้ว่าคำว่า “บน” ซึ่งเป็นคำแสดงพื้นที่ สามารถเป็นได้ทั้งคำเนื้อหาและคำไวยากรณ์ โดยคำเนื้อหา คือ คำนาม “บน” คำคุณศัพท์ “บน” และคำกริยาวิเศษณ์ “บน” ส่วนคำไวยากรณ์ คือ คำบุพบท “บน”

5.1.1.2 การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ (เช่น เบื้องบนสั่งมา) กล่าวคือ ความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) และความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ (เช่น เบื้องบนสั่งมา) เป็นความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่เช่นเดียวกัน ซึ่งแสดงส่วนย่อยของวัตถุเชิงสัมพันธ์เช่นเดียวกัน อีกทั้งยังแสดงมโนทัศน์สิ่งหรือบริเวณพื้นที่ส่วนย่อยเชิงสัมพันธ์เช่นเดียวกัน แต่เมื่อพิจารณาแล้ว ความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) เป็นความหมายที่แสดงส่วนย่อยของวัตถุเชิงสัมพันธ์ที่มาจากการแบ่งระดับของสิ่งหรือบริเวณพื้นที่ทั้งหมด ซึ่งเป็นสิ่งหรือบริเวณพื้นที่เชิงกายภาพ มีลักษณะเป็นรูปธรรม จึงพิจารณาให้อยู่ในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับวัตถุ (สิ่ง) ส่วนความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’

(เช่น เบื้องบนสั่งมา) เป็นความหมายที่แสดงส่วนย่อยของวัตถุเชิงสัมพัทธ์ที่มาจากการแบ่งระดับบริเวณพื้นที่ทางสังคม มีลักษณะเป็นนามธรรม เกี่ยวข้องกับชนชั้นหรือความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางสังคม จึงพิจารณาให้อยู่ในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับคุณสมบัติ การเปลี่ยนแปลงด้านความหมายในช่วงนี้ จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงจากความหมายที่อยู่ในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์หนึ่งไปสู่ความหมายที่อยู่ในอีกแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์หนึ่ง คือ การเปลี่ยนแปลงจากความหมายที่อยู่ในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับวัตถุ (สิ่ง) ซึ่งมีความเป็นรูปธรรม ไปสู่ความหมายที่อยู่ในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับคุณสมบัติ ซึ่งมีความเป็นนามธรรม เป็นการใช้มโนทัศน์เกี่ยวกับวัตถุ (สิ่ง) ซึ่งมีความเป็นรูปธรรมมากกว่า แสดงหรือทำความเข้าใจมโนทัศน์เกี่ยวกับคุณสมบัติ ซึ่งมีความเป็นนามธรรม จึงเกี่ยวข้องกับกระบวนการอุปลักษณะ ทั้งนี้ สามารถแสดงการเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ (เช่น เบื้องบนสั่งมา) ผ่านกระบวนการอุปลักษณะในรูปแผนภูมิได้ดังแผนภูมิที่ 11

แผนภูมิที่ 11 การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ ไปสู่ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ ผ่านกระบวนการอุปลักษณะ

แผนภูมิที่ 11 ซึ่งแสดงการเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ (เช่น เบื้องบนสั่งมา) ผ่านกระบวนการอุปลักษณ์ แสดงให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงข้ามแฉกความหมายจากความหมายที่อยู่ในแฉกความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับวัตถุ (สิ่ง) ซึ่งมีความเป็นรูปธรรม ไปสู่ความหมายที่อยู่ในแฉกความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับคุณสมบัติ ซึ่งมีความเป็นนามธรรม เป็นลักษณะของการข้ามมโนทัศน์เกี่ยวกับวัตถุ (สิ่ง) ซึ่งมีความเป็นรูปธรรม แสดงหรือทำความเข้าใจมโนทัศน์เกี่ยวกับคุณสมบัติ ซึ่งมีความเป็นนามธรรม ทั้งนี้ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (2556: ออนไลน์) ได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า “เบื้องบน” ว่า “ที่อยู่สูงขึ้นไป โดยปริยายหมายถึง ผู้หรือสิ่งที่มีอำนาจเหนือกว่า” จึงพิจารณาให้คำว่า “บน” ที่ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม “เบื้อง” แล้วรวมกันเป็นคำประสม “เบื้องบน” แล้วปรากฏในบริบทที่ปรากฏรูปภาษาที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน การปกครอง หรือการสั่ง มีความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ (เช่น เบื้องบนสั่งมา)

5.1.2 กระบวนการนามนัย

กระบวนการนามนัยเป็นกระบวนการเชื่อมโยงความหมายโดยอาศัยความสัมพันธ์ทางกายภาพและความสัมพันธ์แบบเหตุผลที่เกิดขึ้นภายในระบบปริธานของผู้ใช้ภาษาที่กล่าวถึงสิ่งหนึ่งเพื่ออ้างอิงถึงอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันและอาจอยู่ภายในแฉกความหมายหรือมโนทัศน์เดียวกัน อาจปรากฏในลักษณะของการใช้ส่วนหนึ่งของสิ่งสื่อแทนหรืออ้างอิงถึงสิ่งที่ต้องการสื่อทั้งหมด การใช้สถานที่ที่เกิดเหตุการณ์สื่อแทนหรืออ้างอิงถึงเหตุการณ์ หรือการใช้ชื่อสถาบันสื่อแทนหรืออ้างอิงถึงผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสถาบัน (Lakoff & Johnson, 2003: 39)

อนึ่ง เทรากอตและแดชเชอร์ (Traugott & Dasher, 2004) กล่าวถึงกระบวนการนามนัยว่าเป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย ซึ่งเกี่ยวข้องกับการอนุมานทางวจนปฏิบัติ (pragmatic inferencing) และมักปรากฏในสถานการณ์การใช้ภาษาที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวัน ทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน การเปลี่ยนแปลงด้านความหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุมานทางวจนปฏิบัติเป็นผลมาจากสถานการณ์การใช้ภาษาที่ผู้ส่งสารใช้รูปภาษาที่มีความหมายประจำคำหนึ่งๆ ในบริบทเฉพาะบางบริบท ซึ่งเอื้อให้ผู้รับสารเกิดการอนุมาน การตีความ หรือการคาดเดาความหมายใหม่จากบริบท ความหมายใหม่ดังกล่าวมีลักษณะเป็นความหมายบ่งชี้เป็นนัย เมื่อ

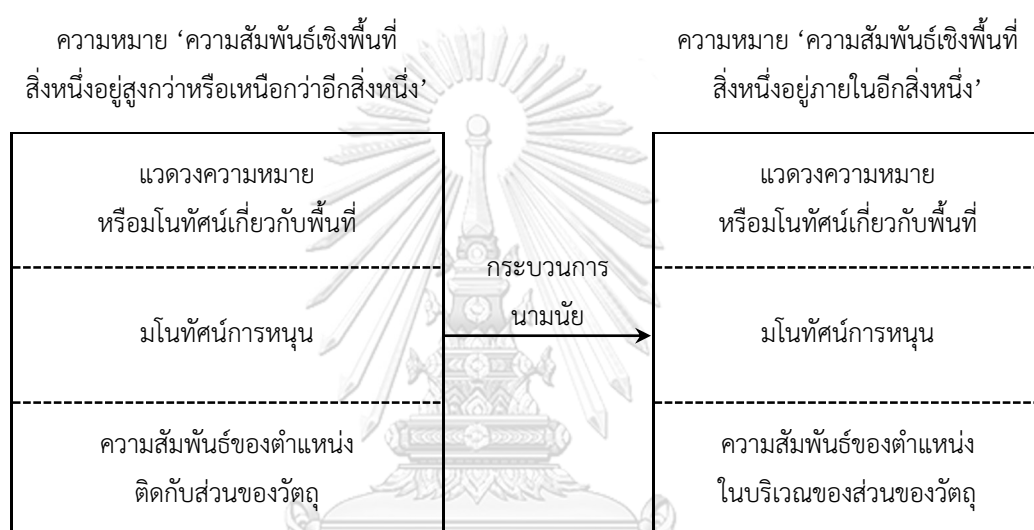
ลักษณะการใช้ภาษาในปริบทเฉพาะดังกล่าวปรากฏบ่อยครั้ง ความหมายบ่งชี้เป็นนัยก็จะกลายเป็นความหมายประจำคำใหม่หนึ่งความหมาย ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงด้านความหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุมานทางวจนปฏิบัติเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายที่เกิดขึ้นภายในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เดียวกัน (กึ่งกาญจน์ เทพกาญจน์, 2559: 91-92)

เมื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” ในภาษาไทย กระบวนการนามนัยเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย จำนวน 2 ช่วง คือ 1) การกลายหรือการเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ในอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น คนอยู่บนบ้าน) และ 2) การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น รูปภาพอยู่บนผนัง) มีรายละเอียดดังนี้

5.1.2.1 การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ในอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น คนอยู่บนบ้าน) กล่าวคือ ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) เป็นความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งแสดงความสัมพันธ์ของตำแหน่งติดกับส่วนของวัตถุ แสดงมโนทัศน์การหนุน อยู่ในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับพื้นที่ เปลี่ยนแปลงไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ในอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น คนอยู่บนบ้าน) เป็นความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง มักจะปรากฏในปริบทที่สิ่งทีปรากฏรูปภาษาในตำแหน่งหลังคำว่า “บน” มีลักษณะเป็นสิ่งที่ปิดล้อมหรือมีลักษณะเสมือนเป็นภาชนะ มีพื้นเป็นของตนเอง เป็นสิ่งที่มีขอบเขต แสดงความสัมพันธ์ของตำแหน่งในบริเวณของส่วนของวัตถุ แสดงมโนทัศน์การหนุน อยู่ในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับพื้นที่ การเปลี่ยนแปลงด้านความหมายในช่วงนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายที่อยู่ในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เดียวกัน คือ การเปลี่ยนแปลงด้านความหมายภายในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับพื้นที่ จึงเกี่ยวข้องกับกระบวนการนามนัย ทั้งนี้ สามารถแสดงการเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บน

โต๊ะ) ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ในอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น คนอยู่บนบ้าน) ผ่านกระบวนการนามนัยในรูปแผนภูมิได้ดังแผนภูมิที่ 12

แผนภูมิที่ 12 การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ในอีกสิ่งหนึ่ง’ ผ่านกระบวนการนามนัย

แผนภูมิที่ 12 ซึ่งแสดงการเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ในอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น คนอยู่บนบ้าน) ผ่านกระบวนการนามนัย แสดงให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายที่อยู่ในแนวคิดความหมายหรือโน้ตทัศน์เดียวกัน คือ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในแนวคิดความหมายหรือโน้ตทัศน์เกี่ยวกับพื้นที่ ซึ่งมีความเป็นนามธรรม ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ในอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น คนอยู่บนบ้าน) ไม่ปรากฏการเปลี่ยนแปลงด้านหมวดคำหรือหน้าที่ทางไวยากรณ์ของคำว่า “บน”

5.1.2.2 การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่

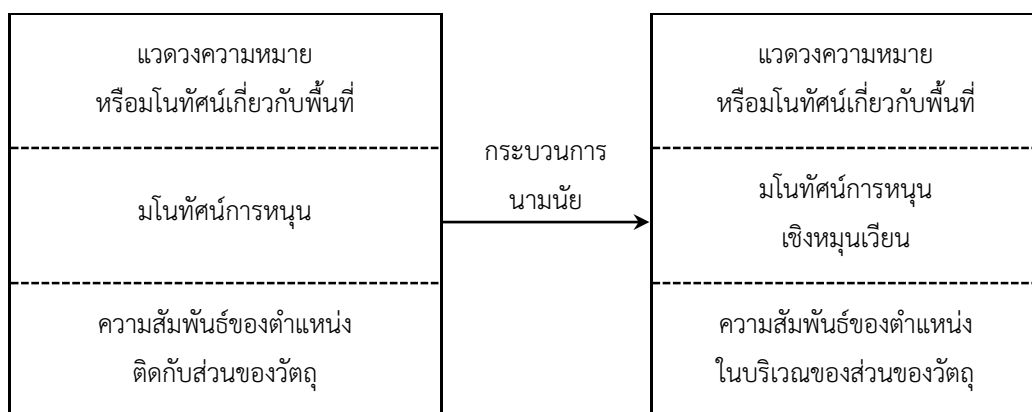
สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น รูปภาพอยู่บนผนัง) กล่าวคือ ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) เป็นความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งแสดงความสัมพันธ์ของตำแหน่งติดกับส่วนของวัตถุ แสดงมโนทัศน์การหมุน อยู่ในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับพื้นที่ เปลี่ยนแปลงไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น รูปภาพอยู่บนผนัง) เป็นความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง มักจะปรากฏในบริบทที่สิ่งทีปรากฏรูปภาพในตำแหน่งหลังคำว่า “บน” มีลักษณะตั้งฉากกับพื้น แสดงความสัมพันธ์ของตำแหน่งในบริเวณของส่วนของวัตถุ แสดงมโนทัศน์การหมุนเชิงหมุนเวียน อยู่ในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับพื้นที่ การเปลี่ยนแปลงด้านความหมายในช่วงนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายที่อยู่ในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เดียวกัน คือ การเปลี่ยนแปลงภายในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับพื้นที่ จึงเกี่ยวข้องกับกระบวนการนามนัย ทั้งนี้ สามารถแสดงการเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น รูปภาพอยู่บนผนัง) ผ่านกระบวนการนามนัยในรูปแผนภูมิได้ดังแผนภูมิที่ 13

แผนภูมิที่ 13 การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’ ผ่านกระบวนการนามนัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่
สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’

ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่
สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’

แผนภูมิที่ 13 ซึ่งแสดงการเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น รูปภาพอยู่บนผนัง) ผ่านกระบวนการนามนัย แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายที่อยู่ในแวดวงความหมายหรือโมทัศน์เดียวกัน คือ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในแวดวงความหมายหรือโมทัศน์เกี่ยวกับพื้นที่ ซึ่งมีความเป็นนามธรรม ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น รูปภาพอยู่บนผนัง) ไม่ปรากฏการเปลี่ยนแปลงด้านหมวดคำหรือหน้าที่ทางไวยากรณ์ของคำว่า “บน”

5.1.3 กระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์

กระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์เป็นกระบวนการทางภาษาที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของคำหรือหน่วยสร้างจากคำเนื้อหา ซึ่งเป็นคำที่มีอิสระทางวากสัมพันธ์ มีความหมายอยู่ในแวดวงความหมายหรือโมทัศน์ที่มีลักษณะเป็นรูปธรรม เช่น คำนาม คำกริยา ไปเป็นคำไวยากรณ์ ซึ่งเป็นคำที่แสดงหน้าที่ทางไวยากรณ์หน้าที่ต่างๆ มีความหมายอยู่ในแวดวงความหมายหรือโมทัศน์ที่มีลักษณะเป็นนามธรรม เช่น คำบุพบท คำสันธาน หรือการเปลี่ยนแปลงจากคำที่มีความเป็นไวยากรณ์น้อยไปเป็นคำที่มีความเป็นไวยากรณ์มาก (Hopper & Traugott, 2003: 22; Kurylowicz, 1965: 52 อ้างถึงใน Heine et al., 1991: 3)

เมื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” ในภาษาไทย นอกจากจะเกี่ยวข้องกับกระบวนการทางปริชานแล้ว ยังเกี่ยวข้องกับกระบวนการทางภาษาอีกด้วย เพราะสามารถสังเกตได้ว่าการเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) เป็นการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายที่ปรากฏควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงด้านหมวดคำหรือด้านหน้าที่ทางไวยากรณ์ โดยเป็นการเปลี่ยนแปลงจากคำนาม “บน” ซึ่งเป็นคำเนื้อหา ไปสู่คำบุพบท “บน” ซึ่งเป็นคำไวยากรณ์

กระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ปรากฏกลไกทางภาษาที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” อีก 5 กลไก คือ กลไกการขยายความหมายเชิงอุปลักษณ์ (metaphorical extension) กลไกการจางลงทางความหมาย (semantic bleaching หรือ

desemanticization) กลไกการคงเค้าความหมายเดิม (persistence) กลไกการวิเคราะห์ใหม่ (reanalysis) และกลไกการอนุมาน (inference) จึงจะกล่าวถึงกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ และกลไกทางภาษา ซึ่งปรากฏในกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ ที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” ในหัวข้อ 5.2 กลไกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” ในลำดับต่อไป

5.1.4 กระบวนการเกิดคำใหม่

กระบวนการเกิดคำใหม่เป็นกระบวนการทางภาษาที่มีคำใหม่เกิดขึ้นเพื่อนำเสนอความหมายบางประการในคลังศัพท์และมีอยู่สำหรับใช้ในภาษา อาจเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในสมัยเดียวกันหรือเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นข้ามสมัยก็ได้ หมายรวมถึงกระบวนการสร้างคำ (word formation) กระบวนการหลอมรวมคำ (fusion) และกระบวนการเพิ่มอิสระของคำ (increase in autonomy) สำหรับกระบวนการสร้างคำเป็นกระบวนการสร้างคำใหม่ขึ้นมาด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การประสมคำ การแปลงคำ การตัด การย่อคำ สำหรับกระบวนการหลอมรวมคำเป็นกระบวนการที่รูปคำที่มีความซับซ้อนหรือส่วนประกอบภายในหน่วยสร้างระดับต่างๆ ได้หลอมรวมกันไปสู่อุปคำที่มีโครงสร้างที่มีความตรงแน่นสูงขึ้น มีความสามัญ มีความซับซ้อนน้อยลง และมีความหมายใหม่เกิดขึ้น สำหรับกระบวนการเพิ่มอิสระของคำเป็นกระบวนการที่หน่วยภาษาบางที่เป็นหน่วยไม่อิสระ ต้องใช้ประกอบกับกับหน่วยอื่น หายไปเป็นหน่วยอิสระ สามารถปรากฏตามลำพังได้ (Brinton & Traugott, 2005: 32-61; วิภาส โปธิแพทย์, 2557: 1-24)

เมื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” ในภาษาไทยแล้ว กระบวนการเกิดคำใหม่ ซึ่งเป็นกระบวนการทางภาษา เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายจำนวน 1 ช่วง คือ การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรือมีอำนาจเหนือกว่า’ (เช่น “เบื้องบนสั่งมา”) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

5.1.4.1 การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ (เช่น เบื้องบนสั่งมา) กล่าวคือ ความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) เป็นความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ ซึ่งแสดงส่วนย่อยของวัตถุเชิงสัมพัทธ์ แสดงโมโนทัศน์สิ่งหรือบริเวณพื้นที่ส่วนย่อยเชิงสัมพัทธ์ อยู่ในแวดวงความหมายหรือโมโนทัศน์เกี่ยวกับวัตถุ

(สิ่ง) เมื่อปรากฏร่วมกับคำว่า “เบื้อง” ซึ่งหมายถึง “ทาง, ข้าง, ด้าน” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: ออนไลน์) แล้วรวมกันเป็นคำประสม “เบื้องบน” สามารถพิจารณาความหมายของคำว่า “เบื้องบน” ได้ว่าหมายถึง “ด้านที่เป็นบริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป” (เช่น น้ำใสในเบื้องบน) ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาคำว่า “เบื้องบน” ในมุมมองของกระบวนการเกิดคำใหม่ อาจพิจารณาได้ในแง่ของ กระบวนการสร้างคำด้วยวิธีการประสมคำ (คำประสม) และอาจพิจารณาได้ในแง่ของกระบวนการ หลอมรวมคำอีกด้วย เพราะเมื่อคำว่า “บน” ปรากฏร่วมกับคำว่า “เบื้อง” แล้วรวมกันเป็นคำประสม “เบื้องบน” และปรากฏในบริบทที่สื่อความหมายเกี่ยวกับการทำงาน การปกครอง หรือการสั่ง คำ ประสม “เบื้องบน” จะมีความหมาย ‘บุคคลที่มีสถานภาพสูงกว่าหรือมีอำนาจเหนือกว่า’ (เช่น เบื้องบนสั่งมา) ซึ่งเป็นความหมายเกี่ยวกับมนุษย์ โดยพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (2556: ออนไลน์) นอกจากจะกล่าวถึงความหมายของคำว่า “เบื้องบน” ซึ่งเป็นความหมายเกี่ยวข้องกับ บริเวณพื้นที่ว่า “ที่อยู่สูงขึ้นไป” แล้ว ยังกล่าวเพิ่มเติมถึงความหมายเกี่ยวกับมนุษย์ว่า “โดยปริยายหมายถึง ผู้หรือสิ่งที่มีอำนาจเหนือกว่า” อีกด้วย คำว่า “บน” จึงมีความหมาย ‘สถานภาพสูง กว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ (เช่น เบื้องบนสั่งมา) เป็นความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ แสดงส่วนย่อย ของวัตถุเชิงสัมพันธ์ แสดงมโนทัศน์สิ่งหรือบริเวณพื้นที่ส่วนย่อยเชิงสัมพันธ์ ซึ่งเป็นบริเวณพื้นที่ทาง สังคม เกี่ยวข้องกับชนชั้นหรือความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางสังคม มีลักษณะเป็นนามธรรม แสดงให้ เห็นว่าคำว่า “เบื้องบน” ได้หลอมรวมเป็นคำประสมที่มีความตรงแน่นภายใน มีความหมายใหม่ เกิดขึ้น แต่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงรูป อีกทั้งยังสามารถพิจารณาความเกี่ยวข้องกับคำความหมายเดิมได้ ทั้งนี้ สามารถแสดงการเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ (เช่น เบื้องบนสั่งมา) ผ่านกระบวนการเกิดคำใหม่ในรูปแผนภูมิได้ดังแผนภูมิที่ 14

แผนภูมิที่ 14 การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ ไปสู่ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ ผ่านกระบวนการเกิดคำใหม่

ความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’	กระบวนการเกิดคำใหม่	ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’
เบื่อง+บน		เบื่องบน
บริบทเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่		บริบทเกี่ยวกับการทำงาน การปกครอง หรือการสั่ง
แฉวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับวัตถุ (สิ่ง)		แฉวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับคุณสมบัติ
มโนทัศน์สิ่งหรือบริเวณพื้นที่ส่วนย่อยเชิงสัมพัทธ์ (บริเวณพื้นที่เชิงกายภาพซึ่งมีลักษณะเป็นรูปธรรม)		มโนทัศน์สิ่งหรือบริเวณพื้นที่ส่วนย่อยเชิงสัมพัทธ์ (บริเวณพื้นที่ทางสังคมซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรม)
ส่วนย่อยของวัตถุเชิงสัมพัทธ์		ส่วนย่อยของวัตถุเชิงสัมพัทธ์

แผนภูมิที่ 14 ซึ่งแสดงการเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ ไปสู่ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ ผ่านกระบวนการเกิดคำใหม่ แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของคำว่า “บน” ซึ่งเมื่อปรากฏร่วมกับคำว่า “เบื่อง” แล้วหลอมรวมกันเป็นคำประสม “เบื่องบน” และเกิดความหมายใหม่ขึ้นเมื่อปรากฏในบริบทที่ปรากฏรูปภาษาที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน การปกครอง หรือการสั่ง รวมถึงบริบทที่สามารถพิจารณาถึงชนชั้นหรือความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคมได้ อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงข้ามแฉวงความหมายจากความหมายที่อยู่ในแฉวงความหมายหรือมโนทัศน์หนึ่ง ซึ่งมีความเป็นรูปธรรม ไปสู่ความหมายที่อยู่ในอีกแฉวงความหมายหรือมโนทัศน์หนึ่ง ซึ่งมีความเป็นนามธรรม คือ การเปลี่ยนแปลงจากแฉวงความหมาย

หรือมโนทัศน์เกี่ยวกับวัตถุ (สิ่ง) ซึ่งมีความเป็นรูปธรรม ไปสู่แวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับคุณสมบัตินี้ ซึ่งมีความเป็นนามธรรม

การเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” ปรากฏกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย 4 กระบวนการ ทั้งนี้ สามารถแสดงกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” ในรูปตารางได้ดังตารางที่ 14

ตารางที่ 14 กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน”⁷⁴

ลำดับ	การเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย	กระบวนการ			
		กระบวนการอุปถัมภ์	กระบวนการน้อมนัย	กระบวนการกลายเป็นคำไวพจน์	กระบวนการเกิดคำใหม่
1.	การเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 1*	✓	-	✓	-
2.	การเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 2**	-	✓	✓	-
3.	การเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 3***	-	✓	✓	-
4.	การเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 4****	✓	-	✓	✓

* การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ)

** การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ในอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น คนอยู่บนบ้าน)

*** การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น รูปภาพอยู่บนผนัง)

**** การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ (เช่น เบื้องบนสั่งมา)

⁷⁴ สามารถพิจารณารายละเอียดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” ช่วงต่างๆ เพิ่มเติมได้ในแผนภูมิที่ 7 เส้นทางการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” ในภาษาไทย หัวข้อ 5.1 กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน”

ตารางที่ 14 ซึ่งแสดงกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” แสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” แต่ละช่วงจะเกี่ยวข้องกับกระบวนการทางปริชานอย่างน้อย 1 กระบวนการและเกี่ยวข้องกับกระบวนการทางภาษาอย่างน้อย 1 กระบวนการ โดยกระบวนการทางปริชานที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” ปรากฏ 2 กระบวนการ คือ กระบวนการอุปลักษณ์และกระบวนการนามนัย ส่วนกระบวนการทางภาษาที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” ปรากฏ 2 กระบวนการ คือ กระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์และกระบวนการเกิดคำใหม่ ทั้งนี้ กระบวนการทั้ง 4 กระบวนการช่วยแสดงให้เห็นทราบว่าคำว่า “บน” ปรากฏการเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย 2 ลักษณะ คือ การเปลี่ยนแปลงความหมายข้ามแฉกความหมายจากแฉกความหมายหรือมโนทัศน์หนึ่ง ซึ่งมีความเป็นรูปธรรม ไปสู่อีกแฉกความหมายหรือมโนทัศน์หนึ่ง ซึ่งมีความเป็นนามธรรม ซึ่งอาจปรากฏควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงด้านหมวดคำหรือด้านหน้าที่ทางไวยากรณ์หรือไม่ก็ได้ และการเปลี่ยนแปลงความหมายภายในแฉกความหมายหรือมโนทัศน์เดียวกัน

5.2 กลไกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน”

การเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” นอกจากจะเกี่ยวข้องกับกระบวนการทางปริชานคือกระบวนการอุปลักษณ์และกระบวนการนามนัย และกระบวนการทางภาษาคือกระบวนการเกิดคำใหม่แล้ว การเปลี่ยนแปลงด้านความหมายยังปรากฏควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงด้านหมวดคำหรือด้านหน้าที่ทางไวยากรณ์ ดังสามารถสังเกตได้จากการเปลี่ยนแปลงของคำว่า “บน” จากคำนาม “บน” ไปสู่คำบุพบท “บน” รวมไปถึงแม้การเปลี่ยนแปลงในบางช่วงจะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในหมวดคำหรือการทำหน้าที่ทางไวยากรณ์อย่างเดียวกัน แต่ความหมายก็เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความหมายที่มีความเป็นนามธรรมมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” จึงเกี่ยวข้องกับกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงจากคำเนื้อหาหรือคำหลักไปเป็นคำไวยากรณ์หรือการเปลี่ยนแปลงจากคำที่มีความเป็นไวยากรณ์น้อยไปเป็นคำที่มีความเป็นไวยากรณ์มาก (Kurylowicz, 1965: 52 อ้างถึงใน Heine et al., 1991: 3) ทั้งนี้ สามารถพิจารณากลไกทางภาษาที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” ซึ่งปรากฏในกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ ได้ 5 กลไก คือ กลไกการขยายความหมายเชิงอุปลักษณ์ (metaphorical extension) กลไกการจางลงทางความหมาย (semantic bleaching หรือ

desemanticization) กลไกการคงค่าความหมายเดิม (persistence) กลไกการวิเคราะห์ใหม่ (reanalysis) และกลไกการอนุมาน (inference) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

5.2.1 กลไกการขยายความหมายเชิงอุปลักษณ์

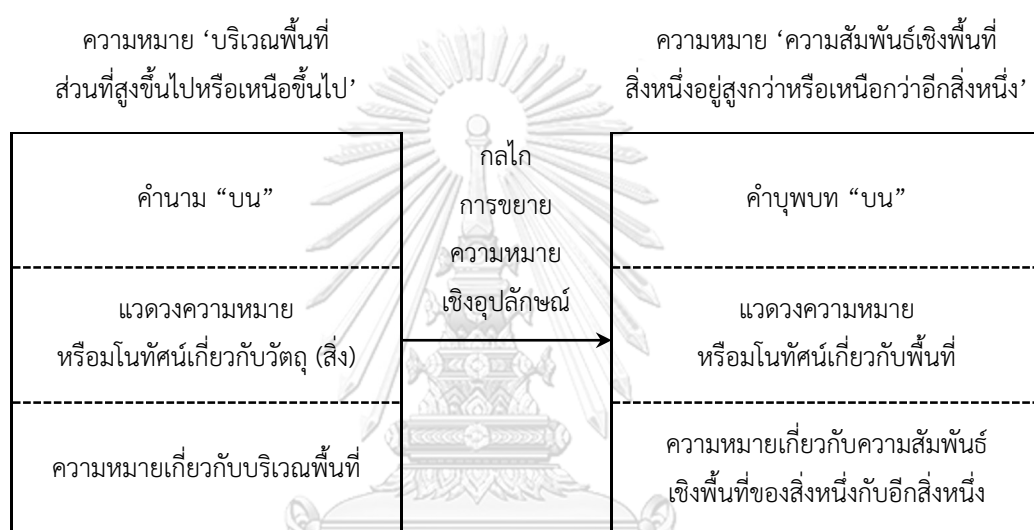
กลไกการขยายความหมายเชิงอุปลักษณ์เป็นกลไกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงจากความหมายที่มีความเป็นรูปธรรมไปสู่ความหมายที่มีความเป็นนามธรรม เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในขั้นแรกๆ คำเนื้อหาจะกลายเป็นคำไวยากรณ์เมื่อมีต่อสิ่งนั้นเปลี่ยนจากสิ่งที่เป็นรูปธรรมไปสู่ความเป็นนามธรรม (Bybee et al., 1994)

กลไกการขยายความหมายเชิงอุปลักษณ์เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของคำว่า “บน” 2 ช่วง คือ 1) การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) และ 2) การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ (เช่น เบื้องบนสั่งมา) นอกจากนี้ กลไกการขยายความหมายเชิงอุปลักษณ์ยังเกี่ยวข้องกับความสามารถในการปรากฏร่วมกับสิ่งที่มีลักษณะนามธรรมของความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) อีกด้วย มีรายละเอียดดังนี้

5.2.1.1 การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) กล่าวคือ ความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ซึ่งเป็นความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ เกี่ยวข้องกับคำนาม “บน” เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ซึ่งเป็นความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง เกี่ยวข้องกับคำบุพบท “บน” เป็นการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายจากความหมายที่อยู่ในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับวัตถุ (สิ่ง) ซึ่งมีความเป็นรูปธรรม ไปสู่ความหมายที่อยู่ในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับพื้นที่ ซึ่งมีความเป็นนามธรรม การเปลี่ยนแปลงด้านความหมายในช่วงนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ปรากฏควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงด้านหมวดคำหรือหน้าที่ทางไวยากรณ์ ทั้งนี้ สามารถแสดงการเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิง

พื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ผ่านกลไกการขยายความหมายเชิงอุปลักษณ์ในรูปแผนภูมิได้ดังแผนภูมิที่ 15

แผนภูมิที่ 15 การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ ผ่านกลไกการขยายความหมายเชิงอุปลักษณ์

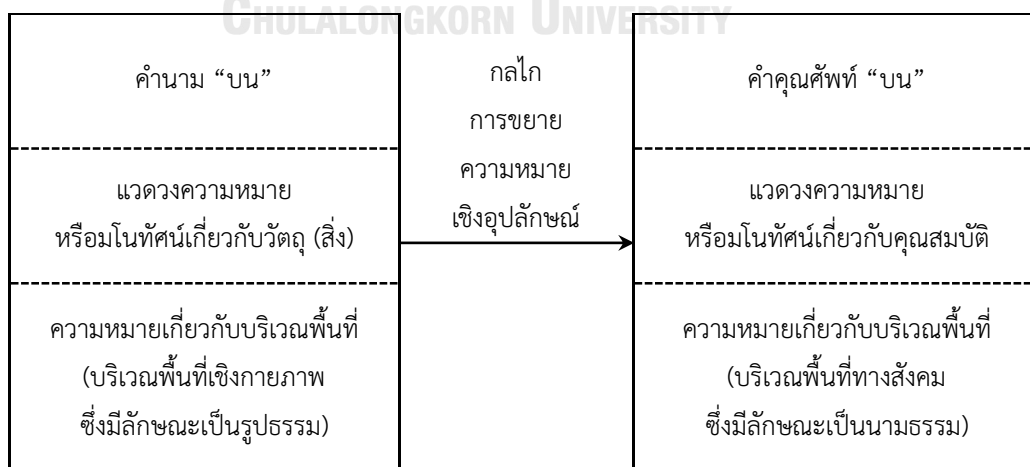
แผนภูมิที่ 15 ซึ่งแสดงการเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ผ่านกลไกการขยายความหมายเชิงอุปลักษณ์ แสดงให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” ว่าคำนาม “บน” ซึ่งเป็นคำเนื้อหา มีความหมายอยู่ในแฉวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับวัตถุ (สิ่ง) ซึ่งมีความเป็นรูปธรรม เปลี่ยนแปลงไปสู่คำบุพบท “บน” ซึ่งเป็นคำไวยากรณ์ มีความหมายที่อยู่ในแฉวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับพื้นที่ ซึ่งมีความเป็นนามธรรม เป็นการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายข้ามแฉวงความหมายจากความหมายที่อยู่ในแฉวงความหมายหรือมโนทัศน์ที่มีความเป็นรูปธรรมไปสู่ความหมายที่อยู่ในแฉวงความหมายหรือมโนทัศน์ที่มีความเป็นนามธรรม อีกทั้งยังปรากฏควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงด้านหมวดคำหรือหน้าที่ทางไวยากรณ์อีกด้วย

5.2.1.2 การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ (เช่น เบื้องบนสั่งมา) กล่าวคือ ความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ซึ่งเป็นความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นรูปธรรม เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ (เช่น เบื้องบนสั่งมา) ซึ่งเป็นความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ทางสังคม มีลักษณะเป็นนามธรรม เกี่ยวข้องกับชนชั้นหรือความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางสังคม การเปลี่ยนแปลงด้านความหมายในช่วงนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงจากความหมายที่อยู่ในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับวัตถุ (สิ่ง) ซึ่งมีความเป็นรูปธรรม ไปสู่ความหมายที่อยู่ในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับคุณสมบัติ ซึ่งมีความเป็นนามธรรม ทั้งนี้สามารถแสดงการเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ (เช่น เบื้องบนสั่งมา) ผ่านกลไกการขยายความหมายเชิงอุปลักษณ์ในรูปแผนภูมิได้ดังแผนภูมิที่ 16

แผนภูมิที่ 16 การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ ไปสู่ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ ผ่านกลไกการขยายความหมายเชิงอุปลักษณ์

ความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’

ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’

แผนภูมิที่ 16 ซึ่งแสดงการเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ (เช่น เบื้องบนสั่งมา) ผ่านกลไกการขยายความหมายเชิงอุปลักษณ์ แสดงให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงข้ามแฉกความหมายจากความหมายอยู่ในแฉกความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับวัตถุ (สิ่ง) ซึ่งมีความเป็นรูปธรรม เปลี่ยนแปลงไปสู่ความหมายที่อยู่ในแฉกความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับคุณสมบัติ ซึ่งมีความเป็นนามธรรม นอกจากนี้ ยังปรากฏการเปลี่ยนแปลงหมวดคำหรือหน้าที่ทางไวยากรณ์จากคำนาม “บน” ไปสู่คำคุณศัพท์ “บน” ที่ต้องปรากฏร่วมกับคำนาม “เบื้อง” แล้วรวมกันคำประสม “เบื้องบน” แล้วปรากฏในบริบทที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน การปกครอง หรือการสั่ง แต่อย่างไรก็ดี คำนาม “บน” และคำคุณศัพท์ “บน” ก็เป็นคำเนื้อหาเช่นเดียวกัน

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) แล้ว สิ่งที่ปรากฏในตำแหน่งหน้าคำว่า “บน” ซึ่งเรียกว่าสิ่งโคจร และสิ่งที่ปรากฏในตำแหน่งหลังคำว่า “บน” ซึ่งเรียกว่าสิ่งอ้างอิง ที่เกี่ยวข้องกับความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ ส่วนใหญ่จะเป็นสิ่งที่มีลักษณะเป็นรูปธรรม การแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งโคจรกับสิ่งอ้างอิงจึงปรากฏเป็นลักษณะความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ในทางกายภาพ แต่ในสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ. 2559) ปรากฏข้อมูลส่วนหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าสิ่งโคจรและสิ่งอ้างอิงที่เกี่ยวข้องกับความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) สามารถเป็นสิ่งที่มีความเป็นนามธรรมได้เช่นกัน ยกตัวอย่างเช่น

(1) พระองค์ทรงรักและทรงห่วงใยราษฎรซึ่งส่วนใหญ่เป็น
เกษตรกรตามชนบท จึงทรงพัฒนาประเทศบนพื้นฐานอันประกอบด้วย
พระเมตตา (พระธรรมมิกราช, 2531: 151)

(2) และด้วยเหตุที่บ้านนี้ตั้งอยู่บนความรักความเห็นใจเป็น
รากฐาน เริ่มต้นในระหว่างบิดามารดากับบุตร ความรักนั้นก็แผ่อิทธิพลไป
ถึงคนอื่นๆ ในบ้านนั้น (สี่แผ่นดิน, 2544: 101)

(3) ห้องพักที่นี้จะตกแต่งเป็น 2 สไตล์ (2 แบบ) แบบแรกคือ “โซ อาร์ตี้” (SO Arty) ซึ่งออกแบบบนพื้นฐานของความหรูหราในสไตล์ฝรั่งเศสร่วมสมัย ซึ่งเป็นดีค่าน้ำของรีสอร์ท (พันทิป)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (1) ถึงตัวอย่าง (3) แสดงให้เห็นว่าสิ่งโคจรและสิ่งอ้างอิงที่เกี่ยวข้องกับความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) สามารถปรากฏร่วมกับสิ่งที่มีความเป็นนามธรรมได้ เช่น “พระเมตตา” “ความรัก” “ความเห็นใจ” “ความหรูหรา” ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการขยายความหมายเชิงอุปลักษณ์ โดยเป็นการเปลี่ยนแปลงจากการปรากฏร่วมกับสิ่งที่อยู่ในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์ที่มีความเป็นรูปธรรมไปสู่ความสามารถในการปรากฏร่วมกับสิ่งที่อยู่ในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์ที่มีความเป็นนามธรรมได้ ทำให้ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) สามารถปรากฏร่วมกับสิ่งที่อยู่ในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์ที่มีความเป็นรูปธรรมและสิ่งที่อยู่ในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์ที่มีความเป็นนามธรรม

5.2.2 กลไกการจางลงทางความหมาย

กลไกการจางลงความหมายเป็นกลไกที่เกี่ยวข้องกับการสูญเสียความหมายบางส่วนของคำไปเมื่อไปปรากฏในบริบทใหม่ เป็นกลไกที่เป็นผลมาจากกระบวนการอุปลักษณ์ เป็นการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายจากแวดวงความหมายที่เป็นรูปธรรมไปสู่แวดวงความหมายที่เป็นนามธรรม ซึ่งมีลักษณะบางประการสอดคล้องกัน (Heine & Kuteva: 2007, 39)

กลไกการจางลงความหมายเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของคำว่า “บน” 2 ช่วงคือ 1) การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) และ 2) การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ (เช่น เบื้องบนสั่งมา) มีรายละเอียดดังนี้

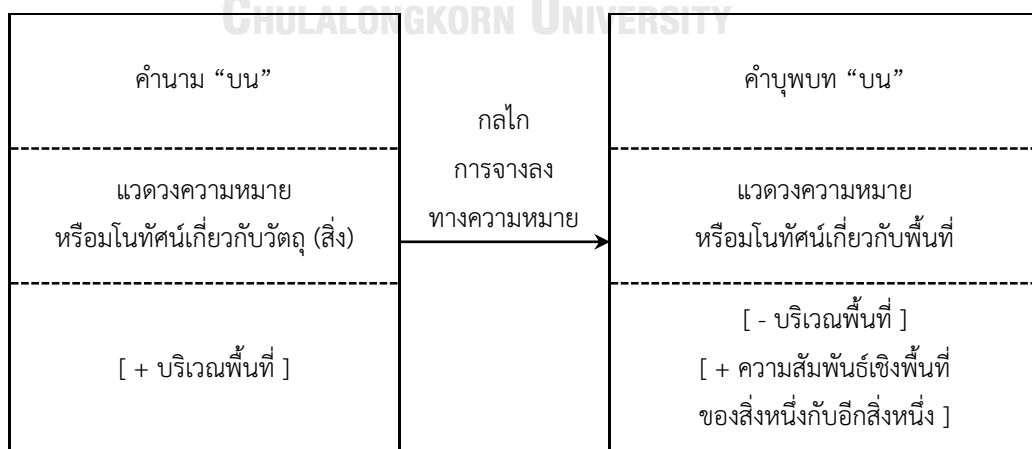
5.2.2.1 การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) กล่าวคือ เมื่อความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่

สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ซึ่งเป็นความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่เกี่ยวข้องกับคำนาม “บน” เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ซึ่งเป็นความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง เกี่ยวข้องกับคำบุพบท “บน” แล้ว ความหมายที่แสดงบริเวณพื้นที่ ([+ บริเวณพื้นที่]) ซึ่งปรากฏในความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) จะจางหายไป ไม่ปรากฏในความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) แต่จะปรากฏความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง ([+ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง]) เพิ่มเติมขึ้นมา ทั้งนี้สามารถแสดงการเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ผ่านกลไกการจางลงความหมายในรูปแผนภูมิได้ดังแผนภูมิที่ 17

แผนภูมิที่ 17 การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ ผ่านกลไกการจางลงความหมาย

ความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’

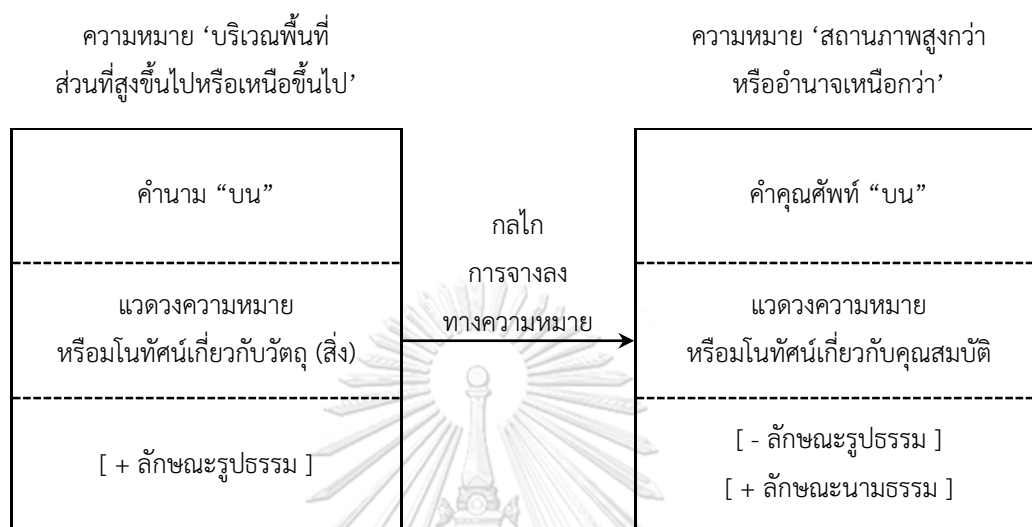
ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’

แผนภูมิที่ 17 ซึ่งแสดงการเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่สูงอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ผ่านกลไกการจางลงความหมาย แสดงให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” ว่าความหมายแสดงบริเวณพื้นที่ซึ่งมีความเป็นรูปธรรม ปรากฏในคำนาม “บน” ได้จางลง ไม่ปรากฏในคำบุพบท “บน” ซึ่งได้ปรากฏความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งมีความเป็นนามธรรมเพิ่มเติมขึ้นมา ซึ่งนอกจากจะเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายแล้ว ยังปรากฏควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงด้านหมวดคำหรือหน้าที่ทางไวยากรณ์อีกด้วย

5.2.2.2 การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ (เช่น เบื้องบนสั่งมา) กล่าวคือ เมื่อความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ซึ่งเป็นความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นรูปธรรม เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ (เช่น เบื้องบนสั่งมา) ซึ่งเป็นความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ทางสังคม มีลักษณะเป็นนามธรรม เกี่ยวข้องกับชนชั้นหรือความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางสังคมแล้ว ความหมายที่แสดงลักษณะรูปธรรม ([+ ลักษณะรูปธรรม]) เช่น การสัมผัสได้ การมองเห็นได้ ซึ่งปรากฏในความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) จะจางหายไป ไม่ปรากฏในความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ (เช่น เบื้องบนสั่งมา) แต่จะปรากฏความหมายที่แสดงลักษณะนามธรรม ([+ ลักษณะนามธรรม]) เช่น ชนชั้นทางสังคม ความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางสังคม เพิ่มเติมขึ้นมา ทั้งนี้สามารถแสดงการเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ (เช่น เบื้องบนสั่งมา) ผ่านกลไกการจางลงทางความหมายในรูปแผนภูมิได้ดังแผนภูมิที่ 18

แผนภูมิที่ 18 การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ ไปสู่ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ ผ่านกลไกการจางลงทางความหมาย

แผนภูมิที่ 18 ซึ่งแสดงการเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ (เช่น เบื้องบนสั่งมา) ผ่านกลไกการจางลงทางความหมาย แสดงให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” ว่าความหมายแสดงบริเวณพื้นที่ทางกายภาพที่มีลักษณะเป็นรูปธรรม ซึ่งปรากฏในคำนาม “บน” ได้จางลง ไม่ปรากฏในคำคุณศัพท์ “บน” ที่ปรากฏร่วมกับคำนาม “เบื้อง” แล้วรวมกันคำประสม “เบื้องบน” แล้วปรากฏในบริบทที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน การปกครอง หรือการสั่ง ซึ่งได้ปรากฏความหมายแสดงบริเวณพื้นที่ทางสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับชนชั้นหรือความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางสังคมที่มีลักษณะเป็นนามธรรมเพิ่มเติมขึ้นมา

5.2.3 กลไกการคงเค้าความหมายเดิม

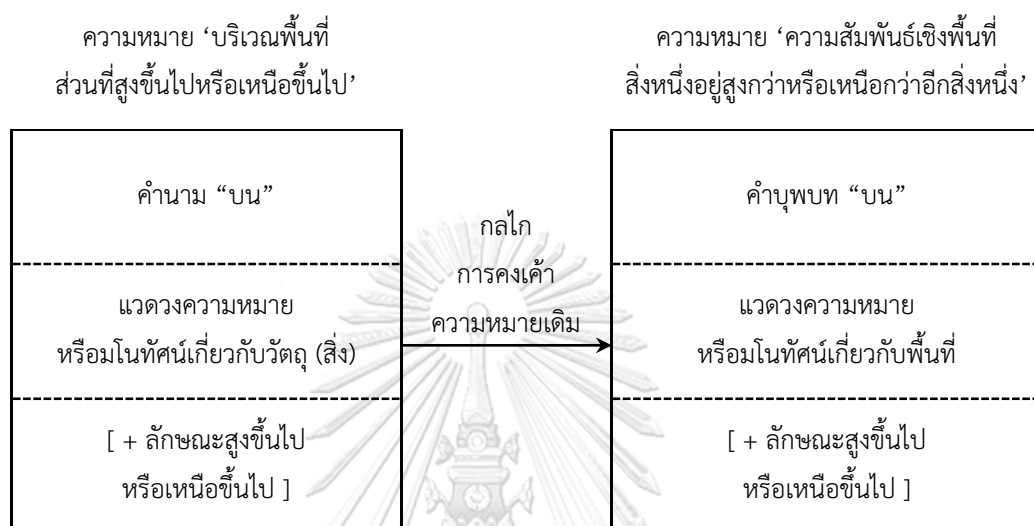
กลไกการคงเค้าความหมายเดิมเป็นกลไกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงจากคำเนื้อหาไปเป็นคำไวยากรณ์ แม้จะเปลี่ยนแปลงหมวดคำหรือหน้าที่ทางไวยากรณ์ แต่ความหมายบางความหมายที่ปรากฏในคำเนื้อหาก็ยังปรากฏอยู่ในคำไวยากรณ์ (Hopper, 1991: 28)

กลไกการคงเค้าความหมายเดิมเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของคำว่า “บน” 2 ช่วง คือ 1) การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่ง

หนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) และ 2) การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ (เช่น เบื้องบนสั่งมา) มีรายละเอียดดังนี้

5.2.3.1 การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) กล่าวคือ เมื่อความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ซึ่งเป็นความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่เกี่ยวข้องกับคำนาม “บน” เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ซึ่งเป็นความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง เกี่ยวข้องกับคำบุพบท “บน” แล้ว ความหมายที่แสดงลักษณะสูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป ([+ ลักษณะสูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป]) ซึ่งปรากฏในความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) จะยังคงในความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ทั้งนี้ สามารถแสดงการเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ผ่านกลไกการคงเค้าความหมายเดิมในรูปแบบภูมิภาคได้ดังแผนภูมิที่ 19

แผนภูมิที่ 19 การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ ผ่านกลไกการคงเค้าความหมายเดิม

แผนภูมิที่ 19 ซึ่งแสดงการเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ผ่านกลไกการคงเค้าความหมายเดิม แสดงให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายและด้านหมวดคำหรือหน้าที่ทางไวยากรณ์ของคำว่า “บน” ว่าแม้คำนาม “บน” จะเกิดการเปลี่ยนแปลงข้ามวงความหมายจากความหมายที่อยู่ในแฉວວງความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับวัตถุ (สิ่ง) ไปสู่ความหมายที่อยู่ในแฉວວງความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับพื้นที่ ซึ่งเกี่ยวข้องกับคำบุพบท “บน” แต่ความหมายที่แสดงลักษณะสูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไปที่ปรากฏในคำนาม “บน” ก็ยังปรากฏอยู่ในคำบุพบท “บน”

5.2.3.2 การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ (เช่น เบื้องบนสั่งมา) กล่าวคือ เมื่อความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ซึ่งเป็นความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นรูปธรรม เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ (เช่น เบื้องบนสั่งมา) ซึ่งเป็นความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ทางสังคม มีลักษณะเป็นนามธรรม เกี่ยวข้องกับชนชั้นหรือ

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางสังคมแล้ว ความหมายที่แสดงบริเวณพื้นที่ส่วนย่อยเชิงสัมพันธ์ ([+ บริเวณพื้นที่ส่วนย่อยเชิงสัมพันธ์]) หรือส่วนย่อยที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไปที่มาจากการแบ่งระดับของสิ่งหรือบริเวณพื้นที่ทั้งหมด ซึ่งปรากฏในความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) จะยังคงในความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ (เช่น เบื้องบนสั่งมา) ทั้งนี้ สามารถแสดงการเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ (เช่น เบื้องบนสั่งมา) ผ่านกลไกการคงเค้าความหมายเดิมในรูปแผนภูมิที่ 20

แผนภูมิที่ 20 การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ ไปสู่ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ ผ่านกลไกการคงเค้าความหมายเดิม

แผนภูมิที่ 20 ซึ่งแสดงการเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ (เช่น เบื้องบนสั่งมา) ผ่านกลไกการคงเค้าความหมายเดิม แสดงให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายและด้านหมวดคำหรือหน้าที่ทางไวยากรณ์ของคำว่า “บน” ว่าแม้คำนาม “บน” จะเกิดการเปลี่ยนแปลงข้ามวงความหมายจากความหมายที่อยู่ในแฉวงความหมายหรือโน้ตศน์เกี่ยวกับวัตถุ (สิ่ง) ไปสู่ความหมายที่อยู่ในแฉวงความหมายหรือโน้ตศน์เกี่ยวกับคุณสมบัติ ซึ่งเกี่ยวข้องกับคำคุณศัพท์ “บน” ที่ปรากฏร่วมกับคำนาม “เบื้อง” แล้วรวมกันคำประสม

“เบื้องบน” แล้วปรากฏในบริบทที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน การปกครอง หรือการสั่ง แต่ความหมายที่แสดงบริเวณพื้นที่ส่วนย่อยเชิงสัมพันธ์ที่ปรากฏในคำนาม “บน” ก็ยังปรากฏอยู่ในคำคุณศัพท์ “บน”

5.2.4 กลไกการวิเคราะห์ใหม่

กลไกการวิเคราะห์ใหม่เป็นกลไกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงสถานะทางวากยสัมพันธ์ของคำ จากเดิมที่ทำหน้าที่เป็นหน่วยองค์ประกอบในประโยคกลายเป็นส่วนประกอบหนึ่งในหน่วยองค์ประกอบ (Hopper & Traugott, 2003: 100-103)

กลไกการวิเคราะห์ใหม่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของคำว่า “บน” 1 ช่วง คือการเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) กล่าวคือ กลไกการวิเคราะห์ใหม่เป็นกลไกที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” จากการเปลี่ยนแปลงด้านหมวดคำหรือหน้าที่ทางไวยากรณ์ เมื่อคำนาม “บน” ที่ปรากฏในตำแหน่งแรกหรือตำแหน่งที่ 1 ซึ่งเป็นตำแหน่งของหน่วยหลักในนามวลีถูกวิเคราะห์ใหม่เป็นคำบุพบท “บน” คำนาม “บน” ซึ่งเป็นคำเนื้อหา มีความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ ซึ่งเป็นความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) นอกจากจะเกิดการเปลี่ยนแปลงหมวดคำหรือหน้าที่ทางไวยากรณ์แล้ว ยังเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายไปสู่คำบุพบท “บน” ซึ่งเป็นคำไวยากรณ์ มีความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ ซึ่งเป็นความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับสิ่งอีกสิ่งหนึ่ง (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ทั้งนี้ สามารถแสดงการวิเคราะห์หมวดคำหรือหน้าที่ทางไวยากรณ์ของคำว่า “บน” โดยยกตัวอย่างคำว่า “บน” ที่เป็นคำนาม ซึ่งปรากฏในตำแหน่งของหน่วยหลักในนามวลีใน “ขึ้นไปแฝงอยู่ ณ บนต้นสะคร้อนน” (ปุมาชาธรรม, 2545: 70) และตัวอย่างคำว่า “บน” ที่เป็นคำบุพบทใน “ฝ่ายนางนกลั้จับอยู่บนกิ่งไม้” (มิลินท, 2467: 11) ได้ดังแผนภูมิที่ 21 และแผนภูมิที่ 22

แผนภูมิที่ 21 คำว่า “บน” ที่เป็นคำนาม

กริยาวลี	บุพพทวลี			
	คำบุพพท	นามวลี		
		คำนาม	คำนาม	คำกำหนด
ขึ้นไปแฝงอยู่	ณ	บน	ต้นสระศรี	นั้น

แผนภูมิที่ 22 คำว่า “บน” ที่เป็นคำบุพพท

กริยาวลี	บุพพทวลี	
	คำบุพพท	คำนาม
จับอยู่	บน	กิ่งไม้

แผนภูมิที่ 21 ซึ่งแสดงคำว่า “บน” ที่เป็นคำนามแสดงให้เห็นว่าคำนาม “บน” ปรากฏในตำแหน่งแรกหรือตำแหน่งที่ 1 ซึ่งเป็นตำแหน่งของหน่วยหลัก ในนามวลี “บนต้นสระศรี นั้น” ปรากฏในตำแหน่งหลังคำบุพพท “ณ” คำว่า “บน” ที่ปรากฏในแผนภูมิที่ 21 จึงมีความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ ส่วนแผนภูมิที่ 22 ซึ่งแสดงคำว่า “บน” ที่เป็นคำบุพพทแสดงให้เห็นว่าคำว่า “บน” ปรากฏในตำแหน่งหน้าคำนาม “กิ่งไม้” แล้วรวมกันเป็นหนึ่งบุพพทวลี ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังกริยาวลี “จับอยู่” คำว่า “บน” ที่ปรากฏในแผนภูมิที่ 22 จึงมีความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ ลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าคำนาม “บน” ซึ่งเป็นคำเนื้อหา ถูกรวบรวมใหม่เป็นคำบุพพท “บน” ซึ่งเป็นคำไวยากรณ์ ในขณะที่หมวดคำหรือหน้าที่ทางไวยากรณ์ของคำว่า “บน” เปลี่ยนแปลง ความหมายของคำว่า “บน” ก็จะเปลี่ยนแปลงด้วยเช่นเดียวกัน

5.2.5 กลไกการอนุมาน

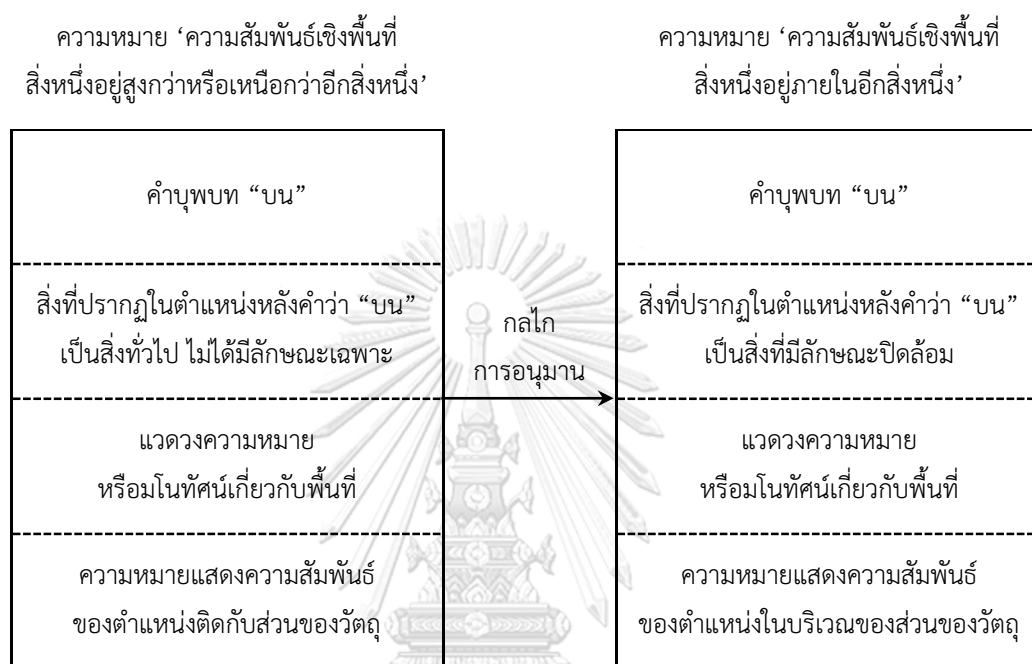
กลไกการอนุมานเป็นกลไกที่เกี่ยวข้องกับความคิดของผู้ฟังหรือผู้รับสาร โดยเป็นการคาดเดาหรือการสรุปจากสิ่งที่ผู้พูดหรือผู้ส่งสารสื่อสารออกมา ความหมายที่เกิดจากการคาดเดา

หรือการสรุปนั้นจะมีความหมายจากปริบทมาเสริม แล้วจากนั้นจึงกลายเป็นความหมายประจำคำ ในที่สุด ทั้งนี้ กลไกการอนุมานไม่ได้เป็นการขยายความหมายแบบข้ามวงความหมาย แต่จะเป็นการ ขยายความหมายภายในแวดวงความหมายเดียวกัน (Bybee et al., 1994)

กลไกการอนุมานเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของคำว่า “บน” 3 ช่วง คือ 1) การ เปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ภายในอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น คนอยู่ บนบ้าน) 2) การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่า อีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีก สิ่งหนึ่ง’ (เช่น รูปถ่ายอยู่บนผนัง) 3) การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไป หรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจ เหนือกว่า’ (เช่น เบื้องบนสั่งมา) มีรายละเอียดดังนี้

5.2.5.1 การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่ง อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ สิ่งหนึ่งอยู่ภายในอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น คนอยู่บนบ้าน) กล่าวคือ ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่ง อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ซึ่งเป็นความหมายแสดงความสัมพันธ์ ของตำแหน่งติดกับส่วนของวัตถุ แสดงรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือ เหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง อยู่ในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับพื้นที่ เมื่อปรากฏในบริบทที่สิ่งที ปรากฏในตำแหน่งหลังคำว่า “บน” เป็นสิ่งที่มีลักษณะปิดล้อม ความรู้ทางโลกของผู้รับสารจะทำให้ ผู้รับสารสามารถตระหนักได้ว่าความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งไม่น่าจะอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีก สิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นสิ่งที่มีลักษณะปิดล้อม แต่ควรจะอยู่ในอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นสิ่งที่มีลักษณะปิดล้อม จึง เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ในอีกสิ่ง หนึ่ง’ (เช่น คนอยู่บนบ้าน) ซึ่งเป็นความหมายแสดงความสัมพันธ์ของตำแหน่งในบริเวณของส่วนของ วัตถุ แสดงรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งอยู่ในอีกสิ่งหนึ่ง อยู่ในแวดวงความหมาย หรือมโนทัศน์เกี่ยวกับพื้นที่ ทั้งนี้ สามารถแสดงการเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิง พื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ในอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น คนอยู่บนบ้าน) ผ่านกลไกการอนุมานใน รูปแบบแผนภูมิได้ดังแผนภูมิที่ 23

แผนภูมิที่ 23 การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ในอีกสิ่งหนึ่ง’ ผ่านกลไกการอนุมาน

แผนภูมิที่ 23 ซึ่งแสดงการเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ในอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น คนอยู่บนบ้าน) ผ่านกลไกการอนุมาน แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” ว่าเมื่อคำว่า “บน” ปรากฏในบริบทที่มีลักษณะเฉพาะบางบริบท ความรู้ทางโลกจะช่วยกระตุ้นให้เกิดการพิจารณาหรือการอนุมานความหมายใหม่ที่สอดคล้องและเหมาะสมกับบริบท จึงทำให้คำว่า “บน” เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความหมายจากความหมายหนึ่งไปสู่อีกความหมายหนึ่ง

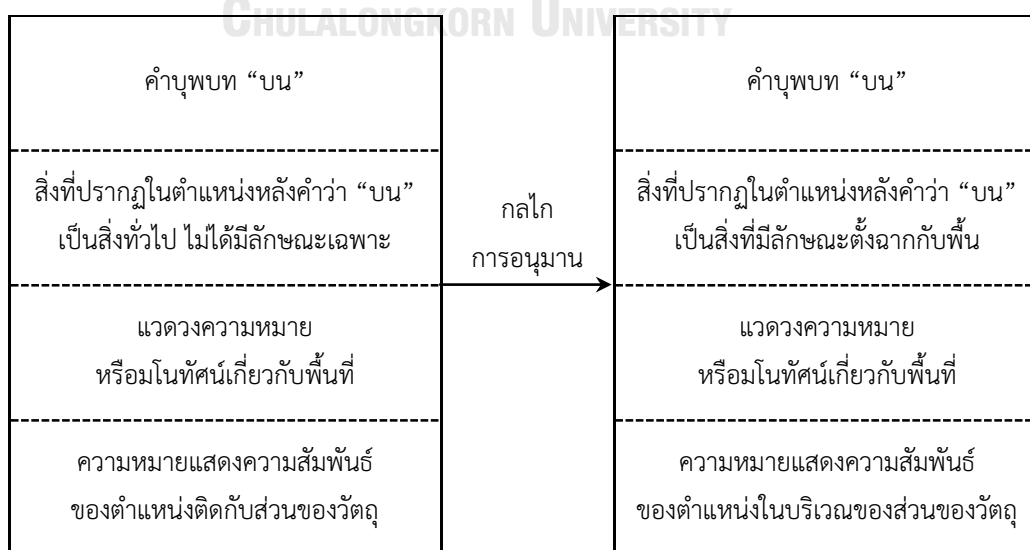
5.2.5.2 การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น รูปถ่ายอยู่บนผนัง) กล่าวคือ ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ซึ่งเป็นความหมายแสดงความสัมพันธ์ของตำแหน่งติดกับส่วนของวัตถุ แสดงรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งอยู่สูง

กว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง อยู่ในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับพื้นที่ เมื่อปรากฏในปริบทที่สิ่งปรากฏในตำแหน่งหลังคำว่า “บน” เป็นสิ่งที่มีลักษณะตั้งฉากกับพื้น ความรู้ทางโลกของผู้รับสารจะทำให้ผู้รับสารตระหนักได้ว่าความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งไม่น่าจะอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นสิ่งที่มีลักษณะตั้งฉากกับพื้น แต่ควรอยู่ประชิดในลักษณะเสมียนลอยตัวอยู่กับอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นสิ่งที่มีลักษณะตั้งฉากกับพื้น จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น รูปภาพอยู่บนผนัง) ซึ่งเป็นความหมายแสดงความสัมพันธ์ของตำแหน่งในบริเวณของส่วนของวัตถุ แสดงรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง อยู่ในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับพื้นที่ ทั้งนี้ สามารถแสดงการเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น รูปภาพอยู่บนผนัง) ผ่านกลไกการอนุมานในรูปแบบแผนภูมิได้ดังแผนภูมิที่ 24

แผนภูมิที่ 24 การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’ ผ่านกลไกการอนุมาน

ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่
สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’

ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่
สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’

แผนภูมิที่ 24 ซึ่งแสดงการเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น รูปภาพอยู่บนผนัง) ผ่านกลไกการอนุมาน แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” ว่าเมื่อคำว่า “บน” ปรากฏในบริบทที่มีลักษณะเฉพาะบางบริบท ความรู้ทางโลกจะช่วยกระตุ้นให้เกิดการพิจารณาหรือการอนุมานความหมายใหม่ที่สอดคล้องและเหมาะสมกับบริบท จึงทำให้คำว่า “บน” เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความหมายจากความหมายหนึ่งไปสู่อีกความหมายหนึ่ง ทั้งนี้ เมื่อคำว่า “บน” เปลี่ยนแปลงไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น รูปภาพอยู่บนผนัง) อาจปรากฏร่วมกับรูปภาพที่สื่อความถึงการทำให้สิ่งหนึ่งติดกับอีกสิ่งหนึ่ง เช่น คำกริยา “แขวน” “แปะ” “ติด” โดยมีสื่อกลางบางชนิดเป็นตัวช่วยหรือไม่ก็ได้

5.2.5.3 การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ (เช่น เบื้องบนสั่งมา) กล่าวคือ คำว่า “บน” ที่มีความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ซึ่งเป็นความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นรูปธรรม เมื่อปรากฏร่วมกับคำว่า “เบื้อง” แล้วรวมกันเป็นคำประสม “เบื้องบน” จะมีความหมายแสดงด้านหรือส่วนที่เป็นบริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป ซึ่งเป็นสิ่งไม่มีชีวิต แต่เมื่อคำประสม “เบื้องบน” ปรากฏในบริบทเกี่ยวกับการทำงาน การปกครอง หรือการสั่ง เช่น บริบทที่มีค่านาม “คำสั่ง” หรือคำกริยา “สั่ง” ความรู้ทางโลกของผู้รับสารจะทำให้ผู้รับสารตระหนักได้ว่าบริเวณพื้นที่เป็นสิ่งไม่มีชีวิต สิ่งไม่มีชีวิตไม่สามารถแสดงกิริยาอาการเหมือนสิ่งมีชีวิตหรือเหมือนมนุษย์ได้ สิ่งไม่มีชีวิตจึงไม่สามารถทำการสั่ง ซึ่งเป็นกิริยาอาการของมนุษย์ได้ ความรู้ทางโลกนี้จะทำให้ผู้รับสารอนุมานความหมายที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์คือความหมายเกี่ยวกับบุคคลที่มีสถานภาพสูงกว่าหรือมีอำนาจเหนือกว่าขึ้นมา และเมื่อปรากฏการใช้ในลักษณะดังกล่าวบ่อยครั้ง ความหมาย ‘บุคคลที่มีสถานภาพสูงกว่าหรือมีอำนาจเหนือกว่า’ ก็จะกลายเป็นความหมายประจำคำ⁷⁵

อนึ่ง การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’

⁷⁵ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (2556: ออนไลน์) ได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า “เบื้องบน” ว่า “ที่อยู่สูงขึ้นไป โดยปริยายหมายถึง ผู้หรือสิ่งที่มีอำนาจเหนือกว่า”

(เช่น เบื้องบนสั่งมา) อาจเป็นการเปลี่ยนแปลงข้ามวงความหมายจากความหมายที่อยู่ในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับวัตถุ (สิ่ง) ไปสู่ความหมายที่อยู่ในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับคุณสมบัติ แต่หากพิจารณาในแง่ของคำประสม “เบื้องบน” ทั้งความหมายแสดงด้านหรือส่วนที่เป็นบริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไปและความหมายบุคคลที่มีสถานภาพสูงกว่าหรือมีอำนาจเหนือกว่า จะสามารถสังเกตได้ว่าอยู่ในแวดวงความหมายที่ใกล้ชิดกันคือแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับวัตถุ (สิ่ง) และแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับมนุษย์ ซึ่งมีลักษณะเป็นรูปธรรมเหมือนกัน ทั้งนี้ สามารถเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ (เช่น เบื้องบนสั่งมา) ผ่านกลไกการอนุมานในรูปแบบแผนภูมิได้ดังแผนภูมิที่ 25

แผนภูมิที่ 25 การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ ไปสู่ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ ผ่านกลไกการอนุมาน

แผนภูมิที่ 25 ซึ่งแสดงการเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ (เช่น เบื้องบนสั่งมา) ผ่านกลไกการอนุมานแสดงให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” ว่าเมื่อคำว่า “บน” ปรากฏในบริบทที่มีลักษณะเฉพาะบางบริบท ความรู้ทางโลกจะช่วยกระตุ้นให้เกิดการพิจารณาหรือการอนุมานความหมายใหม่ที่สอดคล้องและเหมาะสมกับบริบท จึงทำให้คำว่า “บน” เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความหมายจากความหมายหนึ่ง ไปสู่อีกความหมายหนึ่ง

กลไก ซึ่งปรากฏในกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ ที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” ปรากฏกลไก 5 กลไก คือ กลไกการขยายความหมายเชิงอุปลักษณ์ กลไกการจางลงทางความหมาย กลไกการคงคำความหมายเดิม กลไกการวิเคราะห์ใหม่ และกลไกการอนุมาน เมื่อพิจารณาแล้ว กลไกส่วนหนึ่งเป็นกลไกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายข้ามแฉกความหมายหรือมโนทัศน์จากแฉกความหมายหรือมโนทัศน์ที่มีความเป็นรูปธรรมไปสู่แฉกความหมายหรือมโนทัศน์ที่มีความเป็นรูปธรรมน้อยกว่าหรือมีความเป็นนามธรรม ซึ่งมักจะปรากฏควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงด้านหมวดคำหรือหน้าที่ทางไวยากรณ์ กลไกอีกส่วนหนึ่งเป็นกลไกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านปริบทการปรากฏหรือด้านวากยสัมพันธ์ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ปรากฏควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย รวมไปถึงกลไกอีกส่วนหนึ่งเป็นเสมือนสิ่งกระตุ้นที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทางปริชานและที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายขึ้นภายในแฉกความหมายเดียวกัน ทั้งนี้ สามารถแสดงกลไกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” ในรูปตารางได้ดังตารางที่ 15

ตารางที่ 15 กลไกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน”⁷⁶

ลำดับ	การเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย	กลไก				
		กลไกการขยายความหมายเชิงอุปโลกน์	กลไกการจงทางความหมาย	กลไกการคงค่าความหมายเดิม	กลไกการวิเคราะห์ใหม่	กลไกการอนุมาน
1.	การเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 1*	✓	✓	✓	✓	-
2.	การเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 2**	-	-	-	-	✓
3.	การเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 3***	-	-	-	-	✓
4.	การเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 4****	✓	✓	✓	-	✓

* การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ)

** การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ภายในอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น คนอยู่บนบ้าน)

*** การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น รูปภาพอยู่บนผนัง)

**** การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ (เช่น เบื้องบนสั่งมา)

ตารางที่ 15 ซึ่งแสดงกลไกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” แสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” แต่ละช่วงปรากฏกลไกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายทั้งเหมือนและแตกต่างกัน การเปลี่ยนแปลงบางช่วงอาจปรากฏกลไกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายหลายกลไก โดยเฉพาะเมื่อปรากฏควบคู่ไปกับ

⁷⁶ สามารถพิจารณารายละเอียดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” ช่วงต่างๆ เพิ่มเติมได้ในแผนภูมิที่ 7 เส้นทางการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” ในภาษาไทย หัวข้อ 5.1 กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน”

การเปลี่ยนแปลงด้านหมวดคำหรือหน้าที่ทางไวยากรณ์ แต่การเปลี่ยนแปลงบางช่วงอาจปรากฏกลไกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายเพียงกลไกเดียว

5.3 พัฒนาการด้านความหมายของคำว่า “บน” ในภาษาไทย

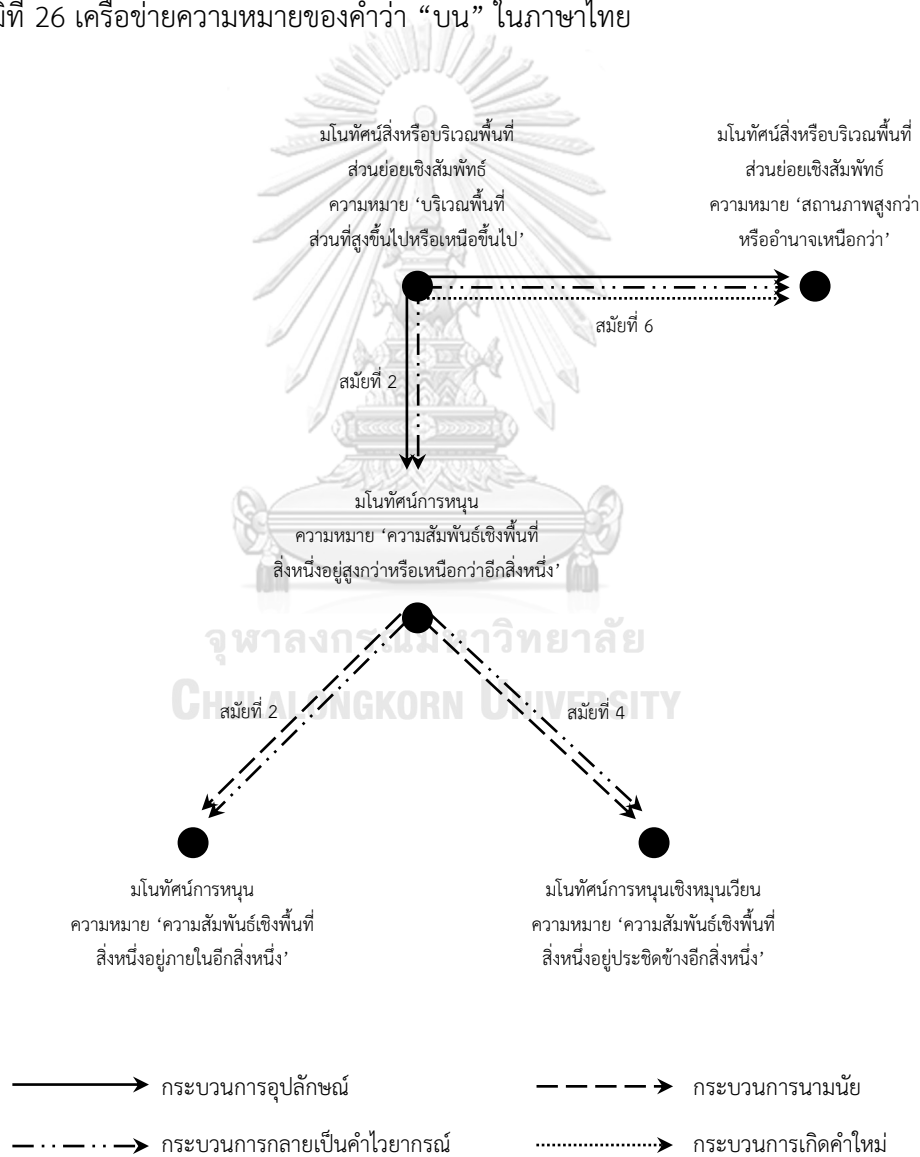
เมื่อพิจารณาความหมายของคำว่า “บน” ในภาษาไทยตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ. 1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) แล้ว คำว่า “บน” ที่ปรากฏในสมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ปรากฏความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ เพียงความหมายเดียว จึงพิจารณาให้เป็นความหมายพื้นฐาน แล้วจึงเกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความหมายต่างๆ ในสมัยต่อมา ทั้งนี้ สามารถสันนิษฐานเส้นทางการกลายหรือการเปลี่ยนแปลงทางความหมายของคำว่า “บน” โดยพิจารณาตามแผนภูมิที่ 7 ซึ่งแสดงเส้นทางการกลายความหมายของคำนามไปสู่คำไวยากรณ์แสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ระหว่างสิ่งหนึ่งกับสิ่งอีกสิ่งหนึ่ง⁷⁷ ได้ว่า คำว่า “บน” เกิดการเปลี่ยนแปลงจากความหมายแสดงส่วนย่อยของวัตถุเชิงสัมพัทธ์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับคำนาม “บน” คำคุณศัพท์ “บน” และคำวิเศษณ์ “บน” ไปสู่ความหมายแสดงความสัมพันธ์ของตำแหน่งติดกับส่วนของวัตถุ ซึ่งเกี่ยวข้องกับคำบุพบท “บน” แล้วต่อมาก็ได้กลายหรือเปลี่ยนแปลงไปสู่ความหมายแสดงความสัมพันธ์ของตำแหน่งในบริเวณของส่วนของวัตถุ ซึ่งเกี่ยวข้องกับคำบุพบท “บน” โดยการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” จากความหมายหนึ่งไปสู่อีกความหมายหนึ่งอาจปรากฏในสมัยเดียวกันหรือต่างสมัยก็ได้

พัฒนาการทางความหมายของคำว่า “บน” ในภาษาไทยสามารถพิจารณาได้จากเส้นทางการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” ซึ่งปรากฏ 4 ช่วง คือ 1) การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) 2) การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ในอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น คนอยู่บนบ้าน) 3) การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น รูปภาพอยู่บนผนัง) และ 4) การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย

⁷⁷ สามารถพิจารณารายละเอียดเพิ่มเติมได้ในหัวข้อ 5.1 กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน”

‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ (เช่น เบื้องบนสั่งมา) ทั้งนี้ สามารถแสดงความหมาย ความสัมพันธ์ระหว่างความหมายแต่ละความหมาย กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้าน ความหมาย ทั้งกระบวนการอุปลักษณะ กระบวนการนามนัย กระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ และ กระบวนการเกิดคำใหม่ รวมถึงช่วงสมัยที่ปรากฏการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” โดยประยุกต์ใช้รูปแบบของเครือข่ายความหมายได้ดังแผนภูมิที่ 26

แผนภูมิที่ 26 เครือข่ายความหมายของคำว่า “บน” ในภาษาไทย

แผนภูมิที่ 26 ซึ่งแสดงเครือข่ายความหมายของคำว่า “บน” ในภาษาไทย แสดงให้ทราบถึงพัฒนาการทางความหมายของคำว่า “บน” การเปลี่ยนแปลงด้านความหมายแต่ละความหมาย กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย รวมถึงช่วงสมัยที่ปรากฏการเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย ปุ่มดำ (“●”) แสดงความหมายต่างๆ ของคำว่า “บน” และมโนทัศน์ที่ปรากฏในแต่ละความหมาย ลูกศรลักษณะต่างๆ แสดงกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายจากความหมายหนึ่งไปสู่อีกความหมายหนึ่ง คือ กระบวนการอุปลักษณะ กระบวนการนามนัย กระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ และกระบวนการเกิดคำใหม่ ทั้งนี้ คำว่า “บน” ในภาษาไทย ที่ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) ปรากฏการเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย 4 ช่วง

การเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 1 ความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ซึ่งเป็นความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ มีความหมายแสดงส่วนย่อยของวัตถุเชิงสัมพันธ์ แสดงมโนทัศน์สิ่งหรือบริเวณพื้นที่ส่วนย่อยเชิงสัมพันธ์ อยู่ในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับวัตถุ (สิ่ง) เริ่มปรากฏในสมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) เปลี่ยนแปลงไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ซึ่งเป็นความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง เป็นความหมายแสดงความสัมพันธ์ของตำแหน่งติดกับส่วนของวัตถุ แสดงมโนทัศน์การหนุน อยู่ในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับพื้นที่ เริ่มปรากฏในสมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงทางความหมายยังปรากฏร่วมกับการเปลี่ยนแปลงด้านหมวดคำหรือหน้าที่ทางไวยากรณ์อีกด้วย ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 1 ปรากฏกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย 2 กระบวนการ คือ กระบวนการอุปลักษณะและกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ โดยกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ปรากฏกลไกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย 4 กลไก คือ กลไกการขยายความหมายเชิงอุปลักษณะ กลไกการจางลงทางความหมาย กลไกการคงเค้าความหมายเดิม และกลไกการวิเคราะหใหม่

การเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 2 ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ซึ่งเป็นความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง เป็นความหมายแสดงความสัมพันธ์ของตำแหน่งติดกับส่วนของวัตถุ แสดงมโนทัศน์การหนุน อยู่ในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับพื้นที่ เริ่มปรากฏในสมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและ

ธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) กลายหรือเปลี่ยนแปลงไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่ง อยู่ภายในอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น คนอยู่บนบ้าน) ซึ่งเป็นความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่ง หนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง เป็นความหมายแสดงความสัมพันธ์ของตำแหน่งในบริเวณของส่วนของวัตถุ แสดง มโนทัศน์การหมุน อยู่ในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับพื้นที่ เริ่มปรากฏในสมัยที่ 2 สมัย อยู่อยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 2 ปรากฏกระบวนการที่ เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย 2 กระบวนการ คือ กระบวนการนามนัยและ กระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ โดยกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ปรากฏกลไกที่เกี่ยวข้อง กับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย 1 กลไก คือ กลไกการอนุมาน

การเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 3 ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่า อีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ซึ่งเป็นความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับ อีกสิ่งหนึ่ง เป็นความหมายแสดงความสัมพันธ์ของตำแหน่งติดกับส่วนของวัตถุ แสดงมโนทัศน์การ หมุน อยู่ในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับพื้นที่ เริ่มปรากฏในสมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและ ธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) เปลี่ยนแปลงไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิด ข้างอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น รูปภาพอยู่บนผนัง) ซึ่งเป็นความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่ง หนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง เป็นความหมายแสดงความสัมพันธ์ของตำแหน่งในบริเวณของส่วนของวัตถุ แสดง มโนทัศน์การหมุนเชิงหมุนเวียน อยู่ในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับพื้นที่ เริ่มปรากฏใน สมัยที่ 4 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4-รัชกาลที่ 5 (พ.ศ.2394-พ.ศ.2453) ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลง ช่วงที่ 3 ปรากฏกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย 2 กระบวนการ คือ กระบวนการนามนัยและกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ โดยกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ ปรากฏกลไกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย 1 กลไก คือ กลไกการอนุมาน

การเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 4 ความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คน อยู่บนลงมาถึงล่าง) ซึ่งเป็นความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ มีความหมายแสดงส่วนย่อยของวัตถุเชิง สัมพัทธ์ แสดงมโนทัศน์สิ่งหรือบริเวณพื้นที่ส่วนย่อยเชิงสัมพัทธ์ อยู่ในแวดวงความหมายหรือมโน ทัศน์เกี่ยวกับวัตถุ (สิ่ง) เริ่มปรากฏในสมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) เปลี่ยนแปลงไปสู่ ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ (เช่น เบื้องบนสั่งมา) ซึ่งเป็นความหมาย เกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ ซึ่งมีลักษณะเป็นบริเวณพื้นที่ทางสังคม มีความหมายแสดงส่วนย่อยของวัตถุเชิง สัมพัทธ์ที่เกี่ยวข้องกับชนชั้นและความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางสังคม แสดงมโนทัศน์สิ่งหรือบริเวณ

พื้นที่ส่วนย่อยเชิงสัมพัทธ์ อยู่ในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับคุณสมบัติ เริ่มปรากฏในสมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) เริ่มปรากฏในสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ. 2489-พ.ศ.2559) การเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 4 ปรากฏกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย 3 กระบวนการ คือ กระบวนการอุปลักษณะ กระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ และ กระบวนการเกิดคำใหม่ โดยกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ปรากฏกลไกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย 4 กลไก คือ กลไกการขยายความหมายเชิงอุปลักษณะ กลไกการจางลงทางความหมาย กลไกการคงเค้าความหมายเดิม และกลไกการอนุมาน

เมื่อพิจารณาพัฒนาการด้านความหมายของคำว่า “บน” ในภาษาไทยผ่านทาง การเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” ตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึง สมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) แล้ว คำว่า “บน” มีการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายจากแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์ที่มีความเป็นรูปธรรม คือ แวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับวัตถุ (สิ่ง) ไปสู่แวดวงความหมายหรือมโนทัศน์ที่มีความเป็นนามธรรม คือ แวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับพื้นที่และแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับคุณสมบัติ อีกทั้งยังปรากฏการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายที่เกิดขึ้นภายในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เดียวกัน รวมถึงยังปรากฏการเปลี่ยนแปลงทางความหมายยังปรากฏร่วมกับการเปลี่ยนแปลงด้านหมวดคำหรือหน้าที่ทางไวยากรณ์อีกด้วย ซึ่งเกี่ยวข้องกับกระบวนการอุปลักษณะ กระบวนการนามนัย กระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ และกระบวนการเกิดคำใหม่ แสดงให้เห็นว่าคำว่า “บน” มีความหมายหลายความหมาย โดยความหมายแต่ละความหมายมีความสัมพันธ์กัน อีกทั้งยังสามารถเป็นได้หลายหมวดคำหรือทำหน้าที่ทางไวยากรณ์ได้หลายหน้าที่ คำว่า “บน” ในภาษาไทยจึงเป็นคำหลายความหมาย ในขณะเดียวกันก็เป็นคำหลายหน้าที่ ช่วยสะท้อนให้ทราบถึงปรากฏการณ์คำหลายหน้าที่และปรากฏการณ์คำหลายความหมายในภาษาไทย

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

บทนี้จะแบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 หัวข้อ คือ 6.1 สรุปการวิจัย ซึ่งจะลำดับการนำเสนอตามวัตถุประสงค์ 6.2 อภิปรายผลการวิจัย ซึ่งจะลำดับการนำเสนอตามสมมติฐานแล้วจึงเพิ่มเติมข้อสังเกตต่างๆ และ 6.3 ข้อเสนอแนะ

6.1 สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยนี้เก็บข้อมูลคำว่า “บน” ในภาษาไทย จำนวน 2,441 แห่ง จากแหล่งข้อมูลประเภทเอกสารและแหล่งข้อมูลประเภทฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ แบ่งช่วงสมัยเพื่อเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 6 สมัย คือ สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ปรากฏ 3 แห่ง สมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) ปรากฏ 93 แห่ง สมัยที่ 3 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1-รัชกาลที่ 3 (พ.ศ.2325-พ.ศ.2394) ปรากฏ 258 แห่ง สมัยที่ 4 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4-รัชกาลที่ 5 (พ.ศ.2394-พ.ศ.2453) ปรากฏ 680 แห่ง สมัยที่ 5 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 6-รัชกาลที่ 8 (พ.ศ.2453-พ.ศ.2489) ปรากฏ 568 แห่ง และสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) ปรากฏ 839 แห่ง

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 4 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาหมวดคำ หน้าที่ และปริบทการปรากฏของคำว่า “บน” ในภาษาไทยสมัยต่างๆ 2) เพื่อศึกษาความหมายและมโนทัศน์ของคำว่า “บน” ในภาษาไทยสมัยต่างๆ 3) เพื่อศึกษากระบวนการและกลไกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” ในภาษาไทย และ 4) เพื่อศึกษาพัฒนาการด้านความหมายของคำว่า “บน” ในภาษาไทย สามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

6.1.1 หมวดคำ หน้าที่ และปริบทการปรากฏของคำว่า “บน”

เมื่อพิจารณาคำว่า “บน” ที่ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) สามารถสรุปหมวดคำ หน้าที่ และปริบทการปรากฏได้ ดังนี้

6.1.1.1 ปริบทการปรากฏของคำว่า “บน”

คำว่า “บน” สามารถจำแนกปริบทการปรากฏได้ 10 ปริบทดังต่อไปนี้

1) ปริบท “คำบุพบท+“บน”” ปรากฏสมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ. 1781-พ.ศ.1981) และสมัยที่ 3 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1-รัชกาลที่ 3 (พ.ศ.2325-พ.ศ.2394)

2) ปริบท “คำบุพบท+[“บน”+คำนามหรือนามวลี]นามวลี” ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) ทั้งนี้ คำว่า “บน” ที่ปรากฏในปริบทนี้อาจมีลักษณะคล้ายกับ “คำบุพบทซ้อน” หรือ “กลุ่มคำบุพบท” แต่ในงานวิจัยฉบับนี้พิจารณาให้คำที่ปรากฏในตำแหน่งหน้าคำว่า “บน” เป็นคำบุพบท และพิจารณาให้คำว่า “บน” คำนามที่ปรากฏในตำแหน่งที่ 1 ในนามวลี

3) ปริบท “[คำนาม+“บน”]คำประสม” ปรากฏ ตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559)

4) ปริบท “[คำนาม+“บน”+“บน”]นามวลี” ปรากฏเฉพาะสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559)

5) ปริบท “[คำนามหรือนามวลี+“บน”+คำนามหรือนามวลี]นามวลี” ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 3 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1-รัชกาลที่ 3 (พ.ศ.2325-พ.ศ.2394) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559)

6) ปริบท “คำกริยาหรือกริยาวลี+“บน”” ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559)

7) ปริบท “[คำกริยาหรือกริยาวลี+“บน”+“บน”]กริยาวลี” ปรากฏเฉพาะสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559)

8) ปริบท “คำกริยาหรือกริยาวลี+“บน”+คำนามหรือนามวลี” ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559)

9) ปริบท “คำกริยาหรือกริยาวลี+คำนามหรือนามวลี+“บน”+คำนามหรือนามวลี” ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 4 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4-รัชกาลที่ 5 (พ.ศ.2394-พ.ศ.2453) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559)

10) ปรียบท “[“บน”+คำนามหรือนามวลี]_{นามวลี}” ปรากฏสมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) สมัยที่ 4 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4-รัชกาลที่ 5 (พ.ศ.2394-พ.ศ.2453) และสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559)

6.1.1.2 หน้าที่ของคำว่า “บน”

คำว่า “บน” สามารถจำแนกหน้าที่ได้ 4 หน้าที่ดังต่อไปนี้

1) การทำหน้าที่เป็นส่วนหลัก กล่าวคือ คำว่า “บน” ทำหน้าที่เป็นส่วนหลักของนามวลี มักปรากฏในตำแหน่งแรกหรือตำแหน่งหน้าสุดในนามวลี คำว่า “บน” ที่ทำหน้าที่เป็นส่วนหลักเกี่ยวข้องกับคำนาม “บน” ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ. 1893-พ.ศ.2325) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559)

2) การทำหน้าที่เป็นส่วนขยาย กล่าวคือ คำว่า “บน” ทำหน้าที่เป็นส่วนขยายของส่วนหลัก มักจะปรากฏในตำแหน่งหลังส่วนหลัก คำว่า “บน” ที่ทำหน้าที่เป็นส่วนขยายเกี่ยวข้องกับคำคุณศัพท์ “บน” และคำกริยาวิเศษณ์ “บน” โดยคำคุณศัพท์ “บน” ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ. 2489-พ.ศ.2559) ส่วนคำกริยาวิเศษณ์ “บน” ปรากฏเฉพาะสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559)

3) การทำหน้าที่เป็นส่วนเชื่อม กล่าวคือ คำว่า “บน” ทำหน้าที่เป็นส่วนเชื่อมความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ระหว่างคำกริยาหรือกริยาวลีกับคำนามหรือนามวลี หรือเป็นส่วนเชื่อมความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ระหว่างคำนามหรือนามวลีกับคำนามหรือนามวลี คำว่า “บน” ที่ทำหน้าที่เป็นส่วนเชื่อมเกี่ยวข้องกับคำบุพบท “บน” ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ. 1893-พ.ศ.2325) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559)

4) การทำหน้าที่เป็นส่วนเติมเต็ม กล่าวคือ คำว่า “บน” ทำหน้าที่เป็นส่วนเติมเต็มให้ใจความมีความสมบูรณ์ คำว่า “บน” ที่ทำหน้าที่เป็นส่วนเติมเต็มเกี่ยวข้องกับคำนาม “บน” ซึ่งมักปรากฏในลักษณะของส่วนเติมเต็มกริยาและส่วนเติมเต็มบุพบท ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559)

6.1.1.3 หมวดคำของคำว่า “บน”

เมื่อพิจารณาจำแนกหมวดคำของคำว่า “บน” โดยใช้คุณสมบัติเบื้องต้นของหมวดคำ ซึ่งพิจารณากำหนดจากการจำแนกหมวดคำโดยใช้กรอบประโยคทดสอบ โดย วิจิตรนัฏภณพงศ์ (2541) และการจำแนกหมวดคำโดยใช้เกณฑ์ความหมาย โดย นววรรณ พันธุมเมธา (2551) สามารถจำแนกหมวดคำของคำว่า “บน” ได้ 4 หมวด ดังต่อไปนี้

1) คำนาม “บน” ซึ่งปรากฏตามลำพังในตำแหน่งหลังคำบุพบทได้ปรากฏในตำแหน่งหน้าคำนามหรือนามวลีแล้วรวมกันเป็นนามวลีได้ และปรากฏตามลำพังในตำแหน่งหลังคำกริยาหรือกริยาวลีได้ มีความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559)

2) คำคุณศัพท์ “บน” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหลังคำนาม ทำหน้าที่ขยาย แล้วรวมกันเป็นคำประสม นอกจากนี้ ยังปรากฏในลักษณะของคำซ้ำ “บนๆ” แล้วรวมกับคำนามที่ปรากฏในตำแหน่งด้านหน้าเป็นนามวลีได้ ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559)

3) คำบุพบท “บน” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำกริยาหรือกริยาวลีกับคำนามหรือนามวลี โดยตำแหน่งหลังคำกริยาหรือกริยาวลีจะมีคำนามหรือนามวลีปรากฏหรือไม่ก็ได้ และปรากฏในตำแหน่งระหว่างคำนามหรือนามวลีกับคำนามหรือนามวลีแล้วรวมกันเป็นนามวลีได้ มีความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่ง ซึ่งรวมถึงเหตุการณ์หนึ่ง กับอีกสิ่งหนึ่ง ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559)

4) คำกริยาวิเศษณ์ “บน” ซึ่งปรากฏในลักษณะของคำซ้ำ “บนๆ” ในตำแหน่งหลังคำกริยาหรือกริยาวลี แล้วทำหน้าที่ขยาย ปรากฏเฉพาะสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559)

6.1.1.4 การเปลี่ยนแปลงด้านหมวดคำของคำว่า “บน”

คำว่า “บน” มีการเปลี่ยนแปลงด้านหมวดคำและด้านหน้าที่ ซึ่งสามารถสันนิษฐานเส้นทางการเปลี่ยนแปลงด้านหมวดคำของคำว่า “บน” ได้ 3 เส้นทาง คือ เส้นทางที่ 1 “คำนาม “บน” > คำคุณศัพท์ “บน” > คำบุพบท “บน”” เส้นทางที่ 2 “คำนาม “บน” > คำบุพบท “บน”” และเส้นทางที่ 3 “คำนาม “บน” > คำกริยาวิเศษณ์ “บน”” โดยเส้นทางการ

เปลี่ยนแปลงด้านหมวดคำของคำว่า “บน” สามารถอธิบายได้ว่าคำนาม “บน” ซึ่งเป็นคำเนื้อหาสามารถทำหน้าที่เป็นส่วนหลักและส่วนเติมเต็ม เปลี่ยนแปลงไปสู่คำคุณศัพท์ “บน” ซึ่งเป็นคำเนื้อหา สามารถทำหน้าที่เป็นส่วนขยาย และคำกริยาวิเศษณ์ “บน” ซึ่งเป็นคำเนื้อหา สามารถทำหน้าที่เป็นส่วนขยาย ลำดับต่อมา คำนาม “บน” (ซึ่งหมายถึงคำว่า “บน” ที่ปรากฏในตำแหน่งส่วนหลักของนามวลีหรือตำแหน่งที่ 1 ในหน่วยสร้างทวินามสัมพันธ์) หรือคำคุณศัพท์ “บน” (ซึ่งหมายถึงคำว่า “บน” ที่ปรากฏในตำแหน่งหลังส่วนหลักในนามวลี หรือตำแหน่งหลังคำนามในคำประสม หรือตำแหน่งที่ 2 ในหน่วยสร้างทวินามสัมพันธ์) ได้เปลี่ยนแปลงไปสู่คำบุพบท “บน” ซึ่งเป็นคำไวยากรณ์สามารถทำหน้าที่เป็นส่วนเชื่อม ซึ่งเป็นคำไวยากรณ์ ทั้งนี้ คำว่า “บน” ค่อยๆ ปรากฏเป็นหมวดคำเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งยังปรากฏหน้าที่เพิ่มมากขึ้น รวมถึงลักษณะการเปลี่ยนแปลงด้านหมวดคำและด้านหน้าที่ยังเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในช่วงสมัยต่างๆ ที่แตกต่างกัน แสดงให้ทราบถึงลักษณะการเปลี่ยนแปลงจากคำเนื้อหาไปสู่คำไวยากรณ์แบบค่อยเป็นค่อยไป อีกทั้งยังเป็นการเปลี่ยนแปลงที่สอดคล้องกับลักษณะของการกลายเป็นคำไวยากรณ์ที่เป็นสากล

6.1.2 ความหมายและมโนทัศน์ของคำว่า “บน”

เมื่อพิจารณาคำว่า “บน” ที่ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) ตามแนวคิดคำหลายความหมายอย่างมีหลักการ สามารถจำแนกความหมายได้ 2 กลุ่มดังต่อไปนี้

6.1.2.1 ความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ เกี่ยวข้องกับคำนาม “บน” คำคุณศัพท์ “บน” และคำกริยาวิเศษณ์ “บน” สามารถจำแนกได้ 2 ความหมาย ดังต่อไปนี้

1) ความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ ซึ่งเป็นความหมายแสดงบริเวณพื้นที่ส่วนย่อยเชิงสัมพันธ์หรือส่วนย่อยส่วนที่พิจารณาได้จากการแบ่งสัดส่วนของบริเวณพื้นที่ทั้งหมด โดยการแบ่งสัดส่วนอาจเป็นการแบ่งสัดส่วนที่มีเกณฑ์กำหนดแน่นอน อาศัยระดับของสิ่งอื่นมาอ้างอิง หรือแตกต่างกันไปตามทัศนคติของแต่ละบุคคลก็ได้ แสดงมโนทัศน์สิ่งหรือบริเวณพื้นที่ส่วนย่อยเชิงสัมพันธ์ อีกทั้งยังเป็นความหมายแรกและความหมายเดียวที่ปรากฏในสมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) แล้วปรากฏต่อเนื่องถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) จึงพิจารณาให้เป็นความหมายพื้นฐานของคำว่า “บน”

2) ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ เป็นความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ส่วนย่อยเชิงสัมพันธ์หรือส่วนย่อยส่วนที่พิจารณาได้จากการแบ่งสัดส่วนของ

บริเวณพื้นที่ทั้งหมด ซึ่งมีลักษณะเป็นบริเวณพื้นที่ทางสังคม โดยเป็นการแบ่งระดับที่เกี่ยวข้องกับชนชั้นหรือความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางสังคม แสดงมโนทัศน์สิ่งหรือบริเวณพื้นที่ส่วนย่อยเชิงสัมพันธ์ ซึ่งมีลักษณะเป็นบริเวณพื้นที่ทางสังคม มีลักษณะเป็นนามธรรม ปรากฏในลักษณะของคำคุณศัพท์ “บน” ที่ปรากฏในคำประสม “เบื้องบน” ซึ่งปรากฏในบริบทที่ปรากฏรูปภาษาที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน การปกครอง หรือการสั่ง รวมถึงบริบทที่พิจารณาถึงชนชั้นหรือความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคมได้ เป็นความหมายหนึ่งโดยผ่านเกณฑ์ความหมายและเกณฑ์การอธิบายมโนทัศน์ ปรากฏเฉพาะสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559)

6.1.2.2 ความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับคำบุพบท “บน” แสดงรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งที่อาจปรากฏในตำแหน่งหน้าคำว่า “บน” เรียกว่า “สิ่งโคจร” กับอีกสิ่งหนึ่งที่ปรากฏในตำแหน่งหลังคำว่า “บน” เรียกว่า “สิ่งอ้างอิง” สามารถจำแนกได้ 3 ความหมาย ดังต่อไปนี้

1) ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ เป็นความหมายแสดงรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่ง เรียกว่า “สิ่งโคจร” อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง เรียกว่า “สิ่งอ้างอิง” สิ่งโคจรจะสัมผัสกับสิ่งอ้างอิงหรือไม่สัมผัสก็ได้ แต่ส่วนใหญ่แล้วสิ่งโคจรกับสิ่งอ้างอิงจะสัมผัสกัน แสดงมโนทัศน์การหนุน ซึ่งเป็นลักษณะของสิ่งอ้างอิงทำหน้าที่เป็นเสมือนฐานรองหรือหนุนสิ่งโคจรให้อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่า เป็นความหมายหนึ่งโดยผ่านเกณฑ์ความหมายและเกณฑ์ไวยากรณ์ ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559)

2) ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ภายในอีกสิ่งหนึ่ง’ เป็นความหมายแสดงรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่ง เรียกว่า “สิ่งโคจร” อยู่ภายในอีกสิ่งหนึ่ง เรียกว่า “สิ่งอ้างอิง” ซึ่งเป็นสิ่งปิดล้อมหรือเสมือนเป็นภาชนะ และมีพื้น แสดงมโนทัศน์การหนุน ซึ่งเป็นลักษณะของสิ่งอ้างอิง ซึ่งเป็นสิ่งปิดล้อมและมีพื้น ทำหน้าที่เป็นเสมือนฐานรองหรือหนุนสิ่งโคจรให้อยู่ในตำแหน่งภายในของสิ่งอ้างอิง เป็นความหมายหนึ่งโดยผ่านเกณฑ์ความหมายและเกณฑ์การอธิบายมโนทัศน์ ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559)

3) ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’ เป็นความหมายแสดงรูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่ง เรียกว่า “สิ่งโคจร” อยู่ประชิดหรือ

เคียงอีกสิ่งหนึ่ง เรียกว่า “สิ่งอ้างอิง” ซึ่งเป็นสิ่งที่ตั้งฉากกับพื้น โดยสิ่งโคจรจะมีลักษณะเหมือนลอยตัวอยู่ แสดงมโนทัศน์การหมุนเชิงหมุนเวียน ซึ่งเป็นลักษณะของสิ่งอ้างอิง ซึ่งมีลักษณะตั้งฉากกับพื้น ทำหน้าที่เสมือนหมุนพวงสิ่งโคจรให้อยู่ประชิดหรือเคียงข้างๆ ในลักษณะที่สิ่งโคจรคล้ายกับลอยตัวอยู่ เป็นความหมายหนึ่งโดยผ่านเกณฑ์ความหมายและเกณฑ์การอธิบายมโนทัศน์ ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 4 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4-รัชกาลที่ 5 (พ.ศ.2394-พ.ศ.2453) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559)

อนึ่ง ลักษณะสำคัญของคำว่า “บน” ที่แสดงความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่งคือลักษณะของการสัมพันธ์กันระหว่างสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง

6.1.3 กระบวนการและกลไกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย

เมื่อพิจารณาความหมายและมโนทัศน์ของคำว่า “บน” ที่ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) คำว่า “บน” ปรากฏการเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย 4 ช่วง ดังต่อไปนี้

1) การเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 1 คือ การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ)

2) การเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 2 คือ การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ในอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น คนอยู่บนบ้าน)

3) การเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 3 คือ การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น รูปภาพอยู่บนผนัง)

4) การเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 4 คือ การเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ไปสู่ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ (เช่น เป็องบนสั่งมา)

6.1.3.1 กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย

เมื่อพิจารณากระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” ปรากฏกระบวนการ 4 กระบวนดังต่อไปนี้

1) กระบวนการอุปลักษณ์ เป็นกระบวนการทางปริธานที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงข้ามแควงความหมายหรือมโนทัศน์จากความหมายที่อยู่ในแควงความหมายหรือมโนทัศน์ที่มีความเป็นรูปธรรมไปสู่ความหมายที่อยู่ในแควงความหมายหรือมโนทัศน์ที่มีความเป็นนามธรรม เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 1 และการเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 4

2) กระบวนการนามนัย เป็นกระบวนการทางปริธานที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงภายในแควงความหมายหรือมโนทัศน์เดียวกัน เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 2 และการเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 3

3) กระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ เป็นกระบวนการทางภาษาที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงจากคำเนื้อหาไปสู่คำไวยากรณ์ เป็นการเปลี่ยนแปลงด้านหมวดคำหรือหน้าที่ทางไวยากรณ์ที่ปรากฏควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงทางความหมาย แต่อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาแล้ว กระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 1 การเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 2 การเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 3 และการเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 4

4) กระบวนการเกิดคำใหม่ เป็นกระบวนการทางภาษาที่หลอมรวมคำประสมให้มีโครงสร้างภายในที่ตรงแน่นสูงขึ้น เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 4

6.1.3.2 กลไกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย

เมื่อพิจารณากลไก ซึ่งปรากฏในกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ ที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” ปรากฏ 5 กลไกดังต่อไปนี้

1) กลไกการขยายความหมายเชิงอุปลักษณ์ เป็นกลไกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายจากความหมายที่อยู่ในแควงความหมายหรือมโนทัศน์ที่มีความเป็นรูปธรรมไปสู่ความหมายที่อยู่ในแควงความหมายหรือมโนทัศน์ที่มีความเป็นนามธรรม เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 1 และการเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 4 นอกจากนี้ ยังเกี่ยวข้องกับความสามารถในการปรากฏร่วมกับสิ่งที่มีลักษณะนามธรรมได้ของความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) อีกด้วย

2) กลไกการจางลงทางความหมาย เป็นกลไกที่เกี่ยวข้องกับการสูญเสียความหมายบางส่วนของคำไปเมื่อไปปรากฏในบริบทใหม่หรือมีความหมายใหม่ เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 1 และการเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 4

3) กลไกการคงเค้าความหมายเดิม เป็นกลไกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงจากคำเนื้อหาไปเป็นคำไวยากรณ์ ทั้งนี้ แม้เกิดการเปลี่ยนแปลงหมวดคำหรือหน้าที่ทางไวยากรณ์ แต่ความหมายบางความหมายที่ปรากฏในคำเนื้อหาก็ยังปรากฏอยู่ในคำไวยากรณ์ เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 1 และการเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 4

4) กลไกการวิเคราะห์ใหม่ เป็นกลไกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงสถานะทางวากยสัมพันธ์ของคำ จากเดิมที่ทำหน้าที่เป็นหน่วยองค์ประกอบในประโยค กลายเป็นส่วนประกอบหนึ่งในหน่วยองค์ประกอบ เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 1

5) กลไกการอนุมาน เป็นกลไกที่เกี่ยวข้องกับการคาดเดาหรือการสรุปของผู้รับสารเกี่ยวกับสิ่งที่ผู้ส่งสารสื่อสารออกมา ความหมายที่เกิดจากการคาดเดาหรือการสรุป จะมีความหมายจากบริบทมาเสริม แล้วกลายเป็นความหมายประจำคำ เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 2 การเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 3 และการเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 4

6.1.4 พัฒนาการด้านความหมายของคำว่า “บน” ในภาษาไทย

เมื่อพิจารณาความหมายและการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” ที่ปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) แล้ว ความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ เป็นความหมายเดียวที่ปรากฏในสมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) จึงพิจารณาให้เป็นความหมายพื้นฐาน แล้วจึงเกิดการกลายหรือการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความหมายต่างๆ ในสมัยต่อมา กล่าวคือ ความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ (เช่น คนอยู่บนลงมาถึงล่าง) ซึ่งปรากฏในสมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) เปลี่ยนแปลงไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ซึ่งปรากฏในสมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) และเปลี่ยนแปลงไปสู่ความหมาย ‘สถานภาพสูงกว่าหรืออำนาจเหนือกว่า’ ซึ่งปรากฏในสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) ลำดับต่อมา ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น หนังสืออยู่บนโต๊ะ) ซึ่งปรากฏในสมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) กลายหรือเปลี่ยนแปลงไปสู่ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ภายในอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น คนอยู่บนบ้าน) ซึ่งปรากฏในสมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) และเปลี่ยนแปลงไปสู่

ความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่ประชิดข้างอีกสิ่งหนึ่ง’ (เช่น รูปภาพอยู่บนผนัง) ซึ่งปรากฏในสมัยที่ 4 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4-รัชกาลที่ 5 (พ.ศ.2394-พ.ศ.2453)

อนึ่ง พัฒนาการด้านความหมายของคำว่า “บน” ในภาษาไทยเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายจากแฉวงความหมายหรือมโนทัศน์ที่มีความเป็นรูปธรรม คือ แฉวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับวัตถุ (สิ่ง) ไปสู่แฉวงความหมายหรือมโนทัศน์ที่มีความเป็นนามธรรม คือ แฉวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับพื้นที่และแฉวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับคุณสมบัติ อีกทั้งยังปรากฏการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายที่เกิดขึ้นภายในแฉวงความหมายหรือมโนทัศน์เดียวกัน รวมถึงยังปรากฏร่วมกับการเปลี่ยนแปลงด้านหมวดคำหรือหน้าที่ทางไวยากรณ์อีกด้วย

6.2 อภิปรายผลการวิจัย

งานวิจัยนี้มีสมมติฐาน 4 ประการ คือ 1) หมวดคำ หน้าที่ และปริบทการปรากฏของคำว่า “บน” ในแต่ละสมัยมีส่วนที่เหมือนกันและส่วนที่แตกต่างกัน การทำหน้าที่คำนามปรากฏในลักษณะคำนามเดี่ยวหรือปรากฏในตำแหน่งหลังคำนามที่มีความหมาย ‘เมือง’ ‘ส่วน’ หรือ ‘ฝ่าย’ และเป็นส่วนที่ปรากฏเหมือนกันในทุกสมัย ในขณะที่การทำหน้าที่คำบุพบทปรากฏในตำแหน่งระหว่างกริยาวลีกับนามวลีหรือตำแหน่งระหว่างนามวลีกับนามวลี และเป็นส่วนที่ปรากฏเฉพาะบางสมัย ปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นปรากฏการณ์คำหลายหน้าที่ในภาษาไทย 2) ความหมายและมโนทัศน์ของคำว่า “บน” ในแต่ละสมัยมีส่วนที่เหมือนกันและส่วนที่แตกต่างกัน ความหมาย ‘บริเวณพื้นที่’ เป็นส่วนที่ปรากฏเหมือนกันในทุกสมัย ในขณะที่ความหมาย ‘ตำแหน่ง’ เป็นส่วนที่ปรากฏเฉพาะบางสมัย ปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นปรากฏการณ์คำหลายความหมายในภาษาไทย 3) กระบวนการสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” คือ กระบวนการอุปลักษณะและกระบวนการนามนัย” และ 4) พัฒนาการด้านความหมายของคำว่า “บน” มีลำดับจากแฉวงความหมายที่เป็นรูปธรรมไปสู่แฉวงความหมายที่เป็นนามธรรม สามารถอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์และสมมติฐานของการวิจัย รวมถึงแสดงข้อสังเกตต่างๆ เพิ่มเติมได้ดังต่อไปนี้

6.2.1 หมวดคำ หน้าที่ และปริบทการปรากฏของคำว่า “บน” ในภาษาไทย

ผลการวิจัยด้านหมวดคำ หน้าที่ และปริบทการปรากฏของคำว่า “บน” ในภาษาไทยสมัยต่างๆ ที่ปรากฏในงานวิจัยฉบับนี้ส่วนใหญ่สอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 1 กล่าวคือ คำว่า “บน” ที่เป็นคำนามหรือทำหน้าที่อย่างคำนาม เป็นลักษณะที่ปรากฏเหมือนกันทุกสมัย ตั้งแต่

สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) ส่วนคำว่า “บน” ที่ปรากฏในตำแหน่งหลังคำนามที่มีความหมาย ‘เมือง’ ‘ส่วน’ หรือ ‘ฝ่าย’ แล้วร่วมกันเป็นคำประสมหรือนามวลีนั้น สามารถพิจารณาให้เป็นได้ทั้งคำนามและคำคุณศัพท์ แต่ในงานวิจัยฉบับนี้พิจารณาให้เป็นคำคุณศัพท์⁷⁸ แต่อย่างไรก็ดี ลักษณะดังกล่าวก็เป็นลักษณะที่ปรากฏเหมือนกันทุกสมัย ตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) ส่วนคำว่า “บน” ที่เป็นคำบุพบทหรือทำหน้าที่อย่างคำบุพบท “บน” เป็นลักษณะที่ปรากฏบางสมัย คือ ไม่ปรากฏในสมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) แต่ปรากฏ 5 สมัย ตั้งแต่สมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559)

ผลการวิจัยด้านหมวดคำ หน้าที่ และปริบทการปรากฏของคำว่า “บน” ในงานวิจัยฉบับนี้นอกจากจะสอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 1 แล้ว ผลการวิจัยส่วนหนึ่งยังสอดคล้องกับผลการวิจัยในอดีต เช่น สุมิตรา อังวัฒนกุล (2509) พิมพา บำรุงสุข (2515) ชวนพิศ อิฐรัตน์ (2518) นันทกา พหลยทุธ (2526) ซึ่งได้กล่าวถึงคำว่า “บน” ว่าสามารถเป็นคำบุพบทและคำคุณศัพท์ได้ อย่างไรก็ตาม คำว่า “บน” ที่ปรากฏในลักษณะสอดคล้องกับคำบุพบทซ้อนหรือกลุ่มคำบุพบทในงานวิจัยบางฉบับ งานวิจัยฉบับนี้พิจารณาให้คำที่ปรากฏในตำแหน่งหน้าคำว่า “บน” เป็นคำบุพบทและพิจารณาให้คำว่า “บน” เป็นคำนาม ซึ่งปรากฏในตำแหน่งหน้าคำนาม แล้วร่วมกันเป็นนามวลี ตำแหน่งที่คำนาม “บน” ปรากฏเป็นตำแหน่งของส่วนหลักในนามวลี นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับข้อสังเกตของนวรรณ พันธุมธา (2534) ข้อสังเกตของนวรรณ พันธุมธา (2552) และผลการวิจัยของอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (Prasithrathsini, 2010) ซึ่งได้กล่าวถึงคำว่า “บน” ว่าสามารถเป็นคำนาม คำบุพบท และคำกริยาวิเศษณ์ได้

อนึ่ง คำว่า “บน” ซึ่งสามารถเป็นหมวดคำได้หลายหมวดคำหรือทำหน้าที่ได้หลายหน้าที่ แสดงให้ทราบว่าคำว่า “บน” ซึ่งเป็นคำแสดงพื้นที่ ที่เป็นได้ทั้งคำเนื้อหาและคำไวยากรณ์ อีกทั้งยังเป็นคำหลายหน้าที่ ซึ่งสามารถสะท้อนให้ทราบถึงปรากฏการณ์คำหลายหน้าที่ในภาษาไทย

⁷⁸ สามารถพิจารณารายละเอียดเพิ่มเติมได้ในบทที่ 3 หมวดคำ หน้าที่ และปริบทการปรากฏของคำว่า “บน” หัวข้อ 3.2 เกณฑ์ในการจำแนกหมวดคำของคำว่า “บน” หัวข้อ 3.3 หมวดคำของคำว่า “บน” และหัวข้อ 3.2 หน้าที่ของคำว่า “บน”

6.2.2 ความหมายและมโนทัศน์ของคำว่า “บน” ในภาษาไทย

ผลการวิจัยด้านความหมายและมโนทัศน์ของคำว่า “บน” ในภาษาไทยสมัยต่างๆ ที่ปรากฏในงานวิจัยฉบับนี้ส่วนใหญ่สอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 2 กล่าวคือ คำว่า “บน” ที่มีความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ แสดงมโนทัศน์สิ่งหรือบริเวณพื้นที่ส่วนย่อยเชิงสัมพันธ์ อยู่ในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับวัตถุ (สิ่ง) และแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับคุณสมบัติ เป็นลักษณะที่ปรากฏเหมือนกันทุกสมัย ตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) ทั้งนี้ ความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ เกี่ยวข้องกับคำนาม “บน” คำคุณศัพท์ “บน” และคำกริยาวิเศษณ์ “บน” ส่วนคำว่า “บน” ที่มีความหมายแสดงตำแหน่งตรงกับคำว่า “บน” ที่มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่ง กับอีกสิ่งหนึ่ง แสดงมโนทัศน์การหนุนเป็นหลัก อยู่ในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับพื้นที่ เป็นลักษณะที่ปรากฏบางสมัย คือ ไม่ปรากฏในสมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) แต่ปรากฏ 5 สมัย ตั้งแต่สมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) ถึงสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) ทั้งนี้ ความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่งเกี่ยวข้องกับคำบุพบท “บน”

ผลการวิจัยด้านความหมายและมโนทัศน์ของคำว่า “บน” ในงานวิจัยฉบับนี้ นอกจากจะสอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 2 แล้ว ผลการวิจัยส่วนหนึ่งยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (Prasithrathsin, 2010) ซึ่งได้กล่าวว่คำานาม “บน” มีความหมายแสดงส่วนที่สูงขึ้นไป (‘the upper part’) อยู่ในแวดวงความหมายแสดงวัตถุ (สิ่ง) ซึ่งเป็นแวดวงความหมายที่เป็นรูปธรรม ส่วนคำบุพบท “บน” มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ (‘on’) อยู่ในแวดวงความหมายแสดงพื้นที่ ซึ่งเป็นแวดวงความหมายที่เป็นนามธรรม อีกทั้งยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ อรณิศา วิริยธนานนท์ (2558) ซึ่งได้กล่าวถึงคำว่า “บน” ว่ามีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงสถิต (static relation) ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ของวัตถุที่คงอยู่ในสภาพหยุดนิ่ง สามารถปรากฏภาพร่างได้อีกหลากหลายรูปแบบ ภาพร่างหลักคือสิ่งหนึ่งอยู่ด้านบนและสัมผัสพื้นผิวของอีกสิ่งหนึ่ง รวมถึงลักษณะสำคัญของคำว่า “บน” คือลักษณะการสัมผัสกันระหว่างสิ่งหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า “สิ่งโคจร” กับอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า “สิ่งอ้างอิง” ทั้งนี้ ผลการวิจัยแสดงให้เห็นเพิ่มเติมว่าคำว่า “บน” สามารถมีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงกิจกรรม (dynamic relation) ซึ่งเป็นความหมายแสดง

ความสัมพันธ์ของวัตถุซึ่งเกิดขึ้นจากการเคลื่อนที่ของวัตถุได้อีกด้วย ยกตัวอย่างคำว่า “บน” ที่แสดงความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงกิจกรรม ดังนี้

- (1) มยุรีไม่ตอบว่าอะไร หันไปสั่งคนใช้ให้บอกรถออก แล้วตัวหล่อนเองวิ่งขึ้นไปบนตึก (ศตวรรษ, 2517: 99)
- (2) ประชาชนเดินเท้า เมื่อเดินบนทางเท้าไม่ได้ก็เลี้ยวลงไปตามเส้นทางรถ (ไทยสยาม ฉ2, 2499: 47)
- (3) รถคันนั้นไม่มีล้อ แต่มีวัตถุแบนๆ ยาวๆ ต่างล้อที่ไหลไปบนหิมะ ฝรั่งเศสเรียกว่า สะเลดจ์ หรือสะเลจ (งานประพันธ์ ปิ่น, 2546: 94)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (1) เป็นข้อมูลในสมัยที่ 5 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 6-รัชกาลที่ 8 (พ.ศ.2453-พ.ศ.2489) ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (2) และตัวอย่าง (3) เป็นข้อมูลในสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) เมื่อพิจารณากิริยาวิลี “วิ่งขึ้นไป” คำกริยา “เดิน” และกิริยาวิลี “ไหลไป” ที่ปรากฏในตำแหน่งหน้าคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (1) ถึงตัวอย่าง (3) แล้ว เป็นคำกริยาและกิริยาวิลีที่สื่อความหมายแสดงการเคลื่อนที่ แสดงให้เห็นว่าคำว่า “บน” มีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงกิจกรรม ซึ่งแสดงความสัมพันธ์ของสิ่ง (วัตถุ) ที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนที่ของสิ่ง (วัตถุ) ได้

อนึ่ง คำว่า “บน” ปรากฏความหมายหลายความหมาย ทั้งความหมายเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่และความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง ความหมายแต่ละความหมายมีความสัมพันธ์กัน มีที่มาจากที่เดียวกัน แล้วผ่านกระบวนการทางปริชานและกระบวนการทางภาษา เกิดการกลายหรือการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายไปสู่ความหมายต่างๆ แสดงให้ทราบว่าคำว่า “บน” ซึ่งเป็นคำแสดงพื้นที่ เป็นคำหลายความหมาย ซึ่งสะท้อนให้ทราบถึงปรากฏการณ์คำหลายความหมายในภาษาไทย

6.2.3 กระบวนการและกลไกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย

ผลการวิจัยด้านกระบวนการและกลไกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” ในภาษาไทย ที่ปรากฏในงานวิจัยฉบับนี้สอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 3 กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” ในภาษาไทยปรากฏกระบวนการที่เกี่ยวข้อง คือ กระบวนการอุปลักษณะและกระบวนการนามนัย ซึ่งเป็นกระบวนการทางปริชาน

อนึ่ง ผลการวิจัยในงานวิจัยฉบับนี้ยังแสดงให้เห็นเพิ่มเติมว่า การเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” ในภาษาไทยยังเกี่ยวข้องกับกระบวนการกลายเป็นคำไวยกรณ์และกระบวนการเกิดคำใหม่ ซึ่งเป็นกระบวนการทางภาษา ทั้งนี้ สามารถพิจารณาจากกลไก ซึ่งปรากฏในกระบวนการกลายเป็นคำไวยกรณ์ ที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” อีก 5 กลไก คือ กลไกการขยายความหมายเชิงอุปลักษณะ กลไกการจางลงทางความหมาย กลไกการคงเค้าความหมายเดิม กลไกการวิเคราะห์ใหม่ และกลไกการอนุมาน

6.2.4 พัฒนาการด้านความหมายของคำว่า “บน” ในภาษาไทย

ผลการวิจัยด้านพัฒนาการด้านความหมายของคำว่า “บน” ในภาษาไทย ที่ปรากฏในงานวิจัยฉบับนี้สอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 4 กล่าวคือ พัฒนาการด้านความหมายของคำว่า “บน” มีลำดับจากความหมายที่อยู่ในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์ที่มีความเป็นรูปธรรมไปสู่ความหมายที่อยู่ในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์ที่มีความเป็นนามธรรม

อนึ่ง ผลการวิจัยในงานวิจัยฉบับนี้ยังแสดงให้เห็นเพิ่มเติมว่าการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำว่า “บน” ปรากฏการเปลี่ยนแปลง 2 ลักษณะ คือ 1) การเปลี่ยนแปลงข้ามแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายจากความหมายที่อยู่ในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์ที่มีความเป็นรูปธรรมไปสู่ความหมายที่อยู่ในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์ที่มีความเป็นนามธรรม คือ การเปลี่ยนแปลงด้านความหมายจากความหมายที่อยู่ในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับวัตถุ (สิ่ง) ไปสู่ความหมายที่อยู่ในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับพื้นที่ และไปสู่ความหมายที่อยู่ในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับคุณสมบัติ และ 2) การเปลี่ยนแปลงภายในแวดวงความหมายเดียวกัน คือ การเปลี่ยนแปลงด้านความหมายภายในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับพื้นที่ ซึ่งมีความเป็นนามธรรม

6.2.5 คำว่า “บน” ที่ปรากฏในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (2556: ออนไลน์) กล่าวถึงคำนิยามของคำว่า “บน” ไว้ ดังนี้

- ว. เบื้องสูง, ตรงข้ามกับ เบื้องล่าง, เช่น ข้างบน ชั้นบน เบื้องบน.
- บ. ในที่ซึ่งอยู่สูงหรือเหนือ เช่น นั่งอยู่บนเรือน วางมือบนหนังสือ มีหนังสือวางอยู่บนโต๊ะ.

คำนิยามของคำว่า “บน” ที่ปรากฏในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (2556: ออนไลน์) ข้างต้นแสดงให้เห็นทราบว่าคำว่า “บน” สามารถเป็นหมวดคำได้ 2 หมวด คือ คำวิเศษณ์ ซึ่งหมายรวมทั้งคำกริยาวิเศษณ์และคำคุณศัพท์⁷⁹ และคำบุพบท อีกทั้งยังปรากฏความหมายที่เกี่ยวข้อง 2 ความหมาย คือ ความหมายที่เกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ ซึ่งพิจารณาได้จากคำนิยามที่ว่า “เบื้องสูง, ตรงข้ามกับเบื้องล่าง” และความหมายที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับสิ่งอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งพิจารณาได้จากคำนิยามที่ว่า “ในที่ซึ่งอยู่สูงหรือเหนือ”

เมื่อพิจารณาคำนิยามดังกล่าวแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าควรเพิ่มเติมรายละเอียดเกี่ยวกับหมวดคำ คือ หมวดคำนาม เพราะเมื่อพิจารณาประวัติหรือความเป็นมาของคำว่า “บน” แล้ว คำว่า “บน” ปรากฏหมวดคำหรือทำหน้าที่เป็นคำนามและคำคุณศัพท์มาตั้งแต่สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) แล้วจากนั้นจึงได้เกิดการขยายหรือเปลี่ยนแปลงหมวดคำหรือหน้าที่ทางไวยากรณ์ไปสู่หมวดคำหรือหน้าที่ทางไวยากรณ์อื่นๆ คือ คำบุพบทและคำกริยาวิเศษณ์ในสมัยต่อๆ มา ส่วนด้านความหมายของคำว่า “บน” ผู้วิจัยเห็นว่าควรเพิ่มเติมรายละเอียดเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ ซึ่งเกี่ยวข้องกับคำนาม คำคุณศัพท์ และคำกริยาวิเศษณ์ให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น รวมถึงควรเพิ่มเติมรายละเอียดเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับสิ่งอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งเกี่ยวข้องกับคำบุพบท “บน” ให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้นเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาความหมายของคำว่า “บน” ที่ปรากฏในพจนานุกรมบางฉบับ เช่น อักษรธานินทร์ โดย แดน บีช แบรดเลย์ (2514) พจนานุกรม ฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ.2530 (2535) แล้ว สามารถสังเกตได้ว่าปรากฏความหมายที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิง

⁷⁹ อักษรย่อที่ปรากฏหน้าบทนิยามในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (2556, ออนไลน์) บอกชนิดคำ (หมวดคำ) ตามหลักไวยากรณ์ อักษรย่อ “ว.” หมายถึง “วิเศษณ์” ซึ่งมีความหมายรวมถึงทั้ง “คำคุณศัพท์” และ “คำกริยาวิเศษณ์” ส่วนอักษรย่อ “บ.” หมายถึง “บุพบท” (บุพบท)

พื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับสิ่งอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งเกี่ยวข้องกับคำบุพบท “บน” มากกว่าในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (2556: ออนไลน์)

อักขรธาภิธานศรับท์ (2514: 366-367) กล่าวถึงคำนิยามของ “บนฟ้า” “บนสวรรค์” และ “บนอากาศ” ไว้ ดังนี้

บนฟ้า, คือของอยู่ที่ฟ้า, มีดวงอาทิตย์แลดวงจันทร์นั้น ไข่ของจะอยู่เหนือฟ้าขึ้นไปหามิได้.

บนสวรรค์, คือของอยู่บนสวรรค์นั้น, เหมือนพระที่นั่งพระยะโฮวาเยชูนั้น, ไข่พระที่นั่งนั้นจะอยู่เหนือสวรรค์ขึ้นไปนั้นหามิได้.

บนอากาศ คือของมีเมฆอยู่ที่อากาศนั้น, ไข่เมฆจะอยู่สูงพ้นอากาศขึ้นไปหามิได้.

พจนานุกรม ฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ.2530 (2535: 293) กล่าวถึงคำนิยามของ “บนฟ้า” “บนเวหา” และ “บนสวรรค์” ซึ่งเป็นลูกคำของคำว่า “บน” ไว้ ดังนี้

บนฟ้า บ. ในท้องฟ้า. บนเวหา บ. ในเวหา. บนสวรรค์ บ. ในสวรรค์

คำนิยามที่เกี่ยวข้องกับคำว่า “บน” ที่ปรากฏในอักขรธาภิธานศรับท์ (2514) และพจนานุกรม ฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ.2530 (2535) ข้างต้น แสดงให้ทราบว่านอกจากคำว่า “บน” จะมีความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งอยู่เหนือกว่าหรือสูงกว่าสิ่งอีกสิ่งหนึ่งแล้ว ยังสามารถแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับสิ่งอีกสิ่งหนึ่งรูปแบบอื่นๆ ได้ ซึ่งคำยามที่ปรากฏในอักขรธาภิธานศรับท์ (2514) และพจนานุกรม ฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ.2530 (2535) ข้างต้นเป็นความหมายที่สอดคล้องกับความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งอยู่ภายในอีกสิ่งหนึ่ง’ ซึ่งแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งอยู่ภายในอีกสิ่งหนึ่ง⁸⁰ ในงานวิจัยฉบับนี้

⁸⁰ ความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งอยู่ภายในอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งปรากฏในอักขรธาภิธานศรับท์ (2514: 366-367) และพจนานุกรม ฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ.2530 (2535: 293) นั้น ไม่ปรากฏในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2493 (2519) พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 (2538) พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (2546) รวมถึงพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (2556: ออนไลน์)

(5) (อน) นนิงประดิษฐาไว้ในเมืองสุโขทัยเหนือจอมเขาสุ่ม (นกฎอนนิงประดิษฐาไว้ในเมืองบางพานเหนือจอมเขานางทอง ‘อันหนึ่งประดิษฐาไว้ในเมืองสุโขทัยเหนือจอมเขาสุ่มนกฎ อันหนึ่งประดิษฐาไว้ในเมืองบางพานเหนือจอมเขานางทอง’ (นครชุม, 2: 52-58)

(6) พระเกศธาตุเสนาบดีเหลื่อมงามควางแต่บนสพดเหนือหวว พระสรสิธราชจุลามาณินสรธานำตาลงตกหนกหนา ‘พระเกศธาตุเส้นหนึ่งเลื่อมงามควางแต่บนสพดเหนือหัวพระศรีศรัทธาธาธาจุฬามุนีนียศรัธานำตาลงตกหนกหนา’ (ศรีชุม, 2: 68-69)

คำว่า “เหนือ” ในตัวอย่าง (4) เป็นข้อความจากจารึกพ่อขุนรามคำแหง ซึ่งปรากฏราว พ.ศ.1835 (ฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย, 2549: ออนไลน์) แสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่ “พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองศรีสุขนาลัยสุโขทัย” อยู่สูงกว่าและสัมผัสกับ “ขตารีน” ‘ขตานหิน’ คำว่า “เหนือ” ในตัวอย่าง (5) เป็นข้อความจากจารึกนครชุม ซึ่งปรากฏราว พ.ศ.1900 (ฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย, 2549: ออนไลน์) แสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ “อนนิง” ‘อันหนึ่ง’ ซึ่งอ้างถึง “รอยตีนพระเป็นเจ้า” หรือ “รอยพระพุทบาท” อยู่สูงกว่าและสัมผัสกับ “จอมเขาสุ่ม (นกฎ)” ‘จอมเขาสุ่มนกฎ’ และ “จอมเขานางทอง” ‘จอมเขานางทอง’ ส่วนคำว่า “เหนือ” ในตัวอย่าง (6) เป็นข้อความจากจารึกวัดศรีชุม ซึ่งสันนิษฐานว่าปรากฏราวพุทธศตวรรษที่ 19-20 (ช่วงเวลาระหว่าง พ.ศ.1801-พ.ศ.2000) (ฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย, 2549: ออนไลน์) แสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ “พระเกศธาตุเสนาบดี” ‘พระเกศธาตุเส้นหนึ่ง’ อยู่สูงกว่า แต่ไม่สัมผัสกับ “หววพระสรสิธราชจุลามาณิน” ‘หัวพระศรีศรัทธาธาธาจุฬามุนีนี’ เมื่อพิจารณาลักษณะการแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่งในความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ ที่ปรากฏในสมัยสุโขทัย (พ.ศ. 1781-พ.ศ.1981) ซึ่งปรากฏการแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่โดยใช้คำว่า “เหนือ” ประกอบกับช่วงเวลาจารึกแต่ละหลักปรากฏ อาจสันนิษฐานได้ว่าสมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ใช้คำว่า “เหนือ” เป็นคำบุพบทแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าอีกสิ่งหนึ่ง โดยสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่งจะสัมผัสกันหรือไม่สัมผัสกันก็ได้

อนึ่ง เมื่อพิจารณาลักษณะการแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง ในความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ ที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่อง “ไตรภูมิพระร่วง” หรือ “ไตรภูมิภิกขา” ซึ่งได้รับการยอมรับว่าเป็นวรรณกรรมสมัยสุโขทัย โดยเป็นบทพระราชนิพนธ์ในพระมหาธรรมราชาที่ 1 (พญาลิไทย) กษัตริย์ผู้ปกครองอาณาจักรสุโขทัยองค์ที่ 5 และสันนิษฐานว่าแต่งขึ้นในช่วงที่ที่ดำรงพระเกียรติยศเป็นพระมหาอุปราช ในปี พ.ศ.1888 (กรมศิลปากร, 2526) แล้ว ลักษณะการแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่งในความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ โดยเฉพาะแบบสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่งสัมพันธ์กัน ปรากฏการแสดงความสัมพันธ์โดยใช้ทั้งคำว่า “เหนือ” และคำว่า “บน” ปะปนกัน ยกตัวอย่างดังนี้

(7) แลฝูงยมพะบาลถือค้อนเหล็กแดงอันใหญ่เท่าลำตาลไล่ตีฝูงคนนรกนั้น ฝูงคนนรกนั้นแล่นไปบนแผ่นดินเหล็กแดง แผ่นเหล็กแดงลุกเป็นไฟแรงไหม้ดินเขา แลร้อนเวทนานักหนา (ไตรภูมิพระร่วง, 2526: 14)⁸¹

(8) เปรตจำพวกหนึ่งใส่เขาเทียรยอมเอาสองมือกอบเอาเข้าลิบอันลุกเป็นไฟนั้นมาใส่บนหัวตนเองอยู่ทุกเมื่อใส่ (ไตรภูมิพระร่วง, 2526: 30)

(9) แลด้วยบาปกรรมเขาตั้งนี้ เขาจึงเอามือเขากอบเอาเข้าลิบเป็นไฟนั้นมาใส่เหนือหัวเองไว้ลุกเป็นไฟไหม้หัวเขาอยู่ทุกเมื่อ เพราะบาปกรรมเขาได้กระทำเขาจึงทนทุกข์ทุกเมื่อตั้งนี้แล (ไตรภูมิพระร่วง, 2526: 30)

(10) นางอสนธิมิตตานั่งนั่งอยู่บนแท่น แล้วแลเห็นอ้อยที่เทวดาทั้งหลายเอามาถวายแก่พระญาศรีธรรมมาโคศกราชนั้น นางจึงไปปอกอ้อยท่อนหนึ่ง (ไตรภูมิพระร่วง, 2526: 75)

⁸¹ แหล่งข้อมูลจาก “ไตรภูมิภิกขาหรือไตรภูมิพระร่วง พระราชนิพนธ์พระมหาธรรมราชาที่ 1 พญาลิไทย ฉบับตรวจสอบชำระใหม่” โดยกรมศิลปากร (2526) กำหนดใช้ชื่อย่อเอกสาร (ไตรภูมิพระร่วง)

(11) พระองค์จึงแลเห็นนางอสนิมิตตานั่งอยู่เหนือแท่น แล
 เสวยอ้อยอยู่ ณ ท่ามกลางนางนักสนมทั้งหลาย แลนางนั้นมีรูปโฉม
 โนมพรรณตระการดี (ไตรภูมิพระร่วง, 2526: 75)

ลักษณะการแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่งในความหมาย
 ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ ในตัวอย่าง (7) ถึงตัวอย่าง (11)
 ปรากฏการแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่โดยใช้ทั้งคำว่า “เหนือ” และคำว่า “บน” โดยตัวอย่าง (7)
 ปรากฏคำว่า “บน” แสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ “ฝูงคนนรานั้น” อยู่สูงกว่าและสัมผัสกับ “แผ่น
 เหล็กแดง” ตัวอย่าง (8) ปรากฏคำว่า “บน” แสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ “เข้าลิบอันลูกเป็นไพนัน”
 ‘ข้าวลิบอันลูกเป็นไพนัน’ อยู่สูงกว่าและสัมผัสกับ “หัวตนเอง” และตัวอย่าง (10) ปรากฏคำว่า
 “บน” แสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ “นางอสนิมิตตา” อยู่สูงกว่าและสัมผัสกับ “แท่น” ส่วนตัวอย่าง
 (9) ปรากฏคำว่า “เหนือ” แสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ “เข้าลิบเป็นไพนัน” ‘ข้าวลิบเป็นไพนัน’ อยู่
 สูงกว่าและสัมผัสกับ “หัว (ตน) เอง” และตัวอย่าง (11) ปรากฏคำว่า “เหนือ” แสดงความสัมพันธ์
 เชิงพื้นที่ “นางอสนิมิตตานั่ง” อยู่สูงกว่าและสัมผัสกับ “แท่น” จึงสามารถสังเกตได้ว่าลักษณะการ
 แสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ระหว่างสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่งในความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่สิ่ง
 หนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ ที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่อง “ไตรภูมิพระร่วง” ปรากฏการ
 ใช้ทั้งคำว่า “เหนือ” และคำว่า “บน” ปะปนกัน แม้จะเป็นการแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่ง
 หนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่งชนิดเดียวกันดังในตัวอย่าง (8) กับตัวอย่าง (9) และ
 ตัวอย่าง (10) กับตัวอย่าง (11) แสดงให้เห็นว่าในวรรณกรรมเรื่อง “ไตรภูมิพระร่วง” ใช้คำว่า
 “เหนือ” และคำว่า “บน” เป็นคำบุพบทแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าอีกสิ่งหนึ่ง
 โดยเฉพาะแบบสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่งสัมผัสกัน

ลักษณะการแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่งในความหมาย
 ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่สิ่งหนึ่งอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ ที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่อง “ไตร
 ภูมิพระร่วง” แสดงให้ทราบถึงลักษณะที่แตกต่างไปจากลักษณะที่ปรากฏในจารึกหลักอื่นๆ ซึ่งปรากฏ
 ในระยะเวลาพร้อมหรือใกล้เคียงกัน คือ จารึกหลักอื่นๆ ไม่ปรากฏการใช้คำว่า “บน” ที่เป็นคำบุพบท
 แสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่งในความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่สิ่งหนึ่งอยู่
 สูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง’ เลย แต่ปรากฏการใช้คำว่า “เหนือ” ทำหน้าที่เป็นคำบุพบทแทน

อย่างไรก็ดี ผู้วิจัยเชื่อว่าวรรณกรรมเรื่อง “ไตรภูมิพระร่วง” เป็นวรรณกรรมสมัยสุโขทัย แต่ด้วยข้อสังเกตข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความคิดเห็นสอดคล้องกับวินัย ภูระหงษ์ (2541: 374) และสุรีเนตร จรัสจรัสเกียรติ (2551: 13) ว่าเนื้อความที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่อง “ไตรภูมิพระร่วง” ฉบับภาษาไทยที่ปรากฏในปัจจุบันอาจไม่ใช่เนื้อความตามต้นฉบับเดิมที่มาจากสมัยสุโขทัย อาจมีการคัดลอกผิดเพี้ยนไปค่อนข้างมาก ดังนั้น ลักษณะภาษาที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่อง “ไตรภูมิพระร่วง” ฉบับภาษาไทยที่ปรากฏในปัจจุบันอาจไม่ใช่ลักษณะภาษาไทยสมัยสุโขทัยทั้งหมด

6.2.7 คำว่า “บน” ที่ปรากฏในกฎหมายตราสามดวง

กฎหมายตราสามดวงหรือประมวลกฎหมายในรัชกาลที่ 1 เป็นกฎหมายที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รวบรวมและชำระกฎหมายที่มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยาให้ถูกต้องและสอดคล้องกับยุคสมัย (Thai Database of Three Seals Law, 2005: online; จรินทร์ สุวรรณโชติ, 2537: 1-2) เมื่อพิจารณาคำว่า “บน” ที่ปรากฏในกฎหมายตราสามดวงแล้ว คำว่า “บน” ส่วนหนึ่งแสดงถึงลักษณะภาษาที่สอดคล้องกับลักษณะภาษาของข้อมูลในสมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) และคำว่า “บน” อีกส่วนหนึ่งก็แสดงถึงลักษณะภาษาที่สอดคล้องกับลักษณะภาษาของข้อมูลในสมัยที่ 3 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1-รัชกาลที่ 3 (พ.ศ.2325-พ.ศ.2394) ยกตัวอย่างดังนี้

- (12) แลชั้นหนึ่งนั้นแพรสีเหมือนม่านมีผ้าซับ แล้วจึงมีผ้าขาวลาด
ปกบน มีเตียงรองของอันหนึ่ง (วิสุทสุสุนทร, 19: 11-13)
- (13) สั่งให้ไว้บนก็ดี ลงชมก็ดี ตามโทษหนักโทษเบา ถ้าโทษถึงตาย
ให้ลงชม (ตราสามดวง, 1: 114/4)
- (14) สารเถียรโค 21 คน กลองแขกบนระแทะ ตีกลอง 2 คน ปี 1
คน (รวม) 3 คน (หมายรับสั่ง ภ4 ต1, 2536: 186)

(15) มีหม่งครุ่มซ้ายขวาคล้ายไม้เล่นแพนใต้เชือกหนึ่งลอดบ่วงฟุ้ง
 หอกยิงธนูแพ้เลี้ยง พระราชกุมารบนปราสาท 3 ชั้น พระราชันต์ดาคุหา
 ตอนเดียว นา 10000 เอก มนดบ 5 ชั้น (ตราสามดวง, 1: 111/15-17)

คำว่า “บน” ในตัวอย่าง (13) ซึ่งเป็นข้อความจากกฎหมายตราสามดวง ปรากฏ
 ลักษณะภาษาสอดคล้องกับคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (12) ซึ่งเป็นข้อมูลในสมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและ
 ธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) คือ ปรากฏในปริบท “คำกริยาหรือกริยาวลี+“บน”” ซึ่งงานวิจัยฉบับ
 นี้พิจารณาให้คำว่า “บน” ที่ปรากฏในปริบทนี้เป็นคำนาม “บน” เริ่มปรากฏในสมัยที่ 2 สมัยอยุธยา
 และธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325)⁸² ส่วนคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (15) เป็นข้อความจากกฎหมาย
 ตราสามดวง ซึ่งปรากฏลักษณะภาษาสอดคล้องกับคำว่า “บน” ในตัวอย่าง (14) ซึ่งเป็นข้อมูลในสมัย
 ที่ 3 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1-รัชกาลที่ 3 (พ.ศ.2325-พ.ศ.2394) คือ ปรากฏในปริบท “[คำนาม
 หรือนามวลี+“บน”+คำนามหรือนามวลี]_{นามวลี}” ซึ่งงานวิจัยฉบับนี้พิจารณาให้คำว่า “บน” ที่ปรากฏ
 ในปริบทนี้เป็นคำบุพบท “บน” เริ่มปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 3 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1-รัชกาลที่ 3
 (พ.ศ.2325-พ.ศ.2394)⁸³ ทั้งนี้ คำว่า “บน” ที่ปรากฏในปริบท “[คำนามหรือนามวลี+“บน”+คำนาม
 หรือนามวลี]_{นามวลี}” อาจเปลี่ยนแปลงมาจากปริบท “คำนามหรือนามวลี+คำกริยาหรือกริยาวลี+
 “บน”+คำนามหรือนามวลี” เมื่อคำกริยาหรือกริยาวลีไม่ปรากฏหรือถูกละไปทำให้กลายเป็นปริบท
 “คำนามหรือนามวลี+“บน”+คำนามหรือนามวลี” แล้วร่วมกันเป็นนามวลี

คำว่า “บน” ที่ปรากฏเป็นคำบุพบท “บน” แม้จะเริ่มปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 2 สมัย
 อยุธยาและธนบุรี (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) แต่คำบุพบท “บน” ที่ปรากฏในปริบท “[คำนามหรือ
 นามวลี+“บน”+คำนามหรือนามวลี]_{นามวลี}” เริ่มปรากฏตั้งแต่สมัยที่ 3 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1-
 รัชกาลที่ 3 (พ.ศ.2325-พ.ศ.2394) ซึ่งแตกต่างจากข้อมูลที่ปรากฏในสมัยที่ 2 สมัยอยุธยาและธนบุรี
 (พ.ศ.1893-พ.ศ.2325) เมื่อพิจารณาในเบื้องต้น จึงอาจพิจารณาให้กฎหมายตราสามดวงเป็นเอกสาร
 ข้อมูลในสมัยที่ 3 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1-รัชกาลที่ 3 (พ.ศ.2325-พ.ศ.2394) ได้

⁸² สามารถพิจารณารายละเอียดเพิ่มเติมได้ในบทที่ 3 หมวดคำ หน้าที่ และปริบทการปรากฏของคำว่า “บน”

⁸³ สามารถพิจารณารายละเอียดเพิ่มเติมได้ในบทที่ 3 หมวดคำ หน้าที่ และปริบทการปรากฏของคำว่า “บน”

6.2.8 สำนวน “มองบน”

แม้คำว่า “บน” ที่ปรากฏในกริยาวลี “มองบน” ซึ่งปรากฏในสมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) จะมีความหมาย ‘บริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไป’ แต่เมื่อพิจารณาความหมายของกริยาวลี “มองบน” ที่หลอมรวมกลายเป็นสำนวน “มองบน” แล้ว น่าจะมีความหมายแสดงอาการไม่พอใจ ระอาใจ หรือเบื่อหน่าย ยกตัวอย่างสำนวน “มองบน” ที่ปรากฏในสมัยปัจจุบัน (พ.ศ.2560-พ.ศ.2561) ดังนี้

(16) เราก็ก้ามกลับ ละคุษก็คน เค้าก็ตอบว่า คุณคนเดียว เค้าชื่อสัตย์พอ เราเบะปากมองบนเลยจ้า 555555 จะเชื่อดีมะ (พันทิป)

(17) “รถติด” แมนตอบสั้นๆ ทำหน้ายียวนใส่เซอร์รี่ เธอเบะปากมองบน ก่อนจะทำหน้าตาไม่พอใจ (พันทิป)

(18) ร้าคาญบทอเล็กซิสมากเวลามีชินอเล็กซิสโผล่มาคือแบบกรอกตามองบนแล้วคิดในใจว่ามาอีกละ (พันทิป)

สำนวน “มองบน” ในตัวอย่าง (16) ถึงตัวอย่าง (18) มีความหมายแสดงอาการไม่พอใจ ระอาใจ หรือเบื่อหน่าย เมื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายและกระบวนการที่เกี่ยวข้องแล้ว อาจเกี่ยวข้องกับกระบวนการทางปริชาน คือ กระบวนการนามนัย และกระบวนการทางภาษา คือ กระบวนการเกิดคำใหม่

สำนวน “มองบน” ที่มีความหมายแสดงอาการไม่พอใจ ระอาใจ หรือเบื่อหน่าย มาจากคำนาม “บน” ที่ปรากฏตามลำพังในตำแหน่งหลังกริยาวลี “มอง” แล้วรวมกันเป็นกริยาวลี “มองบน” ซึ่งอาจปรากฏร่วมกับกริยาวลี “กลอกตา” “แบ่ปาก” หรือ “เบะปาก” เมื่อพิจารณากริยาวลี “มองบน” นอกจากจะแสดงความหมายว่ามองบริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไปแล้ว ยังแสดงความหมายถึงอาการไม่พอใจ ระอาใจ หรือเบื่อหน่าย เพราะเป็นลักษณะหนึ่งของการแสดงถึงความรู้สึกไม่พอใจ ระอาใจ หรือเบื่อหน่าย ซึ่งแสดงออกและสามารถสังเกตได้ทางใบหน้า อีกทั้งเมื่อสังเกตคำกริยาหรือกริยาวลีที่ปรากฏร่วมแล้ว คำกริยาบางคำหรือกริยาวลีบางหน่วยยังสื่อ

ความถึงอาการไม่พอใจหรือระอาใจ เช่น กริยาวลี “เข้ปาก” “เบะปาก” ซึ่งพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (2556: ออนไลน์) ได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า “เข้” ว่าหมายถึง “ทำหน้าที่แสดงอาการผิดหวัง ไม่เห็นด้วย ไม่พอใจ หรือเจ็บปวด เป็นต้น” และได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า “เบะ” หมายถึง “เหยียดปากแสดงความไม่ชอบใจหรือระอาใจ เป็นต้น เช่น เห็นอาหารไม่ถูกใจ เขาก็เบะปาก” ลักษณะดังกล่าวเกี่ยวข้องกับกระบวนการนัย นอกจากนี้ เมื่อความหมายของกริยาวลี “มองบน” แสดงความหมายว่ามองบริเวณพื้นที่ส่วนที่สูงขึ้นไปหรือเหนือขึ้นไปเปลี่ยนแปลงไปสู่ความหมายแสดงอาการไม่พอใจ ระอาใจ หรือเบื่อหน่ายแล้ว โครงสร้างและองค์ประกอบภายในของกริยาวลี “มองบน” จะหลอมรวมกันจนมีความตรงแน่นสูง กลายเป็นสำนวน “มองบน” ที่มีความหมายใหม่โดยอาศัยกระบวนการเกิดคำใหม่

6.2.9 สำนวน “ตลาดบน”

เมื่อสังเกตคำว่า “บน” ที่ปรากฏในสมัยปัจจุบัน (พ.ศ.2560-พ.ศ.2561) ปรากฏการใช้สำนวน “ตลาดบน” ซึ่งแสดงความหมายเกี่ยวกับคนหรือกลุ่มคนที่มีคุณภาพดี ซึ่งอาจหมายถึงความถึงคุณภาพของการดำรงชีวิต การทำงาน ทักษะคติ หรือชนชั้นทางสังคม ที่มีความเห็นหรือได้รับการยอมรับว่าดีเกินกว่าหรือเหนือกว่าคนหรือกลุ่มคนที่อยู่อีกระดับหนึ่ง⁸⁴ ยกตัวอย่างดังนี้

(19) การแบ่งชนชั้น มันจึงเกิดขึ้นได้ในสังคม คนตลาดบน ก็ไม่ได้ดีหรือแย่ไปทั้งหมด คนตลาดล่าง ก็ไม่ได้ดีหรือแย่ไปทั้งหมด สิ่งสะท้อนตัวตนของคน ก็คือ การกระทำที่แสดงออกมา (พันทิป)

(20) เห็นนักร้องว้ายรุ่นฝรั่งคนนึง หล่อดีคะ 555 พอเข้าไปส่องไอจีก็รู้สึกเขามีอรัความเป็นเด็กแวนซ์อยู่หรือเราอาจจะคิดไปเอง ก็เลยสงสัยว่าบ้านเขามีแบ่งชนชั้นตลาดบนตลาดล่างแบบเราไหม (พันทิป)

⁸⁴ ความหมายของคำว่า “ตลาดบน” อาจพิจารณาโดยเปรียบเทียบกับความหมายของคำว่า “ตลาดล่าง” ที่ปรากฏในเว็บไซต์พันทิป ดอทคอม (pantip.com) ซึ่งได้กล่าวถึง “ตลาดล่าง” ไว้ว่า “ถ้าหมายถึงตลาดล่างในกระแสโซเชียลช่วงนี้ก็หมายถึง แวน สก็อย กลุ่มบุคคลที่มีคุณภาพต่ำ” (พันทิป) “ถ้าเป็นคำคำ ก็หมายถึง ประชากรคุณภาพต่ำ เป็นคำคำสมัยก่อนก็ ประมาณ ขยะสังคม” (พันทิป) หรือ “เป็นการนิยามคนประเภทคุณภาพทางความคิดต่ำครับ ส่วนมากจะใช้ประนามคนในโซเชียลในลักษณะเหยียดหยามครับ พวกที่มีตรรกะป่วยๆ ไร้” (พันทิป)

(21) ผมอยู่ในสังคมมากมายหลายแบบ ทั้งสังคมของหนุ่มสาว
โรงงาน (ที่พวกคุณเรียกเขาว่าตลาดล่าง) และสังคมแบบพวกคุณ โห้!! ลืม
ไปญาติที่ต่างจังหวัดผม พวกคุณคงคิดว่าเป็นพวกตลาดล่างเหมือนกัน
เข้าเรื่องเลยดีกว่า ผมเป็นคนชอบเล่นโซเชียลมีเดียบอยครับ และเห็นโพสมาก
มายที่เป็นลักษณะเหยียดคนไทยด้วยกันเอง จากกลุ่มที่เรียกตัวเองว่า
ตลาดบน ผมจะบอกว่าที่คุณเหยียดเขาคุณรู้ไหมครับ ชีวิตเขาไม่ได้กระทบ
อะไรเลย (พันทิป)

สำนวน “ตลาดบน” ในตัวอย่าง (19) ถึงตัวอย่าง (21) น่าจะมาจากคำประสม
“ตลาดบน”⁸⁵ ซึ่งได้รับการนำไปใช้ในบริบทใหม่ที่เอื้อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย แล้ว
โครงสร้างและองค์ประกอบภายในเกิดการหลอมรวมกันจนมีความตรงแน่นสูงกลายเป็นสำนวนที่มี
ความหมายใหม่โดยอาศัยกระบวนการเกิดคำใหม่ นอกจากนี้ ยังอาจเกี่ยวข้องกับมโนอุปลักษณ์เชิง
พื้นที่หรือทิศทาง (orientational metaphor) คือ มโนอุปลักษณ์ [ดี คือ ขึ้น] (GOOD IS UP) และ
มโนอุปลักษณ์ [เลว (ไม่ดี) คือ ลง] (BAD IS DOWN) กล่าวคือ คำว่า “บน” หรือลักษณะการเพิ่ม
สูงขึ้นไปมักจะเกี่ยวข้องหรือได้รับการนำไปใช้แสดงถึงสิ่งต่างๆ ที่มีลักษณะเป็นสิ่งที่ดีและอยู่ในแวดวง
ความหมายหรือมโนทัศน์ที่มีลักษณะเป็นนามธรรม เช่น “ความโชคดี” “ความสุข” รวมถึงชนชั้นทาง
สังคมที่มีความเห็นหรือได้รับการยอมรับว่ามีคุณภาพดี ดังปรากฏในคำว่า “คนตลาดบน” “ชนชั้น
ตลาดบน” ในขณะที่สิ่งที่มีลักษณะเป็นสิ่งเลว แย่ หรือไม่ดีและอยู่ในแวดวงความหมายหรือมโนทัศน์
ที่มีลักษณะเป็นนามธรรมมักจะเกี่ยวข้องกับคำว่า “ล่าง” หรือลักษณะการลดต่ำลงมา เช่น “ความ
โชคร้าย” “ความทุกข์” หรือแม้แต่ชนชั้นทางสังคม ซึ่งเชื่อ มีความเห็น หรือได้รับการยอมรับว่ามี
คุณภาพไม่ดีหรือไม่มีคุณภาพ ดังปรากฏในคำว่า “คนตลาดล่าง” “ชนชั้นตลาดล่าง” สำนวน “ตลาด
บน” จึงสะท้อนให้ทราบถึงมโนอุปลักษณ์ [ดี คือ ขึ้น] ในขณะที่สำนวน “ตลาดล่าง” ในตัวอย่าง (16)
ถึงตัวอย่าง (18) ก็สะท้อนให้ทราบถึงมโนอุปลักษณ์ [เลว (ไม่ดี) คือ ลง]

⁸⁵ คำว่า “ตลาดบน” (high end market) และคำว่า “ตลาดล่าง” (low end market) แต่เดิมมีความหมายเกี่ยวข้องกับการแบ่ง
สัดส่วนทางการตลาดหรือการแบ่งกลุ่มผู้ซื้อ (customer) ตามกำลังซื้อ คำว่า “ตลาดบน” จะอ้างถึงผู้ซื้อที่มีกำลังซื้อสูง ในขณะที่คำว่า
“ตลาดล่าง” จะอ้างถึงผู้ซื้อที่มีกำลังซื้อน้อยกว่ากลุ่มผู้ซื้อตลาดบน แต่ทว่ากลุ่มผู้ซื้อตลาดล่างกลับเป็นกลุ่มผู้ซื้อที่มีปริมาณมาก (ตลาด
บน, 2561: ออนไลน์; ตลาดล่าง, 2561: ออนไลน์)

6.2.10 สำนวน “บนดิน”

เมื่อสังเกตคำว่า “บน” ที่ปรากฏในสมัยปัจจุบัน (พ.ศ.2560-พ.ศ.2561) ปรากฏการใช้สำนวน “บนดิน” ซึ่งแสดงความหมายเกี่ยวกับลักษณะที่ชอบด้วยกฎหมายหรือลักษณะที่ถูกกฎหมาย ยกตัวอย่างดังนี้

(22) ประเทศไทย คงจะมี คาสโน ในที่สุด แต่คงใช้เวลา ชี้แจงให้คนไทย เข้าใจ ว่า เป็นการตั้งธุรกิจ ใต้ดินขึ้น บนดิน รัฐบาล มีรายได้เข้าคลัง ดีกว่า ปลอ่ยให้ มาเพียบกับตำรวจ รับทรัพย์ แล้ว มาทำร้ายชาวบ้าน กตขี่ ช่มเหง ชาวบ้าน ตาดำๆอย่างเรา (พันทิป)

(23) ถ้าการลงทุนเหล่านั้น ลดปัญหาคนไม่ได้ ก็แค่นั้น มีบ่อน มี หวยถูกกฎหมาย แต่เข้าไม่ถึง คนก็แอบเล่นอยู่ดี นักลงทุนบนดิน พอขาดทุนเดี๋ยวก็ตุกฏอีก แล้วเป็นปัญหา (พันทิป)

(24) หวยบนดินทำความเสียหายให้กับเจ้ามือหวยใต้ดินและนายทุน จนหวยใต้ดินแทบจะสูญพันธ์ (พันทิป)

สำนวน “บนดิน” ในตัวอย่าง (22) ถึงตัวอย่าง (24) แสดงความหมายเกี่ยวกับลักษณะที่ชอบด้วยกฎหมายหรือลักษณะที่ถูกกฎหมาย⁸⁶ เมื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายและกระบวนการที่เกี่ยวข้องแล้ว อาจเกี่ยวข้องกับกระบวนการทางปริชานและกระบวนการทางภาษา โดยกระบวนการทางปริชานที่เกี่ยวข้อง คือ กระบวนการอุปลักษณ์และกระบวนการนามนัย เรียกว่า “กระบวนการอุปลักษณ์นามนัย” (metaphonymy) ซึ่งเป็นการ

⁸⁶ สามารถพิจารณาความหมายของสำนวน “บนดิน” ได้จากความหมายของคำว่า “หวยใต้ดิน” และ “หวยบนดิน” ที่ปรากฏในพจนานุกรมคำใหม่ เล่ม 1 ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2553: 165) ซึ่งกล่าวถึงความหมายของคำว่า “หวยใต้ดิน” ว่าหมายถึง “หวยที่มีเจ้ามือรับแทงตัวเลข 2 หรือ 3 ตัว โดยใช้ตัวเลขท้าย 2 หรือ 3 ตัวของ รางวัลที่ 1 หรือรางวัลเลขท้าย 2 ตัว หรือ 3 ตัวของสลากกินแบ่งรัฐบาลเป็นตัวกำหนด มีวิธีการแทงหลายแบบ เช่น ตรง โดด วิ่ง เงินรางวัลแตกต่างกันไปตามแบบและวิธีที่แทง เช่น ชอบ खेलัน หวยใต้ดินเป็นประจำ ระวังจะโดนตำรวจจับเข้าสักรวัน” มีความหมายเช่นเดียวกับคำว่า “หวยเถื่อน” สำหรับความหมายของคำว่า “หวยบนดิน” หมายถึง “หวยที่มีรัฐบาลเป็นเจ้ามือ รับแทงตัวเลขซึ่งใช้ตัวเลขท้ายของรางวัลที่ 1 หรือรางวัลเลขท้าย 3 ตัว หรือ 3 ตัวของสลากกินแบ่งรัฐบาลเป็นตัวออกรางวัล ถ้าแทงถูกเจ้ามือจ่ายเงินให้มากกว่าจำนวนเงินที่แทงโดยจ่ายตามอัตราที่กำหนดไว้ เช่น รัฐบาลออกหวยบนดินเพราะหวังจะให้ประชาชนเลิกเล่นหวยใต้ดิน”

ปฏิสัมพันธ์กันระหว่างกระบวนการอุปลักษณะและกระบวนการนามนัย (Goossens, 1990) ส่วนกระบวนการทางภาษาที่เกี่ยวข้อง คือ กระบวนการเกิดคำใหม่

สำนวน “บนดิน” ที่แสดงความหมายเกี่ยวกับลักษณะที่ชอบด้วยกฎหมายหรือลักษณะที่ถูกกฎหมายน่าจะมาจากคำบุพบท “บน” ปรากฏในตำแหน่งหน้าคำนาม “ดิน” แล้วรวมกันเป็นบุพบทวลี “บนดิน” ซึ่งปรากฏตำแหน่งหลังคำนามหรือนามวลีที่สื่อความถึงการทำธุรกิจหรือกิจกรรมการละเล่น เช่น “ธุรกิจ” “นักลงทุน” “ห่วย” แล้วรวมกันเป็นนามวลี เช่น “ธุรกิจบนดิน” “นักลงทุนบนดิน” “ห่วยบนดิน” เมื่อพิจารณาบุพบทวลี “บนดิน” นอกจากจะแสดงความหมายว่าสิ่ง (คำนามหรือนามวลีที่สื่อความถึงธุรกิจ กิจกรรม หรือการละเล่น) อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าดินแล้ว ยังแสดงความหมายว่าเป็นสิ่งที่มีลักษณะสามารถมองเห็นได้ สิ่งที่มีลักษณะมองเห็นได้แสดงถึงสิ่งที่มีลักษณะเปิดเผย สิ่งที่มีลักษณะเปิดเผยจึงแสดงถึงสิ่งที่มีลักษณะปลอดภัย สิ่งที่มีลักษณะชอบด้วยกฎหมาย หรือสิ่งที่มีลักษณะถูกกฎหมาย ความสัมพันธ์ดังกล่าวเกี่ยวข้องกับกระบวนการนามนัย ในขณะที่เดียวกันการเปลี่ยนแปลงจากความหมาย ‘ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่ง (คำนามหรือนามวลีที่สื่อความถึงการทำธุรกิจหรือกิจกรรมการละเล่น) อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าดิน’ ซึ่งเป็นความหมายแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ระหว่างสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง ไปสู่ความหมายเกี่ยวกับลักษณะที่ชอบด้วยกฎหมายหรือลักษณะที่ถูกกฎหมายยังเกี่ยวข้องกับกระบวนการอุปลักษณะ โดยเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายจากแฉดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับพื้นที่ไปสู่แฉดวงความหมายหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับคุณสมบัติ อีกทั้งยังเกี่ยวข้องกับมโนอุปลักษณะเชิงพื้นที่หรือทิศทางคือ มโนอุปลักษณะ [ดี คือ ขึ้น] และมโนอุปลักษณะ [เลว (ไม่ดี) คือ ลง] เพราะสามารถสังเกตได้ว่าคำว่า “บน” หรือลักษณะการเพิ่มสูงขึ้นไปมักเกี่ยวข้องกับการแสดงถึงสิ่งที่มีลักษณะเป็นสิ่งที่ดีและอยู่ในแฉดวงความหมายหรือมโนทัศน์ที่มีลักษณะเป็นนามธรรม ในขณะที่คำว่า “ล่าง” หรือ “ใต้” หรือลักษณะการลดต่ำลงมาเกี่ยวข้องกับการแสดงถึงสิ่งที่มีลักษณะเป็นสิ่งที่ไม่ดีและอยู่ในแฉดวงความหมายหรือมโนทัศน์ที่มีลักษณะเป็นนามธรรม นอกจากนี้ เมื่อความหมายของบุพบทวลี “บนดิน” ซึ่งแสดงความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่สิ่งหนึ่ง (คำนามหรือนามวลีที่สื่อความถึงการทำธุรกิจหรือกิจกรรมการละเล่น) อยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าดิน เปลี่ยนแปลงไปสู่ความหมายเกี่ยวกับลักษณะที่ชอบด้วยกฎหมายหรือลักษณะที่ถูกกฎหมายแล้ว โครงสร้างและองค์ประกอบภายในของบุพบทวลี “บนดิน” จะหลอมรวมกันจนมีความตรึงแน่นสูง ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ กลายเป็นสำนวน “บนดิน” ที่มีความหมายใหม่โดยอาศัยกระบวนการเกิดคำใหม่

อนึ่ง แม้สำนวน “บนดิน” ที่มีความหมายแสดงลักษณะที่ชอบด้วยกฎหมายหรือลักษณะที่ถูกกฎหมายจะปรากฏการใช้มาตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) แล้ว แต่สามารถสังเกตได้ว่าส่วนใหญ่มักจะปรากฏใช้ในบริบทภาษาพูด ในขณะที่การเก็บข้อมูลคำว่า “บน” สมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) ในงานวิจัยฉบับนี้ส่วนใหญ่เก็บข้อมูลจากเอกสารประเภทร้อยแก้วที่ได้รับการตีพิมพ์ ซึ่งเป็นบริบทภาษาเขียน จึงไม่ค่อยปรากฏการใช้สำนวน “บนดิน” แต่มักปรากฏข้อความอื่นแทน เช่น มักปรากฏการใช้คำว่า “ธุรกิจกฎหมาย” ในบริบทภาษาเขียนแทนคำว่า “ธุรกิจบนดิน” หรือมักปรากฏการใช้คำว่า “ลอตเตอรี่ออนไลน์” “สลากออนไลน์” หรือ “หวยออนไลน์” ในบริบทภาษาเขียนแทนคำว่า “หวยบนดิน”

6.3 ข้อเสนอแนะ

เมื่อศึกษาคำว่า “บน” ในภาษาไทย ตั้งแต่สมัยที่ 1 สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-พ.ศ.1981) ถึง สมัยที่ 6 สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-พ.ศ.2559) แล้ว พบประเด็นที่น่าสนใจ ซึ่งสามารถเป็นแนวทางหรือนำไปศึกษาค้นคว้าสำหรับการวิจัยในอนาคตได้ ดังต่อไปนี้

6.3.1 การใช้ภาษาในชีวิตประจำวันเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ภาษาเกิดการกลายหรือการเปลี่ยนแปลง (Bybee, 2011: 70-71; Evans & Green, 2006: 160-162) โดยเฉพาะการใช้ภาษาในบริบทการพูดหรือการสนทนา การเก็บข้อมูลคำว่า “บน” ในงานวิจัยฉบับนี้ ส่วนหนึ่งพยายามเก็บข้อมูลคำว่า “บน” ที่มีลักษณะการใช้คล้ายกับภาษาพูดในชีวิตประจำวัน โดยเก็บจากฐานข้อมูล Smart Search Engine โดย เว็บไซต์พันทิปดอทคอม (pantip.com) แต่ก็เป็นข้อมูลคำว่า “บน” เพียงส่วนหนึ่ง ซึ่งเก็บข้อมูลถึงปี พ.ศ.2559 ข้อมูลคำว่า “บน” ที่ปรากฏในงานวิจัยฉบับนี้ส่วนใหญ่จึงเป็นข้อมูลคำว่า “บน” ที่มีลักษณะการใช้ภาษาในบริบทการเขียน

เมื่อพิจารณาข้อมูลคำว่า “บน” ในช่วง พ.ศ.2560-พ.ศ.2561 ทั้งคำว่า “บน” ที่ปรากฏในฐานข้อมูล Smart Search Engine โดย เว็บไซต์พันทิปดอทคอม (pantip.com) และคำว่า “บน” ที่ปรากฏสื่อออนไลน์อื่นๆ เช่น เฟซบุ๊ก (facebook) หรือทวิตเตอร์ (twitter) แล้ว ปรากฏข้อมูลคำว่า “บน” ที่มีลักษณะการใช้คล้ายกับภาษาพูดในชีวิตประจำวันมากมาย ซึ่งไม่ปรากฏเป็นส่วนหนึ่งของข้อมูลคำว่า “บน” ในงานวิจัยฉบับนี้ อีกทั้งแม้จะกล่าวถึงไว้ในหัวข้อ 6.2 อภิปรายผลการวิจัย แต่ก็ เป็นเพียงข้อสังเกตบางส่วนเท่านั้น จึงน่าสนใจศึกษาคำว่า “บน” ที่ปรากฏในแหล่งข้อมูลดังกล่าว จะ

ช่วยให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงของคำว่า “บน” ที่กว้างขวางมากยิ่งขึ้นและเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของคำว่า “บน” ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

6.3.2 คำว่า “บน” คำว่า “เหนือ” รวมถึงคำว่า “ใน” ในภาษาไทยปรากฏทั้งลักษณะที่เหมือนกัน ลักษณะที่ต่างกัน รวมถึงลักษณะที่อาจแทนที่กันได้ โดยเฉพาะด้านความหมาย จึงน่าสนใจศึกษาเปรียบเทียบคำว่า “บน” และคำว่า “เหนือ” รวมถึงอาจพิจารณาเปรียบเทียบประกอบกับคำว่า “ใน” ทั้งแบบเฉพาะสมัยและแบบข้ามสมัย จะช่วยให้ทราบและเข้าใจถึงลักษณะเฉพาะ ความเหมือน และความแตกต่างที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

6.3.3 คำว่า “บน” เป็นคำแสดงพื้นที่คำหนึ่งในภาษาไทย ยังมีคำแสดงพื้นที่ในภาษาไทยอีกมากมาย เช่น คำว่า “ใน” “กลาง” “ข้าง” “ริม” จึงน่าสนใจศึกษา ทั้งด้านหน้าที่ทางไวยากรณ์ ความหมาย มโนทัศน์ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ทั้งแบบเฉพาะสมัยและแบบข้ามสมัย ซึ่งช่วยให้ทราบและเข้าใจถึงระบบมโนทัศน์พื้นที่ในภาษาไทยได้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

6.3.4 คำที่มีความหมาย ‘บน’ หรือ ‘เหนือ’ ในภาษาบางภาษาในกลุ่มภาษาตระกูลไท เช่น ภาษาไทใหญ่ (Tai Yai หรือ Shan) ภาษาไทลื้อ (Tai Lue) ภาษาไทพากะ (Tai Phake) ภาษาไทหย่า (Tai Ya) ปรากฏทั้งลักษณะที่คล้ายคลึงและลักษณะที่แตกต่างกับคำว่า “บน” ในภาษาไทย จึงน่าสนใจศึกษาคำที่มีความหมาย ‘บน’ หรือ ‘เหนือ’ ในภาษาในกลุ่มภาษาตระกูลไท หรือศึกษาเปรียบเทียบคำว่า “บน” รวมถึงคำว่า “เหนือ” ในภาษาไทยกับภาษาในกลุ่มภาษาตระกูลไท ซึ่งจะช่วยให้ทราบและเข้าใจถึงลักษณะเฉพาะ ความคล้ายคลึง และความแตกต่าง อีกทั้งยังช่วยให้การศึกษาภาษาในกลุ่มภาษาตระกูลไทกว้างขวางมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

เอกสารภาษาไทย

84 นิทานเทียบสุภาษิตไทย: ตำนฉบับเดิมของพระยาสี่ราชฤทธิไกร (ทองคำ สีหุไร). (2552).

กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.

ก.ศ.ร. กุหลาบ. (2441). สยามประเพณี สุนทรโวาทพิเศษ เล่ม 1. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์วัชรินทร์
บริษัท.

กชณิกา วิชยปรีชา. (2556). การศึกษาเปรียบเทียบคำกริยา “kàn” ในภาษาจีนกลางกับคำว่า
“ดู” ในภาษาไทย. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กนกวรรณ วาริเขตต์. (2556). การกลายเป็นคำไวยากรณ์ของคำสรรพนามบุรุษที่ 1 ในภาษาไทย
สมัยรัตนโกสินทร์. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กรมศิลปากร. (2526). ไตรภูมิภพหรือไตรภูมิพระร่วง พระราชนิพนธ์พระมหาธรรมราชาที่ 1
พญาสิทธิไทย ฉบับตรวจสอบชำระใหม่. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์.

กรมศิลปากร. (2534). ย้อนอดีตกรุงเทพฯ. กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์ พริ้นติ้ง แอน พลัสลิซซิ่ง จำกัด
(มหาชน).

กรมศิลปากร. (2549). ปัญหาขัดข้องจากหนังสือขิรญาณ. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977).

กรมหมอลหลวง. (2459). ตำราพระโอสถ ครั้งรัชชกาลที่ 2. พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร.

กรองกานต์ รอดพันธ์. (2555). “ถึง”: การศึกษาเชิงประวัติ. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต,
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กาจบัณฑิต วงศ์ศรี. (2547). เครือข่ายความหมายของคำว่า “ออก” ในภาษาไทย:

การศึกษาตามแนววรรคศาสตร์ปริชาน. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต,
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กำธร เลี้ยงสังธรรม. (2546). หลักไชย ตำรากฎหมายครั้งกรุงศรีอยุธยา. กรุงเทพฯ: มติชน.

กึ่งกาญจน์ เทพกาญจน. (2559). กระบวนการกลายเป็นรูปไวยากรณ์. กรุงเทพฯ:

โครงการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ ฝ่ายวิจัย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และโบราณคดี สำนักนายกรัฐมนตรี.

(2510). ประชุมพระตำราบรมราชูทิศเพื่อกลับไปนาสมัยอยุธยา ภาคที่ 1. พระนคร:

โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี.

คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และโบราณคดี สำนักนายกรัฐมนตรี.

(2511). ประชุมจดหมายเหตุสมัยอยุธยา ภาค 1. พระนคร: โรงพิมพ์สำนักทำเนียบ
นายกรัฐมนตรี.

- คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทยและจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี
สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. (2536). *ประชุมหมายเหตุรับสั่ง ภาค 4 ตอนที่ 1*
สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จ.ศ.1186-1203.
กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977).
- คึกฤทธิ์ ปราโมช, หม่อมราชวงศ์. (2544). *สี่แผ่นดิน เล่ม 1. (พิมพ์ครั้งที่ 12).* กรุงเทพฯ:
ดอกหญ้า 2000.
- คยอง อิน ปาร์ค. (2554). *ปรากฏการณ์พหุนัยของคำว่า 가다 /gada/ ในภาษาเกาหลี*
เปรียบเทียบกับคำว่า ไป ในภาษาไทย: การศึกษาตามแนวภาษาศาสตร์ปริชาน.
วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จดหมายเหตุ รัชกาลที่ 3 เล่ม 1. (2530). กรุงเทพฯ: หอสมุดแห่งชาติ.
- จดหมายเหตุเรื่องทัพญวน ครั้นรัชกาลที่ 3 จดหมายและใบบอกในปีขวดโทศก จุลศักราช 1202 (พ.ศ.
2383). (2476). พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร. (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
นายพลตรี พระยาสิงหเสนี (สอาด สิงหเสนี) ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส ปีระกา พ.ศ.2476).
- จดหมายเหตุเรื่องรับพระยาเสวตกุญชร ข้างเผือกแรกได้ในรัชกาลที่ 2 เมื่อปีวอก พ.ศ.2355. (2470).
พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร. (พิมพ์เนื่องในงานสมโภชพระเสวตคชเดชนันดิลก
ข้างเผือกแรกได้ในรัชกาลที่ 7 เมื่อปีเถาะ พ.ศ.2470).
- จรัสดาว อินทรทัศน. (2539). *กระบวนการที่คำกริยากลายเป็นคำบุพบทในภาษาไทย.*
วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จรินทร์ สุวรรณโชติ. (2537). *การศึกษาเปรียบเทียบภาษาภพในกฎหมายตราสามดวงกับกฎหมาย*
ปัจจุบัน. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2541). *ชุมนุมพระบรมราชาธิบายในพระบาทสมเด็จพระ*
พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หมวดวรรณคดีและหมวดโบราณคดีและประชุมพระราชนิพนธ์
ในรัชกาลที่ 4 ภาคปกิณกะ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2547). *ประชุมพระราชนิพนธ์ภาษาไทยในพระบาทสมเด็จพระ*
พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ: มหาเถรสมาคม.
- จิรัชย์ หิรัญรัตน์. (2550). *การศึกษาความหมายของคำว่า “เอา” ในภาษาไทย.*
วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2482). *สำเนาพระราชหัตถ์เลขาส่วนพระองค์*
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงเจ้าพระยายมราช (ปั้น สุขุม) กับประวัติ
เจ้าพระยายมราช. พระนคร: โรงพิมพ์บำรุงธรรม.
- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2552). *พระราชวิจารณ์ในพระบาทสมเด็จพระ*

พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง จดหมายความทรงจำ ของ กรมหลวงนรินทรเทวี.
(พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: แสงดาว.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2556). พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระ
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชวิจารณ์เทียบลัทธิพระพุทธศาสนาฝ่ายหินยาน
กับมหายานและเรื่องสร้างพระพุทธรูป. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: สำนักวรรณกรรม
และประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม.

ชวนพิศ อธิรัตน์. (2518). การใช้คำและสำนวนในสมัยสุโขทัย. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต,
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชัชวดี ศรีลัมพ์. (2538). การศึกษามโนทัศน์ของคำว่า เข้า. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต,
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ณัฐพร พานโพธิ์ทอง. (2556). วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ตามแนวภาษาศาสตร์: แนวคิดและ
การนำมาศึกษาวาทกรรมในภาษาไทย. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ดอกไม้สด. (2517). ศัตรูของเจ้าหล่อน. กรุงเทพฯ: คลังวิทยา.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2501). ลายพระหัตถ์สมเด็จพระเจ้า
กรมพระยาดำรงราชานุภาพประทานแต่หม่อมเจ้าหญิงจงจิตรถนอม ดิศกุล ตั้งแต่
พุทธศักราช 2476 ถึงพุทธศักราช 2485. พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2503). เรื่องประดิษฐานพระสงฆ์
สยามวงศ์ในลังกาทวีป. พระนคร: โรงพิมพ์การศาสนา กรมการศาสนา.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2539). ตำราแบบธรรมเนียมใน
ราชสำนักครั้งกรุงศรีอยุธยากับพระวิจารณ์ของสมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพ.
กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2546). นิทานโบราณคดี. กรุงเทพฯ: ดอก
หญ้า.

แดน บีช แบรดเลย์. (2514). อักษรภิธานศรีศัพท์ Dictionary of the Siamese language. พระนคร:
โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

ตำราช่าง ฉบับรัชกาลที่ 1. (2545). กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

ตำรานารายณ์ประทมสินธุ์ ว่าด้วยลักษณะช่าง. (2545). คำฉันท์ดุขมิถุสังเวศ คำฉันท์กล่อมช่าง
ครั้งกรุงเก่า และคำฉันท์คชกรรมประยูร. กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์
กรมศิลปากร.

ตำราพิไชยสงคราม ฉบับรัชกาลที่ 1. (2545). กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

- ไตรภูมิ เอกสารจากหอสมุดแห่งชาติกรุงปารีส. (2554). กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- ทิพย์วาณี สนิทวงศ์ ณ อยุธยา. (2524). *เมื่อคุณตาคุณยายยังเด็ก (รวมเล่ม 1)*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: การพิมพ์สตรีสาร.
- ทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค), เจ้าพระยา. (2514). *หนังสือแสดงกิจจานุกิจ*. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา.
- ทิศทางภาษาไทย *สรุปผลการสัมมนาทางวิชาการในโครงการส่งเสริมและพัฒนาการใช้ภาษาไทย เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในวโรกาสฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี วันที่ 29-31 พฤษภาคม พ.ศ.2538 ณ โรงแรมรอยัลริเวอร์ กรุงเทพมหานคร*. (2538). กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.
- ัญญา สังขพันธานนท์. (2553). *วรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ: วาทกรรมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในวรรณกรรมไทย*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรัตนนคร.
- นพรัฐ เสน่ห์. (2556). *การกลายเป็นคำไวยากรณ์ของ “ด้วย”*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นริศรานุกิตติวงศ์, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยา. (2521). *บันทึกเรื่องความรู้ต่างๆ เล่ม 2*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- นริศรานุกิตติวงศ์, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยา. (2534). *สาส์นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุกิตติวงศ์ มูลนิธิสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุกิตติวงศ์ มูลนิธิสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยาตำราพระราชาภาพ และองค์การค้าของคุรุสภา*.
- นเรศวรวรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ. (2469). *สำเนารายการ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศวรฤทธิ เสด็จประพาสอเมริกา พ.ศ.2427*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร. (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงพระศพพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศวรฤทธิ ณ พระเมรุวัดเทพศิรินทร์ เมื่อปีชกาล พ.ศ. 2469).
- นวรรณ พันธุมธา. (2534). *การจำแนกคำในภาษาไทย*. *วารสารภาษาและวรรณคดีไทย*, 8(1), 11-16.
- นวรรณ พันธุมธา. (2540). *พินิจภาษา เล่ม 3*. กรุงเทพฯ: คุรุสภาลาดพร้าว.
- นวรรณ พันธุมธา. (2551). *ไวยากรณ์ไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นวรรณ พันธุมธา. (2552). *หนังสืออุเทศภาษาไทย ภาษาไทย นำศึกษาหาคำตอบ* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ สกสค. ลาดพร้าว.
- นันทกา พหลยุทธ์. (2526). *การศึกษาเปรียบเทียบการใช้คำบุพบทในสมัยสุโขทัย อยุธยา กับ สมัยปัจจุบัน*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- นันทริยา ลำเจียกเทศ. (2539). *คำไวยากรณ์ที่กลายมาจากคำนามเรียกอวัยวะและส่วนของพืช*
 ในภาษาไทยล้านนา. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นาฏวิภา ชลิตานนท์. (2524). *ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์
 และมนุษยศาสตร์.
- บรมมหาประยูรวงศ์, สมเด็จพระเจ้าพระยา. (2464). *ตำราพรตน์*. พระนคร
 โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร.
- โบราณราชธานินทร์, พระยา. (2502). *ตำนานกรุงเก่า*. พระนคร: โรงพิมพ์บริษัทสหอุปกกรณ์.
- ปกเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2492). *พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระ
 พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวประทานพระธิดา สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต
 ในคราวเสด็จประพาศเกาะชวา เมื่อปีมะเส็ง พ.ศ.2472*. พระนคร: โรงพิมพ์อักษรนิติ.
 (พระธิดา สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ทรงพิมพ์แจกเพื่อสนองพระมหา
 กรุณาธิคุณในงานอัญเชิญพระบรมอัฐิกลับคืนสู่กรุงเทพพระมหานคร เมื่อปีฉลู พ.ศ.2492).
- ประชุมประกาศ รัชกาลที่ 4 พ.ศ.2394-2404*. (2511). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ดำรงธรรม.
 (คณะสงฆ์วัดอนงคารามในความอุปถัมภ์ของนายชำนาญและคุณหญิงวลี ยุวบูรณ์
 พิมพ์ถวายในงานพระราชทานเพลิงศพพระมหาโพธิวงศาจารย์ อินทโชตเถระ
 ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันที่ 9 พฤศจิกายน
 พุทธศักราช 2511).
- ประชุมพระราชปจฉา ภาคที่ 4 พระราชปจฉาในรัชกาลที่ 3*. (2465). พระนคร: โรงพิมพ์สามมิตร.
 (สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า โปรดให้พิมพ์เป็นอนุสรณ์
 ในงานพระราชทานเพลิงศพพระปรีชาเฉลิม (ติลกะเถระ) (หม่อมหลวงยิ้ม ปาลกะวงศ์)
 ณ เมรุวัดเฉลิมพระเกียรติวรวิหาร จังหวัดนนทบุรี วันที่ 30 เมษายน พุทธศักราช 2515).
- ปิ่น มาลากุล, หม่อมหลวง. (2546). *งานประพันธ์ (บางเรื่อง) ของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล*. กรุงเทพฯ:
 สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม.
- ปูมราชธรรม: เอกสารสมัยอยุธยาจากหอสมุดแห่งชาติกรุงปารีส*. (2545). (บุญเตือน ศรีวรพจน์,
 บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.
- เปลี่ยน ภาสกรวงศ์, ท่านผู้หญิง. (2554). *แม่ครัวหัวป่าก์ เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: ต้นฉบับ.
- พจนานุกรม ฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ.2530*. (2535). (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.
- พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2493* (2519). (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพฯ:
 โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง.
- พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525*. (2538). (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพฯ:
 อักษรเจริญทัศน์.

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542. (2546). กรุงเทพฯ: นามมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี.

(2552). กรุงเทพฯ: คณะสงฆ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามและมูลนิธิทุนพระพุทธรูปทองคำใน
พระบรมราชูปถัมภ์. .

พระราชพงษาวดารความเก่า ตามต้นฉบับหลวงเขียนครั้งกรุงธนบุรี เมื่อจุลศักราช 1136. (2458).

ประชุมพงษาวดาร ภาคที่ 4. พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร. (พิมพ์แจก
ในงานศพ พัน ภัทรนาวิก เมื่อปีเถาะ สัปตศก พ.ศ.2458).

พระราชพิธีและพระราชกิจในการทรงผนวช ตุลาคม-พฤศจิกายน 2499. (2513). พระนคร:

โรงพิมพ์คุรุสภาพระสุเมรุ. (ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าพระราชทานพระบรมราชานุญาต
ให้พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพระยาประสาทธาตุการย์
ณ วัดเทพศิรินทราวาส วันจันทร์ที่ 23 กุมภาพันธ์ 2513).

พิมพ์ บำรุงสุข. (2515). คำหลายหน้าทีในภาษาไทย. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต,
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พูนพิสมัย ดิศกุล, หม่อมเจ้าหญิง. (2494). ไปลังกาทวีป หม่อมเจ้าหญิงพูนพิสมัย ดิศกุล
เขียนเมื่อ พ.ศ. 2493. พระนคร: โรงพิมพ์นิพนธ์.

เพียรศิริ วงศ์วิภานนท์. (2544). หน่วยที่ 13 ความหมาย. ภาษาไทย 3 เล่ม 2 หน่วยที่ 7-15.

(พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ไพทยา มีสัจย์. (2540). การศึกษาคำช่วยหน้ากริยาที่กลายมาจากคำกริยาในภาษาไทย.

วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พานุพันธ์สุวรรณเดช, สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระยา. (2427). ชีวิตฉัน ว่าถึงคุณความดีแห่งการเที่ยว
ในที่ต่างๆ แลเป็นระยะทางรายงานหัวเมืองตะวันตกในแหลมมละยูฟ้ากฝั่งตะวันออก.

พระนคร: โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ.

ภิมพิสิษฐ์ เตชะราชันย์. (2558). กระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ของตัวบ่งชี้นามวิแปลง

การ และ ความ ในภาษาไทย. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต,
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2554). เทศนาเสือป่าและปลุกใจเสือป่า. กรุงเทพฯ: สำนัก

ราชเลขาธิการ. (พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงพระกรุณา

โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พิมพ์พระราชทานในพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล

สดมาหะ พระราชทานศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา

สิริโสภาคีพัฒน์วดี ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พระบรมมหาราชวัง

วันศุกร์ที่ 4 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2554).

มิ่งมิตร ศรีประสิทธิ์. (2546). การศึกษาเชิงประวัติของคำว่า แล้ว อยู่ อยู่แล้ว

วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มิลินทปัญหา ฉบับเจ้าปานเจ้าป้อม ครั่งกรุงศรีอยุธยา. (2467). พระนคร: โรงพิมพ์
ทิพย์รัตน์.

เมธาวิ ยุทธพงษ์ธาดา. (2555). การขยายหน้าที่และความหมายของคำว่า “ตัว” ตั้งแต่สมัยสุโขทัย
ถึง พ.ศ.2551. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ยิ้ม ปณิตยางกูร และคนอื่นๆ. (2523). ประชุมหมายรับสั่ง ภาคที่ 1 สมัยกรุงธนบุรี. กรุงเทพฯ:
คณะกรรมการพิจารณาและจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี.

ยิ้ม ปณิตยางกูร และคนอื่นๆ. (2525). ประชุมหมายรับสั่ง ภาคที่ 2 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ:
คณะกรรมการพิจารณาและจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์
สำนักนายกรัฐมนตรี.

ยิ้ม ปณิตยางกูร และคนอื่นๆ. (2528). ประชุมหมายรับสั่ง ภาคที่ 3 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์
รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการพิจารณา
และจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี.

รวมบทความเรื่องภาษาและอักษรไทย. (2526). กรุงเทพฯ: กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์
กรมศิลปากร.

ราชกิจจานุเบกษาในรัชกาลที่ 4. (2537). กรุงเทพฯ: สำนักพระราชเลขานุการ. (โปรดเกล้าฯ
ให้พิมพ์พระราชทานในงานพระราชทานเพลิงศพ นายประกอบ หุตะสิงห์
ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันเสาร์ที่ 24 ธันวาคม 2537)

ราชบัณฑิตยสถาน. (2553). พจนานุกรมคำใหม่ เล่ม 1 ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (พิมพ์ครั้งที่ 2).
กรุงเทพฯ: ธนาเพรส.

ราชโขน, หม่อม. (2484). จดหมายเหตุและนิราศลอนดอน เรื่องราชทูตไทยในประเทศอังกฤษ
ในรัชกาลที่ 4 เมื่อปีมะเส็ง จุลศักราช 1219 พ.ศ.2400. พระนคร: พระจันทร์.

ราตรี แจ่มนิยม. (2546). การศึกษาคำบุพทที่กลายมาจากคำกริยาในภาษาไทย.
วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

รายการละเอียดพระราชพิธีบรมราชาภิเษกเฉลิมพระราชมนเทียร (พระบาทสมเด็จพระ
พระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว) แลเสด็จเสียบพระนคร
พระพุทธศักราช 2468. (2558). กรุงเทพฯ: สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงาน
ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ร่วมกับ สถาบันพระปกเกล้า

รุ่งทิพย์ รัตนภานุสร. (2549). การขยายความหมายของคำกริยาแสดงการรับรู้ด้วยตาในภาษาไทย.
วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- รุ่งอรุณ ชีชมขุนทดเถียร. (2545). *อนิยมสรรพนามและปจฉาสรรพนาม: การศึกษาเชิงประวัติ*.
 วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฤทัย ยี่กะแพทย์. (2557). "จับ": คำหลายความหมายในภาษาไทย.
 วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา. (2497). *ระยะทางสมเด็จพระ
 พระมหาสมณเจ้าเสด็จตรวจการคณะสงฆ์มณฑลฝ่ายเหนือ พ.ศ.2457*. ธนบุรี:
 โรงพิมพ์ดำรงธรรม.
- วรลักษณ์ วีระยุทธ. (2556). *การกลายเป็นคำไวยากรณ์ของคำว่า ไป ในภาษาไทย*.
 วารสารมนุษยศาสตร์, 20(1), 108-132.
- วิจิตรวาทการ, พลตรี หลวง. (2546a). *ปฐกถาและคำบรรยาย เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊คส์.
- วิจิตรวาทการ, พลตรี หลวง. (2546b). *ปฐกถาและคำบรรยาย เล่ม 2*. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊คส์.
- วิจินตน์ ภาณุพงศ์. (2541). *โครงสร้างของภาษาไทย: ระบบไวยากรณ์*. (พิมพ์ครั้งที่ 14).
 กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วินัย ภู่อะหงษ์. (2541). หน่วยที่ 5 *วรรณคดีศาสนา*. เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย 4:
วรรณคดีไทย (Thai 4) หน่วยที่ 1-7. (พิมพ์ครั้งที่ 3). นนทบุรี:
 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วิภาส โปธิแพทย์. (2557). *กระบวนการเกิดคำใหม่ในภาษาไทย*. *วารสารภาษาและภาษาศาสตร์*, 32(2),
 1-24.
- ศราวุธ หล่อดี. (2556). *คำประสมที่มีคำว่า “หัว” ในภาษาไทย*.
 วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศรีบูรพา. (2531). *ข้างหลังภาพ*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า.
- ศรีอยุธยา. (2515). *ละครพูด เรื่อง เสียสละ, ผู้ร้ายแผลง, แก้วแก้ว*. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา.
- ศุภชัย ต๊ะวิชัย. (2556). *รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง มโนทัศน์พื้นที่ในภาษาไทย:
 กรณีศึกษาคำว่า “หลัง” ที่ปรากฏในเว็บไซต์พื้นที่ปศอทคอม*. นครปฐม: คณะอักษรศาสตร์
 มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน). (2551). *45 พรรษาของพระพุทธเจ้า*. (พิมพ์ครั้งที่ 5).
 กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สันต์ธวัช ธัญวงษ์. (2557). *กระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ของคำว่า “ไว้”*.
 วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2560). *พจนานุกรมศัพท์ภาษาศาสตร์ (ภาษาศาสตร์ทั่วไป)
 ฉบับราชบัณฑิตยสภา*. กรุงเทพฯ: บริษัท เอบีซ อินเตอร์กรุ๊ป จำกัด.

เอกสารภาษาต่างประเทศ

- Brinton, L., & Traugott, E. (2005). *Lexicalization and Language Change*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bybee, J. (2003). Cognitive processes in grammaticalization. In M. Tomasello (Ed.), *The new psychology of language: Cognitive and functional approaches to language structure volume II*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Bybee, J. (2011). Usage-Based Theory and Grammaticalization. In H. Narrog & B. Heine (Eds.), *The Oxford handbook of grammaticalization*. Oxford: Oxford University Press.
- Bybee, J., Perkins, R., & Pagliuca, W. (1994). *The evolution of grammar: Tense, aspect and modality in the languages of the world*. Chicago: Chicago University Press.
- Chancharu, N. (2009). *The polyfunctionality of the word form /tôn/ in Thai: A cognitive linguistic study*. (Master's Thesis), Department of Linguistics, Chulalongkorn University.
- Croft, W., & Cruse, A. (2004). *Cognitive Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Evans, V. (2005). The Meaning of Time: Polysemy, the Lexicon and Conceptual Structure. *Journal of Linguistics*, 41(1), 35-75.
- Evans, V. (2007). *A Glossary of Cognitive Linguistics*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Evans, V., & Green, M. (2006). *Cognitive Linguistics: An Introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Goossens, L. (1990). Metaphonymy: The Interaction of Metaphor and Metonymy in Expressions for Linguistic Action. *Cognitive Linguistics*, 1(3), 323-340.
- Heine, B., Claudi, U., & Hünemeyer, F. (1991). *Grammaticalization: A Conceptual Framework*. The United State of America: The University of Chicago Press.
- Heine, B., & Kuteva, T. (2007). *The Genesis of Grammar: A Reconstruction*. Oxford: Oxford University Press.
- Hopper, P. (1991). On some Principles of Grammaticalization. In E. Traugott & B. Heine (Eds.), *Approaches to Grammaticalization*. Amsterdam:

- John Benjamins Publishing Company.
- Hopper, P., & Traugott, E. (2003). *Grammaticalization* (2nd ed.). United Kingdom: Cambridge University Press.
- Jaroenkitboworn, K. (2009). The polysemy of ‘chɔɔp’ in Thai: A pragmatically motivated phenomenon. *Manusya.*, 17(Special Issue), 75-82.
- Johnson, M. (1987). *The body in the mind: The bodily basis of meaning, imagination and reason*. Chicago: University of Chicago Press.
- Kullavanijaya, P. (2008). A Historical Study of /thii/ in Thai. In A. V. N. Diller, J. Edmondson, & Y. Luo (Eds.), *The Tai-Kadai Languages*. New York: Routledge.
- Lakoff, G. (1987). *Women, fire, and dangerous things: What categories reveal about the mind*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (2003). *Metaphors we live by*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Langacker, R. (1986). An Introduction to Cognitive Grammar. *Cognitive Science*, 10(1), 1-40.
- Lee, D. (2001). *Cognitive Linguistics: An Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Lehmann, C. (1985). Grammaticalization Synchronic variation and diachronic change. In F. Katamba (Ed.), *Morphology: Critical concepts in linguistics*. London: Routledge.
- Navarro i Ferrando, I. (1998). *A cognitive semantics analysis of the lexical unit at, on, and in in English*. (Doctoral dissertation), Departament de Filologia Anglesa i Romanica, Universitat Jaume I,
- Prasithrathsin, A. (2010). Grammaticalization of nouns into prepositions in Thai. *Journal of language and Linguistics*, 28(2), 68-83.
- Stosic, D. (2007). The prepositions “par” and “à travers” and the categorization of spatial entities in French. In *The categorization of spatial entities in language and cognition (Human Cognitive Processing)* (20th ed.). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Svorou, S. (1994). *The grammar of space*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Talmy, L. (2000). *Toward a cognitive semantics, vol. 1: concept structuring systems*. Cambridge:: MIT Press.

Traugott, E. C., & Dasher, R. B. (2004). *Regularity in semantic change*. Cambridge: Cambridge university press.

Tyler, A., & Evans, V. (2003). *The semantics of English prepositions: Spatial scenes, embodied meaning and cognition*. Cambridge: Cambridge University Press.

Wongthai, N. (2015). The Meaning Extensions of Human Body Part Terms in Thai Idioms. *Asian Social Science*, 11(9), 146-157.

เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ภาษาไทย

ฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย. [ออนไลน์]. ค้นหจาก

<http://www.sac.or.th/databases/inscriptions/>

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2556). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554. ค้นหจาก

<http://www.royin.go.th/dictionary/>

greedisgoods. (2561a). ตลาดบนคืออะไร? (High End Market). เข้าถึงเมื่อ 15 มกราคม 2562, ค้นหจาก <https://greedisgoods.com/ตลาดบน-คือ/>

greedisgoods. (2561b). ตลาดล่างคืออะไร? ในทางการตลาด (Low-end Market). เข้าถึงเมื่อ 15 มกราคม 2562, ค้นหจาก <https://greedisgoods.com/ตลาดล่าง-คือ/>

Smart Search Engine. [ออนไลน์]. ค้นหจาก <http://search.pantip.com/ss>

เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ภาษาต่างประเทศ

Oxford Learner's Dictionaries. (2019). Retrieved from

<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>

Thai Database of Three Seals Law. [online]. Retrieved from

http://mydatabase.jp/infolib/meta_pub/CsvDefault.exe

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	ภคภต เทียมทัน
วัน เดือน ปี เกิด	30 ธันวาคม 2530
สถานที่เกิด	จังหวัดสิงห์บุรี
วุฒิการศึกษา	สำเร็จการศึกษาศิลปศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง) สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปีการศึกษา 2552 ลำดับต่อมา สำเร็จการศึกษาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปีการศึกษา 2555 จากนั้นปีการศึกษา 2556 เข้าศึกษาต่อระดับดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY